Deccan College Dissertation Series

12

THE JUDICIAL SYSTEM

THE MARATHAS

by

V. T. GUNE

DECCAN COLLEGE
POST-GRADUATE AND RESEARCH INSTITUTE
POONA

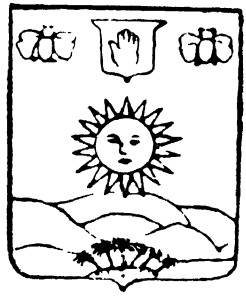
THE JUDICIAL SYSTEM
OF
THE MARATHAS

[A detailed study of the Judicial Institutions in Maharashtra, from 1600-1818 A.D., based on original decisions called Mahzars, Nivadpatras and official orders.]

by

VITHAL TRIMBAK GUNE, M.A., PH.D

Sometime Research Scholar, University of Bombay (1945-48) ;
Author of the History of Gunye Family

POONA

1953

Code No. D 37

First Edition : 750 Copies, December 1953

All Rights Reserved

Price : Rs. 20

Printed by M. H. Patwardhan at the Sangam Press Ltd., 383 Narayan Peth, Poona 2, and published by Dr. S. M. Katre for the Deccan College Postgraduate and Research Institute, Yeravada, Poona 6.

To

The Sacred Memory

of

my loving son

DATTA *alias* JAYANT

(born on 8-12-1946, died on 12-7-1952.)

CONTENTS

		Page
1.	PREFACE ..	xiii—xxi
2.	A GLOSSARY OF JUDICIAL TERMS ..	xxii—xxviii
3.	A LIST OF ABBREVIATIONS ..	xxix—xxx
4.	A SELECT BIBLIOGRAPHY ..	xxxi—xxxv
5.	THE JUDICIAL SYSTEM OF THE MARATHAS ..	1-153
6.	APPENDIX-A, CONTAINING ANALYSIS OF JUDICIAL DOCUMENTS ..	135-262
7.	APPENDIX-B, CONTAINING ORIGINAL SOURCES ..	263-388
8.	INDEX ..	389-391

ILLUSTRATIONS

1.	A MAP SHOWING THE GEOGRAPHICAL LIMITS OF THE STUDY ..	I
2.	A MAHZAR DATED 1654 A.D. AND THE QUORUM OF A MAJLIS FROM A MAHZAR DATED 1702 A.D. ..	140
3.	A MAP OF MAHARASHTRA SHOWING THE VILLAGEWISE DISTRIBUTION OF MAHZARS ..	256

A DETAILED SYNOPSIS

CHAPTER I—THE BACKGROUND

(Early development of judicial institutions, A.D. 1300-1650) . .. 1-25.

I—GENERAL CONDITIONS IN MAHARASHTRA : i-Environment, ii-Social, religious and economic conditions, iii-Political conditions (pp.1-6).

II—PERIOD I : 1300-1347 A.D.—INSTITUTIONS OF MUHAMMAD BIN TUGHLUQ : (I) Administrative Institutions : i-The Central structure, ii-The local administrative machinery, review (pp. 7-8). (II) Judicial Institutions ; A table illustrating judicial institutions, A-Central, B-Local, their jurisdictions, functions etc. (pp. 8-10).

III—Periods II and III : 1347 to 1650 A.D.—INSTITUTIONS OF BAHMANI AND LATER SULTANS OF THE AHMEDNAGAR AND BIJAPUR GOVERNMENTS : (I) *The land system* : i-The Tarafdari, ii-The Jagirdari, iii-The Mokasa (pp. 10-13). (II) *Administrative Institutions*: i-The Central structure (Rakhtakhana), 1-under the Bahmanis, 2-under the Nizam Shahi and Adil Shahi (pp. 13-15). ii-The local administrative Machinery, 1-The Atraf (province), 2-The Paragana or Mamla (district), the Diwan-e-Paragana, the Gota of Paragana, the Paragana Majlis, 3-The Tarf, Karyat or Sammat (taluka), the Diwan-e-Thana or Tarf, the Gota of Tarf, the Tarf Majlis, the Kasba (township), the fort. 4-The village, the Mokadam, the village Gota, review (pp. 15-20). (III) *Judicial Institutions* : A table illustrating judicial institutions, their composition, powers and functions, A-Central : i-The Sultan, The Sadra or Qazi. The Qazi of royal army ; ii-The Vazirs and Amirs or the Jagirdars and Mokasdars. B-Local : (I) Tarfadars, (II) The Paragana Majlis of the Diwan and the Gota—(I) The Diwan ; i-the Qazi ii-The Mokasi or Havaldar, iii-the Majalasi or Sabshasad; (2) The Gota; (3) (III) The Tarf Majlis of the Diwan and the Gota; (IV) The village Majlis of the Mokadam and the Gota (pp. 21-25).

CHAPTER II—JUDICIAL INSTITUTIONS UNDER SHIVAJI AND HIS SUCCESSORS:.. 26-39.

PERIOD I, 1650-1708 A.D. (INSTITUTIONS UNDER SHIVAJI, RAJARAM AND SHIVAJI II)—(I) *Administrative Institutions* i-The Central administrative machinery, The Rajmandal—its development, constitutions, powers and functions—the Rajmandal and the Rajmudra, ii-The local administrative machinery 1-The divisions placed under the ministers or Sarsubhas (provinces) —the Prant Rajmandal, 2-The Subha (district—the Diwan Subha—the Gota Subha—the Subha Majlis, 3-The Tarf, Karyat or Sammat—the Diwan Thana or Tarf—the Gota of a Tarf—the Thana or Tarf Majlis, 4-The Village (pp. 26-30).

(II) *Judicial Institutions* : A table illustrating judicial institutions, their composition, powers and functions. A-Central : i-The king, the Nyaya-

dhisha, the Panditrao, ii-The Huzur Hazir Majlis or Dharmasabha. (pp. 31-34). B-Local : i-The governors of the three divisions and the Sarsubhedars, ii-The Subha or Paragana Majlis of the Diwan or Rajmudra and the Gota—(1) the Diwan or Rajmudra—the Subhedar—the Sabhasad, (2) the Gota, iii-The Thana or Tarf Majlis, iv-the village Majlis (pp. 35-37).

PERIOD II, 1708-1750 A.D.—(I) Administrative machinery under Shahu (p. 37). (II) Judicial Institutions : A table illustrating judicail institutions, their powers etc. A-Central : i-The king, the Nyayadhisha, the Panditrao, ii-the Dharmasabha. B-Local : Mokasdars or Jagirdars, the members of the Rajmandal and the Sardars of Shahu; the origin of the Panchayat system (pp. 37-39).

CHAPTER III—JUDICIAL INSTITUTIONS UNDER THE PESHWAS : (1750-1818 A.D.) .. 40-50.

I—ADMINISTRATIVE INSTITUTIONS : (I) The Maratha State after 1750 A.D. and the Mukhya Pradhan's or Peshwa's place in it (p. 40). (II) The administrative machinery under the Peshwas. Central—the Peshwa and his Diwan, Local—(i) the districts under the direct control of the Peshwa—(1) The Sarsubhas-Sarsubhedars, 2 The Mamlas or Paraganas-Mamlatdars, 3 The Mahals-Kamavisdars. (ii) the Districts assigned in Jagirs or the administrative machinery under the Sardars of the Peshwa (pp. 41-42). (III) The administrative machinery under the other members of the Rajmandals and the old Sardars (p. 43).

II—JUDICIAL INSTITUTIONS : A table of judicial authorities, their jurisdictions, functions etc. A-Central : (I) The Satara Raja, the Nyayadhisha and the Panditrao, (II) The Dharmasabha, (III) The Mukhya Pradhan and his Diwan, the court of Chief Justice at Poona, the Sardars of the Peshwa, (IV) The other members of the Rajmandal and the old Sardars. B-Local : (I) Under the Peshwa, the Sarsubhedars, Subhedars or Mamlatdars, the Kamavisdars, the village headman, (II) Under the Sardars of the Peshwa, (III) Under the members of the Rajmandal and the old Sardars (pp. 44-48). The Trial by a Panchayat (pp. 49-50).

CHAPTER IV—INDIGENOUS JUDICIAL INSTITUTIONS : (1300-1818 A.D.) .. 51-67.

I—THE INDIGENOUS TENURES AND THE GOTA : i-the Watan tenure, ii-the Thalakari or Miras tenure, iii-the Upari tenure, the institution of the Gota-survey (pp. 51-54).

II—INDIGENOUS ADMINISTRATIVE INSTITUTIONS : i-the Gota of a Paragana, ii-the Gota of a Tarf or Kasba or Peth, iii-the Gota of a village (pp. 55-60).

III—INDIGENOUS JUDICIAL INSTITUTIONS : A table showing the popular judicial institutions, their composition, jurisdiction etc. (I) The Gota Sabha, i-The Paragana Gotasabha, ii-the Tarf Gotasabha, iii-the Village Gotasabha, iv-the gradation of the Gotasabha, v-the judicial powers of the Gotasabha, vi-the legal knowledge of the Gota, vii-the kinds of disputes tried by the

Gotasabha and the Diwan through Majlis (pp. 61-65). (II) The Brahmasabha (p. 65). (III) The Jatisabha—review (pp. 66-67).

CHAPTER V—LAW, PROCEDURE, EVIDENCE, ORDEAL AND OTHERS TOPICS : .. 68-101.

I—LAW : i-Dharma and Vyavāhar, ii-Early development of law, iii-Sources of law, iv-Law Books or Smritis, v-Tradition and custom, vi-Classification of Law (Dharma), vii-Some interesting points of Law—about marriage, self-acquired property, sonship, Dattaka, right to inheritance (pp. 68-72).

II—PROCEDURE : (I) Trial by a Majlis (1400-1750 A.D.) i-Proper forum, ii-The plaint or Takrir, iii-The place and time of a Majlis (Meeting), iv-The working of a Majlis, v-Hearing of a suit and decision—statement of the defendant (Paschimavadi), Rajinama and Vartanuka Jamin (surety), Gohi (evidence) etc., conclusion and final decision (Mahzar), vi-The time required for the final decision, vii-The form of a Mahzar, viii-The writing of a Mahzar, ix-Execution of decrees, x-Transference of a case or appeal, xi-Court fees, xii-Special rules of procedure—civil imprisonment, the plea of *Res judicata*, Law of limitation, *Exparte* decision (pp. 73-82), (II) Trial by a Panchayat (1750-1818 A.D.) i-Proper forum, ii-The working of a Panchayat, iii-The working of the Chief Judicial Tribunal of the Peshwa—(1) Under Ramshastri, (2) Under Balshastri, iv-The time required for the final decision, v-The form of a Nivadpatra, vi-Execution of the decision (Nivadpatra), vii-Appeal or finality, viii-Court fees, ix-Special rules of procedure-Law of limitation, *Ex-parte* decision (pp. 83-86).

III—EVIDENCE AND ORDEALS : A table illustrating different kinds of evidence—Period I (1300-1650 A.D.), Kagadpatra (document), Bhogavata (possession), Gohi (witness)—Period II (1750-1818 A.D.), Likhit, Bhukta, Sakshi, the mode of taking evidence etc. (pp. 87-90). (II) Ordeal: i-General procedure in trial by an ordeal, ii-Classification of ordeals, a table illustrating different types of ordeals—A : Ordeals in which Agni or fire is used as a means of proof, (i) Rava Divya (रवा दिव्य) or (Ordeal by means of heated piece of metal) from, 1200-1800 A.D., (ii) Agni Divya (by heated ball of metal), (iii) Anani Divya (by heated anvil) (pp. 90-94). B : Ordeals in which Divine intervention is used as a means of proof (i) Kriya Divya (क्रिया दिव्य or Divine proof), 1-Nadichi Kriya (नदीची क्रिया or by plunging into holy rivre), 2-Vatichi Kriya (वातीची क्रिया or by burning lamps), 3-Other Kriyas or Oaths, (ii) Satya and Belabhandar (सत्य व बेलभंडार) (iii) Sapath or oath—other types of ordeals (pp. 95-99).

IV—OTHER TOPICS : i-Money disputes, ii-Treasure trove, iii-Boundary disputes (pp. 99-101).

CHAPTER VI—CRIME AND PUNISHMENT : .. .. 102-114.

I—DIWANDANDA (Royal punishment) : Period I, (1300-1750 A. D.) (p. 103) ; Period II, (1750-1818 A.D.) : (I) Criminal justice under the Peshwas i-Different authorities who administered criminal justice, ii-Law Books, iii-Criminal proceedings—trial, execution of punishment, process to compel attendance, appeal etc., iv-Investigation of crimes (pp. 103-106) ; (II) Criminal justice

under the Sardars of the Peshwa (p. 107) ; (III) Under the semi-independent Sardars of the Satara Raja (p. 108).

II—DEVADANDA (Expiation) and JATIDANDA (Caste punishment) : i-Devadanda and Jatidanda explained, ii-The authorities to administer Devadanda and Jatidanda—A table illustrating these, their composition, jurisdiction and functions etc., iii-The procedure in expiation—readmitting into one's own caste (Jatidanda), iv-Reconversion to Hinduism (pp. 109-114).

CHAPTER VII—POLICE AND PRISON .. .. 115-121.

I—POLICE (1300-1818 A.D.) : Period I, (1300-1650 A.D.), Period II, (1650-1750 A.D.). Period III, (1750-1818 A.D.) i-In the domain of the Peshwa; In the Pargana, Mahals, villages; In the cities—the Kotawal—the Poona Kotawal-Fair arrangements. ii-In the domain of the Sardars of the Peshwa, iii-In the domain of the Raja of Nagpur. (pp. 115-118).

II—PRISONS (1750-1818 A.D.): During the Peshwa period only—Prisons, treatment to prisoners, political prisoners, etc. (pp. 119-121).

CHAPTER VIII—SUMMARY AND CONCLUSION .. . 122-134.

APPENDICES

APPENDIX-A .. .. 135-262.

ANALYSIS OF DIFFERENT JUDICIAL DOCUMENTS

I—Of 161 Mahzars decisions, from 1400-1800 A.D. (pp. 136-256).

II—Of 261 cases of crimes and their punishments, from 1750-1818 A.D. (pp. 257-260).

III—Of 46 cases of different sins and their expiations, from 1600-1818 A.D. (pp. 261-262).

APPENDIX-B .. .. 263-388.

ORIGINAL DOCUMENTS SELECTED FROM THE PESHWA DAFTAR, POONA AND OTHER HISTORICAL RECORDS

I—Mahzars, Nivadpatras, Watanpatras etc. (pp. 266-310).

II—Extracts from the Nivadpatras granted by the Peshwa with the help of Panchayats from 1750-1818 A.D. (pp. 311-333).

III—Letters of Chief Justice Ramshastri (pp. 334-340).

IV—Orders issued by the Peshwa regarding crimes and their punishments (pp. 341-372).

V—Report of LUMSDEN about the Judicial system under the Peshwas and an extract from the report of ROBERTSON about the village communities in Poona Division (pp. 373-388).

INDEX .. .. 389-391.

PREFACE

The Scope of the Subject: In this study an attempt is made to present the judicial institutions of the Marathas, with special reference to their historical development, constitution and working, traced through the original decisions, called *Mahzars* and *Nivadpatras* and orders of the local administration, issued by government officers, from time to time. Chronologically the subject is limited to the period between A.D. 1600, when Maratha Sardars secured high and responsible positions in the courts of Ahmednagar and Bijapur kingdoms and A.D. 1818, when the Maratha power came to an end. Geographically the subject pertains to the table-land of the Deccan and especially to the Marathi-speaking area.

Lines of Study: The book is divided into eight chapters. Chapters I, II and III deal with the historical development (genesis, growth and decay) and constitution (composition, powers and functions) of the central or royal institutions of justice, while Chapter IV, that of the indigenous or popular institutions of justice. Chapter V includes the working of these institutions and judicial procedure. Chapter VI pertains to the study of criminal justice and expiations. Chapter VII outlines the machinery employed for the prevention of crime and apprehension of the criminals. Chapter VIII gives brief summary and possible conclusions.

Arrangement for collection of land revenue—the main source of the state income—was generally the basis of the civil government during the period under review. As a result the judicial institutions too formed a part of the administrative machinery. A brief outline of the administrative institutions of the period is therefore given in Chapters I, II, III and IV before describing the judicial institutions.

The administrative institutions in turn were closely related with the land tenure and therefore in Chapters I and IV an attempt is made to give in detail such types of tenures as were connected with those institutions, before attempting the administrative institutions proper.

The institutions of a particular country, in a particular given period are like a mirror in which are reflected the conditions of the people of that country. and therefore in order to get a clear idea of the Maratha institutions, a separate section dealing with the general conditions in Maharashtra, with special reference to the development of judicial institutions, is added at the beginning of Chapter I.

Thus an approach is made to the subject from geographical, chronological, historical. political and social points of view. It is thoroughly treated from the technical stand point and the meaning of judicial and administrative terms is ascertained. An attempt has also been made to show side by side how far the judicial institutions, in the 17th and the 18th century Maharashtra, had maintained continuity with the ancient Hindu traditions and to what extent they were influenced by the Muslim institutions of the immediate past.

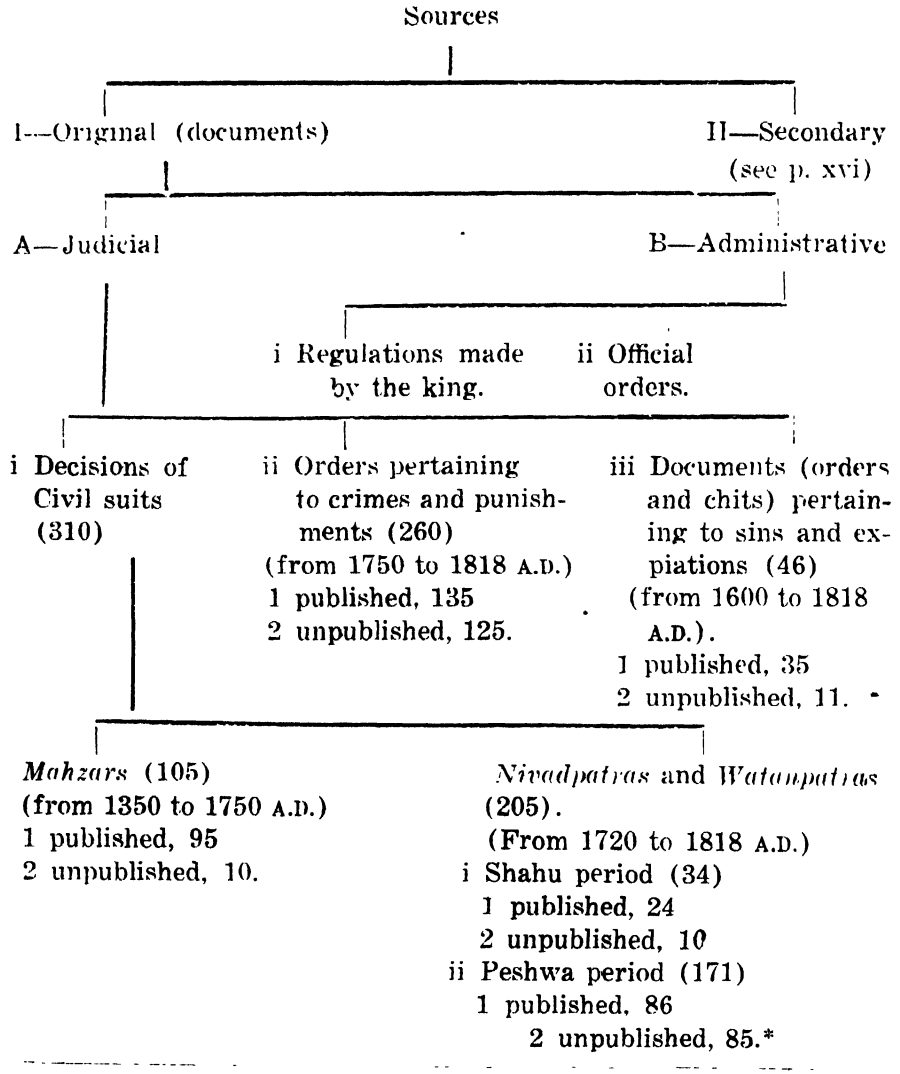
In dealing with the subject proper more importance is given to fact finding than drawing conclusions based on scanty material and with this point of view two appendices, one giving original documents selected by the present writer from different records and the other dealing with the analysis of the material available are added at the end.

The present study is, therefore, intended to serve as an introduction to the judicial material which has hitherto been brought to light and will thus mark the beginning of the study of the Maratha institutions with an altogether fresh approach.

Previous Attempts: An independent attempt to outline the institutions of the Marathas in general, was made for the first time, by the late Justice RANADE, as early as 1900 A.D., in his '*Rise of the Maratha Power*' and '*Introduction to the Peshwa Diaries*'. He was followed by Shri B. V. BHAT, Dr. S. N. SEN and Prof. D. V. KALE. Owing to the want of sufficient documentary evidence these scholars dealt with these institutions theoretically, and made a few broad generalisations only. Shri. BHAT has dealt with the judicial institutions more elaborately than others.

Since the efforts of these great scholars, some thirty years ago, much new material has been brought to light and a detailed and systematic study of the judicial institutions in particular, with a fresh approach has become possible.

Sources: They can be classified as under—

* For unpublished sources, see Appendix B.

II Secondary

I Contemporary or later compilations (Books on polity, chronicles, etc.

II Modern works.

I *Original Sources* : The present study derives its material chiefly from original sources such as, the judicial decisions and government orders regarding punishments of criminals and local administration, in general.

A—*Judicial Documents*:

In all there are about 616 and contain judicial decisions and orders regarding punishments both royal and social or religious. They also include a few chits about expiations.

(i) *Decisions of Civil Suits* : Of the 616 documents, 310 deal with civil suits, some of them are styled as Mahzars, while others are named as Nivadpatras or Watanpatras.

Mahzars: Mahzar was a unanimous decision of a Majlis (assembly or court) composed of local government officers (the Diwan) and the indigenous officers and land holders (the Gota). They are 161 and cover a period of about 400 years from 1350 to 1750 A.D. (Vide Chapter I, map at the facing page) Mahzars of the latter part of the 18th century are rare. Of them 105 are judicial decisions, while the remaining 56 deal with different problems of local interest and administration in general. The former include about 24, which are copies of the originals, while the latter only 5. A critical analysis of these is given in Appendix A, I.

Chapters I, II, IV and some sections of the VII are composed out of this analysis.

Nivadpatras and Watanpatras: Out of the 310 decisions, the remaining 205 are named as Nivadpatras and Watanpatras, but

they contain only summaries of these recorded in the Rojkirds (diaries) of Shahu and the Peshwas, while granting the original Nivadpatra or Watanpatra to the party in whose favour the suit was decided. They are selected from the Peshwa Daftar, Poona, and all of them belong to the latter part of the 18th century.

Chapter III and section II of the Chapter II, are based on this evidence.

(ii) *Orders pertaining to Crimes and Punishment* : Judgements of criminal cases are not available, but orders pertaining to crimes and punishments are brought to light. They are in all 260 and belong to the Peshwa period only. They are issued by the Peshwa or his deputy or local government officers. Of them 135 are already published and the remaining 125 are selected by the present writer from the Peshwa Daftar, Poona and included in Appendix B, IV. A critical analysis of these is given in Appendix A, II. Chapters VI and VII are developed out of these documents.

(iii) *Documents pertaining to sins and their corresponding expiations* : They are in all 46, and belong to the 17th and 18th centuries. They contain orders issued by the public officers and letters from the members of the *'Jatisabha'* (caste council) to the Brahmins of the holy places to administer penances to the persons sent by them. They also include chits or *'Doshapatras'* or voluntary declarations of sins on behalf of the offenders, requesting for their purification, to the members of the *Brahmasabhas* (a bench of learned Brahmins) of holy places. A critical analysis of these is given in Appendix A, III. Section II of the Chapter VI is based on this evidence.

B—*Administrative Documents*:

These include :—

(i) Regulations issued by the king, and

(ii) The official orders about local administration.

As regards the first, there is only one charter at our disposal which is known as *Kanu Jabta* and which was framed by Shivaji at the time of his coronation in 1674. As to the official orders, a large

number of them pertaining to local administration have been brought to light and they are fully used while dealing with the administrative institutions in Chapters I, II, III and IV.

II *Secondary Sources* : For details see bibliography, pp. xiv-xxiii.

Original Contribution

(i) General conditions in Maharashtra—socio-economic religious and political described briefly in so far as they deterred or favoured the judicial institutions. (Chapter I, Section I).

(ii) An outline of the administrative as well as judicial institutions of the Sultanate period from 1300 to 1650 A.D. is attempted with a view to tracing the early development of the judicial institutions of the Marathas. (Chapter I, Sections II, III).

(iii) A detailed outline of the administrative institutions of the Marathas from 1650 to 1818 A.D. with a fresh approach. (Chapters II and III).

(iv) A detailed history of the composition, powers and functions of the judicial institutions of the Marathas. 1650-1818 A.D. (Chapters II and III).

(v) A history of the genesis, growth and decay of the indigenous institutions of Justice, their composition powers and functions from 1300-1818 A.D. (Chapter IV).

(vi) A history of the genesis, growth and decay of the system of 'trial by a *Majlis*' (1300-1750 A.D.) and of the *Panchayat* (1750 1818 A.D.). (Chapter I, II, III, IV).

(vii) The nature of Law, some points of Civil Law, Rules of procedure, Evidence and Ordeal, classification of ordeals—*'Rava Divya'* traced from 1200 to 1800 A.D. (Chapter V).

(viii) Criminal Justice from 1750 to 1818 A.D., classification of about 260 criminal cases and the punishments ordered for them. (Chapter VI, and Appendix A II.)

(ix) Crimes and Penances, classification of penances. (Chapter VI, and Appendix A III.)

(x) Police and Prison management (Chapter VII).

(xi) A glossary of technical terms.

(xii) 1. A table showing classification of different kinds of Dharmas (Laws) according to 'Ramachandra Pant's *Ajnapatra*' and the *Smṛtis* (Chapter V).

2. Different tables illustrating judicial institutions, their gradations, etc.

3. Map—of the geographical limits of the subject and the extent of the trial by a Majlis.

4. A figure illustrating the form of a Mahzar.

Except Section II of Chapter I, describing the institutions of Muhummad Bin Tughlaq, the treatment of the subject from the beginning to the end is original.

Contribution to the advancement of knowledge:

This study supplies its humble quota to the judicial studies of the Marathas and provides in it ready material (in the form of analysis of 161 *Mahzars* and 260 criminal cases) for future studies in the history of the Maratha institutions. It will serve as a starting point for studies in comparative jurisprudence and especially for the history of Hindu jurisprudence during the mediaeval period.

Acknowledgements: It is my pleasant duty to express my deep gratitude to my *Guru* Prof. T. S. SHEJWALKAR, for the keen interest he has taken in the progress of my work and the valuable time he has spent in going through every chapter. I am greatly thankful to Dr. H. D. SANKALIA for going through the manuscript of the work and making valuable suggestions. I am also thankful to Dr. Mrs. I. KARVE for her valuable suggestions over some important points connected with my study. I must make a special mention of my indebtedness to Dr. S. M. KATRE, the Director of the Deccan College Research Institute, Poona, who has helped me in many ways, specially by going through the manuscript of the present work and including it in the dissertation series of the Institution. I cannot forget the many acts of kindness with which he has favoured me all the while.

Besides I am indebted to the following persons for different kinds of help.

1. To both the Registrar and the Librarian of the Deccan College Post-graduate and Research Institute, Poona, for giving me several facilities at the Institute.

2. To Mm. Prof. D. V. POTDAR, the Chairman of the Bharat Itihas Samshodhaka Mandal, Poona, for going through the synopsis of my thesis and making valuable suggestions. To the Secretary of the Mandal for placing at my disposal the Record and the library of the Mandal. My sincere thanks are due to Shri. G. H. KHARE and Shri. S. N. JOSHI, curators of the Mandal, who have rendered me constant help in the course of my studies in the Mandal.

3. To let Shri. B. V. BHATT, the then Secretary of the Rajwade Itihas Mandal, Dhulia, for giving me permission to use the Daftarkhana of the Mandal, during my stay at Dhulia.

4. To Prof. S. R. SHARMA, Head of the History Department in Fergusson College, Poona, Prof. D. D. VADEKAR, Professor in charge of the Wadia Library, and Shri. PARKHI, the Librarian, for providing me with the necessary facilities, to consult the Mandlik Section which contains valuable reports on the early British officers and some rare books on History and Law.

5. To Principal J. R. GHARPURE of the Law College, Poona, for giving me permission to use the Law College Library.

6. I am much indebted to the late Prof. S. V. PUNTAMBEKAR, Professor of History and Politics, Banaras Hindu University and Teacher in the University of Nagpur, for the valuable information I gathered from him during his stay at Poona, in the summer vacations.

7. I am also grateful to Prof. D. V. GOKHALE of the S.N.D.T. College, Poona, who has helped me by personal discussions to understand some disputed and difficult points connected with my research.

Dr. M. G. DIKSHIT, formerly Curator of the Museum in the Deccan College Research Institute, Poona, helped me in the preparation of the map. Both Prof. P. K. GODE, M.A., Curator in the

Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, and my cousin Prof. N. P. GUNE, Professor of English at the Law College Society's Arts College, Poona, gave me friendly advice and criticism during the entire period of my research. To all those gentlemen who have helped me in various ways I owe a deep debt of gratitude.

Finally, I express my obligation to the University of Bombay, which granted me one of its Research Studentships, to facilitate my work, and to the University of Poona for its grant of Rs. 1000/- towards the cost of the publication of this work.

My thanks are also due to Dr. M. M. PATKAR, Sub-Editor, Department of the Dictionary of Sanskrit, Deccan College Research Institute, Poona, for reading the proofs and to Messrs. Patwardhan Brothers of Sangam Press Ltd., Poona, for the efficient and prompt printing of the volume.

7th November 1953
27 Ganeshwadi,
Poona 4.

V. T. GUNE

A GLOSSARY OF JUDICIAL TERMS

(This Glossary contains judicial and other allied terms found in old Marathi decisions. It is compiled with the help of judicial and other documents which have hitherto been brought to light and from MOLESWORTH's *Marathi-English Dictionary*, and WILSON's *Glossary of Judicial and Revenue Terms*. The words are spelt as they occur in Marathi documents.)

A = Of Arabic Origin, P = Of Persian Origin,

S = Of Sanskrit Origin.

Agravādi, Pūrvavādi, Kāryavādi (S)—A complainant or plantiff.

Bajinnas (P)—genuine, real, true, actual when used in connection with documents.

Bakhar or *Bakher*—Any history, relation, memoir.

Balutā—A share of the corn and garden produce assigned for the subsistence of the twelve servants of a village.

Bayājavār—in detail, minutely.

Betālis Pūrvaj—A collective term for one's forty-two immediate ancestors (twenty one on the father's side and twenty one on the mother's side).

Bindāne or *Hindāne*—A butt or mark, a juncture.

Buniyād or *Bunyād* (P)—Foundation, basis, also in the sense of long standing, ancient, venerable.

Chāmbhār kuṇḍa—A basin of water where the shoemaker puts raw skins for tanning.

Chāmbhārāchya kuṇḍātīl pāṇī pajaṇe—To give to drink water of a shoemaker's vat. Said to counteract magical influences. *Working in the unhappy drinker.*

Chitrapatra or *Bhalpatra*—A statement written on a piece of cloth or paper, or on the palm leaf, put on the fore-head of the plaintiff, at the time of performing the ordeal, also on the fore-head of the defendant.

Dahijā Thikāṇ—Public land.

Daiv—Destiny, fate, fortune. 2. The caste collectively or as assembled. 3. A body of Watandars, Mirasdars, Uparis and Rayās assembled to consider local problems—administrative, judicial and even social, traced in Mahzars from Karnatak.

Deshakulakarni—An hereditary officer, the Paragana accountant or Record-keeper.

Deshamukha—An hereditary officer, the head of a Paragana.

Deshapande—He is the same as Deshakulakarni.

Devadaṇḍa—Religious or spiritual punishment, penance or expiation, the same as Prāyaścitta.

Dharmādhikari (8)—A public censor, a justice or magistrate.

Diwān (P)—The Sarkar or Government, the supreme authority.

Diwandanda—Royal or State punishment.

Gurati (Gṛha and Rata)—A decent and reputable woman whether, having a husband or widowed.

Girdanavāhi (P)—Surrounding or adjoining.

Ghaṭasphoṭa (S)—Ceremony of the ejection of a person from his caste typically expressed by the actual breaking of a pitcher on the occasion.

Gohi or Gwahi (P)—Witness.

Gota (Gotras)—A caste as assembled in investigation of matters, or as considered collectively. 2. Relations and kindred considered collectively. 3. A body of Watandars, Mirasdars, Uparis and Rayas assembled to consider local problems—administrative, judicial and even social. Traced in Mahzars from Maharashtra.

Gotai or *Gotapat*—The feasting and purificatory ceremonies observed, amongst Shudras, towards the preparation of an offender for reception back into caste.

Hamshāi (P)—Of the same shade, neighbouring.

Harduvādi—Both plaintiff and defendant.

Haqqa (A)—Right, title. 2. The share or portion due of the revenue or of the crops, of the hereditary district or village officers.

Harki (Harsa (S) joy, delight)—money paid to the court in token of his gratification by the successful suiter or litigant.

Huzur (A)—The royal court or presence, also the royal person or the regal office and excellency as personified or as viewed concretely to His Majesty, the Government, etc.

Imān (A)—Sincerety, honesty, veracity. 2. Conscience.

Jāgir (P)—A kind of feudal tenure.

Jāminakatabā (A)—A security bond.

Jatidaṇḍa—While re-entering into his caste the offender was required to give a dinner to his caste people in order to qualify himself for social intercourse. This was called Jatidanda.

Jīvanmāfak— (S & A)—According to means, resources, or ability of.

Jayapatra (S)—A royal record of decision.

Kamāvīsjamā—The revenue collected under the heads of fines, forfeits, and other irregular heads or sources.

Kariṇa (A)—A written statement given by the plaintiff at the time of the institution of the suit, before government officer. A story.

Karyāt (A)—A Mahal composed of ten or twelve villages.

Kasbā (A)—The chief town of a Tarf or a Pargana, the old portion of the town, the town having a mart.

Kaulanāmā (P)—A writing of assurance or agreement granted to the cultivator of the soil.

Khaṇḍagunhegāri—A comprehensive term for fines, mulcts, forfeits.

Khatākhyānat—Apprehension of evil, solicitous fear. 2. Loss or detriment.

Khurdakhata—A document issued in favour of the successful party, from the secretariat according to the previous decision of the Majlis, for the enjoyment of a Watan. During the Maratha period it was replaced by Watanpatra.

Konekute—The members of the Kunabi caste.

Kriyā (S)—Substantiating, establishing, verifying by oath, ordeal, citing witnesses, producing documents, etc. A type of ordeal.

Lāyiṇi—False.

Mahājan—An hereditary officer in a Kasba, assistant of a Shetya.

Mahāl—A sub-division of a Paragana.

Majlis (A)—A court or assembly in general. A royal court.

Majamun (A)—The contents of an epistle. Used for 'majakur' in the sense of subject-matter.

Mahzar (A)—A general application or representation, a statement laid before a judge, a public attestation, or a document attested by a number of persons professing to be cognisant of the circumstances of the case, and submitted with their signatures, to the court.

Mahzarnāmā—A written collective attestation, a list or roll of persons present.

Masālā (A)—An exaction levied by government from one summoned to answer a charge, the fee which the peon, sent to summon the person, is authorised to demand.

Māyathala—Mother's i.e. native place. A term used by a cast or dissatisfied litigant in appealing from an award in his own village or neighbourhood, and demanding a fresh investigation at a 'parasthala', realizing the principle that "a prophet hath no honour in his own country".

Minahu (A)—Of or in the aforesaid month.

Miras (A)—Inheritance, inherited property or right; the term is used especially in South India to signify hereditary proprietorship in land.

Mukhāsā (A)—A village or land assigned to an individual either rent-free or at low quit-rent, on condition of service, or a village held khās by the State, the revenue being paid to the Government direct; or the share of the Government in a village or in the revenue paid by it.

Mokhtasar or *Mukhtasar*—Chief person.

Muchalka—A written engagement under a penalty; the bond of agreement furnished by the parties to the Majlis or the Panchayat.

Najar (A)—A present to a superior.

Narak-kuṇḍa (S)—A common term for the eighty-six pits prepared in hell for the damned.

Nātavāni (P)—Indigence or helplessness.

Nāyakavādi—A revenue-sepoy attached to a district or village. The chief amongst the Ramoshi or Berad people. The office of Nayakavadi.

Nivāḍapatra—The record of a decision.

Paṇktipāvan (S)—Pure for the common board; fit for commensality or for social intercourse.

Paraganā (P)—A large division of a country with one or more towns at the head, a district.

Paranishta (S)—Rigidly impartial or just.

Pāṭ-vivāha—A second and inferior sort of marriage, especially among the widows of the lower classes.

Pāndhar—The whole community or body of a village whether as assembled (as in matters of general concernment) or as considered collectively.

Peṭhā (A)—A trading centre, a place of sale or traffic, the town of market belonging to a fort.

Pursis (P)—A questioning or interrogating as of parties or witnesses in a dispute.

Pyādā (P)—A foot soldier.

Radabadali (A)—Supplication or entreaty for, earnest intercession.

Rājmaṇḍal (S)—The royal circle, the ministers and other state officers around the sovereign.

Rakhtakhānā (P)—Palace, court, the royal circle, the noblemen and grandees around the sovereign.

Rasāngiyādi—A note granted through some person.

Rayā-Rayāni—The peasantry or country-tenantry.

Ravā—A grain, a granule, a lump or little mass, a particle of gold or silver.

'Sadi'—Any writing or oral statement in attestation or evidence of.

Sākshmozā—A witness in general.

Samākul—All, the whole. Used restrictedly and mainly with words signifying community or company—a commonwealth (as a native or people, a village, an army, a council) or a collected body (as an assembly or meeting, any multitude or host).

Sammat (A)—Used such as Tarf, a division of country comprising a varying number of villages.

Sand-asanad—A written authority from the Government, etc.

Shahidi (P)—Witness, testimony, deposition.

Sherani—see Harki.

Shetya—An hereditary officer in a mart or commercial town. Prefect of the market.

Tagādā (A)—Urging for payment, dunning.

Tahakika (A)—Authenticated, established.

Talaba (A)—A summons.

Talabarokhā—A written summons.

Talukha (A)—Connection with, business with, concern in as found in revenue papers.

Tarf (A)—A small division of a country composed of a varifying number of villages. Original Arabic word is spelt as 'Taraf'.

Thālakari (S)—A hereditary proprietor of a land.

Thānā—The head station of a Tarf; also, generally, a post station, stand, or lodge, under the civil *authority the establishment* was maintained there.

Tufān Gheṇe—To accuse falsely.

Upari (S)—A tenant or farmer having no right of occupancy, as opp. to Thalakari—a landed proprietor.

Uttarvādi—Defendant.

Vastabhāv—Trinkets, jewelry, etc., minor articles of house furniture or of property.

Vevhār—Trade, dealing, business, etc., dispute about a point, etc.

Watan (A. One's native country). An hereditary estate, office, right, a dignity, or a chattel, due, any hereditary right whether in land or in office. Every thing of value was brought under the conception of Watan, one's land, one's personal status, one's office.

Watanpatra—The title deed of a Watan. See above Khurdakhat.

Yādi (P)—A memorandum-scrap, list, roll.

Yejitapatra (Ajitapatra, S.)—The writing furnished by the party in suit, admitting his failure. The word has double aspect—towards the bearer of the Patra and towards the furnisher.

A LIST OF ABBREVIATIONS

ALS—Aitihasik Lekh Samgraha.

ASS—Aithihasik Samkirna-sahitya.

Athalye—Athalye Gharanyacha Itihasa.

AVV—Aitihasik Vividha Vishaya.

BIMA—Bharat Itihas Samshodhaka Mandal, Ahaval.

BIMQ—Bharat Itihas Samshodhaka Mandal, Quarterly.

BIMS—Bharat Itihas Samshodhaka Mandal Sammelan.

Briggs—Rise of Mahomedan Power in India.

CCV—Chapekar Comemoration Volume.

CHI—Cambridge History of India.

Decisions—Watan-patras and Nivad-patras.

ED—History of India as told by its own Historians by Sir Henry Elliot and Dowson.

EIP—Selections of Papers from the Records at the East India House (1826)

Gune—Gune Gharanyacha Itihas.

History Congress—Transactions of All-India History Congress.

IA—The Indian Antiquary.

JBBRAS—Journal of the Bombay Branch of Royal Asiatic Society.

Jenkins—Report on the Territories of the Rajah of Nagapore by Richard Jenkins.

Khare—Khare Kula-Vrittant.

MIS—Marathyanchya Itihasachi Sadhane.

Malcolm—A Memoir of Central India.

Pendse—Pendse Kula-Vrittant.

PD—Selections from the Satara Raja's and the Peshwa's Diaries.

PDSM—Peshwe Daftaratil Sanadapatratil Mahiti.

Purandare—Purandare Daftar.

PSIH—Persian Sources of Indian History.

PSS—Shivakalin-Patra-Sar-Samgraha.

Ramadas—Ramadas ani Ramadasi Masik.

Sabhasad—Krishnaji Anant Sabhasad's Life of Shiva Chhatrapati, edited by Sane.

SL—Sanads and Letters.

SM—Sarasvati Mandir.

SPD—Selections from the Peshwa-Daftar.

REFERENCES

Unless otherwise specified a single numeral in a reference indicates the letter or document number; in its absence it indicates the page. The second numeral of the references given from the Peshwa Diaries in Chapter III only indicates pages instead of letter number. Two numerals separated by a dot refer to volume and letter or page number as the case may be; three numerals separated by dots refer to volume, part or letter number and page.

A SELECT BIBLIOGRAPHY

A—ORIGINAL SOURCES:

(Published Documents)

Aitihasik Samkirna Sahitya Khanda, Vols. I-VIII, published by the B.I.S.M., Poona.

Athalye, V. V., *Athalye Gharanyacha Itihasa*, Vol. I, Shiposhi (Ratnagiri), 1939.

Bharat Itihas Samshodhak Mandal, Ahaval, Vol. I (Shaka 1832) and Vol. II (Shaka, 1833), B.I.S.M., Poona.

Bharat Itihas Samshadhak Mandal, Itivritta, Vol. I-IV (Shaka 1834-37), published by the B.I.S.M., Poona.

Bharat Itihas Samshodhak Mandal, Sammelana Vrittas, Vols. I-VII (Shaka 1835-1841), B.I.S.M., Poona.

Gune, V. T., *Gune Gharanyacha Itihas*, Vol. I, Pandharpur, 1944.

Kavi-Ambavade-Jedhe, published by the **Satkaryottejaka Sabha**, Dhulia.

Khare, G. H., *Persian Sources of Indian History*, Vols. I-III, B.I.S.M. Poona.

Khare, M. H., *Khare Kulvrittanta*, Poona, Shaka 1862.

Khare, Vasudev Shastri, *Aitihasik Lekha Samgraha*.

Parasnis, D. B., *Peshwa Daftaratil Sanadapatratil Mahiti*, published in the 'Itihas Samgraha'.

Pendse, K. V., *Pendse Kulavrittanta*, Poona, 1938.

Pune Nagar Samshodhan Vritta, Vols. I-III, B.I.S.M., Poona.

Purandare, K. V., *Purandare Daftar*, Vols. I-III.

Rajwade, V. K., *Marathyanchya Itihasachi Sadhane*, Vols. III, VIII, XI, XV-XVIII, XX-XXII.

Sabnis, K. G., *Pant Amatya Bavada Record*, Vols. I-II, Kolhapur, 1937.

Sardesai, G. S., (Kolhapur), *Sardesai Gharanyacha Itihas*, Vol. I.

Sardesai, G. S., Riyasatkar, *Selections from the Peshwa Daftar*, Vols. 2. 17, 22, 23, 30, 31, 32, 38, 39, 43, 45, etc.

Shiva Charitra Sahitya, Vols. I-IX, B.I.S.M., Poona, except Vol. III.

Shivakalin-Patra-Sar-Samgraha, Vols. I-III, published by the **Shiva-Charitra-Karyalay** and the **B.I.S.M., Poona.**

Vad, G. C., *Sanads and Letters*, **Poona 1913.**

Vad, G. C., *Decisions*, **Poona, 1919.**

Vad and others, *Selections from the Satara Raja's and the Peshwa's Diaries,* Vols. I-IX, published by the Deccan Vernacular Translation Society, Poona.

Vaidya, S. L., *Vaidya Daftar,* Vol. I, Poona (Shaka 1866), and *Puravani* Vol. I, Poona, (Shaka 1867).

B—ANCIENT LAW BOOKS, CONTEMPORARY AND LATER COMPLICATIONS, CHRONICLES, REPORTS, ETC.

(a) *Sanskrit—*

Manusmrti, with the commentary of **Kulluka**, published by the Nirnayasagara Press, Bombay.

Yajnavalkyasmrti, with the comm. of **Vijnaneshvara**, published by the Nirnayasagar Press, Bombay.

Naradasmrti, edited by **Dr. Jolly**.

Vyavaharamayukha by **BhattNilakantha,** edited by Mm. **P. V. Kane** and published by the Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona, 1926.

Dandaniti, by **Keshavacharya**, edited by **Bendrey, V. S.**, Poona, 1943.

(A treatise on the criminal jurisprudence of the latter part of the 17th century. The king Sambhaji was the patron of the learned author Keshavacharya. In the absence of the documentary evidence, it is not known, whether Sambhaji or his successors actually followed the principles of criminal justice laid down in the Dandaniti in their daily administration.)

Sukranitisara, edited by **Ramachandra Govind Shastri,** Indore, 1899.

(b) *Marathi—*

Ajnapatra of Ramachandra Pant Amatya, edited by **A. A. Moramakar,** Bombay, 1923.

Mahikavatichi Bakhar, edited by **Rajwade.**

Modak, B. P., *Adilshahicha Itihas* (Bijapur), translation of the *'Busatin-us-Salatin'* of **Zubairi.**

Sabhasad Bakhar, edited by **K. N. Sane,** Poona, 1923.

(c) *English—*

Baille, N., *Digest of Moohummudan Law,* 1850 A.D. (translation of some important topics from the **Fatawa-e-Alamgiri**).

Briggs, John, *History of the Rise of the Mahomedan Power in India,* Vols. II, III. Translated from the original Persian of **Mahomed Kasim Ferishta.**

Elliot, Henry, *History of India as told by its own Historians,* Vol. III.

Elphinstone, *Report on the Territories conquered from the Peshwa,* published at Calcutta, 1821.

Forrest, G. W., *Selections from the minutes and other official writings of the Hon'ble M. Elphinstone,* (1884).

Haig, T. W., *The History of the Nizam Shahi Kings of Ahmednagar* (translation of the *Burhan-i-Ma, asir,* published in the *Indian Antiquary,* Vols. XLIX, L, LI, LII).

Jenkins, Richard, *Report on the territories of the Raja of Nagapore,* 1827.

King, J. S., *The History of the Bahmani Dynasty* (translation of the Burhan-i-Ma, Asir).

Malcolm, John, *A Memoir of Central India,* Vols. I and II, London, 1824.

Selections of Papers from the Records at the East India House, Vol. IV, published in Great Britain, 1826.

(Volume IV contains reports of the different officers of the East India Company on the territories conquered from the Peshwa. They give valuable information about the judicial and revenue administration, during the Peshwa period.)

C—Modern Works

Ahmad, M. B., *The Administration of Justice in Mediaval India* Aligarh, 1941.

Altekar, A. S., *Village Communities in Western India,* Bombay, 1927.

Bhat, B. V., *Maharashtratil Vyavahar Nirnayapaddhati* (articles published in the B.I.S.M., Sammelans, Poona, Shaka 1836-38).

Bhat, B. V., *Maharashtradharma,* Dhulia, Shaka, 1847.

Bhide, V. G., *Astapradhanancha Itihas.*

Bryce, James, *Studies in History and Jurisprudence,* Vols. I and II, Oxford, 1901.

Cambridge History of India, Vols. III and IV.

Chapekar, N. G., Marathirayjyatil Nyayapaddhati, **(Sardesai Commemoration Volume).**

Chapekar Commemoration Volume, edited by **Vadekar** and others, **1946.**

Goodine, R. N., *A Report on the Deccan Village Communities*, 1852.

Grant Duff, James Cunninghame, *A History of the Marathas* in 2 Vols. Oxford, 1921.

Gupta, R. D., *Crime and Punishment in Ancient India*, Books I and and II, Calcutta, 1930.

Husain, Agha Mahadi, *The Rise and Fall of Muhammad Bin Tughluq*, London, 1938 (While dealing with the early Muslim Institutions in the Deccan in Chapter I, this book is consulted).

Husain, Wahed, *Administration of Justice during the Muslim Rule in India*, Calcutta, 1934.

Joshi, P. M., 'Adilshahi Administration', *Transactions of the All India History Congress*, 1940.

Kale, D. V., *Social Life and Manners in Maharashtra*, Poona, 1927 (a manuscript of the thesis).

Kane, P. V., *History of Dharmasastra*, Vols. I-III, Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona.

Maine, Henry Sumner, *Early History of Institutions*, London, 1880.

Maine, *Early Law and Custom*, London, 1883.

Maine, *Village Communities in the East and West*, London, 1913.

Maitland, F. W., *The Constitutional History of England*, Cambridge, 1946.

McIlwain, C. H., *The Growth of Political Thought in the West*, New York, MacMillan & Co., 1932.

Narrative of the Bombay Inam Commission. (Selections from the Records of Bombay Government No. CXXXII, New Series).

Parasnis, D. B., *Poona in Bygone Days*, Poona.

Puntambekar, S. V., *Maratha Polity*, Lahore, 1944.

Ranade, M. G., *Rise of the Maratha Power*, Bombay, 1900.

Ranade, *Introduction to the Peshwa's Diaries*, Poona, 1900.

Rankin, George, *Background to Indian Law*, Cambridge, 1926.

Robson, W. A., *Civilisation and the Growth of Law*, London, 1935.

Salmond, John, *Jurisprudence*, London, 9th Ed., 1937.

Sardesai, G. S., *New History of the Marathas*, Bombay, 1946.

Sardesai, G. S., *Main Currents of Maratha History*, Calcutta, 1926.

Sardesai Smarak Granth, edited by **S. R. Tikekar**, Bombay, 1932.

Sen, P. K., *From Punishment to Prevention*, London, 1932.

Sen, P. N., *Hindu Jurisprudence* (Tagore Law Lectures).

Sen, S. N., *Administrative System of the Marathas*, Calcutta, 1923.

Sherwani, H. K., *Mahmud Gawan*, Allahabad, 1942.

Siddiqi, A. H., 'Administration of Justice under the Bahmanides', *Proceedings of the Deccan History Conference*, 1945, pp. 180-88. (This article is based on secondary sources and the judicial machinery of the Bahmanis which it presents differs greatly from the one outlined with the help of original sources in Chapter I, Section III).

Stubbs, D. D., *The Constitutional History of England*, Vol. II, Oxford, 1883.

Telang, *Gleanings from the Maratha Chronicles* (An article, Appendix to *Rise of the Maratha Power*).

Varadachariar, S. Kt., *The Hindu Judicial System*, Lucknow, 1946.

Vinogradoff, Paul, *Outlines of Historical Jurisprudence*, Vols. I and II. Oxford, 1920.

D—JOURNALS

Bharat Itihas Samshodhak Mandal, Quarterly, Vols. I-XXIX, Poona.
Journal of the Bombay Branch of Royal Asiatic Society, Vol. IX.
Indian Antiquary, Vols. XLIX, L, LI, LII. (*The History of the Nizam Shahi Kings of Ahmednagar* by **Haig.**)
Ramadas Ramadasi, Dhulia, Nos. 63-64 and 144-47.
Samshodhaka, Dhulia, Vol. IV.

CORRIGENDA

Page	Line	
7	11	read (Dabir) instead of (Dobir).
9	7 and 10	read qazi-ul-quzat instead of qazi-u-quzat.
9	7,8,9,10	authorities indicated in these lines. be linked up by dots with their respective divisions.
9	13	read Mutasarif intead of Mutsarif.
16	4	read Tarafadari instead of Tarfadari.
49	(Foot note 49)	read p. 39 instead of p. 58.
130	4	read 3—*Jatisabha* instead of C—*Jatisabha*.

CHAPTER I

THE BACKGROUND

(EARLY DEVELOPMENT OF JUDICIAL INSTITUTIONS)
A.D. 1300—1650

I

General Conditions in Maharashtra

(i) *Environment*:

Environment plays an important part in determining the destiny of a people. Of the various influences which the term covers, that of the regional geography deserves to be mentioned first.

In no other part of India has the terrain shaped the course of history more than in Maharashtra. The physical features divide the country into three regions: the Konkan, the table-land or the *Ghat-matha* and the plains of the Desha. The tract along the sea-board situated to the west of *Sahya* mountains and lying between Daman in the north and Ankola in the south, forms the Konkan. The table-land at the top of the *Sahya* mountains is popularly known as *Ghat matha*. And the open plains which become more and more level towards the east are called the Desha. Of these the region of the table-land deserves our special attention, as the institutions described in the following pages chiefly pertain to this division (see map, facing page 1).

The Ghat-matha comprises the western part of the modern Satara, Poona and Ahmednagar districts and some part of the Kolhapur State. From Junnar to Kolhapur it is formed of highlands and lowlands, popularly known as *'Khoras'* and *'Muras'* and is well populated and developed. To the north of Junnar the valleys are not so well cultivated and are mostly inhabited by the aborigional tribes, such as the Bhils and the Kolis. The inaccessible mountain-tops in this region provide the best natural forts for protecting the country. Militarily it is one of the best fortified regions in India.

The physical features of the tract secure for it a temperate and invigorating climate. Owing to its hilly nature, the soil is poor and uninviting. As a result, the country is sparsely inhabited by hardy and obstemious people. Cultivation has spread in small self-sufficient units, between the mountain ranges and along the rivers and streams flowing through the valleys.

(ii) *Social, Religious and Economic Conditions*:

The institution of the Joint Family was at the basis of the Maratha social organisation. It will be seen from the Family Histories published so far, that the unit of family remained undivided at least for a period of two to three generations.[1] Generally the Hindu Joint Family includes all males linealy descended from the common male ancestor, their wives and unmarried daughters. But under the Mitākṣarā Law which prevailed in the deccan the coparcenary so called is a much narrower group than the Joint Family and comprised of the person himself, his sons, grand-sons and great-grand-sons.[2] The coparcenary of the Mitākṣarā is largely substantiated by Family records.

There were three main aspects of the Joint Family viz., common property, common rituals and common meals. All the members of the family were equally entitled to ownership, possession and enjoyment of the family property. None of them could dispose of the joint property either by mortgage, sale or gift without the consent of the other members of the family. As a manager of the Joint Family property, the father could make gifts or mortgage or sell property within the reasonable limits for the support or betterment of the family and for relief from distress, even without the consent of the family-members.[3] From the Miras Patras which have hitherto been brought to light, it will be seen that the sales of immovable property were very rare and took place only under unavoidable circumstances. Alienation of land took place always with the consent of the family and village community.[4]

---

1 *Vide*, Select Bibliography. About twenty-five Family Histories have been published so far and a few of them giving original historical papers are included in the Bibliography.

2 KANE, *History of Dharmashastra*, Vol. 3, p. 591.

3 KANE, op. cit., Vol. 3, p. 593.

4 *EIP* (1826) Vol. 4, pp. 530 ff. Appendix A I, Nos. 79, 86, 87, 92, 105, 141, 142, 144.

The coparcenary property described above gave economic stability to the undivided family, while common rituals and common meals promoted religious and cultural well-being of its members. Due respect for the elderly members of the family and their wives according to degree of lineal descent was the noteworthy feature of the family-relations and it enhanced the solidarity of the undivided family.

Next to joint family comes the caste-group. Families which used to intermarry formed the caste group. Endogamy was thus the main feature of the caste. Each Caste had its own social, religious and economic traditions. It looked after the general welfare of its members by providing them with educational and other facilities like dwellings, wells etc. Assistance was given to the handicapped, the destitute, widowed and orphaned.[4a] It also served as an agency for social action against those who violated caste regulations and declared them unfit for social intercourse, until they had undergone prescribed penances.[5] A body of caste members gathered to consider the caste-problems was called, *'Jati-gota* or *'Daiva'*.[6]

Each caste had its own economic aspect and members of different castes served the village community by following their traditional occupation. Communities were mainly agricultural and due to integrated economy of the caste-cum-community, instances of caste conflicts were very rare. From the analysis of *Mahzars,* it will be seen that people not only of different castes but also religion sat together in a Majlis (assembly) convened to settle local problems.[7]

Another important social body which helped to preserve social structure of the Marathas was the Brahmasabhā (a bench of learned Brahmins) of holy places. It was composed of the local learned Brahmins and the *Dharmādhikāri* or a public censor of morals was its head. It was his duty to administer penances to the persons who swerved from their Dharma or caste tradition with the help of the *Brahmasabhā.* The advice of the *Brahmasabhā* was sometimes saught by the

---

4a *Mahikavatichi Bakhar,* p. 55. Vide Chapter VI, part I.
5 *Vide,* Chapter 6.
6 *BIMQ* II, pp. 134-5. *SCS* 2.294-5. *PD* 1.292, 343; *PD* 2.56. *AVV* 1, p. 340. *CCV* p. 41. *SPD* 43.9 and *ASS* 1.171-2 etc.
7 Appendix A I.

government officers and even the Gotasabha or the Hazir Majlis in personal matters—social, religious and judicial—of the Hindus. This hoary institution continued to work till the end of the Maratha raj.

Along with the joint family and the caste, the institution of the Gota (गोत) deserves our notice as a social-cum-administrative body. It grew out of the hereditary rights and perquisites of an individual, developed during the Hindu period and later recognised in the form of different tenures by the Muslim rulers of the Deccan, as described below.

The village communities were constituted of cultivators (*Mirasdars* and *Uparis*) and artisans (*Balutas*). The agriculture was the main occupation of the people. The standard of living was very low. The barter system was in vogue. The office-bearers and the servants of the village community received their remuneration in kind. As a result, individual rights and perquisites for those who served the village community were developed. Probably the coparcenary property described above gave rise to hereditary rights in land and occupation. From the epigraphical evidence it seems the hereditary rights of an individual prevailed even during Hindu period.[8]

The rugged country as described above required hundreds of years to bring it under cultivation. It appears that after the fall of the Yadavas and during the Sultanate of the Deccan, no attempt was made till the middle of the 15th century to fix up the proper revenue divisions, the land being covered with grass and the occupation of the people, cattle-breeding.[9] From the various *Kaulanamas* (assu-

8 ALTEKAR, *Village Communities in the Western India*, pp. 7-11. *EIP* (1826), Vol. 4, pp. 530 ff.

9 *SCS* 7.67. '*Saraswati Mandir*' (1904) Vol. 4.1 SHERWANI, *Mahmud Gawan*, p. 131.

The following extract from the Report of ROBERTSON may be noted: "In an old account of the village *Wing* (वांगी) of the Noerthuree district it is stated that 'during the management of the Nubeeyar of the Koolburga Sultanate there was neither a division of the fields nor of the bounds of the village, the plains being covered with grass and the occupation of the people, the feeding of the cattle (goorey), for which a fixed sum was exacted. This paper goes on to state that, 'during the management of the Bureadus in Bedur (Ahmedabad Bedar) and in the administration of the black and white Khojas (probably Khajas), the village bounds were fixed, portions of lands were given to particular persons, whose names were registered and a rent (dust) was established' and then there follows a list of their fields." —*EIP* (1826) Vol. 4. pp. 416 ff.

rance deeds) granted by the government, brought to light, it is clear that this problem was never solved even during the regime of the later Sultans of the Deccan. Dadaji Kondadev, the regent of Shahji, seems to be the first man who vigorously tried to bring the land under cultivation.[10] Under these circumstances the rulers of the country must have found it necessary to recognise the hereditary rights of an individual so as to attract the Rayat to cultivate the land. The Muslim rulers of the country approved those in land in the form of *Mirasi* tenure, while those in offices, (such as *Deshmukh, Deshpande* of a *Paragana* and *Patil, Kulkarni* of a village) and occupations (such as *Shete, Mahajans* and *Khooms* of a *Peth* or a Mart and twelve *Balutas* of a village) in the form of a watan tenure. Thus politically autonomous, economically self-sufficient unit in the form of a village and the indigenous administrative division in the form of a Paragana, chiefly based on the Watan of a Deshmukh, evolved in course of time. The local unit of the Watandars and Mirasdars, thus formed, played an important part in the local administration of the country and was popularly known as Gota (गोत) in Maharashtra and Daiva (दैव) in Karnatak.[11]

The Watandars, both of a village and Pargana, received their remuneration (Haq Rayat Nisbat) in kind, direct from the Rayats. They were subject to the central hierarchy. As a result, the general tendency of the Watandars towards Rayats became mutually helpful and at the same time independent.

This structure of the Maratha society prevailed till the end of the 17th century. But later on it degenerated during the Peshwa period.

(iii) *Political Conditions*:

Owing to the rugged nature of the country, the conservative-cum-independent character of the people and the self-sufficient and autonomous form of the indigenous institutions, the territory never seems to have been directly administered by any central power for a long time. Especially the hilly strip of Mavals was never brought under

10 *SCS* 2.96.
11 *Vide* Chapter IV, part I.

the complete subjugation of the Muslim powers. In fact, the struggle between the central and the local powers or the *Diwan* and the *Gota* is a marked feature of the history during the period under review, excluding the latter part of the 18th century.

The Muslim penetration into the south began at the close of the 13th century. The Yadav Dynasty of Devagir came to an end in 1318. With the accession of Muhammad Bin Tughluq to the throne of Delhi in 1325, Muslim power in the south reached its greatest extent. The institutions which he started in the south, mark the beginning of the Muslim system of administration in the Deccan.

In 1347, the founder of the Bahmani kingdom overthrew the power of the Delhi Sultanate and assumed suzerainty over the Deccan. The Bahmani kingdom was later divided into five separate monarchies, about 1490 A. D. These independent states were conquered by the Mughal Emperor of Delhi during the latter part of the 17th century. The institutions of the Bahamanis and latter monarchies deserve our attention, as they were imitated by the founder of the Maratha State with such modifications as suited his policy.

Shivaji established an independent state in 1674 A.D. which continued its existence in varying forms till 1818 A.D. After the death of Shahu in 1749, the 'Mukhya Pradhan' or the Peshwa became the *'de facto'* ruler of the Maratha State. The institutions of the Peshwa period differ greatly from those of the early Maratha period. For the purpose of our inquiry, the whole period is, therefore, divided as follows:

Period	I,	1300-1347 A.D.	—Institutions of Muhammad Bin Tughluq.
Period	II,	1347-1490 A.D.	—Institutions of the Bahmani Sultans.
Period	III,	1490-1650 A.D.	—Institutions of the Sultans of Ahmednagar and Bijapur.
Period	IV	1650-1750 A.D.	—Institutions of Shivaji and his successors.
Period	V,	1750-1818 A.D.	—Institutions of the Peshwas.

II

PERIOD I: 1300 TO 1347 A.D.—INSTITUTIONS OF MUHAMMAD BIN TUGHLUQ

I—Administrative Institutions

(i) *The Central Structure*:

The Sultan was at the head of the administrative machinery,[12] and conducted the central government personally. He was assisted in his work by the Chief Minister. The latter is sometimes referred to as the Naib and sometimes as the Vazir. He acted for the Sultan during his absence from the capital. Under him were placed four secretaries (Dobirs), each having a staff of three hundred clerks.

For the purpose of administration the central government was divided into various departments (*Diwans*), which were placed under the supervision of the Chief Minister. The department of revenue was named '*Diwan-i-Vizarat*', that of the realisation of arrears '*Diwan-i-Mustakhrij*'.

(ii) *The Local Administrative Machinery*

The diffierent units of local administration were placed as under:

Iqlim (province) under *Wali, Naib* or *Amir-ul-Umara.*

Shiq (district) under *Amil, Nazim* or *Shiqdar.*

Madinah (town) under *Kotwal* or *Amir.*

Shadi or *Paraganah* (the hundred) under *Amir-i-Shadah.*

The *Naib* or *Wali* of a province was appointed by the Emperor and was responsible to him. He was assisted by *Naib Mustakhrij* who realised the arrears from the *Amils* of the *Shiqs.*

---

12 HUSAIN, *Muhammad Bin Tughluq*, pp. 219-25.

The offcer of a district (*Shiq*) was known as the *Amil* or *Nazim* and that of a town the *Kotwal* or *Amir*. The *Shadi* was the lowest administrative unit and its head was named *Amir-i-Shadah*, who had under him a number of subordinate officers, generally Hindus, viz. the *Chaudhari*, the *Mutasarif*, the *Patawari*, the *Khut*, the *Muqaddam* and others. In this system of administration, it seems the village was left untouched.

All these officers were responsible for civil as well as military administration. The central government was more elaborately organised than the local.

The institutions in the Deccan should be similar to those described above.

The Tughluq dominion in the peninsula was divided into five provinces viz.[13] Devgir, Tilang, M'abar, Dharsamudra and Kampil. The province of Devgir or Murahat was further divided into four parts (*Shiqs*). The Naib Vazir or the Vazir of the Deccan was a Hindu.[14]

The divisions were entrusted to different officers on the basis of *'Aqta'*,[15] a kind of feudal tenure. Very likely the *'Aqta'* holder was held responsible for the civil administration in the division under his jurisdiction.

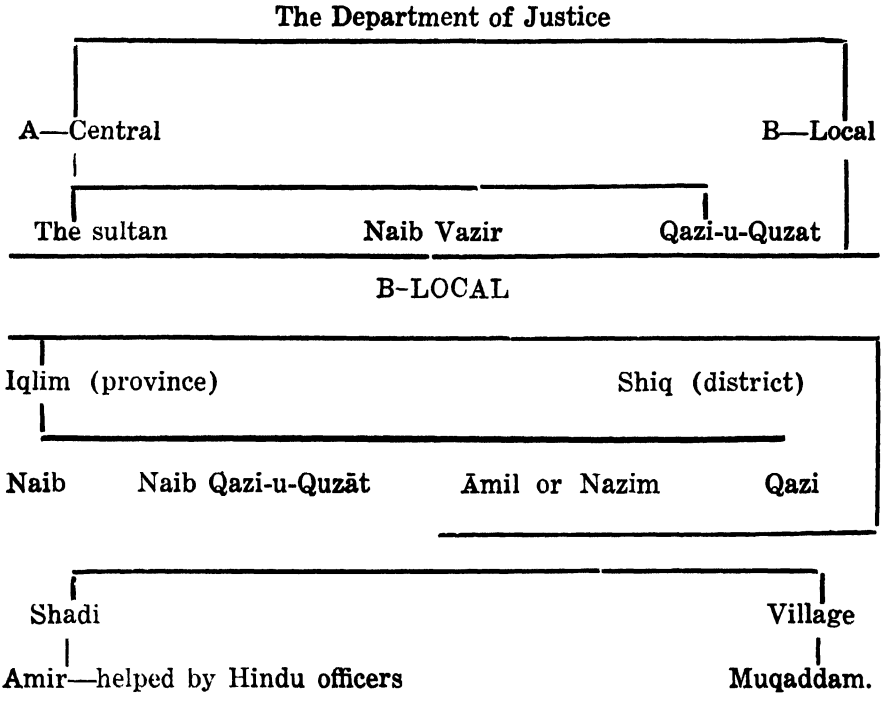
By the end of the first period, the Muslim power in the Deccan was firmly established. It is probable that a part, if not the whole of local administration described above, was introduced into the land of the Marathas, in addition to the indigenous local system. This gave rise to two classes of officers, one of new Muslim appointees of officers, and the other of the old local Hindus. For the purpose of administration they sat together in a *Majlis* (court or assembly), where the latter class helped the former to settle local problems, as made clear by the first Mahzar in our analysis.[16]

---

13 BARNI, E.D. III, pp. 236, 239.
14 HUSAIN, *Muhammad Bin Tughluq*, pp. 176-7.
15 BARNI, E.D. III, p. 244, QURESHI, *The Administration of the Sultanate of Delhi*, p. 123. TRIPATHI, *Some Aspects of Muslim Administration*, p. 244.
16 Appendix A I, No. 1.

II. Judicial Institution (1300-1347A.D.)

The judicial authorities of the period are shown in the following table:

The central department of Justice was known as the *Diwan-i-Qaza*, and *Qazi-ul-Quzat* was at its head. *Naib Qazi* of a province assisted the Wali, in the administration of Justice. He resided at the capital of the province. The Qazis of various towns in the province were placed under him, while he was in his turn subordinate to the Qazi-ul-Quzat of the Centre[17]

The system of 'Aqta' tenure helped to maintain the solidarity of the group of native officers, who, on their part, helped the officers of the central hierarchy in the local administration of Justice.

17 HUSAIN, op. cit., pp. 219-25.

The Origin of the System of Trial by a Majlis:

Under the Hindu Rajas, the inhabitants of a village dispensed justice in an open assembly.[18] This system was continued under the Sultans of the Deccan and by the end of the Bahmani period judicial court of Paragana and tarf divisions, known as Majlis, composed of the people (*Gota*) and government officers (*Diwan*), was evolved out of the indigenous locol administration.

III.

PERIODS II AND III: INSTITUTIONS OF THE BAHMANI AND LATER SULTANS OF THE AHMEDNAGAR AND BIJAPUR GOVERNMENTS.

I—The Land System

As in Western countries, the system of land tenure formed the chief basis of Public Law in the Deccan during the period under review. It is, therefore, essential to look into those kinds of land tenures, which are closely related to our present subject.

Of the five different kinds of land systems, the *Tarafadari*, the *Jagirdari* and the *Mokasa* were closely bound up with the central departments of administration, while the Watan and Miras tenures formed the basis of the indigenous institutions of administration. For the present the first three will be dealt with.

(i) *The Tarafadari*

BURHAN mentions this tenure.[19] As will be seen from the following pages the founder of the Bahmani kingdom divided his dominion into four *Tarfs* and his son named the heads of these divisions as *Tarfadars*. They were responsible for revenue, judicial and also military administration of their province. This system of collecting land revenue seems to have crystallized in course of time into the Tarfadari tenure. It fell into disuse under the later Sultans of the Deccan, when the old Tarfadars themselves became independent monarchs.

18 ALTEKAR, *Village Communities*, pp. 21-3.
19 KING, *Burhan-i-Maasir*, p. 100.

(ii) *The Jāgirdāri*

It seems that the Bahmani Sultans rarely assigned lands in Jagir and these only in cases of exceptional service to the state.[20] In addition, they took the precaution to see that the territory of Jagirs was situated far away from the territory under their jurisdiction, as governors or officers.[21]

The same system appears to have continued under the later Sultans of Ahmednagar and Bijapur.[22] With the same view, Shahaji was possibly assigned the Mokasas in Jagir of Parganas Poona and Supa by the Sultan of Bijapur.[23]

The tenure of a Jagir depended upon the will of the Sultan. He could remove or transfer any assignee to another division any time.[24] It seems that it was never granted hereditarily and was renewed and confirmed by the Sultan from time to time. In certain cases the continued possession of lands for a long time, might have made it a hereditary title. But otherwise it was purely a military tenure,[25] held during good behaviour when and if in office.

As an officer, the Jagirdar occupied a double position. As a member of the king's court (Rakhtakhana), he was the agent of the central government, in matters of general administration,[26] while he was also the chief administrator in local affairs.[27] In the former capacity, he was subject to the orders of the State ministers and was personally held responsible for transgression of general laws and ordinances. But when he directed the Paragana administration (Diwan), or supervised the subordinate local bodies such as the Diwan-Thana, he acted on his own authority and had ample discretionnery powers. As a rule he personally stayed in the capital and dele-

20 Ibid., pp. 7, 62, 73, 118, 134, 136 and 140.
21 *IA* Vol. XLIX, pp. 67, 103. BRIGGS, III, p. 193.
22 *IA* Vol. L, pp. 279, 324.
23 *MIS* 20, p. 70. *Sabhasad*, p. 3 (The word 'Daulat' is used for Jagir).
24 *PSS* 1.710. *PSIH* 1.48.
25 Ibid. MODAK, *The History of Bijapur*, p. 66.
26 *MIS* 15.376, 377, 378.
27 *SCS* 2.121, 122. *SPD* 31.19, 20 etc. Most of the published orders of the Sardars of Bijapur and Ahmednagar Court are of the same nature.

gated his executive as well as judicial powers of local administration to his appointees, Mutaliqs or Havaldars.[28]

(iii) *The Mokasa*

GRANT conjectures the word *Mokasa* to be derived from the Arabic word '*Moqaita*' signifying the place for collecting the customs or revenue.[28a] According to WILSON the word is irregularly derived from the Arabic '*khas*' (=to have one's own). He further remarks that the term is chiefly current in its vernacular form in the south.[29]

During the period under review the term was used as follows:

Firstly, it denoted a country or Paragana bestowed upon a person for its revenue management on behalf of the state. The assignee was known as *Mokasi.* He collected the revenue and administered the land with the help of the Deshamukh and Deshapande.[30] Such a Mokasi received his payment from the Huzur treasury and was responsible to the Sultan himself.[31] According to GRANT, a Mokasdar under the Bijapur government was the Mamlatdar of a district.[32]

Secondly, it signified a territory assigned to an officer of the state or grandees of the court, either rent-free or at low quit-rent, on condition of service.[33] In such cases the *Amir* holding a *Mokasa* appointed his own *Karkuns* and *Havaldars,* to each of the *Paraganas* or *Mahals* (districts and talukas) for their internal administration.[34] Sometimes, a few villages or some Haqs (rights) from them were bestowed upon a person for his individual valour displayed in some public act.[35] The office was liable to be transferred.[36] But there are instances wherein the same post was held by a *Mokasdar* for a long

28 *MIS* 20, p. 70. *SCS* 2.96. Ibid. 7.44.
28a *EIP* (1826) Vol. IV, p. 653.
29 WILSON's *Glossary.*
30 *PSIH* 3.67.
31 Ibid, 3.71, 78.
32 *EIP* (1826) 4.653.
33 *SCS* 1.21, 22, 41.
34 Ibid. SCS 7.21, 30. *SPD* 31.9. *SL* p. 107.
35 *MIS* 15.369. *PSIH* 3.54, 63, 78. *IA,* 51.35. Ibid 52.296.
36 *PSIH* 3.54, 69. *SCS* 1.21, p. 36. *SPD* 31.11, 15.

time and even inherited by his successors, but it was always optional with the Sultan.[37] Such a *Mokasdar* acted in a duel capacity, like a Jagirdar, as a member of the Rakhtakhana and as an executive head of a district under his jurisdiction.[38] The latter was necessarily a military officer, while the former seems to have been a civil one.

The founder of the Bahmani kingdom introduced in the Deccan, both the *Mokasa* and the *Jagir* tenures.[39] The assignment by Mokasa was more in vogue than the bestowal of a Jagir.[40] In fact, it seems that the Mokasa of a Paragana was given in Jagir to military commanders according to their rank and service.[41] Jagir was looked upon as a private estate.[42]

Both *Mokasa* and *Jagir* tenures were continued upto the end of the Maratha rule, with such alterations as were necessary, except during the period of Shivaji and Sambhaji.

II Administrative Institutions

(i) The Central Structure (*Rakhtakhana*) :

1. *Under the Bahmanis*:

It appears that the central government, formed of the Sultan and high officers of state, the Vazirs and the Amirs, was known as the Rakhtakhana.[43] The Sultan was at the head of the administrative machinery and conducted the government through the ministers (*Vazirs*) and grandees (*Amirs*), selected by him from the ranks of Jagirdars and responsible to him. The *Wakil-i-Sultanat* was the chief minister,[44] and the *Vazir-i-Kul*, the head of the various departments (the Diwans).[45] The *Sadra-i-Jahan* was the Chief Justice. He also worked as a minister of religion and endowments.[46]

---

37 *PSIH* 3.57. DUFF's, *Maratha History* (1921), p. 65.
38 *MIS* 20.235. *SCS* 2.117, 138, 179. Ibid, 7.3, 5 etc.
39 KING, *Burhan-i-Maasir*, p. 7.
40 Cf. the first few letters from the *Patra Sara-Sangraha*.
41 *SCS* 1.40. Ibid. 2.152. 7.110. *MIS* 20.235.
42 *Sabhasad*, p. 3.
43 *MIS* 20.2. *SCS* 1.86.
44 SHERWANI, *Mahmud Gawan*, p. 47. *CHI* 3 p. 376.
45 BRIGGS 2.422. *CHI* 3.376. For the 'Vazir' cf. below Footnote No. 49.
46 KING, *Burhan-i-Maasir*, pp. 60, 69 and 79.

The provinces were often placed under the control of the Vazirs and thus they occupied a double position—as ministers and as *Tarfadars.*[47]

All the officers of the State, the Vazirs and the Amirs were given lands in *Mokasa* and *Jagir* in lieu of their state services,[48] by virtue of which they had jurisdiction over local administration, fiscal, judicial and military.

(2) *Under Nizam-Shahi and 'Adil-Shahi'*:

Various orders issued from the *Rakhtakhanas* show that the central establishment was called the Rakhtakhana.[49] The Sultan himself,[50] the officers of the State, the Vazirs and Amirs constituted the *Rakhtakhana.*[51]

All sovereign powers were vested in the Sultan and he administered the country with the help of Vazirs and Amirs, selected by him and responsible to him. For the purpose of local administration the central establishment was divided into different departments which were known as the *Diwan.*[52]

Heads of these departments which are on record may be noted as under:

The Wakil and the Paishwa: According to the *Burhan,* the joint office was supposed to be the highest in the State,[53] and was generally held by one person[54], while the *Ferishta* attributes the highest power to the Paishwa alone.[55] The office of the Wakil was highly honoured under the early Sultans of Bijapur, but that of the Paishwa was never made a permanent post.[56]

---

47 SHERWANI, *Mahmud Gawan,* pp. 49, 100-1, 162.
48 KING, op. cit., p. 7, BRIGGS 2.399.
49 *MIS* 15.378, 380, 82. Ibid. 20.217. *SCS* 1, p. 37, 2.125.
50 *MIS* 20.254, 255, 256. *SCS* 1, p. 24, 2.125, 81-4, 203, 205. *SCS* 9.2, 6, 10, 12, 13, 19, 20, 21.
51 *MIS* 15.331, 379 etc. *SCS* 1, p. 24., 2.108, 117 etc. *BIMS* (1840), pp. 88, 89. *IA* 49.159. A large number of the published orders is of the same type.
52 Ibid.
53 *IA,* Vol. 49.159.
54 *IA* 50.232. 51.35 and 52.33.
55 BRIGGS 3.211, 216, 250, 306 and 307.
56 Ibid. 3.150. *History of Congress* (1940), p. 235.

The Vazir[57]: It appears that the Vazir under the Nizam-Shahi government was mainly responsible for revenue management.[58] The same office was raised to the position of the chief minister during the latter part of the Adil-Shahi Sultanate.[59]

The Amir-i-Jumala: It corresponds to the office of a modern finance minister. The *Burhan* does not mention it; however, according to the *Ferishta*, Mookmil Khan Deccany held the combined office of Paishwa, *'Amcer Joomala'* and *'Wakil'* during the reign of Burhan Nizam Shah I.[60] The office is noticed at the Bijapur Court[61] and was sometimes associated with that of the Wakil.[62] It was raised to the position of the Chief Minister at Golconda.[63]

The various Paraganas forming the dominion were entrusted to the above-mentioned members of the court in *Mokasa* or *Jagir*, according to their position.[64] Thus the members of the *Rakhtakhana* played a dual role in the administration of the country—as agents of the central power and as the executive heads of the Paraganas placed under them.[65]

Besides these there were many others who formed part of the central government, such as the *Sarshilehdar*, the *Sar-i-Naubats* of the left and right wing, the *Amir-ul-Umara*, the chief *Naikwadi* and the *Chitnis*.[66] They were also connected with the local government and their names are sometimes referred to in the *Majlis* of a *Mahzar* under the title of the *Diwan* or the *Rajmudra*.

(ii) *The Local Administrative Machinery* (1300-1650 A.D.).

(1) *The Atraf* (province): The founder of the Bahmani kingdom divided his dominion into four principal *'Atraf'* or govern-

---

57 *IA* 49.159. It seems that the term Vazir was in general applied to the heads of the various departments of the central government, unless otherwise specified.
58 *PSS* 1.30, 31, 34, 37, 45 etc.
59 *PSIH* 1.42, 3.26, 27, 57. *PSS* 1.6. *History of Congress* (1940), 237.
60 BRIGGS 3.211.
61 PSIH 3.36-45, 48, 50, 53-55.
62 *History of Congress* (1940), p. 237.
63 Ibid.
64 *MIS* 15.334, 371 etc. ibid., 20.47.
65 Cf. Footnote Nos. 18, 19 above.
66 *IA* 50.234, 322-4 and 2, 268. BRIGGS 3.226.

ments viz. Gulbarga, Bidar, Daulatabad and Berar, each of them being entrusted to a governor, responsible to the Sultan.[67] Muhammad Shah I designated the governors as Tarfadars.[68] The *Tarfadari* system as already described, remained intact upto the times of the famous minister Mahmud Gawan. During his regime the Bahmani kingdom reached its greatest extent, and therefore with a view to controlling the powers of the Tarfadars, he divided the whole kingdom into eight *'Sarlashkarships'*, provinces of moderate size, each of the old province being sub-divided into two.[69] But this arrangement was no longer continued and later on after the death of Mahmud Gawan, the Bahmani kingdom split up into five principalities.

The Tarfadars were both civil and military heads of their province.[70] They were also the members of the king's court of Rakhtakhana and sometimes of the ministers of state.[71] They were supreme in their division and were effectively controlled by the early Bahmani Sultans either by personal inspection of their provinces or by transfer.[72] Thus, being both civil and military heads of the province, later on they assumed full sovereignty over their territories and separated from the central power from about 1490 onwards. Then they divided their kingdom into districts of smaller size and placed them in charge of their own appointees.[73] Tarfadari thus fell into disuse under the later Sultans of the Deccan.

In the absence of evidence, it is not known whether there was a provincial court (*Majlis*) just like that of the Paragana or district, for the purpose of carrying the administration, both fiscal and judicial.

(2) *The Paragana or Mamla* (district) : *Atraf* or provinces were divided into *Parganas* or *Mamlas*. The size of the *Pargana* varies greatly in different parts of the country. The *Pargana Wai*

67 BRIGGS 2.295.
68 Ibid., p. 299.
69 Ibid. pp. 502 ff. SHERWANI, *Mahmud Gawan*, p. 157.
70 BRIGGS 2.399.
71 SHERWANI, op. cit., pp. 48, 49, 100, 101, and 162.
72 *CHI* 3.372.
73 BRIGGS 3.19. *IA* 50.279, 324—records exception to it.

comprises nearly twice the number of villages included in the *Paragana* Poona. The DESHAMUKH WATAN seems to have been taken as a criterion while forming these divisions. Thus the Deshamuk of the Pargana Wai had jurisdiction over about 200 villages, while that of the Pargana Poona included only 100 villages.[74] This division of the land is therefore as ancient as the indigenous office of the DESHAMUKH—in all probability it has existed ever since the settlement of the country by the Deshamukh for the first time. Such division was specially known as *Mamla* in the Konkan and Karnatak.

The Diwan-e-Paragana: The royal establishment of a Paragana was known as the *Diwan-e-Paraganat*, and orders issued from the Paragana office, were issued in the name of the office in general and not in the name of the head of the Pargana as *'Aj Diwan-i-Pargana'*.[76]

The head of the Diwan was known as the Havaldar. He held his office at the pleasure of the Vazir or the Amir, who held the Pargana either in *Mokasa*[77] or in *Jagir*.[78] If appointed by the Sultan he was called *Mokasdar* and was responsible to him.[79]

Petty officers such as, the *Mujumdar* (record keeper), the *Mushrif* or *Nighavan* (superintendent) assisted the Havaldar in his work. They were authorised to put their seals on *Muhzar*.[80]

The Gota of Pargana: Along with the *Diwan* the *Gota* or indigenous establishment of the *Pargana* constituted of the *Watandars* or the *Deshak* (native officers) and the *Mirasdars* (free land owners) played an important part in the Paragana administration. (For details, see Chapter IV).

The Paragana Majlis: The Paragana Majlis occupies a high place in the history of the local administrative institutions of the

74 *MIS* 20.175.
75 *SCS* 9. pp. 3, 53. SARDESAI, *Uttarardha* 1. p. 148, *SCS* 7, introduction, p. 5.
76 *MIS* 15.40, 73, 74, 86, 88, 378, 382, 389 etc.
77 *SCS* 1.21, 22, 41. *SPD* 31.9. *SL* p. 107, *SCS* 7. 21, 30.
78 *MIS* 20. p. 70. SCS 7.44.
79 *PSIH* 3.67.
80 *SCS* 5.958.

Sultans of the Deccan. The office of the Qazi seems to have been responsible for its early development. It appears that during the early period of the Bahmani Sultanate, the Qazi acted as an intermediary between the government officers on the one hand and the indigenous officers on the other.[81] From the analysis of the *Mahzars* it is clear that the Qazi was always at the head of the *Majlis* of a Paragana held to settle the problems of local importance. It is, therefore, probable that due to the influence of the Qazi, the *Diwan* and the *Gota* were brought together in a *Majlis* to solve the problems of local interest jointly, by common agreement. The Majlis thus gradually attained the form of an instrument of local administration, both fiscal and judicial, in course of time.

From a *Mahzar* dated 1474 it is clear that it was fully developed by the latter part of the 15th century,[82] and the Diwan and the Gota formed its chief component parts. The whole *Paragana* is in theory represented by its *Majlis*. So much is this that the language of the time makes no distinction between the two—the same word *'Paragana'* (in a phrase, 'Paraganyacha Mahzar' which was quite common in those days) serves to describe the geographical district and the assembly.[83]

As an administrative body the Paragana Majlis used to confirm the private transactions, gave testimony and could make representation to higher authorities, if necessary.[84] This useful and popular institution had seeds in it, similar to the county court of the 13th century England, to further blossom into a representative body of a whole populace to express their needs and discuss ways and means to solve them.

(3) *The Tarf, Karyat or Sammat* (taluka) : A big Pargana was further divided into *Tarfs* or *Karyat* and *Sammat*. The latter two divisions are found very rarely.[85] It seems that it was merely

---

81 *MIS* 20.2. *SCS* 1.86. SL 2.10.
82 Appendix-A I, No. 2.
83 *MIS* 20.44.
84 Appendix-A I, Nos. 127, 128, 138; 76, 80, 94, 125; 73, 83, 123.
85 The *Karyat* and the *Sammat* are noticed in the territory forming the modern Satara district. Cf. *MIS* 15.78. Ibid 20.77, 97, 117, 128, 152 etc. SCS 1, introduction, p. 5.
The *Tarf* or *Tapa* in the *Maval* territory was a division based on the *Deshamukhi-Watan;* Appendix-A I, 60, 67. The *Karyat Saswad* is also of the same category. But these are exceptions.

an administrative unit without corporate personality with no property, revenue or expenses of its own.[86] And the Pargana Poona was never divided into Tarfs during the period under review.[87]

The Diwan-e-Thana: The office of a Tarf was known as the Diwan-e-thana[83] and the officer in charge was named the Thandadar or Havaldar. He was appointed by the Mokasar of the Paragana.[89] There was a Karkun to assist him in his work.

The Gota of a Tarf: Usually the Mokadam and Kulkarni and sometimes the Deshmukh and the Deshapande and other Mirasdars of the Tarf formed the Thana Gota. (For details, see Chapter IV).

The Thana or Tarf Majlis: The Tarf also had a Majlis similar to that of the Paragana. It can grant new Watans, confirm the local transactions and give testimony whenever required.[90]

The Kasba (township): The chief place or the market town in a Paragana or a Tarf was called the Kasba. The place of a Paragana or a Tarf is often styled jointly as the *'Kasba Paragana'* or the *Tarf Kasba'*.[91] It was not an independent administrative unit. The *Paragana* or the *Tathana Majlis* was sometimes held at such places.[92]

The Fort—It was a military centre in the division. The *Paragana or* the *Tarf Majlis* was often summoned at the fort in the division.[93]

(4) *The Village*: It was the last unit in the local administration. The headman of a village was called Mokadam. He acted

---

86 *SCS* 1, p. 34. *SPD* 31, p. 172. *SL* p. 108.

87 Cf. Appendix-A I, Geographical analysis, *SCS* 7, introduction, p. 15.

88 *MIS* 15.7, 66, 78, 96, 99, 101, 133, 393, 399, 405, 409 etc., hundreds of documents are brought to light.

89 See footnote No. 85.

90 Appendix-A I, Nos. 79, 141; 41, 91, 143; 89.

91 Appendix-A I, का पा =Nos. 38, 83, 109, 147, 148, 151, 153 etc. ता का =Nos. 51, 110 etc.

92 Appendix-A I, Nos. 78, 106 and 113.

93 Appendix-A I, Nos. 34 and 58.

in dual capacity as a Government officer and as the chief member of the village community or the village Gota. (see Chapter. IX).

To sum up, the Sultan was at the head of the administrative machinery and conducted the government through the *Vazirs* and Amirs of his court i.e. the *Rakhtakhana.*

For the purpose of administration the territory was divided into *Paraganas* and *Tarfs.* They were entrusted to the officer of the court (*Rakhtakhana*) either in *Mokasa* or *Jagir* tenure. The *Mokasdar* or the *Jagirdar* and his appointees such as the *Havaldar* or *Thanedar, Mujumdar* and *Nighavan* formed the establishment of a *Paragana* or *Tarf* known as the *Diwan* or *Rajmudra.* Along with this royal institution of local administration there was another one of the indigenous origin popularly known as the Gota composed chiefly of the *Watandars* and *Mirasdars.*

To discuss and settle various problems of local interest there was a *Majlis* (court) attached to these divisions. The award of the *Majlis* was known as the *Mahzar.*

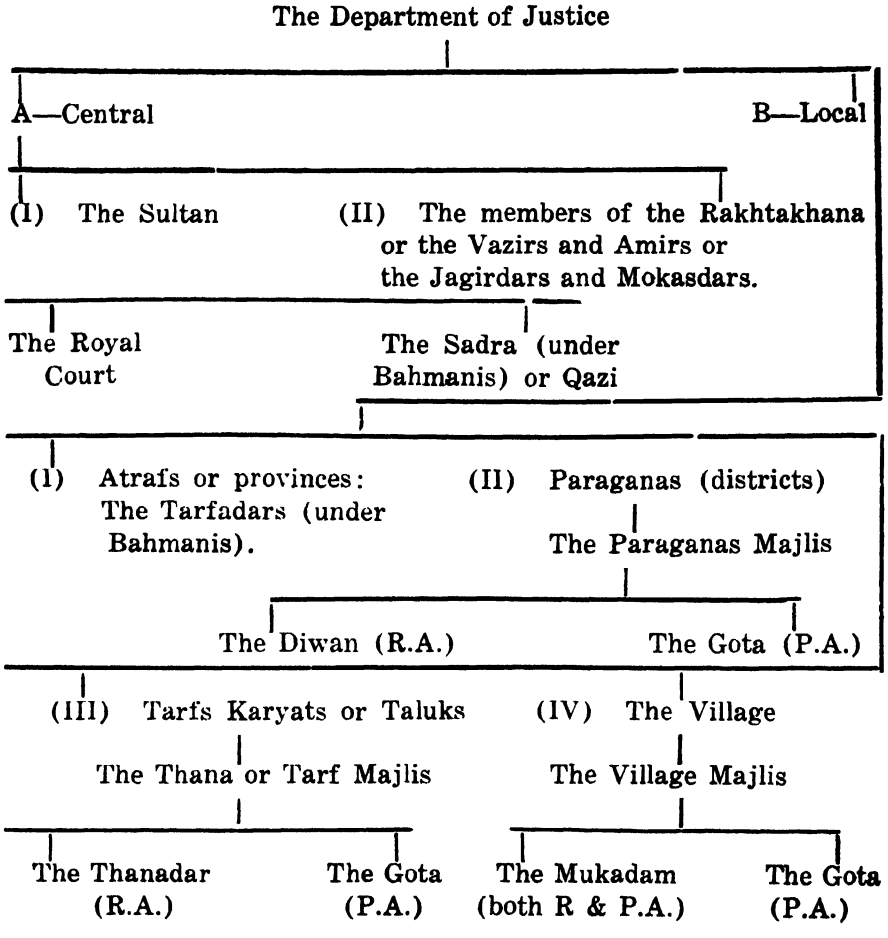
The district or *Paragana* administration was more elaborately developed than that of the *Tarf* and the latter seems to have been merely an administrative unit without corporate personality.

The *Diwan* was based upon the *Mokasa* or the *Jagir* tenure. while the *Gota* upon the *Watan* and the *Miras.*

From a *Mahzar* dated 1474 it appears that this framework was fully developed by the end of the 15th century.

III. Judicial Institutions of the Sultans of the Deccan

(1347-1650 A.D.)

R=Royal authority

P=Popular authority

Composition, Powers and Functions

A—Central

(I) *The Sultan*: The Sultan was the highest judicial authority in the state. We find references to the royal court of Justice during Nizamshahi and 'Adilshahi governments.[94] The *Burhan* mentioned that king Murtaza Nizam Shah, when he returned from the Berar conquest in 1574, commanded that a chain of justice should be hung, in the plain of the *Kala-Chabutra*, and that a court of Justice composed of several leading officers of the state should sit daily in that building to hear such cases as were brought before them. Sayyid Qazi Beg saw that the court of request sat as commanded by the king and devoted its time to serve the interest of the king's subjects, whether small or great.[95] It seems that the royal court often used to consult the leading members of the community, such as the Shete and Mahajan, while deciding suits.[96]

The Sadra, the Qazi: Next to the Sultan and his royal court comes the Chief Justice, appointed by the Sultan and responsible to him. He was known as the Sadra under the Bahmanins, while as the Qazi under the Ahmednagar and Bijapur governments.[97] There was a special Qazi for the army under the Nizam-Shahi rule.[98]

(II) *The Vazirs and Amirs or the Jagirdars and Mokasdars*: The other judicial authorities who formed the part of the central establishment were the *Vazirs* and *Amirs* of the court. They were the judicial heads of the territory under their jurisdiction and enjoyed both original and appellate powers.[99] They generally used to refer the suits, brought to them to their own appointees and very rarely tried these themselves,[100] and whenever they personally administered justice, they always sought the help of a *Majlis*.[101]

---

94 *IA* 49, p. 158. Ibid 52.255, MODAK, *History of the Bijapur kings*, p. 188. For details of the Central judicature under the Bahamanis cf. Proceedings of the Deccan History Conference (1945), pp. 180-8.
95 *IA* 50.323.
96 *SCS* 1.4.
97 KING, *Burhan-i-Maasir*, pp. 60, 69.
98 *IA* 49.108.
99 *BIMQ* 6 (i-iv). 67-71. *MIS* 20.6, *SCS* 7.18, 44.
100 Ibid., SCS 1.13, 21, 22 etc. *SCS* 7.38, 18, p. 19.
101 *SCS* 1.10 and 13, pp. 11 and 28 respectively.

B—Local

(I) *Tarfadars*—They were the rulers of the *Atraf* or divisions placed under them,[102] and seem to have enjoyed the highest judicial powers over the territory under their jurisdiction.

(II) *The Paragana Majlis of the Diwan and the Gota*— From the analysis of *Mahzars*, it is clear that the decision by a Majlis formed of the *Diwan* and the *Gota* was the accepted method of deciding suits during the period under review, and the government officers whether central or local acted as intermediaries between the parties in dispute and the *Gota*. It seems that their chief judicial duties were to register the suit, to supervise the proceedings of the Gotasabha, if necessary to transfer the suit to some other place (*Thal*) and to execute the award of the *Majlis* (*Mahzar*), or the order of their superior authority regarding the decision.[103]

(1) *The Diwans*. The government officers of a *Paragana* constitute the *Diwan*. Of the officers of the *Diwan* the following deserve our special attention—

(i) The *Qazi*, (ii) The *Mokasi* or the *Havaldar*,

(iii) The *Majalasi* or *Sabhasad*.

(i) *The Qazi*: Amongst the 90 Mahzars granted by the combined Majlis of the Diwan and the Gota,[104] the Qazi comes only in 27 cases and mostly in connection with the Paragana or Mamala towns.[105] The Paragana Poona had two Qazis and one of them was called the Naib Qazi. From the term itself it is clear that the Naib Qazi must have assisted the chief Qazi in his office and it seems that the Naib Qazis were posted to big Paraganas, for the first time during the reign of Firuz Shah Bahamni.[106]

---

102 BRIGGS 2.295. SHERWANI, *Mahmud Gawan*, pp. 157-9.
103 *BIMQ* 6.67-72. *MIS* 21.111, 112. *SCS* 1.13, 21, 22 etc. Ibid., 3.637.
104 Appendix-A I, Introductory portion.
105 Appendix-A I—*Poona* 12; Nos. 3, 12, 16, 27, 50, 51, 52, 67, 93, 107, 109, 136. *Supa*—3; Nos. 70, 115, 23. *Shirval*—2; Nos. 17, 28. *Nasik or Gulsanabad*—2, Nos. 56, 145. *Terdal*—2, Nos. 146-7. *Tale*—1, No. 7. *Chandavad*—1, No. 138. *Murtajabad*—1, No. 61. *Akola*—1, No. 7. *Karkam*—1, No. 32. *Mujafarabad*—1, No. 40.
106 *SL* 2.10.

The Paragana Qazi was appointed by the Sultan and was possibly responsible to him.[107] As a judicial head of the Paragana he presided over the meeting (Majlis) held to settle disputes.[108] We, therefore, often find him at the head of the *Majlis* of a *Mahzar* of dispute, accompanied by other members of the Diwan. His seal (*Shiqa*) and Signature (*Daskat*) on documents, was considered a sufficient guarantee of their genuineness.[109] It is learnt from an old *Watanpatra* that the words on his seal and the formula of his signature were specified.[110]

Thus the office of Qazi occupied a high place in the civil as well as the judicial administration of a *Paragana* during the regime of the Deccan Sultans. But with the foundation of the Maratha power it began to lose its relative importance. He is found acting as a member of the *Gota* for the first time in *Mahzar*, dated 1731 and granted by the Gota exclusively.[111] Previous to this he always had his seat amongst the members of the Diwan. This transfer of his seat requires some explanation. It can be easily guessed that the office of the Qazi being purely a Muslim institution, lost its administrative importance under the Maratha Raj. It continued to fulfil the judicial-cum-religious needs of the Muslim community only and received endowments from the government, for the same. In the end, during the Maratha period, he became an ordinary *Watandar* and thus got his place amongst the Gota.

(ii) *The Mokasi or the Havaldar*: Next to the Qazi comes the Mokasi or the Havaldar, the administrative head of a Paragana. The former seems to have derived his judicial powers from the Sultan directly, while the latter from the Vazir or Amir of the court who held the Paragana either in Mokasa or in Jagir.[112] As already stated above they acted merely as an intermediaries between the parties and the Majlis.[113]

(iii) *The Majalasi*: The other member of the Diwan who deserves our attention from judicial point of view is the *Majalasi* or

---

107 Ibid.
108 *SCS* 1, pp. 23, 27. *BIMQ* 6.67-71. *ASS* 1.114.
109 *SCS* 5.780.
110 Appendix-B I, No. 13.
111 *ASS* 4.32, Appendix-A I, No. 136.
112 Cf. footnote Nos. 77 and 78.
113 Cf. footnote No. 103.

councillor. In the *Majlis* of a *Mahzar* his place is always next to the *Havaldar*. Most probably he acted as law officer for Hindus on behalf of the government, along with the Qazi.[114]

(2) *The Gota*: Another component part of the *Majlis*, mostly constituted of the indigenous officers of a Paragana, the *Deshamukh* and *Deshapande* and other *Watandars* and *Mirasdars*, was known as the *Paragana Gota*. From the point of judicature the institution of the *Gota* is more important than the *Diwan*. (It is, therefore, separately dealt with in Chapter IV). It seems that, the Paragana Majlis, so constituted, had jurisdiction over civil causes only. The award of Majlis was known as the Mahzar.[115]

(III) *The Thana or Tarf Majlis of the Diwan and the Gota*: The Thanedar of a Tarf or Karyat was the primary judicial authority and most of the complaints were first brought before him. He tried them with the help of the local Gota in open Majlis.[116] (For composition of the Thana Gota, see Chapter IV.)

It seems, like the *Paragana Majlis*, it had also jurisdiction over civil suits only.[117] The relation of the one to the other is not known exactly, but perhaps a suitor was not entitled to go to the *Paragana Majlis* until the *Thana Majlis* had made default in justice.[118]

Both the *Paragana* and the *Thana Majlis* were sometimes summoned at the Kasba (Township) or the fort in that division to try the suits.[119]

(IV) *The Village Majlis of the Mokadam and the Gota*: (For details, see Chapter IV).

This is in brief the outline of the administrative and the judicial machinery, that existed during the Sultanates of the Deccan. It will be seen from the next chapter that the same institutions were, to some extent, continued even under the Maratha rulers.

---

114 *BISMQ* 29.71-4. (An article on '*Sabhasad*' by the present writer).
115 Appendix-A I, Nos. 2, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 17, 19, 22, 27, 28, 33, 35, 48, 50, 55, 56, 57, 61, 66 (upto 1650 A.D.).
116 Appendix-A I, Nos. 26, 37, 65 and 68.
117 Ibid. There is one exception, ibid., No. 117.
118 *SCS* 3.637.
119 Apendix-A I, Of a *Kasba* Nos. 29, 44, 51, 52. Of a Fort Nos. 10, 20, 21, 36, 40, 42, 43, 46, 47, 53, 62 and 63.

CHAPTER II

THE JUDICIAL INSTITUTIONS UNDER SHIVAJI AND HIS SUCCESSORS

PERIOD IV

For the purpose of our investigation it is necessary to divide this period further as under—

Period I, 1650-1708 A.D. (Institutions under Shivaji Sambhaji, Rajaram and Shivaji II).

Period II, 1708-1750 A.D. (Under Shahu).

Period I

I—*Administrative Institutions*:

Shivaji during the early part of his life, being a Jagirdar of the Bijapur government administered the country under his jurisdiction through the machinery, as described in the last chapter. He perhaps had made some alterations in it during the process of his assumption of sovereignty. After his coronation in 1674 the administrative and judicial arrangements which he made were as follows:—

(i) *The Central Administrative Machinery*:

Rajmandal or the king and his court—The concept of Rajmandal seems to have been born of *Rakhtakhana* of the pre-Shivaji period. Shivaji as member of the *Rakhtakhana* of the Bijapur government knew its composition and after coronation seems to have copied it with such alterations as suited his policy of establishing an independent Maratha Raj.[1] He raised his comrades who previously sat with him in the *Rakhtakhana* to the ministership and membership of the *Rajmandal*.[2]

---

1 Appendix-A I, Nos. 67, 70 and 90.
2 Ibid., Nos. 67 and 90.

The chief constituent parts of the *Rajmandal* were the king and his eight ministers.[3] Later on during the reign of Rajaram the office of the Pratinidhi or Viceroy was added to it.[4] It seems that the private secretaries (Darakdars) of the king also acted as the secretaries for the state or the Rajmandal,[5] and even sat in a Majlis held to decide important suits, with the other members of the *Rajmandal.*[6] Besides these there was a large staff of subordinate officers[7] (*'Mutaliqs'* and *Dimmat Loka*) and servants (sevak) attached to each department.[8] In addition, learned persons known as *'sabhasads'* were maintained.[9] Krishnaji Anant, the well known biographer of Shivaji was the Sabhasad of Rajaram's *Rajmandal.*[10]

All the high officers of the state, the ministers and others who thus formed the Rajmandal, were chosen by the king himself and they held their offices during his pleasure. Their salaries were fixed in money and payment through assignments of lands was strictly forbidden during the reigns of Shivaji and his son Sambhaji.[11]

Rajmandal worked in a dual capacity as a council of administrators and a court of law for the king. In the former capacity it gave advice to the king, served as a check to his supreme powers and managed the administration of the kingdom.[12] Its members,

---

3 *SPD* 30.307 and *MIS* 20.35, 36.
As a central secretariat, the Rajmandal seems to have been divided into eight departments—(i) स्वारी राजश्री स्वामी or the king himself, (ii) स्वारी अष्टप्रधान or the eight ministers, (iii) सुभे लस्कर or the household troops of the king, (iv) सरदेशमुखी or the private Watans of the king, (v) किलेहाय or the administration of the forts, (vi) हाशमराव or the Foot-guards, (vii) सुभे मामलेदार or the local government, and (viii) वतनदार Watandar. (—Cf. *Supplement* to *Vaidya Daftar* I, No. 19). We often find the heads of these departments sitting in the *Rajsabha* held to decide the suits of high importance. (Appendix-A I, Nos. 90, 131, 132, etc.)

4 *SPD* 31.94 and 167.

5 BHIDE, *'Ashtapradhanancha Itihas'*, pp. 93, 110. *SL* pp. 122 ff. *PD* 9, p. 53. *SCS* 5.942. Appendix-B I, Nos. 7, 9, 11, 13, 14.

6 Appendix-A I, Nos. 90, 131, 132, *MIS* 20.44. *Purandare Daftar* I, No. 89.

7 *SPD* 30.307.

8 *SCS* 9.65, 66.

9 *SPD* 30.15, 307. Ibid. 31.59. SL p. 167.

10 SANE, *Sabhasad*, p. 1, footnote 1.

11 Ibid. p. 27.

12 *Bavada Daftar* I, No. 23. *MIS* 8.52. *Purandare Daftar* I, No. 89.. *SL*, p. 122 ff.

chiefly the ministers and the private secretaries of the Raja, were required to countersign the orders issued by the state.[13] As a court of law it was styled as the *Rajmudra* or Rajsabha and formed a permanent body of the *Huzur Hazir Majlis* (judicial assembly) summoned to decide the suits of high importance.[14] Some of its (*Rajmandal*) members were also responsible for the local administration both fiscal and judicial of the districts entrusted to them.[15]

This *Rajmandal* may be compared with the '*concilium Regis*' and the '*Curia Regis*' of the period of Henry III of England. But like the latter it was not a feudal body of the tenants of chief.

(ii) *The Local Administrative Machinery*:

(1) *The Divisions of Ministers or Sarsubhas.*—Shivaji's dominion was divided into two units, the one was a compact division and other was formed of scattered districts. The former was divided, for the purpose of administration, into three parts and each was placed under the supervision of the Peshwa, the Sachiv and the Mantri respectively.[16] The scattered districts in the south were grouped into separate subhas and were entrusted to Subhedars appointed from time to time.[17]

The Prant Rajmandal. The ministers were assisted by *Sarsubhedars* in the provincial administration. The *Sarsubha* was entrusted with a territory not more extensive than a modern district or two.[18] His office seems to have known as the *Prant Rajmandal.*[19] He was assisted in his work by a Karkun and orders were issued generally by them jointly as *"Sarsubha Mahalanihaye va Karkun."*[20]

In the absence of evidence it is not known whether there was a *Majlis* (court) attached to the division of *Sarsubha.*

---

13 *PSS* Nos. 1643, 1907.
14 Appendix-A I, Nos. 90, 131, 132. *MIS* 8.40. Ibid. 15.11. Ibid. 20.40 and *Purandare Daftar* 1.89.
15 '*Athaghare Papers* in B. I. S. MANDAL, Poona.
16 *PSS* Nos. 1671, 1672, 1724, 2002, 1907, 1971 and 2009 etc.
17 SANE, *Sabhasad*, pp. 77 and 91.
18 *SPD* 31.24, 24A.
19 *Shri S. K. Patre* No. 24. *PSS* No. 1984.
20 *SPD* 31.24, 24A. *MIS* 20.152. *SCS* 2.124. *PSS* No. 2083. *MIS* 20.176, 240. *Shri S. K. Patre*, No. 36.

(2) *The Subha* (district). The Sarsubhas were further divided into Subhas and it was formed of the territory yielding income of about a lac or so.[21] Thus *Paragana* and *Mamlas* of the Sultanate period were transformed into *Subhas* under the Swaraj.

The Diwan-Subha. The office of the Subha was known as the *Diwan-i-Subha.*[22] The Subhedar was the chief officer and he carried the local administration with the help of the Mujumdar or Karkun, and the orders were issued in the name of both the *Subhedar* or *Deshadhikari* and the *Karkun* or *Deshalekhak.*[23] It is not known whether a staff of *Darakdars* similar to those of the Peshwa period was attached to the office of the Subha.

The Gota of a Subha. The same as that of the Paragana Gota under the Sultans of the Deccan.

The Subha-Majlis. It continued the work of the *Paragana Majlis* without any change. The term '*Subha*' does not seem to have become so much popular during the period under review as the Paragana.[24]

(3) *The Tarf, Karyat or Sammat* (*taluka*). The *Diwan Thana*,[25] the *Gota* of the *Tarf* and the *Thana-Majlis*, carried the local administration of the *Tarf*, as under the Sultans of the Deccan.[26]

All the officers of the local government, mentioned above were always subject to transfer from one place to another.[27] There was also a descending gradation from the minister down to the Havaldar

---

21 SANE, *Sabhasad*, p. 27.
The term Subha—A detailed and minute study of the state orders will show that the term Subha was introduced in the administration of the Deccan through the Mughal influence (Appendix-A I, refers to Mahzars upto 1640 A.D.) and it became more familiar after the final establishment of the Mughals in the south in 1636 A.D. *Dadaji Kondadev* seems to be the first Subhedar of Poona. (*MIS* 17.7, Ibid. 18.7, *SCS* 1.26 and 7.31, 32.
22 *MIS* 15.136, 446. *SCS* 2.369 and 9.63, 69.
23 *PSS* Nos. 1888, 1889, 1890, 1897-9 and 1985 etc.
24 Appendix-A I, Nos. 127, 128, 138, 76, 80, 91, 94, 104, 125; 73, 83, 123. Everywhere the term *Paragana* is used, even after 1650 A.D.
25 *MIS* 15.133, 138. 18.18 etc. *SCS* 2.167, 364 etc.
26 Appendix-A I, Nos. 79, 141; 41, 143; 89. *MIS* 16.40.
27 SANE, *Sabhasad*, p. 28. *BIMS*, (1837), pp. 123-8.

of a Tarf or Mahal.[28] Their payment was fixed in money and the system of granting Mokasa of the Sultanate period was no longer continued.[29] These three things are the marked features of the local government introduced by Shivaji and they led to the consolidation of the kingdom, newly founded.

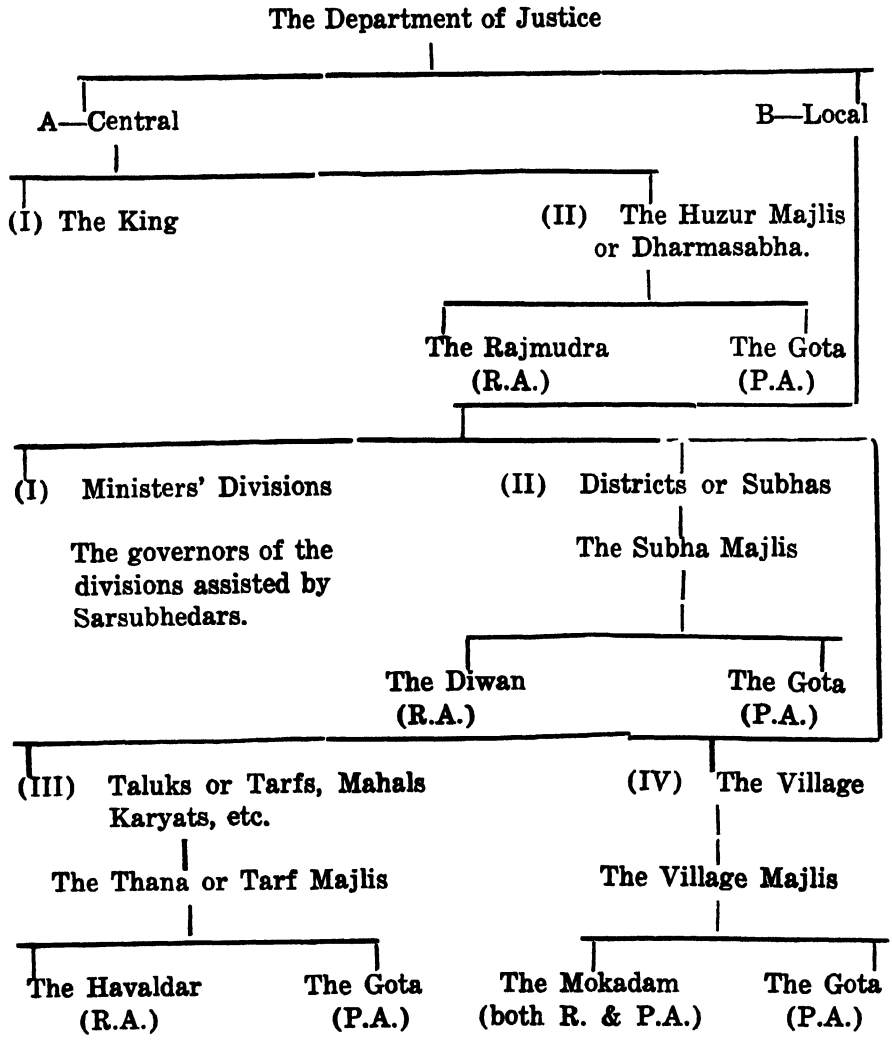
(4) *The Village.* It was the last administrative unit. The *Mokadam* and the village *Gota* were free to manage village administration as before. (see Chapter IV).

This is, in brief, the outline of the administrative machinery founded by Shivaji. To some extent its outward form remained unchanged upto the end of the Maratha Raj. The principles underlying the system were never followed by his successors except Sambhaji. Due to the extraordinary situation in which Rajaram found himself, he had to make deviation from the policy of his father and he again started the system of granting *Mokasa* and *Mansab* which later on resulted in the formation of a feudal state under Shahu.[30]

28 *PSS* Nos. 1887-92; *SCS* 2.275-82. *'Athaghare Papers'* in B. I. S. MANDAL, Poona.
29 SANE, *Sabhasad*, p. 28.
30 *SCS* 5.767.

II. Judicial Institutions under the Marathas

(1650-1708 A.D.)

R.A.=Royal authority

P.A.=Popular authority

Composition, Powers and Functions, etc.

A—Central

(I) *The king*—Shivaji got himself crowned in 1674 according to Vedic rites.[31] As a Hindu monarch, he became the judicial head of the Maratha state, both for temporal and ecclesiastical matters.[32] To perform these duties, therefore, he included in his council two special ministers, the *Nyayadhish* or Chief Justice and the Panditrav or Minister for Religion.[33] According to the ancient traditions of the Hindus, he used to try suits, with the help of his ministers (the *Rajmudra*) and others in an open court known as the *Dharmasabha* (judicial assembly) or *Huzur Hazir Majlis*,[34] and never heard them alone. He continued the local system of trial by Majlis and often referred to the Gotas, the suits brought to him.[35] This system was continued by his successors upto Shahu.[36]

The Nyayadhish and the Panditrav.— Next to the king come the *Nyayadhish* and the *Panditrav*, appointed by him and responsible to him. The office of *Panditrav* will be considered in detail while dealing with explanations in Chapter VI.

Kanun Jabta lays down the duties of a *Nyayadhish* as follows: "The *Nyayadhish* should have jurisdiction over all suits in the kingdom and should try them according to the principles laid down by Dharma (Law). He should add the word *'Sammat'* (approved) to the judgment-deed.[37]

The office of the *Nyayadhish* (Chief Justice) was purely civil. But the first few of them, Niraji Rauji, Pralhad Niraji, and Honaji Anant were also commanders.[38]

---

31 SANE, *Sabhasad*, p. 82.
32 KANE, *History of Dharmashastra* III, pp. 3, 57, 59, 164, 861 (religious head of state), 242 (judicial head of the state).
33 *AVV* 1, p. 25. SL pp. 122 ff.
34 *Yajnavalkya (Vyavahara)* verses 1, 2, 3. *Ramadas* (1842), Nos. 63, 64, p. 20 and *SCS* 7.44. *MIS* 17.10, *BIMQ* 7, p. 111 (No. 2).
35 *MIS* 20.54, 18.18. SCS 2.98, 3.639, 8.57. *Decisions*, p. 13.
36 *MIS* 8.40; 15.11, 26; 20.44; 3.135; *Purandare Daftar* 1.89 *Decisions*, N. 17. *Athaghare Papers*, B. I. S. M. Poona.
37 *AVV* 1, p. 25. *SL* p. 123.
38 *Sabhasad*, p. 85. *Decisions*, p. 17.

During Shivaji's regime the annual salary of the office was 1000 Hons, that is about Rs. 3000. Appaji Khanderav Nyayadhish 1773-4 A.D., was given a yearly salary of 1000, in addition to his Saranjam.[39]

The persons who adorned the office of Nyayadhish:—

1. *Niraji Rauji*—The first Chief Justice of Shivaji. Grant DUFF mentions with him the name of *Gomaji Naik.*[40]

2. *Pralhad Niraji*—The son of Niraji Rauji. From certain manuscripts in the Bharat I. S. Mandal, Poona, it seems that he was acting as a Chief Justice from April 9, 1682 to 1688 A.D.[41] Thus he filled the office during the reign of Sambhaji.

3. *Konher Jagannath*—Rajaram bestowed upon *Pralhad Niraji,* the office of *Pratindhi* (the regent), when he went to Jinji. Who filled the vacant post of justice is not known. However, *Konher Jagannath* was the Chief Justice of Rajaram in 1698-99.[42]

4. *Sakho Vithal*—He acted as the Chief Justice of Shahu, from about 1709 to 1719 A.D.[43]

5. *Honaji Anant*—Shahu Diary mentions that he was appointed on 25th October 1712;[44] but it may be wrong as Sakho Vithal was acting as a justice upto 1719. He had put his seal on a '*Jaya-patra*' (decision), dated 28th August 1722.[45]

6. *Kashi Anant*—"The former *Nyayadhish* Honaji Anant who accompanied Fatesing Bhonsale with his army having died, his brother Kashi Anant was made *Nyayadhish.* His Saranjam consisted of Sarkar Wanagad etc."[46]

---

39 *PD* 1, p. 75.
40 *Sabhasad*, p. 84. DUFF (1921), p. 184.
41 *MIS* 21.45. *Decisions*, p. 54. *Athaghare Papers*, in B.I.S. MANDAL, Poona.
42 *MIS* 21.9, 3.144, Appendix-B I, No. 5.
43 *SPD* 45.5. *PD* 1, p. 75. *Decisions*, pp. 1, 75. *I* 3.135.
44 *PD* 1, p. 75.
45 *MIS* 20.44.
46 *PD* 1, p. 75.

7. *Khanderao Kashi*—"The father of Khanderao Kashi having become old, he was appointed to the post of Nyayadhish in 1750-51 A.D. His Saranjam consisted of Pathari and other Mahals."[47]

8. *Apaji Khanderao*—He was appointed in 1773-74, and given a yearly salary of 1000 hons in addition to his Jagir.[48]

9 *Chintaman Chitko Bhate*—He fiilled the office during the reign of Raja Pratap Sinha.[49]

10. *Joti Trimbak*—Under Appa Sahib of Satara.[50] Raghoba Peshwa changed various ministerial posts and appointed his partisans to them. Vithal Shivadev seems to have been appointed to the post of the Chief Justice in about 1763 A.D.[51]

II. *The Huzur Hazir Majlis or Dharmasabha*

Along with the king and his Nyayadhish, the *Huzur Hazir Majlis* or *Dharmasabha* (central judicial assembly) played an important part in the administration of justice. Its early development is notable.

At the beginning of his career Shivaji being a Jagirdar of the Bijapur government dispensed justice with the help of his officers and the *Gota* through *Majlis*.[52] As a Maratha monarch, after his coronation, he used to decide important suits with the help of the *Dharmasabha*.[53] Thus even in his central justiciary he adopted the principle of a trial by Majlis which was prevalent in the local administration under the Sultans of the Deccan. The *Dharmasabha* is nothing but an evolved form of the *Majlis* of a *Paragana*, and resembles partly its old Hindu proto-type as described in Hindu Law Books.[54]

---

47 *Ibid.*
48 *Ibid.*
49 BHIDE, *Asta-Pradhanancha Itihas*, p. 253.
50 *Ibid.*
51 *Ibid.*
52 *MIS* 17.10, SCS 7.44.
53 *Ramadas* (1842) Nos. 63-4. pp. 20 ff. *BIMQ* 7, p. 111.
54 *Yajnavalkya* (*Vyavahara*), verses 1-4. Appendix-A I, Nos. 67, 70 and 90 etc.

It consisted of members of the *Rajmandal* and other state officers (*Rajmudra*), and the *Gota*. The Rajmudra as seen at the beginning of this chapter seems to have been the permanent constituent of the Dharmasabha, while other members varied according to the nature of the case in dispute.[55] Besides disputes of hereditary titles (*Watans*) it had jurisdiction over all matters of public importance both secular and religious.[56]

B—Local

The system of trial by *Majlis* was continued by the founder of the Maratha state, for the local administration of justice and the government officers from the heads of the three divisions and the *Sarsubhas* down to the *Havaldars* of a *Tarf*, acted only as intermediaries between the litigants and the *Gota*.[57] They had to conduct the same judicial duties which the old *Jagirdars* and their *appointees* (*Namajads* or *Havaldars*) carried out during the Sultanate period.[58]

(I) *The Governors of the three divisions and the Sarsubhedars.*

The three ministers who were the governors of the three main divisions of the kingdom, were the highest judicial authorities in the territories under their jurisdiction and had original as well as appellate powers.[59] It is uncertain, whether they derived these powers by virtue of the *Mutalqi* seal of the Raja, which they were permitted to use. The Sarsubhedars assisted them in their judicial work.[60]

(II) *The Subha or Paragana Majlis of the Diwan and the Gota*

(1) The *Diwan* or *Raj Mudra*[61]—Of the different officers who formed the *Diwan* or *Subha*, (i) the *Subhedar* and (ii) the *Sabhasad* are notable from judicial point of view.

(i) *The Subhedar*—He had jurisdiction over original and appelate suits. He was to watch the proceedings of the *Subha Majlis*

---

55 *BIMQ* 7, p. 111, *MIS* 20.44. *Decisions* No. 17. *Purandare Daftar* 1.89. Appendix-A I, Nos. 91, 131, 134.
56 *MIS* 8.40.
57 *MIS* 20.288. *Athaghare Papers*. *BISM* Poona.
58 Vide, Chapter I, p. 33.
59 *Athaghare Papers*, BISM, Poona. Appendix-B I, No. 4.
60 *Athaghare Papers*.

and abide by the orders of the *Sarsubha* if the case was referred to him.[61]

(ii) *The Sabhasad* (councillor)—It seems the Majalasi of the Muslim period was replaced by Sabhasad under Swaraj.[62] The office is noticed from the central *Rajmandal* down to the *Diwan* of the *Subha*.[63] During the reign of Rajaram, Shankaraji Baji served under Sachiv as a *Sabhasad* of *Rajmandal*, and his annual salary was 2000 Hons.[64] The famous Peshwa Balaji Vishvanath was a *Sabhasad* of Subha Dabhol in 1697.[65] Krishnaji Anant, the well-known biographer of Shivaji, was the *Sabhasad* of Rajmandal under Rajaram.[66] It seems therefore that the office was generally conferred on an experienced person. He was probably the chief law-authority on behalf of the government in a *Majlis* held to try suits.[67]

The office of the Qazi, as already seen in the last chapter, lost its importance under swaraj and he came to be looked upon as a member of the local Gota and the religious head of the Muslim community.[68] But his seal on the documents of local transaction was regarded as necessary for their legal validity even under swaraj.[69]

(2) *The Subha Gota*—It was just the same as the *Paragana Gota* under the Sultanate period.

Such was the composition of the *Subha* or *Paragana Majlis* held to decide suits during the period under review. It had jurisdiction over all sorts of civil cases and continued its work just in the same way as during the Muslim period.[70]

---

61 *SCS* 1.49, 7.57. *SL* 4.9. *Kari-Jedhe* (*Ramadas*), No. 22. Appendix-B I, Nos. 75, 77, 93, 97, 99 etc. *Athaghare Papers*.

62 *MIS* 17.10. *SCS* 2.98. *PSIH* 1.30. Ibid 3.92. *SPD* 31.59 etc.

63 *SPD* 30.307, 31.59. *ASS* 6.9. *MIS* 21.8.111.

64 *SPD* 31.59.

65 *MIS* 21.8.

66 *Sabhasad*, p. 1.

67 *BIMQ* 29 (113-4), pp. 70-74. (An article on Sabhasad).

68 *ASS* 4.32.

69 *SCS* 5.780. PD 3, p. 113.

70 Appendix-A I, Nos. 75, 77, 78, 93, 99 etc.

(III) *The Thana or Tarf Majlis*

The Diwan Thana and the local *Gota* of the *Thana* formed the *Thana Majlis*. It was the primary judicial authority and carried its work as under the Sultans of the Deccan.[71]

(IV) *The Village Majlis*

It consisted of the Mokadam and the other members of the village, and had jurisdiction over matters pertaining to the village. (see chapter IV).

II

PERIOD II, 1708-1750 A.D.

I. *Administrative Machinery under Shahu*

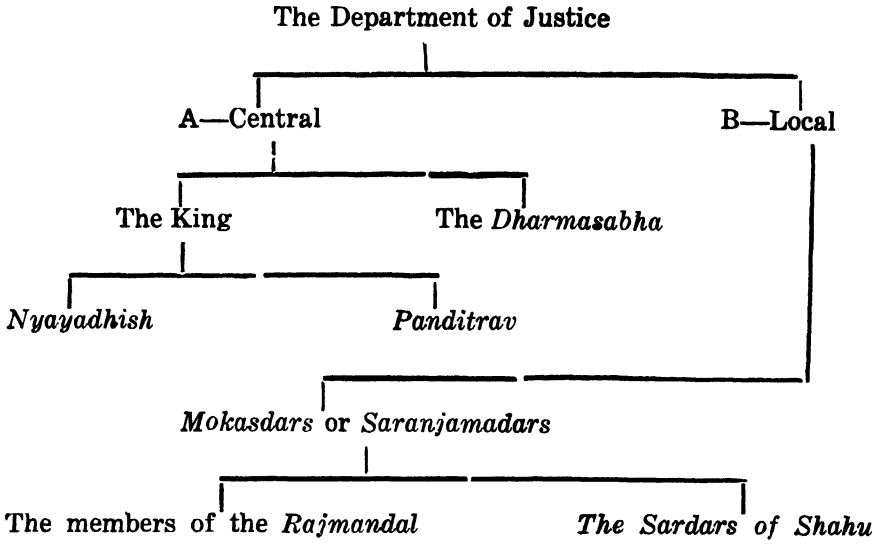
Shahu came to the throne in 1708. Having spent his early life in the confinement of the Mughal camps, he could not realise the true significance of the policy laid down by his grand-father. He contracted to serve under the Mughal Emperor in 1719 A.D.[72] He continued the practice of granting lands for state services in *Mokasa* and *Jagir*,[73] started by Rajaram under exceptional stress and strain, as a temporary measure. This led to the formation of a feudal state by the end of his life.

Shahu, his *Rajmandal*, constituted of ministers or rather feudal lords, and other officers of the state, and his new Sardars, formed the central government. The Jagirdars and Sardars who then formed the king's court were also responsible for the local administration of the territory under their jurisdiction, by virtue of the Mokasa and Jagir tenure. They appointed their own Subhedars and administered the country with their help.[74]

71 *Ibid.* Nos. 68, 110, 116, 139 etc.
72 *Treaties, Agreements and Sanads*, No. 1.
73 *SPD* 30, pp. 11, 47, 293, 300 and 328 etc.
74 Ibid. No. 129. (see, Chapter III, section I).

II. Judicial Institutions (1708-1750)

(Feudalisation of justice).

Their Powers

A—Central

The King, the Nyayadhish and the Dharmasabha

To Shahu, who was the highest judicial authority in the state, disputes were brought from the territories of different Sardars. He used to try them with the help of his ministers, other state officers (= The *Rajmudra*) and the Sardars.[75] Sometimes he convened the meeting of the judicial assembly, the *Dharmasabha*, and referred to it suits of high importance.[76]

75 *PD* 1.292, 295-8, 300, 301, 303, 280. *Decisions*, Nos. 1 (Nyayadhish), 2, 3, 6, 9 (Sachiv), 10 (Pradhan Pant). Appendix-B I, Nos. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, etc.

76 *MIS* 3.135, 20.44. *Purandare Daftar* 1.89. *Decisions*, No. 17.

B—Local

The members of the *Rajmandal* as also the Sardars administered justice within the territory under their jurisdiction, generally through the Majlis of the *Diwan* and the *Gota* and sometimes with the help of a Panchayat.[77]

The decay of the system of trial by a Majlis and the origin of a system of trial by a Panchayat.

As seen in the last section the system of trial by a *Majlis* continued to work both in the central and local judiciary under the Marathas upto 1750 A.D. The system of trial by a *Panchayat* is sometimes met with after 1730, along with the *Majlis.*[78] It seems the Peshwa Bajirao I, and his son Balajirao tried to make it popular in the territory under their jurisdiction.[79] Later on it fully developed under Madhavrao I and the *Majlis* fell into disuse.

77 *ASS* 3.302, *Decisions*, Nos. 6, 8. *PD* 2.1-10 and Appendix-B I, Nos. 6-15.
78 *MIS* 21, 111, 112. *ASS* 3.302. Appendix-B I, Nos. 6-14.
79 Appendix-B I, Nos. 6-14.

CHAPTER III

JUDICIAL INSTITUTIONS UNDER THE PESHWAS

(1750-1818 A.D.)

I

Administrative Institutions

1. *The Maratha State after* 1750 A.D. *and the Mukhya Pradhan or Peshwa's place in it*:

As already seen in the last chapter the Maratha government was transformed into a feudal state, during the regime of Shahu. At the time of his death Shahu ordered the Peshwa to administer the country by the will of the Satara Raja and with the help of the *Rajmandal*.[1] The two successors of Shahu were weak rulers. As a result, the Peshwa due to his extensive Jagir and seniority in the *Rajmandal* assumed all powers and ignored the *Rajmandal*. He conducted the government through a set of subordinate officers. This resulted in the alienation of the other members of *Rajmandal* and the old Sardars of Shahu who had helped him in the expansion of the Maratha power. Equal in status, each of them tried to copy the example of the Peshwa within his Jagir lands. In due course the Sardars, created by the Peshwa, too, followed the same policy. Thus during the period under review due to the want of a strong central power the Maratha government was transformed into a loose confederacy of the military chiefs.

Of these the Peshwa was the *de facto* ruler of the country, the other chiefs following him in their administration. The administrative machinery under the Peshwas is, therefore, detailed before describing that under the other Sardars.

II. *The Administrative Machinery under the Peshwas*

Central

The Peshwa was at the head of his division and conducted the administration with the help of his assistants the Diwan and Fadnis.[2]

---

1 SARDESAI, *Marathi Riyasat, Madhya- Vibhaga* Vol. II, pp. 127-8. (Shahu's Yadis).

2 BHIDE, *Ashtapradhanancha Itihas*, pp. 151, 155, 156, 158.

Local

The territory under the jurisdiction of the Peshwa was divided into two parts, (i) the districts under the direct control of the Peshwa, and (ii) the districts assigned in Jagirs to different Sardars.

The districts under the direct supervision of the Peshwa were further subdivided into (1) The *Sarsubhas*, (2) The *Mamlas* or *Paraganas*, and (3) The *Mahals*.

The Sarsubhas: They correspond with the modern commis- Mamlatdars in the Konkan are often styled as *Subhedars*.[7] They were authorised by the Peshwa to use the *'Mutalqi Shiqqa'*[4] or the seal of the deputy, by virtue of which they were the highest authority in their divisions both fiscal and judicial.[5]

The Mamlas or Paraganas: The country yielding a revenue of more than a lac of rupees was placed under an officer named *Mamlatdar*.[6] The office is mostly found in connection with the *Paraganas*. The Mamlatdars in the Konkan are often styled as *Subhedars*.[7] Thty were both administrative and judicial heads of the districts entrusted to them.[8] It appears that they were generally appointed by the Peshwa or his Diwan, on the recommendation of the *Sarsubhedars*.[9] They were subject to the *Sarsubhedar* and had to abide by his orders.[10]

It seems that some of the *Mamlatdars* and *Subhedars* of the districts surrounding the Poona city who were under the direct control of the Peshwa were empowered to use the *Mutalaqi Shiqqa*.[11]

---

3 *PD* p. 34; 3.295, 297; Ibid 6.153, 172, 266, 268; 7.185, 43; 8.230, 272, 273, 16, 25; 9.69. *Pendse*, Nos. 26, 27.

4 *SPD* 45.48. *Narrative of the Bombay Inam Commission*, p. 10. *Mutaliq*=deputy, *Karbhari* or *Diwan*. The deputy who had the power to affix the seal of his superior was called his *Mutaliq* and the seal which he was authorised to use was known as the *'Mutalaqi Shiqqa'*.

5 *PD* 3.295,297; 8.16, 25; 9.213, 302, 304; 5.122. *SPD* 45.48. Appendix-B II, No 49.

6 *PD* 7.260, 265, 272 etc.

7 *Pendse*, Nos. 5, 15. *Khare*, Nos. 26, 27.

8 *SPD* 45.48. *PD* 7.260, 265, 272 etc.

9 *PD* 3.295, 297; 7.48.

10 *PD* 3.295, 297; 6.122, 265 ff. 7.48; 8.16, 25; 9.213, 302, 304. *SPD* 45.48. Appendix-B II, No. 49.

11 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, II.

The Mamlatdars of the scattered districts in the north should have enjoyed the same power.

The Mahals: A territory, having its annual produce below one lac, was bestowed upon a *Kamavisdar.*[12]. Like the *Mamlatdar* he was also appointed by the Peshwa or his Diwan and had to work under the Mamlatdar.[13] They were allowed to try petty suits and collect fines.[14]

The main function of the state in those days was to collect revenue and maintain order as far as possible. Therefore, the chief duties of the officers mentioned above were rather fiscal than judicial. It does not seem that there was any kind of order of subordination in their appointments as under Shivaji and his successors upto 1708 A.D. All of them had to work with the consent of the other set of officers appointed by the Peshwa and known as Darkadars,[15] and in co-operation with the local *Jamindars* or *Watandars* who served as a check to them.[16]

(ii) *The Administrative Machinery under the Sardars of the* Peshwa

By virtue of the *Jagir* tenure and the *Mutalqi* seal of the Peshwa, with which they were entrusted,[17] the .*Jagirdars* were supreme in the territory under their jurisdiction. It seems from the report of MALCOLM that they imitated their master in the administration of the country, appointed officers as the *Diwan*, the *Fadnis* and the *Kamavisdars* in the manner of those under the Peshwa.[18] *Darkadars* who formed the steal-frame in the administration were appointed by the Poona Huzur[19] (central power).

(III) *The Administrative Machinery under the other members of the Rajmandal and the old Sardars of Shahu*: These *Jagirdars*

12 *PD* 7.27, 28, 32 etc.
13 *PD* 7.27.
14 Ibid 3.284, 288, 294.
15 *PD* 6.265, 274; 7.28, 29 etc.
16 *PD* 6.264, 265, 267, 275 and 7.27, 297.
17 *Narrative of the Bombay Inam Commission*, p. 10.
18 MALCOLM, A *Memoir of Central India* (1824) I, pp. 531 ff. and 538.
19 *PD* 9.145, 153, 167, 177 ff. and 312, 327.

derived their powers from the *Satara Raja* directly and were responsible to him. They were allowed to use the *Mutalaqi* seal of the *Satara Raja* and thus assumed so much of the sovereign powers as were conveyed by the *Mutalqi Shiqqa*[20] and the jagir tenure. There is no evidence to outline the internal administrative machinery under these Sardars except that under the Raja of Nagpur.

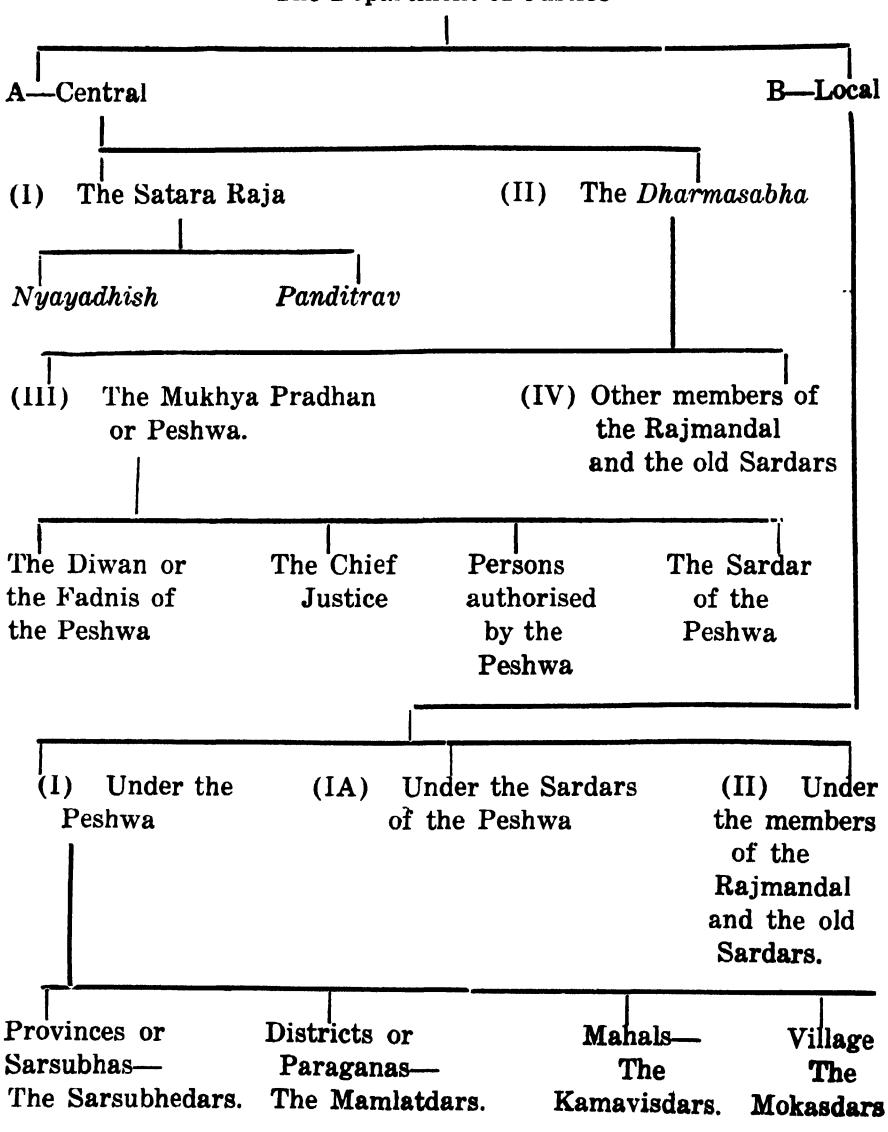
It appears from the report of JENKINS that the Bhonslas of Nagpur, copied the administrative system of the Peshwas in their territories.[21]

20 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, II.
21 *Jenkins' Report*, pp. 156 ff.

II

Judicial Institutions

(A.D. 1750-1818)

All these authorities dispensed justice with the help of the Panchayats. Trial by a *Panchayat* became the accepted principle of law during the Peshwa period.

Composition, Powers and Functions etc.

A—Central

(I) *The Satara Raja*: As already seen at the beginning of this Chapter the Satara Raja became the titular head of the Maratha State after 1750 A.D. and the Peshwa became the *de facto* ruler of the Maratha government. Naturally the Nyayadhish and the Panditrav lost their importance and jurisdiction over the civil, criminal and ecclesiastical cases, throughout the Maratha Dominions.

(II) *The Dharmasabha*: As the *Satara Raja,* the head of the *Huzur Hazir Majlis* became the nominal head of the Maratha State and the *Rajmandal* (*Rajmudra*) the main constituent of the Dharmasabha, was set aside by the Peshwa, this highest judicial assembly in the state fell into disuse, and the development of a strong centralised justiciary ceased forever. The members of the *Rajmandal* and the military chiefs administered justice within the territories under their jurisdiction, as they pleased.[22]

(III) *The Mukhya Pradhan or Peshwa*: By virtue of the *Mutalqi seal*[23] and the *jagir* tenure, the Peshwa was the highest judicial authority in his own territory and over the districts assigned in *jagir* to the *Sardars,* newly created by him. During the period under review it became customary to bring to the Peshwa, the disputes from the territory of both the new and the old Sardars, as the highest judicial authority.[24]

It appears that the first three Peshwas who held the office during the reign of Shahu continued the time-honoured system of trial by a *Majlis* and settled disputes with the help of the *Gota.*[25]

---

22 Appendix-B V, *Lumsden's Report,* II,
23 Ibid, II. *Narrative of the B. I. Commission,* p. 10.
24 Appendix-B V, *Lumsden's Report,* IX. *PD* 2.52 and 7.539.
25 *Decisions,* 17. *MIS* 21.8 and *ASS* 4.32. *PD* 2.1-5. Appendix-B I, Nos. 7, 11, 12, 14 etc.

But after the death of Shahu, the system was replaced by trial by the Panchayat.[26]

The Diwan or the Fadnis of the Peshwa: In the absence of the Peshwa, the *Diwan* or the *Fadnis* used to hear the more important suits and tried them through the Panchayat.[27]

The Court of the Chief Justice: The Peshwa appointed a special *Nyayadhish*, both for temporal and spiritual purposes. His jurisdiction was confined to cases referred to by the Peshwa and extended to civil, criminal and social matters.[28]

The person who held the offiae of the Chief Justice:

1. *Bal Krishna Gadgil*: during the reign of Balajirav Peshwa.[29]
2. *Ramashastri Vishvanath Prabhune*:[30] His memory is still cherished in Maharashtra, for his learning, impartiality and uprightness—from 1754-1789 A.D.[31]
3. *Ayashastri*: After *Ramashastri* he was appointed as the Chief Justice.[32]
4. *Balshastri Dikshit Tokekar*: It appears that under Bajirav II, he held the office upto the end of the Maratha Raj.[33]

The Persons specially authorised by the Peshwa

LUMSDEN mentions that in addition to the judicial authorities referred to above, the following persons were specially authorised by the Peshwa during the regime of Nana Fadnis on account of their reputation and abilities—

---

26 *PD* 2.12 ff. *Decisions*, 12, 13 etc.
27 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, II.
28 Ibid, II. *SPD* 45.48.
29 DUFF's *Maratha History* (1921) I, p. 532.
30 For his private life cf. *BIMQ* 21.14. *Proceedings of the I. H. R. Commission* (1939).
31 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, X. *Peshwa Daftar S. P. Mahiti*, 4.35, *SPD* 22.137. As a *Nyayadhish*—*SPD* 43.132. *Aitihasik* L.S. No. 482. *MIS* 11.1. *EIP* (1826) IV, p. 218 etc.
32 *SPD* 45.48.
33 *Athalye* I, Nos. 84, 89 and 90.

Shivarampant Thatte: Fadnis of Khandesh,

Raghopant Godbole: Risaldar,

Dullabhshet Govindji: Mint master and stationer to government.[34]

The Sardars of the Peshwa: According to MALCOLM a *Nyayadhish* was never appointed by the Maratha jagirdars in Central India. The rulers and his chief officers had reserved to themselves the exclusive regulation of justice.[35]

(IV) *Other members of the Rajmandal and the old Sardars of Shahu*: GRANT in his replies to judicial queries pertaining to his own division (Satara), writes as follows—

"There was generally a Nyayadhish on the establishment of every great jagirdar for the purpose of superintending Panchayats."[36]

Abaji Kondadev was a Nyayadhish under Pratinidhi. He was popularly known as the *'Panchayati.*[37]

JENKINS observes that the central judicial authority on the establishment of the Raja of Nagpur was as follows:—

No regularly constituted courts of justice (existed) with the exception of one established by Mudhoji Bhonsla in the city of Nagpur, in 1776. It had jurisdiction over petty suits and was presided over by a Muslim judge.[38]

B—Local

(1) *Under the Peshwa.* All the local officers, *Sarsubhedars,*[39] *Subhedars* or *Mamlatdars*[40] and *Kamavisdars,*[41] were authorised to

---

34 Appendix—B V, *Lumsden's Report*, II. 548.
35 MALCOLM, A *Memoir of Central India* (1824) I, p. 537.
36 *EIP* (1826) IV, p. 224.
37 *Jenkin's Report*, p. 64.
38 JENKINS *Report*, p. 64 .
39 Appendix—B II, No. 49. Appendix—B V and LUMSDEN Report, II, 547-8.
40 *Gune* I, Nos. 50, 55, 64. *Pendse*, p. 39. *Khare*, No. 41 etc. *PD* 7.536 and 8.862. Appendix-B II, No. 24.
41 *PD* 7.40. Ibid 3 pp. 284, 288, 294 etc.

decide suits through the *Panchayats.*[42] By virtue of the *Mutalqi* seal, the Sarsubhedars and even some of the Subhedars and Mamlatdars,[43] possessed both original as well as appellate jurisdiction. It does not seem, however, that there was a definite gradation of these officers or their powers. Generally, the suits were tried on the spot and if dissatisfied at the decision, the plaintiff had liberty to appeal to some higher authority he may choose.[44]

The following remark of GRANT regarding the powers of these government officers deserves attention:[45]

"The officers of the government used with the consent of the parties to decide petty causes, such as disputes regarding common small debts, and the Shastri, Mamlatdar, or person in authority, had power to judge the propriety of assembling a *Panchayat* or sending away the plaintiff, but it was unusual and perfectly unauthorised to decide on any important cause without the authority of Panchayat."

(IA) *Under the Sardars of the Peshwa.* About the Sardars in Central India MALCOLM observes, that the exercise of judicial authority over districts distant from the capital depended much on civil officers called *Kamavisdars.*[46]

(II) *Under the members of the Rajmandal and the old Sardars of Shahu*: Under the Raja of Nagpur, the *Kamavisdars* were responsible for the local administration of justice. They were assisted in their judicial proceedings by Fadnavis, Berar Pandia, and head Patels, of their districts if they choose to call on them for their attendance. They sometimes decided suits themselves and sometimes referred them to Panchayats whose awards were enforced by their authority.[47]

Similar arrangement should have existed under the other members of the *Rajmandal.* It seems that these jagirdars often referred their important suits to the Poona Court.[48]

---

42 SPD 45.48. Appendix—B V, LUMSDEN *Report,* II.
43 *SPD* 45.48. *Narrative of the Inam Commission,* p. 10. Appendix-B V, LUMSDEN *Report, II.*
44 Vide, footnote 40 above.
45 *EIP* (1826) IV, p. 219.
46 MALCOLM, op. cit. I, p. 537.
47 JENKIN, *Report,* p. 265.
48 Appendix-B V, LUMSDEN *Report,* IX.

The Trial by a Panchayat. As already seen in the last Chapter the system of the trial by a *Panchayat* originated under Shahu.[49] It seems to have developed well during the later days of Balajirav Peshwa.[50] Later on Ramshastri made it popular under Madhavrav I. It continued to work till the end of the Maratha Empire.

The most common mode of forming a *Panchayat* was to allow the parties to name certain number of persons and if they could not choose them, they were obliged to consent to certain nominations by the government Karkun or superintendent, who was to watch the proceedings of the Panchayat.[51]

It being not customary to record the names of the Panchas in the award,[52] very little is known about its composition. Respectable persons of the same caste, trade or position as that of the parties were generally selected as members of a *Panchayat.*[53] Their number was never fixed and it varied according to the nature of the dispute.[54]

It will be seen from the following classification of suits tried by the *Panchayat* that it had jurisdiction over all sorts of civil cases.

Different kinds of suits tried by the *Panchayats* from 1750 A.D. onwards and upto 1818 A.D.[55].

(i) *Watan* disputes—84.

Sardeshmukhi-1, Deshmukhi-11, Deshakulkarni-1, Deshapande-3, Mokdami-13, Patilki-13, Kulkarna-4, Jyotish and Kulkarna-4, Joshi-, Upadhya, Gram-Upadhya, Dharmadhikari-13, Qazi-1, Khoti and Mahajanki-10, Shete-1, Chaudhari-2, Nhavi Mehatarki-2, Podar-1, Sutar-1, Lohar-1, Sonar-1, Mahar-1.

---

49 Vide Chapter II, p. 58.
50 Compare the decisions given in Diaries of Shahu and Balajirav. *PD* 1 and 2. *Decisions*, 12 onwards.
51 *Gune* I, Nos. 46, 50. *SPD* 45.48. *EIP* (1826) IV, pp. 244, 285.
52 *SPD* 45.48.
53 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, V.
54 *Decisions*, 18. *SPD* 31.148 and *Gune* I, No. 46.
55 From—*Peshwa Diaries* II, V, VII and VIII-76. Appendix-B II 8. Family Histories 7, Decisions 2.

(ii) Boundary disputes—8.

(iii) Miscellaneous—78.

Landed property-20, Money disputes-23, Deposit-1, About marriage-1, Partition-4, Maintenance to women-2, Adoption-7, Succession-7, Irrigation water-1, Devicha Ghat-1, Mahantapana-1, Priestly income-10. In all about 170.

Thus it will be seen that just like the Majlis of the Sultanate and Shivaji period, the Panchayat became popular under the Peshwas.

CHAPTER IV

INDIGENOUS JUDICIAL INSTITUTIONS

(1300-1818 A.D.)

Of the two kinds of judicial institutions, so far we have studied the royal institutions of justice. The present chapter deals with the popular or indigenous institutions of justice.

I

The Indigenous Tenures and the Gota

As already seen in the first Chapter, three different land tenures, the *Watan*, the *Miras* and the *Upari*, formed the basis of the indigenous judicial institutions and therefore to get a clear idea of these institutions, it is necessary to study these local tenures.

(i) *The Watan Tenure.* The word *Watan* seems to be of Arabic origin, meaning 'country, native country, place of residence, home.'[1]

As gathered from the *Watan*—papers themselves the word signifies the benefits accruing to a person from an indigenous hereditary office, or the office itself, such as those of Deshamukh, Deshapande, Mokadam, Kulkarni and Joshi.[2] Thus from the highest officers of a district or Paragana—Deshamukh and Deshapande, down to the Balutas (village artisans) of the village establishment, all were the Watandars and enjoyed the rights and perquisites of their Watans according to the practice of the locality.[3] Sometimes the word is used in connection with the *Miras* tenure of a *Mirasdar* (free-holder) as a *'Watan Miras'*, but when so used it seems to be only confirmatory of the meaning of the word *Miras.*[4]

---

1 WILSON *Glossary*, p. 557.
2 *SCS* 5.857, 921 and 922. *MIS* 17.12. *Shri S. P.* No. 423 *SCS* 4.692 *BIMA* (1834) p. 56. *Bavda Daftar* 1, 9.
3 *MIS* 18.8 and *EIP* (1826) IV, p. 655.
4 *ASS* 3.306, *EIP* (1826) IV, p. 587.

The *Watan* tenure is chiefly an office tenure. *Watandars* such as Deshamukh, Deshapande, Mokadam, Kulkarni, Shete Mahajan, held lands known as the 'Watani Inams' (emoluments for the services to be performed) while the *Balutas* in most of the cases received their payment only in kind. Thus land was not the invariable concommitant of the *Watan* tenure. The real cause of attraction towards the *Watans* was, however, the position that a *Watandar* enjoyed in the community, by receiving his rights and perquisites from the common people (*Huck Rayat Nisbat*) due to the *Watan* and not the mere hand.[5]

It appears that the Watandars or officers and servants of the Paragana, Tarf, Kasba or Petha (market-place) and village communities (Gota) were jointly known as the Deshak, under the Hindu Rajas. But the original native term for the *Watan* tenure seems to have become completely obsolete under the Sultans of the Deccan.[6]

(ii) *The Thalakari or Mirasi Tenure.*

The Thalakari Tenure: The word Thalakari is derived from Sanskrit *'sthala'* meaning the place or a specified piece of land. From the old *Thalzadas*[7] it seems that the original settler of a village who brought the land under cultivation became the natural proprietor of the land, as Manu says, "the land belongs to the clearer of the wood,"[8] and was popularly known as the *'thalakari'*. The *Thalzadas* help us

---

5 For rights and perquisites of different Watans and the customary dues cf. *MIS* 20.175, *ASS* 1.141. 3.307,124,127. *SL* 2.69, 74 etc.

6 The *Deshak*—The term *'Deshak'* signifies the chief Watandars or executive officers of the native local institution of administration the *Gota* whether of a *Paragana, Tarf, Kasba* or *Peth* and village, such as, *Deshamukh, Deshapande, Mokadam Kulkarni, Shete, Mahajan,* and sometimes includes in it even the other petty *Watandars* or servants of the communities such as the Balutas of a village or *Khooms* of a Peth. Cf. Appendix-A I, The *Paragana Deshak,* Nos. 2, 6, 13, 33, 35, 66, 73, 88, 126-8. The *Tarf-Deshak,* Nos. 37, 79, 89, 21, 71, 90. The *Kasba-Deshak,* Nos. 44, 113, 116, 135. The *Deshak* of a fort, Nos. 20, 43, 58, 62, 63. The *Shete Mahajan* mentioned under the *Deshak—Ibid.,* Nos. 37, 71, 116 etc. The *Mokadam Kulakarni* and *Balutas* included in the *Deshak—Ibid.,* Nos. 37, 43, 44, 58 etc. Thus the *Deshak* is a constituent part of the Gota and not an independent institution as observed by the previous writers on the subject. *BIMS,* (1837) p. 129.

7 A *Thalzada*—A list recording the names of tenants with their portion of land. cf. *SCS* 7.67. *The Jamav* section of the *Peshwa Daftar,* in Poona, includes, thousands of such *zadas.*

8 *Manu* IX, Verse 44, KANE, *History of Dharmasastra* Vol. II p. 867.

to infer that the principle of hereditary rights in land was in vogue even during the Hindu period and the tenure might have been known as the *'Thalakari tenure.'*[9]

The Mirasi Tenure: The word *Miras* is derived from Arabic and means to inherit. 'The term is used especially in the south of India to signify lands held by absolute hereditary proprietorship.'[10]

The Mirasi documents brought to light, signify the meaning of the term as positive, permanent and hereditary rights of possession in land.[11] It is also applied to the fees and perquisites receivable by the officers and servants (*Watandars* and *Balutas* or *Khooms*) of the communities and to hereditary succession to these *Watans.*[12]

It is probable that the ancient *Thalakari* tenure was recognised as the *'Mirasi'* tenure under the Sultans of the Deccan.

The *Watan* tenure as already seen above is an office tenure, while the *'Miras'* is a land tenure.

(iii) *The Upari tenure*: The Upari or tenant at will held land on a renewable lease known as *Kaulnama,* for a short period. The *Mirasi* is a free tenure, while the *Upari* is a servile tenure. The *Mirasdar* as a free man enjoyed an honourable position in the village community, while the *Upari* had to depend upon the will of the government officer or a *Mirasdar,* who granted him permission to cultivate a portion of land.[13] It seems from the various *'Thalzadas'* in

---

9 *EIP*, op. cit. pp. 531-41. ROBERTSON's observations on *Gatakul* lands.

10 WILSON's *Glossary*, p. 342.

11 *SCS* 2.94. *ASS* 3.306. *EIP* op. cit., pp. 534 ff. Translation of original *Miras-patras* given by ROBERTSON.

12 *MIS* 17.12. *Shri S.P.* No. 423. *SCS* 4.692. 5.921,922. *Bavda Daftar* I, No. 9. *BIMA* (1834), p. 56. Appendix-A I, Nos. 86, 87, 92, 79, 105. *EIP* (1820) Vol. I, pp. 810-36, ELLIS on *Mirasi* rights.

13 *EIP* (1826) IV, p. 426 (para 127).

The following passage should be noted from the point of the development of the *Upari* tenure—

"An opinion prevails in the country, that under the old Hindu government all the land was held by *Miras*, and the *Uparis* were introduced as the old proprietors sank, under the tyranny of the Mahomedans. This opinion is supported by the fact that the greater part of fields now cultivated by *Uparis* are recorded in the village books as belonging to absent proprietors, and affords when combined with circumstances, observed in other parts of the Peninsula and with the light land tax authorised by *Manu*, a strong presumption that the revenue system under the Hindus, if they had a uniform system was founded on private property in soil."—FORREST, *Elphinstone*, pp. 279 ff.

the Peshwa Daftar, Poona, that the *Uparis* were transformed into *Mirasdars* within a short period, of fifteen or twenty years.

Thus the hereditary rights and perquisites in offices and services (*Watans*) and in land (*Miras*) were the main features of the social landscape in those days. As already seen in chapter I, such a land system was quite essential for the development of agriculture in Maharashtra. The system was organised on family plan and the Watandars and the *Mirasdars* looked upon themselves as, *'gharbhau'* or *'bapbhau* i.e. brother by blood relation' and *'biradarabhau'*, 'brother by or in co-partnership.'[14] And a deliberative body of persons holding these tenures was looked upon as a family unit and called the *'Gota'* or family.[15] The same local group was styled as the *'Daiva'* in Karnatak and the *'Samasta'* or *'Samasta Mandalik'* in Goa territory.[15a] As will be seen from the following pages, this indigenous

14 *SCS* 3.611. *EIP* (1826) IV, p. 531. Appendix-A I, No. 87.

15 The *Gota*—the term *Gota* seems to be derived from the *Sanskrit Gotra*, meaning 'family' or kinsmen.

From our analysis of Mahzars it implies a kind of deliberative body composed of Watandars, Mirasdars and 'Raya' if any, belonging to different castes. As seen above it was organised on family plan. But the indigenous system of tenures seems to be the real tie, which bound together the members of different castes into an independent social and political community. Thus it seems that the Maratha society in the 16th and 17the centuries, had developed into a distinct political body which was styled as the Gota. The following passages may be noted:—

(i) A passage from a letter of Kanhoji Raje Prabhanavalikar to the Deshapande of Paragana Indapur—

"....तुम्ही आम्ही भाऊ आहो वृतिवंताची नीति आहे की मार खावे बंदी पडावे परंतु येकाचे वृत्तीवरी मेंका उठो नये यैसी भाऊपणाची नीति तुम्हास व आम्हास उभयपक्षी आहे. पांढरीवरी शत भीष्म होऊन गेले असतील सातपांचसे वर्षे वतनावरी नाही तो आजी उभा राहिला म्हणिजे पांचसे वर्षाचे वृत्तिवंत असतील ते येकावरी येक उभे राहतील....."
—*SCS* 3.611.

(ii) A passage from a decision (*Mahzar*) of a dispute between *Mahigude* and *Rikame* and *Yevale* about the *Mokadami* of a village *Pasarni* from *Paragana Wai*, dated 1667 A.D.—

"...दिवाणे कीर्दीवरी नजर देऊन खोबीनखोबी आदबखाना राखोन महजरकरून जोरावरीने दिल्हा तरी गोतानी रुजू मानिला नाहीं. जोरावरीचा महजर, या करिता येवले व रिकामे गोताचे मुखे व साठी प्रजाचे साक्षीने खोटे असेत. मागती दिवाणचे आंग निघोन हरामजादगी करून गावातून बाहीर जाऊन कीर्दी पाडून खावंदाचा आपणा हुजूर अपमान करून दिवाणबळे महजर करून घेतला आपले आत्मखुषीने व गोतमुखे महजर जाला नाही....."

—*SCS* 8.70.

15a Appendix-A I, Nos. 147-9. 160 and 161.

group, whether of a village, Tarf, Kasba or a Paragana was autonomous and self-sufficient and had jurisdiction over local problems, social, religious, economic, administrative and judicial. The Gota can even make grants of *Watans* and lands which were afterwards confirmed by the government.[15b] Similarly grants made by the government were always to be approved by the Gota.[15c]

Thus the native land system served as a basis for the local institutions of administration and justice and the law of *Watan* or *Miras* became the law of the land or the 'Common Law' under the Sultans of the Deccan.

The institution of the Gota worked well upto the reign of Shahu. Under the Peshwas, the local government officers conducted the revenue administration independently. The *Watandars* were employed as a check on their vagaries.[16] This feeble practice was also discontinued during the latter part of the Peshwa regime, when the farming system was introduced.[16a] Thus finally, the *Gota* and with it the *Majlis* as already seen in chapter II, lost their administrative importance during the Peshwa period. Similarly, their judicial functions were carried on by the *Panchayat*. Thus both these ancient institutions fell into disuse during the latter part of the Maratha Raj and completely faded into undeserved oblivion.

II

Indigenous Administrative Institutions

(1300-1818 A.D.)

The institution of the *Gota* as already seen in the last section was formed of different *Watandars* and *Mirasdars* and played an important part in the local administration of the country both fiscal and judicial.

The different kinds of Gota according to the local units of administration were as under:

15b Appendix-A I, Nos. 19, 86, 87, 92, 105, 141, 142 and 144. *SCS* 8.70.
15c Appendix-A I, Nos. 91, 113, 122, 130, 134 and 135.
16 *PD* 6, pp. 264, 265, 267, 275, *PD* 7, pp. 27, 297 etc.
16a FORREST, *Elphinstone*, pp. 282, 283.

(I) The *Gota* of a *Paragana.*[17]

(II) The *Gota* of a *Tarf,*[18] *Kasba* or *Petha.*[19]

(III) The *Gota* of a village.[20]

(I) *The Gota of a Paragana or Subha.*

The *Paragana Gota* consisted and of the following members.[21]

1. The Deshamukh and the Deshapande of a Paragana. 2. Shete-Mahajans. 3. Mokadams and Patels of the villages forming part of the Paragana. 4. Sometimes *'Sargurhos'* and *'Naikwadis'* or the members of the police of the Paragana. 5. Mirasdars and *'Raya'* (common people) or Uparis.

Of these the Deshamukh and the Deshapande deserve our notice as they were the executive heads of a Paragana.

Both the officers seem to have developed under the early Sultans of the Deccan.[22] The Deshapande assisted the Deshamukh in his work and kept the record of the Paragana. It was their duty to help the government officer, in fiscal, judicial and police administration of the Paragana.[23] It was their customary right to attest all transfers and sales of land.[24] Thus they acted as the representative of the Rayats within the territory of their Watans.

Such was the composition of the Paragana Gota. Along with the Diwan it played an important part in a Paragana Majlis, held to settle the local problems.[25]

---

17 Appendix-A I, Nos. 14, 90 and 99.
18 Appendix-A I, Nos. 139, 140 and 141.
19 Appendix-A I, Nos. 135 and 136.
20 Appendix-A I, Nos. 82, 92, 97 and 112. These numbers refer only to those Mahzars, wherein the term Gota is specially noted in the attestation of the Majlis. For other examples see Appendix-A I, Introductory portion.
21 Appendix-A I, Nos. 127, 128, 138; 76, 80, 94, 104, 125; 73, 83, 123 and 144.
22 *SCS* 7, Introduction, p. 5.
23 *SCS* 1.45. *MIS* 20, pp. 231 and 436.
24 *MIS* 20, pp. 231 and 436.
25 *Vide* footnote No. 21 above. *ASS* 1.114.

(II) *The Gota of a Tarf, Kasba or Peth.*

The Gota of a Tarf.

It was formed of the following members:

1. The Deshak or Deshamukh and Deshapande. 2. Shete-Mahajans. 3. Naikwadi or a police. 4. Mokadams, Patels, Kulakarnis and Chaugulas, if any.

The Diwan and the Gota of a Tarf together conducted the local administration through Majlis.[26]

The Gota of a Kasba or Peth (Market-place).

The township or a Kasba was formed of two main divisions, the one comprising of the villagers was known as, the *'Munjeri'* while the other including the market-place was popularly called the *'Mohatarf'*.[27] Accordingly the Gotasabha of a Kasba was formed of the members coming from both the divisions as given below—

(i) The members coming from the *'Munjeri'* or township were—

1. The Deshamukh and the Deshapande. 2. The Patel, the Kulkarni, the Chaugula and Balutas, etc.

(ii) The members of a *Petha Majlis*—

1. Shete-Mahajans or the heads of the Petha. 2. The *Khooms* or component parts of the Petha.

The Khooms with their respective marks of attestation were as follows—[28]

Mahajan—	assistant of a Shetya	(balance)
Sonar—	goldsmith	(tong)
Shimpi—	tailor	(scissors)
Thakur—		(dagger)
Avati—	measurer	(measure)
Mali—	gardener	(grubbing hoe)
Jingar—	saddler	(saw)

26 Appendix-A I, Nos. 79; 41, 91, 143; 89.
27 *SCS* 7, Introduction, p. 11. *Ramadas* (1842) Nos. 63-64. pp. 30 ff.
28 *SPD* 31.187, *ASS* 7.32. Appendix-A I, Nos. 130 and 135.

Teli—	oil seller	(pointed iron bar)
Sutar—	carpenter	(chisel)
Lohar—	blacksmith	
Jyotishi—	astrologer	(signature)
Parit—	washerman	(mallet)
Nhavi—	barber	(looking glass)
Maulana—	muslim priest or butcher	(knife)
Kumbhar—	potter	(wheel)
Chambhar—	shoemaker	(his instrument)
Gurav—	attendant on a temple	(censer)
Naikwadi—	police-man	(stick)

The Shetya was the head of the market and settled the commercial problems regarding the Petha with the help of the Khooms, when necessary.[29] The government conferred the Watan on a person with a view to developing new commercial centres, which were desirable sources of revenue in those days.[30] The Mahajan assisted the Shetya in his work just as the Deshpande assisted the Deshamukh while in turn the Chaudhari helped the Mahajan in his work.[31] What the Balutas were to the village community, the Khooms were to the Petha and whenever problems pertaining to the Petha were discussed, the Khooms represented in that Majlis.[32] Otherwise the Shete and Mahajan represented the Petha in the Paragana or Tarf Majlis.

As already mentioned in chapter I,[33] the place of a Paragana or a Tarf was often a commercial centre or Kasba and in such cases the Gota, which formed the part of a Paragana or a Tarf Majlis, was generally formed of different members as described before.[34]

(III) *The Gota of a village.*

The village community formed the village Gota (or village council). It consisted of the following members—[35]

---

29 *SCS* 2.97.
30 *PD* 7, p. 284; *SPD* 31.187. *ASS* 1.141.
31 *SCS* 7, Introduction, p. 11.
32 *MIS* 21.8, *ASS* 7.32 and *SPD* 31.187.
33 Vide, Chapter I, p. 28.
34 Appendix-A I, Nos. 78, 113, 116, 135, 139 etc. For the *Gota* of a fort. cf. Appendix-A I, Nos. 34, 58, 110, 111, 142, etc.
35 *ASS* 3.306, 200, *SCS* 2.94-6. Appendix-A I, Nos. 86 87, 92, 130; 112, 113, 118, tec. *EIP* (1826) IV, pp. 534 ff. (Translation of original *Watanpatras* and *Mirasepatras* given by ROBERTSON).

(i) The Watandars—

1. The officers of the village community. The Mokadam, the Kulakarni and the Chaugula.

2. The servants of the village community. The twelve Balutas or the servants.

(ii) The Thalakaris or Mirasdars (land-owners or free men).

(iii) The Uparis or Praja or Raya (common people).

(i) *The Watandars*—

(1) The officers of the village community.

The Mokadam or Patil was the headman of a village. He seems to have held his position by the will of the community and appointment by the government. It was his duty to collect the government dues, to protect the community and dispense justice to those who submitted their cases to him, with the help of the community.[36]

The Kulkarni was the Patil's scribe, and also assistant. He was selected by the community, and was accepted by the government.[37]

The Chaugula helped the Patil in his work.

(2) The servants of the village community—

The twelve Balutas[38] or the village artizans and other servants or *Alutas*[39] of the village—

---

36 Appendix-B, V, An extract from the report of ROBERTSON.

37 *BIMA* (1834), p. 56. SL pp. 59 ff. *SCS* 3.427 etc.

38 *The term Baluta*—It signifies yearly allowance of grain in return for services rendered to the village community and thus denoted persons who got *Balutas* from the villagers (cf. EIP) (1826) IV, p. 752). The twelve *Baluta* were divided into three classes and obtained their share of Balutas according to their respective class (I—class—carpenter, shoemaker, ironsmith, mahar. II—class—washerman, potmaker, barber, mang. III—class—waterman, astrologer, gurav and silversmith. This order was never fixed and differed from village to village. cf. Appendix-A I, Nos. 86, 87, 92, 128 and 139 etc.)

39 *The term Aluta—It* is often used in connection with the Balutas. But is not traced in our documents. GOODNIE thinks it as an instance of that alternative formation which is so prevalent in Marathi (GOODNIE: *Deccan Village Communities* p. 10).

The Balutas with their mark of attestation were as under—

Sutar—	carpenter	(chisel)
Lohar—	blacksmith	
Chambhar—	shoemaker	(his instrument)
Mahar—	watchman	(विळा व दोर)
Kumbhar—	potter	(wheel)
Nhavi—	barber	(looking glass)
Parit—	washerman	(mallet)
Mang—		
Bhat—	priest	(signature)
Gurav—	attendant on a temple	(censer)
Maulana—	muslim priest or butcher	(knife)
Potadar or Sonar—	assay or goldsmith	(tong)

The number was never fixed and varied according to the size or importance of a village.[40]

(ii) *The Mirasdars*—

They were the native inhabitants of the village and held land by Miras tenure by virtue of which they occupied a high place in the village.

(iii) *The Uparis*—

They wore the tenants at will or mere renters in opposition to the hereditary occupants or Mirasdars and our documents refer to them as *'Praja'* or *'Raya'*[41] They attended the meetings of the village Gota. But, from the nature of the tenure it appears that they were not allowed to take part in the debate and only sat as curious witnesses or spectators.

In 1822, the proportion of Mirasdars to Uparis was as follows: In Poona division, it was three to one (including Patils and Watandars), in Satara two to one, in Ahmednagar nearly equal; in Khandesh there were but few Mirasdars, except a small number in some Mahals which are said to have formed part of Malik Ambar's terri-

40 Appendix-A I, Nos. 82, 86, 87, 92, 97, 113, 135, 139 etc.
41 Appendix-A I, Nos. 27, 28, 35, 41, 113, 139, 146-7 etc. (Literally the term *Upari* means stranger).

tories. In the sourthern Maratha country, Miras does not exist at all.[42]

The member from adjoining villages too, often took part in the Majlis of a village.[43]

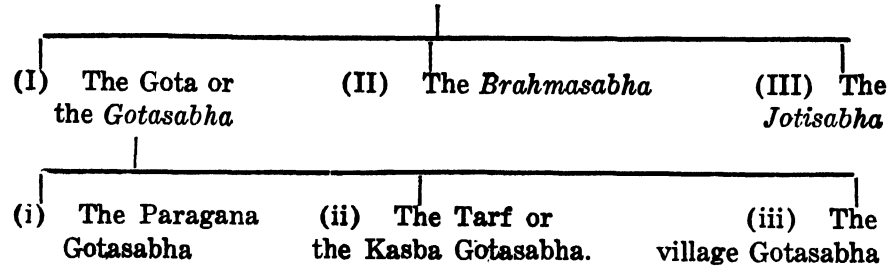
Such was the composition of the village Gota and it seems that all the adults from the village took part in the village Majlis held to consider local problems.[44]

II

INDIGENOUS JUDICIAL INSTITUTION

(1300-1818 A.D.)

The popular institutions of justice

Their Composition, Jurisdiction, etc.

I. *The Gotasabha.*

(i) The *Paragana Gotasabha*—It consisted of [45]

1. The Deshamukh and the Deshapande and those of the adjoining Paraganas. 2. Shete and Mahajans of the Tarf and/or Kasba under the same Paragana. 3. The village officers, the Mokadams, the Kulakarnis, etc. of different villages forming the Paragana. 4.

---

42 EIP (1826) IV, pp. 477-8. The proportion refers only to persons and not lands.

43 Appendix-A I, Nos. 82, 86, 87, 97, 113, 118, 130 etc.

44 Vide footnote No. 35 above.

45 Appendix-A I Nos. 2, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 16, 17, 19, 22, 27, 28, 33, 75, 77, 81, 88, 89, 100, 103, 115, 120, 126, 55-7, 61-6, 35, 38, 45, 48, 50, 137, etc.

Other Watandars, like Naikwadi, Khooms, Balutas, etc. 5. The Mirasdars and the 'Raya'.

The Deshamukh and the Deshapande were the head of the Paragana Gotasabha. The suits brought before the Havaldar were referred to them and they tried these through the Majlis under the supervision of the Diwan. The Paragana Majlis had both original and appellate jurisdiction.[46]

(ii) The *Tarf* or *Kasba Gotasabha*—

(A) The *Tarf Gotasabha*— It was composed of[47] 1. the Deshak or Deshamukhs and Deshapandes. 2. Shete-Mahajans. 3. Mokadams, Kulkarnis etc. of the village under the Tarf. 4. and Naikwadi, if any.

The Havaldar of a Tarf tried suits with the help of the Tarf Gotasabha through *Majlis*.[48] The Tarf Majlis had only original jurisdiction as already mentioned before.[49]

(B) The *Kasba Gotasabha*—It was formed of[50]—

(i) The members coming from the 'Munjeri'—1. The Deshamukh and the Deshapande, if any, and 2. The Mokadams and Kulakarnis of the Kasba and adjoining villages.

(ii) The members from the '*Mohatarf*' or market area. 1. The Shete, Mahajan, Chaudhari or the heads of the Kasba, 2. The Khooms or Mehatars (chiefs) of different trades.

The Shete-Mahajans presided over the Majlis if the matter under discussion pertained to the Petha.[51]

(iii) The village Gotasabha—The village community formed the village Gotasabha. The Mokadam conducted the meeting.[52] The Uparis having no *locus standi* were not allowed to take

46 Ibid.
47 Appendix-A I, Nos. 3, 15, 26, 37, 65, 68 and 140.
48 Ibid.
49 Vide, Chapter I.
50 Appendix-A I, Nos. 29, 44, 51, 52, 67, 69, 84, 109, 116, 117 and 186.
51 *SCS* 2.97.
52 *SCS* 3.567.

part in the debate, though they could attend the meetings and watch the proceedings.[53] The members of the surrounding villages sometimes remained present as interested parties.

The Mokadam could dispense justice to those who submitted their cases to him with the help of the village Gotasabha.[54]

(iv) *The Gradation of the Gotasabhas*: The gota of a Tarf or Kasba seems to be superior to that of a village and of a Paragana to that of the Tarf or Kasba. The modern idea of the strict gradation of judicial authorities, one above the other, was not known. The administrative units therefore determined the superior or inferior jurisdiction of the Gota.[55]

The judicial power of the Gota: The Watandars and the Mirasdars derived their authority by virtue of their tenures and long standing custom.[56] They acquired the privileges of putting their seals and attesting signatures to the award of a Majlis. The Deshamukh used to put his seal while the Deshapande put his *'Daskat'* or signature to the Mahzar. The Shete marked his approval by the sign of a balance, while his assistant, the Mahajan, added his designation The Mokadam affixed the *Nangar* or 'plough' in approval and the Kulakarni marked by *'Bekalam'*, his consent. The Balutas and the Khooms attached the fixed marks illustrating their occupations, below their names—which attested to their unanimous approval to the award.

Traditional rights of the Gota for dispensing justice were recognised by the Sultans of the Deccan and by the Maratha rulers upto the regime of Shahu. The complaint was first instituted in the office of the Havaldar (the Diwan). He then convened the Gotasabha with the help of the Deshamukh or)Patil and then the suit was referred

---

53 Vide, footnote No. 41 above.

54 *EIP* (1826) IV, p. 532. Appendix-A I, Nos. 82, 86, 87, 90, 97, 112, 113, 118, 130. The *Mahzars* of the village *Gotasabha* are very few and of the disputes are not more than three or four.

The examples of the fort Majlis are as under—Appendix-A I, Nos. 10, 20, 21, 36, 40, 42, 43, 46, 47, 53, 62, 63.

55 *Decisions*, p. 16. *Athaghare-papers* in *BISM*, Poona.

56 *SCS* 3.611.

to the Gotasabha for its detailed investigation. However the final award was passed by the combined Majlis of the Diwan and the Gota.[57] This system of trial by the Gota to some extent corresponds to the modern trial by jury.

(vi) *The legal knowledge of the Gota*: They were all acquainted with the customary Law of the country. The *'Hazir Majlis'* must have served in those days as a place for imparting the knowledge of traditional Law, to the members of the younger generation. The following remark of ELPHINSTONE about the legal knowledge of the Maratha people as to when the Majlis system was replaced by the Panchayat, deserves our attention. "The Hindu law was quite disused, probably owing to its absurdity and although every man is tolerably acquainted with its rules in civil cases, has the least notion of its criminal enactments".[58]

(vii) The kinds of disputes tried by the *Majlis* of the *Diwan* and the Gota, from 1400-1750 A.D.[59]—

(I) About Watans or hereditary titles—

(i) Of a Paragana headman (*Deshamukh*) Nos. 20, 21, 131, 132, about partition 43, 60, 67, 74, about elderly rights 82, 88, 95, 126 = 12.

(ii) Of a Paragana record keeper (*Deshakulkarni* or Deshapande) Nos.—Deshakulakarna and also village Kulakarna—6, 7. Deshapande, 10, 19, 25. Deshapande and village Kulakarna, 28, 54, 62 = 8.

(iii) Of a village headman (*Mokadam*—2, 27, 30, 31, 32, 33, 37, 44, 45, 50, 52, 53, 63, 72, 77, 81, 93 (elderly rights and plough), 97, 101 (partition), 136 = 21.

(Patilki)—3, 12, 13, 18, 46, 65, 75, 90, 99, 115, 120, 140 12.

57 Of the 101 *Mahzars* of dispute 90 are the awards of the combined *Majlis* of the *Diwan* and the *Gota*. The remaining 11 are of the nature of arbitration and granted by the *Gota* alone. cf. Appendix-A I, Introductory portion.

58 ELPHINSTONE's *Report*, p. 53.

59 Appendix-A I, Introductory portion.

(iv) Of a village Record Keeper (*Kulakarna*) Nos. 17, 61, 66, 103, 137, 148 = 6.

(v) Of a village astrologer and Record-keeper (*Jyotish* and Kulakarna) Nos. 35, 70, 85 = 3.

(vi) Of a chief potter's elderly rights (*Kumbhar Mehatarki Vadilapan*), 51.

(vii) Of a gardner, 109.

(viii) Of a Mirasi Naiki, 55.

(ix) Of a village watchman (*Mahar Mehatarki*), 68.

(x) Of a Prefect of a Mart (*Shete*), 9, 22 = 2.

(xi) Of other officers of a mart;

of a *Panasara* 57, of a *Gavada*, 116 = 2.

(xii) Of a Public Censor (*Dharmadhikari*) Nos. 29, 38, 40, 56; of a priest (*Gramopadhik*), 4, 5, 7, 69; (of a *Pujari*), 42, 149.

In all 80.

(II) About landed property, Nos. 26, 71, 84, 100, 133 = 5.

(III) About movable property, Nos.

11 About (gift of funeral rites), 15 (money disputes) = 2.

(IV) About boundary dispute, Nos. 8, 14, 16, 23, 24, 36, 49 = 7.

(V) Miscellaneous Nos. 48 (purification); 119 (marriage); 117 (crime); 114 (partition); 145, 146, 147 = 7.

It seems from the above list that the Watan Law during the period under review had become the law of the land or the 'Common Law' in Maharashtra.

(II) *The Brahmasabha or the Bench of the Learned Brahmins.*

The Brahmasabha is generally noticed in connection with the holy places such as Nasik, Paithan, Punatamba, Karhad, Kolhapur, Mahabaleshwar, Wai and Pandharpur. It was composed of the local

learned Brahmins like *Vaidik, Pandit, Mimamsak* (well-versed in the science of interpretation), *Jyotishi, Puranik* and others.[60] The head of the Brahmasabha was known as the *Dharmadhikari* (the Public Censor) and enjoyed the *Watan* of *Dharmadhikara,* by virtue of which he was authorised to decide the suits coming under *Achara* (right religious conduct), *Vyavahara* (Hindu Law) *Prayaschitta* (religious expiation) with the help of the Brahmasabha.[61]

The main judicial function of the Brahmasabha however seems to be, to give advice in matters referred to them by the *Majlis,* or the government officer and to try the cases of social and religious offences.[62] It was looked upon as a body of experts having jurisdiction over personal and canon law cases.

The awards of the Brahmasabha are generally supported by quotations from the Sanskrit Law Books pertaining to the points raised.[63]

(III) *The Jatisabha or the Caste-assembly.*

There is no conclusive evidence as regards the composition of the *Jatisabha* or caste-assembly. It seems that the jurisdiction of the Jatisabha was limited to such cases only as involved in particular the violation of the caste regulations. It seems the members of a caste guarded their judicial rights and the interference on behalf of the state was not tolerated.[64] The headman of a caste was also called Mokadam.[65]

The caste-disputes brought before the government officer were referred to the proper authorities such as the Brahmasabhas of the well-known holy places.[66]

---

60 Appendix-A I, Nos. 5, 18, 77, 103, 119. *BIMQ* 29 (113-14), pp. 35 ff.

61 *BIMS* (1841), pp. 49-53 and 193-5. *MIS* 20.184-5. *Athalye* 1.98. *SCS* 2.298-9.

62 Appendix-A I, Nos. 18, 77, 119; *BIMQ* 29 (113-4) pp. 35 ff.

63 Ibid. *MIS* 20.126, etc.

64 *BIMQ* II, pp. 134-5.

65 Ibid.

66 *SCS* 2.353.

Of these three indigenous institutions of justice, the *Gotasabha* had jurisdiction over all civil suits, while the *Brahmasabha* and the *Jatisabha* could try mainly religious and social cases or personal and canon law cases. However, being a body of learned persons, the advice of the *Brahmasabha* was often saught by the *Gotasabha* or the *Hazir Majlis,* if necessary.

All these institutions developed and flourished for full three centuries, under the Sultans of the Deccan from 1347 to 1650 A.D. They were continued under the Swaraj. As already seen in Chapter II, the system of trial by a *Majlis* fell into disuse during the later part of the Maratha Raj and with it the *Gotasabha* also lost its importance as a judicial body. The other two institutions as will be seen from the Chapter VI, continued to work upto the end of the Maratha Empire.

CHAPTER V

I

LAW, PROCEDURE, EVIDENCE, ORDEALS AND OTHER TOPICS

(i) *Dharma* and *Vyavahara*: The term *Dharma* as found in our documents, signifies law in general,[1] while the term *Vyavahara* denotes chiefly the topic or subject of litigation or dispute.[2]

(ii) *Early development of Law*: Under the Sultans of the Deccan, the Muslim Law was the law of the state. According to Muslim codes, the public tribunals could not interfere with the personal law of the '*Zimmis*' *i.e.* 'Hindus'.[3] The local *Majlis* was allowed to follow the Hindu Law in civil suits, while adjudicating the suits of the Hindus.[4] Thus, the development of Hindu Law was arrested during the Sultanate period, as it was not enforced by the higher public tribunals. As a result, the terminology of the Hindu Law of procedure was partly replaced by that of the Muslim Law, but the general procedure remained the same.[5]

As to the law of the land, the development of Watan deserves our notice. It seems that, Watan Law or '*lex terrae*', was gradually developed by the attempts of Muslim rulers, in trying to create a more or less uniform system out of the local customary law of the Hindu period.[6] Thus *Watan* Law became the law of the land or the 'common law' under the Sultanate of the Deccan. Its growth is just similar to that of the English Common Law after the Norman conquest.

(iii) *Sources of Law*: The state did not take much interest either in laying down the rules of procedure, or the principles to guide the judicial authorities. The sources of law, therefore, were the Sacred Law Books, the custom and previous judicial decisions known to the authorities concerned.

---

1 *SCS* 1.9, 7 pp. 31, 71, 73. *MIS* 15.6 and *SL* p. 117.
2 *SCS* 1, pp. 9, 28. *MIS* 15.6 and *SL* p. 117.
3 BAILLIE, *Digest of Muhammadan Law*, p. 174.
4 *MIS* 15.6.
5 *SCS* 1.9 and *Yājñavalkya* II, verses 5-8. SCS 2.297.
6 Appendix-A I, Nos. 17, 42, 46, 61, 69, 118, 119, 148, 160, 161 etc.

(iv) *Law Books or Smritis*: Sanskrit Law Books were very often referred to in suits falling under personal law, such as, inheritance, partition, and marriage. The meetings held to decide such cases were generally presided over by learned Brahmins. Vijnanesvara, the famous author of the *Mitākṣarā*, was widely quoted.[7] Besides *Mitākṣarā*, the '*Vyavahāramayūkha*' and the *Dānakamalākara*', were sometimes referred to.[8] It seems that the '*Vyavahāramayūkha*' attained an equal position with the *Mitākṣarā*, during the Peshwa period.[9] Manu, Hemadri and Madhav are mostly found quoted in the orders referring to penances, when issued by Ramashastri or his subordinates.[10] Similarly there were special books embodying various caste-laws such as, '*yati nirṇaya*' which were consulted in deciding caste-disputes.[11]

(v) *Tradition and Custom*: The mediaeval society gave more importance to tradition and custom than to the written law. As the rights of the people to dispense justice were recognised by the Sultans of the Deccan, the principles of substantive as well as adjective law of the Hindus were kept up by tradition. The '*Majalasi*' or '*Sabhasad*' of the '*Majlis*' seems to have been well acquainted with the principles of Hindu Law as modified by the practice of the country.[12]

Similarly, the customs of the different castes were scrupulously observed by the members of those castes and it seems that the state was not allowed to interfere with their customary right of delivering justice.[13]

(vi) *Classification of Law under the Marathas*: As already seen in Chapter II, Shivaji tried to organise his administrative and judicial machinery on the lines of the Hindu Law and Polity with such modifications as suited his times.[14] The Law under the Marathas could be therefore classified as follows[15]—

---

7 *MIS* 8.40, 18.8 and 20.120. *Decisions*, p. 10. *SL* p. 117. *BIMA* (1834), p. 145. Appendix-A I, Nos. 18, 50 etc.

8 *SL* p. 208.

9 KHARE, *Aitihasik Lekha Samgraha*, Vol. 10, No. 4006. KANE, '*Vyavahāramayūkha*', Introduction, pp. XLI ff.

10. *SPD* 43.61, 110.

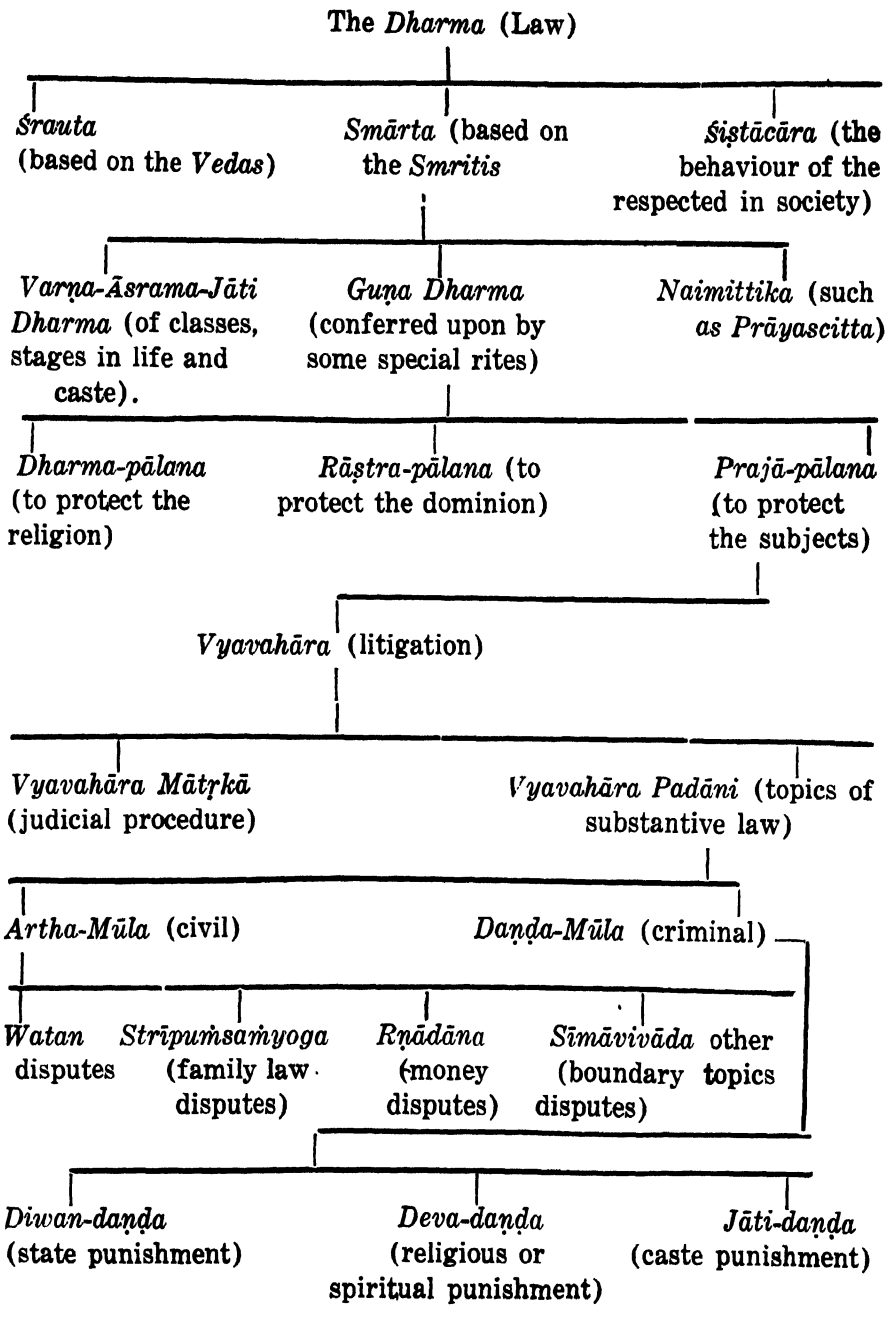
11 Ibid. 43.9.

12 *MIS* 18, pp. 9, 24. *SCS* 1, pp. 35, 39. *ASS* 4.37. Appendix-B I, Nos. 7, 8, 13.

13 *BIMQ* II, pp. 134, 135.

14 Vide, Chapter II, pp. 40, 48.

15 Cf. *Mitākṣarā* on '*Yājñavalkya*' I, 1. *Sabhasad*, pp. 84, ff. *SL*, pp. 122 ff. *AVV* I, p. 24. *BIMQ* 28. No. 12. *Mahikavatichi Bakhar*, p. 55.

The *Dharma* (Law)
Śrauta (based on the *Vedas*)
Smārta (based on the *Smritis*
Śiṣṭācāra (the behaviour of the respected in society)
Varṇa-Āsrama-Jāti Dharma (of classes, stages in life and caste).
Guṇa Dharma (conferred upon by some special rites)
Naimittika (such as *Prāyascitta*)
Dharma-pālana (to protect the religion)
Rāṣtra-pālana (to protect the dominion)
Prajā-pālana (to protect the subjects)
Vyavahāra (litigation)
Vyavahāra Mātṛkā (judicial procedure)
Vyavahāra Padāni (topics of substantive law)
Artha-Mūla (civil)
Daṇḍa-Mūla (criminal)
Watan disputes
Strīpuṁsaṁyoga (family law disputes)
Ṛṇādāna (money disputes)
Sīmāvivāda other (boundary topics disputes)
Diwan-daṇḍa (state punishment)
Deva-daṇḍa (religious or spiritual punishment)
Jāti-daṇḍa (caste punishment)

(vii) *Some interesting points of civil law found in our decisions*:

About Marriage: Unless and until, the marriage sacrifice or *'vivāha Homa'* was performed the marriage of a person of Brahmin caste would not become valid.[16]

Peshwa Balajirav prohibited in 1744-5, the practice of giving one's own daughter to one's sister's son, in marriage (*mātula kanyā-pariṇaya*) which prevailed amongst the *Yajurvedi* Brahmins of north Konkan.[17]

Two unusual types of marriage, the *'Pisāca'* (forced) and the *'Gāndharva'* (love) are mentioned, but the former type is condemned.[18]

Self-acquired property: Letter numbers 126, 127 and 169 from the Rajwade Vol. XX refer to this subject. They belong to the latter part of the 17th century. The first letter does not allow a share in the property self-acquired by a person, already separated and without any kind of help from other brothers. The *Mitākṣarā* is quoted. In the remaining two letters an attempt is made to bring about a reconcialition between the parties and the Law is set aside.

Law of Sonship: The rights of the son of a legally married wife, though younger in age, were decreed, setting aside the claims of a son, older in age but from wife of *Pat*-marriage.[19] (1771 A.D.)

The son of a female slave of a Brahman had no right to the *Joshi Watan* of his father.[20] (1755 A.D.)

The *'Pālak putra'* who was not of the same caste had no right to the property of the person who brought him up.[21] (1654 A.D.)

A Dattaka or adopted son: A widow could adopt as son, after the death of her husband having no son, a male child from her own family (*sva-gotra*) and in the absence of such a one, a child from some

16 *SPD* 43.52, 53. *PD* 8, pp. 260-1.
17 *PD* 2, p. 198.
18 *SPD* 43.73 and *MIS* 15.279.
19 *PD* 7, p. 182.
20 Ibid., 2. p. 27.
21 *SCS* 5.921.

other family (*Para-gotra* 1700 A.D.)[22]. The confirmation by the *Gota* or villagers and by the government was quite essential for the legal validity of the adoption. The former was taken by holding the meeting of the *Gota*, while the latter by procuring a *sanad* from government.[23]

The son of a daughter or one from a different family could not be adopted.[24] (1767 A.D.)

Right to inheritance: A widow had a right to the property of her deceased husband, separated and having no son behind him.[25]

A daughter's son had no right to the property of the father of his mother, unless a *'Baksispatra'* had taken place.[26]

If a person married a second wife at his will and without any fault of his first wife, she could sue her husband for maintenance (1761 A.D.).[27] A widowed daughter-in-law had a right of maintenance from her father-in-law (1614 A.D.).[28] A woman's right to maintenance and to her own property (*strīdhana*) was recognised (1755 A.D.).[30]

A Maratha lady (widow) having died without issue, her property, together with her female slave, was ordered to be given to her husband's sister's son being the nearest living relative (1752 (1755 A.D.)[29]

The property of an heirless person, belonging to *'Paradeshi caste'* was conferred according to custom on his Guru.[31]

The property of an heirless person went to government.[32]

---

22 *SCS* 9.94. *Narsipur Savant* I, No. 1.
23 *SCS* 4.676-7, *PD* 2, p. 208, Ibid., 7 p. 339 (on p. 341 there is a reference to *'wak-datta-putra'*). Ibid. 8, pp. 59, 278. Ibid. 5.211. Appendix-B II, No. 36.
24 *PD* 7, p. 167.
25 MIS 18.8 (*Yājñavalkya* and *Mitākṣarā* quoted). *SPD* 22.230 and 23.3, 4, 39. PD 7, p. 176.
26 *PD* 7, p. 61.
27 *SPD* 23.121.
28 *SCS* 2.288.
29 *SPD* 43.142.
30 *PD* 1, p. 182.
31 *PD* 7, p. 182.
32 *PD* 2.23 and 7.859.

II

PROCEDURE

I—TRIAL BY A MAJLIS (1400-1750 A.D.)

(i) *Proper Forum*: From the analysis of Mahzars it appears that the plantiff was at liberty to choose the place for the institution of his suit.[33] But in most cases a complaint was first brought to the Havaldar of a Tarf or Paragana, within whose jurisdiction the complainant generally resided.[34] The *Brahmasabha* and the *Jatisabha* were the proper authorities to hear the causes pertaining to religion and caste,[35] and therefore such suits, if brought before the government authorities, were transferred to the said Sabhas for trial.[36] On

33 *MIS* 20, p. 92. *ASS* 5.61, 70. Appendix-A 1, Nos. 4, 26, 44, 100, etc. The following passage from a statement (*Karina*) dated 1721 A.D. submitted by Konde Mokadam, in a dispute between the said person and the *Deshamukh* of *Shivapur* regarding the *Deshamukhi* rights of the village *Kele* in *Tarf Khed*, from Poona district, is notable from the point of procedure in general—

".....आपण किले सातारचे मुकामी अश्वीनमासी हजीर मजालसी राजश्री पंतसचीव याचे दरबारी कजिया पडला होता ते समई राा अनंदराऊ बहिरव याणी आपणास सांगितले की तुम्ही हुजूर कतबे देऊन सिहीगडास येणे तेथें.....रााासेकोजी नाईक कोंडि याणि मांजे रांजे ताा मजकूर येथील देशमुखी घेतली त्याचा महजराबदल समस्त गोत जमा होईल ते समई तुमचा करीना मनास आणून विल्हे लाऊन. त्यावरून महजराचे समई उभे राहिलो तेव्हां समस्त गोताने राा अनंदराऊ याच्या विद्यमाने तह केला की मार्गस्वरमासी श्री कोंढणपुरास समस्त गोत व देशक जमा होऊन ते समई तुमचा कजिया मनास आणून विल्हे लाऊन म्हणोन तह केला. त्यावरून यात्रेस गोत देशक जमा जाले ते समई उभे राहिलो तो देशकाने तह दिल्हा की किले सिहीगडी मोकदम व गोत खंडणीस जमा होईल तेव्हा तुमचा कजिया विल्हे लाऊन म्हणोन तह केला त्यावरून खंडणीस किले माारी जमा गोत देसक जाले ते समई खंडणी जालीयाउपरी उभे राहून गोतास व देसकास बोलिलो की दोन तीन मुदती जाल्या परंतु कजिया विल्हे लागत नाही त्यास किलाच्या हकिमापासी उभे राहतो म्हणोन आपण बोलिलो त्यावरून देसक बोलिले की आम्हास किला खंडणीस बहुत दिवस लागले याकरितां लोकांची आबाळी बहुत जाहाली आहे याजकरिता आपणास गडी मनसुबी करिता राा(ह)वत नाही तुम्ही जमाण दोघेजण देणे आम्ही चैत्रमासी समस्त गोत जमा करून तुमचा कजिया विल्हे लाऊन म्हणोन तह केला....."

34 Appendix-A I, Nos. 2, 5, 6, 7, 9, 10, 21, 22, 31, 37, 48, 61, 65, 71, etc. *BIMQ* VI, pp. 68, 71.

35 *SCS* 2.353, *BIMQ* II, pp. 134-5.

36 *ASS* 1.179. *SCS* 2.353.

the whole, it appears that trial on the same spot where the cause of dispute originated was always preferred.[37]

(ii) *The Plaint* (*Karina* or *Takrir*) : It contained in detail the cause of dispute.[38]

On a complaint being instituted, the government officer, empowered to take cognizance of it, summoned the *Majlis* (court) himself or with the help of the Deshamukh.[39] Then the suit was tried by the *Majlis* in the following manner.

(iii) *The place and time of a Majlis*: The meeting of a Majlis was generally held under the shade of holy Fig tree (वडाचा किंवा पिंपळाचा पार) on the high platform built round it, for sitting purposes,[40] near the populated part. of a village (पांढरी), or in the house of a Deshamukh,[41] or in some well-known temple in the village.[42] But it seldom met at *'Chavadi'* or the village tax or revenue collecting house.[43] At holy places the meeting was held on a 'Dharmachauthara', which was a permanently built open place.[44]

The meetings of *Majlis* were seasonal[45] and it seems that by far the largest number was held in the month of *'Jyeshtha'* (June) or 'Magha' (February), when the rural community is generally free.[45a]

(iv) *The working of a Majlis*: The chairman of the meeting was called *Sabha-Nayak.* The Deshamukh acted as a chairman of a Paragana Majlis,[46] the Mokadam of a village *Majlis,*[47] the Shete of a *Petha* or a *Kasba Majlis,*[48] while the Dharmadhikari presided

37 *SCS* 7.38, 44 etc. *Athaghare papers* in B.I.M., Poona.
38 *MIS* 17.4. Ibid. 20.41. *ASS* 5.61, 70.
39 Appendix-A I, Nos. 6, 7, 10, 90; 11, 23.
40 Appendix-A I, Nos. 77, 88, 97; *ASS* 3.306.
41 Appendix-A I, Nos. 113, 149.
42 Appendix-A I, Nos. 11, 38, 87, 88, 90. *MIS* 20.54.
43 Appendix-A I, 97. 'In the absence of a *Chavadi* or town-hall the meeting was held at *Par* on *Pandhari*'—*EIP* (1826) IV, p. 541.
44 *MIS* 15.6.
45 *SCS* 1.22. *ASS* 5.70
45a Appendix-A I, 'Time analysis of Mahzars'.
46 *MIS* 15.430.
47 *SCS* 3, p. 172.
48 *SCS* 2.97.

over a Brahmasabha at holy places.[49] A class of persons expert in traditional law, known as, *'Parīkṣaka'* or *'Prāśnika'* or *'Mahāprāśnika Māyevat'*, played an important part as interrogatories, during the course of the trial.[50] We meet this (professional) class generally at places well known for dispensing justice, such as, Pali (Satara), Jejuri (Poona), and Saswad (Poona).[51]

(v) *Hearing of the suit*[52] *and decision*: The complainant's (*Agravadi or Dai*) plaint (*Takrir*), wherein he set forth the causes of action, was taken up at first and considered in detail. The defendant (*Pascimavadi* or *Mudai*) was then summoned (*Talab karun anane*) before the assembly by the government officers concerned, a policeman (*Naikwadi, Berad* or *Mahar*) being sent to bring him. The *'Masala'* or a summons fee was frequently imposed on the person summoned, for the maintenance of the police, till he was personally brought before the court.[53]

Statement (Takrir) of a defendant or Pascimavadi:

On his appearance in the assembly, the substance of the plaint was read out to him and he was called upon to defend himself on the point in dispute, which being done, his statement was recorded in detail. If the defendant denied the claim set forth by the plaintiff, then the action continued further.

Their agreement to abide by the decision of the Majlis (Rajinama) and security for good behaviour (Vartanuk Jamin) were taken:

Then if the litigants agreed to the final decision by the *Majlis* of the *Diwan* and the *Gota* of the same place, a written engagement (*Rajinama*) affixed by one or two witnesses was taken down from each

---

49 *MIS* 15.6 and 20, p. 279.

50 *Decisions*, p. 21. *SCS* 7.21, p. 31. 5.768, 959, p. 237. *MIS* 18.41. 20.44 and 3, p. 118. *Ramadas* (1842) Nos. 63-4, p. 38 etc.

51 Ibid.

52 SHIV-PERIOD—*SCS* 2.98, 103; 3.637 and 4.699. *MIS* 18.6.18 and 20.217 and 21.8. *Ramadas*, op. cit., pp. 20 ff. SHAHU-PERIOD—*MIS* 3.135 and 20.44 and 21.111. *Decisions*, No. 17 etc. *Purandare Daftar*, I, No. 89. Appendix-B I, Nos. 4, 7, 9, 10, 13, 14, 15 etc.

53 *SCS* 7, p. 70 and 5.876, etc.

of them, to submit to the final award of the same *Majlis*. Very often each of them was asked to give a security for presence in the court, proper behavior (*Vartanuk Jamin*) during the course of trial and for the execution of decree after the final award.[54]

The plaint and the defendant's statement were then considered by the assembly (*sabha*) after which the plaintiff was called for his replication (*Pursis*) and the defendant for his rejoinder (*Pursis*). Evidence produced by the parties was then thoroughly examined and the conclusion was drawn therefrom. Thus, after the full hearing the members of the *Majlis* passed the decree[55] (*Mahzar*), affixed their designations and delivered it to the party in whose favour the suit was decided.

(vi) *The time required for the final decision*: It seems that two to four sittings were required to pass the final draft of the award.[56] In a certain case, a period of about three months was found necessary to come to the final decision from the time of the institu-

---

54 *SCS* 2, p. 134. *MIS* 21.111. Appendix-B I, Nos. (for the presence)—4, 11, 14; Appendix-B II, No. 61.

55 *The term Mahzar*—According to WILSON the word *Mahzar* is derived from the *Arabic* word *'Hzar'* (=being present) and its meaning is—"A general application or representation, a statement laid before a judge, a public attestation or a document attested by a number of persons professing to be cognizant of the circumstances of the case and submitted with their signatures, to the court; also in Northern Sarkars a written agreement given by Rayats conjointly to the government for the performance of any duty." (WILSON, *Glossary*, p. 320). Sometimes the word *Nama* (*P.*) is affixed to it and it means a collective attestation, a list or roll of persons present (WILSON *Glossary*, p. 321). The word *Mahzarnama* is often found in our documents from the territory of North Konkan and the *Tapa Kunad Khora* from the Maval territory (cf. Appendix-A I, Nos. 4, 49, 100, 36, 82, 140 and 141 etc.)

Fatawa-i-Alamgiri defines the word as follows—"*'Muhzir'* is the plural of Muhzur which means an 'appearance', and *'sijilat'* is the plural of *'sijil'* which means decree. The *Muhzur* contains a statement of the claim, the denial and the depositions of the witness. The *'Sijil'* contains a repetition verbatim of the *Muhzur*, and also of the words of the witnesses, after which there is a record of the subsequent proceedings upto the final decree. When there is an avoidance it forms the subject of a separate *Muhzur* and *sijil*". (BAILLIE, *A Digest of Muhamadan Law*, *p.* 753).

The classification of 151 *Mahzars* given in Appendix-A I, (Introductory portion) supports the meaning of the term given by *Wilson* and the *Fatawa*, and it is clear from the analysis that our Mahzars of disputes include in them even the essential features of the *'sijil.'*

56 *MIS* 20.44, *Athaghare Papers* in B.I. Mandal, Poona.

tion of a suit.[57] It was the duty of the government officers to watch the proceedings of the Majlis and undue delay in decision was never allowed.[58]

(vii) *The form of a Mahzar or decision*: According to *Fatawa-i-Alamgiri* the form of a *Mahzar* to establish debt follows as under—[59]

1. *Tusmeea* (that is the formula. "In the name of the most merciful God".)

2. The Judge—his name, title, lineage etc. The name of the ruler who appointed him, date, beginning of the *Muhzur* "*Tusmeea*, appeared at the seat of judgment in the city of Bookhara, before Judge....."

3. If the claimant and the defendant are known to the Judge personally, he should write their names, lineage etc.

4. If not known personally, then he should write "Appeared such a man who said, he is such a one etc."

5. Description of the claim in detail.

6. If the claim is admitted by the other party, then the *Muhzar* ends.

7. If the claim is denied, it proceeds further as follows—The claimant has to bring his witnesses, their names, lineage, and Musjid where they worship are recorded. The words of their testimony are written on a piece of paper in Persian language, so that the associate of the Judge (*Sahib Mujlis*) may read it to the witnesses in the Judge's presence afterwards.

---

57 Appendix-B I, No. 4.

58 *Athaghare papers.*

59 BAILLIE, op. cit. pp. 754 ff. Only main features of the form are noted above.

8. The form of a testimony is given.

9. Then the associate of the sitting should read the words of the witnesses.

10. The Judge should say to the witnesses, "Have you heard the words of the testimony.....and do you testify so from beginning to end?" Whereupon they say, "We have heard and we do testify so." Then the Judge should say to each of them, "Say that I give this testimony as the Kwaja Imam had heard....."

11. And when they come to this, he should write in the *Mahzur* after writing the names and lineage etc. of the witnesses and their places of abode, *Musjid*, "Then these witnesses testified etc."

Form of a sijil on the proceeding claim:

"After Tusmeea saith Judge such an one (and then proceeds as in *Muhzar* verbatim to the end) after which the sijil proceeds, "Then I heard the words of their testimony and I established or entered it among the bound *Muhzurs* in the *Khuruth* (or bag) of orders." If the defendant does not object to the witnesses the sijil then records the claim of the plaintiff in detail and should end thus "I have written the sijil as proof in his favour and have called upon just learned and trustworthy persons among those present to attest it. All this on such a day and such a year." But if the validity of the witnesses is challenged, then inquiry regarding their authority is made with the help of the purgators of the district. And then if satisfied with it the Judge may grant sijil. This is the general form of a sijil to be varied only in the statement of the claim.

The contents of 'Jayapatra' (judgment) according to Hindu Law Books:

"It was to contain a brief statement of the plaint, the reply, the evidence, the depositions of witnesses, discussion thereof, arguments, the *smṛti* texts applicable, the opinion of the *sabhyas*, the decision and the relief granted, and should be signed by the Chief

Justice and bear the royal seal....The *Mit.* quotes a *Smrti* text (on *Yāj.* II.91) that other members of the assembly (who are not judges) proficient in Smṛti may also sign the judgment to show that the decision is acceptable to them also."[60]

By comparing the above forms of Persian and Hindu judgments, with our Mahzars of dispute (cf. Appendix A I, Nos. 67, 90, 103, 131, 132 etc. Mahzar specimen No. 1 and Appendix-B I, No. 4.) we find:

1. That the ending portion of our Mahzar includes in it some of the important features of the sijil.

2. That the form of our *Mahzar* varies greatly from that of the Persian Mahzar and that it is closely akin to that of the '*Jayapatra*' described in the *Smṛtis*.

3. That the Hindu legal terminology was partly replaced by the Persian one, but the system of legal procedure seems to have remained unchanged.

(viii) *The writing of a Mahzar*: The Deshakulakarni and Kulakarni were the usual scribes of the Majlis. The former carried out all kinds of writing work at the Paragana headquarters, while the latter that of a Kasba or a village. Mahajan was to do the same work at the place of a mart or Petha. None of them was allowed to encroach upon the rights of the other.[61] It seems that they received

---

60 KANE, *History of Dharmasastra*, III, p. 380, Foot Note No. 598. " सकलं पूर्वपादं च सोत्तरं सक्रियं तथा । सावधारणकं चैव तज्ज्ञेयं जयपत्रकम्॥ (नारद *q* by अपरार्क p. 684); ययोपन्यस्तसाध्यार्थं संयुक्तं सोत्तरक्रियम्। सावधारणकं चैव जयपत्रकमिष्यते ॥ प्राड्विवाकादिहस्ताङ्कं मुद्रितं राजमुद्रया । सिद्धेऽर्थेवादिने दद्याज्जयिने जयपत्रकम् ॥ वृद्धवसिष्ठ *q.* by मिती० on या. II 91 and अपरार्क p. 684; पूर्वोत्तरक्रियापादं प्रमाणं तत् परीक्षणम् । निगदं स्मृतिवाक्यं च यथासभ्यं विनिश्चितम् । एतत्सर्वं समासेन जयपत्रेऽभिलेखयेत् ॥ व्यास *q.* by स्मृतिच. II.57. सभासदाश्च ये तत्र स्मृतिशास्त्रविदः स्थिताः । यथा लेख्यविधौ तद्वत् स्वहस्तं तत्र दापयेत् ॥ कात्या. (263) *q.* by. स्मृतिच. II, p. 57, *q.* मिता. on या. II,91 (without name)....."

61 *SCS* 3.449, 454 and *SL* p. 18.

a small customary fee in money for copying the legal documents from the litigants.[62] The Deshapande and the Kulakarni thus wrote the Mahzars for their respective localities.[63]

The *Mahzar* was generally written on a paper and rarely inscribed on a metal.[64] The length of such a *Mahzar* varied from 5 to 20 feet and breadth from 4 to 6 inches. It was not a single long sheet, but was a joined one prepared by pasting together short pieces of handmade paper, ordinarily of the same size. On the back side, seals were put on the joints, to guard against tampering with the document.[65] The ink used for writing seems to have been non-corrosive, black in colour and long lasting. The first few lines at the beginning, and the main body at the end, were written by the Deshapande or the Kulakarni of the place, in their own hand-writings.

The names of the different Watandars who attended the meeting were written by their own scribes and they only added their signs of designation, the 'plough', 'balance' etc. It seems, the process of taking signatures of different members, continued for a few days after the meeting, and there a final date on which the writing ended, is sometimes recorded before closing the *Mahzar*. These were always preserved, folded in tubes of Bamboo or in pots made up of stones popularly known as *'Dagadi'*.

(ix) *Execution of decrees*: The government officer who supervised the proceedings of a *Majlis*, and before whom the complaint was first lodged, was responsible for the execution of the award of a *Majlis* and he issued orders to his subordinates to do the needful.[66] The *'Watan patras'* from the Shahu Diary and those published in *'Decisions'* are all of them of the nature of orders issued for the execution of a decision by a *Majlis*.[67] The *'Wartanuk Jamin'* or

62 *BIMS* (1837), p. 140. *Decision*, p. 10.

63 *SCS* 3.454 and *SL* 18.

64 *SCS* 5.974.

65 Appendix-A I, Specimen No. 1.

66 *SCS* 1.4, pp. 23-8. *MIS* 21.111 and 112.

67 *PD* 1, pp. 155-69. *Decisions*, 1 to 17.

security taken for the right behaviour of the party ensured the proper execution of the decree.[68]

(x) *Transference of a case or appeal*: While a suit was being tried, much attention was paid to the satisfaction of the parties in dispute.[69] If they requested for a transference of the suit to some other place (*thal*) their request was generally granted.[70] If the litigants were convinced that they could not hope to get justice from the *Majlis* of the place of origination of dispute, they were given another *'Thal'* if asked for.[71] And lastly, if the *Majlis* of the place of institution (*Mayathal*) thought it necessary, the case was referred to some other place in the interest of correct justice.[72] The judicial procedure followed by the *Majlis* of a *'Thal'* was the same as described above. The final award was known as *'Thalpatra'*. After getting the *Thalpatra*, the *Majlis* of the *Mayathal* issued the *Mahzar* in the favour of the party which had proved its claim.[73] Cases pertaining to religion were always referred to the *Brahmasabha* of the holy places.[74]

There was no definite gradation of courts with their well defined jurisdiction in those bygone times and therefore no properly constituted court of appeal as such. The decision of a local court was generally taken up to a higher authority for revision, the authorities rising with the higher administrative units one above the other.[75]

(xi) *Court Fees*: There were no fixed rules as regards court fees. The Diwan or government officer could demand *'Harki'* or *'Gunhegari'* from the parties, successful or defeated respectively, if they had laid down a stake or wager (*katba* of *Hari, Jinti*,हारी जिंतीचे कतबे) before the trial, to the effect that the party who would succeed should pay so much money as *'Harki'* or *'Sherni'* and the one who would fail

68 *SCS* 2.103.

69 *Decisions*, pp. 18, 43. *PD* 1, pp. 156, 177, 179.

70 *MIS* 20.30.

71 Ibid. 15.6.

72 *SCS* 3.637 and 8.70-1. *MIS* 20.217, *SL* 2.12, p. 18. *Ramdas* (1860) Nos. 195-6, p. 166.

73 *SCS* 8.70, 71.

74 *ASS* 1,179. *BIMQ* XXIX, pp. 35-9.

75 *BIMQ* VI, pp. 67-8. *SCS* 1, pp. 23, 94. and 7, p. 65 and 5.959.

should pay so much money (*Hons*) as a fine.[76] The successful party often willingly paid to government a sum of money which was known as '*khusi sherni*'.[77]

But the public officers generally collected dues known as '*Harki*' or *sherni*' from the successful party, according to his capacity and the nature of the subject of dispute before granting *Khurdakhat*' or *Watan-patra* (of Shahu period), for the enjoyment of *Watan* and issuing orders to local officers for the proper execution of the decree.[78] It appears that if the party in whose favour, the suit was decided, be unable to pay the dues, then a document known as '*Yadi-Watan-patra*' or '*summary* of *Watanpatra*' was granted to him.[79]

The members of the *Gota* received a sumptuous dinner and presents of valuable cloth from the successful party for granting the Mahzar.[80]

(xii) *Special rules of procedure*:

Attachment of property: If the case was complicated, the estate or the *Watan* was ordered to be placed under government custody, till it was finally adjudicated.[81]

Civil imprisonment: Sometimes parties were kept in custody till the trial continued.[82]

The plea of 'res judicata': The plea of '*res judicata*' was often established by the production of Mahzars of previous times or regimes. But in such cases, even the previous decision was sometimes revised and if necessary witnesses who had put their signatures to the decision were re-examined.[83]

Law of Limitation: The modern law of limitation was unknown and a complaint could be lodged at any time.

---

76 *SCS* 4.699. *MIS* 20, p. 281. Appendix-B I, Nos. 1, 29.
77 *SCS* 5.836.
78 *Decisions*, Nos. 1-9. *PD* 1, pp. 156 ff. Appendix-B I, Nos. 7-14.
79 *Decisions* Nos. 9, 10 and 168.
80 *MIS* 16.69. *BIMS* (1836), p. 61. *Decisions*, No. 7. Appendix-B II, No. 67.
81 *SCS* 1, p. 23.
82 Appendix-A I, Nos. 46, 56, 65.
83 *SCS* 8.70, Appendix-B I, Nos. 11, 15 etc.

Ex-parte decision: Ex-parte decision was sometimes given. In such cases the *Majlis* waited for the presence of the defendant for a few days, and if he did not present himself before the court within those days, the decree was finally passed.[84]

II—TRIAL BY A PANCHAYAT: (1750-1818A.D.)

As already seen in Chapter III, the *Majlis* fell into disuse after 1750 A.D. and the system of trial by a *Panchayat* became popular during the Peshwa period. The proceedings of a Panchayat were as follows:—

(i) *Proper Forum*: The complainant had the choice of the place in instituting a suit. It seems that in most cases, the complaint was lodged at first either before the Kamavisdar or the Subhedar in whose jurisdiction the plaintiff lived.[85] Cases brought to the higher authorities directly were referred to their subordinates, by them.[86] Suits involving religious points were transferred to holy places.[87] Trial by a *Panchayat* was the accepted principle of law and the public officer tried the causes generally with the help of a *Panchayat*.[88]

(ii) *The working of a Panchayat*: The judicial proceedings described above were also followed by the *Panchayat* without any alteration. The award of a *Panchayat* was known as *'Saransha'* or summary. After its final approval by the government officer before whom the plaint was lodged, in the first instance, a *Nivadpatra* (judgment) was granted to the person in whose favour the case was decided.[89]

(iii) *The working of the chief judicial tribunal of the Peshwas*:
1. *Under Ramashastri*—This famous Shastri could not decide the

---

84. *BIMQ* VI, p. 71. *SL* pp. 32-3. *MIS* 20.207 and *SPD* 31.73 etc.
85 *Gune* I. 50, 55, 64. *Pendse*, p. 39. *Khare*, 4.41. *PD* 7.536, p. 40. 8.862 and 3, pp. 284, 288, 294. Appendix-B I, No. 23 and II, Nos. 15, 24, 25, 45, 50 etc.
86 *PD* 7.541, *Gune* I, No. 27.
87 *PD* 7.536.
88 As to the appointment and composition of a *Panchayat* cf. Chapter III.
89 *SPD* 45, pp. 136-7. *Athalye* I, 70, 88. Vide Footnote No. 85. Appendix-B V. LUMSDEN'S Report, VI, VII.

suits by himself alone; he heared them by appointing Panchayats.[90] It seems, his court sat in the *'Ganesh Mahal'* of the well-known palace of the Peshwa, the *'Shanavarawada'* at Poona.[91] An *'Amin'* (assistant) and some *'Daftardars'* or karkuns helped him in his judicial work.

The plaintiff and the defendant handed over their plaint (*Arji*) and statement (*jabani*) respectively to the Amin. The Amin, then examined them and gave them to the Daftardar, who prepared a list of questions (*sawal*) to be put to the defendant and got from him replies (*jawab*) thereto. Similarly the *Amin* used to go through the original documents of the evidence produced by the litigants. Their copies were procured from them and kept in the record. Documents of various cases were preserved, but no register seems to have been maintained for the same. The copy of the *'sārāṁśa'* or award of a *Panchayat* was always kept in the record, but the original of the *'saramsa'* was handed over to the state secretariat (चिटणिसी विभाग) of the Peshwas. Then with the help of the *'saramsa'* the final *'Nivadpatra'* of the Peshwa was issued, after receiving the due fees from the state secretariat.[92]

The number of disputes decided by Ramashastri, during his tenure of about 25 years was 1378.[93]

2. *Under Balashastri Tokekar*: Balashastri acted as the chief justice during the reign of Bajirav II. He had ten to twelve karkuns and a party of *Shibandi* (peons) on his establishment. When any trifling complaint was lodged, it was inquired into and adjudicated by some of these karkuns. The Panchayat was convened only in cases of *Watan* suits and important disputes, and a friend of Balashastri supervised it.[94]

(iv) *The time required for the decision of a Panchayat*— LUMSDEN observes on this point as follows: "Litigations involving the disposal of Watans of Deshamukhs and Deshapandes and Patils,

---

90 *SPD* 45, p. 137. *MIS* 11. 1, 3.
91 *MIS* 11, p. 4.
92 *SPD* 45, 48, pp. 140, 141.
93 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, X.
94 *EIP* (1826) IV, p. 223.

inheritance of Enam, and boundary disputes, seldom end expeditiously in two years, in most instances, in five years, in a few instances—spun out to, ten or twelve years, a very few not decided, in all 22 years of Nana's time."[95]

(v) *The form of a Nivadpatra or decision of a Panchayat*: The seal of the royal authority granting *Nivadpatra* was given at the top or at the end, then the statement of both the parties (Takrirs), then the pleadings (*Pursis*), the summary of documents exhibited on each side, depositions of the witnesses, concluding remarks of the Panchas, the sum of money levied as a fee inserted by the Fadnis in his own hand-writing and the endorsement of the Mujumdar, one after the other.[96]

As seen above the award of a *Panchayat* known as *'saramsa'* was not final, but it required the approval of the government officer concerned to pass the decree. Thus, the *Nivadpatra* is purely a state document and it was the royal sanction that gave it validity, while it was rather the popular sanction that gave validity to the Mahzar and not only the royal one.[97] Thus the judicial powers of the people or the *'Gota'* were passed into the hands of the royal officers during the latter part of the 18th century.

(vi) *Execution of the decision* (Nivadpatra): It appears that the public officer of the place where the suit was instituted, granted a *Nivadpatra* embodying the award of the *Panchas* and issued orders to other local officers for its execution.[98]

(vii) *Appeal or Finality*: The party dissatisfied with the decision of a *Panchayat* appointed by the local government officer used to go in appeal to the Peshwa at Poona. Then an inquiry was made about the previous decision and, if necessary, a new *Panchayat* was appointed, with the approval of the Chief Justice.[99]

(viii) *Court Fees*: There is more evidence on the record about the court fees, under the Peshwas, than during the pre-Peshwa

---

95 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, X.
96 *SPD* 45.48. Appendix-B V, *Lumsden's Report*, VII. *ASS* 4.96 *and Gune* I.55. *Athalye* I.70.
97 Vide, Chapter IV.
98 *Decisions*, No. 18. *Athalye* I.70.88, *Gune* I, No. 64.
99 *PD* 7.536. *Pendse*, 4.15.

period. Fees paid by the successful party and his defeated opponent were known as *'Harki'* or *'Sherni'* and *Gunhegari* respectively as before. The amount of the sum to be recovered was never fixed. But it seems that a large sum was levied on a successful party in Watan disputes and such a big sum was often recovered by instalments.[100] Sometimes creditors paid the sum on behalf of the litigant, if he had no money and recovered it from him afterwards.[101] No Nivadpatra was granted unless the government fee was remitted.[102]

As to the members of the *Panchayat*, generally they received no reward or fee. If they had experienced much trouble, the successful party of his own free will and pleasure made the present of a *'Shela'* or a *'Pagota'* to the members of the *Panchayat.*[103]

(ix) *Special rules of procedure—Law of Limitation*: According to LUMSDEN, if the right to a *Watan* were to be disputed by a claimant within 100 years, his suit was not barred. For personal property a good claim was not barred, by any specific number of years, but the interest on money was limited to double the amount, and on grain to the quantity allowed by Hindu Law, being triple.[104]

Ex-parte decision: When either party pending the investigation made default in attendance, the business was nevertheless proceeded with and a decree passed. It was usual to record the nature of the default, in the *'Saramsa'* in order that the party who had absented himself might on a further occasion require a revision.[105]

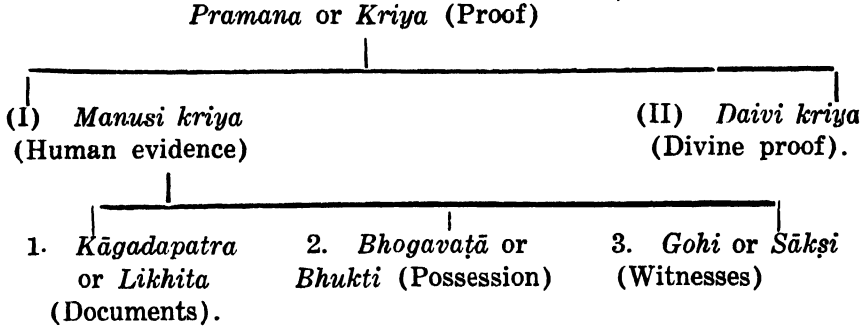
---

100 Appendix-B II, Nos. 22, 32.
101 Ibid. No. 17. *PD* 2.47.
102 *Decision*, No. 18, *Athalye* I, 88.
103 *SPD* 45.48. Appendix-B V, *Lumsden's Report*, V.
104 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, III.
105 Ibid., *Lumsden's Report*, III.

III

EVIDENCE AND ORDEAL

After having described the form of judicial procedure in general, we shall turn to the nature of evidence or proof, which may be classified as follows:—

The nature of evidence during the pre-Peshwa period slightly differs from that of the Peshwa period. The terms *Kagadapatra, Bhogavata* and *Gohi* were in common use during the Sultanate-period, while the phrase *'Likhita-Bhukta-Saksinisi'* (लिखितभुक्त साक्षीनिसी seems to have become popular under the Peshwas. On the other hand the forms of ordeals remained the same till the end of the Maratha Raj.

I—THE HUMAN EVIDENCE— (Period I—1300-1650 A.D.)

1. *Kagadapatra* (Documents)—Documents properly written and sealed were only admissible as evidence, while the copies of originals were never accepted.[106] In the absence of original documents copies were occasionally taken into consideration, but no final decision was given on copies unless these were supported by other evidence.[107] The members of the Sabha could easily detect the forged documents.[108] Sometimes the persons who had attached their witnesses to documents were, if necessary, summoned and re-examined.[109] For different kinds of documents see, *BIMA* (1832) pp. 65-7.).

106 *MIS* 18.4, 20.44 and 21.111. SCS 3.475. *PD* 1, pp. 156 ff. Appendix-B, Nos. 1 to 15.
107 Ibid. *ASS* 4, p. 71.
108 Appendix-B I, Nos. 7-14.
109 *SCS* 1, p. 15. Appendix-B I,

2. *Bhogavata* (Possession): An order of right to an offer may be there, but in the absence of actual enjoyment the title could not be established. But it does not seem that there was a definite limit of a certain period for the valid possession.[110] Malik Ambar recognised the validity of a title if there was an uninterrupted possession for more than 20 years.[111] The Deshamukhi Watan of Jagadale was granted to him during the times of Rajaram, though he did not enjoy it for a long period.[112] Shahu bestowed on one Brahme a piece of land, which was not in his possession for more than 30 years.[113]

3. *Gohi or Saksi*: The proof by means of *'Gohi'* or *'Sadi'* was quite popular and in the absence of documents, *'Gohi'* was resorted to.[114] *Gohidars, Sadidars* or *Sakśidar* were the members of the *'Pandhari'* (populated part) of a village, including, Mokadams, Patils, Kulakarnis and Balutas, mostly from the litigant's native place,[115] or a few Watandars from the adjoining villages,[116] or persons named by the litigants.[117]

Their attendance was procured by issuing summons with the help of the local officer concerned. Sometimes a Naikwadi or Mahar (police) was sent to fetch them.[118] On their arrival they were often kept under guard.[119]

Their statements were generally taken down before the image of some well-known local deity, or in the bed of a holy river, in the presence of the parties and the members of the assembly.[120] Before taking their witnesses a solemn appeal was made to them, so that they should speak the truth. It was known as *'Kriya'* or *'Sapath'* (oath).[121]

---

110 *SCS* 1, p. 35. 3.432. *PD* 1, p. 157. Appendix-B I, Nos. 7, 14.
111 *SCS* I, p. 23.
112 *MIS* 15.21.
113 Ibid. 15.453.
114 Appendix-A I, Nos. 33, 51, 65, 69, 73, 93, 115, 153. *PD* 1, pp. 160, 163, 175-6. *Decisions*, p. 19. *Ramdas* (1860) Nos. 195-6, No. 6. Appendix-B I, Nos. 1-14.
115 *SCS* 1.27, 2.356, *MIS* 20.30. *PD* 1, pp. 160, 165.
116 *SCS* 4.721, 7.57. *Decisions*, p. 19 etc.
117 *SCS* 3.638, *ASS* 1, p. 144.
118 *Decisions*, p. 19.
119 Appendix-A I, Nos. 65, 93, 115 etc.
120 *MIS* 20.30, 217 p. 333. *SCS* 7.57 etc.
121 *Ramdas* (1860), Nos. 195-6, No. 6, p. 38. *Decisions*, p. 20.

The *'Sapath'* or *'Kriya'* consisted of two parts. Of these the first part included religious and customary performances, necessary to create a holy atmosphere, such as, bathing in the holy river or well near the temple; putting round their (witnesses') necks garlands of basil or *'Tulasi'* leaves, placing upon their head, leaves of the *'Bela'* tree and flowers offered to the image, together with the holy ashes, and drawing seven consentric circles by water from the pots (*Kunda*) of a shoemaker (चांभारकुंड) and painter (रंगारकुंड) within which they were to stand while giving witnesses, while the latter part contained long exhortations addressed to them by the *'Sabhanaik'* relating to the importance of high worth of truth and mentioned grave sins which would befall them and their forefathers if they would give untruthful testimony, and it ended with a request to them to speak the truth remembering their forty-two generations.[122] (बेतालीस पूर्वज).

MANU lays down different modes of exhortations to different Varṇas. And the one described above corresponds to the exhortation prescribed by him for witnesses belonging to *Sudra Varna.*[123] Another important work on Hindu Law points out that this "exhortation is not to depend purely on the caste but that Brahmanas (and others) who tend *kine,* who engage in trade, who are craftsmen or actors, who are menial servants and usurers should be treated as Sudras (in matter of oaths)."[124] And it seems from our 'Sadis' that Kulakarni and Joshi though Brahmins were treated as Sudras along with the Mokadams, Mirasdars and Balutas, while taking witnesses during the period under review.[125]

---

122 *MIS* 20.30, 217, p. 333. *SCS* 7.57. *Decisions,* p. 20. *Ramadas* (1860) Nos. 195-6, No. 6. Appendix-B I, N. 4. *EIP IV,* (1826) pp. 528 ff.

The meaning of the terms *Chambhar kunda, Rangar kunda* is not quite clear (see Glossary, p. xxi).

The following example of an appeal to the witnesses before taking their depositions may be noted:—

".....सडी लिहिली की समस्त मोकदम व दाहिजण व बलुते व मोख्तसर श्री देवाचे विहिरीत आघोळी करून तुळसीच्या माळा गळा घालून आपले लेक हाती धरून तुमचे माथा मांगीमहारीचे अशुभ असे चांभारकुंड व डोंबरकुंड व रंगारकुंड वोढून सात मंडले वोढून त्यात उभे राहाणे श्री देवाचे रंगसिळेवर उभे राहाणे तुम्हास गोहत्या ब्रह्महत्या असेती व गुरुद्रोही मात्रागमन सुरापान तुमचे पूर्वज स्वर्गी वाट पहात आहेत कीं पुत्र सत्य वदोन उधार करील किंवा लटिके बोलोन नकों बुडवील धर्मे आपला पिता उधरिला श्री रघुनाथे पितियाची भाक सत्य केली तैसा तुम्ही आपल्या पूर्वजाचा उधार करून सत्य वदोन नेमस्त करून.....सडी उत्तर लेहोन पाठविणे....."

123 *Manu* VIII.88. KANE, *op. cit.,* pp. 343-4.

124 KANE, *op. cit.,* p. 344

125 *Ramdas* (1860) Nos. 195-6, No. 6, pp. 37-45. *Decisions,* pp. 19-20.

Such an examination of witnesses must have gone a long way in checking the tendency to depose falsely.

The people in those days were God-fearing and religious-minded and the cases of false evidence were probably rare. One decision mentions that a person giving false evidence died soon after.[126]

(PERIOD II (1750-1818 A.D.)

As for the documentary evidence there is nothing new to add to the former practice. Those persons who prepared forged documents were fined.[127]

Uninterrupted enjoyment of a *Watan* for more than 100 years established full title for a disputed *Watan.*[128]

The mode of taking witnesses during the Peshwa regime was as follows:—

The parties suggested the names of their witnesses and an agreement to rest satisfied with their evidence was taken from them. If the witnesses resided at a distance from Poona, a karkun was appointed to collect their *'Sadis'* and he was sent to the village with a letter addressed to the witnesses, to give their evidence, and a similar one to the Havaldar to assist him in his work. The witnesses were conducted to the bank of a holy river or to a temple, where having bathed or being placed in the precincts of the temple or mosque, according to their faith, their depositions were separately taken down one by one after which the clerk returned to Poona, with a certificate from the Mamlatdars[129] of proceedings held. Persons giving false evidence were fined.[130]

II—ORDEAL

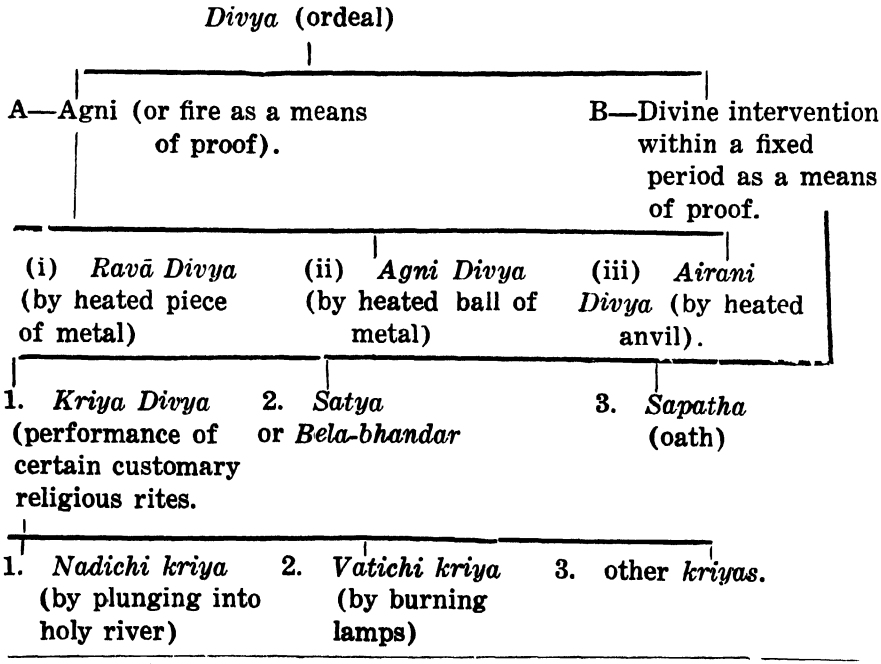
In the absence of documentary evidence and witnesses, the device of getting divine proof was resorted to.[131] Sometimes if the parties were not satisfied with the evidence brought forth and as an

126 *SL* p. 61.
127 *PD* 2, 95. Ibid. 8, 911, 912. Appendix-B IV, Nos. 35, 37, 38, 39, 40.
128 Appendix, B V, *Lumsden's Report*, III.
129 Ibid., B II, Nos. 24, 58, 67, 85.
130 Ibid., B I, No. 24.
131 *Decisions*, p. 37, *BIMQ* VII, (i-iv), p. 9. *SCS* 5.882, *MIS* 21.8, Appendix-A I, No. 2 etc.

alternative, requested for trial by ordeal, their request was generally granted.[132]

(i) *General procedure in a trial by an ordeal*: If the *Majlis* of the place of origination thought it necessary to try the suit by means of divine proof, the litigants were sent to the place (*thal*) known for ordeals, with a letter (*Chirapatra*) to the public officer of the place and to the local Gots.[133] After the proper performance of an ordeal a '*Thalapatra*' containing the details of the ordeal and concluding remarks of the *Gota*, was given in favour of the party who had gone through it successfully. On their return the *Majlis* of the *Mayathal* issued its *Mahzar* on the basis of the *Thalapatra*. The presence of the Government officer was absolutely necessary in the cases of trial by an ordeal.[134]

(ii) *Classification of Ordeals*: The different types of ordeals described in the following pages can be classified as under:—

132 *Decisions*, pp. 20, 51. *PD* 1, p. 164. *Ramdas* (1842) 63-4, p. 20. (If sometimes the real truth could not come out owing to the influence of the local officer, the device of ordeal was allowed, Decision, p. 31).

133 *SCS* 5.831. *MIS* 20, p. 270 etc.

134 *BIMQ* VII, p. 9. *ASS* 4, pp. 68, 147 etc. *PD* 1, p. 165. *SCS* 1.22, p. 39.

A—*Ordeals in which Agni or fire was used as a means of proof.*

(i) *Rava Divya* (रवा दिव्य) or ordeal by means of a heated piece of metal: From the documentary evidence on the record it seems that, the *'Rava Divya'* was in practice in Maharashtra for almost a period of 500 years from the 13th to the 18th century. It resembles greatly with the *'Taptamasa Divya'* of the *Nārada Smṛti* of the 5th century A.D.[135] An inscription of the Kadamb king Vira Jayakeshideva, dated 1201 A.D., describes an ordeal named *'Pal Divya'* which is also similar to our *'Rava Divya'*.[136] Thus, it seems that the *Rava Divya* was in vogue even during the late Hindu period in its old form though not by name.

Description of the ordeal—

Place and time: The *Rava* ordeal was generally performed at some well known holy places and in most cases, in front of the temple of God Śiva. The following places were famous for the *Rava* ordeal:—

Shri Deva: Khatav, *Shri Bhairav*—Sonori, *Shri Kedareshwar*—Shiraval, *Shri Nugesh*—Poona, *Shri Deva*—Daulatmangal, *Shri Hanumant*—Bamanoli, *Shri Deva*—Kasba Sasvad, *Jumma Mashid*, near Kasba Chipalun, *Shri Martanda Bhairav*—Pali, (there are five examples of *Rava* ordeals, performed at Pali), *Shri Amriteshvara*—Mohari Budrak, *Shri Vajrajogini* near Kalyan, *Shri Deva Someshvara*—Pashan (Poona).[137]

Astrological Belief: A fixed period of four days from Saturday to Tuesday was usually selected for the performance of the ordeal.[138]

---

135 *Nārada Smṛti* I, Verses 236-48. *Ramdas* (1842) Nos. 63-4, p. 44.

136 *JBBRAS*, Old Series, IX, p. 304. *Bombay Gazetteer* I, (ii) p. 567. The word *'Pal'* according to KITTEL means in Kannad 'an ingot or a bar of gold or silver, which corresponds to *'Rava'* in Marathi meaning a piece of metal or any other thing.

137 *Sarasvati-Mandir*, Vol. IV, No. 1, *MIS* 18.3. *SCS* 1.9, 5.831, 873 and 7.21 and 3.639 and 7.43. *MIS* 21.8 *Ramadas* (1842), op. cit., *Decisions*, pp. 21, 23, *PD* 1, p. 165. PD 7.563. 31, 35, 37, 44, 68, 71, 90 and 116.

138. Appendix-A I, Nos. 2, 8, 12, 16, 27,

Procedure: The following things took place on Saturday.

Before starting the procedure a written agreement binding both parties to abide by the decision of the ordeal was taken down which was known as *Rajninama* or *Takrir* or *Jabani*[139] and it was settled that the *'Agravadi'* or plaintiff should perform the ordeal.[140] Then the hands of the person who had to undergo the ordeal were washed by means of lemon (*Nimbu*) and soap (*sabun*).[141] The signs on his hands, if any, were noted. Afterwards the hands were bandaged and sealed, and both parties were kept under guard[142] (*Adabkhana*). Sometimes the litigants observed fast on the same day.

Next day (Sunday) the ordeal took place at an astrological superstitious moment and very early in the morning.[143] A fixed quantity of oil and ghee mixed together was heated in a vessel of metal.[144]. In the meanwhile the parties took bath in the holy river or well near the temple and performed some religious rites and worshipped God.[145] Then a piece of paper generally known as *'Bhashapatra'*, *'Bhakhapatra'*, *'Shiropatra'*, *'Shripatra'*, *'Chirapatra'* or *Bhalpatra'*, recording the object of the ordeal was put on the forehead of the person who had to go through the ordeal.[146] Then the plaintiff (*Agravadi*) had to go over the seven concentric circles drawn before the temple, 'being followed by the defendant' (*Savali karane*).[147] He then recited the contents of the *'Bhalpatra'* placed on his head, and took out the piece of metal (*Rava*), thrown in the boiling mixture of oil and ghee poured in a pot (*Ravapatra*) in the presence of

---

139 *Ramadas* (1842), Nos. 63-4, p. 20. *SCS* 1.9 and 7.21.

140 *BIMQ* VII (i-iv) p. 9. *SCS* 5.831 and 7.21. *Decisions*, pp. 49, 50 and *SL* p. 11.

141 *'Sarasvati Mandir'*, IV, No. 1, Appendix-A I, 2—refers to washerman who washed the hand.

142 Vide footnote No. 139, *SCS* 5.873. Ibid.7.43.Appendix-A I, 2. in the latter two examples the above procedure had taken place on Friday instead of Saturday.

143 *SCS* 3.639. *Ramadas* (1842), Nos. 63-4. pp. 20 ff. There is only one example in which the ordeal took place on Monday due to some occasional disturbances (Decision p. 7).

144 *BIMQ* VII, p. 9, *SCS* 3.639, 5.873. *Decision* p. 17. *Ramadas* (1842), op. cit., Appendix-A I.2.

145 *SCS* 1.9.

146 *SCS* 5.873, *BIMQ* VII, p. 9. *Decisions*, pp. 7.21.

147 Ibid.

the assembly.[148] Sometimes with a view to testing the purity of the boiling mixture a leaf of the betal creeper (*Nagaveli*), or some quantity of corn was thrown in it; the former remained unfaded while the latter blossomed into what they call *Lahi*.[149]

Then the palms of the person who took the piece of metal (*Rava*) out of the oil were examined by the assembly, and bandaged and sealed by the government clerk, after which both the litigants were kept in custody.

On Tuesday, the bandage was taken off and the seals were broken, in the presence of the *Majlis* and if there was no new mark on the palm, he was declared successful and a *Thalapatra* was granted in his favour.

If a person suffered from cold (*Jalawat*) his nearest relative was to perform the ordeal for him.[150]

This method of testing the truth was continued during the Peshwa period.[151]

Of some 16 examples of the *Rava* ordeal spread over a period of 500 years (1300-1800 A.D.) the procedure described above was followed, verbatim, in almost all of them. Of these 13 were undertaken for Watan suits, while the remaining three were gone through for boundary disputes.

(ii) *Agni Divya or the Fire Ordeal*: It was not so common or popular as the Rava ordeal. There is only one example of it in the published record. There is not much difference between the general procedure followed in the *Rava* ordeal and the *Agni Divya*. In the *Agni Divya*, instead of a piece of metal, a ball of metal, strongly heated, was placed on the palms of the *Agravadi* or plaintiff, bandaged in the leaves of holy fig tree and smeared with butter. He then walked over the seven concentric circles drawn and threw the ball on the quantity of corn kept at the end of the circles. Then his hands

148 SCS 1.9.
149 *Ramadas*, op. cit. Appendix-B I, No. 2.
150 Appendix-B I, No. 8. *BIMS* (1836), p. 153.
151 *PD* 7, p. 179.

were bandaged and sealed and re-examined on the 3rd day, just as in the *Rava* ordeal.[152]

(iii) *Airani Divya* (or the ordeal of the heated Anvil): This ordeal was often accepted in cases of boundary disputes. There is no difference between *'Airani Divya'* and *'Agni Divya'*, except that in the former, an anvil was heated while in the latter a ball of metal was used, for the same purpose.[153]

B—*Ordeals in which Divine intervention is used as a means of proof*:

(i) *Kriya Divya* (or Divine proof)—[154]

1. *Nadichi Kriya* (or by plunging into the holy rivers)—In the presence of the government agent, the Watandars, the Mirasdars, both from their (parties') native place and from the adjoining villages, together with the litigants themselves, were made to enter the waters of the sacred river such as the Kistna or the Godavari at holy places. Then either the Balutas or the Deshamukh-Deshapandes, or the Patil-Kulakarnis were asked to get out of water whomsoever they thought to be the true litigants. Then the parties and the Gota were kept under guard for a certain fixed period, say of five or ten nights' (*Dasrat pancarat* दशरात पंचरात) and if nothing inauspicious happened to them due to the Divine intervention, during that period, then the litigant whom they had pulled out of the river was declared to be successful.[155]

In one case of the *'kriya* of a holy river' a *Mahar* (village watchman) was ordered by the *Gota* to draw the rightful owner of

152 *Decisions*, p. 51. SEN, *Administrative System of the Marathas*, p. 330.

153 *SCS* 2.93. *SL* p. 12. *MIS* 15.290, p. 299 and 18.4.

154 *Kriya and Divya*—It is difficult to distinguish between the two as both are, after all, different types of the Divine proof. The procedure for the Divine proof involves two things, one is outward observance of some customary rites, and the other is the supposed inward psychical effect of their observances, on the party acted upon by the Divine intervention. In cases of ordeals already described, the outward performances are clumsy and difficult to observe, while in the *'kriya'* they are simple and easy and much stress is laid on the Divine intervention during the fixed period. The oath or *Sapath* is also a kind of *kriya*, if considered this way.

155 *Decisions*, p. 6. *PD* 1, p. 156 and 2, p. 2.

the Watan out of the water and he having pulled out the right man out of water, loudly proclaimed his verdict. [156]

On a certain occasion a man performed the *'kriya'* (oath) of the feet of Shahu Chhatrapati and as fate would have it died of cholera within a month.[157]

2. *Vatichi Kriya* (ordeal by burning lamps): A *Jayapatra* (decision) dated 12th August, 1742 A.D. of a dispute between Bavakhan Ghori and Polad Shah Said, about the Mokadami Watan of village Katraj, describes the ordeal by burning lamps performed in the mosque at Ranjangaon as follows—[158]

"Both the plaintiff and the complainant fixed up their period of a fortnight from the Thursday the eighth of the bright half of the month *Sravana* to Thursday the eighth of the dark half of the same month and according to the terms mutually agreed upon (*Rajinama*), both of them sat in the mosque lighting lamps of ordeal before the *Masjid*. They were protected by government officer, and by the *'Mujavar* (cleaner) of the *Masjid*. After the expiry of the 15th day of the vow, the *Mujavar* was called and asked on oath (*satya*) by the government officer to state the truth about what had actually happened to either of them during the fixed period. There upon the *Mujavar* aforesaid deposed that on the first day, when the ordeal started as Polad Shah Said tried to inhale the incense, trembled, on the third day following his lamp could not catch the light, the lamp turned upside down spilling all the oil it contained, thrice did he try to light the lamp, but it would not burn, and when burnt, it did so intermittently. For the first eight days the lamp lighted by Bavakhan Ghori burnt steadily and well. On the ninth day following the lamp of 'Said' was extinguished. On the 14th and 15th day Polad Shah collected his legs near his belly and lying down on the ground said that he had a shivering sensation, on the 15th day his light would not burn, the oil in his lamp caught fire.....

---

156 *PD* 1, p. 168. A certain *Mahzar* records in detail, how the members of the *Gota* were affected by the Divine intervention. Cf. *MIS* 20.283.

157 *PD* 1, p. 168.

158 *Decisions*, p. 40.

Thus Polad Shah Said failed in the ordeal of the lamp, which proved him to be in the wrong and so his claim was set aside."[159]

A decision dated 1754 A.D. of the dispute between Bhise brothers about the partition of their Watan records in detail the procedure observed in a lamp ordeal.[160] It is possible from it to enumerate a few points regarding the general procedure of the lamp ordeal as under—

(i) *Thalakari* or the *Gota* of the place of ordeal could not take the ordeal from the litigants, unless a sealed order to the same effect was brought from the government officer.

(ii) The presence of a government clerk was necessary.

(iii) It was not customary to record the names of the *Pujari* (attendants) of the God in the award of the *'Thal'* or place.

The following extract will be interesting from the point of procedure:

"Thus repeating the terms of agreement (*Takrir*) and inscribing them on a chit both took their bath out of a well, prepared lamps from wheat flour, weighing five *Tolas* each and filled them with oil to the measure of one Tola, in each lamp. Then the lamps were lighted, before the image of God simultaneously. The lamp wick of the plaintiff Vaghoji Bhise sucked out all the oil in the lamp and was extinguished. Thereafter the wick in the lamp of Raghoji Bhise remained burning as long as one could count three hundred clappings of one's own palm. Thus Raghoji proved to be successful and the members of the assembly made flower offering to his lamp. As three 'Masas' of oil remained in his lamp, he proved his point according to his *Takrir* and the Gota awarded their final decision in his favour."

---

159 The trial by an ordeal is purely a Hindu system of proof. The Muslim Law does not permit it. (cf. AHMAD, *the Administration of Justice in Mediaeval India*, p. 194). The parties in the present case were Muslims and the fact that they performed the Hindu ordeal of lamps in the Masjid deserves our notice.

There is another example of *Kriya Divya* of a fixed period performed in the same *Masjid*, by Hindu litigants. (cf. *MIS* 18, p. 62).

160 *ASS* 4.94.

3. *Other Kriyas* (oath) :

Some occasional references to different *Kriyas* are as under—.

(i) 'The *kriya* of *Hindu Dharma* was taken before God *Rayaresvara'*.[161]

(ii) 'The *kriya* of milk and boiled rice'.[162]

(iii) 'The *Kriya* of God *'Navakhandi'*.[163]

(iv) 'The *Kriya* of bread, flowers and the ashes offered to God.'[164]

These forms of *kriyas* are similar to the oaths (*Śapaths*) described below, and Nos. (i) and (iii) are purely oaths.

(ii) *Satya and Belabhandar* (सत्य व बेलभंडार)

Sometimes the plaintiff was asked to perform *'Satya'* by swearing on leaves of *Bela* tree and Turmeric dust (*Bhandar*) and to pick up the flowers offered to God. If nothing inauspicious happened to him during the fixed period, the suit was decided in his favour.[165]

(iii) *Sapath or oath*:

The following oaths were popular:—

1. Hindus swore by keeping their hands on cow-dung and leaves of *Tulsi* plant.[166]
2. Hindus swore by Shri *'Jñānadevī'* and Muslims by the *'Koran'*.[167]
3. The oath of *'Maharashtra Dharma'* was also sometimes taken by the Hindus.[168]

---

161 *SCS* 2.336.
162 Ibid. 337.
163 *MIS* 18.6.
164 *SCS* 5.843.
165 *MIS* 20.199, *Gune* I, No. 55.
166 *PD* 8, p. 260.
167 *MIS* 20.199.
168 *BIMQ* Vol. II (i-iv) (1922), *June*, p. 138.

OTHER TYPES OF ORDEAL

There are references to *Sital Divya* (शीतल दिव्य) *'Dhara Divya* (धारा दिव्य) and *Taptakataha Divya* (तप्तकटाह दिव्य) but except their names nothing more is known.[169]

Rava ordeal of white (गोरा) and black (काळा) grams चणा). Both grams were covered by and thrown means of wax into a pot of water, already worshipped according to religious rites. Then the plaintiff was to take out one of the grams out of water. If he got the white gram ne was declared successful.[170]

IV

OTHER TOPICS

(i) *Money Disputes*:

Small causes for money due from debtors were generally disposed off by the creditor himself, as he had customary powers of enforcing his dues, by detaining the debtor, or if the debtor was a man of power, a Jasood or peon was placed at his door and dunned him to pay the debt. This 'dunning' of the debtor seems to be an ancient Hindu system and known during the period under review as 'Dharana' (धरणं).[171] The debtor had to discharge the daily expenses of the peon.[171a]

If it became impossible to recover the debt by such means as *Dharma* or *Tagada* (importunity), the suit was brought before the public officer, with the usual offer on behalf of the prosecutor to surrender generally a fourth share to government as present or fee (*Harki*).[172]

Sometimes the government officer convened a *Panchayat* to decide the suit.[173] In some cases the property of the debtor was

---

169 *SCS* 7, p. 28. *BIMS* (1841), p. 55. *SL* p. 18. *PD* 7, p. 150.

170 Appendix-B I, No. 1.

171 KANE, *op. cit.*, III, p. 440. STEELE (1868), *Law and Custom of Hindu Castes*, p. 267.

171a *SPD* 45.48.

172 *PD* 2.1, 11, 17, 18, 19, 21, 25, 26, 29, 30 etc. *PD* 7.530, 542, 551, 553, 556, etc. (Under the Peshwa Madhavrav I, one-fifth share was taken as government fees instead of one-fourth).

173 PD 2.17. *PD* 7, pp. 167, 178.

attached.[174] It is not certain whether there was civil imprisonment for non-payment of debt.[175]

According to LUMSDEN, cases for money transactions were, sometimes, decided in six months, usually in a year and seldom protracted beyond a year and a half or two years. Cases for a few hundred rupees were disposed off in one or two months.[176]

(ii) *Treasure Trove*:

Private digging for securing some unknown treasure was never allowed and persons who dug the land secretly were fined severely even if they obtained nothing.[177]

(iii) *Boundary disputes*:

When ordinary means of settling a boundary dispute failed, recourse to trial by an ordeal was taken and in such cases the Mahar (village watchman from an untouchable caste) of the village had to undergo the ordeal on behalf of the Patel of the village.[178] The presence of the government karkun was absolutely necessary. The ordeal took place mostly on the boundary lines, before the temple of the local deity and in the presence of a *Majlis* consisting of government officers and co-villagers.[179]

In a document of boundary dispute about some villages under the fort Torna dated 1632, the boundaries were fixed by the Mahar of the village, walking over the boundary lines, with a cow by his side.[180] In another similar case dated, 1618 A.D., the parties agreed to the final decision of the *Gota* by swearing on *'Jawar'* corn.[181] Trial by *Rava* ordeal was often resorted to for the same.[182]

In a certain boundary dispute dated 1744-5, one of the Patels of the village walked on the correct boundary with a cow-hide on

---

174 *PD* 1, p. 182. PD 2, p. 20 and 7, p. 165.
175 *PD* 2, p. 1.
176 Appendix-B V, *Lumsden's Report*, X.
177 *PD* 1, p. 193, 7. pp. 110, 15, 16. *PD* 8, pp. 109, 110.
178 *SCS* 2.93 and Appendix-B I, No. 29.
179 *MIS* 15.290, *SL*, p. 11., *BIMQ* VII, p. 9. *SCS* 2.93, *PD* 7.545.
180 *SCS* 5.950.
181 *MIS* 18, p. 11.
182 *BIMQ* VII, p. 9. *SCS* 2.93 and *SL* pp. 11, 41.
183 *PD* 1, p. 131.

his head, a garland of *'Tulasi'* leaves and a shoe of *'Pandhari* (populated part of the village) tied round his neck. Then a fixed period was allowed to pass for the manifestation of Divine confirmation. Afterwards the boundary was lined with stones. The Patel had to undergo a penance (*Prayaschitta*) for washing off the sin of wearing the cow-hide. The report of the trial was then communicated to the government and a *'Watanpatra'* was issued in favour of the successful party.[183]

In a boundary dispute between the village Urun and Borgaon, dated 1771-2 A.D. the Patel of the Urun performed a *'kriya'*. He walked round the alleged boundary with a cow-hide on his head and a pot of water from the river Krishna in his right hand. The other party opined that as the pot of water seemed too heavy for the Patil and a snake was seen on the way (which was a bad sign) the ordeal was unfavourable to the villagers of the Urun. Thereupon the Borgaonkar consented to go through the 'fire ordeal' at Pashan, near Poona, before the God Somesvara for final decision. The hands of the Patil of the said village were burnt during the process and so he lost his suit. Government *'Najar'* or a present of rupees 10,500 was levied on the people of Urun, in whose favour the suit was decided.[184]

The above method of settling boundary disputes greatly corresponds to the one described in Hindu Law Books. [185]

---

184 *PD* 7, pp. 179, 65.

185 Cf. *'Yājñavalkya'*, II, V. 152 and *Mit.* on it. KANE, *op. cit.*, III, pp. 503, 505.

CHAPTER VI

CRIME AND PUNISHMENT

So far we have studied the judicial institutions which pertained to the administration of civil justice. The present chapter deals with the institutions which administered different kinds of punishments.

It seems from the evidence at our disposal that during the were often ordered specially for crimes against state, during his times.[8]

Danda (punishment)

Diwan-danda or *Raj-danda* (Official punishment)	*Deva-danda* or *Brahma-danda* (Religious or spiritual punishment or expiation)	*Jati-danda* or *Gota-danda.* (Caste punishment)

Of these the *Diwan-danda* is, royal punishment and the state has separate department to administer it in order to maintain peace and order, while the *Deva-danda* and the *Jati-danda* are religious and social punishments respectively and they are closely related to each

---

1 *BIMQ* XXVIII (iii-iv) No. 12. *SPD* 43.9, *PD* 8.892, Ibid, 7.592 and *CCV*, p. 41.

The following passage deserves our notice—

".....देवदण्ड किंवा तीर्थविधकर्मयुक्त ब्रह्मभोज्यगोदान गुरुपूजा अलंकार भूषण ॥ राज्यदंड कीदवा ॥ जे ग्रामी कर्म वर्तले तेथे जे ब्राह्मण अतित आभ्यागत आगांतुक त्यास राजा आपले सत्ते करून त्याचा विभाग शास्त्रसंमतप्रमाणें तो या प्रति धर्म करविवतो ॥ जातिदंड किदवा ॥ जातीस विभाग द्रव्य येईल त्याप्रमाणे कोण्हि भुभुक्षित वृद्ध ॥ किंवा मृत्यु सुतक ॥ विध्वा ॥ अबला अनाश्रय तयेस ॥ कीं उपवरि तयेस की ग्रहतटाककुप व पंच ब्राह्मणभोजन ॥ या रिति जे द्रव्य येईल त्याचा व्यय अध्यान संपादावा ॥ व आध्यानजातिवर्गांचे तयाहि त्या समागमि भोजन-संपादावे ॥ यास पांच ब्राह्मण भोजन वैश्वदेव साक्षेसि ॥ हा अनुक्रम पुरुषवृद्ध ॥...

—*'Mahikavatichi Bakhar'*, p. 55.

This passage explains in detail the nature of the threefold punishment and it is clear from the following pages that the system was followed partly till the end of the Maratha Raj.

other. The offcial or royal punishment is treated in section I and the latter two are jointly dealt with in section II.

I

Diwan-Danda (Royal Punishment)

PERIOD I (1300-1750 A.D.)

There is no evidence as to how crimes were punished during the pre-Shivaji period. It appears that the Deshamukh and the Deshapande tried petty causes and those of greater consequence were sent to the Sultan.[2]

As everywhere else Shivaji was quite strict in the punishment of crimes, and severe punishments such as mutilation of limbs were often ordered specially for crimes against state during his times.[3]

PERIOD II (1750-1818 A.D.).

As already discussed in Chapter III, the Maratha State was divided into separate principalities after 1750 A.D. The present subject can, therefore, be treated as under—

I—Criminal justice under the Peshwas.

II—Criminal justice under the Sardars of the Peshwa.

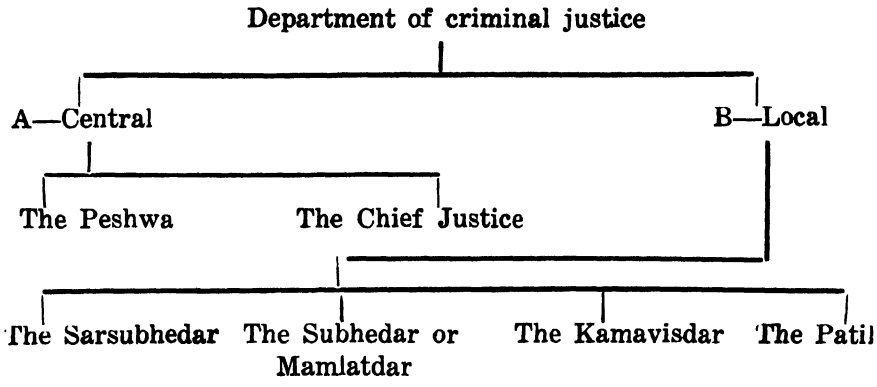
III—Criminal justice under the semi-independent Sardars of the Satara Raja such as the Raja of Nagpur.

I—UNDER THE PESHWAS:

(i) Different authorities who administered criminal justice can be given in a table as under:—

---

2 *SCS* 2.335, *SCS* 1.25, 48 and *PSIH* 3.15.
3..*SCS* 2.253. *'Marathi Daftar,* 3.11.

Jurisdiction, Powers, etc.

A—*Central Authorities*

The Peshwa or his deputy: The Peshwa was the highest judicial authority within the territory of his domain by virtue of the *Jagir* tenure and the '*Mutalqi Shiqqa*' bestowed upon him by the king. In his absence his deputy conducted his work of criminal justice.

The Chief Justice: Next to the Peshwa was his chief Justice who had jurisdiction over civil as well as criminal cases. Ramashastri and his successors in office tried cases referred to them by the Peshwa.[4]

B—*Local Authorities*

The Sarsubhedar, the Subhedar or Mamlatdar and the Kamavisdars: Their powers were never defined. They could decide petty suits themselves. But in other matters they were obliged to report them and to receive the instructions from the court (or '*Huzur*') at Poona, before disposing them of.[5] Only those who held the '*Mutalqi*' seal of the Peshwa had the power of life and death and not others.[6]

The Patil: As a revenue officer he exercised extra-ordinary powers over the village. He can fine as well as confine any one,

---

4 Appendix-B IV, Nos. 47, 55, 65. Appendix-B V, LUMSDEN'S *Report*, II, *PD* 7. 591, 616, *SPD* 43.152.

5 All the orders pertaining to crime, published in the Peshwa Diaries are of this nature, for example, *PD* 7.624, 625. *Ibid* 8.870, 871, 893, 905, 907, 908, 910, 932, 933 etc.

6 *EIP* (1826) IV, pp. 230, 271.

though his powers were nowhere expressly stated, yet his discretion was tolerated, as it was expedient.[7]

(ii) *Law Books*: Hindu Law Books or the Smrtis were consulted in cases against morals and religion.[8] Otherwise the only rule seems to have been the custom of the country and the Magistrate's notice of expediency.[9]

(iii) *Criminal Proceedings*: The institution of a suit—It was the duty of the government to punish the crimes and so the Magistrate (Sarsubhedar, Mamlatdar, etc.) was to act upon the information supplied to them by any police officer such as the Naikwadi, the Berad or the Karkun.[10] The aggrieved person, could also directly bring his complaint to the Magistrate authorised to take cognisance of the same.[11]

Trial: The local officers, such as the Subhedars and the Mamlatdars, made detailed inquiries into the causes brought before them. Those of petty crimes were tried by themselves,[12] while those of severe offences were reported to the Peshwa, after taking down the Jabanis or depositions in writing of the witnesses and the statement of defence by the prisoner thereupon. Then the culprits were punished according to order of the *'Huzur'* i.e. the Peshwa.[13]

In cases of doubt, the chief public officer would generally consult the officers concerned and perhaps employ a committee of them to conduct an inquiry, if necessary. But it does not seem that, there was a regular trial by a *Panchayat* in criminal cases.[14]

The following observations of ROBERTSON deserve our notice from this point. "Criminal justice among the Marathas was some-

---

7 *EIP* (1826) IV, p. 230.
8 *SPD* 43.61, 110.
9 FORREST, *Elphinstone*, p. 310.
10 *PD* 1.334, 335, 2.78, 80, 98, 99. 7.594, 597 etc. 8.883, 889, 893, 921, 931 etc.
11 PD 1.309, 311, 312, 328. 2.62, 67, 69, etc. 7.611, 612, 613, etc. 8.880, 913, 916, 917, 924, 925, etc.
12 Appendix-B I, No. 2, 3, 23A.
13 *PD* 1.315, 329 etc. 7.625, 626. 8.905, 907, 908, 910, 932, 933, *CCV* pp. 33(4), 35(7), 41(1) (*Jabani*). *EIP* (1826) IV, p. 250.
14 *PD* 2.82, 7.591. *SPD* 43.62. Appendix-B IV, No. 30. FORREST, *Elphinstone*, p. 309.

times summary and sometimes dispensed only after minute investigation.....When there was doubt, it was customary for several government servants to be ordered to sit as a court of inquiry, or as jury on trial of a criminal. These men were collectively not termed as the *Panchayat* though their assembly had all the essential properties of one. They were always servants of the government and never selected from the people. The culprit had no power to demand such an assembly. If the prince willed it, it sat, but not otherwise. Its duty was merely to give verdict of 'guilty', of the degree of guilt if partly guilty, or of 'not guilty'. The punishment was awarded by the prince...."[15]

Execution of a punishment: Local officers executed the punishments ordered by their superior. The punishment for death was executed by tying to the foot of an elephant, branding, blowing from a gun, beheading etc. When criminals were deprived of limbs, they were left on the spot, but people were not prevented from helping them. Such punishments were quite rare, however previous to any punishment for heinous crimes branding was sometimes ordered.[16]

Process to compel attendance: In a certain case, the father of a culprit who had absconded, was taken responsible for the son's crime and fined.[17] Sometimes the family of the accused was sent to prison in a fort dungeon.[18] In another instance, the whole community was held responsible for the production of an absconding convict and its Watan was attached.[19]

Appeals: If the accused thought that injustice was done to him by the local government officer, he could bring his complaint to the Peshwa at Poona. In that case the previous decision was revised and a new and more suitable sentence was passed. In some cases fines levied by the local officers were reduced.[20]

(iv) *Investigation of crimes*: It was the chief duty of the police to investigate crimes. But sometimes special officers were

---

15 From Peshwa Daftar, Poona.
16 *PD* 7.624, 625. *EIP* (1826) IV, p. 231.
17 *PD* 2.102.
18 *PD* 8.603.
19 *PD* 2.72.
20 *SPD* 43.149 and 39.140. *PD* 2.75, 77.

appointed to inquire into offences such as sorcery, cow-killing and theft, when their number increased heavily.[21] Offences pertaining to morality and religion, were generally decided with the help of the castemen and learned Brahmins of the holy places.[22]

It appears that the system of flogging in order to get the confession from the convicts was in vogue.[23] In important cases a special karkun was appointed for a thorough investigation.[24]

In cases of theft, committed in villages it was the duty of the village headman to investigate it. If it were traced to another village with marks of foot-prints etc. the headman of that village was to trace it further. If the real offenders could not be traced beyond a certain village, in the manner just referred to, the inhabitants of that last village were held collectively responsible for the recovery of the stolen property.[25] This system of tracing theft is also mentioned by the Hindu-Law-Givers.[26]

II—CRIMINAL JUSTICE UNDER THE SARDARS OF THE PESHWA

The jagirdars had jurisdication over criminal cases by virtue of their jagir tenure, and great military commanders had the power of life and death.[27] About the criminal justice under the Sardars of the Peshwa, in Central India, MALCOLM observes as under—

"Criminal cases are referred to the Prince of the country, unless under circumstances where prompt military execution is deemed necessary. No officer under the rank of Sirsubha, or governor and commander of a province (who has had specific power delegated to him) can inflict the punishment of death.

If a murder or robbery be committed, the party or parties suspected are apprehended and examined by the manager of the town or district, who either hears the case himself, or calls in the aid of

21 *PD* 8.926-7 and 5.240. *SPD* 22.277.
22 *PD* 2.56 and 8. p. 107.
23 *PD* 8.900.
24 *PD* 8.938-9.
25 *PD* 1.313, 320, 325. *SPD* 43.166. Appendix-B IV, Nos. 69, 79.
26 KANE, *op. cit.*, pp. 167-8.
27 *EIP* (1826), IV, p. 271.

a Panchayat or tribunal of not less than five of the principal functionaries or inhabitants, to investigate the circumstances. The local officers of government, the *Furnavese* of the district, the *Zumindar* and the *Canoongo* or keeper of the land records, are invariably members of this court of inquiry, for so it may be called.

An abstract of the evidence and opinion of this description of the *Panchayat,* which often conducts its proceedings in the presence of the collector is transmitted to the Diwan who after receiving the orders of the Prince, directs that the prisoner be either released or punished. These *Panchayats* are called by petty Maratha collectors, more perhaps, for their own safety, than from any regard for the form of substance of justice.....Powerful governors of provinces are not so guarded and often determine without any reference. Panchayats are seldom called in criminal cases, when the offence is committed in the capital or its vicinity; but in such cases they are at times assembled, and when the abstract of proceedings is submitted to the Prince, he takes the opinion of a Shastree or learned Brahmin, regarding the sentence that should be awarded, and the punishment is usually in conformity with the Hindu Law.

The *Zamindar, Chowdries* and *Mehturs* though they are deemed the natural protectors and advocates of their tribes, are also the supporters of order and authority and as such, bound to prosecute and punish offenders."[28]

III—CRIMINAL JUSTICE

Under the semi-independant Sardars of the Satara Raja: The Pratinidhi and other members of the Rajmandal administered criminal justice within their own territories, by virtue of the jagir tenure.

JENKINS gives the following information about the criminal justice under the Raja of Nagpur:—"The Raja in person or the Kamavisdar administered criminal justice. Patels of villages imposed small fines, but all of any consequence were referred to the officers of governments."[29]

---

28 MALCOLM, *Central India* I, pp. 556-7.
29 JENKIN'S *Report,* p. 268.

II

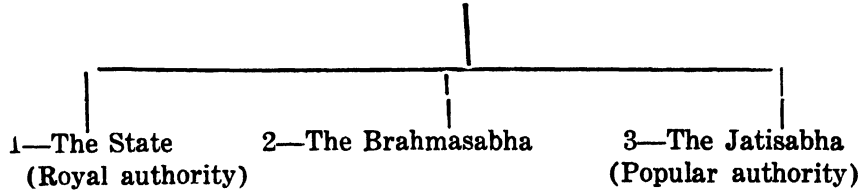
Deva-danda (Expiation) and Jati-danda (Caste-Punishment).

I—DEVA-DANDA AND JATI-DANDA

After going through the official or royal punishment as described in the last section, an offender had to undergo, in addition, a penance or expiation so as to purge himself of the sin of his crime and to become fit to perform religious rites of his caste. This was known as *Deva-danda* or *'Prayaschitta'*. After that in order to become worthy of social contact, he had to give a dinner, according to his capacity, to the members of his caste which was looked upon as *Jati-danda.*[30] Thus going through this triple process of punishment, he would finally become free from his offence.

II—THE AUTHORITIES TO ADMINISTER DEVA-DANDA AND JATI-DANDA

Different authorities responsible for the religious and social punishment can be classified as under—

The composition, jurisdiction and functions of these authorities according to different periods in the history of Maharashtra are described in the following pages.

PERIOD I (1300-1650 A.D.)

(i) *The State*: As already seen in Chapter V the Sultans of the Deccan did not interfere with the personal law of the Hindus.[31]

30 *Vide* Footnote No. 1.
31 *Vide*, Chapter V.

Therefore whenever cases pertaining to social and religious matters of the Hindus or their caste problems were brought to local government officers, they either referred them to indigenous authorities such as the Brahmasabha or the *Jatisabha*, or stttled them with the help of a *Majlis* of the *Diwan*, the Brahmasabha and the *Gota*.[32]

(ii) *The Brahmasabha and the Dharmadhikari*:[33] The office of the *Dharmadhikari* (Public Censor), who was the head of the *Brahamasabha* belongs to the Hindu period.[34] As other indigenous offices, it was also recognised as a *'Watan'* by the Sultans of the Deccan and the earliest documentary reference to the *Dharmadhikari* Watan is dated 1488 A.D.[35] It was his chief duty to maintain social and religious order amongst the Hindus and to order expiations to those who degraded themselves from their castes by violating caste regulations, with the help of the *Brahmasabha* of the place.[36]

(iii) *The Jatisabha*: The members of the caste could expel the person who had disobeyed the caste-customs and would not readmit him till he had gone through the penance prescribed for his offence and executed by the *Brahmasabha*.[37]

Thus the *Brahmasabha* and the *Jatisabha* seem to have helped much to preserve the integrity of the religious and social order of the Marathas during the Sultanate period.

PERIOD II (1650-1750 A.D.)

(i) *The State*:

1. *The Maratha king and his spiritual jurisdiction*—

The founder of the Maratha State crowned himself according to Vedic rites.[38] As a Hindu monarch he became both temporal

---

32 *SCS* 2.294-5, 353, 355-6, 359. *ASS* 1.116, 179. *MIS* 20.184-5.

33 The *Brahmasabha;* for its composition, jurisdiction and functions, vide Chapter IV.

34 *Athalye* I, p. 9. (An inscription about the *Dharmadhikar of Rajapur Mahal*, from Ratnagiri district, dated 11th November 1191 A.D.).

35 *BIMS* (1841) pp. 49-53 and 193-5.

36 Ibid. *MIS* 20.184-5. *Athalye* I, p. 9 and No. 98. *SCS* 2.298-9.

37 *SCS* 2.294-5.

38 *Sabhasad*, p. 83.

and spiritual or ecclesiastical head of the Maratha State. He, therefore, in order to conduct the social and religious matters in a proper way, included a special minister in his council (*Rajmandal*) known as the *'Nyayashastri'* or *'Panditrao'*.[39]

The Maratha king himself or his appointees had no original jurisdiction over social or religious offences. Such causes, if brought to the government, were tried with the help of the *Brahmasabha* or the *Jatisabha*. The state or its officers acted merely as an intermediary and as an executive authority, between the parties and the *Brahmasabha* or the *Jatisabha*.[40]

2. *The Panditrao*:

The Kanu Jabta records his duties as under—[41]

"He should have jurisdiction over all religious matters. He should investigate the truth, by judging what is right and what is wrong. He should put his sign of approval on all papers relating to conduct (*Ācāra,*) Law (*Vyavahāra*) and the penance (*Prāyaścitta*). He should perform charity (*Dāna*) and appeasement of deities (*śānti*) at proper times." A certain memorandum describing the dress of the ministers records that he was to receive the dress as that of the *Amatya* or the Finance Member, except the sword and the shield.[42] His salary was ten thousand hons per year.[43]

The following persons held the office:

Raghunath...under Shivaji.[44]

Moreshvara...under Shivaji and Sambhaji.[45]

Shrikaracharya...under Rajaram.[46]

Mahadaji Gadadhar....under Shahu (1709-10 A.D.).[47]

---

39 *SL* 4, p. 123 and p. 129.
40 *BIMI* (1835), pp. 294 ff. *BIMI* (1836), pp. 13 ff. *BIMA* (1834), pp. 93 ff. *MIS* 8.40 and *AVV* 1, p. 340.
41 *SL* 4, pp. 123 ff.
42 *Aitihasik Patre Yadi* (1930), p. 33.
43. Ibid.
44 *BIMS* (1837), p. 92, No. 2. *BIMS* (1836), pp. 163 ff. *New History of the Marathas*, p. 215.
45 *PSS* 1897-9, 2098, 2100 etc. *SCS* 9.57, *MIS* 8.40 etc.
46 *SCS* 9.94 and *SL* 5.54.
47 *'Peshwa Daftar Sanada patratil Mahiti'*, p. 348.

Mudgalbhat....under Shahu (1710-1 A.D.).[48]

Ragho Mudgal....under Shahu (1727-8 A.D.)

Dhondo Upadhya.
Haibatrao Dhondo } under Ramaraja (1750 A.D.)

Ramachandra Raghunath (1772-3 A.D.)

Raghunath Ramachandra.[49]

(ii) *The Brahmasabha*: The traditional rights of the *Brahmasabha* to try the religious and caste disputes and to administer penances to those who violated the caste, and religious regulations were recognised by the Maratha rulers.[50]

(iii) *The Jatisabha*: The members of different castes were permitted to decide the causes regarding adultery, assault, and the like, which affected the caste integrity.[51]

PERIOD III (1750-1818 A.D.)

(i) *The State*:

1. *The Peshwa*: The Peshwa continued the old system and tried offences against religion and caste with the help of the *Brahmasabha* and the *Jatisabha.*[52]

2. *The Chief Justice at Poona*: He derived his social and religious jurisdiction from the Peshwa and punished social and religious wrongs by administering penances with the help of the *Brahmasabha.*[53]

(ii) *The Brahamasabha*: It continued to work as before and ordered expiations to those who degraded themselves from their caste by committing offences against morals, religion and persons.[54]

---

48 Ibid. *Decisions*, No. 17.
49 PDSP. *Mahiti*, p. 348 *'Bharatavarsa'* (1819), parts 8-9. (*Nyayashastri Panditrao yanchi Bakhar*).
50 *Vide*. footnote No. 40.
51 *BIMQ* II, pp. 134, 135. *PD* 1.292, 343. 2.56 and *AVV* 1, p. 340 etc.
52 *SPD* 43.7, 9, 69. *PD* 7.762, 763, 765. *MIS* 21.128. *PD* 8.1144, *SPD* 43.118. *PD* 5.235 242. (A decision of a caste dispute given by the Pratinidhi was to be confirmed by the Peshwa. cf. PD 7.762).
53 *SPD* 43.50, 52, 56, 107 etc. Appendix-B III, Nos. 3, 6, 7, 8, 9.
54 *ASS* 1.181-203. *SPD* 43.44, 52, 69. *PD* 8.1144. Appendix-B III, Nos. 3, 6.

(iii) *The Jatisabha*: The members of the caste assembled to decide caste problems were named *'Daiva'*[55] and the *'Daiva'* expelled the members of the caste who had committed wrongs against caste.[56]

(III) PROCEDURE IN EXPIATION:

As already seen it was the customary right of the Brahmins of the holy places to administer penances to those who submitted to them.

In cases of offences which were directly punished by the State, the government at the completion of the punishment, dispensed penances, in addition, to the offenders concerned through the agency of the Brahmasabha and thus helped them to restore their own castes. Naturally in such cases government levied both *Raj-danda* and *Brahma-danda*, according to the capacity of the culprit, but the latter was spent for his purification and handed over to the Brahmins, by the local public officers.[57]

In other cases, involving social and religious offences, the persons expelled were expected to visit the Brahmins of the holy places directly, or with a letter from his caste people or the public officer, requesting them to purify him.[58] Then he had to get the permission of that place for performing penance, paying the government fees.[59]

Full repentance was necessary on behalf of the offender and so a detailed statement, describing the offence and his full repentence for the same was taken down before performing the penance, which was known as *'Doshapatra'*.[60] Then he was to go through the prescribed rituals, at the end of which a letter of purification or *'Shuddhipatra'* was given in his favour which was often attested by the Brahmins of the place.[61]

---

55 *CCV*, p. 41. SPD 43.9 and *ASS* 1.171, 172.
56 *ASS* 1.187, 190, 192, 197, 198, 203 etc.
57 *PD* 7.624, p. 223. Ibid, 8.882, 889. Appendix-B IV, Nos. 55, 56, 65, 67.
58 *ASS* 1.184-7, 189-98 etc. *BIMS* (1837) p. 92, Nos. 3, 4, Ibid. Nos. 1 2, 6. *SPD* 43.56, 107, 153. Appendix-B IV, No. 106.
59 *ASS* 1.181-3, 188, 199. Appendix-B IV, Nos. 126, 128.
60 *ASS* 1.184-7 and 189-98.
61 *BIMS* (1837), p. 92, No. 7. *ASS* 1.200, 203. *PD* 1.384.

Readmitting into one's own caste: (*Jatidanda*): When an offender had gone through the process of *Deva-danda* or expiation he returned to his native place, showed the letter of purification to his castemen and requested them to allow him to re-enter in his caste. Then in order to become fit for social intercourse, he had to give them dinner with sweetmeats according to his capacity which was looked upon as the *Jatidanda*.[62]

The above process of readmitting was known as *Pañktipāvana* (पंक्तिपावन- fit for common board) and *'Gotai'* (गोताई) in the lower classes.[63] Sometimes government help was taken by a person expelled if the caste people refused to readmit him.[64] If an excommunicated person voluntarily accepted another caste he was separated from his relations by a religious process known as *'Ghaṭasphoṭa'*.[65]

(IV) RECONVERSION TO HINDUISM: It seems that during the 17th and 18th centuries, persons forcibly converted to Islam were readmitted into Hinduism, only within a short period after the conversion and not otherwise.[66] This period extended to eight years in the case of Netaji Palkar.[67]

---

62 Vide, footnote No. 1.

63 *'Panktipavana'—ASS* 1.200, 203, *ASS* p. 108. *SPD* 43.22, *PD* 1.384. *'Gotai'—PD* 2.333, and 7.750, 761 and 763. *BIMQ* VIII (iii), pp. 21-5 (good example).

64 *PD* 1.382, 383 and 384.

65 *MIS* 20.189.

66 *BIMS* (1837) p. 92 No. 2. *MIS* 8.40. *BIMS* (1837), p. 92, Nos. 3, 4 and *PD* 1, p. 215. *BIMS* (1837), p. 92 No. 1, *SPD* 43.8, 25, 140. *PD* 8, p. 264 and 270.

67 *'New History of the Marathas'*, pp. 181, 218.

CHAPTER VII

POLICE AND PRISON

I

Police

After having seen the nature of crime and punishment, in the last chapter, we shall deal with the machinery employed to prevent crimes and apprehend the criminals.

PERIOD I (1300-1650 A.D.)

There was not a special department of police. Local revenue officers both royal and indigenous viz. the Jagirdar, the Mokasdar, the Havaldar, the Thanadar, the Deshamukh and the Mokadam, were responsible for maintaining peace in the country within their jurisdiction.

A special platoon of Naiks headed by a *'Sargurho'* (सरगुऱ्हो) was, sometimes attached to the Pargana or district places. The *'Chorgasti Naik'* (चोरगस्ती नाईक) guarded the kasba and the Paragana towns, while the village watchman helped the Mokadam in the village.[1] In a large number of cases, the *'Naikwadi'* or the *'Sargurho'* is found to be Muslim, while the Naiks are often Hindus and sometimes of predatory tribes, such as the Ramoshi, the Bhil, or the Mang.[2]

In important towns and in the capital a special officer in charge of police known as *Kotawal* was sometimes appointed. He was responsible for the safety of the citizens and their property in towns. He was to maintain peace and order in the capital. A large establishment of Naiks was placed under him.[3]

---

1 Appendix-A I, *Naiks or Naikwadis only*—Nos. 2, 7, 12, 13, 22, 28, 30, 36, 38 (चोरगस्ती नाईक) 41, 49, 53, 57, 59, 62, 63, 65, 66, 68 (कर्यात) 72 (a town).
Platoons—Nos. 9, 20, 35, 36, 38, 40, 42, 61,
PSIH 1.67 (*Mirasi Naikwadi* and his establishment).

2 Ibid.

3 *BIMQ* XXVIII (iii, iv) pp. 2, 3. ASS 1.116. IA 51.126. (continued)—

PERIOD II (1650-1750 A.D.)

A new chain of the police officers appears with the advent of independence in Maharashtra viz. the minister in charge of the division, the Sarsubhedar, the Subhedar, and the Mokadam.[4] The old system of guarding the local divisions with the help of the *Naik*, *Naikwadi* and the village watchman also continued as before.[5]

The sepoys maintained by Shivaji for garrisoning his forts, were termed *Gadakaris* and a part of each garrison consisted of Ramoshis and Mangs; the former who lived in the fort, in such circumstances were termed *Berads* and the latter *Metakaris*[6] (=living on Metas i.e. posts near the fort). It seems that government sepoys posted to defend travellers from thieves in hilly districts were also known as *Metakaris*.[7]

PERIOD III (1750-1818 A.D.)

(i) *In the domain of the Peshwa*: There was no centralised system of police. The local government officers were the head of the police of their division and in the Paraganas (districts) and in Mahals (Talukas) the Mamlatdars or Subhedars and Kamavisdars maintained peace and protected the property of the citizens. The Sarsubhedar, if there be any, had control over all of them. A body of 'revenue police' known as *Mahal Shibandi* was attached to their establishment for keeping order in their respective division.[8]

In a village the Patil was responsible for the safety of villagers. The village watchman who was called *'Tallyari'* in the Karnatak, *'Jagalya'* in Khandesh and *'Veskar'* in the Maratha country, helped the Patil in his work. In the Karnatak generally he was *'Berad'*

(continued from p. 115)

It appears that the officer in charge of a fort establishment was also known as *Kotawal* during the 15th and 16th centuries. Cf. *IA* 49 pp. 91, 127. 50, pp. 2, 6 etc. The office can be traced to the Bahamani period. Cf. BRIGGS II, pp. 435, 502 and 527.

4 *Shri S. K. P.* I. Nos. 10, 11. PSS. Nos. 1485-6.

5 Appendix-A I, Nos. 81, 82, 88, 90, 113 etc.

6 *EIP* (1826) IV, p. 235.

7 *SCS* 5.771.

8 *Sarsubhas—PD* 3.432 and 6.645, 646 and 658.

Mamalatdars—PD 6.758, 765 and Kamavisdars *PD* 7.441-4.

Mamlatdars—*PD* p. 58 758, 765 and Kamavisdars *PD* 7.441-4.

by caste, while he was a *'Dhor'* or a Bhil in the other two provinces. It was his chief duty to watch the strangers and suspicious people and to detect thieves.[9] The last village to which the theft was traced by him was often collectively fined for its recovery.[10]

Whenever theft and robberies became more frequent horsemen (*Shiledars*), foot-soldiers (*Hashams*) and infantry with guns (*Gardis*) were sent by the Peshwa from the capital, at the request of the officer of that division.[11] Sometimes they were directed to entertain additional armed peons known as *'Sanadi Pyadas'* (सनदी प्यादे).[12] The services of the sepoys from fort garrisons were often made available to them.[13] Besides these the *'local militia'* or *'Shetasanadi'* (शेतसनदी) Naiks and peons were always at their disposal.[14]

The towns were guarded by the *Berads* or *Ramoshis*.[15] A security bond was often taken from them at the time of their appointments, promising to make good all property stolen in the town or in its neighbourhood.[16] They were paid partly by the government and partly by the people.[17] Occasionally a special officer called the *Faujadar* was appointed in important towns and had to work under the revenue officer of the division.[18]

A special police establishment headed by an officer known as the Kotawal was kept in cities like Poona, Ahmedabad, Trimbakeshwar and others.[19]

The Poona Kotawal: During the regime of the Peshwa Balaji Bajirao, Poona became the chief capital of the Maratha Empire and the main centre of political activities of the Marathas. At the beginning of his reign the Peshwa Madhavrao, therefore, created for the

---

9 FORREST, *Elphinstone*, p. 303.
10 *PD* 1.320.
11 *PD* 8.953, 956, 960 and 962.
12 *PD* 7.635-6 and 8.957.
13 *PD* 8.961, 966.
14 *EIP* (1826) IV, p. 276.
"The Shetasanadi Naiks are hereditary. They hold the command of the *Shetasanadi* (peons) in their Tarf and have an additional assignment of land in proportion to their rank". *EIP* (1826) IV, p. 668.
15 *PD* 1.333-5 and *PD* 8.954, 958, 963.
16 Ibid. 8.958.
17 *PD* 8.954, 958, 963.
18 *PD* 8.955.
19 *PD* 7.628-31.

first time a regular office of the Kotawal or the City Prefect, in 1764 with a view to maintaining peace and order in the capital. The Kotawal was independent and directly responsible to the minister of the Peshwa.[20]

He had a large establishment consisting of mounted and foot-police. The Chaukies were placed in and about the city, parties of mounted police patrolled outside, and there were frequent rounds of the 'Shibandis' going inside the town throughout the night. A gun was fired at 11 O'clock, after which no person could stir out of his house unattended by a police until 4 O'clock in the morning, when with another signal of the gun, the curfew ended.[21]

Besides the police duties, the *Kotawal* had powers to settle trifling disputes and to redress petty grievances. Thus he acted in two capacities, as a Superintendent of City Police and City Magistrate.[22] In addition to these he had also to perform miscellaneous municipal and P.W.D. duties which are not connected with our present subject. He exercised his jurisdiction only within the limits of the city and there also he had no power over the military and guards of the Peshwa's palace, who were under the control of the army officers.[23]

The names of persons who held the office are as under:[24]

Balaji Narayan Ketkar	A.D. 1764.
Baburao Ram (Pendse)	1767.
Janardan Hari Vartak	1767-8.
Keshavrao Ballal Ketkar	1770-71-72.
Dhondo Bavaji	1773-4.
Anandrao Kashi	1775-6. 1779 to 81. 1793-94.
Ghashiram Savaladas	1777-8. 1782 to 91.
Anandrao Bhikaji	1791-2.
Baloji Niloji	1795-6.

20 *PD* 7.629 and 8.946. (*ASS* 3.115, refers to a Kotawal of Poona in 1718 A.D.).

21 *EIP* (1826) IV, p. 233.

22 *PD* 7.633 and 8.964. *'Poona in Bygone Days'*, pp. 104 ff. records offences tried by the Kotawal.

23 Ibid.

24 The list is prepared with the help of documents in the *'Kotawali Rumals'* from the Alienation Office records, Poona; for details refer to the article by the present writer, read before the weekly meetings of the *BISM.*, Poona, dated 21st January 1948.

The old integrity of the office was never maintained under Bajirao II, and *Kotawals* were changed at his whim and will.

Fair arrangements at holy places: Additional police force was posted at holy places in order to maintain peace and order during the festivals and the pilgrimages.[25]

(ii) *The Police Management in the domain of the Sardars of the Peshwa in Central India*—

MALCOLM observes as under—

"It is solely regulated by the Collector of the district who entrusts it to petty officers, termed Thanadars, who are posted in different places with small parties, and whose duty is to apprehend murderers, thieves and other delinquents. In large populous towns, where a good police is of most consequence, it is placed under an officer called the Kotawal, who has an establishment of armed men for the apprehension of malefactors and offenders of every description. A discretionary power of fine imprisonment, slight punishment, is vested in this person."[26]

(iii) *The Police Management in the domain of the Raja of Nagpur*: JENKINS observes as follows—

"There was a large establishment of *Harkaras* scattered over the country, for obtaining information on all subjects and the Kamavisdars of Paraganas as well as the Patels of the villages had ample means for preventing crimes and apprehending offenders had they been properly supported by their superiors, in this branch of their duty...The system was not properly planned....."[27]

II

Prisons

PERIOD (1750-1818A.D.)

There is no evidence at our disposal about the prison management during the pre-Peshwa period. The following information is on the record about the Peshwa-period.

---

25 *PD* 2.113, 7.472 and 8.956, 964 and 965.
26 MALCOLM, *op. cit.*, pp. 553-4.
27 JENKIN'S, *Report*, p. 270.

Prisons: As already seen in the last chapter, the punishment by fine was more in practice than by imprisonment.[28] The development of a regular prison system was thus quite impossible. Some rooms in forts popularly known as the *'Bandikhanas'* or the *'Adabkhanas'* were reserved for prisoners and the culprits who had committed serious crimes were sent to such forts from different places.[29] It seems that the prisoners were under the supervision of the Subhedar of the division and were disposed of by them according to the orders from the Peshwa, issued from time to time.[30]

Treatment to prisoners: They were treated according to their station in life, and the nature of crime they had committed.[31] Persons of the lower castes and especially adulterous women, both of higher and lower castes were compelled to do hard labour on building fortresses.[32] The quantity and also quality of rations varied according to the rank of the prisoners and allowance of food was regulated by weight and not by price.[33]

They were sometimes given leave for going home, to perform religious ceremonies like the *'Shraddha'* (funeral rites) of dead parents, marriages of grown up daughters and the thread ceremony of sons, which the Peshwa as the religious head of the State could not permit to be neglected, and were often given money to perform the 'obsequial rites' in jail.[34]

Due consideration was given to the prisoner's health, and if required, they were released.[35] Sometimes their relatives were allowed to attend them.[36] If the climate did not suit their health, they were transferred to some other places and were often supplied with the necessary clothings, etc.[37]

Political prisoners: They were generally well treated though strictly watched and their communication with the outside world and

---

28 Vide Chapter VI.
29 *PD* 2.114, 116-20. *PD* 7.637-8, 640-2 etc. *PD* 8.975, 981.
30 *PD* 2.115, 121 123, 124. *PD* 7.621, 624, 625 etc. *PD* 8.967-94 (almost all of them).
31 *PD* 2.120, 123, *PD* 7.638, 640-2. *PD* 8.967-94.
32 *PD* 7.614-6. *PD* 8.920, 929.
33 *PD* 2.84, 100, 122. *PD* 7.614-7, 638, 640-2. *PD* 8.891, 912, 928, 979.
34 *PD* 2.123. *PD* 8.973-4, 977, 982. *ASM* pp. 381-2. *PD* 8.980, 982.
35 *PD* 8.967, 976.
36 *PD* 8.779, 992.
37 *PD* 1.336, *PD* 8.971. *PD* 5.220, *PD* 8.990.

even with their own relations was prohibited. They were supplied with all sorts of comforts and were given first class food. But persons of Raghoba's party seem to have been made exception to these normal rules, especially during the regime of the Peshwa Madhavrao II.[38]

The prison system similar to this should have prevailed under the Sardars of the Peshwa and the old Sardars of the Satara Raja.

38 *PD* 7.640. *PD* 8.143 ff. *PD* 5.215.

CHAPTER VIII

SUMMARY AND CONCLUSION

I

Summary

The Judicial Institutions of the Marathas were evolved from their prototypes, under the Sultans of the Ahmednagar and Bijapur kingdoms. The institutions which prevailed under these Sultans were divided into two groups, the one connected with the central establishment (of Royal institutions) and the other of the indigenous ones (of Popular institutions). The Royal institutions were again divided into two groups—the central and the local.

The Sultan and his court formed the central government. It was known as the *Rakhtakhana*. The Sultan was at the head of the administrative and judicial machinery. He conducted the administration of his dominion with the help of his ministers (*Vazirs*) and the grandees (*Amirs*) chosen by him from the rank of the *baronage* (i.e. the *Mokasdars* and the *Jagirdars*).

The dominion was divided into *Paraganas* (districts) *tarfs* (*Talukas*) and villages. These units were entrusted to *Vazirs* and *Amirs* of the court in *Mokasa* and *Jagir*—kinds of feudal tenures. The *Mokasdars* and *Jagirdars* carried the local administration of the districts placed under them with the help of their appointees known as the *Havaldars* and the *Thanedars*. The members of the court thus acted in dual capacity as the agents of the central government and the executive heads of the districts entrusted to them.

The royal establishment of a *Paragana* and a *Tarf* was called the *Diwan*. The *Havaldar* was the chief of the *'Diwan-e-Paragana'* and the *Thanedar* of the *'Diwan-e-Thana'* or *Tarf*. They carried the administration of their units with the help of the hereditary officers and land holders (the Gota).

The village was the lowest administrative unit. The village-headman was both the hereditary leader of the village community and

the government officer. He conducted the village administration with the help of the village *Gota*, through *Majlis*.

For the purpose of administration the *Diwan* and the *Gota* sat together and formed a deliberative body which was known as the '*Majlis*' (court). According to different units of local administration, there were three courts—the *Paragana Majlis*, the *Thana* or *Tarf Majlis* and the village *Majlis*.

The composition of a *Paragana Majlis* held to decide the suits was as follows—

The Diwan: (i) The *Qazi*, (ii) The *Havaldar* and (iii) The *Majalasi*. The *Qazi* was the Muslim law-officer and also a priest of the Muslim community. The *Havaldar* was the executive head of a *Paragana*. The *Majalasi* seems to be a learned person and possibly Hindu law expounder.

The Gota: (i) The indigenous hereditary officers of the *Rayats* (the *Deshak*), (ii) The land holders (the *Mirasdars*) and the common people (the *Upari* and the *Raya* or *Praja*).

The *Deshak* further included: (1) The hereditary officers of a *Paragana*—the *Deshamukh* and the *Deshapande*. (2) The *Deshamukhs* and the *Deshapandes* of the adjoining *Paraganas*, if any. (3) The village headman (the *Mokadam*) and the village record keeper (the *Kulakarni*), of the villages constituting the Paragana. (4) The servants of the village community (the *Balutas*). (5) The chief officers of a mart (*Petha*)—the *Shete* and the *Mahajan* if any.

Similarly the *Diwan* and the *Gota* of a *Tarf* took part in the Tarf *Majlis* and the *Mokadam* and the village *Gota* in the village *Majlis*.

These courts had jurisdiction over all sorts of local problems—administrative, judicial and even social. The relation of these courts is not clear. But it seems that a suiter dissatisfied with the decision of a village *Majlis* took resort to a *Tarf Majlis* and if it also made default in justice he appealed to the *Paragana Majlis*. They had jurisdiction over civil suits only.

The unit of a *Tarf* does not seem to have so developed as that of a *Paragana* and a large number of decisions of the *Majlis* (*Mah-*

zars) hitherto have been brought to light are the awards of a *Paragana Majlis.*

During the Bahamani period above the *Paraganas* there were *Atrafs* or provinces. They were placed under officers known as *Tarafadars.* These *Tarafadars* were often ministers of the Sultan. By the end of the 15th century the *Tarafadars* became the independent rulers of their divisions and then the *'Tarafadari'* system fell into disuse. In the absence of the evidence, it is not certain whether the *Tarafadars* dispensed justice with the help of a *Majlis.*

Along with these royal institutions, there were indigenous or popular institutions, which played an important part in the administration of justice. They were three—(i) The *Gota,* (ii) The *Brahmasabha* (a bench of learned Brahmins), and (iii) The *Jatisabha* (caste council).

The institution of the *Gota* was developed out of the indigenous tenures such as, the *Watan,* the *Miras* (hereditary rights in office and land) and the *Upari* (lease holding). These tenures bound up the members of different castes into a political body which satisfied the administrative, judicial and economic needs of the rural communities and the common people. This body was called the *Gota.*

From the phrase such as, *'Watan Bhau'* or brother by hereditary title, *'Ghar Bhau'* or brother by blood relation and *'Biradar Bhau'* or brother by co-partnership which occur in the documents about transactions of hereditary titles (*Watan*) it seems that the *Gota* was organised on family plan but it was a distinct political body.

According to different units of administration the *Gota* was divided into three groups—of a village, of a *Tarf* or *Kasba* and of a Paragana.

As already seen above the *Gota* and the *Diwan* jointly conducted the local administration, fiscal and judicial, through the *Majlis.*

The *Brahamasabha* and the *Jatisabha* were the other two indigenous institutions of justice. The *Brahmasabha* is found generally in connection with the holy places. It was composed of the learned Brahmins. The *Dharmadhikari* (a public censor) was its head. It

was referred to in personal, social and religious law cases of the Hindus. As an executive authority in religious matters it administered penances to those who had swerved from their caste traditions and were therefore expelled by their caste-men.

The *Jatisabha,* on the other hand, had jurisdiction over matters pertaining to caste and could excommunicate persons who had violated the caste regulations.

These two groups of the administrative and judicial institutions were fully developed by the end of the Bahamani period i.e., the 15th century and were continued by the later Sultans of the Ahmednagar and Bijapur kingdoms.

Under the Maratha rule the *Rakhtakhana* was transformed into *Rajmandal.* It was organised partly on the lines of Privy Council of eight ministers (*Ashtapradhana Mandal*) described in the ancient books on Hindu polity and law. The *Rajmandal* acted both as an administrative and judicial body. The members of the *Rajmandal* assembled to hear the suits of exceptional importance and were collectively styled as the *Rajmudra* instead of the *Rajmandal.*

The system of dispensing justice through *Majlis* of the Sultanate period, was not only continued in the local administration but it too formed part of the central judiciary and the members of the *Rajmandal* and the Gota heard suits of high importance in open assembly known as the *Dharmasabha* or the *Huzur Hazir Majlis.* The largest number of the members attending such a *Majlis* over which Shivaji presided is 238, and of them only 29 are the government officers of the central establishment.

The dominion was divided by the founder of the Maratha State into three main divisions, which were placed under the Pantapradhan, the Amatya and the Mantri. These three main divisions were further divided into *Sarsubhas* (provinces), *Subhas* or *Paraganas* (districts), *Tarfs* (talukas) and the village. The office of the *Sarsubha* was named as the *Prant Rajmandal* and the *Sarsubhedar* seems to have assisted the minister in council, in the administration of his division. Possibly it was merely an administrative unit without revenue of its own. No new changes were introduced in the *Paragana* or *Subha, Tarf* and village administration in general and

the Diwan or the *Rajmudra* as it is often found in *Mahzars* of the period, and the *Gota* conducted the *Paragana* and the *Tarf* affairs through *Majlis* as before.

It seems the order of precedence of these officers was determined and their payment was also fixed in money. The old system of giving lands in lieu of the state services was strictly forbidden. Similarly the old system of allowing *Watandars* to collect their *Haqs* (customary dues) from the *Rayats* (*Rayat nisbat*) was no longer continued and they were to receive their *Haqs* directly from the Imperial treasury.

This machinery worked till the end of the regime of Shahu. The system of granting lands in *Mokasa* in lieu of the state services started by Rajaram as a temporary measure was continued by Shahu and during his life-time the feudalisation of the Maratha government was completed. Naturally, the feudal lords administered justice within the territory under their jurisdiction as they pleased. It seems that the Peshwa Bajirav was more fond of the *Panchayat* system than the *Majlis*, and the former thus seems to have developed in the *Jagir* territory of the Peshwa, during the regime of Shahu side by side with the *Majlis*. The following sentence from a letter dated 1726 A.D. is notable from this point of view. 'मजालसीचाहि उबारा राहिला नाही' or 'the Majlis too lost its prestige'.[1]

After the death of Shahu, the Peshwa became the *de facto* ruler of the Maratha State. He conducted the administeration of his jagir territories through *Mamlatdars* or *Subhedars* and *Kamavisdars*. These officers carried the local administration independently and it seems they neglected the Paragana Majlis. Upto the reign of the Peshwa Madhavrao I the *Watandars* were used as a check to these officers, but later on the farming system was introduced and they totally lost their administrative importance during the last days of the Maratha Empire. The judicial work of the *Majlis* was carried by a *Panchayat* and this old democratic institution faded into undeserved oblivion during the Peshwa period.

The *Sardars* of the Peshwa, the other members of the *Rajmandal* and the old *Sardars* of Shahu, imitated the Peshwa in the administration of their *jagir* territories.

---

1 *BIMQ* XXVIII (iii and iv), N. 31, p. 33.

The system of trial by a *Panchayat* continued till the end of the Maratha Empire.

The trial by a *Majlis* of the *Diwan* and the *Gota* was the accepted principle of traditional law during the pre-Peshwa period and government officers whether central or local acted as executive officers and intermediaries between the parties in dispute and the *Majlis*.

The plaintiff was at liberty to choose the place of instituting the suit. It seems that generally the complaint was first lodged before a *Thanadar* of a *Tarf* or a *Havaldar* of a *Paragana*. Then the officer concerned convened the *Majlis* and the *Gota* with the help of the *Deshamukh* and the *Deshapande*. Usually the meeting of a *Majlis* held in front of the image of the local deity and under the shade of a holy fig tree on the platform built round it for sitting purposes. The meetings were seasonal and it seems that by far the largest number was held in the month of *'Jyestha'* (June) or *Magha* (February) when the rural community is generally free.

The hereditary officers such as the *Deshamukh* and the *Patil or Shete and Mahajan* acted as the chairmen or *'Sabha Naik'* of the meetings. A class of persons, expert in law known as *'Prasnika'* played an important part as an interrogatory during the course of trial. We find this class often in connection with the places such as Paithan, Punatambe, Karhad, Ranjangaon and Pali well-known for trying suits.

The usual procedure, which was just similar to the one observed in the courts at present, was followed and the final award or *Mahzar* was given to a party in whose favour the suit was decided, being attested by the members of the *Majlis*.

The usual procedure, which was just similar to the one the documentary evidence and an ordeal by the heated piece of metal (*Rava-Divya*) was more common.

It seems that two to four sittings were required to pass the final decision and it was the duty of the government officer to watch the proceedings of the *Majlis* and undue delay in the decision was never allowed.

As to the court fees there were no fixed rules. But the Diwan could demand *Harki* (money paid in joy) or *Gunhegari* (fines) from

the parties successful or defeated respectively if they had laid down a wager to that effect. But usually, dues known as *'Harki'* or *'Sherni'* were collected by the public officer according to the capacity of the suitor and the nature of the dispute before granting him a document known as *'Khurdakhat'* or *'Watanpatra'* for the enjoyment of the property and issuing orders to the local officer concerned for the execution of the decision of the *Majlis*.

The members of the *Gota* received a sumptuous dinner and presents of valuable cloth from the successful party for granting him *Mahzar*.

While deciding suits more importance was given to bring out reconciliation between the parties in dispute than to the rules of procedure and law. If a plaintiff dissatisfied with the decision of a *Majlis* asked for the transference of a suit to some other place, his request was granted.

The procedure similar to the one described above was followed during trial by a *Panchayat* under the Peshwa period. The parties suggested the names of the *Panchas* whose number varied from 3 to 15 and even more than that. The government officer concerned summoned the members of the *Panchayat*. The final award of the members of the *Panchayat* was known as *'Saramsa'* (summary of the decision). The *Saramsa* was then approved by the public officer concerned and the *Nivadpatra* was issued, in favour of the successful party from the secretariat, after receiving the government fees for the same. The names of the Panchas were never recorded in the *Nivadpatra* nor was their attestation necessary. The *Nivadpatra* was thus purely a royal document, whereas the *Mahzar* as seen above was rather a popular document and the sanction of the people was behind it. Thus it seems that the concentration of justice took place into the hands of the royal officers and the members of the Gota gradually lost their customary rights of dispensing justice during the Peshwa period.

As to the nature of punishment, it was three-fold: (i) The *Diwan* or *Rajdanda*, (ii) The *Devadanda* or *Brahmadanda* and (iii) The *Jatidanda*. The *Diwandanda* was a royal punishment. The *Devadanda* was a religious or spiritual punishment and the *Jatidanda* was a punishment by the caste. It was a social punishment.

The accused committed to trial for offences against person or property or morals had to go through these three types of punishments. The *Diwandanda* was administered by the royal officers, while the latter two by the *Brahmasabha* and the *Jatisabha* respectively.

The person who committed heinous offence was excommunicated by his caste men and punished with imprisonment or fine by the State. After having gone through the punishment ordered by the State, he visited the *Brahmasabha* of the holy place in order to purge himself of the sin he had committed by performing penance. After finishing that he had to give dinner to his caste-men according to his capacity to become fit for social intercourse with the members of his caste. This was looked upon as the *Jatidanda.*

The punishment of crimes seems to have been the special prerogative of the royal power. It was the duty of the government officers to apprehend the criminals and punish them according to orders of the superior officers concerned.

II

Conclusion

Our investigation in the preceeding chapters helps us to conclude as under:—

There were three aspects viz. political, religious and social, which equally contributed to the rise of the Maratha power (*Maharashtra Rajya*). They were closely connected and interdependent. The social was also religious, though the religious was not always social. The political was also to a certain extent religious but the religious was not necessarily political. Every individual had to perform threefold duties—as an individual (regarding his own religion '*Swadharma*'), as a member of a particular caste and as a citizen of the state. The nature of the punishment was also threefold—social, spiritual or religious and political and was executed by the caste (*Daiva*), *Brahmasabha* and the state respectively.

In its juridical sense it was a triune state and not a unitary one. The three main institutions were 1—(a) *Raja* and *Huzur Hazir*

Majlis or *Rajsabha* or *Dharmasabha*, (b) *Deshadhikari* and *Gotasabha* at the district level, 2—*Dharmadhikari* and *Brahmasabha*, c—*Jatisabha* or *Daiva*, purely for caste purposes.

The ruler was merely an executive authority of the society and polity. He was not legislator but a symbol of power and Dharma. He was to follow the awards decided in an assembly '*Majlis* or *Sabha*' of government officers (*Diwan*) and of the people gathered in the *Gota* or territorial community of communities (classes, castes and other groups). His jurisdiction over religion and caste was limited. The *Brahmasabha* and the *Jatisabha* were the final authorities in religious and social matters. But he could interfere with their decisions, if necessary, as controlling, co-ordinating and corrective authority.

The strength of the judicial institutions where human life, liberty and property were concerned was essentially based on their democratic composition and procedure, though there were tests of divine ordeals for want of evidence. Even here the democratic conception includes not merely the seen Government and the people but also the unseen God—the three sources or elements of authority, political, religious and social. But the King's presence as symbol of authority was essential.[2] He was the representative of the *Dharma* of the community as a whole.

The *Dharmasabha* or the *Paragana* or the *Tarf Majlis* of the Maratha and pre-Maratha period is a democratic body like the *Witenagemot, Shiremoot* and *hundredmoot* of the Anglo-saxons. There can be no justice without *Majlis* where the King, his officers and nobles (i.e. *Diwan*) and local representatives (i.e. *Gota*) have to be present.

The local Government officers set the judicial machinery in motion and saw that all cases were tried properly by the *Gota* in the Majlis. As executive officers they were only to enforce the decision passed by the *Majlis*. They could not interfere with the decision passed by the *Majlis*. These judicial powers of the people or the Gota slowly passed into the hands of the royal officers and findings of the *Panchayat* were always to be approved by the officer concerned, in the latter part of the 18th century.

2 *ASS* 4.94 Vide Chapter V.

The *Sabhasad* seems to be ancient judicial adviser working under the patronage of the King. He was known as Majalasi under the Sultanate. He seems to be a learned scholar of Hindu Shastras and probably his duty was to expound the principles of Hindu Law at the time of trial by *Majlis* on behalf of Government. The word *'Nyayadhish'* denoting the Government Officer seems to have been introduced under *Swaraj*.

Trial before a single Government Officer alone, like the modern judge in the civil courts was not customary and therefore the development of the courts with well defined jurisdiciton similar to those in present days was quite impossible.

The procedure followed by the *Majlis* at all places was generally uniform and was just in keeping with the one described in the *Smritis* (Hindu Law Books).

The legal procedure presents a peculiar combination between the customary rules of law and the requirements of practical life, as conceived and formulated by the members of the *Majlis*. During the course of trial more importance was given to the satisfaction of the aggrieved party than to the rules of the procedure and law.

The class of pleaders, does not seem to have existed at all. The professional pleader is a product of modern civilization, and in the period under review neither the complainant nor the defendant could employ the services of professional interpreters of law. But there existed a class of learned persons with high morals known as the *'Mahaprashnik Mayevant'* (महा प्राश्निक मायेवन्त) at the places famous for deciding suits, who voluntarily acted as an impartial interrogatory during the course of trial.

The parties were not required to pay any court fees at the time of filing a suit or during the trial. But fees were levied by the Government officers according to the capacity of the party before the execution of the decision and if the party was unable to pay them orders were issued to the local officers concerned, to execute the decision and recover the dues later by instalments.

It is a notworthy feature of the system that, in cases of crime, after going through the punishment ordered by the Government, the

offender was required to purge himself of the sin he had committed by performing penance which was called *Devadanda* and to give dinner to the people of his caste, in order to qualify himself for social intercourse. This was called *Jatidanda.* This threefold system of punishment seems to have checked the tendencies in crime and ELPHINSTONE rightly remarks that the country was peculiarly free from crime.[3]

In complicated cases advice of the *Brahmasabha* was often saught.

The Maratha jurisprudence during the period under review, was chiefly based on the laws incorporated in the *Smritis,* racial customs and law of personal status developed under the Sultans of the Deccan. The law of procedure followed and the system of ordeal and expiations, formed part of the ancient laws. The Rules of the caste were based on racial customs, while the law of status was purely the contribution of the Muslim rulers, developed out of different types of tenures, as in Western countries during the same period.

The *Watan* and *Miras* tenures helped the unification of the members of different castes into a self governing political body, having the same social status and known as the *Gota.* The *Mokasa* and *Jagir* tenures, on the other hand were closely connected with the royal or central establishment (the *Rakhtakhana* and the *Diwan*) The latter was necessarily a military tenure. The feudal laws adopted by the Sultans of the Deccan, instead of disrupting the local self governing groups of villages, led further to their unification in the form of *Tarf* and *Paragana Gots.*

The founder of the Maratha State discontinued *Mokasa* and *Jagir* tenures. He established a civil Government with regular army and navy. He made the members of the *Gota* to receive their customary rights and perquisite, (हक रयत निसबत) from the Imperial Treasury instead of from the Rayats directly. He made them responsible to the Central Government but at the same time did not deprive them of their powers regarding local administration fiscal, judicial, social and religious. The self-governing activity noticed in the ancient village communities in Maharashtra reached its highest

3 FORREST, *Elphinstone,* pp. 312 ff.

stage of development under 'Swaraj' in the form of *Rajasabha* or *Dharmasabha* or the judicial assembly for the State. Out of the small fief (*Jagir*) grew the kingdom and out of the self governing village communities grew the *Dharmasabha* or the judicial assembly, for the State.

Mokasa and *Jagir* tenures introduced by Rajaram as a temporary measure were continued by Shahu and by the middle of the 18th century the Maratha State was completely feudalised. Under the Peshwas the *Rajmandal* was ignored and the *Dharmasabha* was no longer continued. Administration of the Jagir territories was carried on through appointees and the *Paragana* and *Tarf Majlis* were neglected. The judicial work of the Majlis was taken over by the *Panchayat.* The *Watandars* were used as a check to the vageries of the local officers during the early period but later on this feeble practice was also discontinued when farming system was introduced. This centralisation was necessary on behalf of the Peshwa to strengthen his personal power. The same system was adopted by the other Sardars in their own territories. Thus, the organic unit of the *Majlis* broke up, the new formation promoted fragmentation into inorganic masses and individualistic tendencies began to assert themselves. It was definitely a retrograde step and led to the fall of the *Maharashtra Rajya.*

As hereditary titles (the *Watan* and the *Miras*) determined the course of living of an individual, naturally disputes about the *Watan* and *Miras* rights formed the chief object of litigation.

During the Sultanate period, the growth of the Hindu law was retarded, because it was not enforced by the public tribunals in general, though referred to in cases of inheritance with the help of the *Brahmasabha.* But more than three-fourths of the members of a *Majlis* were generally the Hindus and it seems the *Majlis* and especially its component part the *Gotasabha* helped to preserve the ancient Hindu traditions in the law of procedure and inheritance. The Majlis served as a place for imparting knowledge of the Hindu Law to the members of younger generation and ELPHINSTONE admits that, till the end of the Peshwa period 'every man was tolerably acquainted with its rules in civil cases', even in the absence of the codified law.

The social, political, economic and religious conditions of the period determined the form of the judicial system. It therefore suited

the people and met with their judicial requirements to a greater extent.

After our contact with the British these old institutions were neglected and gradually set aside. New judiciary based on the principles of the English Jurisprudence was adopted. From the following observation of Prof. CHAPEKAR that 'it is a lifeless mechanical machine',[4] it is clear that the new institutions have not been assimilated by the people in this country, during the past 125 years. It is also not possible to revive the old institutions as the old social and economic structure of the society has been disturbed and our institutions are passing through a transitional period.

We have achieved independence just recently. We have our own heritage, social, religious and economic as described in the previous chapters. Our country is agricultural. We are gradually adopting modern means of production. Under the changed circumstances, an attempt should, therefore, be made to adopt such institutions as would suit well the temper of the people and their traditions, instead of imitating those prevailing in the Western Countries.

4 *Sardesai Smarak Granth*, p. 44.

APPENDIX-A

(Sections I, II, & III)

A Critical Analysis of Sources utilised

A CRITICAL ANALYSIS OF MAHZARS

(A.D. 1400-1800)

A MAHZAR is a decision of a MAJLIS or deliberative body, composed of the local government officers (= the Diwān) and the indigenous officers and landholders (= the Gota).

The length of a Maḥẓar varies from 3 to 15 feet and breadth from 4 to 6 inches. It is prepared by fixing together short pieces of handmade paper and the joints are marked with seals on the back side. The ink used for writing is deep black and sometimes black-brown. It is always written in Marathi (Modi). The form of the Modi script changes from period to period. Sometimes a brief summary of its contents is given in Persian at its very beginning.

From the point of its contents it may be divided into two parts: the one representing the Majlis in whose presence the award is passed, and the other dealing with its subject. The former records in detail the place of Majlis, the members of Majlis both from the Diwān and the Gota, according to their rank and their respective designations, native places and seals; while the latter confines itself to the subject proper and the nature of the subject determines its form.[1]

FORM OF A MAHZAR.

Persian gist,

Seals of Chief Officers.

THE HAZEER MAJLIS

Place and date;

Names of the members with their respective designations, native places and seals etc., in a fixed order, as under—

The Diwān or Rajmudrā

Of the local government officers and servants such as, Qāzi, Havāldār, Mujumdār, Nighāvan.

The Gota

Of the indigenous heads of the division—Deshmukh, Deshakulkarni.

Of those of the mart—Shete Mahājan, Chaudhari.

Of the village officers and servants—Mokadam, Kulkarni and the 12 Balutās.

Of the landholders and other tenants in the villages.

Of the different traders of the bazar—the 28 Khooms.

---

1. In all 161 Maḥẓars are analysed. Of them about 29 are marked as 'Tāliqs' or copies.

The Brahmasabha
Of the learned Brahmins.
MAIN BODY OF A MAHZAR

.....
.....*date and ending formula.* (*Seal*)

CLASSIFICATION OF MAHZARS, ANALYSED ACCORDING TO THEIR SUBJECT MATTER :—[2]

(i) Of a written agreement given by the Gota conjointly to a person for the performance of certain duties such as of a head-man or of a record-keeper; towards the village. Nos. 79, 86, 87, 92, 105, 141, 142, 144=8.

(ii) Of a formal confirmation by signature on behalf of the Gota concerning different transactions of local importance. Nos. 34, 39, 41, 58, 59, 64, 78, 91, 98, 113, 121, 127, 128, 129, 130, 134; 135; 138, 139, 143= 20.

(iii) Of a public attestation by a number of persons particularly the Gota professing to be cognisant of the circumstance of the case. Nos. 76, 80, 89, 94, 96, 104, 108, 110, 111, 112, 118, 121, 124, 125, 158, 161=16.

(iv) Of a collective agreement and representation. Nos. 73, 83 = 2.

(v) Miscellaneous. Nos. 1, 102, 106, 123 = 4.

(vi) Of the decisions of disputes; in all there are 105. Of them 94 are the unanimous awards of the Diwān and the Gota. The remaining 11 are of the nature of arbitration and granted by the Gota alone.

FURTHER CLASSIFICATION OF MAHZARS OF DISPUTES :—

1. Of interitable rights, property, emoluments etc. (=Haqs), privileges and perquisites (Mānapāns) of an office or trade forming part of an indigenous establishment of a district (=Paraganā) or village (i. e. of Watans) :—

(i) Of a Paraganā headman (Deshamukh). Nos. 20, 21, 131, 132; about partition, 43, 60, 67, 74; about elderly rights, 82, 88, 95, 126 = 12.

(ii) Of a Paraganā record-keeper (Desha Kulkarna or Deshapande). Nos. Desha Kulakarna and also gaon or village Kula-

2. Of the 161 Mahzars analysed those marked with definite years are classified in the following pages. In all they are 155.

karna—6; Deshapande—10, 19, 25. Deshapande and gaon-Kulakarna —28, 54, 62 = 7.

(iii) Of a village headman (Mokadam)—2, 27, 30, 31, 32, 33, 37, 44, 45, 47, 50, 52, 53, 63, 72, 77, 81, 93; (elderly rights and 'plough'), 97, 101 (partition), 136 = 21; (Pātilki)—3, 12, 13, 18, 46, 65, 75, 90, 99, 115, 120, 140 = 12.

(iv) Of a village record-keeper (Kulakarna) Nos. 17, 107, 137, 148 = 3.

(v) Of a village astrologer and record-keeper (Jyotish and Kulakarna) Nos. 35, 61, 66, 70, 85, 103, 159 = 7.

(vi) Of a chief potter's elderly rights (Kumbhār Mehatarki, Vadilapan), 51.

(vii) Of a gardener, 109.

(viii) Of a Mirāsi Naiki, 55.

(ix) Of a village watchman (Mahār Mehatarki), 68.

(x) Of a Prefect of a Mart (Shete), 9, 22 = 2.

(xi) Of other officers of a Mart

Of a Pānasarā, 57; Of a Gāvadā, 116= 2.

(xii) Of a Public Censor (Dharmādhikāri) Nos. 7, 29, 38, 40, 42, 56, 69, 156-7, 160. Of a priest (Grāmopādhik) 4, 5 = 12, in all 83.

II. Of a landed property Nos. 25, 71, 85, 100, 133 = 5.

III. Of a movable property Nos.

11 (gifts of funeral rites); 15 (money disputes) = 2.

IV. Of a boundary dispute Nos. 8, 14, 16, 23, 26, 36, 49 = 7.

V. Miscellaneous Nos. 48 (purification); 119 (marriage); 117 (crime); 114 (partition); 145, 146, 147, 149 = 8.

CLASSIFICATION ACCORDING TO DIFFERENT PERIODS IN THE HISTORY OF MAHARASHTRA :—

Period	I;	A.D.	1300-1347 = 1
„	II;	A.D.	1347-1500 = 1
	III;	A.D.	1500-1650 = 58
„	IV;	A.D.	1650-1700 = 62
„	V;	A.D.	1700-1750 = 31
„	VI;	A.D.	1750-1800 = 2

CLASSIFICATION ACCORDING TO SEASONS :—[3]

Hot season—38;
Phālguna—7, Chaitra—7, Vaishākha—7, Jyeshtha—17.
Rainy season—41;
Āshāḍha—3, Śrāvaṇa—15, Bhādrapada—7, Āśvina—16.
Cold season—50;
Kārttika—10, Mārgaśīrṣa—15, Pauṣa—8, Māgha—17.

CLASSIFICATION ACCORDING TO THE PLACES OF THE MAJLIS :—

(i) Of Maḥzars of disputes :—

Of a Paraganā (district place) Nos.[4] 2, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 16, 17, 19, 22, 27, 28, 33, 35, 38, 45, 48, 50, 55, 56, 57, 61, 66, 75, 77, 81, 88, 99, 100, 103, 115, 120, 125, 137, 145, 156, 158, 159.

Of a Tarf, Karyāt or Thānā (Taluka place) Nos. 3, 15, 26, 37, 65, 68, 72, 140, 157, 161.

Of a Kasabā (place of a mart) Nos. 29, 44, 51, 52, 67, 69, 84, 93, 109, 116, 117, 136, 146-9

Of a fort Nos. 10, 20, 21, 36, 40, 42, 43, 46, 47, 53, 62, 63, 131, 132, 160.

Of a Thal (place known for deciding suits) Nos. 5, 18, 32, 71, 90, 95.

Of towns and villages Nos. 11, 82, 97.

Of holy places Nos. 85, 114.

Of places which could not be determined Nos. 8, 14, 23, 24, 25, 30, 31, 49, 54, 60, 70, 74, 101, 107, 119, 133.

(ii) Of other Maḥzars :—[5]

Of a Paragana Nos. 127, 128, 138; 76, 80, 94, 104, 125; 73, 83, 123.

Of a Tarf or Karyāt Nos. 79, 141; 41, 91, 143; 89.

Of a Kasabā Nos. 78, 113, 106.

Of a fort Nos. 142; 34, 58, 110, 111.

Of a village Nos. 86, 87, 92, 130; 112, 118.

---

3. Of the 155 maḥzars only 129 are marked with dates in detail. See 'Time Analysis'.

4. The size of these administrative Units was smaller than that of the modern District or Taluka.

5. The order of these numbers varies according to the classification given on pp. 136.137.

Of places which could not be determined Nos. 105; 39, 59, 64, 98, 122, 129, 134, 135; 96, 108, 121, 124; 1; 102.

Thus the system of management of local affairs, both public and private, through Majlis and by granting Maḥẓars extended all over the table-land of the Deccan and even in some part of the Konkan. It was a remarkable product of the political and social conditions of the period. It provided an instrument of government that linked together the two administrative units of local government—The Diwān formed of the local public officers and the Gota consisting of the indigenous officers and landholders. It, therefore, represents in it an excellent mixture of the Muslim and indigenous institutions of local administration. The office of Qāzi might have been responsible for its development under the Sultans of the Deccan.

All problems of local interest, whether administrative, social or religious, were treated as a subject for Maḥẓar.

The study of Maḥẓar and especially of the Majlis represented in it, is thus highly important from the point of institutional history of Maharashtra. An attempt is, therefore, made in the following pages to analyse the published and also a few unpublished Maḥẓars into four groups as under :—

Group [अ]—Reference, date, outward form of the document.

[आ]—The subject.

[इ]—A detailed analysis of Majlis.

[ई]—Remarks; selected quotations etc.

संक्षेप व त्यांचें स्पष्टीकरण

परिच्छेद—

[अ] = महजर—संदर्भ ग्रंथ, तारीख व महजरांचें बाह्य स्वरूप.

[आ] = विषय अथवा व्यवहाराचें स्वरूप.

[इ] = हाजीर मजालसीचें (सभेचें) पृथक्करण. सभासदांचें वर्गीकरण शक्यतों मूळ क्रमानुसार केलें आहे बहुतेक सर्वत्र त्यांचा नामनिर्देश गाळला असून हुद्दा व सही निदर्शक चिन्ह विशेष, येवढयांचाच उल्लेख केला आहे. सदरील काळांत मुसलमान हे सत्ताधारी असल्यानें त्यांचें जातिवैशिष्ट्य लक्षांत यावें म्हणून सभासद मजकुरांचे हुद्यापूर्वी × असें चिन्ह घातलें आहे. एकूण सभासदांची संख्या क्रमशः स्पष्ट व्हावी म्हणून, आवश्यक तेथें हुद्याच्या प्रारंभास अथवा पुढें अंक घातलेत. राजकीय विभागांपुढेंहि त्या विभागांतील एकूण सभासदांची संख्या समजावी म्हणून असे अंक कांहीं ठिकाणीं घातलेत.

[ई] = वैशिष्ट्य व महत्त्वाचे उतारे.

शब्द—

अ. = अष्टकोनी; काा = कसबा, कर्यात; चि. = चिन्ह, सही निदर्शक (कांहीं ठिकाणीं असें चिन्हविशेष हुद्यास जोडून कंसांत दिले आहेत); ताा = तर्फ; निाा = निशाणी अथवा सही वाचक चिन्ह विशेष; देशकुाा = देशकुलकर्णी; पाा = परगणा; पौा = पैकी; प्राा = प्रगणा अथवा परगणा, प्रांत; पाहाये = परगणेहाय, परगणानुक्रमें; फा; = फारसी; बा. सही = बाळबोध सही; बिाा = बिकलम, तपशीलवार; म. = मराठी; मानिहाये = महालानुक्रमें, माार = मजकूर, उपरिनिर्दिष्ट (पाा माार = परगणा मजकूर, पूर्व निर्दिष्ट परगणा, ताामार = सदरहूप्रमाणें); मु. = मुद्रा; मुाा = मुकाम; वा. = वाटोळा; विाा = विरुद्ध; वो = वेदमूर्ति; शि. सि. = सिक्का; साा = संमत्, तर्फ.

प्रमुख संदर्भ ग्रंथ—

ऐ. सं. सा. = ऐतिहासिक संकीर्ण साहित्य.

म. इ. सा. = मराठ्यांच्या इतिहासाचीं साधनें.

शि. च. सा. = शिवचरित्र साहित्य.

संकीर्ण. = अप्रकाशित महजर, भारत इतिहास संशोधक मंडळ संग्रह, पुणें.

– १ –

[अ] **भारत इतिहास सं. मं. इ. वृ. श. १८३५, पृ. ३४२; शिवचरित्र सा. खं. ५, ले. ९९२.**

श. १२२५ कार्तिक शु. १ शनिवार, श्रीमुखनाम संवत्सरे; इ १३०३ आक्टोबर १२; श्री; फारसी मजकूर; नकल.

भा. इ. सं. मं. इतिवृत्तांत, "शक १२५५ श्रीमुखनाम संवत्सरे कार्तिक शु. १" असा स्पष्ट उल्लेख आहे. (= आक्टोबर १०, १३३३ रविवार). संवत्नाम पि. जं. बरोबर जमतें. महजराच्या अखेरीस 'छ २९ जमादिलाखर' असें आहे,= चैत्र शु. १ श. १२५६; ही तारीख जमत नाहीं. सुहूर सनाचा उल्लेख नाहीं. फक्त शक दिला आहे.

[आ] दादजी बिन रेऊजी हांडे देशमूख प्राा जुन्नर याच्या अर्जाबरहुकूम सायाजी बिन गोमाजी कडू यास 'मजलस हजूरनें' प्रगणे चाकणपैकीं ८४ गांवांची सरदेशमुखी दिली आहे.

[इ] **हजीर मजालस.....बिहुजूर तपसील.**

मजलसींस ३६ मंडळी हजर आहेत; ३५ जण लष्करी हुद्देदार असून फक्त एकच मोकदम आहे. ३६ मंडळीपैकीं १२ व्यक्ती हिंदू असून त्यांत एकजण 'अहीर' आहे. या १२ व्यक्तींचा हुद्दा 'नाईकवाडी' असा असून त्यांच्याकडे निरनिराळ्या कारखान्यांचे हवाले आहेत. गांव वतनदार मंडळीपैकीं मोकदमच तेवढा असून तो सुरसनाबादचा आहे व जातीनें मुसलमान पठाण आहे. महजराच्या प्रारंभीं उजव्या बाजूस यापैकीं १८ व डाव्या बाजूस १८ अशा एका विशिष्ट क्रमानें या मंडळींचा उल्लेख आहे.

उजव्या बाजूस—प्रथम एकूण १२ 'खानांचीं' नांवें आहेत. पहिल्याचा हुद्दा 'हुजराती भिनी' चि. कटयार; दुसऱ्याचा 'हुजराती' चि. कटयार; क्रमांक तीन ते सहा या खानांच्यापुढें "खान वजिरानी नांवाची मोहर" असे शब्द आहेत; सात ते बारा यांचा हुद्दा शिलेदार, त्यांपैकीं पांच जणांचें चि. कटयार व एकाचें चि. तलवार. यापुढें एकूण ६ नाईकवाडींचीं नांवें असून ते सर्व हिंदू आहेत. त्यांत एकजण 'अहीर' आहे व एकजण रजपूत असावा, नांव उडाणसिंह; नाईकवाडी हवाला कोठी तराजू; हवाला जामदारखाना चि. बंदूख (?) हवाला; म्यान ब्याक चि. (?); हवाले आफतागीर चि. आबदागीर; हवाला अहीर चि. कटयार; हवाला जुल्हे;—एकूण १८.

डाव्या बाजूस—प्रथम एकूण ११ खानांचीं नांवें, त्यांपैकीं चौघांच्यापुढें 'खान वजिरानी नांवाची मोहर असे.' एकाचें चि. कटयार आहे. उरलेले सहाजण शिलेदार आहेत. त्यांचीं चि. कटयार, तलवार, अर्धचंद्राकृति हत्यार, चि. (?), कटयार, कटयार, यापुढें ७ जण असून त्यांतील एकजण 'मोकदम' आहे. चि. नांगर, जातीनें मुसलमान आहे. उरलेले सहा नाईकवाडी असून ते सर्व हिंदू आहेत. त्यांचे हुद्दे—नाईकवाडी हवाला बाक

(!) चि. शस्त्राविशेष, —हवाला दफतर चि. सुरी; हवाला आफराद चि. सुरी; हवाला पागा चि. पट्टा; हवाला लस्करी चि. कटयार; हवाला पीलखाना—एकूण १८.

[ई] (१) भाषेवरून पहातां महजर १६ व्या शतकाच्या अखेरीचा दिसतो. (२) महजरांत गोतांचा समावेश नाहीं. लष्करी पथकच सभेस हजर आहे. फक्त एका मोकदमाचा मात्र उल्लेख आहे. देशमुखा या अर्जावरून महजर दिला आहे. (३) देशमुखीच्या मानपानाची अगदीं सूक्ष्म नोंद आहे. (४) चाकण येथें मुसलमानांचें ठाणें चौदाव्या शतकाच्या पूर्वार्धांत महंमद तघलकाच्या वेळेपासून होतें असें अन्य पुराव्यावरून निश्चित होतें. (५) महजराची तारीख कदाचित् चूक असेल, परंतु महजर बनावट नसावा. चौदाव्या शतकांत नव्यानेंच मुसलमानांची सत्ता या भागांत प्रसृत होत असतांना हाच महजर लष्करांतून दिला असावा. याच महजराचे आधारें नाना फडणविसाच्या कारकीर्दीत वतन निर्णय केला आहे. (मं. इ. वृ. १८३५, पृ. ३६४). (६) भा. इ. सं. मंडळाच्या इतिवृत्तांत चिन्ह विशेष जसेच्या तसे छापले आहेत. त्यावरूनहि महजर बनावट असेल असें वाटत नाहीं. (७) यावरून मजलस पद्धती दिल्ली सुलतानांच्या राजवटीपासून दक्षिणेंत सुरू झाली असावी.

– २ –

[अ] **श्री सरस्वतीमंदिर वर्ष ४ थें, अंक १ ला, श.** १८२६; महजर, रवा दिव्याचा.

सुा ८७५, रजब १७; श. १३ ९६ मार्ग. व, ४ रविवार; इ. १४७४ नोव्हे. २७.

फार्सी सिके; फार्सी मजकूरः त्याचा पुढें मराठींत तर्जुमा; फार्सी भाग अमुद्रित.

[आ] भवानजी बिनलखमोजी ताकपीर विाा रामणा बिन तिमणा गवळी मौजे दरूज व कुरोली प्रा खटाव एथील मोकदमी विषयीं वाद. ताकपीर खरा जाहला. गवळी यास रवा लागला.

[इ] खान अलीशानखाजे हजूर हजर माज्यालस तपशील.

सिका—देशमुख पाा खटाऊ.

पाा खटाऊ काा मजकूर—देशमूख, देशकुलकर्णी,

का मार—सेटे (नि. नांगर मोकदम ?); सरगुन्हो नाईकवाडी; चौगुला; चौधरी (= सुतार व लोहार) निाा किकर; कुंभार निाा चाक; परीट निाा मुगली.

का मार—गांवकुलकर्णी व जोशी, सेटे निाा तागडी, महाजन निाा तागडी, पोदार निाा ताजवा, न्हावी नीाा आरसा, महारनिाा इलादोरे.

भोंवर गांव २४, चे २४ पाटील मोकदम निाा नांगर.

एकूण ३८ व्यक्ति. 'खान' सोडल्यास सर्व गांवकीचे अधिकारी हिंदु आहेत.

[ई] (१) "देशमुा व देशकुा यांनीं सांगितले जे ..... खान अजमसाहेबा पांसी येऊन उभा राहून आपली हकीकत जाहीर करणें." (२) रवा दिव्याचे वर्णन उपयुक्त. (३) ".....यासी कोणी दावा दंद हिलाहरकत करील तो दिवाणचा गुन्हेगार व गोताचा खोटा.....", याप्रमाणें महजराचा शेवट आहे. यावरून मजलसींतील दोन प्रमुख घटक संस्था 'दिवाण' व 'गोत' या इ. स. १४७४ पूर्वी अस्तित्वांत आल्या होत्या असें दिसतें. (४) दुर्गादेवीच्या दुष्काळाचा उल्लेख.

—३—

[अ] **पेशवा दप्तर, विभाग ३१ नं. २.**

सन ९५८, श. १४७० श्रावण शु. ५ मंगळवार; महजरांत दिला आहे. इ. १५४८ जुलै १०.

श्री; सिका फारसी; मजकुराच्या आरंभीं डाव्या बाजूस 'दस्त अक्षर सदाशिव रघुनाथ कानगो निाा सरकार—' असें आहे.

[आ] मौजे रावेत ताा हवेली प्राा पुर्णे, या गांवच्या पाटिलकीविषयींचा.

[इ] अजदिवाण ठाणे बेदर; हजीर मजालस मुा आऊंद येथें नबाबसाहेब वाा मजमुरदीखान सुभेदार मोर्तबमुद. देशमूख देशपांडे पाा पुर्णे; देशमूख ताा पौडखोरे; देखमूख ताा मुसे खोरे; सिर्के प्रांत पुर्णे; पुंडले जोसी कुलकर्णी, रावेत; ठाणेदार प्राा पुर्णे पाटील मौजे येलवाडी; कडू ताा चाकण; काजी प्राा पुर्णे एकूंण १० व्यक्ती. व नबाबसाहेब.

[ई] (१) देशमूख देशपांड्यांचीं नांवें मजलसींत प्रामुख्यानें आहेत. (२) महजर पूर्ण छापलेला नाहीं. त्यामुळें वादाचें स्वरूप नीट समजत नाहीं. (३) भाषेवरून हा महजर १७ व्या शतकांतील असावा. मजकूर कदाचित् खरा असेल.

—४—

[अ] **शि. च. सा. खं ९, ले.** ३ महजरनामा, नकल.

सु. ९६५ श. १४८६; इ. १५६४.

[आ] मामले चेऊलपैकीं कांहीं गांवांच्या 'वृत्ती' विषयीं उपाध्ये व जोसी यांमधील वाद.

[इ] हाजीर मजालस, देशमूख व शेटे महाजनानी, व चौधरी यांनीं व मोक्तसरानी मामले मूर्तजाबाद. ऊर्फ चेउल.

मजलसींत सुमारें ४५ व्यक्ती आल्या आहेत. हा महजर बालबोधींत असून अगदीं अलिकडील नकल आहे, अशी संपादकाची टीप आहे. त्यामुळें मजलसीचें पृथक्करण केलें नाहीं. असला बरहुकूम नकल असेल असें दिसत नाहीं.

[ई] (१) कोंकण भागांतील महजर म्हणून याचें महत्त्व आहे. (२) 'चौघला' रूप विचाराई आहे. (३) सभेंत सुमारें १० भटजींचीं नांवें आहेत. वादहि 'वृत्तीचा' आहे (४) सभेकडे तकरीर दाखल केली व सभेनेंच निर्णय केला.

—५—

[अ] म. इ. सा. खं. २०, ले. १८५.

श. १४९२ ज्येष्ठ शु. १ शुक्रवार; इ. १५७० मे ५

[आ] पोसीभट लाटीकर विा विरुपक्षभटवेदांती कोल्हापूरचे ग्राम उपाधीकासंबंधींच वाद. पाठक वेदांती खरे ठरले. पोसीभटांनीं दिवाणांत त्याविषयीं कतबा लेहून दिला त्यावरून हा महजर केला आहे.

[इ] बिहुजूर समस्त ब्राह्मसभा तथा राजमुद्राधीश करून समस्त महाजन काा अस्सं पाटोळे याचे.

पेशवा	मजुमदार सेकीन मौजे कबज
ठाणादार काा	—सीवनगी मामले विजापूर
पटेल मोटोल्याचा	चौगला
सेटिया	सेटी
महाजन	**समस्तजन व ब्रह्मसभा व बाजे—**
कुलकर्णी	**—लोक महाजन.**
जोतिसी	याशिवाय इतर ६ व्यक्तींचीं नांवें आहेत.
धर्माधिकारी, सिराळे	

एकूण १८ मंडळी सर्व हिंदू; १ पटेल, २ सेटीये, १ चौगला व, इतर असे ५ सोड ल्यास, सर्वजण ब्राह्मण आहेत. महजराचे अखेरीस ९ ब्राह्मणांच्या साक्षी आहेत.

[ई] (१) कोल्हापूर भागांतील महजर. (२) ब्रह्मसभेचें स्वरूप. (३) दिवाणां कतबा लिहून दिला व मग हा महजर केला आहे. (४) कतब्यावरून इत्यर्थ चतुःशाखेचे उपाध्ये वेगळे असें निश्चित झालें. (५) शेवटास मोर्तब आहे व पुढें ९ साक्षी घातल्य आहेत. (६) "झगडत दिवाणांत आले."

—६—

[अ] शि. चि. सा. खं. ७, ले. १.

सु ९७३; श. १४९४ कार्तिक शु. १२ सोमवार; इ. १५७२ आक्टो. १८. श्री तालीक $\frac{1}{5}$ रासबंद.

[आ] . विष्ठल हरि अथर्वेदी देश कुलकर्णी व गांव कुलकर्णी प्रा खटाव विरुद्ध कृष्णो-पंत. प्रगणे खटावच्या देश व गांवकुलकर्णीविषयीं वाद.

[इ] स्वस्ति श्रीशके.....सोमवार तदिनी बेस्मे.

काजी इस्माइल	राजेश्री कान्होजी राजेसाहेब
तुकदेव उकदेव पेशवे	मजमूदार
देसाई	चौगुला

याशिवाय भोंवर २१ गांवचे २१ पटेल, ६ सेटिये, ७ रयानी का खटाऊ एकूण सुमारें ४० मंडळी, काजीच फक्त मुसलमान आहे इतर हिंदू. का खटावी मजलीस झाली असें दिसतें. महजराचा प्रारंभ–' हे मुख्य करून समस्तदेशक प्रो. खटाव सुा.....कारणे लेहून दिल्हा माहजर यैसाजे जे...आथर्वेदी यासी लेहुन दिल्हा महजर ऐसाजे, ' महजराचा शेवट ' हा महाजर सही ' असा आहे.

[ई] (१) पन्हाळ्याहून मनसुबी करण्याविषयी रविराऊ साठे यांचे नांवचें फर्मान आणलें त्यावरून साठे मजकुरानें समस्त देशक यांच्या सहीनें हा महजर दिला आहे. (२) ' रावसाहेबी समस्त देशक बोलाविले. '

– ७ –

[अ] **भा. इ. सं. मं. त्रै. मा. वर्ष ८, अं. ३ पृ. १५९.**

सु. ९८०; श. १५०१ भाद्रपद; इ. १५७९. आरंभीं एक ओळ फारसी, महजर अपूर्ण.

[आ] उपाध्ये आणि जोसी यांजमधील कसबे तळियाच्या उपाधिकाचा वाद.

[इ] हाजीर मजालसी मामले तळिया माहे रजब.

×मुतालीक कारकून मामले मार, सीका अष्टकोनी.	×काजी मामलेमार
महालदार तहसील चि. बाणछडिया	माहालदार पा हाय ? चि. तलवार
×महालदार चि. तलवार	×कतीब फारसी सही.
(कळत नाहीं) चि. कटयार.	नाईकवाडी किलेमार सई बाळबोध
देसाई चि. नांगर	नाईकवाडी चि. त्रिशूल
×अधिकारी पा हवेली	पटेलु-दरेवली चि. नागर
मादरडचे दोन पटेल (अधिकारी)	७ अधिकारी देई गौ.
का सेटियासोनार चि. चिमटा.	चौधरी बकाल का चि. (तागडी)
का सेटी चि. कातरी.	गोली मेहतरी समस्त गोली का चि. कावड
का तील ३ व्यक्ती (एक ब्राह्मण)	जोईसी टकले का
	अंतभट ब्रंह. (बा. सही.)

एकूण २३ मंडळी, ७ मुसलमान. बहुतेक अधिकारी मुसलमान. चिन्हें महत्त्वाचीं आहेत. हिंदूंमध्यें १ देसाई, ३ पटेल भोंवर गांवचे, आणि सेटी, चौधरी, जोसी अशा विविध व्यक्ती आहेत.

[ई] तकरार ठाण्यास दाखल झाली व मग का॥ मजकुरास हुजूर अधिकाऱ्यानें मजलस केली.

– ८ –

[अ] **भा. इ सं. मं. त्रै. मा. वर्ष ७ अं. १, पृ. ७.** महजरू; दिव्याचा.

मु. ९८४, श. १५०५; इ. १५८३. दिव्याची व महजराची तारीख वेगळी आहे. कानडी व मराठी मोडी वळणांतील दुवा असें अक्षर आहे. ल=ळ, वेलांटी सर्वत्र ि। याप्रमाणें.

[आ] यैनापूर पा॥ रायबाग व तागडी पा॥ विजापूर या दोन गांवांतील शिवेचा निवाडा.

[इ] महाजरु.....बहुजुरु सरसमत् वा कारकुनानी वा देसायानी.

[ई] (१) पटेल व डाव्या बाजूस कुलकर्णी असा क्रम सर्वत्र नाहीं. प्रारंभास आहे. गांवानुक्रमें पाटलांचीं नांवें आहेत. 'पटेल वा चौगुला.' असें जोडून लिहिलें आहे. (२) तागडीकरांनीं विजापुरास खानापाशीं तक्रार सादर केली तेव्हां त्यानें सरसंमत देहाये विजापुरु वा पा॥ माराचे कारकुनास रजा फर्माविली व त्यांनीं देहाये पा॥ मारच्या साहाय्यानें निर्णय केला आहे. (३) दिव्याचें वर्णन महत्त्वाचें.

– ९ –

[अ] **शि. च. सा. खं. ५ ले. ८३६.**

मु. ९९८ सवाल २३; श. १५१९ ज्येष्ठ व. १० सोमवार; इ. १५९७ मे ३०; श. १५२० वैशाख व. १० शुक्रवार; इ. १५९८ मे १९.

वीस ओळी फारसी मजकूर व हजर मंडळीचीं नांवें महजराचे अखेरीस मजमूदाराचा सीका आहे.

[आ] वीठ सेटी बिन सील सेटी वाघ सेटिया पेठ कालवट पा॥ वाई विा॥ मलसेटी सेटिया पेट कालवट पा॥ वाई येथील .मिरासी सेटियेपणाविषयीं वाद. निर्णयांत वीठ सेटी खरा ठरला.

[इ] माहजर व तेरीख.....बिहुजूर.

कारकुनानी

×मालिक नैबगैबती; मुश्रीफ (फा. अ. कोशि.) पंडित मजमुदार (फा. वा. शि.)

सर्नौबती (फा. लं. व. शि.)

सरगुरो वा नायेकवाडी

हे एकूण १८ मंडळीचें पथक आहे. त्यांत ३ मुसलमान पठाण आहेत. व त्यापैकी दोन पथकाचे प्रमुख आहेत. व त्याचे शिक्के आहेत. ते बंदूखवाले दिसतात, बाकीचे सर्व हिंदू आहेत. बहुतेक सर्वांचे चि. कट्यार आहे. तिरंदाज फक्त दोनच आहेत; चि. तीर बाण, दारू बाण. या अधिकाऱ्यांची वर्गवारीः—
१ रणनौरा, १३ नाईकवाडी, २ मजुमली,
२ सरगुन्हो.

एकूण ४२ व्यक्ति हजर.

सबनिवीस—चिटिणीवीस;
देसाई वा सेटिये महाजन
देसाई देशकुलकर्णी, अहंमद पटेल का वाई
मेहतरी तेंली (पली) दर्जी (कात्री)
५ पाटील.
सेटिये चौधरी (तराजू);
मेहतरी माली (माळ), रंगारी (भांड)
मेहतरी परीट (चोपणे ?)
४ पाटील.

[ई] (१) सभा महत्त्वाची आहे. पथक पूर्ण असावें सर्व अधिकारी हजर असलेली अशी फक्त हीच सभा आहे. (२) "दिवाणांत उभा राहिला···साहेबांनी मजलसी करुनु कारकून वा देसाई व सेटिये माहाजन वा मोकदम बैसानु तफवास केलें···" (३) वीट सेटीकडून १५० होन खुसीसिर्णा घेण्यांत आली. "मलसेटी सेटिया मजकूर **सीह हिसेचे गुन्हा** याबद्दल ताजील माल होउनु."

—१०—

[अ] **शि. च. सा. खं. ४ ले. ७१५.**

सु. ९९९; श. १५२०—२१; इ. १५९८—९९.
प्रारंभीचा भाग फाटला आहे.

[आ] तानो मेगदेऊ देशकुलकर्णी तपे वालवे विा जागोवा माणको; तपे वाळवेचे देशकुलकर्णाविषयीं वाद. तानोमेदेऊचे वतन झाले.

[इ] महजरांतील तपशीलाच्या प्रारंभावरून मजलीस किले पनाळे येथें झाली असावी. "समस्त हाजीरानी तपे वालवे मुा किले पनाले." आरंभास देसाई पटेल, नाईकवाडी, सेटे, महाजन यांचीं नांवें आहेत. नंतर देहाये तपे मजकूर यांत पुढील गांवचे पाटील कुलकर्णी व चौगुले यांचा समावेश केला आहे. मौजे, रुण, कामेरी, येड, कुंडल, सिरगाऊ, थानपडे, देवरठे या सर्व गांवीं चौगुला आहे.

[ई] (१) 'किले मजकुरासी मालूम केलें.' व नंतर किल्याहून मजलस करून निर्णय दिला आहे. (२) तपेंवाळवेंतील वरील सर्व गांवास चौगुला आहे.

-११-

[अ] म. इ. सा. खं. १५ ले. ४३०.

श. १५२३ मार्गशीर्ष शु. १३ शुक्रवार; इ. १६०१ नोव्हेंबर २७.

[आ] मुद्गलभट पुंडले विा ब्रह्मे पिंडदान नांदीश्राद्ध वगैरे उत्पनाबद्दल वाद. ब्रह्मे खरे झाले.

[इ] आरंभास मजलस दिलेली नाहीं. महजराचे अखेरीस 'गौही' जोडली आहे. महजराचा आरंभ—"महजर श्रीशके·····ते दसी चाकण-स्थल-सील-सभे विदमान महजर केला ऐसाजे···" असा आहे. "सभा केली देवळी मुख सभानायस देशमुख व साल पाटील व···कुलकर्णी व तेली; मुतालीक देसमुख व सुतार हे समस्त बैसोनु.···" गौहींत ११ मंडळींचा उलेख आहे. तींत देशमूख, पाटील, महाजन, बकाल, कुलकर्णी, शेटे वगैरे मंडळी आहेत.

[ई] (१) सभा नाईकांनीं गांवातील तीन चार प्रमुख ग्रहस्थांच्या माथा 'देवाचा पाला' घालून सत्य विचारलें आहे व तदनुरूप हा महजर केला आहे. (२) देवळांत, सभानाईक देशमुख यांनीं सभा केली.

-१२-

[अ] म. इ. सा. खं. १८; ले. ३; महजर, रवा दिव्याचा.

सु. १००९ रविलाखर १; श. १५३० श्रावण शु ३ मंगळवार; इ. १६०८ जुलै ५.

श्री; नकल. महजराची व दिव्याची अशा दोन स्वतंत्र तारखा.

[आ] तान पाटील बिन अचल पाटील कुंभारकर जाव पाटिल बिन बाद पाटील खाडगे; वणपुरीच्या पाटिलकीविषयीं वाद. तान पाटिलाचें वतन ठरलें.

[इ] बिहुजूर हकीमशारा व नैबगैबत व हाजीर मजालसी प्रा पुणें.

२ Xकाजी आबन व इस्माइल हकीमशरा
१ Xसेख नूरमहमद मुतवली
१ Xरोजा महदूम सेखसला
१ .....मुश्रीफ, १ शितोळे देशमूख
१ सेटे का पुणे, १ सेटे पेठ मूर्तजाबाद
१ वेव्हारा महाजन

—

१ Xमीरसैद इसीफ नैबगैबती
किले कौढाणा हवेली
प्रा पुणे
१.....मजमुदार
१.....नाजीर
१ पाटील का पुणे
३ सेटिया व कृष्णाजी आणि विष्णुबुवा महाजन पेठ शहापूर
१ सेटे पेठ मलकापूर

—

याशिवाय ४ नाईकवाडी व भोंवर २२ गांवचे २२ मोकदम आहेत.

एकूण ४३ सभासद हजर. त्यांतील ५ मुसलमान व बाकी हिंदू आहेत.

[ई] (१) श. १५३० जेष्ठ वा। ११ रविवारीं पांढरीवर तपत महादिव्य जालें. मंगळवारीं वाल्ह्यास पिशव्या काढल्या. (२) दिव्य होते समयीं सुमारें ३२ मंडळी हजर होती. (३) "सितोले देशमूख यांचे अजहत त्रिंबक पीलदेव" व "देशकुलाा यांचा यारेदी रंगो श्रीपती," दिव्यासमयीं हजर. (५) टाणा पुणेहून महजर दिला आहे.

—१३—

[अ] **शि. च. सा. खं. ५ ले. ८८४.**

सु. १००९ साबान १०; श. १५३० का. शु. १२ बुधवार; इ. १६०८ नोव्हे. ९. तालीक.

[आ] मालजी पटेल टेकी विा तुको पनाळेकर मौजे कुमठे बुा पा। वाई येथील पाटिलकी. मालजी पटेल व त्याचे वडील विठोजी वा चागोजी हे खरें जाहलें.

[इ] बिहुजूर हजिरानी मजालस पा। कराड देसाई देशुकाा व भोंवरगाव–उंबरज, खडाडे, किवळ, किरोळी, अरवी, केली, कविठे, तारी, कोपरडे या ९ गांवचे ९ मो. "पा। मजकूरचे नेबई **इतदखान कारकुनानी** वा सरगुन्हो नाईकजीवाडी देसाई वा देसक वा **हकजवारीचे** लोक बैसोन मुनसफी करून·····टेका पटेलगी होये यैसे माहजर केले···"

[ई] (१) सर्वांनीं मिळून निर्णय केला आहे.

—१४—

[अ] **सनदा पत्रें, प्रा। २, ले. ६.** महाजर, ऐरण दिव्याचा.

श. १५३० कार्तिक व. ११ बुधवार, इ. १६०८ नोव्हे. २३.

[आ] मौजे घाटण तपे करकंब व मौजे भोसर तपे उदरगांव या दोन्ही गांवच्या शिवेचा तंटा.

राजमुद्रा (५)–मुनसिबदार, राजीव तपे उंदरगांव.

गोत (२८)–**परगणे हवेली**–कुरडू, म्हइसगांव, शिराल, जालगांव, वडसिंग बारलोणी, चिंचगांव, आकुलगांवचे मिळून ८ मोकदम;

तपे करकंब–देशमूख १; काा करकंबचे २;

पंडित २

×दाऊदखान शाई–भोंसर

तपे भोस मोकदम देहाय; सापटणे व आस्ट याचे मोकदम २

तपे उदरगांव—

देशमूख २, अजहत देशकुाा १; पिंपरी,

मोडलिंब, आरण, रोपळे खुा, भेडवरवडे तळवळे, उपलई खुा मार्ढे व ओहळचे मिळून ४ एकूण मोकदम ६. मिळून मोकदम ८

एकूण ३३ सभासद, १ मुसलमान बाकी हिंदू.

[ई] (१) "निवाडा करावयास हुजुरून मिया आजम पाठविला, तेहि, हवेलीचे व हामशाईचे मोकदम बोलाविले." (२) दिव्याचें वर्णन महत्त्वाचें.

—१५—

[अ] **भा. इ. सं. मं. वै. मा. व. ६; अंक १ ते ४ पृ. ६७,६८.**

सु. १०११; श. १५३२; इ. १६१०.

अपूर्ण आहे.

[आ] गोपाळभट पुजारी का। वणी विा भिऊजी भोपे गुरव, पूजा तक्षिमेविषयीं पैशाचा वाद.

[इ] मजलीस अपूर्ण.

[ई] गोपाळभटानें ठाण्यास तकरीर केली.

—१६—

[अ] **शि. च. सा. खं. २ ले. ९३** मजहर, दिव्याचा.

सु. १०११; श. १५३२; इ. १६१०; अपूर्ण आहे. पहिला भाग फाटला आहे.

[आ] मौजे कडेगाऊ आणि मौजे पारगाऊ प्रांत पुर्णे या गांवामधील शिवेचा तंटा.

[इ] शरा व हाजीर मजालसी प्रा। पुणा.

×काजी अबदुल हवेन काजी महमद

×हकीमशरा व काजी इस्माइल नैबकाजी

द(सेख ?)

नूर मिया वली

मेम्बसला का। पुर्णे,

सेटिये महाजन का। पुणे, महजन पेटश्यापूर

सेटे शेटमूर्तजाबाद मन्हाटे जथे ४

नन्हे, चन्होली, रावेत, वडगांव, कोथरूड पो. मो.

×सैद शाबत नैब किले कोढाणा व हवालदार

प्रा। पुणे व बाजे महाल कारकून—मजमुदार,

मुश्रीफ मोकदम—पुर्णे, सेटिया व महाजन २

पेठ शाहापूर; पर्वती, हिंगणें, धायरी,

घोरपडी गिरीम ता। पाटस २

एकूण सभासद ३१, पैकीं ६ मुसलमान.

[ई] (१) पाटलाच्या बतीनें पारगांवच्या महारांनीं 'एरण दिव्य' केलें परंतु ते खोटें झालें व कडेगांवकरावर हल्ला केला. खान अलिशान खान हुजूर याजकडे तकरीर सादर झाली. प्रगण्यास वाद तोडण्याविषयीं हुकूम झाला. मग रवा दिव्य झालें देवाचें व गोताचें तोंडें खरें झालें व मग महजर दिला आहे.

-१७-

[अ] **शि. च. सा. खं. १ ले. ९.**

श. १५३२ श्रावण व. १३ मंगळवार; इ. १६१० ऑगस्ट ७.

तालीक.

शि. च. सा. खं १ ले. ११ मध्यें सदरहू वाद्यामधील याच वादाचा महजर आहे. ती नकल आहे. पटवर्धन त्या महजरांवरून खरे ठरलें असें दिसतें. दुसऱ्यानदा तेलतूपाचें दिव्य केलें आहे. (श. १५४० मार्ग० वा ३.)

[आ] विसाजी बिन नारोबा म्हसवडा विा नागोजी बिन कोडभट पटवर्धन, मौजे भोगवली पा सिरवल चे कुलकर्णी वतनाविषयीं वाद. म्हसवड्यानें रवा काढला व खरा झाला.

[इ] हाजीर मजालसी पा सिरवळ

काजी सेख्न हकीमशरा पा मार — जसवंतराऊ नैब पा मार

मजमूदार पा; मार देशमूख पा मार — मुश्रीफ पा मार देशकुलकर्णी—पा मार,

यानंतर सेटिये, हशम, नाईक, चाकर टाणे पा मार चौगुला, चौधरी आणि मोकदम कर्याती मार या मथळ्याखालीं १३ गांवच्या मोकदमांचीं नांवें आहेत.

[ई] (१) भाषा—"करकसा होता.....आग्रवादी व पछवादी.....उभे राहुनु वेल्हार भाविला, आग्रवादी.....भाविलाजे; पसमवादी.....भाविलाजे;..... तकरीरा उभेवर्गी दिधलिया आहेत. हा आमल कैसा आहे म्हणौन साहेबी सभेस पुसिले. समस्त सभा बोलिले जे.....याचा धर्मता निवाडा केला पाहिजे.....राजमुद्रा व समस्त सभा मनास आणून केदारस्थानी दिव्य घेऊन निवाडा करणे यैसे केले." (२) दिव्य वर्णन महत्त्वाचें आहे. (३) हरकी गुन्हेगारी घेतली नाहीं.

-१८-

[अ] **म. इ. सा. खं. १५ ले. ६.**

श. १५३२ माघ शु. १० सोमवार; इ. १६११ जाने. १४ तालीक, प्रारंभास २ देवतांचे उल्लेख, "गोदावरी व सिद्धेश्वराची साक्ष," नंतर हवालदाराचें नांव, शेवट—सही लेखन संख्या ओळी.

[आ] नरसोजी जगदाळे देशमूख तपे मसूर ब पाटील का मा बिा बापाजी विन याकूबजी मुसलमान सेकिन. कसबे मसूरच्या पटेलगीचा गर्गशा.

[इ] कसबे प्रतिष्ठान.

प्रारंभ—गोदावरी सन्निध वेल्हार प्रवीण धर्माधिकारिणी हरीपाठक व माणीक पाठक.

महजराच्या प्रारंभास उजव्या बाजूस ' बिहुजूर दावलखान हवालदार ' असें आहे. नेहमी-प्रमाणें मजलस नाहीं. विद्वान् ब्रह्मसभेनें निवाडा केला आहे.

[ई] (१) यापूर्वी दोनदा निवाडे झाले परंतु वाद तुटला नाहीं म्हणून थळ प्रतिष्ठान देण्यांत आलें. (२) उभयवादी स्वप्रांतस्थ हवालदारांचें, परथळीच्या हवालदारास पत्र नेतात. बरोबर स्वप्रांतीचा मशालदार असतो. थळकरी हवालदार पत्रें पाहून ब्रह्मसभेस सर्व प्रकार निवेदन करतो व न्याय करण्याची विनंति करतो. (३) धर्मचौथऱ्यावर उभा करून उभयतांच्या तकरीरा घेतात. नंतर धर्माधिकारी कागदपत्र पहातो ' साक्ष पत्र असता दिव्य कैसे '! यास प्रमाण ' विज्ञानेश्वर ' पहातात. (४) मुसलमानांचें राज्य व गुन्हेगार मुसलमान म्हणून देहान्त प्रायश्चित माफ. (५) हिंदु मुसलमानांच्या वतनविषयक वादाचा निवाडा ब्रह्मसभेकडे तज्ञ म्हणून सोपविला आहे. (६) क्रमांक ५६ पहा.

-१९-

[अ] **शि. च. सा. खं. १. ले. १०.**

श. १५३८ चैत्र व. १० सोमवार; इ. १६१६ एप्रिल १.
तालीक समकालीन.

[आ] विठ्ठल काईदेऊ देशकुलकर्णी विा रुद्राजी दामोदर व दादाजी भूपालराऊ लंबे परगणे सिरवलचे देशकुलकर्णांचा वाद.

[इ] बीहुजूर खान अलिशान हैबतखान (विजापूरचा, वाई पा मोकासाई) व हाजीर मजालस.

वजारतमहा खान आजमआलीखान	खान हवालदार
—पंडित पेशवे	खोज हाफीज
—सबनीस	खा जमालखान
४ सरदार	जसवंतराव हवालदार
देसाई कर्यांती सासवड	सादुलाखान सरदार
	६ सरदार

सुभेदारासह एकूण १९ सभासद, पैकीं ६ मुसलमान.

[ई] [१] हुजूर हैबतखान यानें मजलसिद्वारा निर्णय केला आहे. [२] हमाशाई देशमूख देशकुा सेटे महाजन यांच्या गोहीवरून वाद तोडला आहे. [३] मजलसींत सरदार मंडळी आहेत.

-२०-

[अ] **शि. च. सा. खं. ५. ले. ९४६**

सु. १०१७ जिल्हेज ११; श. १५६८ मार्ग० शु. १२ मंगळवार; इ. १६१६ डिसें. १०

[आ] सूर्याजी मरळ देशमूख ताा कानदखोरे विाा बाबाजी झुंजरराऊ देशमूख ताा कानंदखोरे. ताा कानदखोरेच्या देशमुखीचा वाद. "बोल मनास आणुनु हाजीर मजलसी हुजूर सूर्याजी नाईकास **हकलाजिमाची सीस्त** करून दिल्ही आसे."

[इ] महजर महाल किले पुरंधरु वि हुजूर.

नामजाद किलेमाा (फा. सिका)	हरकारे किमार (शिका).
मानजी हनवरस (शिका)	देशमूख ताा खेडेबारे (सीका)
देसमूख पाा शिरवल (नांगर)	देसमूख ताा गुंजणमावळ
खोत ताा सिवतर खोरे (सिका. अ. को.)	देशमूख (सीका)
जेधे देशमूख ताा रोहिडा भोर (अ. सिका)	देशमूख ताा उरवली ताा रोहिडा (नांगर)
मोकदम–पूर, (नां.); सेटिये–पेठ मूर्तजाबाद (तागडी)	मोकदम आलंद; सेटीमहाजन मूर्तजाबाद (तागडी)
—	—
७	७

२ मौजे कोलवाडी व दापोवडेचे मोकदम; १ विंझर–चौगुला; १ विंझरचा मोकदम; १ मालोचा मोकदम; सेखभाई मूरसंदाज (खंजीर); एकूण २० मंडळी. सर्व हिंदू; मुरसंदाज सोडून.

[ई] (१) वतनाची व्यवस्था नीट लावली आहे. (२) महजर सर्व दृष्टींनीं उपयुक्त आहे. (३) महजराचा शेवट "दिवाणचा गुन्हेगार व गोताचा अन्याई" (४) "हाजीर मजालसी हुजूर किले.....सिस्त करून दिली असे."

— २१ —

[अ] **म. इ. सा. खं. १६. लेखांक ५**

सु. १०१७ जिल्हेज ११; श. १५३८ मार्गशीर्ष शु. १२ मंगळवार; इ. १६१६ डिसें. १०.

[आ] बाजी नाईक मरळ देशमूख विाा बाबाजी झुंझारराऊ देशमूख. ताा कानद-खोरेच्या देशमुखीविषयीं वाद.

[इ] क्रमांक २० चीच मजलस आहे व तपसीलहि तोच आहे. तेथें नांवापुढें सिके आहेत. हा विशेष आहे.

[ई] (१) किले पुरंधरास भांडण दाखल झालें व मजलसीनें निर्णय केला आहे. २) सूर्याजी व बाजी या उभयतांचा वाद, बाबाजी झुंझारराऊ विाा आहे. दोघांस वेगळलो

महजर दिले आहेत. (३) या महजरांतील मजकूराचा प्रारंभ " समस्त देशक तर्फ कानदखोरे " असा आहे.

— २२ —

[अ] **संकीर्ण.**

शु. १०१९ जमादिलाखर २१; श. १५४० ज्ये. व. ७ शुक्रवार; इ. १६१८ जून ५; श. १५४१ ज्ये. व. ८ बुधवार; इ. १६१९ मे २६.

प्रारंभास फार्सी सिका. महजर अपूर्ण आहे.

[आ] रेम सेटी विा मंगसेटी भिगे यामध्ये काा आटपाडीचे सेटेपणाचा वाद लागला. रेम सेटी दिव्यास खरा झाला.

[इ] पाा माण दहिगाऊ.....आपाजी पंडित हवालदार वा कारकुनानी.

—मजमुदार
—निघावन
महंमदजी महालदार पाा माार
सेटे महाजन व समस्त पेठ पिलू व सुमारें ६ व्यक्ती; मोकदम कासेगांऊ

सेख इब्राइम सरसंमत् काा
—निघावन
देशकुलाा पाा माार
सरगर; मैटेकरी; मोकदम पिलूव; सीदगौड मो मौजे गोमेवाडी काा आटपाडी; मेटकरी काा सांगुलवे.

[ई] (१) परगण्यास हुजूर वाद दाखल झाला. (२) चण्याचें दिव्य घेण्याचें ठरलें. दिव्याचा हा एक नवीनच प्रकार आहे.

— २३ —

[अ] **म. इ. सा. खं. १८. लेखांक ४.**

श. १५४० मार्गशीर्ष व. १२ बृहस्पतवार; इ. १६१८ डिसेंबर ३ गुरुवार.

(सुाा तिसा आश्चिनच्या ऐवजीं तिसा अशर वाचणें जरूर आहे) श्री, शंकर, नकल.

[आ] काा सुपे व मौजे वढाणे या दोन गांवांतील शिवेचा वाद.

[इ] हाजीर मजालसी.

हाकीम शराः—Xकाजी चांद बिन काजी मनसूर प्राा सुपे, Xकाजी प्राा चाकण

Xकाजी इसाख
प्राा इंदापूर

दिवाण लोकः—Xशहाजी अल्ली देशमूख लिलोजी अजहत देशमूख काा सासवड देशमूख, देशकुाा पाा इंदापूर.

हवालदार; मजमूदार पाा सुपे—हरकारे.
याशिवाय भोंवर १८ गांवचे मोकदम, चौगुले, जोसी व इतर मंडळी मिळून सुमारे ३२ व्यक्ती आहेत.

एकूण सुमारे ४३ व्यक्तींचीं नावें आहेत, ह्यांत ४ मुसलमान आहेत.

[ई] (१) देशमुखांनें हुजूर वाद, दाखल केला तेव्हां निर्णयाकरितां मुनसिफदार पाठविले. (२) गोतांचे कागदपत्रांचें ज्ञान सूक्ष्म असावें असें दिसतें. दिव्य महजर कसा होतो, याची उपयुक्त माहिती आली आहे. (३) गोतांनीं शिवेवरून चालून शीव निश्चित केली.

-२४-

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण २ ले. ३९ पृ. ४१.**

श. १५४३ दुर्मतीनाम सं. आश्विन व. ७ गुरुवार; इ. १६२१ सप्टेंबर २७.
निवाडपत्रांत महजर आला आहे.

[आ] मौजे मालशिरस पा॥ सुपे व मौजे टेकेवाडी व मौजे पिसरवे ता॥ कन्हेपठार प्रांत पुणें या गावातील शिवेचा वाद. मलिकंबराच्या वेळीं वाद सुरू झाला व थोरले बाजीरावाचें वेळीं संपला असें दिसतें.

[इ] कित्ता महजर बितेरीख २७ जिल्काद हुजूर हाजीर मजालीस.

हजरत रायाराऊ	कारकून पा॥ सुपे
देशमूख—प्रां॥ पुणे, का॥ सासवड	हवालदार, मजमदार, सरदार २
ला॥जिमदार व बलुते का॥ सासवड	मजमदार—सासवड, देशमूख पा॥ सुपे.
	मोकदम—मावडी, कुंभारवळण; खळद खु॥, टेकेवाडी.

मोकदम—मौजे रिसे, भिवरी, मुरडी इतर ३ व्यक्ती.
एकूण २० सर्व हिंदू.

[ई] [१] हुजर आजमाकडे प्रथम तकरीर केली. [२] "हजरत राऊ साहेबी नेम केला जे शिवेची माती आणून श्री वटेश्वर मु॥ का॥ सासवड तेथे ऐरणी दिव्य घेणे." वृत्तीकारानें दिव्य केलें आहे. [३] "कारकीर्द निजामशहा ममलकतमदार महंमद अजम .....दोही गांवचे चौगली यानी रवा काढिला" [हरसूलास].

-२५-

[अ] **भा. इ. सं. मं. त्रै. मा. व. ४ [अंक १ ते ४] पृ. ४७.**

सु. १०२२ रविलावल १२; श. १५४३ माघ शु. १३ मंगळवार; इ. १६२२ जाने. १५.

दोन ओळी फार्सी मजकूर व फार्सी सिक्का, महजर अर्धवट उतरला असावा.

[आ] उमाराम देशपांडे वि॥ कान्होजी त्रिमल, परगणे खेडल्याचे देशपांडे वतनाचा वाद.

[इ] मालोजी राजे यांच्या खुर्दखताच्या आधारानें उमारामाचें वतन खरें असल्याचें ठरलें.

[ई] (१) कागद फाटला किंवा काय हें समजत नाहीं. कागदांत मजलीस दिलेली नाहीं. (२) वऱ्हाड प्रांतांतील हा एकच महजर उपलब्ध आहे.

-२६-

[अ] **शि. च. सा. खं. ३ ले. ५७७.**

सु. १०२२ रविलावल १६; श. १५४३ माघ व २ शनिवार; इ. १६२२ जाने. १९.

[आ] लखजी भडाळा मोकदम मौजे आंबवडे. मोकदम मजकुरास देशमुखानें आपल्या इसाफतीपैकीं एक खाचर इनामतीस दिलें होतें. त्याविषयीं व टक्याविषयीं 'कुसूर' पडला होता. भोगवटा मनास आणून खाचर मोकदमाचेंच ठरलें.

[इ] महजर हाजीर मजालसी ताा भोर ताा रोहिडा.

कान्होजी देशमूख (सिका) प्रभु देशकुलकर्णी

बापोजी जेधा.

चिखलगाऊ, पोमरडी, चिखलवडे, ताा भोर, कर्नवड, आंबघेर या ६ गांवचे मोकदम आहेत नि. नांगर; मौजे वहतुंडीचा सुतार (वाकस); आंबवड्याचे वार्तिक महार ३; मेहऱ्या ताा भोर (मोगरी असे) — दोघांची कट्यार आहे; आंबवडेचा चौगुला [नांगर); व सुतार (वाकस).

एकूण १८ सभासद.

[ई] (१) देशमुखाकडेच फिर्याद झाली व त्यानेंच महजर केला आहे. (२) महजराचा शेवट—"देशमुखाची चाकरी करून मौजे मजकूरची मोकदमी खाऊन सुखी आसिजे."

-२७-

[अ] **शि. च. सा. खं. ५, ले. ८७३**; महजर रवा दिव्याचा.

श. १५४३ फा. व. १० रविवार; इ. १६३२ फेब्रु. २४.

कागदाचा वरचा भाग फाटला आहे.

[आ] लख़दराणा बिन सोमदराणा गुरव विाा दाऊ पाटील बिन परस पाटील कटका. मौजे भिवरीच्या मोकदमीचा वाद.

[इ] —वरचा भाग फाटला.

×काजी अबदुल बिन काजी महंमद हकीमशरा व काजी इसमायल प्राा पुणे.

मुजमदार ठाणे माार

शितोळे देशमुख प्राा मार, सेटे काा माार, गोपाळ नरसी (वेल्हारा) महाजन काा पुणा, व पेठ शहापूर व बाजे पेठा. सेटे पेठ मूर्तजाबाद, सेटे, महाजन पेठ मलकापूर.

भोंवर गांवचे २० मोकदम.	**समस्त बलुते मौजे माार**	
प्रजा ८	बलुते	सुतार
	जोशी	चांभार
	परीट	कुंभार
	कोळी	बेरड
	व्रीतिकार	महार

[ई] (१) हुजूर प्राा माारास फिर्याद केली. नंतर मजलीस होऊन निर्णय झाला आहे. (२) दिव्याचें वर्णन महत्त्वाचें आहे. (३) श्री नागेश मुा पेठ शहापूर कसबे पुणे येथें रवा दिव्य झालें. रविवार शिमगा वाा १०, श. १५४३.

—२८—

[अ] **शि. च. सा. खं. १ ले. २१.**

सु. १०२३ रजब २५; श. १५४४ ज्ये. व १२ रविवार; श. १५४५ वैशा व. १२ गुरुवार; इ. १६२२ मे २६; इ. १६२३ मे १५.

चार फारसी अक्षरें वरच्या बाजूस. हा महजर फारच उत्तम प्रतीचा आहे.

(शि. च. सा. खं. १ ले. १३ याबरोबर वाचणें जरूर आहे.)

[आा] रामाजी फर्जंद विठ्ठल काईंदेऊ विरुद्ध गणो रुद्र लंबे. परगणे सिरवळच्या देश कुलकर्णाचा वाद. रामाजी खरा झाला.

[इ] हजीर मजालसी सदर ठाणे परगणे सिरवल.

×काजी **सेरबन** बिन काजी	हवालदार
खुदो हकीमशहा (फारशींत 'सेखन')	(फारसी सिक्का तेरा दली)
मजमूदार मोर्तब	निघावन
देशमूख व मो काा माार (नांगर)	नाईक ठाणे पाा माार
आपाजी मल्हारजी देशमूख	(कट्यार)
(हीं अक्षरें वाटोळ्या शिक्यांत आहेत व नाईक (कट्यार)	
सभोंवतीं १६ दलें दाखविलीं आहेत.)	

(या खालीं डावे व उजव्या बाजूस मिळून सेटीये, महाजन, मोकदम, जोसी, गुरव, सुतार, हजाम, कुंभार, जिनगार, प्रजा, कोळी, तेली, महार, जुनारदार, भोई, उपाध्ये, जंगम, पाणसरे, वगैरेंचीं आपआपल्या निशाणीसह सुमारें १७५ नांवें आहेत.)

[ई] (१) गणो रुद्र लंबे यानें शहाजीराजे यास पाा माार मुकासा झाल्यावर 'मालुमातीचें खुर्दखत त्याकडून महालास आणलें तेव्हां राजेसाहेब मोकासाई याजकडे परगण्यांतील देशमूखादि मंडळीनीं तकरीर केली. (२) तेव्हा साहेबांनीं मुनसिफी मलिक आजम ममलकत मदारी छ २४ माहे जमादिलाखर हाजीर मजालसी याहुजूर केली. लंबे खोटे केले.

(३) खुर्दखतावरून वतन खरे होत नाहीं. भोगवटा लागतो "मालुमातीच्या खुर्दखतावरून मिरासी कैसी साधेल." पृ. २५.

-२९-

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. २९०.**

सु. १०२६ रमजान १; श. १५४७ ज्येष्ठ शु. २ शनिवार; श. १५४८ ज्ये. शु २ बुधवार; इ. १६२५ मे २८; इ. १६२६ मे १७.

[आ] हिराई कोम गोविंदप्रभु धर्माधिकारी काा नाशीक आणि फुलाई, गोविंद प्रभूची मुलगी विाा माहादप्रभु बालप्रभु धर्माधिकारी काा नाशीक, अन्नवस्त्र, घरतकसीम व धर्माधिकरणाची तकसीम यावद्दल वाद. वाटा दिला.

[इ] "ठाणाहून मुनसिफी सदरहू, मुनसीफदाराचे हवाला केली सदरहू मुनसिफ मठामधे बैसोन मनास आणिलें." काा नाशीक येथें

[ई] (१) स्त्रियांनीं वादात पडल्याचा उल्लेख याच महजरांत प्रथम आला आहे. (२) स्वतंत्र मुनसीफ नेमत असावेत असें दिसतें.

-३०-

[अ] **शि. च. सा. खं. १, ले. २२.**

सु. १०२६ रविलावल २९; श. १५४७ मार्ग. ३० सोमवार; इ. १६२५ डिसेंबर १९.

[आ] राघोजी बिन पिलू पटेल सेडकर मोकदम विाा हाऊजी बिन साऊजी कामिथा मौजे चामिली पाा पुणेच्या मोकदमीचा तंटा. कान्होजी सेडकर बिरादर राघोजी सेडकर हा राघोजीच्या वतीनें हजर आहे. वतन सारखें विभागण्यांत आलें.

[इ] बिहुजूर हाजीर मजालेसी.

साबाजी अनंत (निजामशाहीच्या वतीनें)
(फार्सी सिका)
हवालदार पाा माार
मजमूदार पाा माार
नाईकवाडी किले पुरंधर
सितोळे देशमूख पाा माार (सीका)
देसाई गुंजणमावळ
मोकदम पिंपलगौ, लोणी कालभार, पाा पुणे,

महमदजी सरनोबत
(फारसी सिका)
बगत्यारखान मुकासाई मौजे चामिली
नाजीर किले पुरंधर
नाईकवाडी नाा कोट काा पुणे
देसाई, हिरडस मावळ
सोमाजी दिनकर राऊ सरदार बिाा मोकदम-
मौजे निबूत व पागारे पाा माार
फार्सी सिका

[ई] (१) दिवाळीनंतरचा काळ निर्णयाकरतां ठरविला आहे. (२) उभयवाद्यांना आपसांत वाद तोडण्याविषयीं सवलती देण्यांत येत. अखेरीस गोतांच्याकडे निर्णय सोपविला. (३) देशमूख पाा माार यानीं मजलीस हुजूर बोलाविली व निर्णय केला.

— ३१ —

[अ] **संकीर्ण.** महजर दिव्याचा.

श. १५४७ फाल्गु. शु. ११ रविवार; इ. १६२६ फेब्रु. २६.

महजराचें अक्षर पेशवेकालीन आहे. बंदाच्या जोडांत बंद चिकटवतांना अक्षर गेलें आहे. यावरून प्रत्येक बंद स्वतंत्र लिहीत असावेत व मग चिकटवीत असावेत. दिव्याचा तेवढा उतारा घेतला आहे.

[आ] सूर्याजी बिन महादजी पोवार विाा दादा पाटील बिन चाहू पाटील बडधा. मौजे कोढीत ब्राा कर्याती सासवडच्या मोकद्दमीचा निर्णय. सूर्याजी खरा झाला.

[इ] हाजीर मजालसी कर्याती सासवड व बाजे महाल, सर्व भाग उतरून घेतला नाहीं.

[ई] (१) ठाण्यास फिर्याद केली आहे. (२) रवा दिव्याच्या दृष्टीनें महजर उपयुक्त आहे.

– ३२ –

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण २ रें, लेखांक १२.**

श. १५४८ फाल्गुन शु. १ इ. १६२७ फेब्रु. ६ मंगळवार श्री. प्रारंभास.

[आ] मावजीपाटील मोकदम विाा केरोजी पाटील, मोकदमीविषयींचा वाद. मावजी खरा झाला व निमे हक्कदक्क केरोजीस देण्यांत आले. गांवाचें नांव दिलेलें नाहीं.

[इ] बेहुजूर नागावा बेहुजूर राजश्री खंडोबलाळ; महजर बेहुजूर.

×कांजी मुल्ला, राजश्री जिवाजी खंडेराव; रुद्र हवालदार व कारकून ताा **करकंब** सोन ठाकूर.

तपे भोंस	**तपे करकंब**
देशमूख देशकुलकर्णी	देशमूख, मोकदम काा माार,
मौजे— खेडे, अहिरगांव, ताा माार.	**देहाये तपे करकंब**, आरण,
सापटण, मालगांव, देवढी, देहे,	वरवडे, गुरसाले, पेंजूर बेंबळे,
पाथरी, अव्हे, वरडी—१० मोकदम	आखूब, पिंपळनेर, लोदापूरी, उज्जनी, हेदल खुा ऐकूण १० मोकदम, पाटील पेंजूरला पाटील चौगुला आहे असें दिसतें.

एकूण ३० सभासद; पैकीं एक मुसलमान.

[ई] (१) "बेशमी बापोजी अनंत व गोंदजीराम देशकुा तपे मा कारणे महजर लेहून दिल्हा;" यावरून कुलकर्णी महजर लिहिण्याचें काम करी असें दिसतें. (२) कसबा, साहेबी गुरसालें 'थल' दिलें होतें व थलपत्राप्रमाणें हा महजर दिला आहे. (३) शिर धडाच्या चिट्या टाकून थळकरी यांनीं निवाडा केला.

— ३३ —

[अ] **शि. च. सा. खं. ४ ले. ७२१.**

सु. १०२९ सफर १ श. १५५० आश्विन शु. ३ रविवार; इ. १६२८ सप्टेंबर २०

श्री. महजराच्या अखेरीस (प. शि.) आहेः सासवडच्या मोकदमाच्या सहीचें अक्षर निराळें. भाषा फारसीमिश्रित आहे.

[आ] खंडोजी व बाजी बिन जाऊजी घोरपडे मोकदम मौजे कापसी पाा फलेटण विा बोबडे. मौजे कापसीच्या मिरासी पटेलगीचा निर्णय. खंडोजी खरा झाला.

[इ] हाजीर मजालस खान आजम अंबारखान वा कौलू शाहासाहेबू.

सिदी मुकुंद ठाणेदार (बदामी शिका); ळाहामाजी गोविद मेजमूदार;

नरसो गोमाजी सबनीस.

देसक

नाईक देशमूख २ देशकुलकर्णी

(चौकोनी शिका)

मोकदम—(९) सांदगी, कसबे, गिरबी, कापडगांव, सासवड, तरडगांव, हिंगणगांव वाटार, कोरेगांव; सांगवीचा 'गो' मोकदम आहे.

एकूण १६ सभासद.

[ई] (१) महजराचा प्रारंभ—"हे मुख्य करून पाा फलेटण." (२) दिवाणचा महालदार कमाविसेस आला असतां तकरीर दाखल केली. देसाई यासहि सांगितलें. त्यांनीं हामशाई मोकदम, व सेटिये महाजन काा मार, देशक याची 'गोही' घेतली. घोरपडे खरे झाले. (३) "साहेबासी मुकासा अर्जानी जाहाला ठाणाहून महजर मन्हामत केला पाहिजे म्हणवून," यावरून ठाण्यानें महजर दिला आहे.

— ३४ —

[अ] **म. इ. सा. खं. १५ ले. ४१३.** महजर, मिरासीचा.

सु. १०३१ रविरोवल ११; श. १५५२ अश्विन शु. १३ शुक्रवार. इ. १६३० आक्टों. ८.

फारसी मजकूर व सिका; सेवटासहि शिका आहे.

[आ] संभाजी तान देऊ विा गोंदजी मोकद्दम व रामजी बिन राजजी मोकदम मौजे निरगुडे किले फत्तेमंगल. सदरहू मोकदमीच्या निम्या विभागाचे क्रयपत्र.

[इ] हाजीर मजालसी किले फत्तेमंगल.

हवालदार कारकून किले माार — अलाफतुला सर (नोब) त
देशमूख किले माार — पाा रा खास
(ष. को. दोन शिके) — बिदस्तूर देशकुलकर्णी किले माार

[ई] (१) ४५ होनास निमी मोकदमी निकली, कारण दुष्काळ.

-३५-

[अ] **शि. च. सा. खं. ७ ले. २१**; महजर दिव्याचा.

सु. १०३१ रजब २; श. १५५२ माघ शु. ३ मंगळवार; इ. १६३१ जाने. २५.

ह्या महजराचे प्रारंभीचे ५ बंद गहाळ आहेत व शेवटचाही मजकूर उपलब्ध नाहीं. यामुळें वादाची अखेर समजत नाहीं. यद्यपि ले. १८ मध्यें याच दिव्याच्या पुढील मजकूर आल्यानें उभय वाद्यांत दादाजी कोंडदेवानें अखेरीस वतन विभागलें असें दिसतें.

[आ] येसो नारायण बेलसरे व इतर जोतिसी देह ९. विा येम जोशी बिन सोन जोशी व इतर; जोतिश व कुलकर्ण देह ९.

पाा पुर्णे — पाा सुपे
जेजुरी, धालेवाडी, नाझिरे, साकुर्डी; — कोधले, कोलबिहिरे, नाविली, निळूज.
काा सासवड पोा मौजे बेलसर — = ९.

[इ] हाजीर मजालसी मामले दौलत मंगल.

हवालदार व कारकून (७).

—रायाराऊ हवालदार — मजमूदार
—खाभाई सरनोबत — सबनीस
चिटणीस कारकून — पारसनीस
मजमूदार

सरगुन्हो व नाईकवाडी व बोडानीं (८)

×गुन्हेनामजाद — हशमकर नऊ सचणी ७ ?
(मुसलमान १)

ठाणेमामलेमाार (४)?

देशकमामलेमाार (४२)

सेटिये २ — **काा दौलत मंगल**, मोकदम व कुलकर्णी २.
मोकदमानी व रयाणी — **मोकदमानी देहाये—**

मौजे बेलसर १०—मोकदम, २ सेटिये, महाजन, १० गांवचे
२ ठाकूर, परीट, लोहार, वर्तीकार व इतर ३.
मौजे जेजुरी २—मोकदम.

पाा सुपे ७

देसाई, कुतवल, महाजन सेटे व इतर ३ व
देशकुाा १.

काा सासवड १२.

एकूण ६४ सभासद; त्यांपैकीं ३ मुसलमान, तिघेहि लष्करी पेशाचे.

[ई] (१) दिव्याचें वर्णन महत्वाचें आहे. (२) जलदिव्याचा एक नवीन प्रकारहि यांत उल्लेखिला आहे. (३) रायाराऊ याचा महजर.

–३६–

[अ] **चि. च. सा. खं. ५ ले. ९५०. महजरनामा.**

सु. १०३२ जिल्काद १; श. १५५४ ज्येष्ठ शु. २; इ. १६३२ मे ११ शुक्रवार. प्रथम फार्सी मजकूर मराठींत दिला आहे.

[आ] तपे कानदखोरे पैकीं व किले तोरणा यापैकीं मौजे वेले बुा–धानेबु–कानंद–पासली या चार गांवच्या शिवेचा निर्णय.

[इ] बिहुजूर हजीर मजालसी किले कोंढाणा मुजाफती किले तोरणा व तपे कानदखोरे.

×अबर अबदुल—हवालदार (सिका फा.)
हनवरीदास नाईकवाडी किलेमाा (सिका फा.)
×खोजी नाईकवाडी (सिका)
(प) दाजीराऊ,, (सि. म. अस्पष्ट)
— ,, ,,
नाईक (चि.?)
कनाक कोडनाकगस्ती (हलगी व लहानकाठी?)
सबनीस किलेमाार
जये सेकर तिमाजी नाईक (प. अ. शि.)
जये—नाईक (सिका
जये—नाईकवाडी (अ. शि.)
जये— ,, (?)
जये खेमजी मुरारी नाईकवाडी शिका.
बलवंतराऊ नाईकवाडी किले तोरणा (अष्ट० सि.)

ताा कानदखोरे—खासनीस, देशकुार विंझर, अत्रोली, कानद व वेले बुा व इतर मिळून ४ मोकदम; २ धानेबु व कानदचे वीर्तीकार. एकूण सुमारें २२ सभासद.

[ई] (१) गाय बरोबर घेऊन वीर्तीकारानें शिव चालून दाखविली. (२) भाषा फार्सी प्रचुर आहे. (३) २२ मंडळीपैकीं १२ लष्करी पथकापैकीं आहेत. (४) देशमुखानें प्रथम तकरार केली आहे. (५) निवाड्याकरितां किल्लाहून मुनसिफदार दिले आहेत.

– ३७ –

[अ] **संकीर्ण.** माहाजर; रवा दिव्याचा.

श. १५५४।५५ इ. १६३२।३३.

[आ] हिरोजी व इतर सरगर मंडळी आणि तानाजी व इतर गायकवाड यामध्यें मौजे पाथरी पा॥ माण येथील मोकदमीचा कर्कशा लागला. वतन विभागणी केली कारण दोघासंहि रवा लागला.

[इ] का॥ आटपाडी पा॥ माण दहिगाऊ.....बिहुजूर.

हवालदार, मुजमदार, हुद्देदार. ठाणदार, मोकदम सेटफल.

देसक (३३)

—सरदेसाईकामार देशुकुा॥ नाईकवाडीकामार सेटेकामार मौजे–निंबोडे, दिगंची, पळसखेल, सेटफल, तडवले, धाणद, धरणिकी, गांवचे एकूण १२ मोकदम व पाटील; २ तेली व पोतदार का॥ मा॥र.

देसाई १, का॥ मा॥र पो॥ २ पाटील, १ चौगुला व १ कुलकर्णी व १ सरसेटिया मौजे ब्रह्मपुरी, नेलकडें, आवलाबी, वेवल खु॥ वगैरे गांवचे ७ मोकदम; १ चौगुला; १ मेटेकरी; मेहतरी माळी का॥ मा॥र व कुंभार २

एकूण ३८ सभासद.

[ई] (१) मोकासाई याजकडे प्रथम तकरारी केली होती. (२) देशकात कोणाचा अंतर्भाव होतो हें या महजरावरून चांगले समजते. (३) दिव्य महत्वाचें आहे.

–३८–

[अ] **म. इ. सा. खं. २० ले. १८६.**

सु. १०३४ मोहरम ११; श. १५५५ आषाढ शु. १३ मंगळवार; इ. १६३३ जुलै ८.

नक्कल, महजराच्या अखेरीस गोही असून एकूण १३ ब्राह्मणांच्या सह्या आहेत.

[आ] धर्माधिकारी विा॥ जोईसी यामध्यें का॥ कोल्हापूरच्या धर्माधिकरणाचा वाद.

[इ] बी हुजूर हाजीर मजालसी यानी अजमहाल पा॥ कोल्हापूर. अगा अजम अगा सफउ नेबगैवत; ठाणेदार, मजमूदार. व डबीर (फा. सही).

सरगुन्हो व नाईकवाडी यानी (१५).

१ सरगुन्हो (वली इब्राईम), २ सरनाईकवाडी, ३ नाईकवाडी (१ मुसलमान), ९ नाईक (नांवें—लंबकरणे, लंबतुरे, अहीरे, खासने इत्यादि).

याशिवाय कर्यांती हवेलीचे (६)—३ देसाई, १ देशकुा॥, १ नाडगौडा, १ हशमनीस. प्रथम पथकाचीं नांवें व नंतर हीं नांवें आहेत.

कसबे कोल्हापूर (२३)—१ पटेल, २ कुलकर्णी, १ सेटिये, १ महाजन, १ चौगुला, ४ रया; ४ नाईक चोरगस्ती, २ मुजमली, २ नाईक चाटे, ५ वैदिक.

एकूण ४८ सभासद, त्यांपैकीं ३ मुसलमान व ते प्रमुख अधिकारी आहेत.

[ई] (कामारच्या चावडीस निर्णय होऊं शकला नाहीं. "त्यावरी हे खबर ठाणामध्यें (=ठाणे पामार) मालूम जहाली. मग जोइसी.....व धर्माधिकारिणी मजकुरास बोलावून आणिले. त्यावरी हरदोजणापासून हारिंजिंतीचे कतवे घेऊन मुनसिफी कामारचे पाटील याचे हवाला केली तेहि श्रीमहालक्षुमीचे देवीचे देउळी सभा करून..... बोल मनासी आणिले." (२) सदरहु निर्णयावरून ठाणे पामारच्या राजसभेनें हा महजर दिला आहे. (३) कतब्याप्रमाणें गुन्हेगारी ५० व सीर्णी २५ होन घेतली आहे.

—३९—

[अ] **म. इ. सा. खंड १५, ले. ४१८**; महजर, क्रयपत्राचा.

श. १५५५ आश्विन शु. १२ शुक्रवार; इ. १६३३ आक्टो. ४.

शेवटास देशमुखाचे 'निशाण' व मोर्तबसूद.

[आ] जिवाजी बिन खेलोजी भोसले यानी मौजे **निरगुडे** का बायडे किले फतेमंगल येथील मोकदमी विकत घेतली त्याबद्दल देशमुख व देशकुा का बायडे किले फतेमंगल यांनी हा महजर भोसल्यास दिला आहे.

[इ] —बिहुजूर हाजीर मजालसी.

मोकदम हमशाही, मौजे लाजफल, १, मौजे सिरसोफल ३; मोकदम देहाये का बायडे का बायडे, मौजे असुर्णे, लाकडी, लाहासुरणे २, कलद, झिकू या गांवचे मोकदम.

एकूण १२ सभासद.

—४०—

[अ] **शि. च. सा. खं. २ ले. ३४१.**

स. १०३७ रविलाखर ११; श. १५५८ भाद्र. शु. १२ शुक्रवार; इ. १६३६ सप्टं. २.

मूळ फारसींत सुमारे २८ शिक्के आहेत.

हे फारसी शिके ज्यांचे, त्यांचीं नांवें त्यांच्या शिक्याजवळ एकाच लेखकानें फारसीत लिहून ठेवलीं आहेत. नंतर त्याखालीं मोडींत त्या त्या अधिकाऱ्यांनीं आपल्या सह्या केल्या आहेत. कारण सहीचें अक्षर वेगवेगळें आहे. सह्यांच्याजवळ बारीक अक्षरांत बिन रेघेनें कोणी सह्या कराव्या त्याबद्दलचे नुसते हुद्दे दिले आहेत. अखेरीस फा. शि. आहे. जोडावर दोन निरनिराळे फारसी सिके आहेत. एके ठिकाणीं भोंक होतें तेथें कागद लावून त्यावरहि दोन शिक्के केले आहेत.

[आ] अंतो पाध्ये बिना दामो पाध्ये व नारो पाध्ये बिन अनंत पाध्ये गोळवलीकर धर्माधिकारी व जोसी बिा कृष्ण जोसी काा संगमेश्वर. धर्माधिकरण व जोसी वतन काा संगमेश्वर व बाजे महाल या विषयीं वाद. पाध्ये यांनीं जोसी भांडतात म्हणून किल्यास महजर मागितला आहे. जुनीं पत्रें पाहून तो देण्यांत आला आहे.

[इ] महाजर मामले मुजफराबाद व किले खिलणे हाजीर मजालसी.

—×माहामद कासीम हवालदार ×काजी अल्ली मामलेमार

मामलेमार व किले माार **किल्ले माार**

मामले माार मजमदार, निघावन, सबनीस, कुलकर्णी, व

मजमदार, हेजीब, नाडिगौडा, सबनवीस, पोता, ×सरगुरो २, नायेकवाडी ६.

×दबीर, सरदेसाई २, देशकुलकर्णी १.

चिटणीस, ×दबीर, सराफ, ×मोकदम १

×सरगुन्हो १, नाईकवाडी ८.

एकूण ३६ सभासद, पैकीं ८ मुसलमान अधिकारी.

[ई] किल्याहून महजर दिला आहे.

—४१—

[अ] **श्रीसांप्रदायाचीं कागद्पत्रें विभाग २ रा; लेखांक ४२२.**

सु. १०३७ जमादिलावल १; श. १५५८ आश्विन शु. २ बुध.; इ. १६३६ आक्टो. २१.

तालीक.

[आ] नारो माहादेऊ कुलकर्णी मौजे बाहे ताा वाळवे यासी माहादोबा वा खंडोबा, बिन तुकोबा कुलकर्णी मौजे मजकूर (बाहे) यानी आपले कुलकर्ण निमे तकसीम वाटून विकत नारो माहादेउबासी दिले. ले ४२१ मध्यें क्रयपत्र आले आहे. व त्याचा हा महजर आहे. कुलकर्ण निमें विकण्याचें कारण कोनेरी गोळकानें वृथा तक्रार केल्यामुळें वतनाची मुनसफी करून दुबाला करण्याकरतां दिवाण देणें होन ५० खंडोबास द्यावें लागलें. त्यामुळें हलाकी झाली.

[इ] बी हुजूर हाजीरानी तपे वालवे.

कारकुनानी—ठाणेदार मुजमदार

निघेवन सबनीस

नाईकवाडीयानी—३ मुसलमान, ४ हिंदू.

देशमुखानी—देसाई देशकुा, नाडगौडा.

सेटिये महाजन—बसवलिंग महाजन, २ सेटे, १ नाईक.

मोकदमानी देहाये—कसबा, उरुण, कामेरी, कुंडल, खेड, बाहे. सुमारे ३६ मंडळी आहेत त्यांत कुलकर्णी, चौगले, जोसी, पाटील, रया, कुंभार इत्यादि प्रमुख आहेत. बहुतेक सर्वत्र मोकदम, कुलकर्णी व चौगुला आहे.

एकूण ५४.

[ई] (१) "निमे तकसीम विकत खंडून दिले ते खबर ठाणेसी दाखल जाहाले मग साहेबी हुजूर बोलावून तश्रीफ देऊन सेर्णी देणे म्हणून रजा फर्माविले मग आपुले बाबे **देसकानी** तहे मजकूर इलतमास केले जे नफर मजकुरापासी सेर्णी घेऊन माहजर वा मिसली करून देणे म्हणऊन बराये मालुमाती खांतिरेसी अणऊन....."

–४२–

[अ] **भा. इ. सं. मं. त्रै. मा. व. ६ अं., १ ते ४ पृ. ७०.**

स. १०३८; श. १५५९; इ. १६३७.

[आ] गोपाळभट पुजारा जगदंबा सस्तिंग वणी विा भोपे पुजारे, पुजेचे ताक्षिमे विषयीं वाद, गोपाळभट खरा झाला.

[इ] हाजीर मजालसी किले अहिवंत...बी हुजूर.

×काजी पा ऊणी दिंडोरी (फा. मजकूर व सि.)
×हवालदार पा ऊणी (फा. सि.)
सबनिस किले मार बी ॐ
देसमूख व कुलकर्णी पा ऊणी ४
देसमूख व कुलकर्णी का ऊणी २

×हवालदार किले मार.
मजमुदार पा ऊणी.
किले मजकुरास नाईकवाडी व नाईक मिळून १५ असामींचें पथक आहे (१० नाईक + ५ नाईकवाडी) कांहींच्या नांवांपुढें फा. सी. आहेत.
नाईकवाडी टाणे पा ऊणी ३
नाईकवाडी पा ऊणी १

याशिवाय, जोसी (बा. सही), सराफ; सटे का ऊणी, सोनार; सेटिया कासार, सुतार, मामन सुकूतमुला, सेटिया सिंपी, तेली, लोहार अशी सुमारें १० मंडळी आहेत.

एकूण सुमारें ४० व्यक्ती आहेत.

[ई] (१) हुजूरून कित्यास खुर्दखत झाले कीं निर्णय करणें. (२) मोपा हजर राहिला नाहीं. गोपाळभटाजवळ कागद होते. ते पाहून निर्णय दिला आहे. (३) त्या भागांतील येवढाच महजर उपलब्ध आहे.

–४३–

[अ] **म. इ. सा. खं. १७ ले. ७.**

सु. १०३८ रमजान २०; श. १५५९ व. ७ शुक्रवार; इ. १६३८ जानेवारी २६.

[आ] बाहुजी बिन कान्होजी हैबतराऊ व हबाजी बिन बाबाजी हैबतराऊ व बाळाजी बिन रुद्राजी हे ताा गुंजणमावळचे देशमुखीविषयीं भांडत होतें. भाऊपणाचा वाद.

[इ] दादाजी कोंडदेऊ सुभेदार नामजाद व व कारकून किले कोंढाणा व महाल निहाय (फा. सि.)

देशमूख व देशक—

तपे **खेडे**बारे
२ देशमूख (एकाचा शि. व दुसऱ्याचा नां.)
१ देशकुाा, १ अजहति देशमूख

ताा **कानदखोरे**
१ अजहती देशमूख ताा माार
देशकुाा ताा २, मोकदम १

ताा **मोसे** खोरे
देशमूख ताा माार

देशक व कुलकर्णी
३ व्यक्ती

देशक ताा गुंजणमावळ
वांगणी, जांबुली अशा ३ गांवचे ३ मोकदम व १ खासनीस

एकूण १६.

[ई] (१) 'साहेब व गोत मिळुनु येणेप्रो निवाडा केला.' (२) या महजरावरून देशक म्हणजे गांवचे गांवकीचे वतनदार अशा अर्थ दिसतो. देशक संस्थेचा अधिपति देशमुख असें दिसतें. (३) शिवाजीमहाराजांनीं हा निवाडा अप्रमाण करून पुढें नवीन वांटणी केली आहे. (म. इ. सा. खं. १७, ले. १० पहा).

– ४४ –

[अ] **शि. च. सा. खं. १ ले. २६**; माहाजर–रवा दिव्याचा.

सु. १०३८ मोहरम २५; श. १५६० ज्येष्ठ व. १२ बुध.; इ. १६३८ मे ३०.

[आ] बाबाजी मोकदम नेलेकर मौजे कोढीत प्राा पुणें यानें आपली मौजे कोढीतची निमे, मोकदमी जनाजी खैरा यास दिली. हेतू इतकाच कीं गांवाची व्यवस्था रहावी. परंतु तसें झालें नाहीं म्हणून बाबाजी रुद्राजी जाधव म्हणून नवीनच एक इसम आपल्या मदतीस आणून त्यांनीं दोघांनीं मिळून खैरा यास घालवून देण्याचा प्रयत्न केला व तसें झाल्यास त्याचा विभाग जाधवानें घ्यावा असें ठरलें. मोहरी येथें खैरानें दिव्य केलें व तो खरा झाला. तेव्हां दादाजी कोंडदेवानें वतन निमेनिम करून विभागून खैरास निमा भाग व उरला निमा भाग जाधव व बाबाजी नेलेकराचा पुतण्या कृष्णाजी या उभयतांस दिला. वडिलकीचे हक कृष्णाजीस दिले.

[इ] महजर हाजीर मजालसी काा खेडेबारे.

––दादाजी कोंडदेव सुभेदार –– कोंढाणा (सिका फा.)

देशमूख व **देशक** माहाला निहाये
देशमूख ताा खेडेवारे (नां.)
देशमूख ताा कानदखोरे (नां.)
देशमूख ताा कर्या. मावळ (नां.)
देशमूख ताा गुंजणमावळ ३ [बापूजी हेबतराव १ (नां.) बाबाजी हैबतराव व बाजी नाईक २ (नां.)]
देशमूख ताा वेलवंड खोरे १

मौजे—निगडे, केतकवले, दिवडी कांबरे ताा खेडेभारे, ४ मोकदम (नां प्रत्येकाचा)
मौजे—हिवरे, गराडे, परींचे प्राा पुणे, ३ मोकदम (नां. प्रत्येकाचा)
एकूण १४ व्यक्ती.

[ई] (१) "दिवाण व गोत उदंड जाले परंतु खेरा झडेचना मग दिवाणे गोते दिव्य नेमून....." (२) दिव्य महत्त्वाचें आहे. (३) या महजरावरून देशक म्हणजे महालांतील सर्व मोकदम असें दिसतें.

– ४५ –

[अ] **शि. च. सा. खं. ३ ले. ६३२**

१५६१ श्रावण व. ५ गुरुवार; १६३९ ऑगस्ट ८; (छ १६ रबिलावल = १५३९ जुलै ८; आषाढ व. ३ सोमवार.)

[आ] येलोजी व जवाजी वागमोडे मोकदम मिरासदार मौजे बोरी पाा इंदापूर विाा बिरोजी मोकदम मौजे लासुर्णे. मौजे बोरीच्या मोकदमीचा वाद. वतन निमेनिम विभागलें आहे.

[इ] हाजीर मजालसी पाा इंदापूर.

देशमूख पाा मार २

मेलगाऊ, जांबू लाकडी, चिखली, दहिगांव, वरकुटे या भोंवर गांवचे ८ मोकदम.

[ई] (१) "**गोत मजालसी मिळोन** निवाडा केला कीं मिरासी मोकदम तोडूं नये व बिरोजीचा माल वेचक आहे. मोकदमी राखिली आहे त्यास तोहि तोडिता नये..... दोठाई खाऊन सुखी असणें."

– ४६ –

[अ] **म. इ. सा. खं. १८, ले. ७.**

सु. १०४० जमादिलावल ६; श.१५६१ भाद्र. शु. ८ सोमवार;इ.१६३९ ऑग.२६.

[आ] मालजी भोईटा मौजे रावेत पाा पुणें विाा भिलोजी मालजीचा दायाद भाऊबंद. मौजे रावेदच्या पाटिलकीचा वाद. भिलोजीचा पक्ष खरा ठरला असें दिसतें. गोतानें निवाडा केला आहे.

[इ] बिहुजूर हाजीर मजालस.

दादाजी कोंडदेऊ सुबेदार नामदार किले कोंढाणा.

२ देशमूख ताा खेडेबारे ×मुजावर कसबे पुणे

देशमूख ताा मोसेखोरे

मोकदम मौजे खडकवासले; व अंजनगाव. कुलकर्णी मौजे माण, चौगुला मौजे लोणी काळभोर.

एकूण ९, मुसलमान १.

[ई] (१) तक्रार सुभेदाराकडे गेल्यावर—"साहेबांची रजा सादर जाली····· दरींबाब सरंजाम होय मालूम जाले तरी पाा मजकुरीचे दाहा गावाचे मोख्तेसर पाटील व गावीचे कुणबी व बलुते आणून·····निवाडा करणे गोताचा माथा सत्या घालून ज्याची पाटिलकी होईल त्यास देवणे म्हणऊन रजा सादर जालियावरी·····" उभयतास आदब-खान्यांत ठेवले व कतबे घेतले "जे साहेबी हमशाही गावीचे मोकदम व आपले दाईज बापभाऊ व बलुते·····त्यास पुसोन निवाडा केला पाहिजे. **स्वगोताच्या** निवाड्यास··· राजी असे." यावरून 'गोत' म्हणजे कोण तें दिसून येईल.

–४७–

[अ] **शि. च. सा. खं. ७, ले. ३१.**

सु. १०४१; श. १५६२ माघ शु. १३ गुरुवार; इ. १६४१ जाने. १४.

[आ] भिकाजी बिन नाईकजी डिमले मौजे सिवरे ताा खेडेबारे विाा नाईकजी बिन तान्हाजी डिमला मौजे कल्याण, ताा खेडेबारेच्या सरमोकदमीविषयींचा निर्णय. भिकाजी खरा ठरला.

[इ] हजीर मजालसी ·····दादाजी कोंडदेऊ सुभेदार नामजाद किले कोंढाणा.

हवालदार ताा खेडेबारे मजमूदार ताा खेडेबारे

२ देशमूख ,, मुद्रल देशकुाा ,,

काा खेडेबारे ३–मोकदम, सेटे, महाजन मोकदम मौजे–खोदी, नसरापूर, कासुर्डो, पय, करंदी, व केलवड्याचे मिळून मोकदम ३. मालेगाव, वेलू मिळून ५ मोकदम.

एकूण १७ व्यक्ति.

[ई] (१) उभयवाद्यांस साहेब हाजीर मजलसीस मान्य आहां काय असें प्रथम विचारलें व राजीनामा घेऊन मग निर्णय केला आहे. (२) साहेब हाजीर मजलसीनें देशमुखाच्या माहितीप्रमाणें निवाडा केला आहे.

–४८

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. २९४।२९५.**

सु. १०४२ रजब १२; श. १५६३ आश्वि. शु १५; इ. १६४१ आक्टो. ८. दीड ओळ फार्सी नंतर द्वादशदली फा. सि.

(ले. २९४ मध्यें काा नाशीक येथील मजलस दिली आहे. ले. २९५ मध्यें महजर आहे. दोन्हींच्या तारखा एकच आहेत. महजरहि काातील मजलसीनेंच दिला आहे. तेव्हां दोन्ही लेखांक एकत्र वाचण्यास हरकत नाहीं. ले. २९५ त मजलसीचा उल्लेखहि आहे.)

[आ] सोनप्रभु बिन कोंडप्रभु धर्माधिकारी व त्याची बायको काा नाशिक विा गणशुक्ल. गणशुक्लानें सोनप्रभु कोंकणात गेला असतां शूद्राच्या हातचें अन्न खादलें म्हणून त्यास अपंक्त (वाळीत) ठरविलें. प्रायश्चित्त घेऊन त्यानें शुद्ध व्हावें असें गणशुक्लानें मजलसी समक्ष सांगितलें. जवारास थोर ब्राह्मणांनीं प्रायश्चित्त दिल्याचें सिद्ध झाल्यानें सोनप्रभूस मजलसीनें पंक्तिपावन केलें आहे.

[इ] हजीर मजालसी ठाणे मामले गुलसनाबाद.

×मीर अहमद रजा अमीन	भया बलभद्रदास सेखदार (फा. सि.)
देशमूख पा मार	भयाभूपतीराय कारकून (फा. सि. व नांव आडवे)
हेजीब देशमूख	देशपांडे ३; पाटील काा नाशीक १
—यारदी	वेंकाजी गोपिनाथ वकील तरफ जवार १
मोकदम पाटील कुलकर्णी	सेटे महाजन ३
इत्यादि ५	

एकूण १९ व्यक्ती, पैकीं १ मुसलमान.

[ई] (१) "काा मार हा हुजूर येऊनु फिर्याद जाली कीं.....हे **हाजीर मजालसी मनास आणून आपणास खरे खोटे केले पाहिजे.**"

–४९–

[अ] **चौल अधिकारी दप्तर (रामदास रामदासी) ले. १३;** महजरनामा, दिव्याचा.

सु. १०४२ जिल्काद २२; श. १५६३ माघ व. ८ शनिवार; इ. १६४२ फेब्रु. १२. नकल.

[आ] मौजे झिराड तपे झिराड मामले चेऊल व मौजे सारळ तपे अष्टागरू या दोन गांवच्या शिवेचा निर्णय (दिव्य महत्त्वाचें आहे. कोंकणांतील शिवेच्या निर्णयाचा हा एकच महजर उपलब्ध आहे).

[इ] बी हुजुर बीाा ता।.

बाळाजी भास्कर अजहत देसाई (सही)१

नाईकवाडी दडदुर्ग १ ठाकूर आधिकारी (सही) १ ×देसाई देशुकाा ताा शिराड व
पटेल मौजे जेबुरवे १ वर्तक व प्रजामहाल आव्हास २ अष्टागरु१
मौजे असुले; माहात्रा २ मौजे साथी माहात्रा १ माहातरे व प्रजा मौले बेकवडे १
दारनाक १ **मौजे महागौ**
राऊल१, हुदेदार१, भानजी१,
बाजे समस्त प्रजा खोत १

एकूण १६ व्यक्ती.

-५०-

[अ] **म. इ. सा. खं. १८, ले. ८**; महजरनामा.

सु. १०४३ रविलावल ९; श. १५६४ ज्ये. शु. १० रविवार; श. १५६५ ज्ये. शु. १० गुरुवार; इ. १६४२ मे २९; इ. १६४३ मे १८.

श्री नकळ.

[आ] बाजी बिन बानजी विाा कृष्णाजी बिन सिदोजी रणनोवरे. मौजे मलद प्रा पुणे येथील मोकदमीचा निर्णय.

[इ] बहुजूर हाजीर मजालसी.

काजी अबदुल बिन काजी महमद हकीमशारा व काजी सदर बिन काजी इस्माईल नब काजी प्राा पुणे

दादाजी कोंडदेव सुभेदार मजमुदार प्राा पुणे

कुरकुंब व वरवडयाचे मोकादम २

हवालदार प्राा पुणे

सितोळे देशमुख प्रां पुणे २, वढाणे व राजेगाऊचे मोा २

एकूण ११ मंडळी हजर

[ई] (९) " बानजींचे व सिदोजीचे विभाग पूर्वीच जाहाले आहेती. विभाग जालिया उपरी विभागाची धणीन सिदोजीची पत्नी पुताई, ते विभाग आपण भक्षू अथवा पालक पुत्रास देऊ अथवा आणिकास देऊ ए अर्थी बानजीस समंध नाहीं **एदर्थी वचने याज्ञवल्क्य, 'पत्नी दुहितरः.....' (वृद्धमनु, बृहत्मनु मिताक्षरा) ऐसी वचने शास्त्रांची असे ती.** " (२) महजराचें लेखन मुद्देसूद आहे. व्यवहारपद्धति महत्त्वाची आहे.

-५१-

[अ] शि. च. सा. खं. १, ले. २७ महजर असल वाा नकल.

सु. १०४३ रविलावल १२; श. १५६४ ज्येष्ठ शु. १४ बुधवार; श. १५६५ ज्येष्ठ व १३; इ. १६४२ जून १; इ. १६४३ मे. २१. (रविलावल २ वेळा आहे).

[आ] वाल्हे बिन येका कुंभार विाा साऊ बिन काऊ कुंभार. काा पुण्याच्या कुंभार वतनाचें वडिलपण व मेहतरकीचा वाद. मेहतरकी व वडिलपण वाल्हेस मिळाले व बाकीचे हक विभागले गेले.

[इ] हाजीर मजालसी मुाा कसबे खेड.

काजी आबदुला बिन काजी महंमद व काजी सदर बिन काजी इस्माईल नैब काजी प्राा पुणे (पारसी खाली)

हवालदार प्राा पुणे खाली सीका)

२ देशमूख प्राा माार (२ सिके)

—देशमूख गुंजणमावळ

दादाजी कोंडदेव सुभेपार (सिका)

मजमूदार प्रा पुणे

देशमूख ताा खेडेबारे २

सेटे महाजन काा पुणे २

सेटे पेठ मूर्तजाबाद १

सुतार काा पुणे २

काा पुणे ७—मोकदम, सेटे, महाजन (पेठ परीट ,, १ शहापूर) जोसी विाा पाठक; मुरव, न्हावी, महार. मोकदम, मौजे लोणी व दिघी २

एकूण २५ मंडळी हजर.

[ई] (१) काा मजकूरच्या बलूत्यांच्या गोहीनें कजिया तोडला आहे.

-५२-

[अ] म. इ. सा. खं. १८, ले. ९.

सु. १०४३ रविलावल २०; श. १५६४ ज्ये. व. ७ फुरुवार; इ. १६४२ जून ९. श्रीशंकर.

[आ] मिराजी बिन मियाजी विाा अमन बिन चांद मोकदम मौजे कातरज पाा पुणे. मौजे कातरजचे मोकदमीविषयीं निर्णय. वतन व्यवस्था लावून विभागणी केली आहे.

[इ] हजीर मजालसी मुाा काा खेडेबारे.

काजी अबदुल···इस्माईल काजी नैब पाा पुणे २

—हवालदार पाा पुणे

—देशमूख ,, २

दादाजी कोंडदेव सुभेदार

—मजमूदार पाा पुणे

मौजे, अतीत, चिकिली, मिजें या गावचे मोकदम.

एकूण ११ मंडळी.

[ई] (१) लेखनपद्धती मुद्देसूद आहे. (२) मजलीस वरील महजराप्रमाणेंच आहे. फक्त मोकदम बदलले आहेत. (३) " भांडत हुजूर आले."

–५३–

[अ] **शि. च. सा. खं. ७, ले. ३२**

सु. १०४३ जिल्हेज ११; श. १५६४ फा. शु. १३ मंगळवार; इ. १६४३ फेब्रु. २१.

श्रीनकल.

[आ] जुंझारराव बिन संभाजी देवकाते विा बहिरजी मुगुटराव बिन सिदोजी मुगुटराव. मौजे मेखलीच्या मोकदमीचा वाद. जुंझाररवांचें वतन खरें झालें.

[इ] हुजूर हजीर मजालसी बी ताा; दादाजी कोंडदेव सुभेदार नामजाद किल्ले कोंढाणा महाल निहाये दफाते.

×बहिलिमखान हवालदार काा बारामती	मजमूदार काा बारामती नाईकवाडी काा
प्राा सुपे १	×इतबारखान
देशमूख देशुकुाा काा बारामती प्राा सुपे २	देशुकुाा १
प्राा सुपे पैकीं मौजे—सिरसोल, खाडज मालगांव, वागत, तांदुलवाडी, कटफल, मळद, कनेरी, सांगवी, कोटेली गांवें १० सुमारे १५ मोकदम आहेत.	पाा सुपे पैकीं मौजे—सोनगांव, गोजेबावी, लोणी, कोव्हाळे, पारवाडी, मळद, काबलेस्वर, देऊलगांव या गांवचे सुमारे १३ मोकदम सेटे, चौगुला, काा बारामती २
×मूनसूरखान आा देशमूख १	—
—	१९
२०	

एकूण ३९ मंडळी हजर, त्यांपैकीं ३ मुसलमान आहेत; २८ मोकदम आहेत.

[ई] (१) "मोकदमीबदल भांडत हुजूर आले यावर साहेब व देशमूख व गोत बसोन मनसुबी मनास आणिल्यावर....."

–५४–

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. ५३.**

श. १५६५; इ. १६४३।४४.

[आ] तिमाजी पुरुषोत्तम व रामाजी विठ्ठल यांमध्यें पाा सिरवळच्या देशकुलकर्ण व गांव कुलकर्णाचा भाऊपणाचा वाद लागला, वांटणी केली आहे.

[इ] हाजीर मजालस दिलेली नाहीं.

[ई] (१) "निवडलेप्रमाणे जो वर्तेना त्याणे दिवाणांत होन पांचसे देणे हा महजर सही." (२) दादाजी कोंडदेवानें हें वांटणीपत्र केलें. त्यानंतर रामाजी विठ्ठलनें जिजाऊ

साहेबांकडें जाऊन गोतमुखें निवाडा करण्याची मागणी केली. ती मान्य झाली. व त्याप्रमाणें दादाजी कोंडदेव यानें हवालदार पाा सिरवल यांस गोतमुखे सदरहू वादींचा निवाडा करण्याविषयीं पत्र लिहिलें त्यांत दादाजींनें स्वतः शिवापूर येथे केलेल्या वांटणीच्या या वरील महजरचा उल्लेख केला असून तो रद्द केला असें म्हटले आहे. यानंतर तो मृत्यु पावला व पुढें निवाडा झाला. हा वाद छ. शाहू राजे यांचे वेळीं संपला, शि. च. सा. खं. १ ले. ८२ पहा.

—५५—

[अ] **पेशवे दप्तर विभाग ३१, नं १७**; महजरनामा.

फसली १०५४ जिल्काद ५; श. १५६६ पौष शु. ७ बुधवार;; इ. १६४४ डिसें. २५. नकल, वाटोळा फा. सिका.

[आ] दावल बिन शाबुद्दीन विा रंभाजी नाईक ठाणा पारनेरचे नाईकी वतनाचा वाद. मलिकंबरच्या काळांतील वहिवाटीवरून दावल खरा झाला.

[इ] महजरनामा हाजीर मजालसी पाा पारनेर बी हुजूर.

तुलोजी दादाजी हांडे देशमूख सा जुन्नर — देशपांडे सा जुन्नर

(मोहर) — (दसखत)

पाा पारनेर पो पुढील गांवचे मोकदम पाटील व कुलकर्णी.

मौजे—वरसिदे, वडजी, निबोज, खांबे, टाकली ढामढेर, भोंदरे, म्हैसगांघ, गोरगांऊ, धोतरे, दरडी, टाकली, भालवणी, सातगाऊ, निंबगाऊ धार, दहिठाणे, पिंपळगाऊपिसा, हिवरे, पानोली, जवळे, सोलके, केडगाऊ, टाकली, पिंपळगाऊ, साकरे, आसदगाऊ, करंजवणे बुा, साकरेआडबई, पलवे बुा, वाघोड, जातेगाऊ, घाणेगाऊ, लोणी, पिंप्रीघ्राणा, कुप बुा, जांबगाऊ, भायरपवार, धवलपुरी, म्हैसणे, अवरंगपूर; गारगुड.

एकूण ४१ व्यक्ति हजर.

[ई] (१) "गोत दाही देत नाहीं. म्हणौन फिर्यादी उभा राहिला होता. मग आम्ही (=गोतानीं) थांबऊन यासी महजर करून दिधला."

—५६—

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. २९७.**

फसली १०५६; श. १५६८; इ. १६४६

फारसी सिका व दोन ओळी मजकूर.

[आ] दतदेऊ व सोनप्रभु व माहादप्रभु व हरदेऊ वगैर धर्माधिकारिणी काा नासीक बिा सिऊभट बिन धौंडीभट क्षेमकल्याणी काा मार; धर्माधिकारी वतन व सोनार जाती-

मधील विवाहविषयक वृत्तचिें भांडण. क्षेमकल्याणी सोनाराचा केवळ आश्रीत आहे, त्याला हक्क मिळूं शकत नाहींत असें ठरलें.

[इ] बिहुजूर हाजीर मजालसी ठाणे मामलै गुलसनावाद.

×काजी सैद अशरफ हकीमशरा	गुमास्ते अमीन विसाजीराम	सेकदार करोडी १
देशमूख मा मार २	गुा आमीन १	पाटील मो का नाशीक १
पाटील १	देशपांडे पा मार ३	
हेजीबतरफ मोनाडी ३	कुलकर्णी का नाशीक १	
	सेटे महाजन २	

एकूण १६ व्यक्ती.

[ई] (१) हिंदूंच्या (ब्राह्मणांच्या) धार्मिक हक्कांचा निवाडा काजीनें हाजीर मजालसीमार्फत केला आहे. (२) क्षेमकल्याणी हा एका सोनाराचा आश्रित असून, त्या सोनाराच्या लग्नांतच हा वाद निघाला. (३) लग्नातील धर्माधिकाऱ्याचे हक्कांची नोंद. (४) 'गोहीभासं' चालूं असतां उभय वाद्यांना आदबखान्यात ठेवलें होतें.

—५७—

[अ] **शि. च. सा. खं. ३, ले. ४५४.**

मु. १०४८ रविलाखर १; श. १५७० वै. शु. २ शनिवार; इ. १६४८ एप्रील १५. नकल.

[आ] नरसजी पानसरा व येसाजी पानसरा महाल आवटबोलावी का आकोले पा आकोले विा देऊजी व रतनजी नाईकवाडी पा मजकूरचे पानसरीपणाचे वतनाचा वाद.

[इ] हाजीर मजालसी सदर ठाणे पा आकोले. बिहूजूर तपसील;

काजी व खत्री हकीमशा २	**हवालदार व कारकून ३**
×काजी हकीम पा मा बमोहर १; खतीब पा मार १ बमोहर	हवालदार बमोहर १ मजमूदार का मार १
देशमूखानी पा मार ३ (मोहर १; नां. १)	सेख—बमोहर १ लग
का आकोले	
मोकदम ३ (नां.) सेटिये २ (तराजू)	**देशपांडे पा मार** (कोरी जागा)
नाईकवाडी पा मार ४ (कट्यार)	
मोकदम गावगना १	

एकूण २० व्यक्ती.

[ई] (१) हुजूरच्या निवाड्याच्या खुर्दखताप्रमाणें महजर दिला आहे. (२) मजलस महत्त्वाची आहे. (३) "देशपांडे महाजर लिहिला आहे." पृ. ६५. (४) भाषा फार्सीमिश्रित आहे, (५) त्या भागांतील येवढाच महजर आहे.

-५८-

[अ] **कारी व आंबवडे जेधे देशमूख (रामदास रामदासी) लेखांक १५.**

श. १५७१ भाद्रपद व. २ बुधवार; इ. १६४९ ऑग; १२.

श्रीनागनाथ. महजर महत्त्वाचा आहे.

[आ] कान्होजी नाईक जेधे देशमूख यांनीं आपल्या पांच मुलांत आपली ताा रोहिडखोऱ्याची देशमूखी विभागली. तिचा महजर.

[इ] हाजीर मजालसी बीहुजूर राजश्री कोन्होजी नाईकजी नाईक देशमूख ताा भोर किले रोहिडा व कारकून व हशम व देसक, व बारावैते ताा मजकूर या विदमान.

कारकून व हशम-कोन्होजी देशमूख (सीका) १, पेशवे खासनीस बी 'दस्तूर (=बाई निराळी) गुाा प्रभु देश कुलकर्णी २. हेजीब १, कारभारी १ व इतर १२ एकूण १७.

देशक व बारा बैते—भोंवर २० मौजेचे ३७ मोकदम व पाटील. आणि कुलकर्णी २ एकूण देशक ३९.

ताा माार व मोजे आंबवडी व कारीचे बारावैते—जोशी १, मेहतरी हजाम २, परीट मेहतरीये २, गुरव २, पोतदार १, महार ४, सेटिये ३, ठाकूर ३, सुतार १, कुंभार, २, एकूण बारावैते २१.

एकूण ७७ मंडळी हजर आहेत.

[ई] (१) महजर शिस्तवार लिहिला आहे. आरंभ,-'याविदमाने महजर' (२) देशकुणकर्ण्याच्या वतीनें त्याच्या पेशव्यानें 'दस्तूर' केलें आहे. तो गैरहजर दिसतो, (३) सभा महत्त्वाची आहे. (४) देशक=भोंवरगांवचे मोकदम पाटील.

-५९-

[अ] **शि. च. सा. खं. १, ले. ४१.**

सु. १०५० जिलकाद २९; श. १५७१ मार्ग. शु. १ शनिवार; इ. १६४९ नवंबर २४.

शेवटास गोही घातली आहे.

[आ] केशजी बिन नागोजी काटकर व इतर काटकर आणि गोंद गांबडे या उभयतांनीं दिवाणचें देणें झालें म्हणून सुपे खुाा पाा सुपे ची मोकदमची तिसरी तकसीम नीलकंठ राऊ यास दिली. प्रत्येकानें एकमेकास पत्र लिहून दिलें. त्यांत हें पत्र काटकर यांनीं नीलकंठ राऊ यास लिहून दिलें. त्याचप्रमाणें इतरांचीं पत्रें पाहून सरदहूविषयींचा हा महजर ठाण्याहून देण्यांत आला आहे.

[इ]

हजीर मजालसी.

—काटेदेशमूख २ हवालदार
—देशकाा २ सेटिये
नाईकवाडी ५ (१ मुसलमान) मौंवरगांवचे मोकदम
मौजे माजगाऊ, वागज, लाठे,
रटर्ण, वाकी, लोणी या गांवचे
मोकदम व चौगुले मिळून सुमारें ८

[ई] (१) महजराची मजलस नीट लिहिलेली नाहीं. (२) निलकंठराऊ; काटकर; व गौंदगावडा अशा तीन तक्षिमा मौकदमीच्या झाल्या. पूर्वी दोनच होत्या. तिघांनीं परस्परांस पत्रें लिहून दिलीं "यैसे तिघानीं परसपरें येक येकास लेहोन दिधले तिघाची लिहिली ठाणियास आणिली. ठाणा खातिरेक आणून सदरहूप्रमाणें महजर करून दिधला आसे."

—६०—

[अ] भा. इ. सं. मं. त्रैमासिक. व. ७ पृ. १०६.

श. १५७३ इ. १६५१.

[आ व इ] सावाजी पासलकर विाा धर्माजी पासलकर; ताा मोसेखोरेच्या देशमूखीच्या वाटणीचा महजर.

साहेबी आपणास हुजूर गोत बैसऊन
मनसुफी मनास आणली.

देशमूख व देश कुाा पाा पुणें देशमूख ताा पोडखोरे
देशमूख ताा मुठेखोरे ,, हिरड्स मावळ
,, ताा कानदखोरे ,, गुंजण मावळ
,, बेल्हवंडखोरे २

८ देशमूख, १ देशकुाा = ९

[ई] (१) मांडण हुजूर दाखल झालें. साहेबी स्वतः गोत नेमिलें. (२) सर्मेत सरकारी कारकून नाहीं. (३) सर्व 'परगण्याचे अधिकारी' आहेत.

—६१—

[अ] शि. च. सा. खं. ३, ले. ६३७.

सु. १०५२ सफर २५; श. १५७३ माघ व. १२ मंगळवार; इ. १६५२ जाने. २७.

[आ] जाखो निलकंठ व सावाजी महादेऊ कुलकर्णी काा खानापूर व इतर खेडीं विाा तिमाजी नरसिंह व इतर भाऊ कुलकर्णी काा खानापूर व इतर गांव; काा खानापूर वगैरे गांवच्या कुलकर्णाचे तकसिमीविषयीं भाऊपणाचा वाद.

[६] हाजीर मजालसी मामले मूर्तजाबाद.

×काजी अबदुकादीर हकीमशरा ×हसनशा हवालदार ×सैद माहामूद
×हैबतखान बजाहती ×मुतावली रोजे बेहतरीन ×मीर होकारी
×मुतावली ×अलेहुम अलस कवतवासलाद (= ८)

कारकुनानी वा हुदेदारानी (१४)

ठाणेदार मजमदार नाजीर वा निघावन ×मलीक दबीर
सरनोबत हेजीब माहालनीस हरकारे
निघावन सबनीस निसीदापोता निसीदा आंबरखाना
निसीदाभटी कोठार इमारती बिा ,, जरातखाना

खुर्द सालगानी वा सरगुरो वा नाईकवाडी यानी वा देसकानी (३०)

खुर्द सालगानी ३ (तिघेहि मुसलमान)

सरगुरोयानी २ (दोघे मुसलमान) (एकाचा फारसी सी. व एकाचा खंजीर)

नाईकवाडीयानी १७

त्यापैकीं सात नाईकांच्या नावांखालीं फा. शि. आहेत, एकाच्यापुढें कट्यार आहे. ३ मुसलमान आहेत व बाकीचे १४ हिंदू आहेत. शिकेदार नाईक सर्व हिंदू आहेत.

देशकानी ९

अमीन १ ×खान १ (फा. सि.) देसाई १ देसाई (म. शि.) सरदेसाई १ देसाई २ देशुकुा २

पटेलानी व सेटे महाजनानी कसबा (१९)

पटेल १ (नां.) चोगला १ मेहतरी तेली १ मेहतरी माली २ (खुरपे)
सेटी (तागडी) १ मेहतर तेली १ मेहतर कुंभार २ (चाक)
सेटीये २ मेहतर अहिनीगार वा दुरोदेगार ३ मेहतर हटीगार १
महाजन २ मेहतर सरोफानी बिा१ मेहतर १ (धूपार्ति)

एकूण ७२ व्यक्ति हजर आहेत. त्यापैकीं १८ मुसलमान आहेत व ते प्रमुख अधिकारी आहेत.

[ई] (१) "·····मामले मजकुराचे सदरेसी महामूल केले वरी ठाणे मामले मजकूराचे किताबती वा मिसल काा खानापुराचे वा मौजे पेडचें कारकुनासी वा हुदेदारासी वा मोकदमासी घेऊन गेलेवरी तेथील मशरूलअनाम जिवाजी पंडित नामजाद काा मिलवडी वा देहाये वा कारकुनानी वा पटेलानीं वा सेटे महाजनानी काा खानापूर यानी तपे घाळवेचे स्थळासी·····पाठविले वरी·····तपे मजकुरीचे कारकुनानी वा·····माहजर लेहून देऊन काा खानापुरासी पाठविले. काा मारीचे कारकुनानी वा·····तकसिमेचे किले करून

कागद दिल्हे विा.....दिले असे. याणेप्रमाणे माहाजर मामले मजकुराचे होवे म्हणून इलतमस केले.....बराये.....मामले मजकुराचे कारकुनानी माहजर लिहून दिल्हे." (२) सभा फार शिस्तवार व उत्तम लिहिली आहे. महजर सभेच्या दृष्टीनें महत्त्वाचा आहे. शेवटचा भाग अपूर्ण आहे.

-६२-

[अ] **म. इ. सा. खं. १५, लेखांक ३०७.**

सु. १०५३ जिल्काद २५; श. १५७४ अश्विन व. १२ मंगळवार; इ. १६५२ आक्टो. १९.

प्रथम महजराचा मजकूर व मजलस नंतर दिली आहे. हा प्रकार विचित्र वाटतो.

[आ] दादजी नरसप्रभु देशकुलकर्णी व गांवकुलकर्णी ताा भोर ताा उत्रोली विा बाबाजी सिवदेव सोनटक्के. सदरहू प्रभुकुलकर्णी याचे गुमास्ते सोनटक्के यांनीं महजरावर खोटाईनें विकलम करून देशकुलकर्णी आपले असे सिद्ध करण्याचा प्रयत्न केला.

[इ] बिहुजूर हाजीर मजालसी किले रोहिडा.

हवालदार (फा. सि.)	हेजीब
सरनोबत, अज्याहत सबनीस,	चिटणीस व कारखानीस १
सबनीस --	
६	

सरगुन्हो बाजे नाईकवाडी—×सरगुरो, सरगुरो, नाईकवाडी ४

—

६

देसकानी—देशमूख ३, भोंवर ३०, गांवचे सुमारे ५० मोकदम व पाटील. सेटे महाजन (कोरी जागा), बलुते ताा उत्रोली व काा उत्रोली व ताा भोर मिळून ६.

एकूण मजलस = ६८.

[ई] (१) शिवाजीराजे याच्याकडे फिर्याद केली. (२) देशक = भोंवरगांवचे मोकदम व देशमूख.

-६३-

[अ] **म. इ. सा. खं. १५, ले. २७१.**

सु. १०५३ सफर १५; श. १५७४ पौष व. ३ गुरुवार; इ. १६५३ जानेवारी ५. श्री; शेवटास सीक्का.

[आ] बाजी बिन बाबाजी पाटील काा उत्रोली विा सिरले काा उत्रोलीचे मोकदमी बाा बाद. बाजी खरे झाले.

[इ] हाजीर मजालसी किले रोहिडा.

—हवालदार (फा. सि.) मजमूदार, हेजीब

सरगुरो, सबनीस चिटणीस कारखानीस १

सरगुरो बाजे नाईकवाडीयानी—Xसरगुरो, नाईकवाडी ३.

देसकानी—देशमूख देशकुा = ४; भोंवरगांवचे ९ मोकदम; बलुते ३; (जोसी, कुंभार, महार ता उत्रोली).

एकूण २५.

[ई] (१) दिव्य करून खरें झाल्यावर महालदारानें महजर दिला आहे. (२) हरकी घेतलेली नाहीं.

-६४-

[अ] **शि. च. सा. खं. ३; ले. ६३५.**

सु. १०५५; श. १५७६ इ. १६५४.

पहिला बंद गहाळ.

[आ] मौजे रहाटवडे ता खेडेबारे येथील मोकदमीच्या तरफा २; (१) चिटोजी चोरघा याची; (२) कान्होजी चोरघा याची; कान्होजीस दिवाण कर्ज झाल्यानें दादाजी कोंडदेवानें त्याची तकसीम दिवाणांत घातली. यामुळें चिटोजीस राग येऊन तो परागंदा झाला. बापूजी मुदगल देशकुलकर्णी यानें रदबदली करून चिटोजीस गांवावर आणलें व त्याकरवी त्यानें कान्होजीचें दिवाण देणें फेडलें व कान्होजीच्या निमे हिश्श्याचे दोन तक्षिमा पो एक भाग चिटोजीस दिला व त्याच्या एकूण ३ तक्षिमा केल्या. या व्यवस्थेविषयींचा हा महजर आहे.

[इ] (१) पहिला बंद गहाळ त्यामुळें मजलस समजत नाहीं.

-६५-

[अ] **शि. च. सा. खं. ३, ले. ६३८.**

सु. १०५४ सफर २१ श. १५७५ पौष व. ८ रविवार; इ. १६५४ जाने. १.

प्रारंभास फारसी मजकूर.

[आ] तुकोजी बिन हमराजी धनगर पटेल मौजे पेड मामले मूर्तजाबाद विा केदारजी झांबिरा पटेल डोंगरसोनी पा कागल. मौजे पेडच्या पाटिलकीचा वाद.

[इ] बहाजीर मजालसी (माहामदापूर).

रायाजी रो पंडित मजालसी माहामद हुसेनी दबीर जमारिकाब.

वराती.....दार. निघावन

मजमूदार. नामजाद
×सैद नियाजीखवास जमा. सखावतखानमहालदार जमा रिकाब
रिकाब हवाले महाल रातीब.१
दप्तरदार २
नाईक, नाईकवाडी महालरातीब.
एकूण १२.

[ई] (१) ठाण्यास निवाडा झाला. गोहिदार बंदिखान्यांत ठेवले होते. व नंतर गोहीं घेण्यांत आल्या. (२) तकरीरा घेतल्यावर उभयवाद्यांस आदबखानीं राखलें. पुढें मौजे पेडहून गोहिदार येण्यास सुमारे १५ दिवस लागले.

– ६६ –

[अ] **शि. च. सा. खं. ४, ले. ६९९**
श. १५७६ वै. व. १० सोमवार इ. १६५४ मे १.
श्रीसंभूचा.

[आ] तिमाजी नामाजी कुलकर्णी मौजे लोणी धिा नरसो रवलदेउ कुलकर्णी कोकराले पाा खटाउ. मौजे लोणीच्या कुलकर्णाचा वाद. तिमाजी खरा जाहला.

[इ] **महाराज स्वस्ती श्री शके**
.....हाजीर मजालस स्थळ पाा खटाऊ.

राजमुद्रा

हवालदार पाा खटाव (फा. को.). मजमूदार पाा माार (धिा *मजमदार)
विठल कृष्ण निसीदा खाना शाहापूर. दफ्तरदार

देसकानी

कोरी जागा लागले नाहीं. (शि.) देश कुाा पाा माार
नायकवाडी ३ (निशाणी कट्यार). पटेल ३ (नि. नां.)
केसोया नाईक दस्तूरे (कसोबा नाईक) पटेल कुलकर्णी दरुण
सेटिया काा माार (नि. तागडी.) दतोबा मीरगा काा माार
बकालू काामार महाजन काा माार (तागडी)
म्हेतरेया ,, (नि. कातरी.) शेटी ,, (,,)
बकाल ,, (नि. तागडी)
एकूण २२ व्यक्ति.

---

*सही करतांना सहीवाला जर राजमुद्राधिकारी असेल तर तो प्रसंगीं आपल्या नांवापुढें नुसता हुद्दाच लिहून तशी सही करी.

[ई] (१) "साहेबी व हाजीर मजालसी गोत नाईकी महजर करून दिधला." (२) साहेब व गोत नायकी कतब्याप्रमाणें हारी व जिंती घेतली आहे.

— ६७ —

[अ] म. इ. सा. खं. १७, ले. १०.

सु. १०५७ जमादिलाखर १५. श. १५७९ चै. व. २ शनिवार, इ. १६५७ मार्च २१.

प्रथम शिवाजीचा सिका. महजर अनेक प्रकारें महत्त्वाचा आहे.

[आ] हबाजी बिन बाबाजी हैबतराऊ सिलंबकर, बापूजी बिन कोन्होजी हैबतराऊ सिलंबकर, बाळाजी बिन रुद्राजी नाईक सिलंमकर. तपे गुंजाणमावळचे देशमुखीविषयीं भाऊपणाचा बाद.

[इ] हाजीर मजालेसी सदर राजश्री सिवाजी राजे साहेबु मुकाम का पुणा.
काजी अबदुल बिन काजी महंमूद काजी नायबकाजी पुणें
दोन ओळी फारसी व शिका.

रक्तखाना

सामराज नीलकंठ पेशवे	वासुदेव बाळकृष्ण मजमूदार
(शिका श्रीशिव·····)	महादाजी सामराज सुरनीस.
सोनाजी डबीर	बाळाजी हरी मजालसी
बाळाजी नाईक पुंडे मजालसी	रघुनाथ बलाल सरसबनबीस
मानकोजी दाहातोंडे सरनोबत (फा. सि.)	सामराज पद्मनाभी सबनीस
×नूरबेग सरनोबत पाऊलोक (फा. सि.)	पाऊ लोक
आबाजी महादेव हेजिब (सिका)	

दफाते·····(कोरी जागा)···

प्रा **पुणें**	याशिवाय पा शिरवळ २; ता खेडेबारे ३,
कारकून २	ता हिरडसमावळ ३; ता पौड २, ता
नामजाद ता हवेली मजमूदार	मोसेखोरे २;
(सिका)	ता मुठेखोरे २; ता कादनखोरे २; ता
देशमूख	
सितोळे २, देशकुा ३ सहीकरतां एक नांव-	बेल्हेबंडखोरे २.
दोनदां लिहिलें आहे.	एकूण १८ देशमूख व देशकुा. आहेत.

ता गुंजण मावळ—देशकुा व दसररवासनिा देशमूख २
सरखोत १

याशिवाय भोंवरगाव, सोंडे, मोहरीबुा, आडऊली, पाखडी, तळे, कोदलवाडी, बोराले, आंबोणेंचे सुमारे ११ मोकदम हजर आहेत.

एकूण ५० मंडळींची मजलीस.

[ई] (१) दादाजी कोंडदेवाने यापूर्वी हा वाद तोडला होता. (ले. ७ पहा). तथापि भांडण मिटलें नाहीं कारण हबाजी बिन बाबाजी याला आपल्या चुलतभावास नांगर तकसीम देणें पसंत नव्हतें (पृ. २१ प्रारंभीच्या कांही ओळी पहा.) (२) शिवाजी, हबाजी व बापूजी या दोघांमध्यें वडिलपण व नांगर यांचे हक्क दादाजी प्रमाणेंच सारखे विभागतो. व शिवाय बाळाजीसहि त्यांच्या बरोबरीचें स्थान देतों. दादाजीच्या निवाड्यानें बाळाजीचा अंतर्भाव हबाजीमध्येंच केला होता. त्यास आतां स्वतंत्र बापूजी व हबाजीचें बरोबरीचें स्थान मिळालें आहे. (३) हरकी अथवा गुन्हेगारी घेतलीं नाहीं. (४) रख्त-खान्याचा उल्लेख सुलतानींतील राज्यघटनेच्या दृष्टीनें विचारार्ह आहे.

- ६८ -

[अ] **शि. च. सा. खं. ७, ले. ४३**; महजर रवा दिव्याचा.

श. १५७९ ज्ये. व. १४ मंगळवार; इ. १६५७ मे ३१. ख. ज. प्रो २९ सावानल मंगळवार आहे व तिथी आषाढ शु. १ आहे. तेव्हां तिथी जमत नाहीं.

या महजराची नकल पेशवेकालीन आहे. महजर अपूर्ण आहे; श्री, मार्तंड.

[आ] माहादनाक बिन भिकनाक वृतीकार बिाा नागनाक बिन केरनाक व तुकनाक बिन दादनाक रणपिसे काा सासवड. मेहतरकी व गुरवाचा शिरा व खुरखुराविटा, व होळीस पोळी व तश्रीफ व नाईकी ठाणाची व वाजंतर याबदलचा वाद लागला.

[इ] हाजीर मजालसी कर्यात सासवड. हवालदार मजमुदार.

देशमुख देशकुाा २.	चौगुला १
मोकदम २	मेहत्रा रंगारी कसबा. १
नाईकवाडी २	सेटेकाामाार १
सेटिये २, महाजन १	मेहत्रा साली १
माली मेहेत्रा१, मेहत्रा तेली१, मेहत्रा रंगारी१	सेटिये कासार १
सेटेतांबोली ३, धनगर २, परीट ३,	तांबट ३
पुरंधरे जोशी २	मेहत्रा कोष्टी १
गुरव ३ महार २	सुतार २, लोहार १, चांभार ४, कुंभार ३, मांग ३

कसब्याची सुमारे ५१ मंडळी हजर आहेत.

[इ] (१) ठाण्यास महजर झाला आहे. "ठाणा देशमूख मोकदम व समस्त हरदो-जणास समजावीत..." (२) दिव्याचें वर्णन महत्त्वाचें आहे.

– ६९ –

[अ] पे. सं. सा. खं. १, पृ. ११४, ले. ११६.

सु. १०५८; श. १५७९ भाद्र व. १ रविवार; इ. १६५७ सेप्टें. १३.
महजर अपूर्ण.

[आ] बापदेऊभट गवांदे वगैरे सो जुन्नर विा त्रिंबकभट व हरभट गवांदे. जुन्नरचे उपाध्येपणाचा वाद.

[इ] हाजीर मजालसी स्याहार जुनेर.

बेहुजूर मिया वक्तार कोतवाल स्याहार जुन्नर; आपाजी पंडित मुश्रीफ.
हांडे देशमूख; कृष्णाजी नानो देशपांडे; मोरो विठ्ठल महाजन स्याहार जुन्नर.

[ई] (१) "हुजुर दिवाणसाहेबापासी उभे राहिले यावरुनु हुजुरुनु मिया वक्तार कोतवाल स्याहार मा यानी फर्माविले की यांचे तकरीरा घेणे तेणे प्रमाणे गोही आणोनु निवाड करणे यावरुनु हरदोजणवादी यांचे तकरीरा घेतलिया.....प्रमाणे तकरीरा दिधलियावरी (कोरी जागा) पाठवून यांचे गोही आणविले ते गोही घेऊनी आले (कोरी जागा) घालुनु लिहिले तीहि तकरीरा लेहोनु दिधलियां बीता" (एकूण ५ गोहीच्या तकरीरा आहेत.)

– ७० –

[अ] शि. च. सा. खं. ७, ले. ४४.

श. १५७९ आश्वीन शु. १ सोमवार; इ. १६५७ सप्टेंबर २८.
श्री मार्तंड भैरव.

[आ] तिमाजी खंडेराऊ कुलकर्णी मौजे कोल्हाले बुा प्रा सुपे विा विसाजी व व रामाजी रखमांगद उंडा पणदरकर. गौजे कोल्हाले बुा पा सुपेचे कुलकर्ण व जोतिषाचा वाद. तिमाजी खरा झाला.

[इ] बिहुजूर अजरक्तखाने सिवाजीराजेसाहेब

देशमूख पा पुर्णे २ — देशकुा पा पुर्णे २

पा सुपे

हाकीमशारा — धर्मोतकारिणी २

काटे देशमूख पामार — देशकुा पामार व कामार ४

मोंकदम मौजे कोल्हाले व इतर सुमारे ४ व्यक्ती

सुमारे १७ मंडळी हजर.

[ई] (१) पणदरकराच्या बापाकडून तिमाजीनें २० होनांस दुष्काळामध्यें वतन विकत घेतलें. पणदरकर बंधूंनीं दुष्काळ संपल्यावर संभाजी मोहिते हवालदार पा सुपे यास वतन परत मिळावें. म्हणून ७५ होन (४५ होन व एक घोडा) लाच दिली व तिमाजीस तुरुंगांत

घातले. तीन महिन्यांनीं त्याला २० होन वतनाची किंमत देऊन सोडलें व कागद लिहून घेतला. तेव्हां तिमाजीनें शहाजीकडे तक्रार केली व मग शहाजीचे खुर्दखताप्रमाणें शिवाजीनें निर्णय केला. निर्णय महत्वाचा आहे. (पृ. ६९ पहा.).

-७१-

[अ] **शि. च. सा. खं. ३, ले. ६३९; रवा** दिव्याचा महजर.

श. १५७९ मार्ग. व. १३; इ. १६५७ डिसें. २२ मंगळवार.

श्री; नकलेची नकल; महजर महत्वाचा आहे. सभा उत्तम आहे.

[आ] आलोजीराव बिन जसोजीराव व येमाजीराव मुसलमान कांदाटकर विा तानाजीराव बिन चंद्रोजीराव व धारोजीराव बिन दादाजीराव कांदाटकर, मौजे सालसीच्या तकसिमेचा वाद.

[इ] महजर व तारीख·····मोकदम स्थळ कसबे बामणोली ताा कांदाटखोरे व ताा तांबी हाजीर मजालस.

देवस्थान—ताा तांबी, मौजे मोरणी, परबत, काा बामणोली येथील ४ देवतांची नांवें

सुभा जावली—सुभेदार, नामजाद सुभेदार, महाजन, आरवा (कट्यार) सेटे सोनार (हातोडा), एकूण ६.

कारकून समस्त बामणोली—हवालदार मजमूदार २.

किले वासोटे—किले सातारा, देसाई २.

ताा बामणोलीचे गांव देशक—६ व इतर व्यक्ती (भोंवरगांवचे मोकदम) ७; मार्ग आकलपे २; **देशक** ताा तांबी—९ मोकदम भोंवरगांवचे.

मुकासीयानी—यांत ४ व्यक्ती आहेत. एकाचे चि. सिकेकट्यार बाकी तिघांचें कट्यार आहे.

याशिवाय **भोंरगांव**—अहिरे,. फळणी, कास, माथावलवण, कोलघर, ताा कांदाटखोरे, मोरणी, व मोकासी कांदाटखोरे, मोकदमानी कांदाटखोरे, संमत सोनाट सोलसा, कर्जत आठेगांव, धनगरदेसगावडे. विरतीकर महार इत्यादि शीर्षकाखालीं मिळून सुमारें ६३ व्यक्ती दिल्या आहेत. एकूण सुमारें १०१ मंडळी हजर आहेत.

[ई] (१) सुभेदार हाजीर मजालसी हुजूर यांच्यापुढें वाद सांगितला आहे. (२) दिव्य महत्त्वाचें आहे.

-७२-

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. ९८.**

सु. १०५९ मोहरम १५; श. १५८० आश्वि. व २; इ. १६५८ आक्टो. ३. निवाडपत्र. मजलीस महजराप्रमाणें.

[आ] लुमाजी बिग तेजजी पाा बोतरे मोकदम मौजे पारगांव माळा प्राा पुणें विाा कौंडाजी बिन लखमोजी ताकवणे मोकदम मौजे पारगांव माळा ताा पाटस प्राा पुणे. मौजे पारगांवच्या मोकदमीचा वाद.

[इ] हाजीर मजालसी मुा मौजे सुपे खुा बिहुजूर.

राजमुद्रा—हवालदार व कारकून महाल निहाये सभासद नामजाद किले कोंढाणा.

जमीदारानी देहाये—काटे देशमुख व देशकुाा २, नाईकवाडी ५ (एक मुसलमान)

देसकानी मुकादमानी देहाये—माहालाये समस्त पाटीलानी प्रांत पुणें व सुपे, ताा कन्हेपठार येथील सुमारें ६५ व्यक्ती.

= ७४.

[ई] (१) शिवाजोमहाराजांच्या आज्ञेनुसार हवालदारानें गोत जमा करून निवाडा केला. (२) ताकवण्यानें बोतऱ्याचें खून केले म्हणून त्यांच्याकडून २०० होन गुन्हेगारी घेतली. (३) गोतार्चे धोरण शक्यतो उभयपक्षीं समेट व्हावा, असें सर्वत्र दिसतें. (४) महजराचा अखेरचा भाग मननीय आहे.

– ७३ –

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. ३५६**

सु. १०५९ रबिलाखर १५; श. १५८० पौष व. १ गुरुवार; इ. १६५८ डिसें. ३०.

महजराच्या अखेरीस फा. मोहर आहे. जोडगिरीवर १ वाटोळा महालदाराचा, १ उभा बदामी हुदेदाराचा, व १ अष्ट. को. देसायाचा असे ३ फा. सी. आहेत. महजर महत्त्वाचा आहे.

[आ] काा अथणी येथील लिंगायत व जैन यांजमधील वादाचा निर्णय. सरकारचे कारकून व समस्त गांवकऱ्यांनीं लिंगायत व जैन यांचा गुरु आला असतां त्यास सामोरा जावें वा जाऊं नये याविषयीं वाद. लिंगाईताचे गुरूस सामोरे जातात असें ठरलें.

[इ] बिहुजूर हाजीर मजालसीयानी (पाा जंबखंडी); कारकुनानी वा देसकानी माहलदार वा मख्तसर सेटियानी हुजुरात.

शंकराजी महालदार (फा. सि.)
हुद्देदार मौजे सोली
गगीसेटी पेठ जोहारपूर
(कानडी अक्षरांची एक सही)
सेटी २

सेटीकार पेठ जोहरपूर
(कानडी अक्षरांची एक सही)
सेटी २

कारकुनानी वा अथणी

×पीरमिया हुद्देदार
(फा. उभा बदामी सि.)

पंडितनिसीद
देसाई वा पटेल काा अथणी २

देसकानी पाा जबखंडी (फा. अष्ट. शि.)
देसाई (फा. बा. शि.); देशकुाा विाा सिदगौडा चौधरी
एकूण = १७.

[ई] (१) कारकून व देशक पाा मार यांनी हुजूर साहेबिणीचे खुर्दखताप्रमाणें हा महजर दिला आहे.

-७४-

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. २१८.**

सु, १०६१ साबान १४; श. १८५३ चै. शु. १५ गुरुवार, इ. १६६१ एप्रील ४.
महजराचा पहिला भाग उपलब्ध नाहीं त्यामुळें मजालस अपूर्ण आहे.

[आ] बाजी सर्जाराऊ फर्जंद कान्होजी नाईक जेधे देशमूख ताा भोर विाा संभाजी फर्जंद कान्होजी नाईक जेधे देशमूख किले रोहिडा. उभयतांमधील भाऊपणाचे वांटणीचा हा महजर आहे.

[इ] **मजलसीचा प्रारंभ उपलब्ध नाहीं.**

देसक व बारा बैते तपे मजकूर
भोंवरगांवचे सुमारें ३७ मोकदम; आणि ताा मार व मौजे आंबवडेचे बारा बैते.
सेटी २, ठाकूर ३. सुतार १, कुंभार १, माहार २. जोसी २, मेहतरी या हजाम २, परीट मेहतरीया, गुरव २, पोतदार १.
एकूण १७.

[ई] (१) महजराचा शेवट—"यास आनसरिखे करील तो वडिलापासुनी जाला नाहीं. वडिलाची आज्ञा मोडुनी महजराप्रमाणें न चाले तो वडिलाचा व गोताचा अन्याई बी दस्तूर येकोजी कृष्ण पेशवे खासनीस" मोर्तब (फा. मो. ष. को.) "हरसाला खुर्दखताचे उजूर न कीजे तालीक लेहून घेऊन असल परतोन दीजे" (ष. को. सी.) मोर्तब. (२) देशक = मोकदम भोंवरगांवचे.

-७५-

[अ] **शि. च. सा. खं. १, ले. ४९.**

श. १५८३ अश्विन व. १० सोमवार; इ. १६६१ आक्टो. ७.
महजराचे अखेरीस शिका आहे. व मोर्तब म्हणून वेगळ्या अक्षरांनीं लिहिलें आहे. जोडावर मोर्तबाचे सिके आहेत.

[आ] सोमाजी बिन आबाजी पाचपुते विाा माहादाजी बिन वडजोजी रणदिवे. मौजे भवाली पाा सिखलच्या पाटिलकेचे सहावे तकसिबीविषयीं वाद. सोमाजीचीच सहावी तकसीम असल्याचे कागदपत्रांवरून ठरले व त्याचा हा महजर करून दिला आहे.

[इ] मजलस अपूर्ण आहे. राजश्री राजे पालकर सरनोबत सुभेदार यांनीं निर्णय केला आहे.

[ई] (१) 'सेरणी होन बारा खंडून महजर करून देणे म्हणवून फर्माविले.'

—७६—

[अ] **शि. च. सा. खं. ४; ले. ७३०.**

फसली १०७१ जमादिलावल १; श. १५८३ पौष शु. ३ शनिवार; इ. १६६१ डिसें. १४.

१२ ओळी फारसी मजकूर व ३ शिक्के, महजराचा प्रकार महत्त्वाचा आहे.

[आ, ई मिळून] शहाजादीये सुलतान खुरम.

×अमीन	सेकदार
फौजदार	कारकून

महयजरनामा बी हुजूर व हजीर मजलस चौत्रा पाा यैदलाबाद सुाा कारणें महजरनामा यैसा साहेबीं कसबे मजकूरचे मोकदम कालीकर व पांढरकर हुजूर बोलाऊन फर्माविले जे महादेव नायेक देशमुख पाा माा मयेत जाला त्याचे घर देशमुखीमधे अथवा देशमुखी आधी यैसी पुरसील केली कदीम अल यात हवेली व दुकान आहे..... तेरीख.....बीकलम नारोजी दादो निसीदा काामार"

"गौही येसा पाा व घोडेसेटी व कालीकर व पांढरीकर व समस्त परजा काामा

— ७७ —

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण ४ थें, ले. ९.**

श. १५८५ आश्विन शु. २ बुधेतदिने लिखित निर्वाहपत्र इ. १६६३ सप्टेंबर २३.

[आ] सावजी बिन सूर्याजी मोकदम बिाा नेताजी बिन धारोजी मोकदम कसबे तळबीडच्या मोकदमीचा वाद.

[इ] सिंह महाबळेश्वर, महादेव.

स्वस्ति श्री शके.....लिखित निर्वाहपत्र, महजर बतारीख.....हजीर मजालसी ब्राह्मणसभा व राजसभा बितपशील.

ब्राह्मणसभा—एकूण ४ ब्राह्मण (मीमांसक १, पुराणिक १, जोशी १, इतर १).

राजसभा—नेताजीराजे सरनोबत सुभेदार राजे महाडीक
मकाजी आनंदराऊ राजे पालकर
देशकुलकर्णी ताा खेडेबारे

याशिवाय, परगणे मोरगीर पाटण, इंदापूर, ताा सातारा, सुभा जावली परगणें

सौंगल, तर्फ तारळे, परगणे वाई इत्यादि ठिकाणचे सुभेदार, मजमूदार, देशमूख, देशकुा, सेटिये, अशी सुमारे २५ मंडळी हजर आहेत. या पंचवीसांत ४ मुसलमान आहेत. त्यापैकी ३ 'लष्करी' असून १ 'मिरुस्वार' आहे.

एकूण ३४.

[ई] (१) "राजश्री नेताजी पालकर यांच्या सुभ्यामध्यें बहुत बोभाट खटला आहे व राजश्री नेताजी पालकर वृत्तीचे निबाडे दूर दृष्टीनें विचार करून करितात." (२) "सदरहू ब्रह्मसभा व राजसभा मुक्काम पार नजीक जाउली." (३) निबाड्याची पद्धती महत्त्वाची आहे. (४) "यावरी सभासदी **विज्ञानेश्वरीचा** शास्त्रार्थ पाहिला. तेथे आज्ञेने धाकटा होऊन वृत्तीस कस्त करून रक्षील तरी त्यासहि भाग द्यावा आणि समजावीस करावी. या विचारे धर्मता बरहक्क हरदोवादी यांचा निवाडा केला."

–७८–

[अ] **शि. च. सा. खं. ३, ले. ४३९.**

सु. १०६४ मोहरम ८; श. १५८६ श्रावण शु. १० शुक्रवार इ. १६६४ ऑगस्ट २२.

[आ] सूर्याजी नाईक बिन तुबाझी नाईक देशमूख पाा कुडाळ यास बापूजी पाा बिन रतनोजी नाईक देशमूख पाा माार यानें काा कुडाळास येतील वतनी जमिनीपैकीं १५ बिघे दिवाणचे वतनसंबंधे देणें झालें म्हणून विकली दर बिघ्यास १ होनप्रमाणें, त्याचा हा महजर आहे. याचप्रमाणें सूर्याजी नाईकानें बापूजीसहि असाच एक महजर लिहून दिला आहे.

[इ] हाजीर मजालसी यानी प्रो काा कुडाळ स्वस्तीश्री

×सर गुन्हो किले चंदन (कट्यार) बाणकरी (एकनि.)	×हदेपार (शि. फा.) सरगुरोसाा देहाये कुंडल (फा. सि.) सेटी काा बुधण (तागडी)	साबाजी कोनेजे (शि. फा.) पिसालदेसाई पााबाई सेटिगा (खंजीर)	रायाजी पंडित कनोजा (कट्यार) देशमूख ताा खडेबारे. ×खानजी बिन चिमनभाई (खंजीर).

देशकुा २ पाटील, नाडगौडा, चौगुला काा माार ३
२ सेटी, महाजन १; आबाजी काा माार (एक चि.); पटेल मौजे आवसरा (कात्री)
मेहतर दरजी (कात्री) खेते;
सालवी कुंभार कामाार; मेहतरीया दुलाई (कुंचला),
भडजी १ राऊत २ जोसी, ठाकूर, चांभार २.

एकूण ३३ व्यक्ति हजर.

[ई] (१) "हाजीर मजालसी या हुजूर लेहून दिल्हे माहाजर येसे जे"

-७९-

[अ] म. इ. सा. खं. १७, ले. १२.

सु. १०६६ सफर १४; श. १५८७ श्रावण व. १ बुधवार; इ. १६६५ ऑग. १६.

[आ] ताा गुंजण मावळ पैकीं मौजे वडगांवची मोकदमी उघडी पडली. ताा गुंजण-मावळचे देशमुखाची ती मिरासी असल्यानें त्याने बाळाजी बिन येसाजी यास तें वतन बहाल केलें आहे. त्याचा हा महजर आहे.

[इ] महजरनामा हाजीर मजालसी·····बिहुजूर देशमूख व देशकुलकर्णी व देशक

ताा गुंजणमावळ

देशमूख देशकुाा ताा माार २. (फा. सि.)	मोकदम मौजे मोहरीबुाा
देशक	चौगुला मौजें बोरले
चोरघे सर खोत ताा माा	हेजीब ताा माा
मोकदम हतवे बुाा २	याशिवाय ४ मोकदम
खासनीस दिाा देशमूख ताा माार	महार १
याशिवाय भोंवर पांच गांवचे	पुरोहित १
सुमारें ७ मोकदम	सुमारें ९
१२	

एकूण सुमारें २१ मंडळी.

-८०-

[अ] शि. च. सा. खं. ८, ले. ५८.

श. १५८९ इ. १६६७

नकल

[आ] यादवभट बिन अनंतभट व विनायकभट बिन नारायणभट घोडे सो काा पुर्णे यांची इनाम जमीन देहाये प्राा मजकूर व तेल बदल चिराग श्रीकेदार दररोज एकशेर. आणि मौजे कडेगाऊ प्राा पारनेर येथील जोशीपण असें वतन होतें. मौजे मजकूर येथे दरवडा पडला तेव्हां त्यांत सदरहू वतनाच्या सनदा नाहींश्या झाल्या. वतन सदरहू जोशी यांचें होतें हें या महजरानें सिद्ध केलें आहे.

[इ] हाजीर मजालस बीहुजूर.

	येकबालपनाह	अमानतपनाह	हुकुमतपनाह
×काजी इभराईम	फौजदार	अमीन	मुकुटपण करोडा
(सि. गोल)	(सि. चतु.)	(सिकागोल)	(सिकागोल)
गुाा सुरुनवीस		शेखदार	

(सि. गो.)	व कारकुन १ (सिका)
देशमूख पुर्णे ३	रुजू गोपाळ बाजी कारकून
(सिके २)	देशपांडे पुर्णे ३
शेटे—मूर्तूजाबाद मोकदमा काा माा	सेटी. महाजन काा माा (तागडी) शेठ व महाजन पेट शापूर

एकूण १९ व्यक्ति

[ई] (१) शिवाजीमहाराज दिल्लीस कैदेंत असतांना पुर्णे प्रांत शाहिस्तेखानाच्या ताब्यांत गेला होता. त्यावेळीं हा महजर लिहिला गेला आहे. (२) महजरानें वतन सिद्ध केलें आहे.

— ८१ —

[अ] **शि. च. सा. खं. ८, ले. ७०**

सु. १०६७ रजब २९; श. १५८८ माघ शु. १ मंगळवार; इ. १६६७ जानेवारी १५

[आ] अनाजी बिन लखमोजी व पिलाजी व कमाजी बिन कोंडजी महिगुडे मोकदम मौजे पसर्णी संमत हवेली प्रांत वाई विाा बाजी गणोजी रिकामे व कृष्णाजी बिन चापजी व तुलाजी नरसोजी बिन येवले. मौजे पसर्णीच्या मोकदमीचा वाद. महिगुडे खरे झाले.

[इ] हाजीर मजालसी पाा वाई

कारकुनानी (९) हावालदार	मजमूदार
×निघावन, दप्तरदार, सबनीस	दप्तरखास सरनोबत
पारसनीस	चिटणीस

सरगुरो नाईकवाडी व देसाई व सेटे महाजन

शि. च. सा. खं. ५ ले. ८३६ पहा.	देसाई प्राा मार; सेटे ३ व चौधरी १
क्रमांक ९ पहा.	

भोंवर गांवचे सुमारें २३ मोकदम व पटेल

[ई] (१) न्यायप्रक्रियेच्या दृष्टीनें महजर महत्त्वाचा आहे (२) गोतांचे अधिकार स्पष्ट केलेत. दिवाण व गोत यांच्या परस्पर संबंधाच्या दृष्टीनें महजर अतिशय महत्त्वाचा आहे.

— ८२ —

[अ] **म. इ. सा. खं. १६, ले. २२** महजरनामा.

सु. १०६७ साबान ९; श. १५८८ माघ. शु. १० गुरुवार; इ. १६६७ जाने. २४

[आ] बाबाजी झुंझारराऊ देशमूख ताा कानद खोरे विाा मलोजी पतंगराऊ. भाऊपणाचे वांटणीचा वाद.

[इ] हाजीर मजालसी **गोत** व मातुश्री.

आवाजी स्थळ मुा धानीब ताा कानदखोरे.

मातुश्री आउसाहेब	वेदमूर्ती मामले राईर व धानीबा मिळून ४
देशकुा ताा २	नाईक २
खासनिस दीा देशमूख ताा १	तकसीमदार
तकसीमदार २, सरखोत ताा १	मठपति १
	सेटे १

याशिवाय भोंवर १४ गांवचे मोकदम सुमारें २०

भगत कोली १	गुरव मेहतरीया १
तेली मेहतरीया १	सालवी कुंभार मेहतरीया २
न्हावी मेहतरीया १	परीट मेहतरीया २
	महार वृतीकार २

एकूण सुमारें ४८

[ई] (१) सर्व गोत मंडळी हजर आहेत. (२) गांवीचें गोताचें स्वरूप समजण्याचा दृष्टीनें महजर उपयुक्त आहे.

– ८३ –

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. ९९.**

श. १५९०, इ. १६६८.

[आ] काा पुण्याचे दिवाण देण्याविषयीं महजर.

[इ] महजर·····मजालसी पाा पुणा.

×काजी ईभराईम हकीमशरा पाा माार	गुाा सरदेस पाा माा
फा. मजकूर दोन ओळी व फा. सी.	देशपांडे पुणें २
×अमीन पाा माा	सेटिया पाा पुणें
देशमुख पाा माार	
मोकदम मुंजेरी काा पुणें	

– ८४ –

[अ] **म. इ. सा. खं. १८, ले. १६.**

श. १५९०; इ. १६६८.

अपूर्ण.

[आ] गोंदसेटी हुलवला पेठशापूर काा पुणें विाा गणसेटी. घराविषयीं वाद. गोंदसेटीचा मुलगा दुलबा हुलवला याचें घर असें मजलसीनें ठरविलें.

[इ] सेटिये का पुर्णे व महाजन.
सेटि कसबा कदम मुंजेरी का वाळदूर
सेटि पेठ मूर्तजाबाद

– ८५ –

[अ] म. इ. सा. खं. २०, ले. २१७.

सु. १०६८ साबान १५; श; १५८९ माघ व. सोमवार; इ. १६६८ जाने. २०. महजर अपूर्ण आहे.

[आ] आराधे विा ताठे थिटे. क्षेत्र पंढरपूरचे जोतीस व कुलकर्णाविषयींचा वाद.

[इ] बिहुजूर हाजीर मजालसी यानी.

मोकासाई क्षेत्र पंढरपूर का कासेगाऊ
पा माण दहीगाऊ
माहादभट अग्निहोत्री क्षेत्र नरसीहपूर (' स्वहस्त पुढें तेंच नांव) हरकारे; रख्तखाने–हंबीरराई; सराफ–शहापूर (स्वहस्त); गोडसे सेकिन शाहापूर (स्वहस्त)
—
६

हरकारे पातशाही
हेजीब रख्तखाने घोरपडे
सरदेसाई पा अंकलकोठे; हंबीरराई; गोडसे सौदागार शाहापूर (स्वहस्त) २
क्षीरसागर रख्तखाने स्वहस्त गोडसे
—
८

एकूण १४ व्यक्ती.

[ई] (१) यापूर्वी कांहीं महजरांत विा करून पुढें तेंच नांवें आलें आहे. येथें ' स्वहस्त ' घालून तेंच नांव घातलें आहे. (२) माहास्थल आहामदनगरच्या निवाड्याप्रमाणें निवाडा केला आहे. (३) पुढील स्थळांचे उल्लेख आहेत; आंबेजोगाई परिएंडे, रायबाग, राहीचे बोरगांव. (४) रख्तखान्याचे उल्लेख विचाराई आहेत.

– ८६ –

[अ] भा. इ. सं. मं. अहवाल १८३४, पृ. ५६; महजर मिरासपत्र.

श. १५९१ ज्ये. शु. ७ शुक्रवार; इ. १६६९ मे. २८.
(जंत्रीत गुरुवार आहे, षष्ठीची वृद्धि आहे.)
आरंभास ' अलीफ ', श्रीप्रमाणें. नंतर फा. मजकूर.

[आ] त्रिंबक जोसी बिन मोरजोसी का भिंगार यास मौजे कविठे पा नीवास सा अहमदनगर येथील कुलकर्ण ६०१ रुपयास ' समस्त दाहीजण ' मिरासी करून देतात.

[इ] देशपांडे देशमूख.

मोकदम ३, चौगुले ३ व समस्त दाहीजण मौजे कविठे.....मिरास पत्र लेहोन

दिघले ऐसे जे·····हे मिरासपत्र लिहून दिघले सही. अर्धा पैके घेतलें मग महजर लेहून दिघले हे सही. नांगर. बिा जनार्दन यादव कुलकर्णी मौजे चांद पाा माार.

गौही—यांत एकूण ३९ व्यक्तींचीं नांवें आहेत. एक मुसलमान आहे. पाटील, मोकदम, बलुते इत्यादि मंडळी आहेत, भिंगार मौजे चांद, मौजे कविठें या ठिकाणची मंडळी आहेत.

महजराचा शेवट—" सदरहू समाकुल मौजे मजकूर वगैरे कुलकर्णाचा हक सुदामत प्रमाण यासी मुकरर केला असे बा ता···कुलकर्ण हकाचे मानपान·····यास कोणी नवदगीर करील त्यास आपले पूर्वजाची आण असे आनी आपले कुलस्वामीची आण आसे हे महजर लिहिले सही. "

[ई] (१) गांवकीच्या व्यवहाराच्या दृष्टीनें कागद महत्त्वाचा आहे. (२) यांत सरकारी अधिकारी नाहींत. (३) महजराच्या प्रारंभीं 'देशपांडे', देशमूख या क्रमानें सदरहु जोडीचा निर्देश केला आहे. नेहमीं प्रारंभास देशमूखाचा उल्लेख असतो. महजराचा विषय कुलकर्ण आहे त्यामुळें कदाचित् असा फरक असूं शकेल.

– ८७ –

[अ] **बावडा दप्तर विभाग १ ला; ले. ९**; महजर–मिरासपत्र.

श. १५९२ मार्ग. शु. ८ शुक्रवार; इ. १६७० नोव्हें. १०.
तांदलेस्वर माहादेऊ. महजर फारच उत्तम लिहिला आहे.

(१) लिहिण्याची पद्धत या दृष्टीनें महत्त्वाचा आहे. प्रत्येक मोकदमाच्या नांवापुढें त्याचा नांगर आहे. व पुढें खालीं लगीच 'दा कुलकर्णी' असें आहे. (२) "रायाजी अढाऊ मोकदम हाजीर नाहीं" असा स्पष्ट उल्लेख आहे. यावरून नांवें आलेली सर्व माणसें हजर असावीं असें दिसतें. शि. च. सा. खं. ३, ले. ४२७ मध्यें हा महजर छापलेला आहे. तेथें आरंभी "श्री तांदलेस्वर साहेबु" असे आहे.

[आ] मौजे तांदली ता रांजणगाऊ पा जुन्नर येतील गांवकरी व बारा बलुते यांनीं सदरहू गांवचे कुलकर्णे व जोतिष १५० होनास निळो सोनदेन व आबाजीं सोनदेव यांस मिरासी करून दिलें त्याचा हा महजर आहे.

[इ] महजर मिरासपत्र·····हाजीर मजालसी मौजे तांदली नाा टाकली.

तरफ रांजणगाऊ पाा जुन्नर श्री याचे देउली बी हुजूर;

मौजे मजकूर

बलुते (२४)— २ मुलाणा, उमर अनु. ६०, २०; निाा सुरी... १ पीट अजहती निाा मोगरी; सुतार उमर २५ निाा किकरे चांभार मिरासदार (३)— २ मेहतरी उमर ३०, ७५;

२ मोकदम कोंकणगांव पाा कडेवळीत निा नांगर;
२ न्हावी उमर ७०; लेक २; निा आरसा;
२ गुरव, उमर अनु. ३०, २० निा मादल;
२ मोकदम व १ कुलकर्णी मौजे वाडगाऊ पा कडेवलीत;
मांग उमर २० निा मागभाली

१५

१ मेहतरी उमर २५ निा टिंगा
सोनार उमर ८० निा हातवडा
महार विर्निकार मिरासीदार (३)—
२, उमर ५०, ४५; १ महार ७५ निा इलादोर;
१ कुंभार निा चाक

९

कुलवाडिये मिरासीदार (१५):—

उमर वर्षे—७५, ३०, ६२, ७०, ११५ (सलाबत खानाचे वेळे उपजला) २७, २५, ६०, ४०, २०, २२, ६०, ३५; मेहतरी तेली ७० निा पहार, ३०. **एकूण १५**

पुढील भोवरगांवचे मोकादम व कुलकर्णी (२५)—घोडेगाऊ पाा रासीन, देऊलगाऊ, नीरथडी, कोलगाऊ पा कर्डे, रांजणगाऊ ताकर्डे, सुरगाऊ, कृतकवले ता खेडेबारे, रांजगाऊ सा जुन्नर, हाडीगाऊ, लिंबवी पा कर्डे, ढोर ता रांजणगाऊ, मिळून सुमारें २१ व्यक्ती व **तीन मिरासदार व** एक चौगुला एकूण २५ व्यक्ती हजर आहेत.

एकूण सुमारे ६४ व्यक्ती हजर आहेत.

[ई] (१) "देशमुखाचे सीके व देशपांडियाचे दस्कत करून देऊन जरी कोण्ही मिरासीदार कुलकर्णासी अगर जोतिसास उभे राहील तरी आम्ही **मोकदम व बाराही बलुते व समस्त बापभाऊ व मिरासीदार कुणबी यैसे** त्यास निवारून....."

-८८-

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. ५४**; दोन महजर आहेत त्यांतील महजर पहिला १५९४ विरोधीकृत? श्रावण शु. १; १६७२ ऑगस्ट १५ सोमवार; मुा सलास सबैन आलफ या सुहुर सनास शक १५९४ येतो; परंतु संवत्सराचें नांव परिधावी आहे.

नकलेची नकल.

[आ] विठोजी बिन गोरखोजी व बापूजी बिन बाजी व बखाजी बिन अपाजी व लखमाजी बिन आपाजी निगडे देशमूख पाा सिरवळ "आपआपणामधे वृत्तिबदल भांडण होते."

[इ] ते दिवसी वांटणी जाली ऐसे जे बिहूजूर तपसील कारकून प्रांत मजकूर.

—हवलदार मजमूदार

देशकपाा मजकूर

देशमूख प्रांत माार १
जोसी काा माार २
देशकुलकर्णी पाा माार
आजहती देशमूख

सेटे महाजन काा माार ४ | नाईकवाडी प्राा माार २
पाटील ३ | पाटील २ व इतर १
= १९.

[ई] (१) "हे आपआपणामधे वृत्तीबद्दल भांडत होते ऐसीयासी हुजूर जाऊन राजश्री साहेबाचे बंदगीस आपली हकीकत कुल सांगून साहेबी मनास आणून आपणास कारकुनाचे नावे खुर्दखत देऊन महालास पाा माहाली कारकून व गोत श्री देव याचे देघळी बसोन समजावीस केली त्याप्रो आपण चालावे·····विा"

– ८९ –

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण ४ थें, ले. १५.**

सु. १०७५ रजब १५; श. १५९५ आश्वि. व. १ गुरुवार; इ. १६।१०।१६७३.

[आा] "शिवाजीचे लष्कर हावसबाबीसी जातां बेळें कसबे (कागनेल) मजकुरासी आग लाऊन तमाम घरे जळून गेली ते वख्ती गुरुनाथभट जोसी याचे घर आग लागून जळून गेले. आजी सबब मिरासीचें कागदपत्र तमाम जळून गेले" हें खरे म्हणून महजर दिला आहे.

[इ] संमत कांगीनेला मामले बंकापूर·····बहुजूर हाजीर मजालसीयानीं.

कारकुनानी

हवालदार संमत् मजकूर | मजमदार संमत् मजकूर
हुद्देदार काा कांगीनेला

देशकानी

मुतालीक देसाई सा माार | मुतालिक देशकुा सा माार
मुतालीक नाडगौडा | मुतालीक नाडकर्णी
मुतालीक देसाई मामले माार | मुतालिक देशकुा मामले
खोत जकायती सा कांगीनेला | पटेल २ काा माार
२ कुलकर्णी काा माार | नाईक (तलवार) काा माार

एकूण १५ व्यक्ती.

[ई] (१) सर्व सभासद कानडी आहेत. (२).पटेल 'गौडा' आहे.

–९०–

[अ] **रामदास रामदासी वर्ष ६, अंक ६३।६४ शों. १८४२;** महजर, पाली एथील रवा दिव्याचा.

मु. १०७६ जिलकाद २६ श. १५९७ माघ व. १३ मंगळवार; इ. १६७५ फेब्रु.

श्री मार्तंड भैरव व नंतर छत्रपती शिवाजी राजे यांचा शिक्का.

एकोणीस बंद जोडलेला असा हा निवाडा असून मागील बाजूस प्रत्येक जोडावर 'लेखनावधी मुद्रा' असा कोयरीचा सिक्का आहे. मधून मधून कोरी जागा सोडली आहे. तीवरून कांहीं व्यक्तींच्या सह्या घेणें राहिलें असावें. महजरचा शेवट मौर्तबसुद 'मर्यादेयं विराजते' असा आहे. मौर्तबसुद हें अक्षर वेगळ्या वळणाचें व तुटक आहे. पुढें मुद्रा आहे.

[आ] खंडोजी व इतर खराडे विा नागोजी काळभार व गोरे. मौजे पाली पाा कन्हाडच्या पाटिलकीविषयीं वाद. काळभार गोरे खरे झाले.

[इ] स्वस्तीश्री नृप.....तेदिने महजर व तेरीख.....बीहुजूर हाजीर मजालसी सभास्तान श्री देव मोकाम मौजे पाली पाा कन्हाड.

राजमुद्रा एकूण व्यक्ती १५—हुजरती:

हरजीराजे महाडीक (सीका)	निराजी राऊजी
रघुनाथ नारायण	नारो नीलकंठ मजमूदार
मोरो त्रिमाल पेशवे (सीका)	शामजी नाईक पुंडे
दत्ताजी त्रिमल वाकेनीस	आनंदराऊ
नागोजी गुजर (सीका)	खंडोजी वाघ (सीका)
दादाजी काकडे, संताजी जगथाप	जैतजी काटकर, सोमाजी नाईक बंकी

कृष्णाजी नाईक बंकी.

महालती एकूण १२

सुभा किले सातारा—४; मजमूदार १, नामजाद १, हवालदार १ व आणखी एक मजमूदार व नामजाद 'परभु' असून नांवें वेगळ्या अक्षरांत व शाईत आहेत.

कारकून—८ ताा उंबरज, ताा पाली, व तपे तारळे मिळून; तारळ्याच्या व पालीच्या हवालदाराचे शिके आहेत.

हकजवार समस्त गोतानी एकूण सुमारे २११ (२०९ गांववतनदार + २ कारकून) व्यक्ती (मध्येंच २ कारकून काा नाणेघोल खाली आलेत)

किले सातारा—(७):— देशकानी या शीर्षकाखाली देशमूख देशकुाा यांचीं नांवें नंतर " गांवगना मोकदम " असें सदर असून पुढें सुमारें दोन विती कोरी जागा सोडली आहे; **किले परळी** (२)—देशकांची नांवें व नंतर " मोकदमानी गांवगना " हें सदर व पुढें सुमारें पांच बोटें कोरी जागा; **किले पनाळा विलातीचें गांव** (८):—देसाई, पटेल, कुलकर्णी गांववार नांवें; **परगणें दंतागीर पाटण** (५):—देशमूख देशकुाा; **पाा वाई** (१)—देशमुखाचें नांव सिक्का, पांच बोटें कोरी जागा; **पाा कन्हाड** (४):—देशकानी २ व सरगुरो (मुसलमान) १ व नाईकवाडी १; **कसबे कन्हाड** (१०):—सेटे महाजन मोकदम मिळून १०; **गांवगना पाा कन्हाड** (५५):—भोंवर १६ गांवचे मोकदम,

पटेल कुलकर्णी व चौगुला यांचीं नांवें. बहुतेक त्या सर्व गांवास चौगुला आहे. याशिवाय अखेरीस ३० गांवांचीं नुसतीं नांवें आहेत. त्या गांवच्या व्यक्ती हजर होत्या काय हे न कळे; **काा नाणेघोल** (११):—कारकून दोन, देशक ३, गावगना ६; **तपे तारळे** (३८):—देशक ५, नाईकवाडी, १ मोकदमानी कसबा व भोंवर ७ गांव मिळून ३२ व्यक्ती, **मौजे (पाली) मजकूर** (७०):—मुंजेरी २५; मोहतर्फ २८; यांत बकाल फुलाई, दर्जी, पेंडारी, तेली, कासार, सोनार, जिनगर, तुतारी, मोमीन, खाटिक यांचा समावेश आहे; बलुते १७; जोसी, चांभार, घडसी, कोळी, सुतार, कुंभार, महार वगैरे.

एकूण २३८ व्यक्ती हजर आहेत. त्यांत २०९ गांवकीचे वतनदार आहेत, व बाकीचे २९ सरकारी अधिकारी आहेत.

[ई] (१) न्याय प्रक्रियेच्या दृष्टीनें महजर उपयुक्त आहे. छत्रपतींनीं स्वतःच धर्मसभा बोलाविली आहे. दिव्याचें वर्णन महत्त्वाचें आहे. (२) 'गोत' व 'देशक' या शब्दांचा अर्थ व्यासीच्या दृष्टीनें महजरांची सभा उपयुक्त आहे. 'हकजबार समस्त गोतांनीं' या शीर्षकाखालीं अनेक मंडळीचा अंतर्भाव करण्यांत आला आहे. त्यांत बरेच 'देशक'हि आहेत. ही गोष्ट विचारार्ह आहे. (३) समेतील मौजे पाली या सदराखालील सभासदांचा उल्लेख तत्कालीन ग्रामरचनेच्या दृष्टीनें लक्ष्य आहे. (४) परगणे कऱ्हाड, काा नाणेघोल व तपें तारळें या तीन गांवांस नाईकवाडी आहे. परगणे कऱ्हाडास एक सरगुन्होहि आहे.

—९१—

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. २८१**

सु. १०७६ रजब ३०; श. १५९७ का. शु. २ रविवार; इ. १६७५ आक्टो १०.

म. इ. खं. १८ मध्यें, ले. २१ हाच महजर छापला आहे. ती नक्कल अपूर्ण आहे.

[आ] शिवाजीमहाराजांनीं आपलें पाटिलकीचें वतन मौजे खामगांव काा मावळ हे बकाजी फर्जंद भोसले यास त्याच्या एकनिष्ठ सेवेबद्दल बहाल बेलें त्याबद्दलचा हा गोताचा महजर आहे.

[इ] हाजीर मजालसीं बितपसील.

महादजी सामराज सुभेदार ताा मावळ	सरमजमुदार ताा मावळ
—हवालदार काा मावळ	मजुमदार काा मावळ
—करंजवणे देशमुख काा मावळ	देशकुा काा मावळ

व कर्यांत मावळ पैकीं निरनिराळ्या गांवचे सुमारे ३२ मोकदम पाटील इत्यादि हजर आहेत.

[ई] (१) हुजूरच्या खुर्दखताप्रमाणें हा महजर गोतांनीं दिला आहे. (२) शिवाजीराजे यांनीं स पें. १३ स वतनाचें खुर्दखत भोसल्यास दिलें. (ले. २७५) व १० आक्टो.

त्याच्या पत्रापमाणें हा महजर झाला आहे. (३) हुजुरचें खुर्दखत व गोताचा महजर दोन्ही कागद झाल्याशिवाय वतन सिद्ध होत नसे हें यावरून स्पष्ट होते.

– ९२ –

[अ] **शि. च. सा, खं. ४, ले. ६९२**; महजरनामा मिरासी पत्र.

श. १५९८ अधिक श्रावण व. ५ बुधवार; इ. १६७६ जुलै १९.

फारसी मजकूर; व सिका.

[आ] आंताजी व रायाजी त्रिमाळ सबनीस पा॥ संगमनेर वस्ती मौजे हिंगणगाऊ पा॥ मार यास मोदकम व पाटील व **समस्त दाहीजण लहान थोर मौजे देहुणें पा॥ नीवासे यानी १२५ रुपये** घेऊन सदरहु आंताजी यास मौजे देहुणेचे कुलकर्ण मिरासी करून दिलें आहे. कूलकर्णी नव्हता म्हणून नवीन आणला आहे. त्याचा महजर.

[इ] हाजीर मजालसी पा॥ मौजे धिवरी पा॥ सेवगाऊ **बिहुजूर गोत.**

मोकदम मौजे धिवरी; मोकदम मौजे मोहज बु॥; मोकदम व पाटील मौजे ढोरचांदेगाऊ पा॥ २ मौजे धिवरी; खाटारी सा॥ औरंगाबाद; मोकदम हिंगणगाऊ.

"दा॥ नरहरी गोविंद मुगटराऊ कुलकर्णी मौजे धीवरी वगैरा, याविदमान·····महजरनामा मिरासी पत्र लेहोन दिधले यैसेजे·····महजरनामा सही येकून चालीस रास.

मोकदम २ (नांगर)

गोही

मौजे हिंगणगाऊकर	मायेवत मौजे मजकूर
४	(कोरी जागा)
बलुते मौजे मार; गुरव १ (कोरी जागा)	महार २ निा॥ विळादोर."

– ९३ –

[अ] **शि. च. सा. खं. ७, ले. ५७.**

श. १५९८ भा. शु. १३ आदित्वार; इ. १६७६ सप्टें. १०.

[आ] दस पाटील बिन येल पाटील व याचे पुतणे जानोजी व खंडोजी बिन येस पाटील मालवदकर मोकदम मौजे जेजूरी पा॥ पुणे बिा॥ सूर्याजी बिन आदोजी मालवदकर. मौजे मजकूरच्या मोकदमीचे वडिलपण व नांगर याविषयींचा वाद दस पाटील व त्याचे पुतणे खरे झाले.

[इ] श्री सके·····ते दिसी हाजीर मजालसी मुकाम पेठ नारायणपूर किले पुरंदर

×काजी महमद बिन काजी इभराईम	राघोबलाल सुभेदार माहालानिहाये
×हकीमशारा व काजी कासीम बिन	व मजमूदार सुभे मजकूर

काजी सिलेमान नेब काजी पाा पुणे (फा. सि.)
सरहवालदार व मजमूदार पाा पुणे
(सरहवालदार म. वा. सि.)
हवालदार व कारकून ताा कन्हेपठार पाा पुणे
(अ. म. शि. अ. को.)
हवालदार व कारकून कर्‍हाती सासवड
(अ. म. शि. कु.)
लस्केरी लोक जमातीदार ४
देशमूख पाा पुणे २; देशकुाा पुणे ३,
देशकुाा पाा सुपे १
चंद्रचूड गुमास्ते देशपांडे साा जुन्नर १
देशमूख देशकुाा काा सासवड २
सेटे व महाजन पेठ नारायणपूर २

—

२२

(सुभेदाराचा म. वा. शि.)
हवालदार व कारकून ताा निरथडी पाा पुणे
हवालदार व कारकून ताा पाटस पाा पुणे
हवालदार व कारकून काा ? पाा पुणे
सरनोबत किले पुरंदर (अ. म. शि.)
भोंवर १४ गांवचे सुमारे १६ मोकदम;
माळी, कोळी, माहार, हजाम, कुंभार
घडसी इत्यादी मिळून सुमारें १२

—

३४

एकूण ५६ मंडळी हजर.

[ई] (१) गोतांच्या गोहीनें वादाचा निर्णय केला आहे.

— ९४ —

[अ] शि. च. सा. खं. ७, ले. ६०.

सु. १०७९ जमादिलावल १७; श. १६०१ ज्येष्ठ व. ३ सोमवार; इ. १६७९ जून १६.

[आ] वेट पाटील याचे प्राा चेऊल पैकीं मौजे भंगारे व खारी व कोट व मौजा इत्यादिचे पाटिलकी वतनाचे "कागदपत्र हरपले" परंपरा चालली पाहिजे म्हणून समस्त जमीदार प्राा माारच्या रुजू मोह्यानें हा महजर करून दिला आहे.

[इ] "महजरपणे मुकादमी पातशाई सन.....काजीव जमासुदील व काजी निजामुदील व वाघोराम देशमूख व लक्ष्मण ठाकूर आदिकारी व समस्त जमीदार प्राा चेऊल ऊर्फ मूर्तजाबाद....." महजराच्या अखेरीस एकूण ७ साक्षी आहेत. त्यांत एक मुसलमान आहे. ते बहुतेक सर्वजण पाटील आहेत. महजराचा प्रारंभ वरीलप्रमाणे आहे. मजलस स्वतंत्र दिलेली नाहीं.

[ई] (१) चेऊलच्या भागांतील पाटिलकेचे दिवाण दस्ताचे दृष्टीनें महजर महत्त्वाचा आहे.

-९५-

[अ] म. इ. सा. खं. २०, ले. ५४; यांत दोन महजर आहेत, पैकीं दुसरा महजर. श. १६०२ मार्ग. व. ८ शुक्रवार; इ. १६८० डिसेंबर ३.

[आ] अपाजी बिन मलजी निगडे देशमूख बिा विठोजी बिन गोरखोजी निगडे देशमूख. पा सिरवळच्या देशमुखीचें वडीलपण.

[इ] हाजीर मजालस स्थळ कसबे हरणस ता वेलवंडखोरे.

पुरोहित जोसी ता मार ३	अढळराऊ देशमूख ता मार
देशुक्ा ता वेलवंडखोरे	देशमूख ता गुंजणमावळ २
खोत मौजे म्हलवडी	मोकदम मौजे बाबुर्डी ता पारनेर
कुलकर्णी प्रा पुणे	प्रांत जुन्नर

[ई] (१) "देशमूखानी उभयतांस पुरसीस केली कीं तुम्ही दिवाणांत जावे ऐसे नाहीं. आम्ही व गोत बसोन हे स्थळी तुमची समजावीत करून त्यास रजावंद असिलेस तरी राजिनामे लेहून देणे." उभयतांचा विचार रायगडास थोरले स्वामी यांच्याकडे जावें असा होता; परंतु ता गुंजणमावळच्या देशमूखांनी वरीलप्रमाणें विचार काढला म्हणून पुढें मौजे हरणस येथें गोतांत निवाडा झाला.

-९६-

[अ] शि. च. सा. खं. ५, ले. ७९८.

फसली १०९० मोहरम १५; श. १६०२ माघ व. ३ बुधवार; ई. १६८१ जाने. २६.

प्रारंभास फारसी १० सिके, व फा. मजकूर. महजर लिहिण्याची पद्धत महत्त्वाची आहे. अखेरीस ५ मोहरा आहेत.

[आ] मौजे कोले कानडी पा आंबेजोगाई हा गांव दासोपंत गोसावी का आंबेजोगाई यास इनाम होता. त्याच्या भोगवट्याविषयींचा महजर.

[इ] महजर हाजीर मज्यालस बीहुजूर,

देशमुख व देशपांडिये राघोजी सिवदेऊ कारकून दो पा मार

देशमूख	×आबदुल्ला देशमूख
देशपांडे	रामाजी बलाल देशपांडे

मोकदम व महाजन व कुलकर्णी का मार

महाजन	मुकदम २
प्रल्हादजी व्येकोजी कोनेरू	मोहर.
निशान तराजु	कुलकर्णी १

[ई] (१) "फकीर मजकुरे तमाम सनदा नेऊन पातशाहाजीचे खिदमतीस जाहीर केल्या त्यावरून पातशहा मेहरबान होऊन गांव इनाम देऊन फर्मान करून दिधला आहे तो फर्मान मदारूलमहामी अमानतखानजी दिवाण त्यास दाखऊन तेही नजरेस पाहून बरहुकूम फर्मान आपला परवाना करून दिधला त्यावरून गोसावी मजकूर मौजे कोलेकानडी पा॥ मा॥र बा॥ **निजामशाहा तागाईत पातशाही अलमगीरे देह इनाम काबिज मुतसरफ आहेत तेरीख १५ माहे मोहरम** ".

—९७—

[अ] **संकीर्ण.**

श. १६०३ ज्येष्ठ; इ. १६८१ जून, जुलै.

[आ] माणकोजी बिन नांवपाटील चिंचवडे मोकदम मौजे चिंचवड प्रा॥ पुणें वि॥ केरोजी पाटील.

मौजे चिंचवडच्या मोकदमीचा वाद. माणकोजी खरा ठरला

[इ] श्रीसके·····**गोत** जमा पांढरी मौजे चिंचवड ता॥ हवेली प्रा॥ पुणें····· हाजीर मजालसी वि तपसील.

अजहत सितोळे देशमूख प्रा॥ पुणें २	देशपांडे प्रा॥ पुणे
मोकदम हडपसर	जोसी कुलकर्णी मौजे भोरीब्याल ता॥ पाटस
,, पिंपरी ता॥ हवेली	मौजे ताथवडे, आकूर्डी,
,, पिंपले ,,	जांबे या गांवचे मोकदम.
,, थोरगांब ,,	

[ई] (१) देशमूख व देशुक्रा॥ पा॥ पुणे यांस नीलकंठ मोरेश्वर प्रधान व रामचंद्र नीलकंठ सचीव यांचें सदरहु वादा बा॥ आज्ञापत्र सादर झालें कीं गोताच्या साह्यानें निवाडा करणें. तदनुरूप गोतांनीं हा निर्णय केला आहे. (२) गावीचे चौगुले व थळकरी व वारबलुते यांची गोही घेतली आहे. व तीवरून गोतांनीं निर्णय केला. साक्षीदारांचीं वयें दिलेली आहेत. (३) तत्कालीन कार्यपद्धतीच्या दृष्टीनें महजर महत्त्वाचा आहे.

—९८—

[अ] **म. इ. सा. खं. लेखांक १०½**; क्रयपत्राचा महजर.

सु. १०८३; श. १६०४; इ. १६८२.

पहिल्या ओळी गहाळ.

[आ] संताजी बिन भिवजी चव्हाण यानें महादजी बिन सुलतानजी जगदाळे यास दुष्काळच्या आपत्तीमुळें आपली मौजे कोणेगाऊची पाटिलकी तकसीम अन्न मिळेना म्हणून २० होनांस विकली, त्याचा महजर.

[इ] राजमुद्रा देशक व गोत.

भोंवर गांवपैकी पांचसहा गांवच्या मोकदम कुलकर्ण्यांचीं नावें आहेत.

[ई] (१) "यांचें क्रयपत्रक देसक व आपले बापभावांचे साक्षीनें करून दिल्हे असे व ठाणा राजमुद्रा व देशक व गोत यांचा महजर करून द्यावयाची शर्त आहे म्हणोन साहेब व सदर व देसक पाा मार व गोत या पाशीं आलो (पृ. ३८)" असें संताजी म्हणतो. यावरून अशा प्रकारच्या महजराचें स्वरूप लक्षांत येईल. या महजराबद्दल जगदाळे यास पुढील खर्च पडला–' सरसुभेदार यास हरकी बाा होन १००;' देशमूख व सरदेशमूख होनु ५०'; 'देशकुलकर्णी होन २५'; "याखेरीज गांवकरी यास व परगणियाच्या पाटिलास तश्रिफा दिल्या होन सेंभर येणें प्रमाणें महजर जहाला (चव्हाणाकडून राहिलेला एक चावरहि ३० होनास घेतला), 'याखेरीज त्याचा पोट खर्च जहाला असे एणेप्रमाणें महाजर जाहाला सही."

–९९–

[अ] **कारी व आंबवडे जेधे देशमूख, ले. २२.**

श. १६०४ श्रा शु. १० शुक्रवार; इ. १६८२ ऑगस्ट २.

नकल मोडी.

[आ] सूर्याजी व कृष्णाजी मांडरें मौजे आबेपुरी विाा दुरगोजी व इतर मांडरे वन्होलीकर. मौजे आमेपुरी संमत् मुन्हे प्राा माार या गांवच्या पाटिलकीच्या तकसिमीविषयीं व बापभाऊकीबद्दलचा वाद. दुरगोजी खरा ठरला.

[इ] हाजीर मजालसी **राजमुद्रा गोत** प्राा वाई.

हलीकमावीस सुभा ताा जाऊली.

राजमुद्रा (६):—नेताजी राजे पालकर (सिका)

मजमदार, हवालदार ताा जोर व जांबुळखोरे, कासी रंगनाथ सुभेदार, फडणीस सुभा माार, मजमदार ताा जोर व जांबुलखोरे.

देसाई व देशकुाा पाा माार (२):—देसाई १ (सिका); देशकुाा १-

मोकदमानी गावगना (२४):—मोकदम व पाटील १४, कुलकर्णी ६, सेटिये ४. एकूण ३२ सभासद.

[ई] (१) "निवाडियाबद्दल देशमुखाच्या वरास आले. देशमुखांनीं गोत बसवून हरदोजणाचा आहावाल तमाम मनास आणून·····पुसिले कीं गोत करतील त्यास राजी असाल तरी श्री कृष्णेची आंघोळ करून येऊन **'इमान'** देणे कीं गोत करतील तेणेप्रमाणे वर्तावे." (२) "सेरणीबदल नाणे होन २५ जमा सुभा जाऊली ते सदरहू तीन ठायीं वाटून घ्यावे.', (३) पाा वाईचा मोकदम मुसलमान आहे.

-१००-

[अ] शि. च. सा. खं. ९, ले. ६६.

सु. १०८६; श. १६०७-०८; इ. १६८५-८६.

महजरनामा नकल ½.

[आ] सूर्याजी बिसाजी प्रभु वस्ती तपे अस्टमी विा जिवाजी प्रभु व निलाजी प्रभु व गोजोबा प्रभू. तपे अस्टमी येथील वाडीविषयीं वाद. सूर्याजी प्रभूनें वाडी खरेदी केली होती हें खरें ठरलें.

[इ] महजरनामा हाजिर मजालिस बी हुजुर.

राजश्री बजाजी महाले दिमत म्यानबंक हुजरी

लोक

अंताजी सिवराव कवस **राजमंडळ**

प्रा येसाजीराव दरेकर सुभेदार

हाशमपावलोक

मा बहिरजी पवार सुभेदार हशमपावलोक

दताजी विठल प्रभू सितावराव पनवेलकर

कारकून इमारती खांदेरी व कुलाबा व सरसगड:-

मजमदार १ हवालदार तट २

देसाई मामले चेऊल १ अधिकारी १

देशमूख तपे अस्टमी:-

देसाई १ अधिकारी १

नाईक व सेकीन २ वस्ती आगर चेऊल

बकाल:-

चौधरी १ बकाल २

—

१८

एकूण सुमारे ४४.

सुभा महाल निहाये मामले चेऊल:-

सुभेदार चेऊल मजमदार चेऊल

प्रभु हवालदार चेऊल

सुभेदार हाशमपावलोक २

मजमदार जंजिरे राजकोट

देसाई व देशकुा मामले चेऊल व

अधिकारी तपे शिराड व अस्टागर.

याशिवाय ८ व्यक्ती इतर.

—

१६

[ई] (१) राजश्री पंत न्यायाधीश रायगड यांच्याकडे तक्रार सादर केल्याचा उल्लेख या महजरांत प्रथम पहावयास मिळतो. पुढें राजीक सुरू झाल्यानें मामले चेऊल येथें सुभेदारानें मनसुफीकरितां नेमलेल्या बजाजी महाले यासमोर निर्णय झाला आहे. (२) सुभेदाराकडे मनसुभी सांगितली त्यांनीं बजाबा माहाले दिा म्यानबंक हुजरी लोक यास फडशा करावयास सांगितला त्यांनीं हाजीर मजालिसी बैसऊन मनसुबी आरंभिली. (३) 'राजमंडळाचा' उल्लेख लक्ष्य आहे.

-१०१-

[अ] शि. च. सा. खं. ५, ले. ८००.

श. १६०८; इ. १६८६.

श्री. आसल बमोजीब नकल.

[आ] देवराव लोमटे व रविराव मुकादम कसबे आंबे जोगाई यामध्यें भावकीचा कजिया लागला. महजर अपूर्ण आहे. तारखेची निश्चिती नाहीं.

[इ] "बमोहर सिकंदर बातशाह ताा सुभे दारुलज्याफर विजापूर दरबार गौदरगा महजर हजर मजालीस बनाम खुदा दाबदीयान व कारकुनान व कानगोयान व देशमुखान व देशपांडियान व पाटलान व पटवारियान बाा देवराव लोभटे....." याप्रमाणें प्रारंभ आहे. मजलस नाहीं.

-१०२-

[अ] म. इ. सा. खं. १८, ले. ३१.

फसली १०९७ रविलाखर ५; श. १६०९ माघ शु. ७ रविवार; इ. १६८८; जाने. २९.

प्रथम मजकूर व नंतर भोंवरगांवच्या १८ मोकदमांच्या सह्या; कागदाच्या उजव्या बाजूस ९ व डाव्या बाजूस ९. कागदाचा कांहीं भाग फाटला असल्यानें मोकदमीचा गांब कोणता हें समजत नाहीं.

[आ] गवरोजी बिन बाबजी लोहकरा विरुद्ध बनाम बकाजी फर्जेद. गवरोजी यास दिवाण दक्षण यांनीं मोकदमी चा महजर करून दिला आहे. राजीकाचा फायदा घेऊन व काजीनें मोकदमी बळकाविली होती.

[इ] महजरनामा.....बहजूर शर .....देशमूख व देशपांडिये ताा.....पुणा हालीमवाली मुाा तुलापूर लस्कर.

[ई] (१) औरंगजेब बादशहा याच्या लष्करांतून हा महजर दिवाण दक्षण यानें दिला आहे.

-१०३-

[अ] शि. च. सा. खं. ५, ले. ९५८; येजीतपत्राचा महजरनामा.

सु. १०८९ मोहरम १२; श. १६१० कार्तिक शु. १२।१३ भृगुवासरे; इ. १६८८ आक्टों. २६.

प्रारंभी फारसी शिका आहे. लेखनपद्धतीच्या दृष्टीनें हा महजर फारच महत्त्वाचा आहे.

[आ] गंगाजी शंकर व गिरमाजी झुंगो देशकुलकर्णी यास समस्त थिटे पा वाई यानी लिहून दिले येजितपत्र जे, परगणे वाईचे देशकुलकर्ण व गांव कुलकर्ण कसबा देखील खुम व बावधण व संमत मुन्हे व वाजे कुलकर्ण यासी आपला संबध नाहीं वतन तुमचे खरें असें.

[इ] **महजरनामा.....हाजीर मजालसी पा वाई.**

हाकीम ६:--Xनाहारखान गोरी फौजदार पा मार माहाये
हरकारा पा मार; शेरीफ गुमास्ते; Xजान महंमद गोरी शेखदार; कारकून
(फा. सि.) (फा. सि.)
Xबुन्हान खान गोरी वहालदार मा सेरी कसबा व विलाती पा मार
एकूण ३ हिंदू व ३ मुसलमान आहेत.

देशमूखानी पा मार व मानिहाये ३८:--वाई–पिसाळ १ (मु.); हिरडस-मावळ–बांदल २ (मु.); कुडाळ–शिंदे २ (मु.); मेढे–चिमकणे व भणगे ४ (मु. २); शिरवळ–'यशवंतराऊ' निगडे २ (मु.); उत्रोली-खोपडे ३ (मु.२ ; रोहिडखोरे–जेधे १ (मु.); रायगड–गायकवाड५ (मु); सातारा–घोरपडे व गाढवे ५ (मु.२); वंदन अंगापूरकर ३; फलटण–निंबाळकर ५ (मु.) यांच्या वतीनें यांच्या दोन गुमास्त्यांच्या सह्या आहेत; परेली–गुजर ५ (मु.) सहा '**हाकीम**' व वाईचे देशमूख यांची नोंद एकाच हस्ताक्षरांत आहे. बाकीच्या देशमुखांची नोंद वेगवेगळ्या १४ हस्ताक्षरांत आहे. बहुधा देशमुखांचीं नांवें देशपांडे लिहितात. देशमुखाच्या खालीं अथवा समोर कागदाच्या डाव्या बाजूस देशपांड्याचे नांव येतें. या कागदांत कांहीं देशमुखांनीं आपणास देसाई संबोधलें आहे व तसेंच देश-पांड्यांनीं देशकुलकर्णी असें लावलें आहे. कर्नाटकांत व कोंकणांत देसाई देशकुलाा ही जोडी प्रामुख्यानें दिसून येते. बहुधा प्रत्येक देशमुखाच्या मुद्रेचें, स्वतंत्र वैशिष्ट्य दिसून येतें. शिरवळच्या देशमुखांच्या मुद्रेंत नांगर दाखविला आहे. जेथें दोन मुद्रा आहेत त्या तरफेस दोन देशमूख आहेत असें समजावें. देशमुखांचीं उपनांवें दिलीत. तशीं देशकुलकर्ण्यांचीं दिलीं नाहींत. परळीतर्फच्या देशकुलाचे नांवापुढें मात्र 'धारराऊ' असा उल्लेख आहे व तसेच नेहमी-प्रमाणें तो उल्लेख देशमुखाच्या डाव्या बाजूस नसून उजव्या बाजूस आला आहे. वाईच्या देशकुलकर्ण्यांचा उल्लेख नाहीं. कारण ते कजियांतील वादी आहेत आणि वादी प्रतिवादी यांचा उल्लेख मजलसींत कधींहि येत नाहीं.

मोकदमानी व सेटिये महाजन पा मार ६४:—एकूण २३ गांवचे मोकदम कुलकर्णी हजर आहेत. त्यांत संमत मुन्हेपैकीं ३ गांव व संमत निंबपैकीं एक आहे, बाकी सर्व गांवें समत हवेली पा वाईपैकीं आहेत; तीं पुढीलप्रों:–काा, वाई, काा बावधन, सेंदुरजने, शिरवळ, परवंदी, लोहारे, चांदक, गुलंब, वेलू; कैंजळ, सिदनाथवाडी, कविटे, सोनगीरवाडी, धावडी मुन्हे, पसर्णी, येसकर व कुसगांव सा मुन्हे, मांढरदेऊ, पांडिये, सुरूर, बोपगाऊ, निंब, गोवें सा निंब. याच सदरांत काा बावधनच्या खालीं 'दफाते' करून दोन सेटे व एका चौगुल्याचा

उल्लेख आहे. तसेंच 'पांडिये' गांवाखालींहि एका चौगुल्याचा उल्लेख आहे. बाकी सर्व मोकदम व कुलकर्णी आहेत. देशमुख देशपांड्याच्या जोडीप्रमाणेंच हीं मोकदम पाटील, कुलकर्णी यांचीं नावें लिहिल्याचें दिसतें. मोकदमाचें चिन्ह नांगर आहे. वाईचे पाटील मुसलमान आहेत; त्यांच्या नांवापुढें नांगर नाहीं व मुद्राहि नाहीं. हें महत्त्वाचें आहे. मौजे लोहारेचे निमे मोकदम हजीर नाहींत त्यांचा तसा उल्लेख आहे. कित्येक गांवीं दोन पाटील आहेत. तसेंच दोन गांवचें कुलकर्णीहि एकाच घराण्याकडे असल्याचें दिसून येतें. मौजे गुलंब व वेलू पहा. उभय गांवाच्या पाटिलाच्या नांवाखालीं त्यानें आपलें बिकलम केलें आहे. एकदोन ठिकाणीं कुलकर्ण्यांच्या जागीं त्यांच्या मुतालिकांची नोंद आहे. कांहीं ठिकाणीं कुलकर्ण्यांच्या नांवापुढें "बिा ॐ" असें लिहिलें आहें.

यानंतर पुढें बरीच मोकळी जागा आहे व १७ गृहस्थांचीं नांवें आहेत त्यांत कांहीं सराफ आहेत. त्यापुढें **'वैदिक अद्यारी'** या सदरांत एकूण ५६ ब्राह्मणांचीं व ४ गुरवांचीं नांवें आहेत. याप्रमाणें सुमारें १८५ मंडळी हजर आहेत.

[ई] (१) लेखनपद्धतीच्या दृष्टीनेंहि हा महजर महत्त्वाचा आहे. यांत एकंदर ९७ हस्ताक्षरें आलीं आहेत. एकूण ६२ ब्राह्मण 'ब्राह्मण मंडळीं'त आहेत. त्यांत ६० हस्ताक्षरें आहेत. म्हणजे दोघांनीं; धर्माधिकारी व रामभट थिटे यांचीं नांवें लिहिली आहेत.' यजितखत लिहिणारा १; हाकिम व वाईचे देशमूख (=७) हस्ताक्षर १, इतर देशमूख वगैरे (=३७) यात हस्ताक्षरें १४; एकूण पाटिल कुलकर्णी मिळून ६४ त्यांत हस्ताक्षरें २०; ४ गुरवांचें हस्ताक्षर १;=९७ हस्ताक्षरें व हजर व्यक्ती एकूण १८५. मजलसीचे अखेरीस थिटे मंडळींतील दोघांनीं "मुकाम मौजे चांदक, लेखन मौजे माभलेश्वर" असें सहीच्या पुढें लिहिले आहे. यावरून मजहर करते वेळीं हजर असलेल्या परंतु मजहर लेखनसमयीं दूर गांवीं गेलेल्यांच्या सह्या मागून आणीत असें दिसतें. महजराचा कच्चा खर्डा सभेचे वेळीं करीत असतील असें वाटतें. (२) "दिवाणचा गुन्हेगार व ब्रह्मसभेचा अन्याई" हें अवतरण ब्रह्मसभेच्या दृष्टीनें विचाराई आहे.

१०४

[अ] **शि. च. सा. सं. ३ ले. ४०३.**

फसली १०९८ रविलावल ९; श. १६१७ पौष शु. ११, रविवार; इ. १६८८ डिसें. २३.

नकल.

शि. च. सा. खं. १, ले. ९१ मध्येंहि हा महजर असाच छापला आहे. तो असल आहे. प्रथम पांच फारसी शिके व २० ओळी फार्सी मजकूर आहे. नंतर "दा देसपाडिये पा मार," "दा नाहरखान देशमूख पा मार," (फा. शि. अक्षरें नाहरखान गोरी. नांगराचें चित्र; १०९८.....) माहादजी जानदेऊ **हारकारें नामजाद हुजूर ठाणें वाई,**

हीं तिन्ही नांवें फारसी मजकुराच्या उजव्या अंगास आडवीं लिहिलीं आहेत. वरील नकलेंत हीं नांवें महजरच्या अखेरीस दिलीं आहेत.

(आ) मनाजी शंकर नीलकंठ राऊ याचा इनाम व अंबराई गांवगना परगणे खालीं होती. त्याविषयीं हा महजर राजीकानंतर नाहरखान गोरी यानें नफर मजकूर त्याच्याकडे आला तेव्हां त्यास दिला आहे. राजीकांत पूर्वील कागदपत्रें लुटलीं म्हणून हा महजर दिला आहे.

[इ] महजरनामा बी हुजूर हाजर मजालसी प्रांत वाई.

" विलायती सुभे दारुजफर महजरनामा केला जे·····सदरहू इनाम व आंबराई आहे. कारकीर्द निज्यामन मुलूख····· सिवाजी भोसले·····यांच्या सनदा होत्या तेणें प्रो ····· खात होता···ऐसियास नफर माार गनिमाकडे होता त्यावेळी·····नाहारखान गोरी ईही कौल देऊन आणिला तो सिरवलास आला·····वाटेस येतांजास्वलीचे घाटी गनिमानें कुल· बिसाती लुटुन नेली नफर (माार) जाहीर केलें कीं त्या बिसातीमधें सनदा होत्या त्या गनिमानें लुटून नेल्या यैसियास याचे भोगवटीयाचें गोही " गांवगना मोकदम व बाजे लोक या नजीक मनास आणिता गोही दिल्ही ती बी ताा"—तर्फ नीर थडीपैकीं गांव हरगुडे, परींचे, किकवी, चांबली ताा कन्हे पठार; या चार गांवचे ७ मोकदमानी , " आपणांस दाखल असें सदरहू सनदाही माार मनाजीला होत्या हें आपल्या वडिलांचे जबानी ऐकले होते म्हणऊन सदरहू पाटील व कुलकर्णो याही गोही दिल्ही हा मजर सही " अखेरीस नाहर खान गोरी देशमूख प्राा माार ठार्णे वाई व देशपांडे हरकारे यांचीं ३ नांवें आहेत.

—१०५—

[अ] **श्री सांप्रदायाचीं पत्रें विभाग २, ले. ४२३**; महजरनामा.
श. १६१० माघ शु. ५ बुधवार इ. १६८९ जाने. १६.

[आ] मौजे सेवरे पाा माार टेंभूर्णी गांवची कीर्दी अबादानी व्हावी म्हणून परगणे टेंभूर्णी सुभा परांडा येथील देशमूख व देशपांडे यांनीं मौजे नालगाऊ पाा हवेली येथील सुभानजी कलारे यास हा महजर दिला आहे. पूर्वीचा मोकदम मिरीसादार परांगदा जाहला होता, तरी त्याची अर्धी मिरासी राखून अर्धी कलारे यास दिली आहे.

[इ]

कागदाच्या प्रारंभास
उजव्या बाजूस
गोही
देशमूख मामले परांडे
(नि. ना.) दोन देशमुखांची नांवें.

कागदाच्या प्रारंभास
डाव्या बाजूस
ठेखदार (फा. सि.) अमीन (फा. सि.),
अमीन (फा. सि.) दिवाण (फा. सि.)

नंतर महजरांतील मजकूर व अखेरीस सीका व गोही आहे.

त्यांत एक देशमूख देशपांडे यांची जोडी व भोंवर ६ गांवचे ६ मोकदम आहेत.

[ई] (१) देशमूख व देशपांडे पाा टेंभूर्णी या उभयतांनीं हा महजर बतन आबादानी करतां पूर्वील मिरासदाराचे हक राखून दिला आहे. (२) देशमूख व देशपांडे उभयतांची मालकी परगण्यांतील बुडीत मोकदमीवर चालते काय तें न कळे.

१०६

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण ४ थें, लें. २६** महजरनामा.

जुलूस ३२, रजब १५; फसली १०९८ रजब १५ (?); श. १६११ वैशा. व. २ शुक्रवार; इ. १६८९ एप्रि. २६.

[आ] मौजे लव्हाले तर्फ कर्यांती मावळ परगणे मार हा गांव नरसिंगराऊ व गोविंदराऊ सितोळे देशमूख यास कदीम इनाम असल्याविषयीं हा महजर दिला आहे.

[इ] "महजरनामा आज करार.....३२ जुलूस.....बहुजूर शरा शरीफ परमहकमे कसबे पुणे.....सुमे खुजस्तेबुनियाद सबब आंकी.....या प्रमाणें आरंभ.

[ई] (१) सदरहू गांव हजूरच्या शिरस्तीयांमध्यें दसरी कांहीं काळ लागत नव्हता त्याचे कारण या महजराद्वारा देण्यांत आलें असून शरा शरीफनें महजर दिला आहे. (२) मजलस नाहीं.

१०७

[अ] **पेशवा दप्तर विभाग ३१ नं. १८५**; सुरत महजर.

जुलूस ३३ जिल्हेज २५; श. १६११ अश्विन व. १२ सोमवार; इ. १६८९ सप्टें. ३०.

आरंभीं तीन बंद मजकूर फारसी. नं. ४७ मध्येंहि हा महजर असाच छापला आहे परंतु तेथें शिवाजीचें निर्णयपत्र गाळलें आहे. त्या महजराचा प्रारंभः—

फारसी मजकूर; फारसी सहा शिके

—पायगुडे देशमूख काा मावल

—करंजवणे देशमूख काा मावल

—देशपांडे पाा खेडेबारे

—देशमूख पाा खेडेबारे (फा. शि.)

पुढें तीन बंद फारसी मजकूर व नंतर नं. १८६ प्रमाणें महजराचा प्रारंभ (जोडावर करंजवणे व पायगुडे देशमुखाचे शिके)

[आ] मोरो विठ्ठल व बाबाजीराम होनप देशपांडे पाा पुणे बिाा आपाजी बिन

नामाजी लांडे (गुमास्ते). ताा कर्यात मावळच्या देशकुलकर्णाचा वाद. होनप मजकूर खरे झाले.

[इ] मराठी तर्जुम्यांत मजलीस दिलेली नाहीं.

"सुरत मजलसी अजकरार ब तारीख·····मुकाम लस्कर जफर असर मौजे तुलापूर दरकिनारे लबी आब भिवरा वाके अस्त बहुजूर शरयेत·····काजी महमद पाा पुर्णे व जमीनदार व रया आ व पटवारीयानी ताा कर्याती मावळ मुतालीके पाा माार इ जाहीर साख्त की देसपांडेगिरी·····"याप्रमाणें आरंभ आहे. अखेरीस "सुरत मजलसी व महजर सही" असें आहे.

[ई] (१)"आपाजी हाजीर होता त्यास कर्याती मावलचे देशमूख व मोकदम व पटवारी म्हणो लागले की येसर जमिनेत पातशाहा ये जिल्हे येऊन मुक्काम जाला दक्षण प्रांतीचे जमीदार जमा जाले आहेत. गरीब व बख्तावर बरोबरी आहेत·····कोण्हावरी मुलुक जाजती होत नाहीं होनपासी वाद सांगोन·····खाणे" (२) शाहादीनाभ्यानुरूप दरबारांतून हा देशपांडेपणाचा महजर करून दिला आहे. (३) याच महजरांत, शिवाजी-राजे यांचे पुढें सदरहू वादाचा निर्णय झाला त्याचेंही पत्र आले आहे. तें अनेक दृष्टीनें महत्त्वाचें आहे.

-१०८-

[अ] **शि. च. सा. ख. ५, ले. ८२४ (२)**; सुरत महजर.

फसली १०९९ रबिलोवल ५; श. १६११ पौष शु. ६ रविवार. इ. १६८९ डिसें. ८.

महजरच्या प्रारंभीं वा. फा. शि. व मजकूर आहे.

आरंभ—'सुरत महजर अज करार'

[आ] मुरारी खंडेराऊ जुनारदार सेकिन मौजे जेजुरी ताा कन्हेपठार यास मौजे माार येथें एक चावर जमीन इनाम होती. गाजदीखान यानें गनिमावर मौजे मजकुरास हाला केला असता माार निलेच्या सनदा कागदपत्रें भोगवट्याची गहाळ झालीं म्हणून काजी व देशमूख देशपांडे व हालीमवाली पाा पुर्णे यांनीं हा महजर दिला आहे.

[इ] महजराचा शेवट—'ये गोष्टीस कोणी शाहिदी असतील ते अपलिया मोहरा व दसकते करतील हा सुरत महजर बयान वाके असे'

शितोळे देशमूख पाा पुणे २. देशपांडे पाा पुर्णे २

दोन सिके मराठी.

[ई] महजराची भाषा पूर्णपणें फार्सी आहे.

–१०९–

[अ] **पुणें नगर संशोधन खं. २ रा, ले. ९४**

फसली ११०२ सवाल १४; श. १६१४ आषाढ व. २; इ. १६९२ जून २०.

श्री. महजर अपूर्ण आहे.

[आ] मात काली दरवडा आणि कान माली यामध्यें काा पुणें येथील कांहीं मिरासी हक्काविषयीं वाद लागला.

[इ] " महजर अजकरार व तारीख.....

.....विहुजूर.....मःमद काजी काा पुणे.....सैद महमद जाफर नायेब खान वालाशान ज्याहाबाज खान फौजदार पाा पुणे व हुकुमतपन्हा हदुखान नायब सेख अहमद करवडी.....बालाजी बाजी जागीदार व मालोजी नरसिंगराऊ व गोविंदराऊ सितोळे देशमूख व होनप देशाडिये पाामा व हाली मवाली काामा या हुजूर"

[ई] (१) फार्सी मिश्रित भाषा.

–११०–

[अ] **आठल्ये घराण्याचा इतिहास, प्रथम खंड, पृ. २२, ले. ९.**

सु. १०९३ मोहरम ६; श. १६१४ भाद्रपद शु. ८ गुरुवार; इ. १६९२ सप्टंबर ८.

श्री; ईभराईम अदलशाह; ½ येकून पांच बंदरास.

[आ] पांडुरंगभट बिन त्रिमलभट व इतर आठल्ये बंधु उपाध्ये काा देवळे ताा मा. कसबेचें व तर्फ मजकूरचें उपाध्येपण इनामती शेत व गावगन्नालारी १४० याविषयींचा महजर आहे. पूर्वील कागदपत्रें भालेरावींत जळालीं म्हणून माहालाहून हा महजर करून दिला आहे.

[इ] महाजर.....मुकाम कसबा देवले तर्फ मजकूर.

मुजाफती किले विशालगड बेहुजूर हाजीर मजालसीयानीं हदी आसामी.

रायाजी मुरार हवालदार ताा मा (म.शि.)	सरदेसाई किले विशालगड १
	व तपे मजकूर (फा. सि.)
	सरदेसाई किले विशालगड ताा मा १
	—
	७
बीा सरदेशकुाा १	पोतदार किले खिलणे १
कुलकर्णी तपे माार १	खांडेकर सरखोत १

याशिवाय मौजे भडकंबे, भौडे व देवडे या गांवचे ३ सेट आहेत. किले विशाळगडचा नाईकवाडी १, व तपे मजकूरचा ज्योतिषी १ व पुढील १८ भोंवरगांवपैकीं १८

व्यक्ती हजर आहेत; तिवरकर (तिवऱ्याचे ?); कौंडगाऊ, घाटिवले, मुर्सी, हंसोले, कोदले व वडगाऊ; चोरवण, दाभोळे, साकरपें, कुरचंब, पुरीये, दरवीण; तळवडे, वाडीकोलो, मेघी, सालपे, कनकाडकर (कनकवलीचे ?). याप्रमाणें **एकूण ३० मंडळी हजर आहेत.** एकूण ३० व्यक्तींपैकीं १६ जणांनीं आपल्या सह्या मोडींत केल्या आहेत. ७ ही कारकून मंडळीच्या सह्या मोडींत आहेत. बाकीच्या १४ सह्या बालबोधींत आहेत.

[ई] "आबाजी पाटोळे याची स्वारी आली.....घरास आग लाविली तेव्हा ते घर जळाले त्यामध्यें पुस्तकांचे पेटारे व वृत्तीपत्रे होती ते जळाली यैसे यास पुढें वृत्तीसी आधार पाहिजे त्यासी तुम्हास आमची आवधी वृत्तीपत्रें होती ते ठावकी होती व पूर्वापार चालत आले आहे तेहि ठावके होते त्याप्रमाणें आम्हास येक माहाजर करून दिधला पाहिजे....."

—१११—

[अ] **ऐ. सं. सा. खं. ६, ले. ९**; महजरनामा.

सु. १०९४ साबान २६; श. १६१६ चैत्र व. १३ गुरुवार; इ. १६९४ एप्रील १२

हू. बाबा शाहा बदरीदन निज्यामशाहा, अदि (ल) शहा सिवाजी.

[आ] दरगाह पीर मौजे साकसे ताा पेण याच्या मुजावरास हा महजर दिला आहे. शंकराजी नारायण सचीव यांनीं पेणवर स्वारी केली असता सदरहू मुजावराचें घर लुटलें गेलें व त्यांत पीराविषयींचीं कागदपत्रेंहि लुटलीं गेलीं म्हणून हा महजर दिला आहे.

[इ] हाजीर मजालसी मुकाम राजमाची.

दामाजी नारायण हसहजारी लस्कर	महादाजी बाबाजी सभासद
(लंब व. दोन ओळी आडवी मु.)	रंगोराम सभासद दिाा सरसुभा बहिरोत्रिमल
केशो बाजी सभासद	अधिकारी ताा संदीव ताा तुगरातन
(पांच ओळींची उभट व. मु.)	
×देठखान व ×दाऊदखान बुबेर अधिकारी	
(मुद्रा)	
अधिकारी ताा नसरापूर	बावा सैदअली, बावा फैतअली, बावा इसुफ-
(मु.)	अली, बावा खिजमतअली, बावा इस्माईल-
	अली, बावा अबदुलअली

एकूण १४ व्यक्ती हजर, त्यांत ८ मुसलमान आहेत.

[ई] 'सभासदांचे' उल्लेख लक्ष्य आहेत

-११२-

[अ] **म. इ. सा. खं. १५, ले. ३३.**

श. १६१६ श्रावण शु. ९ शुक्रवार; इ. १६९४ जुलै २०.

[आ] महादाजी बिन सुलतानजी जगदाळे विा यादव. मसूरपरगण्यापैकीं ५७ गांवचें देशमुखी वतन जगदाळे यांचें. त्यापैकीं २० गांवांचे वतनाविषयीं वाद.

[इ] थळ मौजे किवळ ताा मसूर हाजीर मजालसी बेहुजूर गो.

मौजे किवळचे गोत १९:—पटेल ३, कुलकर्णी २, चौगुला १, जोतिषी १, रया २, सुतार (तासणी) १, महार (बिळादोर) २, गुरव (धुपारीती) १, परीट (बगणी) १, चांभार (रापी) १, इतर ३, कुलकर्णी निा रुद्राजी चंदो १.

[इ] "जगदाळे देसमूख.....याची देशमुखी.....बुनादी होती ऐसे आपणास ठावके आहे व आपले वडिलांनीं सांगितले आहे.....यादवानी जगदाळी यासी कथळा करावया गरज नाहीं..." (२) जबानीसारखा महजर आहे.

-११३-

[अ] **बावडा दप्तर विभाग १ ला, अनुक्रमांक ३५.**

सु. १०९४ जमादिलावल २१; श. १६१६ माघ शु. ४ मंगळवार; इ. १६९५ जाने. ८.

[आ] रामचंद्र नीलकंठ भारद्वाज गोत्री उपनांव भिवडीकर यास तर्फ आजीरें पैकीं ९७ गांवचें कुलकर्ण वतन पूर्वील भिरासदार निपुत्रिक झाल्यानें उघडें पडलें होतें तें राजपत्र सनद करून दिलें त्याचा हा गोताचा महजर आहे.

[इ] माहाजर...बीहुजूर हजीर मजालिस थान घर जागा काा जाबोटी ताा खानापूर.

राजमुद्रा ५:—सुभा महालानिहाय प्राा कोल्हापुर (सिका) १, सुभेदार प्राा अजिरे (शि.) १, सुभेदार महाला हाये प्रांत तारळे (शि.) १, सुभेदार प्राा कोल्हापूर (शि.) १, सुभेदार प्राा बेलगाऊ (शि.) १.

सभा नाईक हजीर मजालीस बीाा—देशमूख.

अजहती देशमूख पाा हुकेरी (सि. म.) १

परगणे हुकेरी ८:—देसाई देशकुलकर्णी व भोंवर ६ गांवचे पटेल; **ताा रुद्रगड ७:**—देसाई ४, देशकुाा १, माहाजन १, सरनाडगौडा १; **काा नूली ३:**—सेटी देसाई १, चौंडो; वेंकटाद्री देशकुाा १, नाडगौडा १, कानडी नांवें; **काा कापसी २:**-देसाई व देशकुाा; **किले रांगणे ताा खानापूर १२:**—सरदेसाई २, देसाई ४, पटेल ५, व देशकुाा १; **देशक पाा वाई ६:**—देसाई देशकुाा व कुलकर्णी ४ यांत 'परशराम त्र्यंबकांचा' उल्लेख आहे; **परगणे कागल २:**—देसाई देशकुाा; **तपे आजिरे ६६:**—सरदेसाई १, सरमोकदम देसाई १

देसाई ३, त्यांतील एक 'हजीर नव्हता' असें लिहा आहे; नाडगौडा १, देशचौगुला १, नाकुल्या १ यानंतर तपे आजिरेपैकीं ३२ गांवच्या ३२ पटेलांचीं नावें आहेत. 'मोकदम' असे संबोधिलेलें नाहीं. कुलकर्णी ३, जोसी ४, सेटे महाजन ४, सरनायकवाडी १, नायकडी ४, नाईक २, मठपति १, राजे मलिक मूक १, तेली १, कुंभार १, गुरव १, गावकर (महार?) ३.

बहुतेक सर्वत्र देसाई, सरदेसाई यांच्या नांवापुढें सिके आहेत.

एकूण सुमारें ११२ मंडळी आहेत.

[ई] (१) सदरहू देह ९७ चें कुलकर्ण पूर्वी सिधाचें होते. त्यानें तें विठ सेणवी यास दिलें. पुढें त्याचें नकल झालें. महजरांत 'निपुत्रिकाचें मिरास ते दिवाणीचें' असें म्हटलें आहे. (२) महजराच्या अखेरीस 'शके १६१५ श्रीमुखनामसवछरे' असा उल्लेख आहे. मुसलमानी तारीख वर दिलीच आहे. दोन्ही तारखा वेगळाल्या आहेत.

—११४—

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. २१६.**

सन हजार ११०६ मोहरम १६; श. १६१८ श्रावण व. ३ बुध.; इ. १६९६ ऑगस्ट ५.

श्री विठल प्रसन.

[आ] बाळकृष्ण भट विा कोवेरीबाई भाऊपणाचा वाद.

[इ] माहाजर·····क्षेत्र पंढरपूर पा कासेगाऊ विा हाजीर मजालसी विा

राघोजी गोपिनाथ सेखदार — नारोपंत अमीन क्षेत्र मार सिका

व शंकराजी जाखदेऊ कारकून क्षेत्र मार — राघोजी

महाजनानी क्षेत्र मार

महजराच्या अखेरीस गोही आहे त्यांत वडवे ५, ताटे, थिटे, आराधे, पुजारा ४.

एकूण ९ मंडळी आहेत.

[ई] (१) महजर थिटे कुलकर्णी क्षेत्र मार यानें लिहिला आहे. (२) देवाच्या तुळसीचे क्रियेचा उल्लेख आला आहे.

—११५—

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. ३०,** महजरनामा.

श. १६१९; इ. १६९७.

फा. दोन शिके, नंतर अठरा ओळी फारसी मजकूर, महजर अपूर्ण छापला आहे.

[आ] काकोजी बिन हिरोजी वाटोळे विा माणकोजी बिन मेऊजी. उभयतामध्यें पाटिलकीच्या वडिलपणाविषयीं वाद लागला.

[इ] महजरनामा अज थाने सुपे सा जुनर सुबे खुजस्तेबुनियाद ·····बिहुजूर आहालीमवाली बिता;

हजरत काजी शरा	माहाराज राजश्री दिवाण दलसिंगजी फौज
—देशमूख पा मार	दार पा मार
(शिका)	देशपांडे प्रा सुपे.

कुतवल व खंडोजी चानगुडे व मल्हारजी खैरे व काळोजी भोडवे मोकदम व महाजन सेटे का सुपे (नांगर)

[ई] "गोत महास्थळ मौजे पिंपरी गुरोथळ" (२) गावींची सडी घेतांना घातलेलीं पातकें व दोष नमूद करण्यासारखे आहेत.

-११६-

[अ] **म. इ. सा. खं. २१, ले. ८.**

मु. १०९७ जिल्काद ५; श. १६१९ ज्येष्ठ शु. ६ रविवार, इ. १६९७ मे १६.

[आ] बकाजी घाटोरा व मानाजी घाटोरा वस्ती मौजे दलवठणें ता मार हाली वस्ती मौजे सिंपी ता मलवडी विा दादजी बिन तुकोजी सावलकर व बाजी सावलकर वस्ती आंधली ता मलवडी. ता मार येथील पेटेच्या गावडेपणाच्या वडिलकीचा वाद लागला.

[इ] महजर·····अज मुक्काम कसबे चिपुळीण मामले हमजाबाद अमाल बंदर मैमून मुस्तफाबाद बिहुजूर हाजीर मजालसी.

कागदाच्या उजव्या बाजूस:—वेदमूर्ती कसबे मजकूर—५, धर्माधिकारिणी २, जोसी १, भट २; बालाजी विश्वनाथ देशमूख मामले दंडाराजपूर प्रा सीवर्धन १, याशिवाय इतर ६ मंडळी त्यांत एक रणनोवरा व एक पटेल आहे. मौजे आलगाऊ ता वरेर्ड ३; मौजे मणरबड ता वाई ७; मुकासाई एकूण २६:—मोकासदार १९ व ७ का मारचे बलुते वगैरे.—मेहतरसिंपी १, परीट २, माहाला हजाम २, सालवी कुंभार १, गुरव १.

कागदाच्या डाव्या बाजूस:—गणेश महादेव हवालदार ता चिपुळीण १; मजमूदार ता मार १; देसक मामले मार ३:—सरदेसाई १, जानीब खंडोबलाल देशमूख सुभा मामले—मार १, इतर १; देसककर्यात चिपुळीण १०:—देसाई देशकुा २, शेटे महाजन २, पतकी २, निघावन का मार १, जानीब देशकुा १ व इतर २; उदीम कसबे मजकूर—६; बकाल का मार—४; ताफे जमाती—२; ताफे कासार—३; ताफे गौबली—२; ताफे साली—३; ताफे साटे—२; ठाणगे ता मार २; डांग्ये जमाती चवघरी मार ५:—डांगे २, डावरी १, गुरव १, महार १.

एकूण ९२ व्यक्ती हजर आहेत.

[ई] (१) जुमामसीद का चिपुळीण येथें घाटोरानें रवा दिव्य केलें. दिव्य लागलें

सावलकर खरा झाला. (२) छ २० रज्यबला तकरीरा घेतल्या छ. १३ माहे शौवलला रविवारीं दिव्य झालें 'बाळाजी विश्वनाथ सभासद' हे दिव्य प्रसंगी हजर आहेत. (३) हरकी गुन्हेगारी घेऊन ती सुभास दाखल केली आहे.

-११७-

[अ] **म. इ. सा. खं. १५, ले. ५०.**

फसली ११०९ जमादिलोवल १५; श. १६२१ का. व. १ रविवार इ. १६९९ आक्टो. २९.

फा. शिका.

[आ] होननाक बिन आबनाक मांग मौजे खोडसी पा॥ कऱ्हाड, महादाजी जगदाळे देशमुख पा॥ मसूर यास मारण्याकरतां म्हणून सदरहू मांगास एक हजार रुपये व दोन चावर जमीन देण्याचे ठरवून गिरजोगी यादवानें रोख २०० रुपये दिले. ही गोष्ट जगदाळ्यास समजली त्यानें मांगास पकडून आदबखानां ठेविले. एकंदर प्रकार गोतापुढें मांगानें या महजरांत सांगितला आहे व फक्त दोनसे रुपये घेतल्याचें कबूल केलें आहे. व "आपण ए गोष्टीस मन घालून तरी दिवाणचा गुन्हेगार असे ब सदरहू दोनीसे रुपयाखेरीज कांहीं घेतलें नाहीं हा केला माहाजर सही वली सुमार ३४ चवतीस रास" या प्रो शेवट.

[इ] थळ कसबे मसूर.....हजीर मजालस राजमुद्रा.

देशपांडे ता॥ तारळेरुजू, एकूण भोंवरगांवचे पटेल, कुलकर्णी, शेटे मिळून १९ मंडळी आहेत. त्यांत ५ मांग आहेत, का॥ मसूरचा Xमुल्ला आहे व अलीखान म्हणून एक आहे, इतर मंडळी पटेल व कुलकर्णी आहेत.

[ई] (१) महजरांतून गुन्ह्यांची चौकशी सहसा पहावयास सांपडत नाहीं. त्या दृष्टीनें हा महजर महत्त्वाचा आहे.

-११८-

[अ] **रामदास रामदासी वर्ष २१, अं. २४१;** नक्कल मोडी.

श. १६२३ भाद्र. व. १४ शनिवार; इ. १७०१ सप्टं. २०

नक्कल.

[आ] मौजे सांजणी का॥ मांजरी प्रो कागल या गांवच्या कुलकर्णाची एकंदर माहिती (कारिणा) थल मौजे बोरलें येथें मजलसीपुढें मोटाजी बिन भानजी पटेल व पटेल बिरादर मौजे सांजणी का॥ मांजरी प्रो कामल यांनीं या महजराद्वारें सादर केली आहे.

[इ] माहजर.....हाजीर मजालसी थल **मौजे बोरले का॥ वांग** किले पन्हाळा बिहुजूर हाजीरानी

—देसाई काा वागी

—देसाई काा तःबीड काा वांगी

काा वांगी—चौगुल, पारसनीस, व इतर ३.

काा वडगांव—देसाई, पटेल, चौगुला व इतर ३.

मौजे बोरले—पटेल, कुलकर्णी व इतर ३.

किले पनाला—देशकुा, मौजे नरदे व काा अष्टेचे कुलकर्णी २, सेटिये-अष्टे.

एकूण १६.

[ई] (१) "आम्हा तिघा भावासी बोरलेचे थलास नेले तेथें सभा नाईकी बैसोन जाहाला करिणा लिहोण देणे म्हणो लागला मग आपण हें पत्र लिहून दिल्हे असे."

-११९-

[अ] **पे. सं. सा. खं. १ पृ. १६६.**

श. १६२४. इ. १७०२.

[आ] गिरमाजी लक्षुमण यजुर्वेदी गोतमगोत्री पुजारी उत्तरा लक्ष्मी क्षेत्र पाा कन्हाड यामध्ये व महादजी रायाजी यजुर्वेदी सांडिल गोत्री पसारी मौजे वड्डज पाा माार हाली वस्ती मौजे कडेगाऊ पाा आउंध या उभयतांमध्यें नवरीचा कथला लागला.

[इ] कागद फाटल्यानें सभा अपूर्ण आहे, एकूण ८ व्यक्ती हजर आहेत पाा आउंद पाा बालाघाट वगैरेचे पाटील कुलकर्णी व देशमूख देशपांडे यांचीं नांवें आहेत.

[ई] (१) "उभये वर्ग भांडित पाा खटाऊ स्थलास आले तेथे महाराज साहेबु व गोत ब्रह्मसभा यापुढे उभे राहिले. उभे वर्गापासी जमान घेऊन हकीकत मनास आणली हरदोजणांचे निवाडा वाा पाा कन्हाड तेथें पत्र पाठविले" पृ. १६७. (२) गिजरे, क्षिरसागर वैद्य इत्यादि "समस्त ब्राह्मण क्षेत्र पाा कन्हाड याने लिाा जे शास्त्री निबंध पाहून निर्णय केलाजे वधू पित्र्याने (वधूच्या चुलत्यानें विवाह लावला) विवाह केला चार दिवस संपादिले, गोत्र निर्णये तरी वर मातुलगोत्र कास्यप सत्य पुनरुक्त विवाह करणें आशाकश्र आहे हे सही" पृ. १६८. (३) वधूचा चुलता येस पाठक यानी कन्यादान केले पाणी ग्रहण सप्तपदी ग्रहप्रवेश सांग्य विवाह झाला. वर मातुल गोत्र कास्यप पुरोहित लेहून दिल्हे सही" पृ. १६८. (४) "समस्तपत्रें मनास आणून व आपण शास्त्र व निर्णये व निबंध पाहून गिरमाजी लक्षुमण पुजारी श्री भवानी क्षेत्र कन्हाड यास वधू दिल्ही असे.....पसारी.....यास वधूस..... समंध नाहीं यास कोणी इस्केल करील तो **दिवाणीचे गुन्हेगार व गोताचा खोटा ब्राह्मण-सभेचा अन्याइ** आसे हे लिहून दिल्हा महजर सही छ. २५ जिल्हेज" पृ. १६८.

—१२०—

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण ५ वें, ले. ३४.**

सु. ११०२ जिल्हेज ९; श. १६२४ वैशाख शु. १० रविवार, इ. १७०२ एप्रील, २६.

भा. इ. सं. मं., सप्तम सम्मेलन-वृत्त. पृ. ५५ पहा. सदरहू वतनपत्रांत या महजरचा उल्लेख आहे.

[आ] शेटी बिन नागनाक महार मौजे नागेवाडी समंत मुन्हे पाा वाई बिाा घांडे-घरकर व गोडोलीकर गुरव. महाराच्या वडिलांनीं सदरहू गुरवास देवाच्या पुजेकरितां म्हणून गांवास आणलें. पुढें रहिवास होताच गुरवानें महाराच्या वडिलास मारेचुरे करून त्याची पाटिलकी बळकविण्याचा प्रयत्न केला. वाद चालूं असतां गुरव हाजीर होत ना तेव्हां गुरव गैर मिरासी असें दिसलें. गोतानीहि कदीम पाटिलकी महाराची म्हणून दखल दिल्ही तेव्हां मौजे नागेवाडीचे पाटील शेटी महार खरे झाले.

[इ] हजीर मजालस गोत परगणे वाई सरकार परनाळा सुभे विजापूर.

देशमूख देशपांडे प्रांत मजकूर	देशपांडे पाा माार २
पिसाळ देशमूख २	बावधनकर
जमाल पाटील मोकदम कसबे माार १, कसबे-वाईचे शेटे ३ (चि. तागडी) व चौधरी १ मोकदम काा माार	मोकदम १ पाटील २ चौगुला १ मोकदम-पसरणी १

एकूण १४

[ई] (१) महाराकडे पाटिलकीचें वतन आहे (२) "त्याणी रहिवास होताच आपल्या वडिलांचे मोरचुरे करून मिरासी घेतली. आपण महार दूर उभा राहून असो. गुरव जवळी सुस पत्र देऊन मिरासीस जडला. आपण कदीम बुनादी आहे·····सिवधडे मोकदम·····त्याणी सांगितले कीं मौजे मजकूरची पाटिलकी कदीम महाराची मिरास ऐसे आम्हांस दखल आहे. आमचे वडील सांगत आले आहेत ऐसी साक्ष दिल्ही·····" पृ. १८४.

—१२१—

[अ] **पेशवा दप्तर विभाग ३१ नं. १११; सुरत महजर.**

सनहजार १११२ जिल्हेज २५; श. १६२५ वैशाख व. १२ शनिवार; इ. १७०३ मे, १.

[आ] रामाजी विठल व मोरो विठल होनप देशपांडे पुणे हेच कर्यात मावळचेहि देशपांडे होत म्हणून करंजवणे व पायगुडे देशमुखांनीं हा महजर दिला आहे. यादो नामदेव लांडे यानें राजिकामध्यें उभय देशमुखांस कैद केले त्याचाहि उल्लेख आहे.

[इ] महजराचे अखेरीस निरनिराळ्या १४ मोकदमांच्या सह्या आहेत. शिवाय उभय देशमुखांचींहि नांवें आहेत.

-१२२-

[अ] **शि. च. सा. खं. २, ले. २६३.**

सन हजार (फसली) १११३ रविलाखर ११; श. १६२५ श्रावण व. ७, रविवार; इ. १७०३ ऑग. २२.

[आ] मातूश्री मकूबाई भोसले मोकदम काा जिंती वगैरे यास म्हलोजी पा मो व **समस्त दाहीजन** मौजे पिंपलगौ पिसा पा पारनेर सा जुन्नर यांनीं मौजे मजकूरच्या निमे मोकदमीचा हा महजर दिला आहे. मूळ वतन शिवाजी महाराजांचें. त्यांनीं आपला सेवक बाळाजी कोनेर यास चाकरीस दिलें. पुढें धामधूम झाली तेव्हां बाळाजी कोनेर निघून गेला. माारनिले म्हलोजी निमे मोकदम मौजे माार यांनीं वतन संरक्षिलें व नंतर या महजरानें मकूबाईस पुनः वतन महाराजाचें म्हणून दिलें आहे. मकूबाईनें आपली निमी तकसीम बाळाजी कोनेरास दिली त्यासहि गोतांनीं या महजरानें संमति दिली आहे.

[इ] महजराच्या अखेरीस सुमारें १० गोही घातल्या आहेत.

[ई] (१) " मौजे मजकूरची निमे मोकदमी बाळाजी कोनेर महाराजांचा चाकर करीत होते व निमे आपली आहे. यैसियासी बाळाजी कोनेर वरसे चाळीस गेले ते पुन्हां दुसरीयानें गांवावरी आले नाहींत यैसीयासी गनिमाचीं धामधूम फार व कितेक साले पांढरीचे काम व आपला हाल व गावचा हाल कांहीं राहिला नाहीं जैसे तैसे करून आपण आजी तागाईत वतण राखिले व वतण राखिले तें कांहीं बाळाजी कोनेरचे वतन म्हणऊन राखिले नाहीं. बाळाजी कोनेरचे. महाराजांचा चाकर त्याचे वतन ते महाराजांचे वतन याबद्दल आपणांमध्यें कांहीं ताकती रहिली नाहीं. अनीक कोन्हाप वतण लेहोन देऊन आपणास भाऊ करून वतन चालवावे तरी वतन महाराजांचे. याकरितां महाराजांचे वतन. महाराजांच्या हवाला केले असे तुम्ही निमे मोकदमी व मानपत्र हकलाजिमे बाळाजी कोनेर यासी दिधला आहे तेणेप्रमाणे खाऊन वतन महाराजे लेकराचे लेकरी खात गेले पाहिजे " पृ. २६०.

-१२३-

[अ] **सनदपत्रें प्रकरण २ रें, ले. ३६;** महजर सनदेचा.

सु. ११०४ साबान ९; श. १६२५ मार्ग. शु. १२ बुधवार; इ. १७०३ डिसेंबर ८.

[आ] सोमापा देसाई परगणे चिमलगा सुभा विजापूर यास बादशहानें पांच गांव नूतन दिलें त्याविषयींचा महजर बादशहानें दिला आहे.

[इ] " महजरपत्र.....दर जागा चिमलगा सरकार पादशहा अवरंगशहा पादशहा

सुभे निसबत मोमदफजील नायब फौजदार, काजी, कोतवाल, त्रिवर्ग जमीनदार साठी किले सोळा सरकार, बत्तीस महाल, अठरा परगणे, नवठाणी देशमूख देशपाडे, नाडगौडा, पाटील, पटवारी कुलकर्णी समस्त मोरगांव दारूल विजापूर हलीमवाली गुजरात सनद लिहून दिल्ही ऐसीजे."

महजराचे अखेरीस सभोवरगावचे साक्षीदार व नंतर थोडा मजकूर आहे.

[ई] (१) देसाई मारचे परगण्याचे देशगतीचे हक्क मोकासदारानें दिक्कत केले. देसायानें गांव मारिला सबब मोकासदार व सावनूरकर नबाबानें देसायास बेडी घातली. भिमनगौडा पटेलानें देसायाचा खंड भरून त्यास सोडविलें व उभयतांनीं मिळून बादशहाकडे भेटीस जाऊन वृत्त निवेदिलें. बादशहानें देशगतीचे हक्क मोकळे केले. व नूतन गांवें दिलीं त्याचा महजर आहे. (२) "पादशहानें नबाबास.....बोलावून पारिपात्य केलें. देशगर्तीचे जाबते बेहुकूम करणेस तुमचे हाती पादशाही आलें कीं काय म्हणोन अवघे देशगतीचे हकदक्क सोडवून दिल्हे" (३) पादशहास भेटेदाखल ७००० रुो दिले आहेत.

-१२४-

[आ] **ऐ. स. सा. खं. २०, ले. १३८**; सुरत महजर.

सन हजार (फसली) १११५ मोहरम ५; श. १६२८ वैशाख शु. ७, सोमवार; इ. १७०६ एप्रील ८.

फारसी २२ ओळी मजकूर. उजव्या बाजूस समासांत आडव्या सह्या. यामुळें तपशीलाच्या मजकुरानेंच महजराचा प्रारंभ होतो.

[आ] देशमूख व देशपांडे पा। वणी यानीं सरदहू महजराद्वारें परगण्याची एकंदर परिस्थिती जाहीर केली आहे. बाळाजी विश्वनाथाच्या स्वारीमुळें झालेली एकंदर परिस्थिती वर्णन केली आहे.

[इ] प्रारंभास उजव्या बाजूस समासांत सह्या दिल्या आहेत. स्वतंत्र मजलस नाहीं.

[ई] (१) सुरत म्हणजे हकिकत. हकीकतीचा म्हणजे सुरत महजर होय. या दृष्टीनें महजर विचाराई आहे. सुरत महजर फारच थोडे उपलब्ध झाले आहेत.

-१२५-

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. २८३**; सुरत महजर.

फसली १११७ रविलोवल २१; श. १६२९ ज्येष्ठ व. ७ बुधवार; इ. १७०७; जून, ११.

कागदाचे प्रारंभीं ठाणेदार पा। खटाऊचा शिका.

[आ] राघो सुखदेऊ व मलारबुलगो देशपांडे पाा खटाव विाा विसाजी कासी व विठल बापोजी अथर्वेदी. पाा खटावच्या देशपांडे वतनाचा वाद.

[इ] ठाणेदार पाा खटाव हाजीर मज्यालसील विाा तपसील. सुभानजी घाटगे देशमूख काा लावगुण (सिका). माणाजी फडतरे देशमूख पाा खटाव (सिका).

[ई] (१) दिवाणांतून गोतास निवडावयास सांगितलें व श्री सिवनाथ देऊ काा रहिमतपूर येथें दसरति पंचरातीची क्रिया नेमून पाठविलें. अथर्वेदीस क्रिया लागली तिचा तपशील पहाण्यासारखा आहे. क्रियेच्या दृष्टीनें कागद महत्त्वाचा. (२) "एणेप्रमाणें क्रिया लागली ते मनास आणून रुगवेदी यास व अथर्वणास रांगणियास रवाना केले असें हा सुरत महजर लिहून दिल्हा सही." (मोर्तब. फा.).

-१२६-

[अ] **शि. च. सा. खं. ५, ले. ९५९.**

श. १६३१ फा. शु.; इ. १७१० फेब्रु.

फा. वा. शि.

[आ] रवलोजी वलद माणकोजी फडतरे देशमूख व पाटील मौजे कुरोली विाा लाखोजी वलद गंगाजी फडतरे देशमूख व पाटील मौजे कुरोली पाा खटाऊ. देशमूखीची व पाटिलकीची वडिलतक्षिम याविषयीं वाद.

[इ] **स्थल पाा खटाऊ···हजीर ··मजालसी.**

राजमुद्रा

सेखदार पाा खटाऊ (फा. अ. सि.)	मजमूदार पाा.
तरफदार ताा वडूज	तरफदार ताा
,, ताा नेर	हुद्देदार

देसकानी महालानिहाये—देशमूख पाा खटाऊ २, अजहती देशमूख १, पोतदार १, देशपांडे पाा मार २, नाईकवाडी यांनीं ४; मोकदमानी देहाये खटाऊ–भोंवर २० गांवचे पाटील व कुलकर्णी मिळून सुमारें ५० व्यक्ती हजर आहेत. चौगुले फक्त दोनच आहेत.

सेटे महाजन महानाड काा खटाऊ—सेटे ७, महाजन १, गोसावी २, याशिवाय म्हेतरे वगैरे १० आहेत. बेगारीयानी–या सदरांत ४ नाईक आहेत.

सुमारें ८६ मंडळी.

[ई] (१) मळेवाडी येथें यापूर्वी राहूजी घाटगे यांनीं या वादाचा निवाडा केला. त्यांतील कांहीं भाग अग्रवादीनें आपल्या तक्रीरींत दिला आहे; तो अनेक दृष्टीनें महत्त्वाचा आहे.—"···खटाऊस आले त्यांनीं मलेवाडी स्थळ देऊन वेऱ्हारास पाठविले. तेथें राजश्री राहुजी घाटगे त्यापासी जाऊन उभे राहिले. त्यांनीं निवाडा पाठिराखोन केला·····अपले

आजे रवलोजी बाजी बोलिले जे तुम्ही गोत थोरलोक होऊन निवाडा कैसा केला त्या (वर) राहूजी घाटगे बोलिले की **जे वेल खाली पडला तो वेल मांडव चढविला आहे बलावलियावरी आपणच फेल करील** बाजी हा निवाडा मंजूर (?) होणारे नाहीं तुम्हास पांढरीवरी जगावयासी बद+चार रोज दरगुदर केली आहे. **राखेवरी ईमारती शास्वत ना (हीं) तैसा हा निवाडा रुजू नाहीं तुम्हांस देवानें व पांढरीने हाती+धरीलियावरी निवडून घेणे** अजी रास्ती दोठाई निवडून देतो जैसा तुमचा गुमास्ता जिवे मारिला गेला तैसे मारले जाल मग तुमचे वतन कोणे खावे. कालावरी नजर देऊन च्यार रोज जगणे म्हणौन निवाडा केला....." पृ. २३२. (२) वडिलकीचे हक सारखे विभागले आहेत. व त्याचें कारण धाकट्यानें अनेक वर्षें वडिलकीचा भोगवटा केला असें दिलें आहे.

–१२७–

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. ६१**; महजरावर पुढील तारीख आहे.

सु. इसने अशर मया व अलफ जिल्हेज ५; श. १६३३ पौष शु. ६ गुरुवार; इ. १७१२. जानें. ३.

महजर मजकुराच्या प्रारंभीची तारीख—१६३३ श्रावण वा। १३ सोमवार (ख. ज. बुधवार); १७११ ऑगस्ट १. मजकुरांत याप्रमाणें शक दिला आहे.

महजर अपूर्ण.

[आ] खंडोजी व जोगोजी बिन बहीरजी ईबिन बाबाजी माहाणेवार चौगुला मौजे पिंपरे खुर्द.

साखराई कोम रंभाजी बिन कान्होजी व सुभानजी बिन कान्होजी लोणारे मौ। मौजे रुवी. महजर अपूर्ण असल्यानें व्यवहाराचें स्वरूप समजत नाहीं परंतु एकंदर मजकुराच्या प्रारंभावरून पाटीलकी वतन विक्रीचा हा महजर असावा.

[इ] **हाजीर मजालसी गोत पा। सिखल.**

हकीमशरा काजीसैद महमजाफर वलद काजीसैद

अजीज काजी पा। मार फा. सि.

देसक पा। मार

देशमूख देशपांडे मोकदम मौजे अहिरे व हराली २

म. सि. ×येसवंतखान सरनाईक नाईकवाडी पा। मार

वाजी बयाजी गुमस्ते कारभारी

आ। देशमूख पा। मार

—सेटी १, मोकदम मौजे नाहावी.

– १२८ –

[अ] **नरसीपूर सावंत, लेखांक २.**

सु. १११३ सवाल ४; श. १६३४ का. शु. ५ बुधवार, (ख. ज. = गुरुवार इ. १७१२ आक्टों. २२.

(१) कागद एक वेटोळें असून प्रत्येक जोडावर ' राजते लेखनावधि' असे शिक्के आहेत. (२) महजराचा शेवट—"सुमार ११५·····रास."

[आ] तुळजाई कोम विठोजी पाटलीण सावंत मौजे नरसीपूर पाा सिराळे; संताजी वलद लखमोजी सावंत पाटील मौजे कोळ याचा मूळ (वय ६) जोत्याजी यास वोटियांत घेते. बाईचें कर्ज संताजीनें फेडावें असें ठरतें. महजरानें दत्तविधान जाहीर होतें.

[इ] बीहुजूर हाजीर मजालस पाा सिराळे.

राजमुद्रा—श्रीनिवास परशुराम प्रतिनिधी (मु.)—कदम नाईकवाडी पाा शिराळे.

देशक व मोकदम पाा शिराळे—

देशपांडे पाा माार, पुढील भोंवर ९ गांवचे १४ पाटील व ५ कुलकर्णी हजर आहेत. मौजे—सुरळी, बाहेगाऊ, बोरगाऊ, कापुसखडी, बांबवडे, रेटरे, वोझरडे, बाहे, तांबवे.

मौजे नरसीपूर—

कुलकर्णी ३	ज्योतिषी व बलुते	
	ज्योतिषी व भट मिळून ३ (बा. सह्या)	
	परीट १	न्हावी १
	चांभार १	महार १
		मांग १

एकूण सुमारें ३४

[ई] (१) महजराचा प्रारंभ—"या हुजूर जाहला महजर·····समस्त गोत पाा माार व हकजवार याजपासी जाहीर केले." (२) महजरांत देशमुखाचा उल्लेख नाहीं.

– १२९ –

[अ] **सनदापत्रें, प्रकरण २, ले. ४१, पृ. ४८;** महजरनामा.

श. १६३८ श्रावण शु. ५ बुधवार (ख. ज. गुरुवार); इ. १७१६ जुलै १२. वतनपत्रांत महजर दिला आहे.

[आ] दामाजी खंडेराऊ व गोविंद खंडेराऊ लिंगरस यास 'समस्त मोकदम व चोगुले व दाहीजण बलुते' मौजे चन्होली ताा हवेली पुणें यानीं राजीनामा समापत्र करून मौजे मजकूरचें कुलकर्ण (पूर्वील कुलकर्णी, गोविंद खंडेरावाचा सासरा गणेश जनार्दन याची अवलाद बुडाली व सदरहू गोविंद लिंगरसानें, गणेशपंतास वृत्तीविषयीं समय पडला म्हणून

कर्ज दिले होते ते देतांना वतन लिंगरसानें गहाण लिहून घेतले होते). मिरासी करून दिलें त्याचा देशमूख देशपांडे पाा पुणे यानीं हा महजर दिला आहे. समापत्र श. १६१८ मध्यें झालें होतें.

[इ] महजरनामा·····कदम नायब फौजदार·····व शेखदार नायब व निंबाळकर जहागीरदार व जिल्हेदार फौजदार व हालीमवाली व देशमूख देशपांडे पाा पुणे [illegible] प्रारंभ. महजराचे अखेरीस गोही जोडली आहे.

[ई] या लेखांकांत पुढील पत्रें आहेत.

श. १६०७ मार्ग. १३ चन्होली पाा पुणेचें कुलकर्ण वतन **गहाणखत** लिहून देऊन गणेश जनार्दन कुलकर्णी मौजे माार यानें उभयता लिंगरस बधूंकडून कर्ज घेतलें. त्याचा पुत्र व तो उभयता मृत्यु पावले. अवलाद बुडाली तेव्हां पांढरीकडे लिंगरस बंधूंनीं पैशाबद्दल तगादा केला व **कर्जखत** दाखविलें. तदनुरूप गोतानीं राजीनामा **समापत्र** करून 'अवलाद बुडाली तरी अफलादीनें वतन खावे हे चालत आले आहे' असें ठरवून वतन लिंगरसास दिलें. तो राजीनामा समापत्र श. १६१८ भाा शुा ९ स झाला. नंतर शाहूराजे यांचेकडे वतनपत्र मागावयास जाण्यापूर्वी मल्हार गोविंदानें हा महजर देशमूख देशपांड्याकडून करून घेतला असें दिसतें. तदनुरूप महाराजानीं **वतनपत्र** दिलें आहे.

— १३० —

[अ] **पेशवा दप्तर वि. ३१, नं. १८७.**

श. १६३९ ज्ये. व. ८ भृगुवासर; इ. १७१७ जून २१.

श्री; वडजाई नकल ½.

[आ] मौजे नांदेडे काा मावळ प्राा पुणे येथील पेठेचे शेल्क्येपण व महाजनकीचे हक्क वतन पिलाजी जाधवाचा भाऊ संबाजी बिन चांगोजी जाधव यास हा महजर करून गोतांनीं दिले आहे.

[इ] मौजे नांदेडे ताा काा मावळ बिहुजूर हाजीर मजालसी.

राजमुद्रा

हवालदार कर्यात मावळ व खेडेबारे

देशमुख व देशपांडे ताा माार (८)

पायगुडे देशमूख ४, करंजवणें देशमूख २,

लांडे देशकुा २.

कसबे पुणे व परगणेकरी (२९)

देवजी मागल सोमवार पेठ पुणे, वेव्हारे जोसी व उपाध्ये व महाजन काा पुणें; पुढील भोंवरगांवचें ताा कन्हेपठार, खडकवासलें, कूडिजें, पिंपळनिलख, ताा कडें (१); कोंढें

कोथरूड, भूकम, बाणेरे, काा सिकरापूर, आगलंबे; बावधण खुा व बुा, कारेगांव, धायेरी, किरकटवाडी, काा सासवड, मांडवी, बुा, अळंदी, प्रां चाकण मिळून, २० मोकदम पाटील व बिरादर, ३ कुलकर्णी, १ चौगुला, २ सेटे व १ इतर अशा सुमारें २७ व्यक्ती दिल्या आहेत.

एकूण सभासद सुमारें ३७

[इ] (१) या कागदावरून वृत्तीपत्र, दुमालेपत्र, दिवाणचें पत्र, गोताचा महजर या सर्व पत्रांचा अर्थ स्पष्ट समजून येतो (२) यापूर्वी १७११ मध्यें पिलाजी जाधवानें मौजे नांदेडची निमी मोकदमी संकराजी भिन बकाजी फर्जंद मोकदम मौजे खामगांव याजकडून विकत घेतली तिचा महजर गोतांनीं पिलाजीस दिला होता. सांप्रत पिलाजीचा भाऊ संबाजी यास मौजे माार येथील पेठेच्या शेटे महाजनकी वतनाचा हा महजर, शाहूमहाराजाचें वृत्तीपत्र सचिवाचें दुमालें पत्र पाहून देशमूख देशपांडे व गोतांनीं दिला आहे.

–१३१–

[अ] **वतनपत्रें निवाडपत्रें**; ले. १७; महजरनामा

सु. ११११९ जिल्काद २२; श. १६४० आश्वि. व. ८ सोमवार; इ. १७१८ आक्टो. ६.

(अशरीन बदल अशर वाचणें जरूर आहे.)

[आ] शिकें बंधूंमधील मामले रायरी व मामले दाभोळच्या देशमुखीविषयीं वाद.

[इ] **हजीर मजालसी मुकाम किले सातारा**;

मुद्गलभट पंडितराव मिका.—फत्तेसिंग भोसले (सि.)

सरकारकून; उजवी बाजू—प्रतिनिधि(सि.) अमात्य, सरखेल (सि.),छंदोगामात्य, वाकनीस, गोविंदरायाजी, पंताजी शिवदेव बक्षी, चिटणीस.

डावी बाजू—प्रधान (शि.), सचीव, डबीर, न्यायाधीश, यादोगोपाळ, सेनाकर्ते, आनंदराव रघुनाथ, शंकराजी मल्हार (फा. सि. मध्यावर).

सरदार—एकूण २५; त्यांत ४ मुसलमान; दाभाडे, निंबाळकर, कदम, पवार, बंकटराव, सोमवंशी, यांचे शिके आहेत. घायभर यांची फारसी निशाणी आहे, मुसलमानांपैकीं दोघांची मोहर व एकाचा शिका आहे.

गोतहामशाई—पाा वाई, शाहजी देशमूख, (शि.) देशमूख व देशकुाा पाा माार, सेटे काा वाई, व भोंवरगांवचे पाटील ३.

एकूण ५० मंडळी.

–१३२–

[अ] **म. इ. सा. खं. ३, ले. १३५.**

महजर श. १६४१ ज्ये. शु. १ शनिवार; इ. १७१९ मे. ९

[आ] संताजी बिन बहिरोजी घारगे विा सिदोजी बिन बहिरोजी घारगे. काा निमसोडच्या देशमुखी वतनाचा वाद.

[इ] महजर बहुजूर मजालस मुा सातारा.

राजमुद्रा सरकारः—

प्रतिनिधि (शि.)	प्रधान (शि.)
बाळकृष्ण वासुदेव अमात्य (शि.)	सचीव (शि.)
मंत्री, सुमंत	न्यायाधीश (शि.)
शि. शि.	नामजाद कारकून
रघुनाथ उमाजी किल्लेहाय (शि.)	महाल निहाये सुभाप्रांत
	खटाव माणेणी (शि.)

श्री शाहूजी राजे भोसले सरदेशमूख सुभेहाय (शि.); देशमूख व देशपांडे व मोकदम व शेटे महाजनः—

शाहूराजे भोसले देशमूख पाावाई (शि.)	देशकुाा पाा मार.
३ सेटे, १ चौधरी–काावाई,	रुस्तुमराऊ जाधवराऊ (शि.)
	अजमशेख मिराजी (शि.)

गोत हकजवारी महाल निहायेः—

काा वाई—पाटील २ (एक मुसलमान चि. तांगड) व संमत निंब व संमत कोरेगांव पाौ गांवचे सुमारें ९ पाटील.

[ई] (१) "राजसभा म्हणजे इंद्रसभा, धर्मपरायण सिद्धि प्रमाण मर्यादा रक्षणार" (२) "मजालसी यांनीं उत्तर दिल्हे कीं महाराजसाहेब म्हणजे हिंदुपती बादशाही ईश्वराचे आथीं ध्यान आहेत. जे इनसाफ कराल त्यांत कुसूर टेवूं नये म्हणजे चंद्रसूर्य आहेत तोपर्यंत कीर्त राहील." (३) न्यायपद्धतीच्या दृष्टीनेंहि महजर महत्त्वाचा आहे. (४) प्रतिवादीचा भोगवटा बरेच दिवसांचा असल्यानें वतन विभागलें आहे. (५) "ईदलशाई दिवाणांत हक्क चौथाई इनाम तिजाईच नव्हतो व गोताचेहि साक्षीनें जालें कीं इनाम तिजाई व हक्क चौथाई पडली नाही." पृ. ११७

– १३३ –

[अ] **श्रीसांप्रदायाचीं कागदपत्रें. ले. ४३८**

श. १६४७; इ. १७२५.

प्रारंभ व शेवट फाटला आहे.

[आ] रायाजी वाा भुतोजी मेढा विरुद्ध सूर्याजी, मामले परांड्यापैकीं एका गांवांतील एका मिराशी शेताबद्दल वाद रायाजी खरा ठरला.

[इ] मजलस कागद फाटल्यानें उपलब्ध नाहीं.

रायाजीचा बाप भुतोजी याजबरोबर पूर्वी एकदा या शेताबद्दल बहीरजी पाटील चौबला याचा वाद होऊन भुतोजी खरा ठरला. त्याचा निवाडा हाकीमखा काजी अल्ली यांनीं केला होता. तो महजर पाहून त्याच्या आधारानें व गांवीच्या गौहीनें रायाजीचें मिरासी शेत खरें ठरलें.

[ई] (१) संपादकांनीं लेखांकाचे अखेरीस तळटीप दिली आहे. ती दुरुस्त करणें आवश्य आहे. भुतोजीकडे जें शेत मोकदम व दाहीजणांनीं पूर्वीचा मिरासदार काकडा बुडाला म्हणून मिरास करून दिलें तें सदरहू गांवच्या मोकदमीबदलचें होतें असें मजकुरावरून दिसत नाहीं. अर्थ इतकाच कीं, दाही जणांनीं; काकडा बुडाला; त्याची मुकदमी रायाजीचा बाप भुतोजीस मिरासी करून दिली नसून फक्त शेत मिरासी करून दिलें आहे. मोकदमीचा संबंध कांहींच दिसत नाहीं.

-१३४-

[अ] **शि. च. सा. खं. ५, ले. ९७४**; गोतमहजराचा ताम्रपट.

सु. ११२५ जमादिलाखर २९; श. १६४६ फा. व. १३ रविवार; इ. १७२५ मार्च १.

फार्सी तारीख शकांतील तिथी बरोबर जमत नाहीं.

[आ] शाहूराजे यांनीं खंडोजी बिन दमाजी धावडे यास कर्यात मावळपैकीं ३६ देहाची सरपाटिलकी करून दिली तिचा हा गोताचा महजर व ताम्रपट आहे.

[इ] हाजीर मजालस राजमुद्रा व देशमूख व देशपाडिये व मोकदम ताा माार व बाजेमहाल ताा माार बिाा ताा

राजमुद्रा—शामजी हरी सुभेदार प्राा मावळ १

बाळाजी अनंत अजहत सरदेशमुख प्राां मावळ १

ढमाले देशमूख ताा पौड खोरे. १—सर पाटील सरकार जुन्नर व पुणे.

वेगवेगळ्या ९ तरफांचे, २५ देशमुख हजर आहेत; व ताा काा मावळचे देशपांडे २,

मोसेखोरे—पासलकर, कडू ४; मोठेखोरे–मारणे–१; गुंजणखोरे–सीलीमकर १, रोहीडखोरे–खोपडे १ काा सिरवल–निगडे, (धायगुडे मुतालिक हजर) १; साा जुन्नर–हांडे १; प्राा पुर्णे–सितोळे २; काा सासवड– जगथाप १; काा मावळ पायगुडे व करंजवणे, २ सिके आहेत, शिवाय काा मावळपैकीं ११ पायगुडे व ६ करंजवणे देशमूखांचीं नांवें आहेत. एकूण काा मावळ १३ देशमुखांचीं नांवें आहेत.

मौजे कोंढ—पाटील, कुलकर्णी, चौगुला, परीट, मेहतर, चांभार मिळून सुमारें १२

भोंवरगांवचे सुमारें २३ मोकदम पाटील; **तर्फ खेडेबारेचे गोत ६; मौजे खडकवासले व** इतर खेडीं मिळून सुमारें २०.

एकूण सुमारें ८० मंडळी हजर आहेत.

-१५३-

[अ] **ऐ. सं. सा. खं. ७, ले ३२,** महजर चकनामा.

सु. ११३१; श. १६५२; इ. १७३०.

प्रारंभींचा कांहीं भाग फाटला आहे.

[आ] रखमसेटी व रामसेटी बिन मालसेटी कुदळे सेटे काा खेड ताा खेडेबारे यांनीं (मोंगलांचे धामधुमींत) राजीकाचे वेळीं बहुत श्रमसाहस केलें म्हणून पंतसचिव यांनी एक चावर जमीन इनाम दिली. त्याची छत्रपतीची व सचिवांची पूर्वी इनाम दिलें तेव्हांची (१७१६ ऑग. ४) पत्रें दाखवून गोताकडून हा महजर घेतला आहे.

[इ] कागदाचा प्रारंभीचा भाग फाटल्यानें मजलसीतील फारच तर राजमुद्रा व कदाचित् कांहीं देशकांची नावें गेलीं असावींत.

देशमूख ताा मार—५; दोघांच्यापुढें नाईक व देशमुख असा उल्लेख आहे व त्यांचे स्वतंत्र शिक्के दिले आहेत. इतर तिघे बिरादर असावेत.

देशकुलाा—३; दोघांचीं नांवें व पुढें एकाचें बिकलम. बहुधा ते दोघे गैरहजर असावेत.

भोंवरगांवचे मोकदम व कुलकर्णी व चौगुले (१२ + ६ + ४)–२२; कसबाखेड; राहाटवडें, राजें, खोपी, आरबी, गाऊदरें, कामुडें, वेळू, सिवरें व कुसगांव अशी १० गांवें; खेड व वेळूस प्रत्येकीं २ मोकदम आहेत. खेडची निमे मोकदमी मुसलमानाकडे आहे. प्रत्येकाच्या नांवापुढें नांगर आहे; सिवरे व कुसगांवचे कुलकर्णी स्वतंत्र आहेत. बाकीच्या आठगांवचे व पेठ शिवापुरचे कुलकर्ण तर्फेच्या देशकुलकर्ण्याकडेच आहे. त्यांनीं हीं गांवें आपसांत विभागलीं असून त्याच्या दोन तक्सिमा केल्या आहेत व त्यानुरूप सदरहू गांवांची हजरी लिहिली आहे व पुढें बिकलम् घातलें आहे. तर्फेच्या एकूण २४ गावचे कुलकर्ण त्यांच्याकडे (नव्हेकर देशपांडे) आहे असें दिसतें. त्यापैकीं वरील आठगांवचे मोकदम महजर समयीं हजर आहेत. दोन तक्सिमातील ४ व्यक्तींपैकीं दोघांचीं नांवें महजरारंभीं देशमुखाच्या सहचार्यांत एकदां आलीं आहेत. तेव्हां नांवें ६ व ४ व्यक्ती हजर मानावयाच्या. यापुढें ४ गांवच्या ४ चौगुल्यांचीं नांवें आहेत.

खूम कसबा खेड—२४; पुढील खुमांचे मेहतरी हजर आहेत. नांवापुढें धंद्याचें चिन्ह आहे. महाजन (तागडी); सोनार पोतदार (सांडस); सिंपी जामदार (कातरी); ठाकूर (कटार); आवटी (अधोली); तांबोली (आटके); कासार (तुलई) २; माळी

(खुरपें) २; जिनगर (करवत); तेली (पहार); सुतार व लोहार; ठकार जोतिपी ता। मार २; परीट (मोगरी); न्हावी (आरसा); मुचांना (सुरी); कुंभार (चाक); चांभार (रापी); गुरव (धुपारती); माळी पुजारी; नाईकवाडी (काठी) २.

पेठ सिवापूर—७; देशमूखसेटे तागडी; महाजन (तागडी); कोष्टी (धोटे) २; सेट्या (तागडी); पानसरे (डांग); २.

महार ता मार निा विळादोर—१०; दहा गांवेचे.

एकूण सुमारें ६९ मंडळी.

[ई] (१) राजपत्रें व जिल्हेचीं पत्रें पाहून नंतर हा महजर गोतांनीं दिला आहे. (२) मूळ इनाम पत्रानंतर चौदा वर्षांनीं हा महजर झाला आहे.

–१३६–

[अ] **ऐ. सं. सा. खं. ४, ले. ३२;** महजरनामा.

सु. ११३१ साबान १७; श. १६५२ माघ व. ५ मंगळवार, इ. १७३१ फेब्रु. १५.

[आ] विठोजी बिन सूर्याजी ढमाले निमे मोकदम मौजे आसवली ता निरथडी प्रा। पुणें; विा। तुलाजी बिन कृष्णाजी पाटील ढमाल मौजे मार; वडिलेपण निमे मोकदमी मौजे आसवली ता। निरथडीविषयींचा वाद.

[इ] महजरनामा.....दरजागा कसबे पुणें. बहुजूर हजिर मजलस बितपसील काजी इसमाईल वा। काजी इब्राइम काजी प्रा। मार (गोल. सि. फा.).

"या हुजूर विठोजी बिन.....पंतप्रधानसाहेबापासी फिर्याद जाहला.....देशमूख व देशपांडिये व गोतमुखे मनसुबी मनास आणौन.....निवाडपत्र.....दिवाणचे करून दिल्हे आहे, देशमूख व देशपाडियास आज्ञापत्र जे गोताचा महजर करून देणे.....सदरहू पत्रें मनास आणिली त्याचे मजमून—तर्फ पाटसच्या गोतामुखे झालेल्या निवाडपत्राचा तपशील वगैरे—(पृ. ८७) येणें प्रमाणे पत्रें मनास आणिता राजश्री पंतप्रधान स्वामीनी गोतमुखें.....समजाविशी केली ते बरहक केली आहे त्यावरून महजर.....अनुभवून सुखरूप असावे हा महजरनामा लिहिला सही—"

(तर्फ) पाटसच्या **गोतामध्यें** भोंवरगांवचे मिळून एकूण २२ जण आहेत; १८ पाटील मोकदम, ३ कुलकर्णी व १ चौगुला).

(१) या महजरावरून गोत संस्थेचें एकंदर स्वरूप स्पष्ट लक्षांत येतें. देशमूख देशपांडे हे या संस्थेचे मुख्य अधिकारी होत व कनिष्ठ घटक साधा मिरासदार होय. या दोन्हीं मधील दुवा म्हणजे मोकदम. (२) काजीचें प्रस्थ पेशवाईतही आहे. त्याला पुढें पुढें या

गोत संस्थेंत स्थान प्राप्त झालें असें या महजरावरून स्पष्ट होत आहे. (३) ताा पाटसचे गोत दिले आहेत.

–१३७–

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. १९९.**

सु. ११३२ रविलाखर २७; श. १६५३ आश्विन व. १४ सोमवार; इ. १७३१ आक्टो. १८.

महजर दुभाषी आहे वर फारसी आहे त्याचेच खालीं मराठी भाषांतर आहे. असल कल्याणचे देशपांड्याकडे आहे.

[आ] निलाजी साबाजी व इतर देशपांडे विाा रामाजी आत्माजी प्रभु गुप्ते व इतर कसबे कल्याणचे कुलकर्णाविपर्यी वाद. निलाजीचा पक्ष खरा ठरतो.

[इ] सुरत मजलस बहुजूर श्रीमंत माहाराजा कृष्णराव माा महंमदजी अल्लीजी व इमामबक्ष वाा मियाजी चौधरी प्रांत कल्याणभिवंडी सरकार तळकोंकण पंचाईतेच्या वतीनें निवाडा केला आहे. पंचाइतीमधील पंचांचीं नांवें दिलेलीं नाहींत.

[ई] (१) नेहमींच्या महजराप्रमाणें हा लिहिलेला नाहीं; महंमुदजी चौधरी याची साक्ष पंचांपुढें झाली आहे; त्याचप्रमाणें समस्त रयत कसबे कल्याण यांचीही साक्ष घेतली आहे. ' हिंदूने ज्ञानदेवीची शपथ व मुसलमानानें कुराणाची शपथ ' घेतली आहे. (२) महजरांतील पुराव्याचें वर्णन महत्त्वाचें आहे.

–१३८–

[अ] **पे. सं. सा. खं. ६, ले. २५;** महजर मिरासीचा.

फसली ११४३; श. १६५५; इ. १७३३.

प्रारंभास २१ ओळी फारसी मजकूर.

कागदास तीन जोड असून जोडावर तिन्ही ठिकाणीं ' सही असल ' असें फारसी एकाच वळणांत लिहिलें आहे. महजर असल आहे परंतु महिना व तारिखेची जागा मोकळी सोडली आहे. अखेरीस फारसींत ' वैजा ' आहे.

[आ] मगाजी वलद देऊजी ईबन आऊजी पाा ढोंके पाटील व इतर, मौजे रेडगाऊ खुा मामले चांदवड. मोकदमी हातून वाहवेना म्हणून मौजे माारची निमी मोकदमी सुभानजी वलद मोराजी सिवले मौजे बोंढल पाा जुन्नर यास विकून त्याला ' मिरासभाऊ ' करून कर्ज वारिलें. ही हकीकत ठाणा देशमूख देशपांडे यांस जाहीर करून सदरहू ' महजर ठाण्याचा ' घेतला आहे.

[इ] महजर हाजीर मजालसी मामले चांदवड·····आजम काजी व हजूर.
समेराऊ देशमूख वीनती सिवाजी विस्वनाथ देशपाडिये दा।
काजी महमद कमरदीन हाकीमशरा विठोजी गोपाळ देशपांडिये
गणेश चिमल वकील विठोजी हरिदेऊ चिटणवीस कसबे चांदवड नाईकवाडी.

समेराऊ देशमूख मोकदम, रायाजी जाधोराऊ माहाजन, तिसमाजी विस्वनाथ सेटिये, कुलकर्णी (मोकळी जागा), धर्मातकारनी (मो. जागा).

[ई] (१) महजराच्या अखेरीस देशपांड्यांचें दसकत आहे.

–१३९–

[अ] **चंद्रचूड दप्तर कला १ ली, ले. ४;** खरीदखताचा महजर.

श. १६५६ का. शु. ८ गुरुवार; इ. १७३४ आक्टो. २४.

फा. सि. व एक ओळ फारसी मजकूर देशमुखाचा सिका. देशमूख व देशपांड्यांची नांवें कागदाच्या डाव्या बाजूस आडवी लिा.

[आ] बाजी यशवंत व गंगाधर यशवंत उपनांव चंद्रचूड आजहद देशपांडे सरकार जुन्नर यास मौजे निंबगाऊ नागाना ता। खेड सार जुन्नरचें निमें कुलकर्ण व जोतिष, म्हाळसाई कुच मल्हार रघुनाथ अत्रे गोत्र अत्री ईनें खुषखरीद २००० रुपयास दिलें. गोतांनीं खरीदखतानुरूप भोगवट्यास हा महजर करून दिला आहे. बाकीचें निमें वतन बाईनें जावई टिलू यास दान दिलें आहे.

[इ] **महजरनामा·····हाजीर मजालसी.**
काजी सयद राजमुद्रा हवालदार ता। खेड.

देशमूख देशपांडे सार जुन्नर ४.
गोत मोकदमानी ता। देहाये सार मार.

ता। पावळ १५:—
पाटील का। पावळ बिा। देशपांडे ता। मार २
मोकदम मौजे चादडोहो २ बिा। देशपांडे ता। मार १
,, ,, लाखणगांव २ बिा। जोसी कुला। मौजे मार १
,, ,, देवगाऊ १ बिा। ,, ,, १
पाटील ,, आपटी व वोढू २, बिा। गु।। देशपाडे सार मार १
,, ,, धामणी १ बिा। गु।। ,, ,, १
ता। खेड १७:—
मोकदम चौगुले सेटे का। खेड १ बिा। देशपांडे ता। पावळ सार मार १
,, वाफगाऊ ३ (होळकर १) बिा। जोसी कुला। मौजे मार १
,, पिंपळगाऊ २ बिा। ,, ,, १

चौगुला ,, १
मोकदम व कुलकर्णी खरपुडी २
,, रेटलू बिा गुा देशपांडे सार मार १
,, रेटवडी बिा जोसी कुला मौजे मार २
,, कुलकर्णी बाकलवाडी १
ता आवसरी ३:—
मोकदम कुलकर्णी ३
प्रा चाकण १५:—
मौजे कालोसा मोकदम कुलकर्णी चौगुला ३
,, दावडी पाटील कुलकर्णी चौगुला ४
,, सोळू दिक्षित (मराटी सही) १
पाटील कुला प्रो मार २
मौजे सोळू पाटील चौगुले २
मोकदम का सिवले बिा गुमास्ते देशपांडे सार जुन्नर २
देशमूख ता पवनमावळ १
एकूण सुमारें ५६ सभासद हजर.

महजराचे अखेरीस—गुमास्ते देशपांडे सार जुन्नर यांचे दस्तूर.

साक्ष पांढरी मौजे मार
पाटील मोकदम शिंदे १
व त्यांचे भाऊबंद १६ आहेत
(एक राणोजी आहे)
१ वाटेकर; एकूण १८.

थळकरी कुणबी ८

बारा बलुते

देऊळकरी ३ (चि–पंचारती गडू व घोळ)
बलुते महार ३
चि. विळादोर

गांवकरी
सुतार (किकरें)
परीट (मोगरी)
न्हावी (आरसा)
कुंभार (चाक)
चांभार (इंग)
गुरव (मांदल)
राऊत तेली ? (माप)

—
७

[ई] (१) "खरीदखत आलाहिदा करून दिधले आहे ते मनास आणून भोगवटीयास महजर करून दिधला पाहिजे." पृ. १४. (२) कुलकर्ण व जोतिषाचे अधिकार व मानपान दिले आहेत.

–१४०–

[अ] **म. इ. सा. खं. १६, ले. ५५**; महजरनामा.

श. १६५६ फाल्गु. शु. ५ इंदुवासर (ख. ज. रविवार); इ. १७३५ फेब्रु. १६; (२ माहे रमजानचे ठिकाणीं ३ सवाल पाहिजे).

श्री; धनेश्वर प्रा तालीक. महजर अपूर्ण आहे.

[आ] बावाजी बिन जावजी सेडकर विा बावाजी बिन बाजी महादुणेकर. मौजे मळवलीच्या पाटिलकीचे तक्षिमेविषयीं वाद.

[इ] **हजीर गोत ताा कानदखोरे बिा ताा.**

ताा माारचे देशमूख ३, सरखोत १, देशपांडे १

मोकदम—भौंवरगांवचे २३ मोकदम व ४ पाटील.

चौगुले—भौंवरगांवचे चौगुले १०.

ताा माार बाजे वतनदार १२—मठपति, पाणसरा, साळवी, कुंभारमेहतऱ्या, परीट मेहतऱ्या, सोनार, सुतार, माळी मेहतऱ्या, तेली मेहतऱ्या, परीट मळवली, चांभार २, ठाणगा ताा माार, भौंवरगांवची मंडळी आहेत.

महार ताा माार, ९;

सुमारें ६२ मंडळी हजर आहेत.

[ई] (१) गोत महजर या दृष्टीनें हा कागद फार महत्त्वाचा आहे.

–१४१–

[अ] **म. इ. सा. खं. १६, ले. ५७**; महजरनामा.

सु. ११३९ मोहरम २६; श. १६६१ चैत्र व. १३ भौमवासर; इ. १७३९ एप्रिल २४.

श्री; धनेश्वर; शेवटास मोर्तब; गोत महजर.

[आ] शिवाजी गंगाधर व खंडो मल्हार दिवाकर दिा देशमूख ताा मोसेखोरे व ताा कानदखोरे. या महजरानें खासनिशीचें वतन गोतांनीं करून दिलें आहे.

[इ] बिहुजूर गोत.

ताा मोसेखोरे व ताा कानदखोरे गोतांचीं नांवें छापलेलीं नाहींत.

[ई] "·····यासी महजर करून दिल्हा ऐसाजे तुमची खासनिसी पुरातन वतनी आहे. ऐसीयासी खासनिसीचा हक ताा मजकुरी चालत नव्हता कीं, पुरातन हक जाबिते होते, ते सार्वभौम या प्रांते आला होता त्याच्या राजिकांत कोण्हाजवळ राहिले नाहींत. त्यास मनास आणिता खासनिसीस हकाचा तह आहे. याजकरिता तुम्हास हक ताा·····"

-१४२-

[अ] **ऐ. सं. सा. खं. ३, ले. ३०७.**

सु. ११७० रबिलाखर १७; श. १६९२ श्रावण व. ४ शुक्र.; इ. १७७० ऑगस्ट १०.

श्री; फारसी मजकूर, १७॥ ओळी व गोल शिका.

सुभेदाराचा तीन वेळ्याचा वाटोळा म. शि.; महजराच्या शेवटास मोर्तब असून त्यानंतर साक्षी घातल्या आहेत, ' बा॥···देशपांडे ' असा साक्षीपूर्वी उल्लेख आहे. तेव्हां देशपांड्यानें हा महजर लिहिला आहे.

[आ] अपाभट बिन श्रीनिवासभट उपनाम काळे यास काा सोलापूर येथील मंगळवार ऊर्फ माधवराव पेठेचे जोतिसी वतन या महजरानें दिलें आहे.

[इ] गणेश त्र्यंबक सुभेदार दिा॥ माधवराव बलाल प्रधान.

महजर बहजूर हाजीर मजालस·····किले सोलापूर·····तदिने लिहिला महजर.

दरकदार निा॥ पंतप्रधान ताा माार

दिवाण मजमदार फडणीस

जमीदार पा॥ माार—देशमूख देशपांडे पा॥ माार ३ (देशपांडे २)

गोही—सेटिये पेठ (तागडी), देशमूख महाजन पेठ माार (देशमूख हे पेठेचे महाजन आहेत व उभय देशपांडे हे पेठेचे कुलकर्णी आहेत).

[ई] (१) जोतिषी वतनाचे हक्क दिले आहेत. (२) महजराचा शेवट—"·····महजर सही वळी सुमार ३० सिवाय **दसखत व गोही मानाच्या अलाहिदा.**"

-१४३-

[अ] **खरे कुलवृत्तान्त प्रकरण ४ थें, ले.** ५४; महजरनामा.

सु. १२०४ मोहरम १५, श. १७२६ चैत्र व. १ बुधवार; इ. १८०४ एप्रिल २५.

श्रीशंकर शिका.

[आ] वो॥ विश्वनाथभट बिन त्र्यंबकभट बिन जिऊभट उपनाम खरे हेदवीकर हाली वस्ती काा त्र्यंबक. त्र्यंबकेश्वर येथें भटजी मजकुरास सरकारांतून पैसे घेऊन जमीन फरोक्त करून दिली. सदरहू जमीनीच्या भोगवट्याकरितां हा महजर करून दिला आहे.

[इ] "महजरनामा हालकरी मजालसी गोपाळ त्रिंबक सुभेदार तालुके त्रिंबक सरकार संगमनेर सुभे खुदस्ते बुनियाद·····ते दिवशीं देशमूख व देशपांडिये व मोकदम व पटवारी व सेटिये व महाजन व हाली मोवाली खाा कपेवाडी त्रिंबक याणी येऊन मजालसीस विदित केले कीं कोा मजकुरी सरकारी तनखियात भिवदरा यात कटक मल जागा आफतादा जमीन

भरणीची आहे ती नामे वो.....खरे हेदवीकर हाली वाा काा त्रिंबक हे या जमिनीवर उमेदवार त्याजवरून जमीनदाराचा अर्ज खातरेस आणून.....''

-१४४-

[अ] **संकीर्ण**

श. १४९५; इ. १५७३

तालीक शिवकालीन.

[आ] समस्त मौजे बाऊधण पाा वाई यांनीं गोविंद जोसी वा रग जोशी बिन नरस जोशी यास सदरहू महजराद्वारे बाऊधण, कण्हेरु व नागेवाडी या तीन गांवचें जोसी वतन करून दिलें आहे.

[इ] बी हुजूर पाा वाई.

सुमारें ३० मंडळी मजलसीस बसली आहेत. मजलस नकलकारानें शिस्तवार लिहून घेतलेली दिसत नाहीं.

[ई] (१) ग्राम व्यवस्थेच्या दृष्टीनें महजर महत्त्वाचा आहे.

-१४५-

[अ] **ऐ. सं. सा. खं. १ ले.** ११४, सुरत महजर.

सन हजार १०८४ रमजान ५, श. १५९६ मार्ग. शु. ७ मंगळवार; इ. १६७४ नोव्हें. २४.

[आ] मोकदम मौजे मोहाडी प्राा दिंडोरी विाा जानोरकर. शेतीच्या पाटबंदाऱ्या-विषयीं वाद

[इ] मजलसी हजुर प्राा गुलशनाबाद. प्राा दिंडोरी व गुलशनाबाद येथील देशमूख, देशपांडे व मोकदम मिळून सुमारें ८ मंडळी हजर

[ई] (१) हुजुर तक्रार सादर केली (२) काजी, दरोगे, मुश्रीफ वगैरे अधिकारी यांनीं पाटाची पहाणी करून मोकदमास अनुकूल निर्णय दिला. (३) निर्णयाच्या सनदे बरहूकूम निर्भयास्तव मजलस प्राा गुलशनाबादकडून हा महजर घेतला आहे.

-१४६-

[अ] **ग. ह. खरे, संशोधक, भा. इ. सं. मं. पुणें; खाजगी संग्रह.**

सु. १११० सवाल २७; श. १६३१ मार्गशीर्ष व. १४ शनिवार; इ. १७०९ डिसें. १८

श्रीप्रभु स्वामी.

[आ] पासपा मोघियेपा देसाई व पायेगौडा दरीगौडा नाडगौडा या उभयेतांमध्यें सप्तसागरचे इनामती व हक वर्तनाचे कसूर पडले, त्याचा निर्णय.

[इ] माहजर बतेरीख·····विरोधीनाम सौवछरे मार्गसीर वदी त्रयोदसी सनिवार नक्षेत्र अनुराधा दर जागा———चे गुडी काा तेरदळ पाा मार हाजीर मजालसी बिाा

हाकीम लोकानीं (५).

साताजी राजे घोरपडे
×नबाब फौजदार पाा माार
(फा. चौ. सिका)
हरकारे पाा तेरदळ
(२ गोल फा. सिके)

×काजी पाा माार
(फा. वा. सिका.)
हरकारे पाा रायबाग.
(फा. सिका)

परविलायेतीचे जमीदारानीं (७).

सारदेसाई मूर्तजाबाद
(सि. मराठी)

लक्षेमवा देसाईणी पाा कोगटनूर
(फा. अ. सि.)
देशपांडे पाा कोगटनूर.

याशिवाय काा यैनापूरचा गौडा पटेल व इतर एक; हळीहाळचा नाईक व मालगाऊचा गौडा पटेल मिळून ४.

परगणे मजकूर जमीदार बिाा (२).

(बदामी. फा. सि.) देशपांडे व ×नाईकडी पाा माार.

बलुतीयानी काा माार (१३)

सुतार लोहार पोतदार
कुंभार हजाम मटपती
भारमाचुनारी; पाडेवार २; मांग
सत्या तलवार
×दरबान हसन
मागमीणी भारमा

रैयानी काा माार व महानाड पेठ माार.

रैयानी काा मार (१३)
व कुलकर्णी काा माार (१)
महानाड पेठ मार (१५)
सराफ, चाटे, तांबोळी, सोनार,
तेली, माळी, दरजी, सेटी इत्यादि.

एकूण ६० सभासद, पैकीं मुसलमान ४.

[ई] (१) सर्व हिंदु नांवें कानडी आहेत. (२) " उभयेतानी येक होऊन ठाणेंमध्यें दिवानांसी रुजू असोन आपले हक वर्तमान इनाम खाऊन सुखी असावे. " (३) " यामधें नाडगौडानें देसगतीमधें हिला हरकत केलिया आपले कुलस्वामीचे—आण अस व **दैवाचे अन्याई** व देसाई यानें नाडगौडकीमधें हिला हरकत केलिया आपले कुलस्वामीचे आण व **दैवाचे अन्याई**" (४) उभयेताचे घराणेमधे जें माधील वडिल वडिल तागायेतचे कागदपत्र असतील ते बातील अस हाली महजर केल्याप्रमाणें उभयेतानीं रहाटी करून सुखी असणें हा माहजर सही "—चौ. सिका. (५) 'लक्षेमवा' या स्त्री सभासदाचा उल्लेख महत्त्वाचा आहे.

-१४७-

[अ] **ग. ह. खरे, संशोधक, भा. इ. सं. मं पुणें. खाजगी संग्रह.**

सु. १११० सवाल २७; श. १६३१ मार्ग. व. १४ शनिवार; इ.१७०९ डिसें.१८.

श्री प्रभुदेवाचे गुडी.

[आ] पासपा मेधियेपा देसाई व पायगौडा दरीगौडा नाडगौडा या उभयतांमधील काा तेरदळ पाा माा पैकीं सुमारे ३१ गांवच्या हक्क इनामतीच्या वाटणीचा महजर. गांवांचा तपशील दिला आहे.

[इ] मजलसीचा प्रारंभ क्रमांक १४६ प्रमाणें.

हाकीम लोकानी–क्र.	१४६ प्रमाणें	(५)
परविलायेतीचे जमीदारानी	,,	(७)
इतर	,,	(४)
परगणे माा जमीदार बिाा	,,	(२)

रैयानी ठाणे माार व दैव पेठ माार

रैयानी क्र. १४६ प्रो. (१३) महानाड क्र. १४६ प्रो. (१५)

व कुलकर्णी काा माार (१)

गावगनाचे नाईक पटेल कुलकर्णी यांनीं (८ बोटें कोरी जागा)

एकूण ६० सभासद.

[ई] "या गोष्टीस कोणाकडून अंतर पडलिया दिवाणचे गुनागार श्री— आपले स्वामीचे आण व **दैवाचे** अन्यो....."

-१४८-

[अ] **ग. ह. खरे, संशोधक भा. इ. सं.मं. पुणें, खाजगी संग्रह.**

सु. १११५ जमादिलोवल ११; श. १६३७ मनमथनामसंवत्सरे वैशाख शु. १३ गुरुवार; इ. १७१५ मे १५.

फारसी मजकूर फा. सिका.

[आ] वेंकाजी गिरमाजी व सोमाजी वेंकाजी बिाा गोपाळ तिमाजी देशपांडे वगैरे भाऊबंद. मौजे हारोगेरा व रसुलपुराचें कुलकर्णाचा झगडा लागला. त्याचा सभानाईक धर्मसभेचा निर्णय

[इ] दर जागा पाा तेरदळ हाजीर मजालसी बिाा.

दिवाण	**जमीदार**	
	देसाई पाा माार (फा. सि.)	नाडगौडा पाा माार. (नांगर)

मुतालिक देसाई पा॥ मार सिदो बोरमाजी.
मौजे भालगांवचा पटेल (नांगर) जोयसी पा॥ मार.
निा॥ देसाई.

मोकदमानी देहाये (१६):—का॥ मारचे पाटील कुलकर्णी; मौजे सप्तसागर, हारोगीरी, रसूलपूर, गुदगीवाड, या चार गावचे ४ पटेल; मौजे भिलोडीचा कुलकर्णी; का॥ हवेली रायबाग व इतर, परगणे मारचे; मिळून सुमारें ९ वतनदार, त्यांत एक ग्रामउपाध्ये आहे.

एकूण २२ सभासद.

[ई] (१) सर्व नांवें कानडी (२) समस्त सभानाईक यापासी तकरीर केली. (३)"" परगणे मजकूरचे **नाडगीर व समस्त दैव** मिळून परगणे रायेर हुबळीचे स्थळासी पाठविलें तेथील समस्त **सभानाईक व दैव** मिळून हरदोजणाचे एकदाद मनासी आणून निवाडा करून त्या सारिखे पा॥ मारचे **राजेसभा समस्त दैवास** उतर लिहून दिल्हे उतर आलेवरी त्या सारिखे सभानाईक बैसोन निवाडा करून....." (४)"....यास पुढे कोणी हिला हरकत करील त्यास आपले कुलस्वामीचे आण असे व **दिवानचे व दैवाचे अन्याई** असे. हे लिहिले माहजर सही." याप्रमाणें महजराचा शेवट.

-१४९-

[अ] **ग. ह. खरे, संशोधक भा. इ. सं. मंडळ, पुणें, खाजगी संग्रह.**

सन ११३० रमजान २०; श. १६४२ आषाढ व. ८ शनिवार; इ. १७२० जुलै १६.

प्रभुस्वामी फा. मजकूर व फा. सिका.

[आ] अलपा विा॥ लिंगया व मोघेपा. श्री स्वामीच्या पुजारिपणाचा वाद.

[इ] माहाजर हाजीर मजलसी दरजागा घर सदर देसाई ठाणे का॥ तेरदळ सरकार तोरगळ सुभा विजापूर बेहजूर बिा॥.

हाकीम लोकानी.
जमीदार व पंचाईत.

पा॥ मारपैकीं, देसाई (सिका फा.), देशपांडे २, खासनीस निा॥ देसाई, नाडगौडा २; का॥ मारचे पटेल १ व कुलकर्णी २; याशिवाय पा॥ मारचे सेटी २, चौधरी १, पोतदार १, नाईकवाडी १, व इतर ३.

एकूण सुमारें, १७ सभासद.

[ई] (१)" उभयतासी परथलासी पाठवणेचे तह करून हर दोजणापासी कट उतार राजिनामा बमोहर काजी व पंचाईताचे निशानसहित घेऊन हरदोजणापासी जमान

मागितले ऐसीयास उभयतानी चारी रोजाचे वाइदे केले छ १७ रमजानी जमान देवे या गोस्टी कोणाकडून अंतर पडल **त्याचे व्याहार खोटा दैव लोक मैत्री बाहीर केला.** म्हणून राजीनामा दिल्हे." (२) सर्व नांवें कानडी. (३) क्र. १४६ ते १४९ वरून पहातां कर्नाटकांतील 'दैव' ही संस्था महाराष्ट्रांतील 'गोत' संस्थेशीं सदृश अशी दिसून येते.

—१५०—

[अ] **शि च. सा. खं. ५, ले. ८२९. शि. च. सा. खं. ३, ले. ६४१.**

[आ] सबजी वलद महादाजी व बाजी वलद रुदजी यास त्याची कदीम देशमुखी या महजरानें दिली आहे. मध्यंतरीं ती उमाजी वलद संबाजी भोसले यानें जोरावरीनें दाबली होती.

[इ] प्रारंभास सुमारे ७ गांवच्या मोकदमांचीं नांवें.

[ई] (१) "·····पातशाही अमल जाल्यावरी कदीम देशमुखी परागंदा होऊन गेले होते म्हणौन पा मजकुरास जो जागीरदार आले त्यानीं तनखीयामध्ये देशमुखी खात आले यावरी सन १००३ कारणे कदीम देखमूख हुजूरपासी उभा राहिले." व पातशहाकडून आपली वतने घेतली तेव्हां सदरहू देशमुखी कदीम वतनदारास दिलीं.

—१५१—

[अ] **सनदापत्रें प्रकरण २, ले. ३३.**

इ. स. १६९६ (?)

[आ] शेखबावा पाटील बिा गवा पाटील. कसबे करकमच्या निमे पाटिलकीचा वाद गवा गैरहाजीर झाला. शेखबावास पूर्वील महजगावरून वतन दिलें.

[इ] मजलस दिलेली नाहीं. हुजूर खान वालशान खान याजकडून शेखबावानें, देवराय पा मारचा ठाणेदार यास मनमुफीविषयीं परवाना आणला ठाणेदारानें निर्णय करून महजर दिला.

[ई] (१) देशपांडे पा मार यास आटकावून गबाजीस हजर करण्याविषयीं ठाणेदारानें सांगितले. परंतु गबाजी हजर झाला नाहीं. (२) महजराचा शेवट—"यावरून जाहीर होते जे गबाजी पाटील शेखबावा यासी मोकदमी कसबे मजकूरची जबरदस्तीनें करीत आहे. हा महजर लिहिला सही."

—१५२—

[अ] **वतनपत्रें व निवाड पत्रें, ले. १५.**

" बारकीर्द छ. २६ रबिलाखर, सन तिसा" (?) इ. १७९३।९४ (?).

[आ] श्री क्षेत्र पंढरपूरचे बडवे व बेणारे यांमधील श्री देवाची पालखी व पालखीचे उत्पन्न घोडे वगैरेबद्दल गर्गशा होता. बडवे खरे झाले. त्याचा महजर.

[इ] ——हाजीर मजलसी ठाणे पा॥ कासेगांव सरकार आकलोज सुभे विजापूर बेहुजूर.

राजमुद्रा—फौजदार पा॥ मा॥र (शिका), बहिरजी मुसळे (शिका), नरसो श्री. निवास रत्नखाना (शिका), जागीरदार (शिका), दिवाणजागीर, शेखदार.

देशमूख पा॥ मा॥र २ (शिका); मोकदम का॥ मा॥र; सेटे महाजन का॥ मा॥र व पोतदार, आणि भोंवरगांवचे पाटील, कुलकर्णी, चौगुला वगैरे मिळून सुमारें ३५ सभासद

–१५३–

[अ] **सकीर्ण.**

पंधराव्या शतकांतील असावा. भाषा ओवी लिखाणाप्रमाणें. कागदाचा आकार ४″ × ५″ असा आहे. अक्षर शिवपूर्वकालीन बारीक व स्पष्ट आहे.

[आ] संभाजी अनंत व लहीमानी दताजी. पहिलीलपण तश्रीफ पाने व कसबाचे कुलकर्णविषयीं वाद.

[इ] प्रारंभ पुढीलप्रमाणें—पा॥ वाई

अग्रवादी पश्चिमवादी

"हे उभे वर्ग स्थळ मा॥ आले होते. तेथें महाजर लेहून दिला समानायेकी यैसा जे....."

[ई] (१) साक्षीचा प्रकार महत्त्वाचा. "....साक्ष आणिली विसो बलाल व रुद्रभट देऊलाती श्री पिंपलेस्वर महाघंटिका स्थानी बेलाचे माळ गळा घालुनु स्नान करून श्रीपिंडीवरील बेल आणिला....."

–१५४–

[अ] **संकीर्ण.**

पहिला बंद गहाळ. अक्षर, भाषेवरून महजर शिवपूर्वकालीन असावा.

[आ] मौजे चिंचोळे व मौजे खर्सोडी पा॥ माण दहिगाऊ या मधील शिवेचा वाद.

[इ] **का॥ मा॥र.**

हवालदार (फा. सि.) मजमुदार

देसाई (,,) नाईकवाडी

देशकुलकर्णी

सेडफळ, कौठाळी, नेलकरंजी, पिंपरीबुा॥, बिजली तीवाड, पळसखेल, अवळावी, करगरणी, दिघंची, मांडगोल, गोमेवाडी दर्णिकी, घाणंद, झरें, निदवडे, विठलापूर, वोळवण इत्यादि भोंवरगांवचे पटेल व कुलकर्णी.

[ई] (२) रवा दिव्यानें शिवेचा निर्णय केला आहे. (२) "···· ··सभानाईक बोलिले की सिवेचे कामास खासापाटील रवा घेऊं नये मिरासी महार असतील त्या·····"

– १५५ –

[अ] **म. इ. सा. खं. २०, ले. २१९.**

पहिला बंद गहाळ. मजकूरावरून महजर शिवकालीन दिसतो.

[आ] पुंडलीकभट बेणेराय विा कृष्णाजी बडवे. श्री देवाचे पालखीपुढील वस्तू-विषयीं वाद. बेणेराय खरे ठरले.

[इ] "हे मुख्य करून समस्त देशक व समस्त महाजन क्षेत्र पंढरपूर प्रा माण दहिगाऊ यांच्या विद्यमानें जाहाला महाजर ऐसाजे".

[ई] (१) बडव्यांस २०० होनु दंड झाला परंतु देशक महाजनांच्या विनंतीवरून साहेबी तो माफ केला असा उल्लेख आहे. श्री देवापुढील विडा प्रथम ज्यानें उचलला त्यास १० होनु दंड केला, असा दुसरा उल्लेख आहे.

(Later additions)–

– १५६ –

[अ] **गोमांतकच्या इतिहासाचीं साधनें, ले. २९.**

सुा १०६८ रमजान १७; श. १५८९ फा. व· ३ गुरुवार; इ. १६६८ मार्च २०.

[आ] फटजोतीसीं बिन विठल जोतीसी विा दुर्गा जोसी. तपे अंतरुज व बाजे तपेहाये मामले गोवा येथील सरजोतिश व सरधर्माधिकरणाचा वाद.

[इ] बिहूजूर हाजीरानी मामले गोवा.

उजव्या बाजूस (१९)—Xखान सुबेदार, Xखान ठाणेदार, नाजीर, मुतालीक दबीर, सबनविस, Xखान सरगुरो, Xसैद सरनाईकवाडी, ६ नायेकवाडी पो पांचजण मुसलमान, सरदेसाई, सरदेसकुा, २ पंडित, १ हुदेदार.

डाव्या बाजूस (१५)—Xखान हवालदार, मजमदार, सरसमत, Xसरनोबत, X२ सरगुरो, ७ नायेकवाडी पो पांचजण मुसलमान, २ सरदेसाई.

एकूण ३४ सभासद.

– १५७ –

[अ] **गो. इ. सा. ले. १०**, नकल.

श. १६१६ चैत्र वा ५ भौमवासर (ख. ज. बुधवार); इ. १६९४ एप्रील ४.

[आ] सफरे विा वालावलीकर ठाणा मामले मारचे जोतिशाविषयीं वाद.

[इ] दरजागा तपे सांकली मामले फोंडा हाजीर मजालसी विा ता (मजलीस नीट लिहिलेली नाहीं).

– १५८ –

[अ] **गो. इ. सा., ले. ४२.**

सु. १०९६ मोहरम १; श. १६१७ श्रावण शु. २; इ. १६९५ ऑगस्ट २.

(आ) सदरील महजरानें अनंत जोतिसी वलद फट जोतिसी याचे मामले फोंडाचे जोतीश वतन पुरातन असल्याचें जाहीर केलें आहे.

[इ] हाजीरानी मामले गोवा.

सरदेसाई मामले मार (४);

देशमत तपे अंतरुज—दहा गांवांचीं नांवें दिलीं आहेत;

ग्रहस्तान पुरातन फोंडेकार—सुमारें २०, शेणवी मंडळींचीं नांवें आहेत;

सेटिये महाजन (४).

एकूण २८ सभासद.

[ई] (१) 'देशमत' शब्द विचाराई आहे.

– १५९ –

[अ] **संकीर्ण** (छायाचित्र क्र. २ चा महजर).

श. १६२४ आश्वि. शु. १; इ. १७०२ सप्टं. ११.

महजर शिस्तवार लिहिला आहे.

[आ] दत्तो रघुनाथ कुलकर्णी व जोतिसी काा पांचवड पाा करारावाद विा खंडो शंकर कुलकर्णी व जोतिसी कुडाळकर. काा मारच्या कुलकर्ण व जोतिशाविषयीं वाद.

[इ] हाजीर मजालसी **राजमुद्रा व गोत** पाा करारावाद.

प्रारंभीं दिलेलें छायाचित्र क्र. २ पहा.

[ई] (१) गोत व देशक यांचें स्वरूप समजण्याच्या दृष्टीनें महजर उपयुक्त आहे. (२) न्यायप्रक्रियेच्या दृष्टीनें फारच महत्त्वाचा आहे. परगण्यास वाद दाखल झाला असतां

तेथील, " कुल लहानथोर गोत होते त्यांनीं सांगितले की, वादांचा विचार गावा विरहित होत नाहीं साहेबी हरदो जणास गावांस पाठविणें....."

—१६०—

[अ] **गो. इ. सा., ले. २०.**

श. १६४० का. व. १३; इ. १७१८ नोव्हें. ९.

प्रारंभीं फा. मजकूर; त्याच्या उजव्या बाजूस ७ म. व. ५ फा. सिके ब सरदेसाई मामले गोवा, देसाई तपे भतग्राम व कडवाड, त्यंचि कारकून, ×सुभेदार व शेणवी मंडळी मिळून १५ सह्या आहेत. त्याचप्रमाणें मराठी मजकुराच्या डाव्या बाजूस दोन सरदेसाई मागले गोवा याच्या वकिलाच्या निशाणी दिल्या आहेत.

[आ] नारायण बिन अनंत सरजोतिशी विा बिदादर जोतिसी व सफरे; मामले फोंड्याचे सरजोतिशाविषयीं वाद.

[इ] .....**सभा मंडलीक** सदर कोट फोंडा;

कुपेनिवीस, हरकारे, दिा शारीयेतपना, हजारी २, ×किलेदार किले मर्दनगड, ×सुभेदार मामले फोंडा, ३ नाईक व चतुर वर्ग सरदेसाई यांचे कारकून व हवालदार व मजमदार, नाडगौडा व देश तपे अंतरुज व सेटिये महाजन काा गजापूर व समस्त ग्रहस्त याणी केला माहाजर यैसाजे;—असा प्रारंभ आहे. स्वतंत्र सभा नाहीं.

[ई] (१) "मुतसदी दिा राजे संवदे ग्राही आम्हा समस्तासी सांगितले कीं याची सरजोतिश वृत्तीचा काये मजकूर आहे." "तुम्हा समस्तावरी राजी होऊनु करीनें लिहून दिले आहेत." हे उतारे त्या त्या भागांतील निर्णय पद्धतीच्या दृष्टीनें विचाराई आहेत.

— १६१ —

[अ] **गो. इ. सा., ले. ५६.**

श. १६५३ मार्ग. शु. ५ सोमवार (मो.जं.मंगळवार); इ. १७३१ नोव्हें. २३.

[आ] भास्करभट सफरे जोरावरीनें मामले फोंडे येथील पुरातन उपादे यासीं वेव्हार लावीत होता. तो खोटा असल्याचें या महजरानें सभेनें जाहीर केलें आहे.

[इ] माहजर हाजिरान बहुजूर बतपसील.

प्रारंभास सुमारें १८ शेणव्यांचीं नांवें दिलीं आहेत.

देश तपे अंतरुज

सुमारें ११ गांवांचीं नांवें दिलीं आहेत व प्रत्येक गांवापुढें **'ग्रामाची वोप'** अशीं कानडी अक्षरें आहेत.

सेटिये महाजन कसबा फोंडा

सुमारें ९ शेटींचीं नांवें आहेत.

[ई] (१) महजराचा प्रारंभः—" येवं **समस्त मंडलीकं** तपे अंतरुज मामले फोंडा याणी केला माहाजर यैसाजे." (२) "समस्त माहाजन व मधेस्त व उपाधे निवाडेस बैसिले होते." (३) "·····तुमचा कथला वारावा याकरिता **समस्त** पीर यांचे सदरेवर बैसले आहेत तेथें·····आपली नीति असेल ती सांगणें म्हणौन त्यावर तेथें आपण· जात नाहीं म्हणौन बोलला. ते वर्तमान रो सुभेदार यास विदित जाहाले. नंतर सफरा मजकूर दुर्बुधीने उपाधे याबराबर वेव्हार करीत होता·····हा मजकूर कोणहि समई कोठेहि सर्वास जाहीर असावा याकरिता हा महजरनामा लिहिला आहे.·····वृत्ती बाबेस भास्करभट यास समंध नाहीं; म्हणौन महजरनामा लिहिला. सई धर्मकीर्ति यशः स्थिरं."

THE TIME ANALYSIS OF MAHZARS ANALYSED ABOVE

(I) ACCORDING TO DIFFERENT PERIODS IN THE HISTORY OF MAHARASHTRA

S. No.	शा. शक	महिना व तिथि	वार	Date
	Period I, A. D. 1300-1347 = 1			
1	१२५५	कार्तिक शु. १	रविवार	10-10-1333
	Period II; A. D. 1347-1500 = 1			
2	१३९६	मार्गशीर्ष व. ४	रविवार	27-11-1474
	Period III; A. D. 1500-1600 = 58			
3	१४७०	श्रावण शु. ५	मंगळवार	10-7-1548
4	१४८६			1564
5	१४९२	ज्येष्ठ शु. १	शुक्रवार	6-5-1570
6	१४९४	कार्तिक शु. १२	सोमवार	18-10-1572
7	१५०१	भाद्रपद		1579
8	१५०५			1583
9	१५२०	वै. व. १०	शुक्रवार	19-5-1598
10	१५२०			1598
11	१५२३	मार्गशीर्ष शु. १३	शुक्रवार	27-11-1601
12	१५३०	श्रावण शु. १	मंगळवार	5-7-1608
13	१५३०	कार्तिक शु. १२	बुधवार	9-11-1608
14	१५३०	कार्तिक व. ११	बुधवार	23-11-1608

S. No.	शा. शक	महिना व तिथि	वार	Date
15	१५३२			1610
16	१५३२			1610
17	१५३२	श्रावण व. १३	मंगळवार	7 8-1610
18	१५३२	माघ शु.१०	सोमवार	14-1-1611
19	१५३८	चैत्र व. १०	सोमवार	1-4-1616
20	१५३८	मार्गशीर्ष शु. १२	मंगळवार	10-12-1616
21	१५३८	मार्गशीर्ष शु. १२	मंगळवार	10-12-1616
22	१५४०	ज्येष्ठ व. ७	शुक्रवार	5-6-1618
23	१५४०	मार्गशीर्ष व. १२	ब्रहस्पतवार	3-12-1618
24	१५४३	आश्विन व. ७	गुरुवार	27-9-1621
25	१५४३	माघ शु. १३	मंगळवार	15-1-1622
26	१५४३	माघ व. २	शनिवार	19-1-1622
27	१५४३	फाल्गुन व. १०	रविवार	24-2-1622
28	१५४४	ज्येष्ठ व. १२	रविवार	26-5-1622
29	१५४७	ज्येष्ठ शु. २	शनिवार	28-5-1625
30	१५४७	मार्गशीर्ष व. ३०	सोमवार	19-12-1625
31	१५४७	फाल्गुन शु. ११	रविवार	26-2-1626
32	१५४८	फाल्गुन शु. १	मंगळवार	6-2-1627
33	१५५०	आश्विन शु. ३	रविवार	20-9-1628
34	१५५२	आश्विन शु. १३	शुक्रवार	8-10-1630
35	१५५२	माघ शु. ३	मंगळवार	25-1-1631
36	१५५४	ज्येष्ठ शु. २	शुक्रवार	11-5-1632
37	१५५५			1633
38	१५५५	आषाढ शु. १३	मंगळवार	8-7-1633
39	१५५५	आश्विन शु. १२	शुक्रवार	4-10-1633
40	१५५८	भाद्रपद शु. १२	शुक्रवार	2-9-1636
41	१५५८	आश्विन शु. २	बुधवार	21-10-1636
42	१५५९			1637
43	१५५९	माघ व. ७	शुक्रवार	26-1-1638
44	१५६०	ज्येष्ठ व. १२	बुधवार	30-5-1638
45	१५६१	श्रावण व. ५	गुरुवार	8-8-1639
46	१५६१	भाद्रपद शु. ८	सोमवार	26-8-1639

S. No.	शा. शक	महिना व तिथि	वार	Date
47	१५६२	माघ शु. १३	गुरुवार	14-1-1641
48	१५६३	अश्विन शु. १५	शुक्रवार	8-10-1641
49	१५६३	माघ व. ८	शनिवार	12-2-1642
50	१५६४	ज्येष्ठ शु. १०	रविवार	29-5-1642
51	१५६४	ज्येष्ठ शु. १४	बुधवार	1-6-1642
52	१५६४	ज्येष्ठ व. ७	गुरुवार	9-6-1642
53	१५६४	फाल्गुन शु. १३	मंगळवार	21-2-1643
54	१५६५।६६			1643/44
55	१५६६	पौष शु. ७	बुधवार	25-12-1644
56	१५६८			1646
57	१५७०	वैशाख शु. २	शनिवार	15 -4-1648
58	१५७१	भाद्रपद व. २	बुधवार	12 -8-1649
59	१५७१	मार्गशीर्ष शु. १	शनिवार	24-11-1649
	Period IV;	A. D. 1650-1700 = 59 + 3 (Later additions i. s. s. No. 156-8) = 62		
60	१५७३			1651
61	१५७३	माघ व. १२	मंगळवार	27- 1-1652
62	१५७४	आश्विन व. १२	मंगळवार	19-10-1652
63	१५७४	पौष व. ३	गुरुवार	6- 1-1653
64	१५७६			1654
65	१५७५	पौष व. ८	रविवार	1- 1-1654
66	१५७६	वैशाख व. १०	सोमवार	1- 5-1654
67	१५७९	चैत्र व. २	शनिवार	21- 3-1657
68	१५७९	ज्येष्ठ व. १४	मंगळवार	31- 5-1657
69	१५७९	भाद्रपद व. १	रविवार	13- 9-1657
70	१५७९	आश्विन शु. १	सोमवार	28- 9-1657
71	१५७९	मार्गशीर्ष व. १३	मंगळवार	22-12-1657
72	१५८०	आश्विन व. २	रविवार	3-10-1658
73	१५८०	पौष व. १	गुरुवार	30-12-1658
74	१५८३	चैत्र शु. १५	गुरुवार	4-4-1661
75	१५८३	अश्विन व. १०	सोमवार	7-10-1661
76	१५८३	पौष शु. ३	शनिवार	14-12-1661
77	१५८५	आश्विन शु. २	बुधवार	23-9-1663

S. No.	शा. शक	महिना व तिथि	वार	Date
78	१५८६	श्रावण शु. १०	शुक्रवार	22-8-1664
79	१५८७	श्रावण व. १	बुधवार	16-8-1665
80	१५८९			1667
81	१५८८	माघ शु. १	मंगळवार	15-1-1667
82	१५८८	माघ शु. १०	गुरुवार	24-1-1667
83	१५९०			1668
84	१५९०			1668
85	१५८९	माघ व. १	सोमवार	20-1-1668
86	१५९१	ज्येष्ठ शु. ७	शुक्रवार	28-5-1669
87	१५९२	मार्गशीर्ष शु. ८	शुक्रवार	10-11-1670
88	१५९४	श्रावण शु. १	सोमवार	15-8-1662
89	१५९५	आश्विन व १	गुरुवार	16-10-1673
90	१५९७	माघ व. १३	मंगळवार	1-2-1675
91	१५९७	कार्तिक शु. २	रविवार	10-10-1675
92	१५९८	अधि. श्रावण व. ५	बुधवार	19-7-1676
93	१५९८	भाद्रपद शु. १६	रविवार	10-9-1676
94	१६०१	ज्येष्ठ व. ३	सोमवार	16-6-1679
95	१६०२	मार्गशीर्ष व. ८	शुक्रवार	3-12-1680
96	१६०२	माघ व. ३	बुधवार	26-1-1681
97	१६०३	ज्येष्ठ		6-1681
98	१६०४			1682
99	१६०४	श्रावण शु. १०	शुक्रवार	2-8-1682
100	१६०७।०८			1685-86
101	१६०८			1686
102	१६०९	माघ शु. ७	रविवार	29-1-1688
103	१६१०	कार्तिक शु. १२	भृगुवार	26-10-1688
104	१६१०	पौष शु. ११	रविवार	23-12-1688
105	१६१०	माघ शु. ५	बुधवार	16-1-1689
106	१६११	वैशाख व. २	शुक्रवार	26-4-1689
107	१६११	आश्विन व. १२	सोमवार	30-9-1689
108	१६११	पौष शु. ६	रविवार	8-12-1689
109	१६१४	आषाढ व. २	सोमवार	20-6-1692

S.No.	शा. शक	महिना व तिथि	वार	Date
110	१६१४	भाद्रपद शु. ८	गुरुवार	8-9-1692
111	१६१६	चैत्र व. १३	गुरुवार	12-4-1694
112	१६१६	श्रावण शु. ९	शुक्रवार	20-7-1694
113	१६१६	माघ शु. ४	मंगळवार	8-1-1695
114	१६१८	श्रावण व. ३	बुधवार	5-8-1696
115	१६१९			1697
116	१६१९	ज्येष्ठ शु. ६	रविवार	16-5-1697
117	१६२१	कार्तिक व. १	रविवार	29-10-1699
Period V; A. D. 1700–1750 = 28 + 3 (Later additions S. Nos. 159-161) = 31				
118	१६२३	भाद्रपद व. १४	शनिवार	20-9-1701
119	१६२४			1702
120	१६२४	वैशाख शु. १०	रविवार	26-4-1702
121	१६२५	वैशाख व. १२	शनिवार	1-5-1703
122	१६२५	श्रावण व. ७	रविवार	22-8-1703
123	१६२५	मार्गशीर्ष शु. १२	बुधवार	8-12-1703
124	१६२८	वैशाख शु. ७	सोमवार	8-4-1706
125	१६२९	ज्येष्ठ व. ७	बुधवार	11-6-1707
126	१६३१	फाल्गुन शु.		2-1710
127	१६३३	पौष शु. ६	गुरुवार	3-1-1712
128	१६३४	कार्तिक शु. ५	बुधवार	22-10-1712
129	१६३८	श्रावण शु. ५	बुधवार	12-7-1716
130	१६३९	ज्येष्ठ व. ८	भृगुवार	21-6-1717
131	१६४०	आश्विन व. ८	सोमवार	6-10-1718
132	१६४१	ज्येष्ठ शु. १	शनिवार	9-5-1719
133	१६४७			1725
134	१६४६	फाल्गुन व. १३	रविवार	1-3-1725
135	१६५२			1730
136	१६५२	माघ व. ५	मंगळवार	15-2-1731
137	१६५३	आश्विन व. १४	सोमवार	18-10-1731
138	१६५५			1733
139	१६५६	कार्तिक शु. ८	गुरुवार	24-10-1734
140	१६५६	फाल्गुन शु. ५	सोमवार	16-2-1735

S. No.	शा. शक	महिना व तिथि	वार	Date
141	१६६१	चैत्र व. १३	मौमवासर	24-4-1739
		Period V1; A. D. 1750-1818 = 2		
142	१६९२	श्रावण व. ४	शुक्रवार	10-10-1770
143	१७२६	चैत्र व. १	बुधवार	25-4-1804
		———		
144	१४९५			1573
145	१५९६	मार्गशीर्ष शु. ७	मंगळवार	24-11-1674
146	१६३१	मार्गशीर्ष व. १४	शनिवार	18-12-1709
147	१६३१	मार्गशीर्ष व. १४	शनिवार	18-12-1709
148	१६३७	वैशाख शु. १३	गुरुवार	15-5-1715
149	१६४२	आषाढ व. ८	शनिवार	16-7-1720
		Nos. 150 to 155 are without dates.		
		(Later additions)—		
156	१५८९	फाल्गुन व. ३	गुरुवार	20-3-1668
157	१६१६	चैत्र व. ५	मौमवासर	4-4-1694
158	१६१७	श्रावण शु. २	शुक्रवार	2-8-1695
159	१६२४	आश्विन शु. १	शुक्रवार	11-9-1702
160	१६४०	कार्तिक व. १३	रविवार	9-11-1718
161	१६५३	मार्गशीर्ष शु. ५	सोमवार	23-11-1731

(II) ACCORDING TO SEASONS :—

Hot Season—38;

Fālguna-6; Nos.—27, 31, 32, 53, 134, 140, 156.

Chaitra-6; Nos.—19, 67, 74, 111, 141, 143, 157.

Vaishakh-7; Nos.—57, 66, 106, 120, 121, 124, 148.

Jyeshta-17; Nos.—5, 9, 22, 28, 29, 36, 44, 50, 51, 52, 68, 86, 94, 116, 125, 130, 132.

Rainy Season—41;

Āshādha-3; Nos.—38, 109, 149.

Shrāvaṇa-14; Nos.—3, 12, 17, 45, 78, 79, 88, 92, 99, 112, 114, 122, 129, 142, 158.

Bhādrapada-7; Nos.—40, 46, 58, 69, 93, 110, 118.

Āshvina-15; Nos.—24, 33, 34, 39, 41, 48, 62, 70, 72, 75, 77, 89, 107, 131, 137, 159.

Cold Season—50;

Kārtika-9; Nos.—1, 6, 13, 14, 91, 103, 117, 128, 139, 160.

Mārgashirsha-14; Nos.—2, 11, 20, 21, 23, 30, 59, 71, 87, 95, 123, 145-47, 161.

Pausha-8; Nos.—55, 63, 65, 73, 76, 104, 108, 127.

Māgha-17; Nos.—18, 25, 26, 35, 43, 47, 49, 61, 81, 82, 85, 90, 96, 102, 105, 113, 136. = in all 129.

THE GEOGRAPHICAL ANALYSIS OF MAHZARS ANALYSED

S.No.	The import. place	The place of Majlis
१	प्रा‍ा चाकण पो ८४ गांव	
२	दरुज व कुरोली पा‍ा खटाव	प्रा‍ा खटाव
३	रावेत पा‍ा पुर्णे	आऊंध प्रा‍ा पुर्णे
४	कांहीं गांवची वृत्ती	मामले चेऊल
५	कोल्हापूर	स्थळ अस्ट पाटोलियाचें
६	प्रा‍ा खटाव	प्रा‍ा खटाव
७	का‍ा तळियें	मामलें तलियें
८	यैनापूर पा‍ा रायबाग ब तागडी प्रा‍ा विजापूर	
९	पेठ कालवठ	पा‍ा वाई
१०	तपें वाळवें	किल्ले पन्हाळा
११		चाकण
१२	वणपुरी	प्रा‍ा पुर्णे
१३	कुमठें बुा‍ा पा‍ा वाई	पा‍ा कन्हाड
१४	घाटण तपे करकंब व भोस तपे उंदरगांव	
१५	का‍ा वणी	का‍ा कनासी प्रां बागलाण
१६	कडेगांव व पारगांव प्रा‍ा पुर्णे	प्रा‍ा पुर्णे
१७	भोगवली पा‍ा सिरवळ	पा‍ा सिरवळ
१८	तपे मसूर	स्थळ का‍ा प्रतिष्ठान
१९	पा‍ा सिरवळ	
२०	तपे कानदखोरें	किले पुरंदर प्रा‍ा पुर्णे
२१	,,	,,
२२	का‍ा आटपाडी	पा‍ा माणदहिगांव
२३	का‍ा सुपे व मौजे वढाणें	
२४	माळशिरस पा‍ा सुपे व टेकवडी व पिसरवे ता‍ा कन्हे पठार	
२५	परगणे खेडले (वन्हाड)	
२६	आंबवडे ता‍ा भोर	ता‍ा भोर
२७	भिवरी	प्रा‍ा पुर्णे
२८	पा‍ा शिरवळ	पा‍ा शिरवळ
२९		का‍ा नाशिक
३०	चामिली प्रा‍ा पुर्णे	
३१	कोढीत बुा‍ा का‍ा सासवड	का‍ा सासवड
३२		स्थळ गुरसाळे ता‍ा करकंब
३३	कापसी पा‍ा पलटण	

S.No.	The import. place	The place of Majlis
३४	निरगुडे	किले फत्तेमंगल
३५	पाा सुपे–पुर्णे व काा सासवड पो गांव	मामले दौलत मंगल
३६	वेळें, धानेब, कानंद व पासली; तपे कानद खोरें	स्थळ किले कोंढाणा
३७	पाथरी पाा माण	काा आटपाडी पाा माण
३८	काा कोल्हापूर	पाा कोल्हापूर महाल
३९	निरगुडे काा बायडे किले फत्ते मंगल	
४०	काा संगमेश्वर	किले खिळणें
४१	बाहे ताा वाळवे	तपे वाळवे
४२	सप्तशृंगी	किले अहिवंत
४३	ताा गुंजणमावळ	किले कोंढाणा प्राा पुर्णे.
४४	कोढीत प्राा पुर्णे	काा खेडेबारे प्राा पुर्णे
४५	बोरी पाा इंदापूर	पाा इंदापूर
४६	रावेत पाा पुर्णे	किले कोंढाणा
४७	ताा खेडेबारे	,,
४८	काा नाशीक	ठाणें मामल गुलसनाबाद
४९	झिराड ताा झिराड व सारळ ताा अष्टागरु प्राा चेऊल	

S.No.	The import. place	The place of Majlis
५०	मळद प्राा पुर्णे	प्राा पुर्णे
५१	काा पुर्णे	काा खेडेबारें
५२	कातरज प्राा पुर्णे	,,
५३	मेखली	किले कोंढाणा
५४	पाा सिरवळ	
५५	पारनेर	पाा पारनेर
५६	काा नासीक	ठाणे मामले गुलसनाबाद
५७	पाा आकोलें	पाा आकोलें
५८	ताा रोहिडखोरे	किले रोहिडा प्राा पुर्णे
५९	सुपें खुा पाा सुपें	
६०	ताा मोसेखोरें	
६१	काा खानापूर	मामले मूर्तजाबाद
६२	ताा भोर	किले रोहिडा प्राा पुर्णे
६३	काा उत्राला तो भोर	,,
६४	रहाटवडे ताा खेडेबारें	
६५	पेड मामले मूर्तजाबाद	मामले मूर्तजाबाद
६६	लोणी पाा खटाव	पाा खटाव
६७	तपे गुंजनमावळ	काा पुर्णे
६८	काा सासवड	काा सासवड
६९	जुन्नर	स्याहार जुन्नर प्राा पुण

S.No.	The import. place	The place of Majlis
७०	कोल्हाळे बुा पाा सुपे	प्राा पुण
७१	सालसी ताा जाउली	काा बामणोली
७२	पारगांव	पाा सुपें
७३	काा अथणी	पाा जंबखिंडी
७४	ताा भोर	
७५	भवाली पाा सिरवळ	
७६		चौत्रा पाा येदलाबाद
७७	काा तळबीड	महाबळेश्वर
७८	पाा कुडाळ	प्राा काा कुडाळ
७९	वडगांव ताा गुंजणमावळ	ताा गुंजणमावळ
८०	काा पुर्णे	पाा पुर्णे
८१	पसर्णी	पाा वाई
८२	तपे कानदखोरें	धानीव तपे कानदखोरें
८३	काा पुर्णे	पाा पुर्णे
८४	,,	,,
८५	पंढरपूर	पंढरपूर काा कासेगांव
८६	कविठे पाा निवासें	कविठे पाा निवासें
८७	तांदळी ताा रांजणगांव पाा जुन्नर	तांदळी पाा जुन्नर
८८	पाा सिरवळ	पाा सिरवळ
८९		संमत् कागीनेलें मामले चंकापूर
९०	पाली पाा कन्हाड	पाली पाा कन्हाड
९१	खामगांव काा मावळ	ताा मावळ
९२	देहुणे पाा निवासे	धिवरी पाा सेवगांऊ
९३	जेजुरी पाा पुर्णे	पेठ नारायणपुर किले पुरंधर प्राां पुर्णे
९४	भंगारें प्राा चेऊल	प्राा चेऊल मूर्तजाबाद
९५	पाा सिरवळ	काा हरणस ताा वेलवंडखोरे
९६	कोले कानडी पाा आंबेजोगाई	
९७	चिंचवड	चिंचवड पांढरी ताा हवेली प्राा पुर्णे
९८	कोणेगाऊ पाा कन्हाड	ठाणे काा मसूर
९९	आंबेपुरी साा मुन्हे	प्राा वाई
१००	तपे अस्टमी	मामले चेऊल
१०१	काा आंबेजोगाई	
१०२		तुलापूर लस्कर
१०३	पाा वाई	पाा वाई
१०४	गांवगन्ना पाा पुर्णे	प्राां वाई
१०५	सिवरे पाा टेंभुर्णी मामले परांडे	

S.No.	The import. place	The place of Majlis
१०६	लव्हाळे ता। का। मावळ	का। पुर्णे
१०७	ता। का। मावळ	लस्कर तुलापूर
१०८	जेजुरी ता। कर्‍हे पठार	
१०९	का। पुर्णे	का। पुर्णे
११०	का। देवळें ता। देवळें	किले विशाळगड
१११	साकसें ता। पेण	राजमाची
११२	ता। मसूर पो। गांव	किवळ ता। मसूर पा। कऱ्हाड
११३	ता। आजिरें पो। गांव	का। जांबोटी ता। खानापूर
११४	पंढरपूर	पंढरपूर पा। कासेगांऊ
११५		सुपे सा। जुन्नर
११६	दलवठणें	का। चिपळूण मामले मुस्तफाबाद–दाभोळ
११७	खोडसी	का। मसूर पा। कऱ्हाड
११८	सांजणी का। मांजरी प्रा। कागल	बोरलें का। वांग किले पन्हाळा
११९	पा। कऱ्हाड व कडेगाऊ पा। आऊंध	थळ पा। खटाव
१२०	नागेवाडी सा। मुऱ्हे	पा। वाई सा। पन्हाळा
१२१	का। मावळ पा। पुर्णे	
१२२	पिंपळगाऊ पिसा पा। पारनेर सा। जुन्नर	
१२३	पा। चिमलगा सुभा विजापूर	सुभा विजापूर
१२४	पा। वणी	
१२५	पा। खटाव	ठाणें पा। खटाव
१२६	कुरोली	स्थळ पा। खटाव
१२७		पा। सिरवळ
१२८	नरसींपूर पा। सिराळें	पा। सिराळें
१२९	चऱ्होली ता। हवेली पा। पुर्णे	
१३०	नांदेड ता। का। मावळ	नांदेड ता। मावळ
१३१	मामले रायरी व दाभोळ	किले सातारा
१३२	का। निमसोड	स्थळ सातारा
१३३	मामले परांडे पो। गांव	
१३४	का। मावळ पो। गांव	
१३५	का। खेडे ता। खेडेबारे	
१३६	असवली ता। निरथडी	का। पुर्णे
१३७	का। कल्याण	प्रां। कल्याण भिवंडी
१३८	रेडेगांऊ खु। मामलें चांदवड	मामले चांदवड
१३९	निंमगाऊ नागना ता। खेड सा। जुन्नर	

S.No.	The import. place	The place of Majlis
१४०	मळवली	ताा कानदखोरे
१४१	मोसेखोरे व ताा कानदखोरे	
१४२	पेठ माधवराव	किले सोलापूर
१४३	त्र्यंबकेश्वर	ताा त्रिंबक
१४४	बावधण, कण्हेरी व नागेवाडी पाा वाई	पाा वाई
१४५	मोहाडी प्राा दिंडोरी	प्राा गुलसनाबाद
१४६	ससासागर	काा तेरदळ
१४७	काा तेरदळ पो गांव	,,
१४८	हारोगेरा व रसूलपूर पाा तेरदळ	पाा तेरदळ
१४९	काा तेरदळ	ठार्णे काा तेरदळ साा तोरगळ
१५०		
१५१	काा करकम	पाा करकम
१५२	पंढपूर	ठार्णे पाा कासेगांव
१५३	काा वाई	स्थळ पाा वाई
१५४	चिंचोले व खसोंडी पाा माण दहिगांव	काा माार
१५५	पंढरपूर	पंढरपूर पाा माण दहिगांव

(Later additions)—

१५६	तपे अंतरुज व बाजे तपे हाये मामले गोवा	मामले गोवा
५५७	ठार्णे मामले फोंडा	सांकली मामले फोडा
१५८	मामले फोंडा	मामले गोवा
१५९	काा पांचवड पाा करारावाद	पाा करारावाद
१६०	मामले फोंडा	सदर कोट फोंडा
१६१	मामले फोडा	

CLASSIFICATION OF MAHZARS ANALYSED ACCORDING TO MODERN ADMINISTRATIVE DIVISIONS

(See Map facing page 1.)

Poona District—69; Nos.—1, 3, 11, 12, 16, 17, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 30, 31, 34, 35, 36, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 72, 74, 75, 79, 80, 82, 83, 84, 88, 91, 93, 95, 97, 102, 106, 107, 108, 109, 115, 121, 127, 129, 130, 134, 135, 136, 139, 140, 141, 150. Satara District—28; Nos.—2, 6, 9, 13, 33, 41, 61, 66,71, 77, 81, 90, 98, 99, 103, 104, 112, 117, 119, 120, 125, 126, 128, 131, 132, 144, 153, 159. Sholapur District—11; Nos.—14, 22, 32, 37, 85, 114, 142, 151, 152, 154, 155. Ahmednagar District—6; Nos.—55, 57, 86, 87, 92, 122. Nasik District—9; Nos.—15, 29, 42, 48, 56, 124, 138, 143, 145. Khandesh District—1; No.—76. Thana District—1; No. 137. Kulaba District—7; Nos. 4, 7, 49, 65, 94, 100, 111. Ratnagiri District—3; Nos.—40, 110, 116. Kolhapur—5; Nos.—5, 10, 38, 113, 118. Belgaum District—3; Nos.—8, 73, 78. Dharwad District—1; No.—89. Goa territory—156-8, 160, 161. Vijapur District—5; Nos.—123, 146, 147, 148, 149. Varhad (Berar)—1; No. 25. Hyderabad Deccan—5; Nos. 18, 96, 101, 105, 133.=154.

APPENDIX—A

Section—II

Analysis of State Orders Pertaining to Crime and Punishment (From 1740-1818 A.D.)

(1) *Offences against State*—21 (App. A, II, 1-21).

i Treachery—(11, 1762-80 A.D.)[1].

Attachment of property—10.—fined in one case.

ii Conspiracy—(8, 1749-79 A.D.)[2].

Surety taken from other family members—1.
Confiscation of property and imprisonment—2, fined—2.
Death and mutilation (after 1770)—3.

iii Rioting—(2, 1772-74 A.D.)[3] punished by fines.

(2) *Offences against public interest*—48. (App. A II, 22-69).

i Public fraud, etc.—(22, 1751-91 A.D.)[4].

Sent to prison in one case, in another excommunicated, in the rest fines imposed varying from Rs. 50 to 15,000, according to the burden of the crime and station of the criminal in life. Heavy fines are levied mostly after 1770 onwards.

ii False accusation, complaint, etc.—(11, 1721-98 A.D.)[5].

Imprisonment only in one case, in the remaining cases fines were levied. A man against whom false charge of drinking was brought, was freed on receiving a fine of Rs. 3,000.

iii False evidence, false witnesses—information, etc. (7, 1734-94 A.D.)[6].

---

1 *PD* 7.569, 572, 573-74, 576, 580, 581, 584, 586, 587. Ibid, 8.867, Appendix-B, IV. 5.

2 *PD* 2.58. Ibid, 7.577-8-9, 575. Appendix-B, IV. 1, 2. *PD* 8. 866, 870, 876.

3 Appendix-B, IV. 3, 4.

4 Appendix-B, IV. 6, 7. *PD* 2.144. Appendix-B, IV. 8, 9, 10. *SPD* 22. 223. Appendix-B, IV. 11-24, 93 A. *PD* 8. 941.

5 *PD* 2. 93. Appendix-B, IV. 95. *PD* 2. 75. Ibid, 7 p. 215. Appendix-B, IV. 26-8, 30-32. *PD* 4 p. 224.

6 Appendix-B, IV. 41. *PD* 2.92. Appendix-B, IV. 33, 34, 29, 42, 36.

Fines recovered from Rs. 50 to 5,000.

iv Forgery—(8, 1735-79 A.D.)[7].

In almost all of the cases, fines were levied, in one case, an order was issued, not to allow the accused any access to pen, paper or ink.

(3) *Offences affecting human body*—72. (App. A II, 70-141).

i Murder (57, 1735-1811 A.D.)[8].

Punished by—

Fines—28, attachment of property—10.

imprisonment—7, excommunication—1, penance—1, only by compensation—3, by death—2, acquitted—5.

In about 14 cases compensation was given to the relatives of the deceased, sometimes out of the fines imposed and sometimes independantly imposed on the accused. In 6 cases amicable settlement was brought about by transference of Watan rights (Hucks) to the relatives of the aggrieved party.

Of the 57 cases, there are 13 in which Brahmins are involved. Most of them belong to the period of 40 years after 1760 and a large number of them to the period of Madhavarav II. They are punished by—

Attachment of property—4, imprisonment—4, fine and excommunication—4, fine—1, in a certain case a woman was excommunicated for 3 years and afterwards expiation was ordered.

ii Beating and hurt (9, 1734-88 A.D.)[9].

Punished by fine in 7 cases and in the remaining two property was confiscated and the accused sent to prison. A certain person was fined Rs. 120/- for torturing his innocent wife with fire.

---

7 Appendix-B, IV. 37. *PD* 2.92. Appendix-B, IV. 38, 39, 40, 35. PD 8.911, 912.

8 *PD* 1. 308-10, 315, 316. Ibid, 2.61-76, 78-9, 80, 82. *SPD* 43. 35. Appendix-B, IV. 44-46, 48-51. *PD* 7. 590-91, 624 p. 223, 597-8. *PD* 8.879, 880-86, 888, 891. Appendix-B, IV. 53, 54, 54 A, 55-58 *PD* 5 pp. 220, 221, *CCV* p. 39.2.

9 Appendix-B, IV. 63. *PD* 2.83. Ibid, 7600, *SPD* 22. 202. Appendix-B, IV. 59-62, 64.

iii Suicide—(6, 1752-91 A.D.)[10].

Most of the cases are from the Brahmin community and refer to suicide by women. Bad treatment on the part of their relatives, seems to be the main cause of suicide. Fines are imposed upon their relatives, according to their rank in society.

(4) *Offences against property*—40 (App. A, II, 142-181).

i Theft—(24, 1734-97 A.D.)[11].

Punished by—fines—14, imprisonment—8, mutilation and death—2.

Sometimes fines were levied collectively on the villages to which thefts were traced.

ii Dacoity—(7, 1775-79 A.D.)[12].

Punished by—attachment of property—2, imprisonment —1.
death punishment—4.
All the cases pertain to the period of Madhavrav II.

iii Robbery—(2,1734-67 A.D.)[13].
Punished by fine.

iv Receiving stolen property and cheating (7, 1764-67 A.D.)[14].
Fines levied and property confiscated.

(5) *Offences-Social, Moral and Religious*—62.
(App. A II, 182-243).

i Regarding marriage (9, 1734-80 A.D.)[15].
Bigamy—4, in three cases fines imposed and in one case the whole family sent to prison.
Forced marriage—5, attachment of property in one, fined in one, both the families excommunicated in two and imprisonment in one.

---

10 *PD* 1. 317, 311. Appendix-B, IV. 65-68.
11 Appendix-B, IV. 69, 70-1, 72, 73-80. *SPD* 43, 166. *PD* 2.84, 86. Ibid, 7. 603-05, p. 218, 607-08. Ibid, 8.901, 902, 905, 907.
12 *PD* 8.893-98, 933.
13 Appendix-B, IV. 84, 85.
14 *PD* 7.206, p. 214. Ibid, 8.101. Appendix-B, IV. 81-3, 86.
15 Appendix-B, IV. 94-7. *PD* 7. 612, 617, 913. Ibid, 8. 914, 915.

ii Adultery—(33, 1757-95 A.D.)[16].
Punished by—fines—21, imprisonment with labour—2, imprisonment only—4, surety for good conduct—1, excommunication—2, mutilation—1, miscellaneous—2. Sometimes women who committed the offence of adultery were turned into slaves.

iii Enticing, Rape and Abortion—(5, 1734-75 A.D.)[17].
There are only two cases of enticing and the accused were punished by fines. Rape—1, the property *Watan* of the father of a person who committed rape was attached, there are only two instances of abortion and the parties concerned in are punished by fines.

iv Drinking—(8, 1766-90 A.D.)[18].
In seven cases fines exacted, and in one the party being a Brahmin was sent to prison.

v Cow killing and recitation of *Vedic Mantras*, etc.
(7, 1770-75 A.D.)[19].
Cow killing punished by—attachment of property—1, imprisonment—2, fine—1, mutilation—1. Recitation of *Mantras* only two cases, fines were imposed.

(6) *Miscellaneous*—18 (App. A, II, 244-261)

i Sorcery—(5, 1721-75 A.D.)[20]
Punished by fines—2, imprisonment—2 and banishment—1.

ii Insanity—(4, 1758-70 A.D.) [21]
Confinement and fines levied.

iii Cruelty to animals—(2, 1773-90 A.D.)[22]
Fined in one and mutilation ordered in the other.

iv Counterfeit coins—(6, 1748-82 A.D.)[23]
In six cases fined and only in one sent to Prison.

---

16 *SCS* 2. 300. Appendix-B, IV. 100, 101, 103-07, 107 A, 108-114, 116. *PD* 2.99-104. Ibid, 7.622, 614-5. Ibid, 8.1118, 918, 819. Ibid, 3. 920. Ibid, 5.217. *CCV* p. 33.2 *SPD* 43. 154.

17 Appendix-B, IV. 98, 99, 115. *CCV* p. 34. 5. 6.

18 Appendix-B, IV. 117-122. *PD* 8.937, 939.

19 Appendix-B, IV. 124-5. *PD* 7.620, Ibid, 9.1117, 931-32, 1111.

20 *PD* 2.93, 108, Ibid, 7, 619. Ibid, 8.928, 929.

21 *PD* 2.77. Ibid, 7.626, 627. Ibid, 8.

22 Appendix-B, IV. 93. *PD* 8. 940.

23 *PD* 2.97. Ibid, 7, 218. Appendix-B, IV. 89-92.

APPENDIX—A

Section—III

Analysis of Sins and their Expiations

(From 1600-1818 A.D.)

i *Killing a person, murder, suicide*—(8, 1761-1806 A.D.)[1].

Pilgrimage of holy places such as Benaras, Trimbak, etc. Cow-urine had to be drunk by those persons who proved their innocence for internal purification. A woman unable to go on a journey for twelve years, was to go round the temple of Trimbak. All the villagers were made to drink cow-urine, for the suicide of a woman due to their outrage of her modesty during Shimga festival.

ii *Drinking liquor*—(1, 1776 A.D.)[2]

After full repentence, expiation was ordained.

iii *Killing beasts*—(10, 1722-1796 A.D.)[3]

Eight cases of cow-killing are noted. In all the cases the offender had submitted voluntarily for expiation to the Brahmins of the holy places.

iv *Contamination by drinking with members of lower castes*—(7, 1641, 1771-95 A.D.)[4]

Expiations such as Chandrayan and Prajapatya were given. Even the family of the Peshwa had to observe fast and drink cow-urine for dining with a person of lower caste unknowingly. A relative of a person who was reconverted to Hinduism without religious sanction had to circumambulate the temple of Trimbak 121 times for dining with him.

v *Contact with lower castes*—(6, 1756-95 A.D.)[5]

Peshwa Diary, part VIII. 1125, shows how the system was becoming rigid by the end of 18th century.

---

1 *SPD* 43.131, 151, 153, *ASS* 1.188, 203. *PD* 8.882, 887, 1124.

2 *SPD* 43.144.

3 ASS 1.181, 182, 185-6, 197, 189, 199, 191, 195. *PD* 7, 767.

4 *SCS* 2, 295. *SPD* 43, 88, 50, 56, 107, 90. *ASS* 1.194.

5 *ASS* 1, 200, 190, 193, *PD* 8.1125, *SCS* 2.315. Appendix-B, IV. 130.

vi *Degradation through Marriage, Adultery etc.*—(8,1745-93 A.D.)[6]

The property of a person, refusing to undergo Prayascitta was attached. In another case penance of 'Prithivi-Pradaksana' or the globe circumambulation was ordered.

vii *Miscellaneous*—(6, 1729-1808 A.D.)[7]

For giving lessons in reciting 'Rudra' to a Jangam, 98 Godanas (or gift of a cow) were ordained.

6 *BIMS* 3, pp., 96, 97. *ASS* 1, 198, 192, *MIS* 21, 223, *PD* 8, 1139. *SPD* 43, 29, 111.

7 *SPD* 43, 110. *ASS* 1.83, 184, 187, 196. Appendix-B, IV. 129.

APPENDIX-B, ORIGINAL SOURCES

(SECTIONS I, II, III, IV & V)

Selections from the Peshwa Daftar, Poona and other Historical Records

INTRODUCTORY

(Unpublished documents)

The original documents included in this Appendix are selected chiefly from the Peshwa Daftar, Poona. The present writer has spent over six months in ransacking both Marathi (Modi) and English documents, preserved in the Daftar. A large number of judicial documents of the 17th century have hitherto been brought to light, but those of the 18th century are rare. The present selection therefore consists of the decisions of the Shahu and Peshwa period mainly. An attempt is made to make this selection illustrative and therefore while copying the originals of the lengthy decisions, only important extracts are taken down from the originals verbatim.

These documents are divided into five groups as under—

Section I—Contains about 29 documents covering a period of about 100 years from about 1650-1750 A.D. It includes a large number of the decision of Shahu and his ministers. These Nivāḍpatras and Watanpatras are intended to throw light on the development of the Panchayat system during the regime of Shahu and the later Peshwas. They are also important from the point of judicial procedure.

Section II—Contains extracts from the Nivāḍpatras (decisions), issued from the Secretariat of the Peshwa, *i.e.* of the decisions of disputes decided by the Huzur Panchayat from 1750-1818 A.D. They are about 25.

Section III is devoted to the letters of Ramashastri, the Chief Justice of the Peshwa. They are 9 in number and bring us in close contact with his personality.

Section IV—Contains orders issued by the Peshwa regarding crimes and punishments. They are 136, and most of them belong to the latter part of the 18th century. They help us to know the nature of Crime and Punishment in those days.

Section V—Includes a report on the administration of justice under the Peshwas by Lumsden and an extract from the report of Robertson, the first Collector of Poona, about the village communities in the Poona division, dated 10th October, 1821.

Section—I

Mahazars, Nivādpatras, Watanpatras, etc.

क्रमांक—१ सु. १०१९
मा. इ. सं. मं. दप्तर पुणें. इ. १६१८ जून ५
ग. ह. खरे-संग्रह

फार्सी सिक्का १।२

महजर बाा तेरीख २१ माहे जमादिलाखर पाा माण दहीगाऊ सुाा सन तिसा आशर आलफ × × जर आपाजी पंडित हवालदार वा कारकुनानी –

कृष्णाजी पंडित मजमदार
(रा) याजी दामोदर निधावन
पाा मो।
रखमाजी पंडित
(म) हमदजी माहालदार पो मो।
रंगो पंडित मुाा
.....
(शे) टे महाजन व समस्त पेट पिलूव
+ + जीवे रामाजी फर्जेद
+ पेट माा सबेजी सेट्या
मलसेटी पाा पिट्टाजी
पडिया महाजनु कुडोकल
+ नारसेटी···काा रवलो
महेत रीतेली.

सेख ईभराईम सरसमत काा स+
नारो तिमाजी निधावन जकाती
असनारा
बाबाजी नागनाथ देस कुलकर्णी
पाा मजकूर
बुकाजी फर्जेद देऊजी येसवंतराऊ सरगर.

सोमाजी मेटकरी
मोकदमानी मौजे मिलुव
सीदगौडा मोकदम
मौजे गोमेवाडी का।। आटपाडी
हिरोजी मेटकरी
काा सांगुलवे.

बाकाजी मोकदम मौजे महामदापूर
काा कासे गाऊ.

या विदमाने जाहाला माहाजर येसाजे बो। रेमसेटी सेट्या बा मग सेटी बिन लंगसेटी भिंगे हे दोघेवर्ग कसबे आटपाडीचे सेटेपणाबद्दल हुजूर हायाल जाहाले मंगसेटी मजकूर हाली

सेटेपणा चालवीत असता रेमसेटी मचकूर बोलिला जे आपण रवा घेईन मग दोघावर्गामधे समसेटी मा रवा घेवा यैसे नेम केला मग हक जवारी मो पेट पिलूमधे रवा नेमिला जे काला चणा गोरा चणा आणून मेणामध्यें घालुनु दोनी गोळ्या केल्या नवी घागरी थंडपाणी भरून येथाविद पूजा करूनु नेम केला जे काला चणा निघला म्हणिजे खोटा गोरा चणा निघाला म्हणिजे खरा यैसा नेम केला जो खरा निघेल त्याने होन ५०० दिवाणास सेणीं द्यावी खोटा निघेल म्हणिजे होन १० दाहा ताजील माल द्यावा यैसे शेतीं करुनु रेमसेटी मा घागरींत हात घालुनु गोराचणा काढिला रेमसेटी मजकूर खरा निघाला मंगसेटीं मजकूर खोटा जाहाला मग रेमसेटी मा चे (अपूर्ण).

क्रमांक—२ श. १५४७ फाल्गु. शु. ११
पे. द. सं. नि. कागद इ. १६२६ फेबु. २६
रु. नं. ५३.

श्री.

महजर बी तेरीख छ ११ माहे जमादिलाखर बेहुजूर हाजीर मजालसी कर्यात सासवड व बाजे माहाल.

सुा शीत ईशरीन अलफ शके १५४७ क्रोधन संवछरे सिमगा सुध येकादसी अदीतवार महजर यैसाजे अग्रवादी सूर्याजी बिन माहादाजी पोवार व पश्चमवादी दाद पाटील बिन चाहू पाटील बडधा या हरदो जणासी मौजे कोंढीत बुा कर्याती मजकूर तेथील मोकदमीचा करकरया होता...

यावरी दाद पाटील मजकुरे अर्ज केला जे अपले व पवाराचे निवाडे होऊन आपणापासी पेसजीचे व हाली साहेबाचे महजर आहेत लायेणी सूर्याजी बिन माहादाजी पवार कुसूर करून डरडाफर करून गला पाळेला आहे तरी साहेबी अरीर्फदल ईनसाफीचे अहीर आहेत यावर सूर्याजी बिन महादाजी पवार मजकुरे अर्ज केला जे दाद पाटील म्हणतो जे लाइणी गला पडिला आहे तर मोकदमी आपले वडिली खादली आहे व आपला चुलता सोनजीहि मोकदमी करीत होता यास दाद पाटील बीन चाद पाटील बडधा मजकुरे आपल्या वडिलान मारा केला याजवरी मागु ते आपले बाप माहादजी ही मोकदमी करीत होता आता आपण पाढरी वरी रवा काढीन खरा जाहालो तरी मोकदमी खाईन खोटा जाहालो तरी मोकदमीस समंध नाहीं...

याजवर दाद पाटील मजकुरास रजा फर्माविले जे तुझा मुदा कैसा आहे तो बोलणे याजवर दाद पाटील मजकुरेही दिव्यास राजी जाहाली यावरी छ १ रोज जुमा माहे जमादिलाखर ते रोजी अग्रवादी सूर्याजी बिन महादाजी पवार मजकुराचे हाती खलिति घालुन लाखोटा केला हरदो वादी नफरास दरवाजा मना करून अदबखाना ठेविले तीसरे रोजी छ ९

रोज येकसंबेचे रोज माहे मीनहू हारदो वादी नफरास मौजे मजकूरचे पांढरीवरी नेले सूर्याजी पवार मजकुराचे हाताची खलीती काढून हाताची नखे काढली निंब लाऊन हात धुऊन पाख केला हातची किन्ही लिहिली दिव्य मांडले ते वख्ती हारदोवादी यानी दिव्य करावयाची नेम उतरे तकरीरा केलीया बिा तपसील...

सदरहू नेम उतर तकरीर प्रमाण ताड पत्रावर पत्र भाषा लिहिले यावर हरदो जणासी आंघोलीस पाठविले हरदो नदी सुस्नात होऊन आले यावरी सवाशेर तूप ८८१। वं सवाशेर तेल ८८१। ऐसे थालीमधे घालून भाते लाऊन तते केल हारदो जणाचे नावाची नागवेली पाने घातली तूप तेल तते जाहाले मग सात मडले काढून ताम्हण देव नवखंडीया बहिरवा सन्मुख ठेविले.....तूप तेल आणि आत रवा टाकिला अग्रवादी.....पवार मजकुरे ताडपत्र मास लिहिली होती ते सीरी बांधले आणि सात मंडले उलांडून ताम्हणानजीक उभा राहिला पश्चिमवादी दाद पाटील बिन चाहु पाटील बडधा मजकुरे साउली केली ते वख्ती हाजीर मजालसी बैसले होते त्यानी हारदोजणवादी यास बोलिले जे दिव्य करू नका. हारदोजण समजा यावर हारदोवादी अर्ज केला जे रवीया वेगळा निवाडा नव्हे मग.....पवार मजकुरे पाढरीवर रवा काढिला यावरी ताम्हणात तूप तेल होते त्यावर भात टाकिले त्याचे फुटाणे लाहिया जाहालीया मग सूर्याजी मजकूर हाती खलिती घालून लाखोटा करून हारदोवादी यासी ठाणे कर्योती मजकुरास आणून हरदो जणासी आदबला ठेविले तिसरा रोज छ ११ सिसबे माहे मीनहू हाजीर मजालसी हाकीमसारा व देशमुख व मोकदम व सेटीये व माहाजन व वाजे खुमखलक कुल बैसोन सूर्याजी मजकुराचे हात पाहिले सूर्याजी मजकूर खरा जाहाला दाद पाटील बडधा खोटा जाला अता मौजे कोठीत कपीत मजकूर तेथील मोकदमी निमे सूर्याजी बिन माहादाजी पवाराचे दुमाले करून महजर जाला असे.....यासी शेरणी होन ६० साट घेतले दाद पाटील बडधा मोकदम खोटा जाहाला यापासून ताजील माल होन येकशेवीस १२० घेतले असे.

(या महजराचें अक्षर पेशवेकालीन आहे. बंदाच्या जोडांत बंद चिकटवतांना अक्षर गेलें आहे. यामुळें बंद स्वतंत्र लिहिले असावे व मग एकत्र चिकटवले असावे. महत्त्वाचा तेवढा दिव्याचा भाग घेतला आहे.)

क्रमांक ३—

भा. इ. सं. मं. दप्तर पुणें सु. १०३३

ग. ह. खरे संग्रह इ. १६३२–३३

माहाजर ब (तेरीख) (छ) ११ माहे मोहरम काा आटपाडी पाा माणदहिंगाऊ सुाा सलास (सलासीन) आलफ बी हुजूर–

नरहरी भास्कर
हवालदार
तिमाजी संगम
मुजमदार
(प) दमाजी त्रिमल
हुद्देदार मौजे निंबोडे
देसक

बालाजी वैजनाथ ठाणदार
पदाजी बिन बालोजी
मोकदम.....सेटफल.

नामाजी बोपाजी मुाा सरदेसाई
काा माा
अपाजी खंडेराऊ
देसकुलकर्णी
कालोजी नाईकवाडी काा माा
सेहाजी सेटीया सेटिया कामा.

मलोजी बिन.....जीवा
सोनाजी देसाई.
परसोजी पाटील वा सालो पाटील
वा सोनजी चोगला वा तुकोबा
कुलकर्णी कसबे माा.
बसवलीक सरसेटीया
कसबेमाा.

विठोजी माळी मोकदम
मौजे निंबोडे
माया पाटील व देवराऊ
पाटील गोमाजी ढोलो
मौजे दिगंची
विरोजी मोकदम
मौजे पळसखेल.
निंबाजी व जाखोजी मोकदम मौजे
सेटफल
गोमाजी मोकदम मौजे तडवले
रामोजी मोकहम मौजे घाणद
खंडोजी पाटील वा धर्माजी वा
सुयाजी मौजे धरणिकी (?)
खडो मेहतरी तेली कसबे माा
सदु पोतदार काा माा

ताबोजी पेट मोकदम
मौजे आवलावी
फगोजी पटेल मोकदम मौजे
नेलकरजे.

विरोजी व मुदकणा मोकधम वा
भानजी चौगुला मौजे देवलारवु
मुदकाणा मोकदम मौज ब्रह्मपुरी.
विठोजी मोकदम मौजे का
लिंग नाईक मेटकरी काा माा
सिदु व गणो मेहतरी माळी
काा माा
दादो कुंभार काा मजकूरे

हे मुख्य करून समस्त हाजीर मजालसी मोकाम काा माा या विदमाने लेहून दिल्हे माहाजर येसाजे हिरोजी बिन.....सरगर व विठोजी बिन हिरो पटल सरगर सीवा तानाजी बिन विठोजी व पोमाजी बिन बहीरजी वा समस्त गायेकवाड यासी मौजे पायरीचे पटेलगीबदल गरगशा करीत होते पैसजी कारकीर्दी मलीक आजम माा निजाम माजी मोकासाई हिरोजी बिन बोमाजी सरगर येऊन फिर्याद केली जे मौजे माा पटेलगी माहात कदम अपुले वडिलाचो मीरा (सि).....(यापुढें एक ओळ फाटण्यांत गेली असावी)...मलीक आजम...तफों जाहाली हाली कारकीर्द राजेश्री साहेबासी मोकासा अर्जीनी जाहालावरी हरदोनफर फिर्यादी जाहाले मग दोघासी जमानती करुन थलासी पाठविले तेथें निवडिलि प्रमाण नफर मजकूर थलासी राजी होऊन चालिले नाही गरगशा तुटेना मग साहेब व देसक व हकजवारी मिलोन दोघपासी नेम उतर व जमानता करुन धर्मता निवडा.....(दोन ओळी फाटल्या) त्यावरी गायेकवाड येऊन दखल जाहाले साहेबी वरहक मुनसिफी करून निवाडा करणे म्हणोन त्यावरी साहेब वा देसक वा हकजवारी मिलोन तफवास केले तरी हकजवारी बोलिले जे बहुत कालाचे गरगशा आमे साहेबी हरदो नफरास जमान देऊन दिव देगे म्हणौऊन नेम उतर लेहून ठेविली त्यावरी साहेब वा देसक वा हकजवारी मीलोन मौजे माा पांढरीव (री) रवा दिल्हे हिरोजी बिन बोभाजीने रवा घेतला. रवा कादून तान्हाजीचे हाती दिल्हे मग हरदो नफरासी हातासी खलिती घालून तीन दिवस साहेब वा देसक बैसोनु हात पाहाता दोघासी रवा लागला त्यावरी हरदोघा नफरासी सांगोलेसी नेऊन अदबरवाना राहिले सेणीं दो ठाई बराबरी घेतली माहाजर करून द्यावा तो तानाजीचे व हिरोजी बाप भाऊ हाजीर बहूते.....(दोन ओळी फाटल्या) (पाटेलगी दो ठाई बराबरी करुनु दिल्हे हक लाजिमा मानपान दो ठाई खाऊन दिवाणीचे नफराई करून सुखी आसावे दिवाणासी सेणी खुशनुद हरदो नफरासी होन १४०० घेऊन माहाजर करुन दिल्हे आसे पेसजी थल कसबे मालवणी व सावरडाचे वेव्हारपत्रे रद करुन माहाजर करुन दिल्हा यावरी अवघे गायेकवाड पोमाजी + निंबाजी + + जीवा सिदो जीवा..... (दोन ओळी) गायेकवाड समास्ता मिलोन अपु (ला) ले खुसीने पटेलगी दोठाई करुन दिल्हे आसे यास जो कोण्ही हरकत करील तो गायेकवाडाचा वैसीचा नव्हे आथवा सरगर हिला हरकत करील तो सरगर नव्हे दिवाणीचे गुन्हेगार व गोताचे अन्याई हा माहाजर सही.

क्रमांक—४ श. १६०३ ज्येष्ठ
पै. द. सं. नि. कागद. इ. १६८१ जून
रु. नं. ५३

श्री

इनाम कमिशन सिका

श्री सके १६०३ दुर्मती संवत्सरे जेस्ट सुध गोत जमा पांढरी मौजे चिंचवड ताा हवेली प्राा पुणा छ १५ सफर सुा सन इहिदे समानीन अलफ कारणे राजेश्री पंतप्रधान व राजेश्री रामचंद्र नीलकंठ सचीव याचे आज्ञापत्र सादर जाले तेथे मजमन की.....

माा अनाम देशमुख व देश कुलकर्णी प्राा पुणे यास

नीलकंठ मोरेश्वर प्रधान व रामचंद्र नीलकंठ

... . (एक ओळ फाटली) ..... बिन जाहूजी चिंचवडा पाटील मौजे चिंचवड याने हुजूर येऊन विदीत केले की मौजे मजकूरजी पाटिलकी आपली मिरास पिढी दर पिढी चालली आहे अैसीयास आपला पणजा जाऊजी पाटील त्याचा लेक रामजी पाटील आपला आजा त्याचा लेक नावजी पाटील आपला बाप पाटीलकी करीत आले येसीयास आपला बाप थोडकीयाच दिवसामध्ये मरोन गेला आपण नेणता होतो ..... वरीस होऊन आपणाही काहीक दिवस पाटीलकी केली अैसी चार पिढेया अपली आपण खात होतो हाली केरोजी व कमलोजी चिंचवडा आहे त्यास पाटिलकीस निसबत नसता खलेल करून ईस्कील केली आहे तर हेविसी पत्र देविले पाहिजे म्हणोनु विदीत केले तरी खंडोजी मजकुरास पाठविले आहे केरोजी व कमलोजीस तुम्ही आपणाजवळ आणून हमशाही पाटील कुलकर्णी गावीचे मिरासदार बोलाऊन वर हक मनसुफी करणे कोणाचा मुलाहिजा न करणे हक हिसाब करून गोतमुखे ज्याची पाटिलकी होईल त्याचे दुमाले करोण नवी जिकीर होऊ न देणे. उजूर (?) असेल तरी याचा करिना.....हरदोजणा हुजूर पाठऊन देणे मनास आणून आज्ञापत्र पाळून वर्तणूक करणे छ २२ मोहरम.

.....(फाटले आहे)..... ...मौजे मजकुरी हाजीर मजालसी बिाा तपशील.

नारो कृष्ण व राघोकृष्ण अजहत सितोले देशमूख प्राा मजकूर गोरखोजीफा बिराजर मोकादम मौजे हडपसर

मोरो विठल देसपांडे प्राा (माार)

त्रिंबक मुदगल जोसी कुलकर्णी मौजे बोरीब्याळ

मोकदम मौजे पिंपरी ताा हवेली.....

ताा पाटस दसमाजी पाटील मोकदम मौजे

.....ताा हवेली मोकदम मौजे पिंपले ताा हवेली मौजे थेरगाव ताा हवेली

ताथवडे मोकादम मौजे दकड (?) ताा हवेली

मोकदम मौजे साकुर्डी मोकदम मौजे जांबे.

सदरहू प्रमाणें गीर्द नवाह मोकदम व पांढरीचे थलकरी व बारा बलुते या हुजूर माणकोजी व केरोजी चिंचवडे याणी तकरीर लेहोन दिल्या बिाा तपशील.

तकरीर ब ताा छ २५ माहे मोहरम (सुाा) इहिदे तकरीर कदे बोा माणकोजी बिन नाव पाटील चिंचवडे मोकदम मौजे चिंचवड ताा हवेली प्राा पुणा सुरु.....तकरीद लेहून दिधली येसीजे.....

(.....तकरीर).....

गोत निवाडा करील त्याप्रमाणे आपण वर्तोन हिला हरकत करील ते दिवाणाचा गुन्हेगार व

तकरीर (केरोजी पाटील मोकादम याची सदरील प्रो)

गोताचा खोटा गोतमुखे निवाड होईल त्याप्रमाणें आपण वतोनय हे आपली तकरीद सही यास जमान मोकदम मौजे रावेत ता। हवेली प्रा। पुणा गोतमुखे निवाडा होईल तेणेप्रमाणे माणकोजीस आपण वर्तऊन गोताचे केल माणकोजी वर्तेना ते नफर मजकुराचे निसबती (चा) जाब आपण करून हे आपला जमान क (त) बा सही.

(मोकदम चिखली जमान केरोजी यास सदरील प्रो) ...कतबा सही.

गोही
बापाजी नरसिंगराऊ व गोविंदराऊ सितोळे देशमूख.

गोही.
बापाजी नरसिंगराऊ व गोविंदराऊ सितोळे देशमूख.

येणेप्रमाणे तकरीरा लेहोन देऊन जमान दिल्हे त्यावरून गोताने राजिनामे लेहोन मागितले तेथे मजमून की—

.....हाजीर मजालसी मौजे चिंचवड ता। हवेली प्रा। पुणा सु। इहिदे समानीन अलफ मोकदम मौजे पिपरी मोकदम मौजे वाकड

(सदरील बरहुकूम केरोजीचा राजिनामा आहे)

	१		१
,,	,, रावेत	१ ,,	,, ताथवडे १
,,	,, थेरगाऊ	१ ,,	,, राहाटणी १
,,	,, जांब	१ ,,	,, साकुर्डी १

या विदमानें माणकोजी बिन नावजी पाटील चिंचवडे राजिनामा लेहोन दिल्हा येसाजे अपलीयामधे व केरोजी बिन साहसी चिंचवडे यामधे पाटिलकीचे भांडण आहे. येसीयास सदरहू मजालसी व गोत आपली पाढरी जैसे निवडील त्यास राजी आहे व बाराबलुते व हमशाही गोत व साठीप्रजा मिलोन निवडतील तेणेप्रमाणे राजी असे आपण तकरीदा केलीया आहेत तेणे प्रमाणे निवाडा केला पाहिजे यास हिला हरकत करून तरी दिवाणचे गुन्हेगार व गोताचा खोटा हा राजीनामा सही—

सदरहूप्रमाणें राजीनामे लेहून दिधलीया उपरी गावीचे चौ(गु)ले व थलकरी व बारा बलुते श्री चे देवळी बैसोन पं(चा)च्या...बेल आंगारा त्यांते सिरी घालून त्यांच्या (बे) तालीस पुर्वजांची सफत घालून नरककुंड चामारकुंड (का) ह्वन सदरहू जणाचा मोकदमीची बुनियाद व भोगवटा पुसता तकरीरा लेहोन दिधलीया बिा तपसील.

तकरीर कर्दे धावजी चौगुला मोख्तसर सारी प्रजा मौजे चिंचवड ताा हवेली प्राा पुणें सुा.....(तपसील दिला आहे.)

बिा चौगुला वरसे ४०
१
थलकरी उमरवसे ९०
१

चांगोजी उमर वर्से ९०
१
गावडा उमर वरसे ४४
१

तकरीर कर्दे बारा बलुते मौजे चिंचवड ताा हवेती प्राा पुणे सुद्द—

—जोशी कुलकर्णी—८० (वर्षे)
—कुंभार —२५ ,,
—माहाला —६० ,,
—सुतार ५० (वर्षे वय)
—गुरव ३५
—परीट ६०
—कोळी ६०
—चाभार सुतारा प्राा तकरीर
—२ माहार ५०।६० (वय अनुक्रमें)

येणेप्रमाणे चौगुले वथलकरी व बाराही बलुते यांणी तकरीस लिहून दिधली यावर गीर्दनवाही मोकदम त्यास सदरहू मोकदमीची बुनियाद पुसिता त्याणी तकरीर लेहून दिधली या बिा

तकरीर कर्दे—(एकूण ११ तकरीरा):—तकरीर मोकदम मौजे राहाटणी उमर वर्से १००; मौजे थेरगाऊ;—मौजे नेरे नेणे—मौजे पिंपरी;—मौजे ताथवडे;—वाकड;—साकुर्डी - रावेत;—पिंपळे—मौ. पुनवले—मौजे जांब;

सदरहू हाजीर मजालसीने पाढरी मुले व गीर्दनबाई शाहादीमुळे मनास आणिता...

.....माणकोजी याच्या दुमाला केली असे.....भोगभोगवटा करून सुखरूप नांदणे हा गोताचा निवाडा सही—

क्रमांक—५
भा. इ. सं. मं. दप्तर, पुणें.
स. ग. जोशी-संग्रह, रु. नं. ५/२०

सु. १०९९ जमादिलावल ४
श. १६२० कार्ति. शु. ५
इ. १६९८ आक्टो. २९

श्री

तालीक.

(सीका)

मा॥ अनाम देसमुखानी व देसपांडे व सेटे महाजन य मोकदम प्रा॥ बाई यासी कान्हेर जगनाथ न्यायाधीस असीर्वाद सुहुर सन तिसा तिसेन अलफ विठल जोतीसी बीन रंग जातीसी येजुरवेदी अर्गवादी व अपदेभट बिन बालंभट अडकर रुगवेदी उतरवादी या उभयेता मधे मौजे धोम सा मुन्हे प्रा॥ मजकूर येथे श्री—

गंगातीर क्षेत्रीचे उपाधेपणा निमित्य गर्गशा लागली आहे याकरिता हरदुजणाचा निवाडी-याचा कज्या हुजूर पडिला आहे याची रास्ती मनसुफी करून जो खरा होईल त्यास उपाधेपणे द्यावे लागते राजे श्री स्वामी उगव येकाची वृत्ती येकास देत नाहीं पूर्वापार ज्याची वृत्ती खरी असेल त्याची त्यासच देताती याकरिता हरदू जणाचा करिणा व कागदपत्र हुजूर मनास आणिता त्यावरुन रास्ती निवाडा होत नाही तुम्हा देसकास हुजूर बोलाऊन पूर्वापार करिना मनास आणून निर्वाहा करावा तरी राजेश्री स्वामी कर्नाटक प्रांते स्वारीस चालिले आहेत समागमे आम्हास जावे लागते या निमित्य तुम्हा देसकावरी हरदु जणाची मनसुफी धर्मता रास्ती निवाडा करावयासी टाकिली आहे यैशास हरदूजणानी अपलाले करोने हुजूर लेहून दिल्हे आहे—

विठल जोतिसी अर्गवादी याणे आपला करिना लेहून दिल्हा आहे की मौजे माारचे देखील श्री गंगातीर क्षेत्र जोतीस व उपाधपण वृत्ती पूर्वापार अपली आहे यैशास श्री गंगातीर क्षेत्री भलेभलेब्राम्हण येताती त्यास रुगदेदी ब्राम्हण पाहिजे याज निमित्त आपला वडिल नागजोतीसी याणे आपदेभट अडकर याचा वडिल नरसी भट रुगूवेदी अगांतुक क्षेत्री आला होता भला देखोन त्यास क्षेत्री उपा धेपणावरी मुतालिक ठेविला त्याणे मुतालिक पणाचे आपले

अपदेभट अडकर उतरवादी याणे आपला करीना लेहून दिल्हा आहे की मौजे माारी गावीचे देखील श्री गंगातीर क्षेत्राचे उपाधे-पण पूर्वापार वडिल वडिलापासून वृत्ती आपली आहे व जोतीसपण विठल जोसी येजुर्वेदी याचे आहे उपाधेपणासी जोसी यासी समंध नाहीं व जोतीसपणासी आपणास समंध नाही यैसे असता आपला बाप बालंभट अडकर व विठल जोतिसी या उभयेतापासून क्षेत्रीचे उपाधेपणाचा कथला

वडिलासी वर्तणुक केली त्या आली-
कदे त्याचे संततीपासून क्षेत्रीचे
उपाधेपणानिमित्य कथला होत
आला परंतु मौजे मारी गावीचे
जोतीसी व उपाधेपण आपले वडिल
व आपण पूर्वापार अजीवरी अनभवीत
आहो व श्री गंगातीर क्षेत्री जोतीस
व गणेशपूजनही अजीवरी अनभवीत
आहो यात कोणाचा काही कथला
जाला नाही आपली वृती आपणच
अनभवीत आहो यैसे असता श्री
गंगातीर क्षेत्रीचे उपाधेपण पूर्वापार
आपलेच आहे अलीकडे क्षेत्रीचे उपाधे-
पणासी आमचा लोप करुन अडकर
नूतन अपले वृतीस जडिले आहेत.

लागला परंतु गावीचे देखील
उपाधेपण आपला बापच अनभवीत
होता परंतु परसपरे कलहो बहुत
वाढूला या निमित्य गोतानी
आपले बापाची व रंग जोसी याची
समजावीस करुन कथला तोडिला
की मौजे मारी गावात उपाध्ये
पण व जोतीसी हे वृती जोसी
यानी खावी व श्री गंगातीर क्षेत्री
उपाधेपण व गणेशपूजण हे वृती
आम्ही आडकरानी खावी
आणि परसपर समाधाने असावे
यैस निवाडा करुन दिल्हा त्या
प्रमाणें श्री गंगातीर क्षेत्री
उपाधेपण व गणेश पूजण हे वृती
आपण अनभवीत आहो आपले
वृतीसी जोसीयासी समंध नाही.

याप्रमाणें उभयेतानी आपला करीने तपसीले लेहून दिल्हे आहेत तरी तुम्ही गोत देसक व वैराट क्षेत्रीचे ब्राह्मण थोरथोर स्मार्थ वैशाव व बारा बलुते मौजे धोम प्रा मार यैसे श्री गंगातार क्षेत्री देवाचे देवलासनिध अवघे मिलोन गोत सभा करुन वीठल जोतीसी व अपदेभट अडकर या उभायेताचे राजोनामे व जमान घेऊन दोघाचे करिने तपसीले मनास आणून लेहून घेणे आणि कागद पत्र वृती समंधे उभयेता जवल जे असतील ते मनास आणून धर्मतारास्ती मनसुफी तुम्ही आपले बेतालीस स्मरोन कोणाची रयात न करीता गोही साक्ष व शफता घालून विचारणे आणि दोघाचा निवाडा करणे त्याप्रमाणे जो खरा होईल त्यास महजर करुन देऊन बैखर तपसीले हुजूर लेहून पाठवणे त्यावरून मनास आणून ज्याची वृती खरी होईल त्याची वृती त्यास देऊन तोवरी श्री गंगातीर क्षेत्रीचे उपाधेपणाची कमावीस अमानत दिवाण निसबतचा भट ठेऊन उपाधेपण चालवणे जोसी यास व अडकरास होऊन देणे व मौजे धोम येथील गावातील ही उपाधेपणाची कमावीस अमानती चालवणे जोसी यासी दखल होऊ न देणे रा छ ४ माहे जमा दिलावल—

क्रमांक–६ सु. ११२४ जिल्हेज १८
पे. द. शा. रो. रु. नं. १ श. १६४५ भाद्र व. ५ रविवार
पुडके १५. इ. १७२३ सप्टं. ८

गणोजी बिन सोनाजी सितोळे व मानाजी बिन नागोजी सितोळे या उभयतामध्यें मौजे न्हावी प्रा पुणे च्या मोकदमी विषयीं वाद लागला. वतन उभयतामध्यें विभागण्यांत आले. निवाडयातील पुढील उतार प्रक्रियेच्या दृष्टीनें महत्वाचा आहे––

.....त्यावरुन अनुचे घोमास गेलोमानाजी त्या स्थळास आला नाहीं. सा दिवस त्याची वाट पाहिली.....बलुते याणी थळकरी याजवळी पत्र मागितले त्यावरुन त्याणी थळपत्र करुन दिल्हे कीं मानाजी थळास हाजीर जाला नाहीं.....

क्रमांक – ७ सु. ११२४ रबिलाखर १४
पे. द. शा. रो. रु. नं. १ श. १६४५ पौष व. १ मंगळवार
पुडकें नं. १५ पृ. २१ इ. १७२४ डिसें. ३१

राजमंडल
रोज कीर्द
सुरु अर्बा (अशरीन मया व अलफ)
माहे रबिलाखर छ १४ रोज.

श्री.

किता वतनपत्र नागोजी वलद (संताजी) दलवी मोकदम व मल्हारी बिन रुपाजी गिरीमकर मोकदम मौजे अजनूज ता॥ पेडगांव प्रा॥ कडीवलीत याणे हुजूर येऊन किले सातारियाचे मुकामी येऊन विनंति केली जे मौजे मजकूरचे वतन पुरात अपले आपण वंश-परंपरेनें अनभवीत अलो आहे येगीयासी सेट्याजी बिन रखमाजी व मुधोजी वलद मेखोजी (खीरसागर).....मौजे मजकूर याणे मौजे मजकूरचे मोकदक अपण म्हणून तक्लुफी निवाडपत्र शके १४९६ धाता संवत्सरेचे निवाडा मौजे येरंडोली पा॥ कडे सरकार जुनर ये जागा जाला आहे येसे निर्माण करुन कथला करु लागला येसीयास सेट्याजी व रखमाजी हणमंतराऊ निंबालकर सर लस्कर याकडे चाकर होते आपण ते समई अज नुजवे मुकासाबाबेचे खंडणी-बदल हणमत रायाकडे गेलो होतो तेथें त्याणी अपणासी + + + + + प्रसंग करावा तो न केला आम्ही खंडणी करून गावास गेल्यावरी खीरसागर आपण मोकदम (पृ. १ मागील बाजू) म्हणोन गावास कागद पाठऊ लागले त्यावरी मातुश्री मकाऊ मोसले जिंतकर यासीजाऊन उभे राहिले त्याही अपले वडिल अनुजी दलवी पाटील व बहिरजी गिरीमकर पाटील यास बोलाऊन नेले आणि मनसुफी करावयाबद्दल मौजे सीरसोफळ या गावी पंचाईत गोत दिल्हे त्यावरून आमचे वडिल व खीरसागर गोतात गेले याणी त्याणी राजिनामे व जामीन दिला हे वाईद्यास

अपले.....हजीर जाले खीरसागर गैरहजीर जाले तेव्हां सीरसोफळकर गोतानी दलवी व गिरीमकर खरे खीरसागर खोटे म्हणून आपले वडिलास पत्र करून दिल्हे ते घेऊन गावास आले त्या उपरी हणमंतराऊ निंबाळकरचे + + + + + + + (येऊन) राहिले. तेथे मातुश्री मकाऊही आली ते जागा खीरसागर याणी अपली मनसुफी (करा) वी म्हणोन (पृ. २) त्याजवल प्रसंग केला त्याणी आपले वडिल अनुजी दलवी व हहीरजी गिरीमकर यास मसाले करुन अणून त्यास व खीरसागरास मौजे अर्वी मुधोळ थळ नेमून दिल्हे ते जागा सोला गावचे गोत जमा जाले त्याणी आपलें वडिलाजवळ जमान मागितला त्याणी पेशजी सिरसोफळी जामीन दिल्हा होता तोच खरा करून दिल्हा व खीरसागरास पेशजी जामीन दिल्हा होता तो देणे म्हणोन गोत बोलले तो जामीन पेशजीचा राहीना मौजे बबुर्डी पाा सुपे येथील पाटील जमान खीरसागर देऊ लागले त्यास बबुर्डी बेचिराखी बदल गोतानें कबूल केले नाहीं. दुसरा जामीन क्षीरसागरास नेमला तेव्हा गोताने अकरा रोज वाट पाहिली अखेर जामीन मिळाला नाहीं याबद्दल गोत उठोन अपलाले गावास गेले यावरी धामधुमीचा प्रसंग (मागील बाजू कोरी आहे. (पृ. ३) जाला अपली पांढर बेचिराख पडली आपण पडगावी जाऊन राहिलों नातवानही जालो या मध्यें धोडाजी देसपांडिये ताा मजकूर हे व खीरसागर एकत्र होऊन सखोजी व मालोजी निंबाळकर यास निमे मोकदमी विकत दिल्ही खरीदखत व महजर लिहून दिल्हा त्यात अधीनाव खीरसागर मोकदम त्या मागे अपण दलवी व गिरीमकर मोकदम येसे लिहून दिल्हे अलीकडे सन सलास अशरीन मया अलफ यासाली राजश्री सुलतानजीराऊ निंबाळकर सर लस्कर भूमचे मुकामी होते, तेथे खीरसागरानी त्यास सांगोन अपणास मसाला करून नेले देशमूख देशपांडिये यास कागद लेहून दिल्हा की मौजे अजून येथील मोकदमीचे वतन निमे आपण विकत घेतले आहे दलवी गिरीमकर खीरसागर तुम्हापासी पाठविले आहेती या त्रिवर्गाचा कजिया आहे याबदल यापासी जामीन घेऊन विल्हे लावणे म्हणोन कागद देऊन रवाना केले (पृ. ३ मागील बाजू) अम्ही त्याकडे गेलो त्याणी जमान मागितले यावरुन आपण मौजे वांघदरी येथील पाटील जमान दिल्हा खीरसागरानी दाहारोज जमान देतो म्हणोन वाईदा केला मुदती जमान दिल्हा नाही यास्तव ते वेऐस मनसुबी न जाली तो प्रसंग तसाच राहिला हाली खीरसागर हली हुजूर स्वामी सनिध हयाळ जाला त्यावरुन साहेबी मसला करुन हुजूर आणले येसीयास अपुला पूर्वापार भोगवटा मनासा अणावा व मौजे मजकूरची समाकुल पांढरी व बारा बलुते हुजूर आणून निवाडा केला पाहिजे म्हणोन विदीत केले त्यावरुन स्वामीनी राजश्री बाजीराऊ पंडित प्रधान यास ईनसाफ करावयाशी आज्ञा केली त्याणी मौजे मजकूरची समाकुल पाढर व बाराबलुते यासी तलब करुन आणून तकरीरा लेहून घेतल्या त्यासी चौगुले व कुलकर्णी वगैरे बलुते याणी दलवी व गिरीमकर पुरातन वतनदार पाटीलकी करीत आले आहे ती साप्रत खीरसागर न्हावी कजिया करिताती, हे खरे अपणास श्री कृष्णेत उभे केले (पृ. ४) तरी आपण लिहिल्याप्रमाणें खरे करुन देऊन लिहून दिल्हे त्या उपरी खीरसागरास पुरसीस केली की तुमची हकीकत काय आहे ती जाहीर करणे त्यावरुन त्याणी तकरीत केली

की अजनूजची मोकदमी व नाहवकी व अवटकी व पांच चावर थळ पुरातन आपले त्यास आपण जातीचे नाहावी म्हणोन दलवी व गीरमकर आपल्या वडिलास रेटून मुकादमीचे वतन बळेच खातात नाहावकी आवटकी व पाच चावर थळ अनभवितो दीडशे वर्षांचे मौजे येरंडोली ता॥ कर्डे प्रा॥ जुनर या जागाचे वीथापयाचे बेदरचे पातशहाचे कारकीर्दीचे थलपत्र अपणाजवळ आहे ते मनास आणावे म्हणोन तकरीत केली आणि खीरसागर यानी येरडोलच्या थळपत्राची नकल आणून दाखविली ता॥.....बीत.....
निवाडपत्र शके १४९६.....(बनावट आहे म्हणून उतरले नाहीं.).....हे निवाडपत्र सही तरीख छ २९ माहे मोहरम. (पृ. ५ च्या अखेरीस पूर्ण होते.)

(पृ. ६)—सदरहू प्रमाणे थल येरंडोल येथील निवाडपत्राची नक्कल अणून दाखविली त्यावरी रां॥ प्रधानपंती पुरसीस केली की याचे असल कोठे आहे व हे निवाडपत्र जाल्यावरी तुम्ह्या वडिलानी हे निवाडपत्र दिवाणामध्यें दाखऊन दिवाणची सनद असनाद हे काय घेतली आहे आणि भोगवटा काय केला आहे तो सांगणे म्हणोन पुरसीन केली त्यावरी खीरसागर याणी तकरीर केली की दिवाणाची सनद असनाद व भोगवटा काही नाही सदरहू थळपत्रे आपले वडिल जाखोजी बिन काळोजी खीरसागर याणे बेदरच्या कारकीर्दीस पातशाहापासून हयाल होऊन येरंडोलीचे थल मागून घेऊन थली ईज्याणे याजबल देशमूख व जवारदार व मोकदम बैसोन निवाडा करून थलपत्र लिहिले त्यावरी थलपत्र अपला वडिल जाखोजी बिन कालोजी मागत असता पंचाईत व गोतानी अपल्या वडिलापासी मोतियाची जोडी उच होती ती मागितली आपले वडिलानी मोत्याची जोडी न दिली. थलपत्र टाकून गावास आले थलपत्र थलीच राहिली (मागील बाजू पृ. ६) यामुले दिवाणाची सनद होऊन भोगवटा करावा ते गोष्टी जाली नाही दीडसे वर्षे पावेतो भोगवटा जाला नाही हाली मौजे येरंडोली येथे ईथावे याचे वंशीचे आहेती त्याजवळ थलपत्र आहे ते वर्तमान आपणास कळले त्यावरुन येरंडोलीस जाऊन विथापे यांचे वंशीचे होते त्याजवल बजीद जालो आणि त्या निवाडपत्राची हे नकल घेऊन येथे दलवी व गिरीमकर याजवळ पाटिलकीचा कजिया करीत आलो आहे तरी आपले पूर्वोत्तर मनास आणून वरहक कजिया विल्हे लाविला पाहिजे म्हणोन तकरीर केली त्यावरी पंचाईतानी निवाडपत्राची नकल मनास आणिता निवाडपत्रात लिहिले आहे की जाखोजी बिन कालोजी दलवी मोकदम रखमाजी गिरीमकर खोटा यास वतनासी समंध नाहीं म्हणून लिहिले आहे परंतु पूर्वापार तकरीर व तकरीरात व भोग भोगवटा हे काही निवाडपत्राच्या नकलेत लिहिले नाही त्यावरुन फीरोन (पृ. ७)—पुरसीस केली की या नकलेची असल कोठे आहे ते आणून दाखवणें त्यावरी खीरसागर याणी सांगितले जे असल येरंडोलीच्या थली राहिली ती येत नाही म्हणून सांगितले त्यावरी पंचाईत मते आपले ठाई सदरहू निवाडपत्राचे नकलेचा शह नि शह करीता केला की या निवाडपत्रात मनसुबी सबबवार उगवली नाही देवराव हांडे देशमूख सरकार जुनर यांचे नाव पंचाईतीत लिहिले आहे तेथे सिका लिहिला नाही दस्तक म्हणून लिहिले आहे व

हुजूर बेदरच्या पातशाहापासी जाखोजी बिन कालोजी खीरसागर न्हावी फिर्याद जाला म्हणून लिहिले आहे त्यास बेदरची पातशाही बुडून तीनसें वर्षें जाली देवराव हांडे देशमूख सरकार जुन (१) यासी मरुन वर्षे तीनसे जाली आणि महजरात शके व सन मनास आणिता दीडसे वर्षें जाली व मौजे अजनूज येथील थलकरी लिहिले आहेत त्यास अजनूजचे बारा बलुते हुजूर अणाले होते त्यास अजनूजचे बारा बलुते हुजूर आणले होते त्यास पुरसीस केला की खीरसागर याणी निवाडपत्राची नकल आणली आहे त्यात तुमचे कोणी वडिल पूर्वापार आहेत की नाहीं ते सांगणे त्यावरील थलकरी बोलिले बि तपसील

पृ. ७ मागील बाजू... रामाजी गणेश कुलकर्णी अजनूज ..... शदेभाई वलव इस्माल मुला मौजे अज

नूज ..... भिकाजी महार मौजे अजनूज .....(यानंतर तकरीर घेण्यांत आल्या व त्यांत सर्वांनीं खीरसागराविरुद्ध साक्ष दिली) येणेप्रमाणे तकरीरा केल्या त्या तकरीरावरुन व बेदरची पातशाही बुडून तिनसे वर्षे जाली व देवराव हांडे मरुन तीनसे वर्षे जाली आणि महजरांत (पृ. ८) शक व सन आहे त्यास दीडसे वर्षे जाली त्यावरुन खीरसागर याणी महजराची नकल दाखविली ते तगल्पी येसे जाले व खीरसागर याणी तकरीर लेहून दिल्ही त्यात आपला भोगवटा दीडसे वर्षें नाही त्यास पाहता दीडसे वर्षापलीकडेहि दाखला नाही येरंडोलीच्या थळचे थलकरी गोत मोत्याची जोडी मागता होते काकरिता निवाडपत्र राहिले म्हनोन तकरीर केली तरी गोत पंचाईत मोतीयाची जोडीची लालूच करतील हें गोष्ट घडणार नाही हे पंचाईती मते जाले. दुसरी गोष्ट निंबाळकरानी निमे मोकदमी विकत घेतली ते समई खरीद खतात आधी नाव खीरसागर न्हावी मोकदम त्या मागे दलवी व गिरीमकर येसे लेहून दिल्हे त्याचाहि वंश अंदेशा पंचाईत करीता दीडसे वर्षा पलीकडे व अलीकडे मोकदमीचा खीरसागरास भोगभोगवटीयाचा कांहींच दाखला नस्ता दरम्यानें कजिया करीत होता कजिया विल्हेस लागला नव्हता आणि आपले नाव आधी लिहिले हे बारकल आहे येस्या दोनचार गोष्टीवरुन तहकीकात करिता खीरसागर खोटे जाले व तुम्ही दलवी व गिरीमकर खरे जालेत त्यावरी हे सविस्तर वर्तमान राजश्री बाजीराऊ पंडित प्रधान याणी स्वामीस विदीत केले त्यावरुन स्वामीनें केला निवाडा मनास आणिला व पूर्वील महजर व कागदपत्र व बारावलुते यांच्या तकरीरा मनास आणता खीरसागर न्हावी खोटे लाईणी कथला करितात हे सत्य जाले.....

.....तुम्ही हरदोजण पुरातन वतनदार खरे जालेत याकरिता वतन समंधे तुमचे माथा सेरणी रुपये २५० करार केले असती याचा वसूल जिल्हेकडे देणे शके ५० शोभकृत संवछरे पौष बहुल प्रतिपदा भौमवासर छ १४ रबिलाखर येबिसीपत्रे....."

क्रमांक—८
पे. द. शा. रो. रु. नं १
पुडकें नं १६ पृ. नं. १२५

सु. ११२५ रमजान २९
श. १६४६ ज्ये. व. ६ इंदुवासरे
इ. १७२४ जून १

कुसाजी अनंत आस्वलायेन गोत्र गार्ग्य उपनाम प्रभुणे विरुद्ध आपाजी खंडो व रयाजी वाघोजी व जानो महादेव जोसी आणि अपाजी शामजी व अण्णाजी वेंकाजी आस्वालायेन गोत्र हारीत उपनाम अकलूजकर यामध्ये देशकुलकर्णी व गांव कुलकर्णी एकूण गांव ६३ प्रा॥ कुडाळ देखील बारा मुन्हे याविषयीं कजिया लागला जोश्यानी रवा दिव्य केले. (वतनपत्राचे एकंदर १० बंद आहेत. त्यांत पृ. ७ वर मागील बाजूस पुढील मजकूर आहे तो निबंधदृष्ट्या महत्त्वाचा आहे.)

.....येणेप्रमाणें करीना लेहून राजीनामे तिघानी लेहून दिल्हे या उपरी पाली ता॥ उंबरज येथे श्री. या स्थली दिव्य नेमून देऊन बराबरी जोत्याजी जाधव व देशाधिकारी यास पत्रे देऊन तुम्हास व तुमचे वादी यास पालीचे स्थलास पाठविले तेथे गेलीया उपरी दिव्यास मुहूर्त नाहीं याकरिता पंधरा दिवस अवधे तेथेच राहिले कृष्णाजी बलाल सुभेदार प्रा॥ सातारा यानी मुहुर्त पाहिला अपाजी खंडो व जानो महादेव याचे हात धोवायास बोलाविले ते समई बोलिले की अपाजीच्या हातास जालवात आहे जानोस चंद्रबल नाहीं तेव्हां तेथे अपाजी खंडोचा धाकटा भाऊ सीवाजी खंडो यास चंद्रबळ पाहून मजालस करून वैशाख वद्य पंचमी शनिवारी शिवाजीचा हात धोऊनु हाताची चिन्हे लेहून पिसव्या घालून लखाटा केला दुसरे दिवसी रविवारी शष्टी प्रातकाली मजालसी (पृ. ८)—स सुबेदार सातारा व येमाजी सिवदेव सुभेदार प्रा॥ व्याघ्रगड व शाहाजी सिंदे देशमूख प्रा॥ कुडाळ व बाजी चिकणे देशमूख ता॥ मेढे व स्थ(ल)करी समस्त गोत देखील मजालस करून तेलतूप कोलसे मोईन प्रा॥ व खेपात्र आणून येथारीतीने दिव्य सिथे करून सिवाजी खंडो याणे उचार केला की प्रभुण्या पूर्वी आपण देश कुलकर्ण व गाव कुलकर्णी वतनदार यैसे बोलोन दिव्य काढिले त्या उपरी तेच समई मागती हातास पिसवी घालून लखाटा करून सोमवारी सिवाजी खंडो व वरकड वादे यास बखैर लेहून देऊन सातारीयाचे मुकामी पंत प्रतिनिधी याजपासी पाठविले तिसरे दिवसी मंगलवारी प्रातःकाली मज्यालस करून पंत प्रतिनिधी याणी शिवाजीचा हात पहावयास आणिला लखोटा तोडून पिसवी काहाडिली हात पाहाता अनामिके बोटास नखासेजारील पीरास बाहीरल्या अंगे (पृ. ८ मागील बाजू) परा येवढा फोड आला वरकड च्यारही बोटे व नखाच्या भोवया देखील फुगल्या यैसे हाजीर मजालसीत देखोन रवा लागला खोटा जाला अकलूजकर तो मुतालिक त्यास तालुकाच नाही तेहि खोटे जाले तुम्ही खरे जालेत यैसे सर्वाचे मते जाले हे वर्तमान पंतप्रतिनिधी याणी स्वामीचे सेवेसी विदीत केले त्यावरुन सिवाजी खंडो यास आणून त्याचा हात पाहिला व अदवत तुमचा त्याचा करिता मनास आणिला आणि जोसी यास व अकलूजकरास आज्ञा केली की तुम्ही खोटे जाला देशकुलकर्णी व गांवकुलकर्णी वतनासी समंध नाही प्रभुणेयास येजीत खत लेहून देणे त्यावरुन जोशी यानी व अकलूजकरानी येजीत खते लेहून दिल्हे की ..... (विस्तृत माहिती आली आहे).....(पृ. ९) दिवाणाचा गुन्हेगार गोताचा

अन्याई येसी येजीतखते दिवाणच्या मुद्रा व हजीर मज्यालसीच्या साक्षीनसी लेहून दिल्हे ते तुमचे स्वाधीन केली.....”

(पृ. १०)—येकूण त्रेसष्ट गांव पैकी जोशी व अकलूजकर देश कुलकर्णी व गाव कुलकर्णी संवीस गाव चालवीत होते ते तुमचे तालुकातीचे सततीस गाऊ देखील तुमचे दुमाला करून हे वतन पत्र करुन दिल्हे असे.....वतन समंधे तुम्हापासुनु हरकी दुतर्फा देखील साहोत्रा बेरीज रुपये २००० बीस.....करार केले असत.....

(या वतनपत्राची तारीख १ जून १७२४ ज्ये॥ व॥ ६ इंदुवासर श. १६४६ आहे.)

क्रमांक—९ सु. ११२५ सवाल २५
पे. द. शा. रो. रु. नं. १ श. १६४६ आषा. व १२
पुडकें नं. १६ पृ. नं. ७१ सोमवार
इ. १७२४ जुलै ६

१/४ रो रोजकीर्द
माहे सोवल छ २५ रोज सुरु खमस अशरीन
चिटणीसी पत्रे (मया व आलफ)
श्री

वतनपत्रे आषाढ बहुलनवमी भृगुवासरे गोविंद विठल व नारो कोंडदेऊ व .....
..... उपनाम पोटे गोत्र विस्वामित्र सूत्र अस्वजलायेन देश कुलकर्णी व गावकुलकर्णी ज्योतिषी कर्यात नाणे घोल प्रा कऱ्हाड यास दिल्हे वतनतत्र ऐसे जे तुम्हामधे व सखो अनंत व गोविंद कालो उपनाम पोरे गोष्ट विस्वामित्र सूत्र अस्वलायेन यामध्यें का॥ मजकूरचे देशकुलकर्ण व गाव कुलकर्णाचा कजिया लागला होता म्हणोन हरदोजण वादी ये भांडत हुजूर स्वामी सनिध कील सातारी याचे मुकामी आलेत करिना सांगितला त्यावरीं स्वामीनी राजश्री श्रीनिवास पंडित प्रतिनिधी यासी मनसुबी करावयाविसी आज्ञा केली त्यावरून पंत प्रतिनिधी याणी हरदू यादी यास तकरीरा लेहून देणे म्हणोन सांगितले त्यावरून तुम्ही व सखो अनंत व गोविंद कालो (पृ. १ मागील बाजू) याणी तकरीरा केल्या वे तपसील.

तुम्ही तकरीर केली जे..... सखो अनंत व गोविंद कालो
.. .. याणी तकरीर केलीजे.....
....
(खुलासेवार माहिती दिली आहे)
....

(पृ. २)—येणेप्रमाणें तुम्ही हरदोजणानीं तकरीरा केल्या त्यावरुन समस्तगोत व हजीर मजालसीचे मते मनास आणिता हरदू वादी याचे पूर्वीला थले होऊन निबाडे जाहाले

आहेत दिवाणानी व गोतानी कागदपत्र करुन दिल्हे आहेत परंतु तुम्ही हरदू जणा निवाड्याप्रा॥ वर्तलेत नाही हाली निवाडा केला तरी सखो अनंत व गोविंद कालो हे यैकत नाही अतिशये करीतती या करिता दिव्य घ्यावे दिव्यामुळें इनसाफ होईल त्याप्रमाणें हरदूजणानी वर्तावे येसा निश्चय करुन गोतानी तुम्हा हरदोजणास पुसिले कीं दिव्य कोण घेतो त्यासी गोविंद कालो बोलिला जे आपण दिव्य करीन त्यावरी गोताचे मते येसे जाहाले कीं सखो अनंत व गोविंद कालो पश्चमवादी आहेत याणी दिव्य करावे यैसे नाही परंतु गोविंद विठल व नारी कोंडदेऊ येके वंशीचे असता गोविंद कालो म्हणतो कीं आपले वंशीचे नव्हत याचा आपला मूळ पुरुष येक नव्हे येसे म्हणतो खलवाद करीतो या करता गोविंद कालोनेच दिव्य करावे दिव्यामुले खरा होईल तो वतन खाईल यैसा निश्चय केला त्याप्रमाणें तुम्ही उभयेता वादी ये दिव्यास मान्य होऊन राजीनामे लेहून दिल्हे त्यावरी प्रतिनिधी पंती तुम्हा हारदूजणास का॥ पाली ता॥ उंबरज प्रा॥ सातारा या स्थली श्री संनिध दिव्यास रवाना केले बराबरी मखदुम फरास जिल्हा ते पालीस गेलेत तेथे रा॥ कृष्णाजी बलाल सुभेदार प्रा॥ मजकूर व स्थळकरी गोत याणी जेस्ट शुद्ध द्वादशी शनीवारी गोविंद काळो यांचा हात धोऊन (पृ. ३ मागील बाजू, हतास पिशवी घालून दुसरे दिवसी त्रयोदसी रविवारी रव्याचीं सामुग्री मोईनप्रमाणे सीध करुन गोविंद कालो यास येथा विध दिव्य दिल्हे त्या उपरी हतास पिसवी घालून लखोटा केला तिसरे दिवसी सोमवारी तुम्हा हरदूजणास सातारियास पाठविले दुसरे दिवसी मंगलवारी पंत प्रतिनिधी याणी मज्यालसी करुन बाईचे व सातारियाचे देसक व वरकड मज्यालसी देखता गोविंद कालो याचे हातचा लखोटा तोडून पिसवी काढून हात पाहिला तो हाताचे बोटास येणेप्रमाणें फोड आले—

अनामिक बोटास पहिल्या पेरास मध्यमच्या संधीस पावट्या येवढा फोड आला

तर्जनी प्रथम रोस तुरी येवढा पुढें फोड आला १

अगुस्ट पहिल्या पेरास पुढें तुरी येवढा फोड आला १

१

मध्यम बोटास पहिल्या पेरास पुढें जोंधल्या येवढा फोड आला १

(पृ. ४) येणेप्रमाणे फोड अलेत हजीर मजालसीने पाहून सखो अनंत व गोविंद कालो यासी पुसिले की खोटे जाहालती की खरे जाहालती त्यावरी ते बोलिले की आपले हातास फोड आले आपण दिव्यास लागलो आपण खोटे आपणास देशकुलकर्णास व गांव कुलकर्णास समंध नाही देशकुलकर्ण व गावकुलकर्ण गोविंद विठल नारो कोंडदेऊ याणी खावे येसे बोलेन येजीजखत लेहून दिल्हे हेसविस्तर वर्तमान राजश्री पंत प्रतिनिधी याणी स्वामीस विदीत केले स्वामीनी गोविंद कालो याचा हात पाहिला तो खोटा जाहाला पूर्वा तर करीना मनास आणिता तुम्ही खरे येसे जाणून स्वामी तुम्हावरी (मागील बाजू पृ. ४) कृपालू होऊन .....वतनपत्र करुन दिल्हे आहे....."

क्रमांक—१०
पे. द. शा. रो. रु. नं. २
पुडकें नं. ३ पृ. २०

सु. १११७ मोहरम १५
श. १६४८ भाद्र. व. १ गुरुवार
इ. १७२६ सप्टंबर १

माहे मोहरम छ १५

वतनपत्र भाद्रपद शुध पूर्णिमा छ १४ रोज सुा सबा रखमाजी बिन विठोजी पाटील हवले आणि काशी जाधव यामध्यें मौजे रेठरे बु।। पाा कऱ्हाड या गांवच्या पाटिलकी वतनाबद्दल वाद लागला शाहू छत्रपती यानी वादाचा निर्णय केला. कृष्णाजी विठल याने हरदू वादीस मौजे सीरसंगेपूर पाा सुपे हे थळ नेमून दिले थलकरी यानी मौजे मजकूर येथील शिवधडे पाटील व बारावलुते याच्या सडीपत्राप्रमाणें निर्णय केला. थळीच्या निर्णयान्वये छत्रपतीनी हे वतनपत्र दिले आहे.

क्रमांक ११—
पे. द. शा. रो. रु. नं. २
पुडके नं. ३ पृ. १२२

सु. ११२७ रबिलावल २६
श. १६४८ आश्वि. व १३ बुधवार
इ. १७२६ आक्टो. १२

रो रोजकीर्द

छ २६ रावल चिटनिसी सुरु सबा (अशरीन मया व अलफ)

वतनपत्र अस्विन बहुल दशमी रविवासरे पराभव संवत्सरे विठोजी बिन जाखोजी नाग लोणारी मोकादम तिसरी तकसीम मौजे करजुणे पाा परनेर माा हरिश्चंद्र यास दिल्हे वतनपत्र यैसे जे तुम्ही बहीण कासाई गीती मौजे मलठणकर ईणे राजश्री बाजीराऊ पंडित प्रधान याकडे साता-रियाचे मुकामी येऊन विदीत केले की आपला भाऊ विठोजी याचा व खडोजी सेलका पाटील मौजे मजकूर याचा वतन समंधे कजिया लागला त्यास + + येक दोन मनसुब +++ यावर ++ मनसुबीस कबूल न होता साहेबाजवळी अवरंगाबादेचे मुकामी उभा राहून विठोजीस व खंडोजीस मौजे जवळे येथील मुकामी त्र्यंबकसेटी मधरे याचे हाती देऊन इनसाफ करावयाची आज्ञा केली. त्याणी कसबे निघोज येथील मुकादिमासी मनसुबी दिल्ही तेव्हां निघोजकरानी पूर्वी वाजोलीस व आंबेगावी मनसुबी जाली तिचा दाखला पूर्ता न पाहाता पूर्वील हकीकत ध्यानांत न आणिता मौजे कान्हपूर पाा माार या गावास कागद पाठविला तेथून पत्र आले त्याच्या लिहिलिया वरून पांढरीपासून श्री मलाई कसबा निघोज येथे क्रिया करविली त्याजवरी मनसुबी केली त्यास त्रिंबकजी सुतार मौजे करंजवणे याणे क्रिया केली यावरी तो बहु दिवसानी मृत्यु पावला तैसेच नावजी जाधव याचे बाइकोचे पोटातील मूल पडिले सखाजी निमसा याचा नातू अटवे दिवसी गोवराने मेला ऐसे असता खंडोजी सेलका खरा आणि विठोजी वाघ लटका करुन निघोजकरांनी अर्जदास्त साहेबास पाठविली आहे हाली आपला भाऊ वि(ठोजी) व वडिल बहीण कुसाई अटकेत ठेविली आहेत तरी साहेब धर्म परायेण रयतेचे मायेबाप आहेत या उपर आपला भाऊ

विठोजी व आपले आटकेत आहेत ते सोडून हुजुर आणावी व खंडोजी सेलका हुजुर आणावा तैसेच गावकरी यास हुजुर आणावे आण निघोजेस केला निवाडा चित्तांत आणून क्रिया केली त्याची कैसी जाली ते खरी खोटी मनास आणावी व पूर्वी मौजे वाजोली पा। नेवासे तेथे निवाडा जाली याचे निवाडपत्र व साडे.....मे रुपये खंडोजीन (पृ. २) गावकरी यासी देऊ केले त्याचे खत आपणाजवळी आहे ते मनास आणावे तैसेच जांब गांवचा बाज पाटील हुजुर आणऊन तेथील मनसुबीची हकिकत मनास आणावी आपला गरिबाचा इनसाक बरहक करुन निवाडा केला पाहिजे म्हणून विनंति केली त्याजवरून खंडोजी सेलका पाटील यास व तुझी बहीण कुसाई निघोजेस आटकेत होती तीस व गांवकरी यास हुजुर आणायाची आज्ञापत्रे सादर करुन हुजुर आणवले आण तुजला व खंडोजी सेलका यास जमानाविसी आज्ञा केली त्यास तूही हरदूजणानी अर्ज केला की निघोजेस जामिनी दिल्हा आहेत त्या खातर करून तेथील कतबे आणवावे तेव्हां तेथील जमान कतबे हुजुर आणून हरदू जणाचे जमाण करार केले बीाा.....

.....

..... येणेप्रमाणें हरदूजणाचे जमान खरे करुन हरदू जणास (मागील बाजू २) हकिकतीची पुरसीस केली त्याजवरून हरदूजणानी तकरीरा लेहून दिल्ह्या...

तकरीर विठोजी वाग लोणारी व त्याची बहीणी वडिल कुसाई ठेहरी (?) व दुसरी कासाई गिती मलठणकर

तकरीर खंडोजी सेलका १

हरदोजणानी तकरीरा दिल्या त्या घेऊन मौजे मजकूरचे थलकरी व बारा बलुते उभे करून पुरसीस केली त्याची तकरीरा लेहून दिल्या त्याजवरी बाजपाटील जांबगावकर पा। पारनेरी यास उभा करून बाजपुसी केली त्यास त्याणी तकरीर लेहून दिल्ही जे हरदूजण आपल्या थळास ईनसाफाबदल कैलासवासी बालाजी पंडित प्रधान याणी पाठविले ते आलियावरी भोवर गावीचे पाटील जमा केले व गोत बलुते मौजे मजकूरचे आणून ईनसाफास बैसले हकीकतीची बाबपुसी केली त्यास सर्वांचे मते बाजोलीचा निवाडा खरा करावा त्याजवरी इनसाफी जाले तो येकदोन गावीचे पटेल खंडोजी सेलका (पृ. ३) – याची पाठी राखोन च्यार गोष्टी बऱ्या बाईट बोलोन मजालसीतून उठोन गेले मग तैसेच राहिले म्हणोन तकरीर लेहून दिल्ही त्याजवरी हुजूर मजालसीस पाटील गाव गनाचे मनसुबीस बैसले होते त्याचे विचारे सदरहू तकरीरा वाचून बाजपुसी निराली निराली केली व पेशजी जांबगावी तकरीरा पांढरीने व बळीत्यानी लिहून दिल्ह्या त्या आणून वाचून पाहिल्या तेव्हा खरे मनसुबीचे निर्गलितार्थ पाहाता जाखोजी पाटील बाघ लोणारी निमे मोकदम वडिल याजवरी कसाला बजावाचा वस्तभावे.....त्याचा लोप गंगाजीचे वेळा वस्त भात्र पारनेरी मोतली दिवाण होता त्याणे नेली बजावास गावकरी गावकरी व खंडोजी सेलका येकत्र होऊन सभापत्र करुन बाहीर घातले अेसे बाजोलीस निवाडा होऊन खत व निवाड पत्रे जाले त्यास खंडोजी + + + + + + + + + यैशास खतावरी निवाडपत्रावरी बाजोलीचा कुलकर्णी त्रिंबक पुरुषोत्तम याचे बिकलम आहे ते खरे केली याने

गावकरी खोटे बाघ लोणारी खरे ऐसे जाले तेव्हा खंडोजीचा व गावकरी याचा मुचलका लिहून घेतला वाजोलीचा कुलकर्णी त्रिंबक पुरुषोत्तम याचे खरे जाले म्हणजे तुम्ही खोटे जालेस सारा वेहार तुमचा लटका लोणारी खरे तैसेच लोणारी ये गोष्टीस राजी आहेत म्हणून मुचालका व दोघाचे खत व गावकरी यांचे राजीनामे लिहून घेऊन गांवकरी आज्ञा दिल्ही त्रिंबक पुरुषोत्तम खरे अक्षर खरे करावयाची पत्रे वाजोलीस पाठविली त्रिंबक पुरुषोत्तम कुलकर्णी वाजोलीस आपले वतनाचे गांवचे कागद दप्तर यास हुजूर आले कागद पत्र होते त्यास पूर्वील हकीकत विचारीली त्याणे उतर दिल्हे की आपण लहान होतो तेव्हा वाजोलीस निवाडा जाला गंगाजी जवल खत आहे ते खंडोजीने व गावकरी याने काढून घ्यावे व जाखोजी वाघ यास खंड रुपये ६५० पडिले ते खंडोजीचे व गावकरी याने द्यावेसे जाले आपणास हकीकत ठाऊकी आहे खत व निवाडपत्र पाहिली यावर अक्षर वलखून सांगोन म्हणून त्यावरून त्रिंबक पुरुषोत्तम यांचे हाताचे दस्तुर आधी लेहून घेऊन साडेसासे रुपयाचे खत निवाडपत्र वाजोलीस जाले होते ते (पृ. ४) आणून दाखविले तेव्हा त्याणे अक्षर खरे म्हणून साक्ष दिल्ही मग खंडोजी सेलका यास हुजूर आणून विचारिले त्रिंबक पुरुषोत्तम कुलकर्णी वाजोलीचा होता तो आपले बिकलम खरे आहे अक्षर आपले म्हणोन दोन कागद वलखोन अर्ज करितो हे कैसे तेव्हा खंडोजी सेलका याची त्याणी रुबरु केली मग त्रिंबक पुरुषोत्तम कुलकर्णी याणे खंडोजीस परिछिन सांगितले की ये गोष्टीस तेवीस चोवीस वर्षे जाली तुम्ही खत लिहून दिल्हे वाजोली करानी हरदू जणाचा निवाडा केला आणि नाही कैसे म्हणतोस त्यावरून खंडोजी सेलका लाईनी होऊन कबूल जाला की आपण खोटा जालो या उपरी आपणास जो हुकूम करितील त्यास राजी असणे म्हणून राजिनामा लेहून देऊन सातारा अर्ज केला कीं खतात गावकरी यांचे नावे समस्त मायेवत (की किंवा मी ? = की) येकटाच आहे तरी गावकरी यांस फिरान आणून ते आपण येकत्र होऊन जो अर्ज करणे तो करून मग आपण निवाडा करावा त्याजवरून गावकरी यास तलब रोखे पाठऊन श्री मुकाम जेजुरी येथे आणिले वाटमे + + + + मनसुफी फावली नाही मग कसबे पुणे येथील मुकामी छ २० जिल्हेज सन.....मजालस करून गाव-गनाचे पाटील व अणखी मातबर र ॥ बापूजी श्रीपत व संताजी धायेभर व तुकोजी पवार व जानोजी ढमढेरे वगैरे मोकदम बैसऊन ताा....(—प्रांत पुणे पैकी निरनिराळ्या गांवच्या १३ मोकदमांचीं नांवें दिली आहेत.....

....)

(पृ. ५) येणेप्रमाणे पाटील मातबर व मातबर मजालसीचे लोक राजश्री बापुजी श्रीपत व संताजी धायेभर व तुकोजी पवार व जानोजी ढमढेरे वगैरे मुकादम बैसऊन तुजला व तुझ्या बहिणी कुसाई व कासाई यास व खंडोजी सेलका यास व गावकरी हुजूर आले त्यास सदरहू हकिकत इस्तकबील विचारिली तेव्हा तुम्ही व गावकरी खंडोजी सेलका याणी मान्य केले की आपणास पांचजण सांगतील त्यास राजी आहो धर्मता निवाडा करावा खंडोजीस गावकरी यानी कबूल केले कीं जाली हकीकत खरीच आपण पहिली उडवा उडीव केली खरीच परंतु

वाजोलीचे कागदपत्र खरे जाले म्हणून आपण खोटे जालो पुढें साहेबी इनसाफ रास्ती करावा त्याप्रमाणे राजी असो आज्ञा करनेल त्याबर हुकूम वर्तणुक करून म्हणून कबूल जाले तुमचा व खंडोजी सेलके याचा राजीनामा लेहून घेतला तैसेच मौजे मजकूरचे गावकरी हुजूर आले होते नावनिसी वि ॥ तपसील.....
....(एकूण १६ नांवांचा उल्लेख आहे)..... ...
यांचा राजीनामा हुजूर घेऊन तुम्हास व खंडोजी सेलका व गावकरी यास निराळे निराले बैसावयाचे आज्ञा केली आणि मजालसीचे लोक त्यास व मातबर पाटील वतनदार होते त्यास आज्ञा केली कीं करीना ये जातीचा आहे त्याचा निवाडा आपले सत्य स्मरोन करणे ते समई सर्वांनी पूर्व हकीकत व तकरीरा तुम्हा दोघांच्या व गावकरी यांच्या पहिले निवाडे जाले त्याचा मोझा चीत्तांत आणून ईनसाफ केला जे जाखोजी पाटील वाघ लोणारी याचे घर बजावाचे व-स्तभाचे मुले बुडाले गंगाजी बजाबाचा लेक (पृ. ६) याणे दावे दंद करून वस्तभाव पाहाता मोगलाई दिवाण पारनेरी होता त्याणे नेली हे वाजोलीच्या निवाड्यावरून खरे जाले आंबगावी इनसाफ होता येकदो पाटिलानी खंडोजी सेलका याची पाठी राखोन उठोन गेले तेथे इनसाफ वाजोलीचे निवाडी यावर चौधानी आणिला होता सा (क्ष) मोझा बाजी पाटील जांबगावकर याचे तकरीरेन आला निघोजेचे मनसुफी जाली तेव्हा पांढरीने क्रिया जाकईचे देवलात केली (त्या) तून येकदोघास क्रिया लागली कानूरकराचा कागद तो पहिले नवगावकर जांबगावी मनसुपीस बैसीले होते लबाड म्हणून त्यांचे ते मान्य होऊन राजिनामे लिहून दिल्हे ईतक्या गोष्टी जालियावर वाघ लोणारी याचे वतन खंडोजीनें व गावकरी यानी पैका न दिल्हा बजावाचे वस्तभावे मुले बजावास बाहेर घातले ते वाघानींच घातलेसे नाही खंडोजी व गावकरी या सर्वांनी समापत्र करून बाहेर घातले ते समापत्र ही खरें आहे यास्तव आपले विचारे नीवाडा केला बी ॥ तपसील...
.....(निवाड्याचा तपशील विस्तृत दिला आहे)..... .....
.....(पृ. ७ वर) येणेप्रमाणे निवाडियाचा तह करून तहनामा गोपाळ रामाजी देशपांडिये प्राा पुणे याचे हाते लेऊन हुजूर अर्ज केला व तहाचा कागद आणून दाखविला सदरहू प्राा वाबास व सेलके यास व गावकरी यास व कुलकर्णी यास (आ) ज्ञा करावी म्हणून त्यावरून तहनामा ध्यानात आणून तुम्हास व खंडोजीस व गावकरी याणी राजिनामा लेहून दिल्हा त्यास उभे करून तहनामा लेखकांनी वाचून दाखविला त्यास व सेलके गावकरी सदरहू तहनामे प्रमाणे राजी होऊन वर्तायास मान्य जालेस खंडोजी सेलका याणे ते समई + + पाटीलकी ते दोघाची थोरात येक तक्षीम व जांबेऊन बाकी दोनी तक्षी राहिली त्यास निमे मुकादमी वडिलपण पुरातन तुमचे चालत आले आहे त्याप्रमाणे तुम्ही करणे निमे आपण करून म्हणून आपले येजीत पत्र साक्षी मोझ्या निसी अबाजी शंकर कुलकर्णी मौजे मजकूर याचे अक्षरानिसी तुम्हास लेहून दिल्हे अैसा निवाडा धर्मता न्याये जाहालिया वरी खंडोजीचे येजीजखत पंडित मशारनिले याने आणून पाहून निवाडपत्र तुम्हांस करून दिल्हे आणि स्वामी सनिध सविस्तर विदीत केले त्याजवरून स्वामी तुजवरी कृपालू होऊन तुजला वतनपत्र करून दिल्हे आहे तर तू मौजे

मजकूरचे मुकादमीचे वतनात सुलतानजी थोरात या घडी येक तक्षीम वजा होऊन बाकी दोन तकसीमा मुकादमी राहिली त्यास निमे मोकदमी वडिलपण पुरातन चालत आले याप्रमाणे अनभऊन सुखरूप राहणे. खंडोजी शेलका दोन तक्षीमा निमे तक्षीम मोकदमानी.....अनभविली या उपरी तुझे तिसरे तकसील मोकदमी वडिलपण पुरातन चालत आले आहे त्याप्रमाणे तूं करी त्यास त्याचे वंशाचा जो कोणी कथला करतील त्यास कथला करायास अर्थाअर्थी समध नाही तरी तू मौजे मजकूरची मोकदमी तिसरी तकसांम वडिलपण पुरातन चालत आल्याप्रमाणे पुत्र पौत्रादि वंशपरंपरेने अनभऊन सुखरूप राहाणे खंडोजी सेलका (पृ. ८) याजपासी पूर्वील कागदपत्र थलो थलचे अगर हुजूरचे असतील ते व बजावच्या वौशा वल जे कागदपत्र वस्ता भावेचे या लिगाडाचे जे असतील ते रद असेत बजावाच्या वंशास तुम्हासी कथला करायास गरज नाही तुम्ही सदरहूप्रमाणे तिसरी तक्षीम वडिलपण मुकादमी पुरातने तुझे चालत आसेल त्या प्राा अनुभवणे याची पत्रें..... ..

१ विठोजी बिन जाखोजी याचे वतनपत्र

१ देशमुख देशपांडे पाा पारनेर.

१ देशाधिकारी व लेखक व प्रांताधिकारी

.....

पत्रे अश्विन बहुल दशमी रविवासरे —.

क्रमांक १२— सु. ११२७ रबिलाखर ६

पे. द. शा. रो. रु. नं. २ श. १६४८ मार्ग. शु. ७

पुडकें नं. ३ पृ. ८. इ. १७२६ नोव्हें. २०

सुाा रविलाखर छ ६ सबा अशरीन मया व अलफ

मौजे पिंपलगांव ताा सांडस प्राा पुणे या गांवचे पाटिलकी विषयीं थोरात आणि पगडे यामध्यें वाद लागला. त्याचा निवाडा बाजीराव पंडित प्रधान यांनी केला. उभय पक्षाकडून लेखी पुरावा न आल्याने वतन सारखे विभागण्यांत आले. ..... कित्येकांनी तुमची गोही दिल्ही परंतु गोताची कागदपत्रें कोणाजवळही नाही येसे जाले ..... पंतप्रधान याचें निवाडपत्राप्रमाणें छत्रपति शाहूराजे यांनीं हे वतन पत्र दिले आहे.

क्रमांक—१३ सु. ११३४ जमादिलाखर १
पे. द. शा. रो. रु. नं. ४ श. १६५५ कार्ति. शु. ३ सोमवार
पुडकें नं. १ पु. ८१ इ. १७३३ आक्टो. २९

राजमंडळ

माहे जमादिलाखर कार्तीकमास रोजकीर्द
तेरीख १ रोज (श्रुतृतीया) सुरु आबा सलामीन
इंदुवासर मुकाम शाहू नगर (मया व आलफ)
ताा छ ४ मीनहू * १।१०

संताजी बिन मकाजी व सयाजी बिन हिरोजी व सीवाजी बिन पुंजाजी व केरोजी बिन सखोजी (पाटील) आटोळे...फाटले...(तक्षिम तिसरी) मौजे सिरसोफळ पाा सुपे यासी दिल्हे वनतपत्र ऐसेजे तुम्ही साताराचे मुकामी स्वामी संनिध विनंती केली की मौजे मजकूरची मोकदमी तिघा भावाची वडिल बजाजी बिन तुकोजी आटोळे त्या धाकटे आपण आपणा धाकटे सीरसोजी बिन अबाजी आटोळे ऐसी यास आपले तक्षिमेमधे आपण वडिल त्यास आपला धाकटा भाऊ माणकोजी बिन मेऊजी आटोळे आपणासी (पु. १ मागील बाजू)-वडिलपणाचे भाऊपण भांडीत आहे तरी साहेबी त्यास हुजूर आणून आपला इनसाफ केला पाहिजे म्हणून विदीत केले त्यावरुन माणकोजी मजकुरास हुजूर आणून तुम्हा हरदुवादी यांच्या तकरीरा घेतल्या बी ताा

तकरीर कर्दे दाा केरोजी बिन सखोजी पाटील आटोळे तकरीर केली आहे ऐसीजे आपला मूळ पुरुष.....(वंशावळ दिली आहे).....(पृ. २) माणकोजी पाटील याणे कटकट केली म्हणून काकोजी व माणकोजी पाटील माहादाजी पाटील याचे पिंपरीस गोतात गेला तेथून गोताने गावास सडी पाठविली की श्रीच्या देवळात विहीर आहे तेथे स्नान करुन श्रीच्या देवली रंग सिलेवरी बैसोन वडिल कोण धाकटा कोण लिहोन पाटविणे त्यास गांवकरी यानी विहरीत स्नाने न करिता देवली न बैसता गांवाबाहेर मालावरी बैसोन लटकी सडी लिहोन पाठविली त्यावरुन पिंपरीचे निवाडपत्र व ठाण्याचा महजर माणकोजीने करुन घेतला.....
.....पृष्ठ...३...वर... ही.....
तकीर.....संपते.....
....हे तकरीर सही.

तकरीर कर्दे बाो माणकोजी बिन मेरुजी पाटील आटोले तकरीर केली ऐसीजे.....
.....(पृ. ४ वर संपते).....हे तकरीर सही—

* ही तारीख मागून घातली असावी

सदरहूप्रमाणें हरदो जणा तकरारी घेऊन वर्तोवयाचे जमान घेतले बी–तपसील.....
.....येणेप्रमाणें वर्तावयाचे जमान घेऊन हरदोजणास पुरसीस केली की तुम्ही कोणे गोष्टीस राजी आहा ते सांगणे त्यावरुन हरदोजण बोलिले की तक्षीमदार (पृ. ४ मागील बाजू) भाऊ व समाकुल पांढर सांगेल त्यास राजी असो म्हणोन हरदो जणानी राजीनामे लिहोन दिल्हे त्यावरुन तक्षीमदार भाऊ व समाकुल पांढर हुजूर आणिली बी तपसील—

भाऊ आटोले किता आसामी बलुहते

..... (तपसील) .....

(पृ. ५)—येणेप्रमाणें भाऊ व समाकुल पाढरी आणून त्यांच्या माथा सत्यसकृत बेतालीस पूर्वजाची शफत घालून नरककुंड वोढून त्यात उभें करुन पुथुक्काकारे पुसीले की वडिल कोण धाकटा कोण हे सांगणे त्यावरुल त्यानी पृथक्काकारे सांगितले त्यास अवधीयाची साक्ष येकच गुदरली जे.....(पृ. ५. मागील बाजू-).....
....काकोजी व माणकोजी दोघेजण भांडत ठाणीयास आले ठाणाहून महादाजी पाटीलाचे पिंपरीस गोत दिल्हे त्यावरी दोघेजण गोतात गेले तेथे तकरीरा व जमान व राजी नामे देऊन हरदूजण पांढरीस सडी घेऊन आले सडिमध्ये लिहिले होते की श्रीच्या देवलांत विहीर आहे ती मधे स्नान करुन रंगसिलेवर बैसोन वडिल कोण धाकटा कोण हे लिहोन पाठविणे म्हणून सडी आली त्यास माणकोजीचे भाऊ रेखोजी आटोळे वगैरे भाऊ (पृ. ६.) राजुश्री रंभाजी निंबाळकर यापासी चाकर होते त्याच्या चित्तांत आले की आपण धाकटे ऐसी सडी देतील याकरितां त्याणी गावावरी दावे केले गावच्या मीरासदाराचे व भावाचे कान कापले गुरेढोरे नेली दहशत घातली याकरिता देवलात न बैसता वेगले मालावरी बैसोन वडिल धाकटे न लिहिता भोगवटीयाची सडी काळ्या माणकोजीची दिल्ही त्यावरुन पिंपरीचे निवाडपत्र आले त्यावरी केरोजीचा चुलता हिरोजी आटोळे याणी सुप्यास दलसिंग फौजदार याकडे जाऊन माहाद पाटलाचे पिंपरीचे वर्तमान सांगितले होत्याचे नव्हते जाले तरी साहेबी आपले तक· सीमदार भाऊ श्री च्या देवलांत घालून..... ..पुसिले पाहिजे म्हणोन सागितले त्यावरुन तुलाजी पवार नायेब फौजदार व देसमुख देसपांडे कुरकुंबास घेऊन येऊन दो तक्षिमातील साता भावास (पृ. ७)–श्रीच्या देवलात घालून वडिल धाकटा कोण म्हणून पुसीले त्याणी सांगितले की गोरा हिरोजी वडिल काला हिरोजी धाकटा त्यावरुन कुरकुंबाचा महजर केरोजीच्या वडिलास करुन दिल्हा केरोजीचे घर व इनाम उजवेकडे आहे माणकोजी घर इनाम डावेकडे आहे सांप्रत साहेबी शफत घालून पुसिले तर केरोजीचे घर वडिल माणकोजीचे धाकटे म्हणून समाकुल पांढर व भावानी साक्ष दिल्ही सदरहू साक्ष मनास आणता माणकोजी आटोळे यास पुसिले की भावानी व पांढरीने साक्ष दिल्ही त्यामध्ये तू धाकटा म्हणून सांगितले या उपरी आपले वडिलपण कैसे खरे करुन देतोस ते सांगणे त्यास माणकोजी बोलिला कीं या उपर साक्ष तो पुरत नाही पूर्वी गावाची वाटणी करुन तिघा तक्षीमदार भावाची समजावीस केली ते वेळचे

कागद तिघा भावाजवळ तीन आहेत त्यास आपल्यापासी कागद होता तो गेला (पृ. ७ मागील भाग कोरा) पृ. ८ —त्याची नक्कल आहे ती आणून दाखविली त्यावरी बजाजी आटोळे यास पुसीले की तुम्हापासी असल पत्र आहे ते दाखवणे त्यास बजाजी आटोळे बोलिले की आपणापासी कागद नाही यावरी सीरसोजी बिन आबाजी आटोळे यास म्हटले की आपला असल कागद दाखवणे त्यावरुन त्याणे आपला असल कागद आणून दाखविला तो मजालसीने चौकसीने पहाता त्यातील कलमे बी तपसील--

काजीच्या सिक्यात ..... फलाणा
काजी ऐसे सर्वत्र त्याहावयाची पधत
आणि या सिक्यात दादेवरगाह
असमुला म्हणून लिहिले या वेगले
काजीचे दस्तक करावयाची पधत
मजमुनमत नक्यान वा मैस्त, असे
दस्कत मोहरे ग्वालते करावे त्याम
या कागदास दस्कत नाहीं.

(पृ. ८ मागील बाजू)
— मोहरे वरते बहजूर काजी हेदरशा
म्हणोन लिहिले आहे व तें दस्तकात
नाव येक मोहरेत नाव दुसरे व
पारसी दस्तकात काजी आपले नांव
लिहित नाही. मोहरेत मात्र नांव
असते आणि येथे दस्तकात नाव
लिहिले आहे व महजर पाहाता
चौऱ्याहातर वरसाचा काजी हैदर
मेले त्यास चौऱ्याहातर वरसापेक्षां
वरसे फार जाली आहेत व मोहर
तगलुफी नाव तगलुफी हे जाबी
ता कलम १

दुसरे कलम महजगत सदरी
नाव मेरुजी विबन हिरोजी
ग्वालते निवाडा करून
सिरसोफळ चाहक तिघानी
ग्वाणे म्हणूनेत लिहिले तेथे
नावे बकोजी १ हिरोजी १
पालबाजी १ यामध्ये हिरोजी
म्हणून लिहिले असे यामुळे बातल
दिसते..... कलम १

तिसरे कलम महरजात मजकूर
रायाराव याचे वेलेचा अमल
सिदी हकीम गावास आला व
देशमुख व देसपांडे गावास आले
म्हणून लिहिले त्याचे नावे
नाहींत कलम १
चौथे कलम सदरी नावे बकोजी
व येऊजी वा माल्होजी या
तिघांची लिहिली आहेत आणि
मजकुरात जागा जागा लिहिले
की याच्या मुलानी गरगशा
केला व मुलानी समाजोन ग्वाणे
ऐसे लिहिले त्यास ज्याची नांवे
वरती लिहिली आहेत तेच मज-
कुरात असावी त्यास मुले
त्याहावयास कारण काय यामुले कृत्रीम
..... कलम १

येकून चौकल मानी खीरसोजी-जवळ महजर होता तो कृत्रीम जाला त्यावरी माणकोजीस पुसीले की सिरसोजी पासील तुझे नकलेचा असल महजर (पृ. ९) होता तो खोटा जाला पांढरीचे साक्षीनेहि तू धाकटा जालास या उपरी विचार काये तेव्हां माणकोजी बोलिका की पांचजण सांगतलेल त्याप्रमाणें आपण वर्तणुक करून त्यास पांचाच्या विचारें जाले की भावाची व पांढरीची साव पुरली जे केरोजीचे घर वडील माणकोजी धाकटा सिरसी फला खेरीज बाहेरील वतनाचें गांव गोजेवावीकराजीच्या वडिलाची जोडवृत्ती व रावणगाव माणकोजीच्या वडिलाची जोडवृत्ती गोजे बावीस माणकोजीस समंध नाहीं रावणगावास केरोजीस समंध नाही मूलपुरुषाचे वतन सीरसोफल त्यामध्ये वडिल बजाजी बिन तुकोजी आटोले त्यामागे मधील तक्षिमेत वडिल संताजी बिन मकाजी व सयाजी बिन हिरोजी व सिवाजी बिन पुजाजी व केरोजी बिन सखोजी यामागे सेवटील तक्षीम सिरसोजी बिन अबाजी आटोले येकून तीगई तीन तकसिमा तिघानी खाव्या मधील तक्षिमेच्या वडिलपणाचे मानपान नाव नांगर तश्रीफटिला विडा होलीची पोली व सिरालेसेट व पोल्याचे बैल व दसरीयाचे वाजवणे दिपावलीचे वोवालणे व सेवधर संताजी व सयाजी व सीवाजी व केरोजी आटोले याणी घेत जावे जमा माणकोजी आटोले याणी मधील तक्षिमेत निमे भाऊपणा ईनाम व बाबे जमा घुगरी निमे घेत जावी व निमे इनाम व बाबेजमा घुगरी केरोजी आटोले याणी घेत जावी ऐसा विचार पांचानी करुन हुजुर विदित केले त्यावरुन मनास आणून मौजे मजकूरचे मधील तिसरी तकसीम पाटिलकीचे वतनाचे वडिलपण तुमचे खरे ऐसे जाणोन स्वामी तुम्हावरी कृपाळू होऊन हे वतनपत्र करून दिल्हे असे..... (पृ. १०) तुमचे माथा वतन समंधे शेरणी रुपये ५००० पांच हजार दुतर्फा कुलबाब करार केले असेत याचा वसूल देऊन जाब देणे येविसी पत्रें अश्वीन बहुल चतुर्थी इंदुवार प्रभादी संवत्सर.

क्रमांक १४
पे. द. शा. रो. रु. नं. ५
पुडकें नं. ४ प. ८१

सु. ११३७ साबान ७
श. १६५८ मार्ग शु. ९ मंगळवार
इ. १७३६ नोव्हें. ३०

राज मंडल रोजकीर्द

माहे साबान मार्गशीर्ष मास नलसंवत्सरे

सुा सबा सलासीन
१।४ (मया व आलफ)

तेरीख छ ७ रोज माहे मजकूर शुध नवमी
भौमवासरे मुकाम शाहूनगर दोन प्रहरा उपरांतीक राजश्री
स्वामी फसटणचे स्वारीस गेले छ मजकूर शु नवमी उपरांतीक दशमी

वतनपत्रे नरसिंगराव बिन सोन ठाकूर ईश्वि संभ ठाकूर जगथाप चौगुले मौजे वाल्हे ता॥ निरथडी पा॥ पुणे यास दिल्ही वतनपत्रे ऐसीजे तुम्ही साताराचे मुकामी स्वामी संनिध येऊन विनंती केली की मौजे मजकूरचे चागुलकीचे आपले वतन त्यास आपले वडीली वतनाचे मुतालकीस पूर्वी मराळ चाकर टेविले होते ते मुतालकी करीत असता आपले बाप सोन ठाकूर लाहानपणापासून महाराज राजश्री थोरले कैलासवासी स्वामी संनिध हुजूर सेवा करुन राहिले त्यास दुसरा भाऊबंद कोणी वतनावर राहावयास नव्हता मराळ वतन चालवीत असता पातशाहा औरंगजेब तुलापुरास आले येवनाक्रान्त राज्य जाले महाराज रायगडीहून मोगलाईत गेले ते समई आपले बाप सोन ठाकूर माहाराजसमागमे गेले पुन्हा महाराज स्वराज्यास आलियानंतर सोन ठाकूर याणी मरालास बोलाऊन आणून चौगुलकीचा हकलाजीमा मागो लागले त्यास मरालानी रेटाईची गोस्टी सांगितली त्यावरुन आपण मरालास बोलिलो जे तुम्ही आपले मुतालीक येसे असता रेटाई काये निमित्य करीता त्यावरुन जावजी व माणकोजी मराळ हे राजश्री बाजीराव पंडित प्रधान याजकडे पुणाचे मुकामी जाऊन (पृ १ मागील बाजू)—फिर्याद जाले आणि आपणास तलब करुन वाल्हाहून पुण्यास नेले तेथे राजश्री प्रधानपंती पुरसीस.....(लागत नाहीं).....(काळे झाले)...
.....लिहून घेतल्या आणि गोही साक्षी कोणी आहेत ऐसे आपणासविचारले त्यास आपण बोलिलो जे आपले कारकीर्दीचे कोणी गोही साक्ष नाहीत कागदपत्र आपणा पूर्वील जवल होते ते राजक्रान्तीमुले गेले परंतु आपले वतन खरे येविसी आपण दिव्यास मान्य असो त्यावरुन सभा नाईक बोलिले जे मौजे मजकूरची समाकुल व पांढरी व भोवरगावीचे गोत अणून पीर मेख़सला मुकाम कसबे पुणे याचे दरगाहमध्ये घालून त्याचे माथा पिराची उदी ठेऊन पुसावे जे वदतील त्याप्रमाणे उभयतानी वर्तावे यैसा सिद्धांत करुन उभयेता.....लेहून घेतले आणि दशरात्र पंचरात्र नेम करुन उभयतास वर्तावयाचे जामीन मागीतले त्यावरुन आपण रा॥ पिलाजी जाधव मोकदम मौजे वाघोली ता॥ हवेली पुणे यास जामीन दिल्हे व मरलास जामीन सिंदे मोकदम मौजे पांगोरी तर्फ नीरथडी हे जाहाले उभयेतानी जामीनदाराचे कतबे लेहून देऊन समाकुळ पांढर मौजे वाल्हे व भोवर गावचे गोत आणून छ २० मोहरम शके १६९३ विरोधीकृत संवत्सर आषाढ बहुल सप्तमी बुधवारी पीराचे दरगहा मध्यें गोत घालून त्यांचे माथा पिराची उदी ठेऊन पुरसीस केली ते समई गोतानी मरालाची गोही दिल्ही त्यावरुन मरालास येजीदखत लेहून द्यावयाविसी प्रधानपंती आपणास आज्ञा केली तेव्हां आपण बोलिले क्रियेचे दिवसापासून दशरात्र पंचरात्र अवधी गुजरल्यानंतर जो सिघात होईल त्याप्रमाणे वर्तणुक करुन परंतु त्या प्रसंगी आपली गोस्टी न चालिली प्रसंगानुरुप आपण येजीद खत लिहून दिल्हे आणि बोलिलो जे गोहीदारास दशरात्र पंच रात्रीचे अवधी मध्यें काही खताख्यानत जाली म्हणजे पुन्हा आपला इनसाफ करावा लागेल यैसे समस्त सभा व गोत यांचे समक्ष आपण बोलिलोन येजीत खत दिल्हे त्या उपरी क्रियेच्या दिवसापासून दशरात्र पंचरात्र पर्यंत आपण चौकसी करीत असता पधरा दिवसा मध्ये गोहीदाराकडे येणेप्रमाणे मुदे साबूत केले वि तपसील.

म्हालोजी दात्यार रया मौजे वाल्हे याचा भाऊ येदाजी दात्या (र) याचा लेक..... .....येच्या दिवसापासून दाहावे दिवसी मगलवारी मयत जाहाला विद्यमान मकाजी तोडकरी दि ।। रा येसाजी गायकवाड मोकासदार खासगी मुदा १ मकाजी रण नवरे पाटील मौजे राला कर्यात सासवड ई।। पासून तेरावे दिवसी श्रावण शुध्द (त्रीतीया) बुधवासरी मयत जाहाला मुदा १ याम गोही सिदोपंत कुलकर्णी मौजे मजकूर.

येणेप्रमाणे दोन खून जाहाले तहकीक करुन आपण पुणाचे मुा।। प्रधानपंताकडे जाऊन हे वर्तमान विदीत केले.....गोहीदार दशरात्री पंच रात्रीचे अवधी मधे क्रियेस खरे उतरले नाही..... या उपरी आपला इनसाफ येथान्याये करावा त्यावरुन पंडित मशारनिलेनी आपण (पृ. २ मागील बाजू)—स मरालास आज्ञा केली की तुम्ही हरदूजण वादे श्री कृष्णेच्या दिव्यास रजावद होऊन राजीनामे व जामीन देणे.....(लागत नाहीं काळें झालें)..... पेशजीचे हरदोजण जामीन कारार करुन राजीनामे लेहून दिल्हे त्यावरी प्रधानपंती आज्ञा केली जे प्रस्तुत दसरा करावयास हरदूजण आपलाले घरास जाणे दसरा करुन अश्वीने पूर्णिमेकारणे हाजीर होणे त्यावरुन घरास गेलो दसरा धरी करुन हरदोजण पुण्यास हाजीर जालो तेथे येकदोन रोज जाले पुढें कृष्णेच्या दिव्यास आज्ञा घेऊन जावे तो मरल गैरहाजीर जाले त्या उपर आपण अर्ज केला जे वादे गैर हाजीर जाले पुढे आपणास काये आज्ञा त्यावरून मरलास मागती तलब करुन आणिले आणि श्री कृष्णेचे दिव्य मरलाने करावे दशरात्र पंचरात्रीचे अवधींत क्रिया लागली अथवा न लागली तरी जे आज्ञा करणे ते करावी यैसा सिद्धांत केला तो मागती मरलानी पंधरा रोजाचा निरोप घेऊन आपल्या घरास गेले परंतु केल्या नेमास न आले मागती तलब केली परंतु हाजीर न जाले आपण पुण्यातच राहिलो तेव्हा रा अंबाजी त्रिंबक पुरंधरे आपणास बोलिले जे तुम्ही आपणा समागमे राजश्री स्वामीकडे हुजूर येणे तुमचा व मरलाचा इनसाफ हुजूरच होईल यैसे बोलोन पुण्याहून माहाराजा सनिध घेऊन आले (आणी) सदरहू जालाकरिना महाराजास निवेदन (केला) .... हुजूर अर्ज केला की आपला वादी हुजूर आणून बरहक इनसाफ (पृ. ४) करावा त्यावरुन स्वामीनी प्रधान पंतास आज्ञा करुन मरालास तलब करुन हुजूर अणविले आणि विज्या दशमीचे दिवसी श्री कृष्णेचे दिव्य करावयास जावयाची आज्ञा केली जावयाचा करार जाहला यैसे असता अश्वीन शुध नवमीचे दिवसी मरल आज्ञा न घेता पलोन गेले ते वाल्ह्यास जाऊन रातोरात आपली (मुले मानसे) तेथून काढून मौजे मालसीरस पा। सुपे येथे ठेऊन आपण पलोन गेले मागे माणकोजी मरलाची बायको मृत्य पावली हे वर्तमान हुजूर विदीत केलें या उपर मरलाचे जामीन दारासी मोकदम मौजे पांगोरी यास तलबकरुन हुजूर आणले आणि मरलास हाजीर करणे म्हणून आज्ञा केली (त्यावरून) मरल आगोठीस हाजीर करतो म्हणून पागोरीकरानी मुदत केली तेहि मुदत टलोन गेली त्यावरुन मागती पागोरकर तलब करुन आणीले अैशाच च्यार मुदती पागोरीकरानी मागीतल्या परंतु मरल त्याच्याने हाजीर न जाले तेव्हा पांगोरीकराने अर्ज केला जे आपण मरलाचे निसबतीचा बेदावा लेहून देतो (दिव्य कबूल

करुन) मरल आपणास जामीन देऊन.....(दोन ओळी काळे झाले).....त्यावरून पूर्वांतर मनास आणिता मरलानी प्रधान पंतापासी (पृ. ३ मागील बाजू)–दिव्य मान्य केले आणि मुदतीस हजीर न जाले.....(सुमारे ७ ओळी काळ्या झाल्या)..... चौगुलकीचे वतन पुरातन तुमचे खरे यैसे जाणोन पांगोरकर मोकदम सिंदे यास आज्ञा केली जे मरलास तुम्ही जामीन असता मरल हाजीर होत नाही तेव्हा मरल खोटे आहेत त्याचे निसबतीचे खत नरसींगराव जगथाप चोमले यानी लिहून देणे त्यावरुन पांगोरीकरानी आपले रजाबंदीने नरसींगराव यास येजीद खत लेहून दिल्हे की ..... तपसील ..... (पृ. ४)—येतीज खत तुम्हापासून घेतले ते रद असे व तुमचे तुम्हास अणून देऊन या उपरी मरलास वतनासी समंध नाही म्हणून येजीद खत लेहून दिल्हे त्यावरी स्वामीनी पसदकरीता (?).....(नेहमीप्रमाणे मजकूर).....तुमचे माथा वतन समंधी सेरणी दुतर्फा कुलबाब कुलकानू मोकरर रुपये ३००० तीन हजार करुन हुजूर व जिल्हेकडे वसूल घेतला असे येविसी पत्रे चिटनिसी.....पत्रे जेस्ट बहुल प्रतिपदा रविवासर नलसंवत्सर—

१३ जून १७३६; जेष्ठ वा॥ १ रविवार १६५८

क्रमांक—१५
पे. द. शा. रो. रु. नं. ६
पुडकें नं. ३ पृ. १०५/२

सु. ११४२ जमादिलावल ११
श. १६६३ अधि. श्रावण
शु. १२ मंगळवार
इ. १७४१ जुलै १४

श्री

कीर्दीस बार छ ११ जमादिलोवल सु॥ ईसने आर्बेन मया व अलफ

सुभ
१३/३
यो॥ तीन बदरास

यादी सिदोजी बिन जोगोजी ईब्न नारायणजी रणनवरे मोकदम मौजे मलद ताा पाटस प्राा पुणे यासी दिल्हे वतनपत्र येसे जे शाहूनगर नजीक किले सातारा येथील मुकामी येऊन विनंती केली जे गोदजी फडतरा राजेश्री बाजीराव पंडित प्रधान याजकडे कसबा पुणे येथे फिराद होऊन आपल्या वतनास मुजाईला होतो त्यास पूर्वील पत्रें आपणापासी आहेत महाराज स्वामीनी फडतरे यास हुजूर आणून इनसाफ मनास आणून निवाडा केला पाहिजे म्हणऊन विनंति केली त्यावरुन राजश्री पंत प्रधान यासी आज्ञा करुन गोंदजी फडतरा हुजूर आणून हरदूजणास हकीकत पुसिली—

गोंदजी फडतरा याणे तकरीर केली जे सिदोजी बिन बकाजी रणनवरा निमे मोकदम मौजे मजकूर याची बाईको पुताऊ इणे आपला वाडिल कृष्णाजी पालक पुत्र घेतला आणि

आपले निमे वतन त्यास दिल्हे त्याचें संतान आपण आहे निमे वतन आपणास यावे त्यास आपला दाखला गांवावरी होऊ देत नाही त्यास महाराजानी इनसाफ मनास आणून निल्हे लाविले पाहिजे म्हणऊन हकीकत केली.

सिदोजी बिन जोगोजी ईन्ना नारायेणजी रणनवरे मोकदम मौजे मजकूर याणे तकरीर केली जे आपला मुलपुरुष बकाजी रणनवरा त्यास दोघे पुत्र—

येकपुत्र बजजी त्याचा पुत्र बाजी — दुसरा पुत्र सिदोजी त्याचा
त्याचा पुत्र बजजी त्याचा नारायण — पुत्र येसाजी तो मृत्यू पावला
जो त्याचा जोगोजी त्याचा पुत्र — पोटी संतान नाही
आपण सिदोजी

त्यास सिदोजीची बाईको पुताई आऊ होती तिजपासी फडतरे याचा मूल कृष्णा चाकर होता त्याणे पुताऊस अर्जऊन पुण्यास धेऊन गेला आणि आपल्या वडिलास नकलत राजश्री दादाजी कोंडदेव यास द्रव्य देऊन निमे वतनाचा महजर करुन धेतला आणि गावास आला वर्तमान कलल्यावरील आपले वडिल बाजी बिन बजजी रणनवरे महाराज राजश्री शाहाजी महाराज याकडे जाऊन वर्तमान विदीत केले त्यानी करिना मनास आणिला जे पुत्र संतान वारलेवर पालक पुत्र ध्यावा तो आपले दाईंज स्वगोत्रज असतील तो पुत्र साक्ष मोजेने ध्यावा तेव्हा वतनास अधिकारी होता घरच्या चाकरावर मेहेबीन होऊन वतन दिल्हे तरी दायाद कैसे देऊ देतील चाकरास वतनास समंध नाही पुताई जिवंत आहे तो वतन पुताईने खावे पुताई माघे अवघे वतन बाजी रणनवरा याणे अनभवावे फडतरे यास समंध नाही यैसा इनसाफ मनास आणून देशमूख व देशपांडिये पा पुणे यास पत्र दिल्हे जे अवघे वतन बाजी रणनवरा याचे दुमाला करणे फडतरे यास महजर करुन दिल्हा आहे तो रद आसे म्हणऊन पत्र दिल्हे ते घेऊन गावास येऊन अवघे वतन अनभविले ते हाकालपर्यंत आपण अनभवीत आहे फडतरे याचा दाखला गावावर हाकाल पर्यंत नाही हे माहाराजानी मनास आणून ईनसाफ केला पाहिजे व शाहाजी महाराजाचे पत्र आपणापासी आहे तेहि पहावे म्हणऊन तकरीर केली.

येणेप्रमाणे हरदू जणानी तकरीरा करुन सिदोजी बिन जोगोजी रणनवरा याजपासी शाहाजी माहाराजांचे पत्र देशमूख देशपांडे पा पुणे यासी होते ते मनास आणिता मौजे मजकूरच्या मोकदमीच्या वतनास फडतर याम समंध नाही दरोबस्त मोकदमी सिदोजी बिन जोगोजी रणनवरा याणे अनभवावी यैसा पत्राचा दाखला पुरला गोंदजी फडतरा यासी पुसीले जे कृष्णाजी पासून तुजपावेतो दाखला गावावरी असला तरी गोही साक्ष दाखवणे म्हणऊन आज्ञा केली दरबारी मनसुपीस सदरहूजण उभे राहिले होते ते समई गोंदजीस काही जोबसाल रुजु मोजा न होये दाखला पुरत नाही यैसें जाहलीयावरी गोदजी त्रीमीर येऊन भूमीवरी पाडिला इनसाफ मनास आणिता गोंदजी फडतरा खोटा जाला आणि पलोन गेला रुजु मोड्या पाहतां गोंदजी खोटा त्यास वतनास समंध नाहीं यैसे मनास आणून स्वामी तुजवरी कृपालू होऊन तुझे वतन मौजे मजकूरची मोकदमी तुजे कुली दरोबस्त पूर्ववत प्रमाणे तुझे दुमाला केले असे.....

.....

गोंदजी फडतरा याजकडून येजीदखत तुज लिहोन देविले आहे तो हाजीर होऊन येजीदखत लेहोन देईल जे आपन तुम्हासी भांडत होतो त्यास इनसाफामुले खोटा जाहालो आपणास मुकदमीच्या वतनासी काही सबंध नाही तुम्ही दरोबस्त मुकदमीचे वतन वंशपरंपरेने अभनवणे येणे प्रमाणे त्याजकडून येजीदखत लेहून घेऊन त्यास मौजे मजकूर पैकी सेत चावर येक व दहा हात घर देऊन त्या सेताचा हक तुम्ही न घेणे येविसी पत्रे–

१ वतनपत्र
१ देशमूख देशपांडे
१ पंत प्रधान
१ देशाधिकारी

४

येकूण चार पत्रे देणे.

क्रमांक १६ सु. ११४९
पे. द. धडणी रु. नं. ४३ इ. १७४८-४९

राजमंडळ.

स्वारी राजश्री पंत प्रधान सुा तिसा (आर्बेन मया व अलफ) जमा किरकोल दफाते पत्र-

सु १२ जिलहेज यादो मोरेश्वर बिन बापुजी रामाजी उपनाम उपासनी गोत्र सैधवायन शाखा वाजश्री देशमूख चौदा गाव पाा कोतूल व मुकदम व देशमूख का। मजकूर येथील चौथी तक्षीम + + + + + + + येथील देशमूख याचा व भागीजी बिन रगोजी येबिन सूर्याजी सगे देशमुख पाा मजकूर याचा सदरहू वतनाचा कजिया होता तो हुजूर राजश्री स्वामीनी निवडीला सगे खोटे जाले यादो मोरेश्वर खरे जाले त्यावरुन राजपत्र करुन दिल्ही तो मनास आणून सरकारचे पत्र करुन दिल्हे याणे मोरेश्वर याचे नावचे.....पत्र १

सदरहू पत्र फडणिसाचे व चिटणिसाचे हाते लिहून राजश्री भाऊनी आपले हाते तारीख घातली असे त्याची नकल अलाहीदा तपसीलवार दफ्तरी करुन ठेविली असे.

क्रमांक—१७ सु. ११५३ जमादिलाखर २४
भा. इ. सं. मं. पुणे श. १६७५ चै. व. ११
सं. ग. जोशी संग्रह; इ. १७५३ एप्रि. २९
रु. नं. २५/२०

श्री

गोतकासीचे सेवेसी

दुसरी फुरसीस दाा बेा संतजी बिन रखमाजी मांडरे व बगोजीबिन रत्नोजी मांडरे व दादजी मांडरे व समस्त आपले विभागी भाऊ मांडरे मौजे मांडार देऊ सुा सलास खमसैन

मया आलफ कारणे कागद लेहून दिल्हा यैसाजे गोत कासीने तकरीद झाडपछाड करतां पुरसीस केली की तुम्ही तकरीर लेहून दिल्ही आहे तीच दाखला सत्य श्रुकृताचा पांढेर मुखे व भोवरगा ३ तिघे मा (वा) च्या मुखे गोतमत जो निकाल निघेल गोतमते जे ठरविल व गोताने आगदी भांडारदेवी आपले काही नाही कब्याखाली जावे यैसा गोतमताचा हुकु (म) जोईल त्यास आपण भाऊ समेत रजावंद आसो नवदीगर करु तरी गोत कासीची शफत व अन्याई व अन्याई व दिवाणचे गुन्हेगार हे पुरसीस पत्र लेहून दिल्हे सई छ २४ जमादिलाखर

बि।। मध्वाजी राम कुलकर्णी नि।। नांगर

माजे मार

क्रमांक–१८ सु. ११५३ जमादिलाखर २५

स. इ. सं. मं. पुणे. श. १६७५ चै. व. १२

भा ग. जोशी-संग्रह. इ. १७५३ एप्रि. ३०

रुमाल नं.२५।२०

श्री

राजेश्री पांच परमेश्वराचे सेवेसी.

दा॥ बो कान्होजी बिन येमाजी ना॥ व सतजी वि बिन रखमाजी ना॥ व जोगोजी बिन अबाजी ना॥ समस्त भाऊ आपलाले विभागी मांढरे मौजे मांडार देव सा॥ हवेली प्रा॥ वाई सु॥ सलास खमसैन मया अलफ कारणे कागद लेहून दिल्हा यैसा जे गोतकासीने आम्हा त्रि वर्गास पुरसीस केली की रखमाजी बिन बकाजीमांडरे मौजे मार याच्या आमच्या वडिलाचे कजिये होऊन वाटे जाले ते समईचे तुम्हापासी कांही कागदपत्र आसीले तरी गोता पुढे टाकणे तरी ते वेलचे कागदपत्र आपणापासी कांही नाही अथवा आपल्या वडिली काहीं साही सांगितले नाही कीं वाटे होऊन कागद झाले होते परंतु गमावले यैसेहि सांगितले नाही आपण यैकीले नाही जबाजाबीच मजकूर सांगितले तेणे प्राच लेहून दिल्हे त्या प्रा॥ हालीबादपेडोले आहेत ते मोडिले नाहीत हे सत्य योखेरीज (ज) कागदपत्र आसोन मावमकर गौत यासी करु पेश आदेश निघाले तरी ते रद असेत आपण सर्वस्वे खोटे हे कागद लेहून दिल्हा सई

छ २५ माहे जमादिलाखर

नि।। नांगर

नि।। मध्वाजी राम कुलकर्णी.

क्रमांक–१९
भा. इ. सं. मं. पुणें,
स. ग. जोशी-संग्रह.
रुमाल नं. २५।२०

सु.११५३ जमादिलाखर २५
श. १६७५ चै. व. १२
इ. १७५३ एप्रि. ३०

श्री

गोतकासीचे सेवेसी––

दा॥ बो रखमाजी बिन बकाजी मांडरे मौजे भांडार देऊ सा॥ हवेली प्रा॥ वाई सु॥ सलास खमसेन मया आलफ कारणे कागद लेहून दिल्हा यैसाजे गोत कासीने हुकूम केला की तुमच्या महजराबरावरी आर्णीक कांही कागदपत्र कजीयाच्या अभ्यचे असीले तरी गोतापुढे टाकणे गैनकरणे तरी गोतकामीचे सेवेसी लेहून दिल्हे की दोही महजराखेरीज आपणापासी कांही दुसरा कजियाचा कागद नाही पेश आदेशा निघाला तर तो रद असे गोतकामीस भावमर यैसा करु तरी सर्वस्वे खोटे हे कागद लेहून दिल्हा सही छ २५ माहे जमादिलाखर

नि॥ नांगर

बि॥ मध्वाजी राम कुलकर्णी
मौजे म॥र

क्रमांक–२०
भा. इ. सं. मं. पुणे
स. ग. जोशी-संग्रह;
रुमाल नं. २५।२०

सु. ११५३ जमादिलाखर २५ (?)
श. १६७५ चै. व. १२ (?)
इ. १७५३ एप्रि. २० (?)

श्री

कलम डाग जबानी रखमाजी बिन बकाजी मांडरा लेहून दिल्ही यैसी जे गोत कासीने पुरसीस केली की तुम्ही मागे गांवच्या नागवणा देत आला आहा त्या कितवे तक्षिमे प्रा॥ देत आला आहां तो तपसीलवार लेहून देणे तरी गोत कासीचे सेवेसी सत्यच लेहून देतो बी॥ ता॥ पहिली नागवण चौथ्या वाट्याचे नेतोजी पालकराची अपल्या विभागास घेतले होन ३७॥ त्या अगोदर नागवणेचे चौथ्या वाट्याने घेतले...यासी सिवेची नागवण मोघम अपणा पासून घेतले रु॥ ४० व सामान अडचा मणाचे–कोंडजी मांडव्याची नागवणेचे (मो) घम आपल्यापासून घेतले रु॥ १७ निरगुड बोद्याची नागवण घेतले चौथ्या वाटेयाने घेतले रु॥ १६॥ पडसरीचे संभर रु॥ पडिले त्याचा चौथा वाटा म्हणून घेतले राजगडाखाली होतो तेव्हा कनंवडिस.. ... सिदोजीपासून घेतले रु॥ २५ हे रु॥ चौथा.....म्हणून घेतले चाकर मान्याचा चौथ्या वाट्याने आठे तालसा पैकी बारा रुपये साल दरसाल देतो.

(हस्ताक्षर मध्वाजी राम कुलकर्ण्याचेच दिसतें. तारीखहि तीच असावी.)

क्रमांक – २१
पे. द. कोंकण जमाव,
रुमाल नं. ४९०

स. ११५८ जमा दिलोवल २०
३१ जानेवारी १७५८
पौष वा ७ मंगळवार १६७९

तालीक

निवाडपत्रश्री कुसमेश्वर देवालय स्थान मौजे कोतवडे का नेवरे विा समस्त पंचाईत –

वेदशास्त्र संपन्न
१ वेा गणेश भट आ (गा) शे मौजे राहाटागर.
१ वेा कृष्णभट दिक्षित मौजे राहाटागर.
१ वेा मोरभट साठे
...
३

किा
१ नारो राम देशकुलकर्णी ता केळ्ये – माजगांव
१ परशराम कृष्ण खोत मौजे राहाटागर का नेवरे
१ नारमानी खोत मौजे करेले का नेवरे
१ दाद सावंत खोत मौजे राडगांव का नेवरे
१ गोपाळ दादाजी खोत मौजे वेतोसी का केल्ये माजगांव.
१ नारो हरी खोत मौजे जावरुण ता केल्ये माजगाव
१ रामाजी विष्णु खोत मौजे निंबली व मौजे भाले ता केल्ये माजगांव
.....
७

देसक कस नेवरे
१ शिवाजी बलाल देसाई
१ महादाजी बलाल देसाई
१ गणोराम देसाई
१ आपाजी गोपाळ देशकुलकर्णी
१ शंकराजी केशव मुकादम

१ वालाजी कृष्ण कुलकर्णी
१ मौजे कोतवडे का नेवरे
.....
६
मौजे कोतवडे का नेवरे
१ अंताजी कृष्ण खोत
१ रामाजी आपाजी खोत
१ कुलकर्णी खेर
.....
३
वाडा लावगन मौजे कोतवडे का नेवरे.
१ वेा कृष्णभट मोने खोत मौजे मार
० लंग
.....
१

येणेप्रमाणे हाजीर (मजालसी) पंचाईत.

याचे विद्यमान निवाडा XXXX जे बालाजी हरी खोत मौजे केल्ये व रामाजी बलाल देसाई ता केल्ये माजगांव व खोत मौजे मार या उभयतांत खोतीचा कजिया लागला सा

+ + + + + + + (वसूर लावगन) मौजे मार येथील असता रामाजी बलाल देसाई याचे निसबतीचे हे लावगन बाठार खोती खेरीज आपलें खलीद अैसे म्हणोन आलाहिदा तेथील कमाविस चालवीत होते त्या बालाजी हरी खांत मौजे मार व बाठार लावगत केल्ये मारचा लावगत बाठार खेरीज गाव येक असता असा मौजे मारचे खोत तिघे तक्षिमदार भाऊ असोन देसाई मार आलादा करून आपले म्हणोन जमीन जुमला कमावीस करून काये निमित्य चालवितात आपला हक्क मानपान अलाहीदा काय निमित्य घेतात म्हणोन जंजिरे रत्नागिरीचे मुक्कामी राजश्री मोरारजीबाबा सिदे सुभेदार जंजिरे मार याजसी जाऊन बाळाजी हरी खोत मौजे मार याणी जाऊन हकीकत जाहीर केली व श्रीमंत राजश्री पंत प्रधान याचे पत्र आणिले जे बालाजी हरी याचा व देसाई मार याचा खोतीबाबत कजिया आहे तरी मौजे कोतवडे येथे श्री कुसुमेश्वर स्थानी पंचाईत मते साक्षी सडी मनास आणून येथान्याय निवडलेल्या प्रो निवडून लेहुन पा। असे पत्र आणून दिले त्यावरून राजश्री सुभेदार याही समस्त पंचाईत श्री + + + + + येथान्याय निवाडा + + + (आ) ज्ञा केली त्यावरून श्रीच्या देवालई सदरहु पंचाईत बैसोन उभयता वाद्यापासून राजिनामा ज्या प्रो श्री चे स्थानी पंचाईत मते न्याय निवडले त्या प्रो वर्तावें नवदीगर न करावी अैसे मान्य करून उभयताचे राजिनामे लेहून घेऊन ग्रामस्त व सिबबडे व वतनदार यांच्या साक्षी सड्या घेतल्या होत्या श्री देवासन्नमुख बैसोन खन्या आहेत अैसे सत्योत्तर बलाऊन दाखला घेतला व कागदपत्राचा दाखला मनास आणिला. व भोग भोगवटेयाचा दाखला मनास आणिला. येकून साक्ष व लिखित मुक्त यातिही प्रकारे निवडेले अैसे जे मौजे देखील बाठार लावगन येथील खोती व जोतीप व उपाधिक अनुक्रम वडिलभाऊ बाळाजी हरी त्यापेक्षा धाकटा भाउ राजाजी बलाल त्यापेक्षा धाकटा सिवाजी बलाल व हे तिघे तक्षीमदार भाऊ त्यास खोती व जोतीस व उपाधिक व मानपान कार्यप्रस्था (ना) चा निरोप हे वतनदारीचे कायदे तिघानी चालवावे सदरहू मानपान आधी बाळाजी हरी वडिडभाऊ याणे घ्यावा बरकड भाऊ याणी अनुक्रमाणे घ्यावा खेरीज बाटार लावगन गाव मौजे केल्ये येक सदरहु लावगन बाठार देसायाकडे आलाहीदा नाही अैसे समस्त पंचाईत मते जाहाले खोतीचा कारभार तिघा भावा + + + क्रमे चालवावा अैसे जाहाले. + + + + पत्र येणे प्रमाणे समस्त पंचायताचे मते श्रीचे देवलाई निवडले असे छ २० माहे जोबल सुा। समान खमसेन मया व अलफ बीा। बा (ळा) जी कृष्ण देस कुलकर्णी काा नेवरे सदरहु न्यायास सरकारातून बाळाजी रंगनाथ सुभाहून देश कुलकर्णी ताा महमदाबाद ऊर्फ सेतवडे प्रांत राजापूर मामले प्रभावली न्यायाधीश यासी रवाना करून श्रीचे देवलाई समस्त पंचाईत बैसोन न्याय निवडला असे सदरहू लिखित व भुक्त व साक्ष याचा कलमझाडा तपसीलबार अलाहिदा असे सदरहु विा। बाळाजी कृष्ण देश कुलकर्णी काा नेवरे.

क्रमांक – २२ श. १६८३ आश्वि. व. ३
भा. इ. सं. मं. पुणे, इ. १७६१ आक्टो. १६
स. ग. जोशी संग्रह;
रुमाल नं. २५।२०

श्री*

१६ आक्टो. १७६१

श्री शके १६८३ वृषानाम संवत्सरे अश्विन वद्यतृतिया तदिनी वासुदेव जोशी बिन लिंग जोशी कसबे वाई व जोहोर खोरे व जांबूल खोरे वगैरे याचा जोतिषाचा वृत्तिचा कलह लागला गोविंद बिन शामजी यजुर्वेदी याचा व आपला यामुळे श्रीमंत प्रधानपंत यानी स्थळ साक्षी घेयासू श्री धोम धूतपाप तीर्थ येथे राजेश्री धोंडो बलाळ भिडे दिमत राजेश्री रामशास्त्री बाबा यासी श्री संनिध । अश्विन शुद्ध द्वितिया तदिनी साक्षीस प्रारंभ केला. गोताची साक्षच जाहाली कार्तिक सुध पंचमी पावतो, साक्षीगोताच्या जाहाल्या या उपरांतिक देशपांडे व कुलकर्णी व चवघे धर्माधिकारी व कसबे बावधन येथील कुलकर्णी याची साक्ष स्वामी संनिध होणे आहेत.

क्रमांक—२३
पेशवे दफ्तर दक्षिण कोंकण, सु. ११६७
रत्नागिरी रुमाल नं. ५९८ इ. १७६६/६७

श्री

नंबर ३०

यादी तालुके जंजीरे विजयदुर्ग निा नारो त्रिंबक सुरु सबा सीतैन मया व अलफ सन मजकूरचा हिसेब हुजूर दप्तरी विल्हेस लाऊन घेता रुजुवातीमुले जुजुसी कलमे· .काढिली त्याचा फडशा होणे—

मुलकी महाला निहाये पैकी

....

..... (सर्व कलमवार तपसील दिला आहे) .....

*हा असल कागद बालबोधींत आहे.

मुलकी कलमे १०

खेरीज माहाल पैकी कलमे

नारायेण भट व माहादेव भट बिन विश्वनाथ भट बापट वाा मौजे कुवेसी याचा विश्वनाथ भट बिन रघुनाथभट बापट याचा ठिकाणा विसी कजिया लागला त्यास नारायेण भट खरे जाहाले साा हर्की रु।। ५ जमा आहेत आणि विश्वनाथ भट खोटे जाहाले याज पोा गुनेगारी जमा असावी कलम १

मादेभट खाजणे व जानो नारायेन खाजणे गाडगील मौजे अणसुरे काा मीठगवणे याचा ठिकाणाविसी कजिया होता त्यास जानो नारायण खरा जाला त्या पासून हरकी रु।। १५ घेतले आहेत मादेभट या पोा गुन्हेगारी जमा येणे ते..... .....कलम १

गोविंदभट जोसी वाा कसबा आचरे ताा सालसी याजकडे वृश्चीक्षयाचा निर्णये होये पावेतो कोणी भोजन करु नये अैसे असता जे ब्राह्मण जोसी याचे घरी जेवीले त्यापासून मसाला रु।। ३ घेतले ते जमा आहेत परंतु जोसी याबाबत फडशा काय जाहला याची चौकसी होणे आसे कलम १

सावित्री आडिवरेकर ईजकडे बद अमलाचा आरोप आला साा राजदंड घेतले साा रु।। ४० चालीस जमा आहेत परंतु बद अमल कोणापासून जाहाला त्याची चौकसी होऊन राजदंड जमा येणे आसे कलम १

कासी आडिवरेकर बद अमली सासउ गुदस्ता सरकारात कोठीस आणिली ते साल मजकुरी जमा आहे कुणबीण बद अमली म्हणोन जमा आली परंतु बद अमल कोणापासून जाहला याची चौकसी होऊन गुन्हेगारी येणे..कलम १

तैनद मुसलमानीन वस्ती जैतापूर ईजपासून बद अमलाचा आरोप आला जीव जमाफीक राजदंड रु।। ३० घेतले परंतु बद अमल कोणापासून जाहला याची चौकसी होऊन राजदंड जमा... येणे कलम १

बाबत नेतोजी भुसेकर वाा मौजे जामसंडे ताा मालसी याचे लेकीने बद अमल केल्याचा आरोप आला पथा न लागे यास्तव जीवनमाफीक खंड सरकारांत साडेतीन तश्मीमा खंड करार करुन घेतले रु।। २१ सदरहू जमा आहेत, ज्यापासून बदमाल जाहाला त्यापासून खंड घेतला नाही त्याची चौकसी करुन खंड घेणे आसे साा कलम १

भागी गीरकरीण रांडक हिचा दादला भिकाजी गीरकर मृत्यु पावला त्याजवर भागी मार ईजकडे बद अमलाचा आरोप आला साा बाईकोपासून खंड करार करुन नारोजी आहरा खासवारदार याचे स्वाधीन केली आणि राजदंड रु।। ४० चालीस रु।। वसूल घेतले ते जमा आहेत परंतु बद अमलाचा पथा लागोन ज्याणे केला त्याजपासून खंड घेतला नाही त्याची चौकसी करुन खंड जमा येणे आसे...कलम १

किता लो।

(निरुपयोगी म्हणून हे कलम वगळलें आहे.)

कलम १

कृष्ण जोसी राथे पाटणकर वा मौजे मजकूर ता राजापूर व नारो पाध्ये वगैरे गुर्जर जोतीसी ता मार याचा जोतीप उपाध्यपण व धर्माधिकारण याविसी कजिया लागला त्यामुले वतन अमानत आहे त्याचे उत्पन्न सालोसाल जमा आहे साल मजकुरी उत्पन्न जमा नाही याचा फडसा कसकसा जाहाला तो समजवावा फडशा न जाहाला तरी उत्पन्न अमानताचा अैवज हिशेबी जमा धरावा....

.....कलम १

वको पाथरवट याणे कशेलकर ब्राह्मणाची कुणबीण मारिली सा पाथरवट मार यासी धरुन आणून बंदीखाना ठेविला यासी साल मारी आडिसेरी खर्च गला कैली ८३८१।।८ तीनमण दिडपायीली निटवे खर्च जाहाला आहे परंतु याचा फडशा काय जाहाला तो समजवावा फडशा जाहाल्यास चौकसी होऊन खंड व पोट-खर्च जमा येणे असे कलम १

अमानत ठिकाणे व वतने कजियामुले वगैरे आहेत कोणा सालापासून अमानत त्याचे कारण घ त्याचे फडसे कसकसे जाहाले त्याचा झाडा समजवावा कलम १

....

.....कलम १

.....

.....

....

कलम १

गोपालभट माहणकर वा खारेपाटण हे तुलाजी आंगरे याचे फीतुरात होते सबब सरकारात अटकेत ठेविले होते त्यास हे अपराधी याजपासून काही गुन्हेगारी घेऊन सोडावे त्यास याजवल व्यावयासी नाही यास्तव याचे वतन कसबे मजकुरी निमे जोतिषपण आहे ते सरकारात जप्त करावयाचा करार करुन यापासून हाजीर जामीन घेऊन अटकेंतून सोडिले आसेत तरी याचे जोसी-पण निमे का। मारचे आहे ते तुम्ही सरकारात जप्त करुन वतन समंधे अैवज आकारेल तो सरकारचें हिशेबी जमा करीत जाणे म्हणोन छ ९ राखरची सनद आहे परंतु सन मजकुरीचे हिशेबी जप्तीचा अैवज जमा नाही याची चौकसी होऊन सदरहू प्रा अमानताचा अैवज हिशेबी जमा करावा कलम १

(महत्त्वाचा भाग घेतला आहे.)

क्रमांक—२३ (अ)
पेशवे दप्तर, दक्षिण कोकण,
रुमाल नं. ५९९

नंबर १५२ श्री

श्रीमंत राजश्री पंत

प्रधान स्वामीचे शेवेसी—

आशाधारक नारी त्र्यंबक मु॥ जंजीरे विज्यदुर्ग चरणावर मस्तक ठेऊन साष्टांग नमस्कार विज्ञापना ता॥ छ १७ मोहरम पावेतो स्वामीचे कृपावलोकने करुन आशाधारकाचे व प्रांत मजकूरचे वर्तमान येथास्थित असे विशेष हुजुरुन आज्ञापत्र छ २९ जिलकादचे सादर जाहाले तेथें आज्ञा की तुम्ही विजयदुर्गप्रांते मामल्यात गेल्या पासून मुलकातील इनसाफ व वतनी निवाडे व वृती इनामती याची चौकसी कोणे प्रकारे केली असेल त्याचे बयाजवार वर्तमान हुजूर कलले पाहिजे यास्तव हे पत्र सादर केले असे तरी तुमचे पैवस्तगिरीपासून मनसुब्या निवाडे कोणाचे कसकसे केले त्यात हुजूरचे आज्ञेने किती व + + + + + तशाच वृत्ती इनामती धर्मादाये याचा बयाजवार जाबता लेहून हुजूर पाठवणे व यापुढेहि वरचेवर वर्तमान हुजूर कलले पाहिजे तर दोन महिनीयाचे अंतरी याने सदरहू लिहिले प्रमाणे जाबता लेहून पाठवीत जाणे म्हणऊन आज्ञा त्यास प्रांत मजकुरी आल्यावरी वतनी व किरकोळ निवाडे जाहाले—

४ हुजूरचे आज्ञेप्रमाणे गांवगना जाऊन येथास्थित निवाडा मनास आणून तकरीरा व वादी सेवेशी पेशजी रवान केले आहेत

३ मौजे आडिवरे

१ अंताजी नारायण व विसाजी नारायण खोतीविसी

१ बालंभट दात्ये व रामदे माहाजनी ठिकाणाविसी.

१ मादो विस्वनाथ काला व कृष्णंभट दात्ये ठिकाणाविसी

..

३

१ गावखाडी येथील माहादाजी बर्वा व बाल माजनी ठिकाणाविसी

.....

४

१२ किरकोली कजिये सुमास आले त्याची चौकसी करुन जाहाले त्यासी पत्रे करुन दिल्ही

.....

१६

याचा झाडा नावनिसीवार लेहून अलाहिदा सेवेसी सादर केला आहे त्यावरुन सेवेसी निवेदन होईल व किरकोल गावगनाचे कजिये आगराचे व ठिकाणाविसी वगैरे यैसे कजिये करुन सुभा आले त्याची चौकसी मनास आणून व चिटी मसाले जाहाले त्याचा विस्तार ल्याहावा तरी बहुत आहे सेवेसी आल्यावरी सर्व निवेदन होईल. ईनामवृत्ती धर्मादायेयाची चौकसी करावी त्यासी साल गुदस्ता वसाल माारी पाहाणीमुले व जमा बंदीमुले चौकसी करावयासी राहिली अखेर साली करावी त्यास ब्राह्मण पुणे यासी गेले त्याहीमध्ये काही ब्राह्मण पत्रे घेऊन आले त्याची चौकसी मनास आणून खर्च घातल्यामुळे राहील्या ब्राह्मणाची चौकसी करुन पत्रे पाहोन जाबता लेहून मागाऊन सेवेसी रवाना करुन पुढे आज्ञेप्रमाणे तालुके मजकूरचे वर्तमान वरचेवरी सेवेशी लेहून पाठऊ वतनदार प्रांत मजकूर यांची हके व ईनामती रा। तुलाजी आंगरे याचे कारकिर्दीस काही वतनदाराची हके व इनामतीचा वसूल सरकारात घेतला त्याचा दाखला कागद-पत्र मनास आणून हक व इनामती पेशजी चालत आल्याप्रमाणे चालती केली काही राहिले त्याची चौकसी करुन जाबता लेहून मागाहून सेवेशी रवाना करुन काही जमीदारानी हुजूरची आज्ञापत्रे आणिली तेथे आज्ञा की पुरातन चालत आले असता राजश्री तुलाजी आंगरे याणीच अनामत करुन यैवज वसूल घेतला त्याची चौकसी मनास आणून पेसजी चालत आल्याप्रमाणे चालवणे म्हनोन आज्ञा त्याजवरुन दुसरे जमींदार सुभा ये (ऊ ?) न आपले वृत निवेदन करुन दाखलेही दाखविले त्याजवरुन चालवावे लागले *सेवेशी विदीत व्हावे हे विज्ञप्त.

क्रमांक— २४
पेशवे दप्तर, उत्तर दक्षिण कोकण,
रुमाल नं. ६५१, दफाते नकला.

सु. ११६६ रजब २९
श. १६८७ पौष व. ३०
इ. १७६६ जाने. ११

राजमंडळ

रोजकीर्द
सुासीत सीतैन मया
व अलफ

स्वारी राजश्री पंतप्रधान
छ २९ रजब दफाते पत्रे सुा पुणे
विा राजश्री बालाजी जनार्दन फडणीस

कृष्णाजी विश्वनाथ तालुके अजणवेल यास सनद कीं वो शंकरभट बिन विसाजी कृष्ण खरे उपाध्ये धर्माधिकारी मौजे हेदवी ता। ग्वाहागर ता। माार याचा व शंकर दिक्षित बिन गोविंद भट खरे उपाध्ये धर्माधिकारी मौजे मजकूर याचा वृत्तीचे विभागाविसी कजिया लागला होता त्याची मनसुबी हुजूर होऊन शंकरभट खरे निमे वतनाचे विभाजी खरे जाले त्या प्रमाणे शंकर दिक्षितानी येसीतखत लेहून दिल्हे यैशास मौजे मजकूरचे सडिदारापैकी ज्याणी अप्रमाण घीरुतर दोषी सब्या दिल्या आहेत सा। गुन्हेगारी जीवन माफक रुपये

* हें अक्षर वेगळें वळणाचें आहे.

२५ रामचंद्र हरी महाजन याणे श्रीचे देवलात सडि दिल्ही आणि बाहेर येऊन कांहीं दिवसी लेहून दिल्हे की भिडेने सडि देवलांत दिल्ही ऐसे लेहून दिल्हे सबब

२५ भिकाजी विश्वनाथ जोगलेकर माहाजन याणे अंगारकाचे वेलेस सडि दिल्ही व हाली सडी दिल्ही दोन सड्यात दोन प्रकारचे लेहून दिल्हे सबब

४० बापूभट बिन गणेशभट खरे याणी हरभट खरे याची सडी लेहून दिल्ही त्यास त्याणी सांगितले येक आणि याणी लिहिले दुसरे याजकरितां—

१०

येकूण तीन असामीस नवद रुपये गुन्हेगारी करार करून हे सनद तुम्हास सादर केली असे तरी या निवर्गास बोलाऊन आणून त्याचे दोष सडिचे निवाडपत्रात लिहिले आहेत ते त्यास समजऊन सदरहू रुपये त्याजपासून घेऊन ताळुके मजकुरीचे हिसेबी जमा धरुन हुजूर लेहून पाठवणे म्हणोन छ ३ रोज सनद १

श्री रसानगी यादी

क्रमांक—२५ सु. ११७९ सवाल २५
पे. द. घडणी रुमाल नं. ३७४ श. १७०० कार्ति. व १२
इ. १७७८ नोव्हें. १६

सुा तिसा सबैन (मया व अलफ)

छ २५ सवाल माणीकराव चिमणाजी घोडके याणी हुजूर विनंति केली की मौजे कर्जवाडी ता। निरथडी प्रात पुणे येथील निमे पाटिलकीचे वतन आपले तीर्थरुप चिमणाजी माणकेश्वर व चुलते त्रिंबकराव माणकेश्वर याणी पेशजी खूप खरेदी केले त्याचे खरीदखत व राजपत्रे व श्रीमंत कैलासवासी बाजीराव साहेब याची पत्रे करून घेतली ती व जमीदारास महजर करुन द्यावयाविसी सरकारचे पत्र करुन घेतले ते या प्रमाणे कागद आपल्या जवळ नवते आपले भावजईपासी होते

ते आपणाजवळ आल्यावर महजराविसीचे पत्र जमीदारास दाखविले त्याणी बहुता दिवसाचे पत्र म्हणोन दिकत केली आहे याजकरिता स्वामी कृपाळु होऊन महजर करुन द्यावयाची आज्ञा केली पाहिजे म्हणोन त्याजवरुन सनद सादर केली असे तरी मशारनिले पासून सरकारची नजर रु॥ २०० दोनशे रुपये घेऊन प्रांत पुणे येथील हिसेबी जमा करणे आणि मौजे मजकूरचे निमे पाटिलकीचे वतन याचे वडिलानी खूष खरेदी केले त्याचे खरेदीखताप्रमाणें व येविसी सरकारची पत्रे पेशजीची आहेत त्या बमोजीब सदरहू निमे पाटिलकीचा महजर जमीनदाराकडून करुन देवणें म्हणोन रामचंद्र नारायेण याचे नांवे सनद—१

रमानगी यादी

क्रमांक — २६
भा. इ. सं. मंडळ, सु. ११९४ जिल्हेज २२
म. ग. जोशी संग्रह. शा. १७१५ आषाढ व. ९
रुमाल नं. ५।२० इ. १७९३ जुलै ३१

श्री

राजश्री मोकदम मौजे खानापूर ताा उत्रोली साहेबाचे सेवेसी.

मा॥ बा॥ बालाई वि॥ जानाई नाईक बेरड मौजे मजकूर सु॥ आर्बा समानीन मया अलफ (१) साहेबाचे सेवेसी वायदे रोखा लेहून दिल्हा ऐसाजे. मौजे मजकुरी चोऱ्या जाल्या आपली गुरं व बैल व बीभरणे वगैरे डागिण गेले आहेत. त्याचा तपसीळ नावनिसीवार कुल आणून श्री सिधे स्वराजे देवली ईमान घेऊन करार केला त्याची यादी अलाहिदा लेहून ठेविली आहे. कुलाची समज..... दी ॥।

आपाढ व॥ ९ तागाईत कार्तिक अखेरीस झाडा करुन देऊं हा वायदे रोखा (क) रुन दिल्हा सही शके १७१५ प्रमादी नाम संवछरे अशाढ व॥ ९ वायदेरोखा लिहून दिल्हा सही. साक्षे.

मढाजी बि॥ तावजी बा॥ नारी शामराज
पा॥ मगजे मौजे कानवडी कुलकर्णी मौजे मजकूर
१ राघोजी बि॥ जानोजी
मगजे मौजे मजकूर. निशाणी तिरकमटा.

क्रमांक – २७
पे. द. स..नि. कागद
रु. नं. ५२

पा॥ वाई

अग्रवादी संभाजी अनंत पछेवादी लहमाजी दताजी

हे दोघे उभेवर्ग स्थळ मो॥ आले होते तेथे माहाजर लेहुन दिला संभानायेकी येसाजे. साक्ष आणिली विसो बलाल व रुद्रभट देउलाती. श्री. पिंपलेश्वर माहाघंटिकास्थानी बेलाचे माळ गळा घालुन स्नान करुन श्री पिंडीवरील बेल आणिला साक्ष करुनु मौजे उंबरजे मधे माहाज लेहून दिल्हे व (प) ही लीलपण तत्रीफ पाने वा कसबाचे कुलकर्ण येसे दिले नाहीं हे खरे म्हणोऊन साक्ष दिल्हे मग तेणे प्रमाणे माहाजर लेहून दिला जे विसो बलाला चे वैसी वडिलपण खावे हे ..... म्हणोऊन साक्ष दिली त्यानी उभे वर्गाना छ १

क्रमांक – २८
पे. द. कोंकण जमाव.
रुमाल नं. ४९०.

इनाम कमिशनचा शिक्का
पार्शी शिक्का
पंधरा ओळी पारशी मजकूर.

आसल बमोजीब नकल पारसीची हिदबी

श्रीईश्वर

आलादस आला
(सीका)

अज दिवाण मामले प्रभावली ता॥ रयानी मौजे राहाटागर कर्यात नेवरे मामले मजकूर सु॥ समान आर्बा समानीन मया बालमानी पेट्या खोत मौजे मजकूर व कृष्णाजी बेडेकर रयान दोघे काही मानापाना करिता झगडत साहेबा बंदगीस गेले तेथे निवाडा जाहाला सारा अधिकारी पेट्या बडेकर खोटा जाहाला रजा घेऊन गावास येता वाटेस बेडेकराने जहर चालऊन खोत मजकुरास मारिले येसे दिवाणास जाहीर जाले यावरी बडेकराची भिरासीचे आगर सेत आसल ते दूर करुन खोताचे मुलाचे चालवावयास इनाम अगर व सेत देविले आहेत कीर्दी पो .....

(तपसील)

खोताचे लडके उमेदवार होऊन ईनाम आनभऊन सुबरोप असोत प्रस्तुत मुले धाकटी या करिता गावचा कारभार नारायेणभट मायदेव थोरल्या मुलाचा सासरा यास सांगितला असे. खोताची मुले आपले खातर जमेले गावी राहून बेबस वास आसावे कोणे विशई शंका आदेशा न धरीत ये बाबे ताकीद जाणे छ ४ साबान कलम सुद.

क्रमांक – २९ २ (पहिला बंद उपलब्ध नाहीं)
भा. इ. सं. मं. पुणे,
ग. ह. खरे संग्रह.

काा मजकुरु

रो नरहरी हवालदार पार्सी सिका गोल
नरसोजी मलोजी देसाई चौकोनी पार्सी सिका
सावाजी नागोजी देसकुलकर्णी

रो नरसाह मजमुदार
विकलमहु
तुवाजी संताजी व बालाजी तिमाजी
.....साकोजी नाईकवाडी

मोकदमानी देहाये काा मजकुरु

मोकदमानी कसबे मजकुरु
दरगाजी भलोजी
भीउजी निसबत
कोयाजी देसाई
नांगर
जाखोजी पटेल मौजे सेडफल
नांगर
बहीरजी पटेल व दावलजी पटेल मौजे कोटली
नांगर
मलारजी ब्रह्मजी वाडम्बोत व अवाजी कुलकर्णी मौजे नेल करंजी
नांगर
सोनजी पोळ मौजे पिपरी बुदरुक
नांगर
विरोजी पटेल मौजे बिजलितीवाड
नांगर
केदारजी पटेल मौजे पळसखेल
नांगर
लखमोजी व ताहोजी पटेल

मोकदमानी मौजे करगणी १
नांगर
सिदोजी पटेल मौजे दिघंची
नांगर
ळखोडी व संताजी पटेल मौजे माडगोल
नांगर
सुभानजी पटेल मौजे गोभेवाडी
नांगर
सादोजी पटेल मौजे दर्णिकी
नांगर
सिदोजी पटेल मौजे घाणंद
नांगर
नागोजी पटेल व तिमाजी कुलकर्णी मौजे झरे
नांगर
विठोजी पटेल मौजे निदवडे
नांगर
बहीरजी पटेल मौजे विठलापूर
नांगर

मौजे अवळाबी
नांगर

देऊजी पटेल व जाखोजी पटेल
मौजे बोळवण
नांगर.

या विदमाने जाहाला माहाजर येसाजे मौजे मजकुरामधे व मौजे चिंचालेमधे सिवेचा गरगशा लागले होते यावदल दिवाण व देसमुख व पटेलानी काा मजकुर व हकजवारी मिलोन जाऊन दुदेहे मजकुरीचे पटेलाची उतरे व सिवेचे हदमहदूद मनासी आणून चिंचालेचे पटेलासी विचारीले की गोताचे गोस्टी अईकसी किंवा रवा घेसी म्हणऊन त्यासी चिंचालेचे पटेल बहीरजीने रवेसी राजी जाहाला त्याप्रमाणे नेम उतरे लेहून बहीरजी पटेल चिंचाले व खेत्रीजी बिन सिदोजी पटेल वा जाखोजी बिन जानोजी पटेल मौजे खर्सोडी या दोघासी खेचे जागायासी व चिचालेचे पाटीलाने जेथे हदमहदूस होते म्हणऊन उभा राहिला तेथे दोघा पटेलानी दिवाण व देशमुख व हक जवार देखता तकरीरा केले बिा ताा

खेत्रीजी बिन सीदोजी पटेल मौजे खरसोडी याने केली तक (रीर) येसे जे मळो

(यापूर्वी कांहीं मजकूर गेला आहे) अगर त्यासी रवा लागली याने आपला भोगवटा सदरहू प्रमाणे आहे तेणेप्रमाणे हद घालून दुमाला करणे यासी हारी जीती जिति लियाने होन २५ पंचवीस व हारविली याने होन ५० पनास भैरजीने रवा काढावा खेत्रीजीने साउली करावे हे तकरीर सही.

बहीरजी बिन विठोजी पटेल मौजे चिंचाले काा माा केली तकरीर यैसे (यापुढें कांहीं मजकूर गेला आहे) —— ळेतरी खरसोडीकर आपले हरागिरीचे मागील डावे सोड कुके पटलाचे खडवाटेसपादुका खाली ते मेडसिगाचे डेराड (?) महालक्षुमी तेथून हर घालून देणे आपण राजी असो हारजिती हारविलीयास होन ५० पनास व जिंतली यास होन २५ पंचवीस आपण रवा काढावा खेत्रीजीने साऊली करावी हे तकरीर सही.

दोघांचे तकरीरा लेहून घेऊन समानाईकी बहीरजी बिन विठोजी पटेल मौजे चिंचाळे करासी रवा दिला छ १३ माहे जमादिलावल रोज दुरोबे खेचे मुस्तैदी मसका वजन ८८१। व तेल वजन ८८१।· यैसे अणून तपेळ्या (म) धे घालून.....ताऊन मंडले लिहिले..... जागां रवा पात्र आणून ठेऊन दोघास अघोळीस पाटवीता दख्ती सभानाईकी बोलिले की सिवेचे कामास खासा पाटील रवा घेऊं नये मिरासी माहार असतीलत्या—(अपूर्ण)

(अक्षर शिवकालीन असून कागद जीर्ण झाला आहे व तत्कालीनच आहे.)

APPENDIX—B

Section—II

Extracts from the Nivādpatras granted by the Peshwa with the help of a Panchayat from 1750 *to* 1818 A.D.

पेशवे दप्तर–वडणी विभाग.

रुमाल नं. ४५

निवाडपत्रें.....वतनपत्रें

(यांतील महत्त्वाच्या निवाडपत्रांच्या नकला व इतर निवाडपत्रांचा सारांश.)

पत्रांक–१ ५ डिसें. १७४८

(सुा तिसा आर्वैन) छ २४ जिलहेज. राजाराम बुंधले पैठणकर वाणी हुजूर येऊन विनंति केली कीं आपले कर्ज लोकाकडे आहे. त्यास खतपत्र असतां रुपये देत नाहींत. तरी त्यास ताकीद करुन खताप्रो येवज देवावा आणि सरकारची चौथाई घेऊन तीन तक्षिमा राजाराम वाणी यासी देगे म्हणून.....पत्रें

.....

५

पत्रांक–२ ७ मे १७५१

" राजमंडल सुा इहिदे खमसैन–

छ २१ जमादिलाव्वर कृष्णाजी येकनाथ कुलकर्णी मौजे डोंगरगांव व नलवंड पा अकोले याचा व विठल मोरेश्वर कुलकर्णी याचा नलवडच्या कुलकर्णीचा कजिया होता. त्यास वीठजी थोरात याणी गोतपत श्री पाताळगंगा येथे जमा करुन इनसाफ करुन विठल मोरेश्वर खोटा जाहाला " २०० रुपये नजर घेऊन सरकारने जिवाजी गणेश यास निवाडपत्र दिले.

पत्रांक–३ १५ आगस्ट १७५१

सुा इसत्रे खमसैन छ ४ सवाल.

काा बोतूर ताा मजकूर आणि उदापूर ताा मजकूर या दोन गावांमधील शिवेचा तंटा' " उदापूरकरास तलब करुन हुजूर आणिले त्यास याचे व त्याचे वर्तमानामनास आणीले त्यास

हरदू गांवकरी भोंवर गावीच्या गोतास राजी जाले त्यावरुन सुभ्यास पत्र सादर करुन भोवर गांवीचे गोत जमा केले...येणेप्रमाणें दाहा गावचे गोत जमा केले त्याणी मनास आणून सिवेचा निवाडा केला वोतूरकराची खरी जाहली परंतु रुबरु सांगोन हदमहदूद दाखविली नाही याजकरितां फिरोन उदापूरकरानी हिला हरकतीच्या गोष्टी सांगितल्या यास्तव हाली चिंतो कृष्ण कारकून पाठवून फिरोन...गांवीचे गोत जमा केले.....त्याप्रमाणे हदमहदूद हुजूर निवाडपत्र लिहून पाठविले त्याप्रमाणे उदापूरकरास ताकीद करुन काा मजकूरास कौल लेहून दिल्हा त्याची नकल ताा वार आलाहिदा पाठविली असे–१

पत्रांक–४ ९ नोव्हें. १७५४

सुा खमस खमसैन छ २३ मोहरम–

बालाजी व दताजी बिन पुंडलीक सिंपी सुपेकर विरुद्ध खंडोजी बिन राजजी व पदाजी बिन कुकाजी सुमेर परगण्ये सुप्याच्या शिंपी वतनाचे सेटेपणाबद्दल वाद. हुजूरच्या आज्ञेप्रमाणें गोतानी निर्णय केला. बाळाजी व इतर तदपक्षीय खरे झालें. " खंडोजी व पदाजीस मसाला करुन आणून पुरसीस केली आणि पुण्याचे गोताकडे मनसुफी दिल्ही. "

पत्रांक–५ २४ नोव्हेंबर १७६४

" सुा खमस सीतेन छ २९ जमाविलोवल. रघुनाथ कृष्ण व शंकर कृष्णानंद मूर्ती संस्थान ब्रम्हनाल याचा व नरसापागोसावी याचा कजिया वडिलपणाचा कजिया लागला होता. त्याचा निवाडा करुन रघुनाथ कृष्ण व शंकर कृष्णानंद मूर्ती संस्थानचे वडिलपणास खरे जाहाले. त्यास निवाडपत्र करुन दिल्हे. त्याजकडे शेरणी रुपये १००१.....करार केले असत पुण्यांत वसूल द्यावे. "

पत्रांक–६ जून १७६५

राजमंडल.....सुा खमस सितेन...दफाते पत्रे निवाडपत्रे लिहून दिल्ही.

छ १३ जिल्हेस अखेर स्वारी राजश्री दादासाहेब प्रा सदाशिव भट बिन रघुनाथभट व गिरीभट बिन सिवभट मुले जोसी कसबे तिसगाव पो सेवगज याचे निवाडपत्र की सन ११७४ कारणे निवाडपत्र करुन दिल्हे ऐसीजे तुम्ही चावडसेची मुकामी हुजूर येऊन वर्तमान विदित केले की मोरभट बिन विद्याधरभट व रगभट बिन रघुनाथ भट गर्गे वगैरे गर्गे को मजकूर हे पेशजी अम्हासी जोशपण व धर्माधिकारीपण व ग्राम उपाधीक यासी कजिया करीत होते त्याची मनसुबी श्रीमंत राजश्री भाऊसाहेबी केली गर्ग्या खोटा जाहाला आम्ही खरे जाहालो....वतण अणभऊ लागलो त्या उपरी मागती गर्गे मजकूर याणी सरकारातून गैरबाका समजऊन आमचे

वतन जप्त केले त्यावरुन आम्ही श्रीमंत राजश्री भाउसाहबोकडे हिंदुस्थानास जाऊन वर्तमान सांगितले की स्वामीनी (बंद २) मनसुबी केली असता मागती गर्ग्यानें गैरबाका समजवून आमचे वतन जप्त केले म्हनोन त्याजवरुन भाऊसाहेबानी श्रीमंत कैलासवासी नानासाहेबास पत्र दिल्हे की मुल्याची व गर्ग्याची मनसुबी करुन गर्ग्या खोटा जाहाला .....मुल्यास अभयपत्र करुन दिल्हे आहे त्याप्रो मुल्याचे वतन चालवावे असे पत्र घेऊन पुण्याचे मुकामी आलो तो नाना-साहेबास देवआज्ञा जाहाली मग पत्रे स्वामीनी पाहून कमाविसदारास येकपत्र व गावकऱ्यास पत्र येक दोन पत्रे दिल्ही की गर्ग्या खोटा जाहाला असता गैरबाका सरकारांत समजऊन वतन जप्त करविली ते मोकले असे मुल्या खरा असे याचे वतनाचा को (ल) देणे त्या वरुन आम्ही वतन अनभऊ लागलो तो फिरोन गर्ग्या राजश्री माहादाजी सिंदे याजपासी फिर्याद होऊन मोघाजी पाटील लवाडे याजला (बंद ३) मसाला रुपये २०० दोनसे केला...तो मसाला गावकरी यानी आम्हापासून देविला पुडे गर्गे आम्हास सिंद्यापासी नेऊन जबरदस्तीकरुन सरकारचे पत्र आम्हापासी आहे तो घेणार म्हणोनवर्तमान सरकारांत निवेदन केले त्याजवरुन सिंदे याचा दिवाण अबाचितराव गणेश होते त्याजला सरकारातून आज्ञा जाहाली की गर्ग्या खोटा (असोन ?) तो त्याचे बोले पाटलास मसाला का केला व तो मसाला मुल्यापासोन का घेतला तो परतून देणे त्याजवर गर्ग्या चावडेसेचे मुकामी उभा राहिला जे मी दिव्ये करितो...दिव्य गंगातीरीकरावे तो मागती गर्ग्याने सरकारांत विनंती केली की माझ्याने दिव्य करवेना मुले यासी येकदोन वेळा भाडलो तेथे खोटा जाहाला आताही खोटा होईल लटके कज्याचे दिव्य करवत नाहीं (बंद ४) विजितखत लेहून देतो येसे म्हणून विजित खत लेहून दिल्हे परंतु ते (साला सुरत परनवत ?) म्हनोन गर्ग्या बोलला की मसुदा करुन घ्यावा त्या प्रो लेहून देतो माझा कागद घेतला असे तो परतोन द्यावा त्यावरुन मसुदा करुन दिल्हा व गर्ग्याचा कागदही दिधला तो गर्ग्याने फाडून टाकला.....धटाई करु लागला येजीतखत देईना शासन करुन पत्र घ्यावे तरी ब्राह्मण याज करिता सिक्ष्याही करिता न ये हे जाणोन पांढर व गर्ग्याचा जामीन हुजूर टोक्याचे मुकामी आणून पांढरीस शप्त पूर्वक पुसिले की तुमचा पुरातन जोसी कोण त्यावरुन त्याणी...लेहून दिल्हे की आमचा वतनदार मुल्या खरा गर्ग्या भांडतो तो खोटा असे अैसा कागद (बंद ५) सरकारांत लेहून दिल्हा व गर्ग्याचे जामीनास विचारले की तू जामीन वर्तणूकचा आहेस गर्ग्या खोटा होऊन धटाई करितो याचा विचार काये त्याजवरुन जामीनाने लेहून दिल्हे जे गर्ग्या धटाई करतो हे कार्याचे काये जोशीपण व धर्माधिकारी पणास व ग्राम उपाधिक हे वतन मुल्याचे खरे.....गर्ग्या खोटा असे अैसे लेहून दिल्हे त्याजवरुन पेशजी पचाईत जाहाल्या त्याची + + + + करीता व सरकारची पत्रे तुम्हाजवळ आहेत ते मनास आणिता व तुमचा भोगवटाही चालत असता विसोन आले की ... ..तुमचे (बंद ६ वा) वतन होये गर्ग्या धटाई करुन पेशजी-पासून मांडत होता तो खोटा म्हणोन हे निवाडपत्र तुम्हास करुन दिल्हे.....चिटणीसी निवाड-पत्र छ १ रजब.....पत्र १ येविसी साहित्य पत्र....."

.....

पत्रांक—७ २२ जाने. १७६७

(सुा सन सबा सितैन) छ २१ माहे साबान देशमूख व देशपांडे पा। संगमनेर सरकार मजकूर याचा भाऊबंधामध्ये वतनाचे वाटणीविसी कजिया लागोन हुजूर फिर्याद आले त्यास याची मनसुबीचा पवाईतमते इनसाफ होऊन जमीदार मजकूर याचे वतनाचे पा। मजकूरचे गावची वाटणी करुन देऊन भोगवटीयास चिटनिसी निवाड.....पत्रे—

१२ देशमुख याचे विभाग वडील धाकुटपणाविसी कजिया होता तो विलेस लाऊन पत्रे—

६ म्हसके देशमूख तुलसाजी व लक्ष्मण व दुर्गाजी याचा व गमाजी म्हसके..... याचा कजीया होता त्याचा निवाडा होऊन तुलसाजी (वगैरे).....याची वाटणी करुन दिल्ही.

३ तुलसाजी वलद नवलोजी हा देशमुखीचे वतनास वडील खरा जाहला व वाटणीचे देहे २६ येविसी

१ नावाचे निवाडपत्र १ मोकदम देहाये पा।

मजकूर

१ देशाधिकारी पा। मजकूर

.....

३

३ लक्ष्मण वलद वडोजी व दुगर्जी वलद सूर्याजी याचे वाटणीचे गांव ८१ येकासी येविसी—

१ नावाचे १ मोकदम देहाये १ देशाधिकारी

.....

३

६ शेलके देशमूख अवचितराव व संताजी याचा व शंकराजी शेलके देशमूख याचा व शंकराजी शेलके देशमूख याचा कजिया होता त्याचा निवाडा होऊन अवचितराव संताजी याची वतणी गांवची व वडिल धाकुटपणाचा निवाडा करुन पत्रे करुन दिल्ही.

३ अवचितराव वलद खडोजी हा देशमुखीचे वतनास वडिलपणास खरा जाहाला वाटणीचे देहे १ ७५ देखील कसबा समाईके मिलोन येविसी पत्रे १ नावाचे मोकदम देहाये प्रा। मजकूर १ देशाधिकारी

.....

३

३ संताजी वलद मल्हारजी सेलके याचे वाटणीचे देहे ३६ येवेसी—१ नांवाचे,

निवाडपत्र १ मोकदम देहाये १ देशाधिकारी

.....

३

U ६

U १२

१५ देशपांडे बेंदरे व पोटे याचे विभागाचे वाटणिविसी ३ बेंदरे देशपांडे हरी बापूराव व शंकराजी लिंबक बेंदरे देशपांडे याचा कजिया होता त्याचा निवाडा होऊन हरी बाबूराव याची वाटणी करुन दिल्ही देहे २५।। येविसी

१ नांवाचे १ मोकदम देहाये १ देशाधिकारी

.....

३

१२ पोटे देशपांडे त्रिंबक नरसी व अवदूत चिमणाजी दयाराम रघुनाथ व भास्कर यादव याचा व राहूजी सिवाजी याचा विभागाचे वाटणीचा कजिया होता त्याचा निवाडा होऊन त्रिंबक नरसी व अवधुत चिमणाजी व दयाराम रघुनाथ व भास्कर यादव याची वाटणी करुन पत्रें करून दिल्ही—

३ त्रिंबक नरसी देह १२

१ नांवाचे १ मोकदम १ देशाधिकारी

.....

३ सा का।। समाईक

३ अवधुतराव चिमणाजी.....देहे २४ .....का समाईक

१ नावचे १ मोकदम १ देशाधिकारी

.....

३

३ दयाराम रघुनाथ.....देह २४ खेरीज १ कसबा समाईक

१ नांवचे १ मो १ देशाधिकारी

.....

३

३ भास्कर यादव याचे वाटणीचे देहे २४ खेरीज १ कसबा

समाईक १ नावचे १ मोकदम देहाये १ देशाधिकारी

.....
३

U
१२

U
१५

U
२७

येकूण सतावीस पत्रे सदरहू विभागाचे वाटणीचा तपसील करून देऊन सरकारची नजर करार .....रो... .....सो.

६०००१

यासी मुदती

२०००० साल मजकूर फाल्गुन अखेर घ्यावे
४०००१ पेस्तर साल सन समान
२०००० भाद्रपद अखेर
२०००० फाल्गुन अखेर

.....
४०००१

.....
६०००१

तपसील

१२००० पत्रांत बेरजा लिहिल्या.
८५०० देशमूख
३००० लक्ष्मण वलद वाडोजी व दुर्गाजी वलद सूर्याजी म्हसके.
१००० तुलसाजी वलद नवलोजी म्हसके.
३००० अवचितराव वलद खंडोजी सेलके.
१५०० संताजी वलद मल्हारजी सेलके.
.....
८५००
३५०० देशपांडे
१००० हरी बाबुराव बेंद्रे.
१००० दयारांम रघुनाथ पोटे.

५०० त्रिंबक नरसी पोटे.
१००० भास्कर यादव पोटे.
.....
३५००

U १२०००

४८००१ किता करार.....
४७००१ देशमूख व देशपांडे मिलोन मोघम करार केले ते—
१००० दारकोजी सोनाजी देशपांडे बेंद्रे याचे पत्र होणे आहे त्यांत जमा व्हावयाचे.

U ४८००१

U ६०००१

येकूण साठ हजार येक रुपाया करार केले असेत यासी वायदे (वायदे ?)
५०००० रामाजी नाईक भिडे सावकार याणी हवाला घेतला आहे.....शो
२०००० फाल्गुन अखेर साल मजकूरचा
३०००० पेस्तरसाल सनसमानांत घ्यावे
२०००० भाद्रपदं अखेर
१०००० फाल्गुन अखेर
.....
३००००

U ५०००० .

१०००१ देशमूख देशपांडे याचा कागद लेहून घेतला आहे.
फाल्गुन अखेर समानचा हवाला आहे त्यापैकीं
.....
६०००१

पत्रांक—८ ७ मार्च १७६८

सु॥ समान सीतेन०छ १७ सवाल देवजी व॥ ठेमाजी व गंगाराम व राणोजी मोजाडे याचा व आजोजी व॥ मेवजी मोजाडे याचा परगणे नासीक सरकार संगमनेर येथील दरोबस्त पैकी चौथी तक्षिमेस देशमुखीचे वतननिमे व मौजे भोगुरे पो मजकूर येथील दरोबस्त पाटीलकी

निमेनिम प्रो हरदुजणाचे वतनास असता आजाजी मजकूर देवजीचे नाही म्हणोन कजिया लागोन मनसुबी हुजूर पडली होती त्यास मनास आणित देशमुखीचे चौथेतक्षिमेत दरोबस्त पाटिलकीचे वतन निमेनिम यो प्रो पंच्याईतमते होऊन देवजी मजकूर सदरहू प्रो निमे वतनास खरा जाहाला सा सरकारची हरकी रु।। ५००० पांच हजार करार करून सन इहिदे सीतेनात पत्रे भोगवटीयास दिल्ही होती ती पत्रे गोविंद हरी याजवल सरकारचे येवजा बा गाहाण टेविली होती ती पत्रे त्याजवळून गमाविली यास्तव पत्राचा दाखला दप्तरी पाहून पेशजी प्रो हाली पत्रे करून दिल्ही.....पत्र.....

.....
४

पत्रांक–९ ८ मार्च १७६८

(सु।। समान सितेन) छ १८ सवाल खंडो बाबूराव ता हवेली सगमनेर यांचे नावे पत्र की मौजे जोखे ता मजकूर येथील मोकादमीचा तुकोजी ढाणे पा व जोराजी इंगळा लोणे पा व जिवाजी शिवराम पा दिघे व मावजी थोरात याचा कजिया लागला होता त्याचा निवाडा हुजूर होऊन वाटण्या जाल्या त्या प्रो सदरहू जणास सरकारातून वाटण्या ठरऊन देऊन तुकोजी ढोणे याच्या नावे निवाडपत्र करून दिल्हे आहे तरी तुम्ही जमीदारास ताकीद करून सरकारच्या निवाडपत्राप्रमाणे महजर करऊन देऊन त्याजवर सरदेशमुखीचे दसकत व सिका करून देणे म्हणून

चिटणिसी.....पत्रे १
येविसी.....पत्र २

१ जमीनदार पा मजकूर यासी महजर करून देणे म्हणऊन
१ सेखोजी मुले यासी की निवाड पत्राप्रमाणे यास व याचे सदरहू तक्षिमदारास वर्तवणे व जमीन व घरवाडे ज्याचे त्याजकडे वाटणी प्रो (दुरका?) होत ते करणे म्हणऊन

....
२ ३

पत्रांक–१० १ एप्रिल १७६९

सन तिसा सितेन मया व अलफ छ २३ जिलकाद निंबाजी बिन येमाजी पाटील वाघमोडे मोकदम मौजे लासुर्णे पो इंदापूर याचा व तानाजी बिन बुधाजी याचा भाऊपणाचे वडिलपणाचा कजिया होता. त्याचा इन्साफ हुजूर करून निंबाजी वाघमोडे वडिलपणास खरे जाहाले...निंबाजीचे माथा सरकारची सेरणी रु। ६५०० साडेसहाहाजार करार केले ते सरकारात जमा जाले असेत.....तरी निवाडपत्र १

तानाजी गैरहजर जाला सबब त्याचे खोटपत्र १

येकूण दोन पत्रे चिटणिसी दिल्ही असेत निवाडपत्राची नकल तपशीलवार करून दप्तरी ठेविली असे.

पत्रांक—११ १३ नोव्हेंबर १७६९

सुा सबैन छ १३ रजब लक्ष्मणकासी व बाबुराव राम व शामराव उपनाम मिरीकर गोत्र विश्वामित्र सूत्र आस्वालायेन कुलकर्णी मौजे सिंगणे केशवाचे व मौजे राजेगांव ता। मिरी पा। सेवगांव यांचे निवाडपत्र लेहून दिल्हे की केसो त्रिंबक व त्याचा पुत्र नानाजी केशव डोभे (डोके, डोळे, डोभे!) निमे कुलकर्णी हरदूगांवचे.....तुम्हासि कजिया करून हुजूर मनसुबीस आणिली त्यास तुम्हाजवळचे कागद व डोळ्याचे दाखले मुकाबले पाहाता सारांश... ..... (३ बंद विस्तृत माहिती दिली आहे.) .....त्याजप्रमाणें खरा मजकुर हे जाणोन तुम्ही पेशजीचे ठाणे तिसगांव येथें महजर जाहला तो व पुणेकर जमीदार व मौजे मजकूरचे पाटीलाचे सार्बनि सवादे पत्र जाहाले ते दाखविले त्याजवरून व हली पाटीलाचे क्रिया घेतली त्याजवरून नारो आपाजी निा प्रांत पुणें सुभा याणी पंचाइतमतें निमे कुलकर्णी जाहले आहे त्याजप्रमाणें चालावें आसा सिद्धांत केला यास्तव हरदूगांवचे निमे कुलकर्णी तुम्हाकडे चालावयाची आज्ञा करून निवाडपत्र सादर केले असे.....अनभऊन सुखरूप राहाणें.....या अन्वयें तपसीलवार निवाडपत्र १

येविसी संक्षेप मजकुराचीं पत्रें

१ मोकद हरदूगांवचे १ जमीदार

पत्रांक—१२ २९ नोव्हेंबर १७६९

(सु।। सबैन) छ २९ रजब सदाशिवभट बिन नारायेणभट व रामचंद्र हरी देवधर कसबे मिठगावणे कर्यात मजकूर प्रांत राजापूर याचा व बावदेभट बिन कृष्णंभट व गुणभट बिन गंगाधर भट परांजपे याचा कसबे मजकूर येथील ठिकाण वेलशेवडे या-विसी कजिया लागोन मनसुबी हुजूर पडली त्यास तुम्ही लेहून दिल्हे की ठिकाण...शेवड हे आमचे मिरासीचे वडिलेपार्जित आहे तेथे आपले वडिल परागंदा जाहाले तेव्हां कसबे मजकूरच्या देशमुखानी परांजपे यास वृतीत दिल्हे होते हाले हाली आमचे आम्हास परांजपे परत देत नाहीत म्हणोन त्याचा आमचा कजिया सुभा नारो त्रिंबक याजपासी पडला तेव्हां त्याणी ग्रामस्तांच्या साक्षी घेतल्या याजवरुन ठिकाण आमचे ऐसे आले परंतु पराजपे (न) यैकत याज करिता सुभाहून सडया बरवैर लेहून दिल्ही आहे ती स्वामीनी मनास आणून परांजपे हुजूर आले आहेत त्यास आज्ञा करावी म्हणोन विनंति केली त्यावरून परांजपे यास पुरसीस करितां त्याणी (निदबे!)

दिले की बवजी देसाई का।। मजकूर याणी हे ठिकाण आमचे वडिल विठलभट यास दान दिल्हे मिरास कोणाची हे आम्हास ठाऊक नाही हाली देवधराही सुभाहून ग्रामस्तांच्या सख्या बवखैर सरकारात आणिली त्याजवरुन आम्हीही सुभाचे पत्र गावास नेऊन ग्रामस्ताच्या सह्या घेतल्या त्यात देवधराचे ठिकाण यैसा दाखला पुरला नाही त्यास सख्या व सुभाचे वखैर आम्ही आणली आहे परंतु त्याणी सख्या आणिल्या त्या मान्य नाही याजकरिता दोघा वाद्याच्याही सख्यावर मदार न आणीता मागती त्याच्या आमच्या समक्ष ग्रामस्तांच्या सख्या श्री अंजनेश्वर देव का।। मजकूर याचे देवलाही घ्याव्या त्या सख्यात ठिकाण देवधराचे यैसा दाखला पुरला तरी ठिकाणासी आम्हास समंध नाही म्हणोन लेहून दिल्हे त्याजवरुन त्यासडीदारास तुम्ही मान्य आहा तेव्हा तुम्ही हरदूजणाबरोबर सदरहू प्रा साक्षी द्यावयाविसी सरकारचे पत्र घेऊन नारो त्रिंबक याजकडे सुभा रवाना केले त्याणी दोघा वाद्यांच्या कराराप्रो दाहा आसामी साक्षीदार ग्रामस्तांच्या साक्षी देवलाई घेऊन त्या सख्या व तुम्ही हरदूजणास रवाना केले...हुजूर आले तेव्हां सख्यांतील अर्थ हजीर मज्यालसीस पंचाईत मते मनास आणिता ठिकाण पुरातन देवधराचे ते परागंदा जाले होते म्हणून चालवणुकेस परांजपे यास देसाई दिल्हे त्याज सु।। पाउणसे अैसी वर्षे आजपावेतो परांजपे याजकडे चालत आहे, म्हणोन सख्यातील अन्वये पाहीन परांजपे यास पुसिले की ठिकाण तुमच्या वडिलास देसाई याणी दान दिल्हे अैसा घासला सडीत पुरला नाही ठिकाण देवधराचे म्हणोन सडीदाराही लिहिले आहे पुढें विचार काये तेव्हा त्याणी विनंति केली की या ठिकाणी पोा जमीन आमचे वृत्तीत पूर्वी दिल्ही आहे त्या वृत्ती पत्रात या मिरासदारा वेगळी जमीन अैसे ग्रामस्तांच्या सख्या व खैर दरुन रामाजी अनंत सुरसुभेदार याणी वृत्ती पत्रास लिहिले असता हाली देवघर हे आपली मिरास म्हणतात हे काये अैसे बोलोन रामाजी अनंताचे पत्र त्याहातर वर्षाचे आणून दाखविले यावरुन मनास आणिता देवधर परागंता जाला त्या वर्षे अैसी नवद होत आली त्यास देवघर गावी नसता त्याची जमीन वृत्तीस याजला दिल्ही तो हजीर नवता म्हणोन मिरासदारा वेगळी भुमी अैसे देशमूख खोत याणी लिहिले असेल परंतु वृत्ति पत्रांत दुसरा मिरासदार या जमिनीस लाभला नाही तेव्हा मिरास याची अैसे दिसते परंतु परांजपे हे ब्राह्मण विद्वान् योग्य आणि दिवाणातून मिरासदारा वेगळी जमीन लेहून वृत्तीस याजला दिल्ही त्याप्रमाणे त्याणी घर बांधोन भोगवटा घेत आले याजकरिता निमे ठिकाण परांजपे यास देऊन बाकी निमे ठिकाण व दरोबस्त ठिकाणची सेते... ... ...तुम्हास याप्रमाणे सिद्धांत करुन परांजपे यास आज्ञा केली आणि तुम्हास भोगवटी यास पत्रे करुन दिल्ही तरी... येविसी चिटणिसी पत्रे.

१ ..... (देवधरास) १ जमीनदारास कर्यात मजकर १ महादाजी रघुनाथ तालुके जहागिरी .....

पत्रांक–१३ २० सप्टेंबर १७७०

सुा इहिदे सबैन छ २९ माहे जमादिलोवल.

मौजे घोडे ताा मजकूर साा जुनर व मौजे साल ताा महालुंगे प्राा मजकूर या दोन्ही गांवच्या सिमेचा वाद.

चिंतो कान्हो याणी सन सीतैन निर्णय करून सीमा निश्चित केल्या होत्या. त्यानंतर एक वर्षानें मौजे साल हे वतन म्हणून रामाजी मल्हार यास देण्यात आले तेव्हां सालकरांनीं पुनः रामाजीपंताकडे तक्रार सादर केली. त्यानंतर दोन तीन कारकुनांनी सीमे विषयीं चौकशी केली. त्यावर विसाजी केशव सान्ये कारकून दि॥ सरकार यास चौकशी करण्यास पाठविण्यात आले. त्याने पूर्वी झालेल्या निर्णयांत दोष काढून मौजे घोडे पैकीं कांहीं जमीन जप्त करबिली. त्यावर चिंतो कान्हो आपली तीर्थयात्रा संपवून परत आले. त्यांनीं केलेल्या निर्णयाविषयीं फेर चौकशीं त्यांच्याबरोबर करण्यात आली. परंतु त्यांच्या उत्तरानें विसाजी केशवाचें समाधान झाले नाहीं. तेव्हां बावाजी अनंत दि॥ बाळाजी महादेव मांडवगणे मुख्य करून कार्यात मावल व ताा हवेली पैकी पांच गांवच्या पाटलांची पंचाईत नेमण्यांत आली. चिंतो कान्हो व विसाजी केशवहि तींत सभासद होते. परंतु तिच्या निर्णयाने सान्याचे समाधान झालें नाहीं. व त्याने एकंदर ११ मुद्दे काढले. तेव्हां पंचाईतीमध्ये आणखीन अधिक दुसऱ्या ५ गावच्या पाटलांचा समावेश करण्यांत आला. तेव्हां या नवीन पंचाईतीच्या निर्णयानें विसाजी केशव यांचे समाधान झालें व चिंतो कान्हो याचा निर्णयच प्रमाण ठरला. मौजे घोडे पैकीं जमिनीची जप्ती मोकळी केली.

पत्रांक–१४ ११ आक्टो. १७७०

सुा इहिदे सबैन मया व आलफ छ २१ जाखर.

सुभानजी बिन खंडोजी पाटील रणदिवे मोकदम मौजे रांजणगांव व सांडस ताा कढे सरकार जुनर विरुद्ध संताजी बिन येसाजी पाटील रणदिवे. यामध्ये मौजे मजकूर येथील वडिलपण मोकदमीविसी कजिया पडला.

..... मनसुबी हुजूर पडली त्याजवरुन हरदू जणाजवळील प्राचीन कागदपत्र व सड्या साक्षीवरून हुजूर हजीर मजालसीस पंचाईत मते मनास आणिता वडिलपणाचे संशये तुटेना यामुळें सिद्धांत होऊन निश्चये ठरला नाहीं तेव्हां तुमचे धाकटे भाऊ तुलाजी पाटील याचे त्याचे रजाचंदीनें तुलाजी पाटील वाणी तप्त दिव्य रव्याचे करावे या प्रो सिद्धांत ठरला त्याजवरून साल मजकुरी मौजे पाषाण ताा हवेली प्रांत पुणे येथे श्री सोमेश्वरासनिध वेदशास्त्रसंपन्न रामशास्त्री व थोरथोर ब्राह्मण व सरकारचे कारकून व प्रांत पुणें येथील जमीदार यास दिव्य घ्याावयास पाठविले तेव्हां तुलाजी पाटिल यानी तप्त दिव्य केले दिव्यास खरे निघाले मालोजी व आणसोजी रणदिवे खाटे जाले ..... सुभानजी पाटील मोकदमीचे वडिलपणास खरे जाले ". (नजर रुपये १००१ घेतली आहे.)

पत्रांक–१५ १ मे १७७५

(सुा खमस सबैन) छ ३० सफर.

येकोजी बिन दारकोजी येविन रायाजी पाटील करजुले विरुद्ध दारकोजी बिन माणकोजी व बाबाजी बिन तेजजी जथे (?) थळकरी मौजे मजकूर यामधील मौजे कडूस ता। रांजणगांव प्रांत जुनर येथील मोकदमीचा निवाडा. बाबूराव माणकेश्वर यांच्या पूर्वील निर्णयान्वये हुजूर पंचाईतीने येकोजीसारखा निर्णय केला. येकोजीकडून १३०० रुपये शेरणी घेण्यांत आली.

शक १४९१ मधील दाखल करण्यांत आलेला कागद, शक व संवत्सर बरोबर जमत नाहीं म्हणून पंचाईतीनें बातील ठरविला.

पत्रांक –१६ २६ डिसेंबर १७७५

सुा सीत सबैन छ ३ जिलकाद––

सुभानराव येशवंतराव शितोळे देशमूख पा। पुणे विरुद्ध मोकाजी नाईक यामध्यें सुभानराव हा यशवंतरावाने दत्तक घेतला किंवा नाही याविषयी वाद लागला. कारण मोकाजी नाईकाने सुभानरावास त्याच्या दत्त बापाचा (येशवंतरावाचा) देशमुखी वतनाचा विभाग देण्याचे नाकारलें. कागद अपूर्ण आहे.

.....येणेप्रमाणे तिघा पुत्राची वंशावळ त्यास येशवंतराव यास पुत्र संतान नव्हते याजकरिता त्याना मी पाचासहा वर्षांचा असता भाऊबंद व उपाध्ये व जोसी व पाटील व सेटे व माहाजन व बलुते वगैरे का।। मजकूराचे व राणोजी जगताप देशमूख कर्यात सासवड व पदाजीराव देशमूख ता। पौडखोरे याप्रमाणे येशवंतराव याणी बलाऊन आणून त्याचे समक्ष मजला त्याणी आपले वोटीत घेऊन आपला पुत्र केला साखरपाने लोकास वाटली व पागोटी दिल्ही त्यापासून अद्यापावेतो येशवंतराव याचा पुत्र म्हणोन आलो असता मोकाजी नाईक मजला येशवंतरावाचा विभाग देत नाही...

पत्रांक–१७ १३ सप्टंबर १७७७.

सुा समान सबैन छ १० साबान—

सिदाजी बिन जोगोजी रणनोवरे पाटील मोकदम मौजे मळद ता। पाटस प्रा। पुणे याणी हुजूर किले पुरंदर येथील मुकामी येऊन अर्ज केला कीं मौजे रावणगांव पो। सुपे येथील मोकदम माझे गांवचे जमिनीसी मुजाहीम हाल आपली जमीन म्हणोन मजसी कजिया करू लागले तेव्हां ते व आपण हुजूर फिर्याद आली हुजुरुन सिवेच्या निवाड्याबदल सरकारचा कारकून व स्वार प्यादे देऊन गोत जमा केले तेव्हा आपण माल घेऊन सिवेवर चालावे असे ठरले असतां रावणगांवकरांनी दिकद घेतली कीं डोकीस पागोटे घालून माल घेऊ नये त्याजवरून गोतानी

सरकारचे कारकुनानी रावणगावकरास सांगितले की मौजे करंजे ता। नीरथडी प्रा। पुणे व मौजे वाकी पा। सुपे या दो गांवच्या सिवेचे कजियाची माल करंजेकरानी डोकीस पागोटे असता घेतली. त्या प्रो। हे ही.....ल नाहीं अ (?) तरी तुम्ही माल घेऊन चालवणे त्यास ते वेळेस गाराहण त्याणी अैकीली नाही त्याजवर फिरोन हुजूर आले ते समई सरकारातून पंचाईतास मनास आणावयाची आज्ञा जाली तेव्हा पंचाईत मते श्री जेजुरी येथे कासवावर क्रियेचा निश्चये जाहाला त्यास रावणगांवकरही रजावंद होऊन मजला श्री जवल कासवावर उभे राहावयाची आज्ञा जाली त्याजवरुन श्री जवल आपण करारा प्रो। क्रियेस पार पडून खरा जाहालो रावणगांवकर खोटे होऊन.....मजला येजितखत लिहून दिल्हे आहे ते साहेबी मनास आणून मजला भोग-वटीयास सरकारची पत्रे करून दिल्ही पाहिजेत त्याजवरु मनास आणिता मौजेजेजुरी येथील श्री पासील पद्धतीप्रमाणें याजला श्रीमल्हार तीर्थी स्नान करून देवलात श्रीपासी नेऊन गळाफूल माळ व कपाळी भंडार व माथा बेल ठेवून बिंदागेचे उचार मस्तकी ठेऊन श्रीपासी नेले तेथे याणी आपली बिंदाणे.....पावेतो जमीन आपली म्हणून बिंदाणाचा उचार करून बोलिला की माझी बिंदाणी खरी असली तरी पार पडेन नाही तरी खता ख्यानत होईल त्याप्रमाणें बोलिला याची माणसे या सुद्या यादीत लिहिल्याप्रमाणें जेजुरीस आणिली होती त्यापासी दिवाणचे प्यादे व रावणगावचे दारकोजी व देवजी आटोल व आणीक दोघे त्यांची नांवे म्हसाजी ईश्वराव व म्हालोजी पवार एकूण आसामी च्यार याजपासी ठेवले होते. ते नित्य (प्र) माणेस पाहून सरकारचे कारकूनापासी व जेजुरीचे हकीमापासी व तेथील पाटील थळकरी याजपासी वर्तमान सांगत असत. याप्रमाणें दशरात्र पार पडले खता ख्यानत जाली नाहीं..... आकरावे दिवसी यास व याचे घरचे माणसास सरकारचे कारकुनानी व बापूजी माहादेव कादार मौजे जेजुरी व तेथील पाटील कुलकर्णी याणी आणून पाहून थळचे पत्र व बापूजी महादेव याणी आपले पत्र सरकारात लिहून चिमणाजी निलकंठ याजपासी दिल्हे की.....(तपशील दिला आहे.)..... त्याजवरुन चिमणाजी निलकंठ हुजूर पुरंदरास येऊन सदरहू वर्तमान सरकारात विदीत केले त्याजवरुन हिरोजीस पुरसीस केली की क्रियेस मलदकर पार पडले किंवा काही तुझी दिकत आहे ते सांगणें त्याजवरुन हिरोजीने विनंति केली की..... आपला संशय राहिला नाही..... आपण खोटे होऊन मलदकरास येजित खत आत्मसंतोषे लिहून दिल्हे.....मलदकराची जमीन खरी जाणोन याजवर कृपाळू होऊन मलदकरास निवाडपत्र अलाहिदा करून दिले...तुजकडे सरकारचे हरकीचा यैवजरुो २५०० .....करार केला तो सरकारांत जमा असें.

पत्रांक—१८ ११ आक्टो. १७७९.

सुा समानीन छ ३० रमजान

रघोजी बिन अदोजी सालोखे पाटील मौजे नेरल प्रांत कऱ्हाड याणी हुजूर कसबे पुण्याचे मुकामी येऊन विदीत केले की मौजे मजकुरची पाटीलकी आपली आहे त्यास खत्रोजी बिन गेरखोजी सालोखे आमचे पाटीलकी विसी कजिया करीत होता याजकरिता आपण महादाजी

सिंदे याजकडे गेलो तेव्हां त्याणी सिदाजी भापकर पाटील मौजे लोणी पा सुपे याजकडे पंच्याईत नेमून दिल्ही त्याणी पंच्याईत मते मनास आणिली खेमोजी मजकूर.....खोटा जाहाला आपण खरे जाहालो या करिता त्याजपासून आम्हास यजितखत लेहून देविले त्याजवरून आम्ही पंत प्रतिनिधी याजकडे जाऊन सदरहू हकिकत समजाविली व येजितखत दाखविले ते त्याणी पाहून आम्हास भोगवटीयास पत्रे करून दिल्ही आहेत ती व येजितखत स्वामीनी मनास आणून सरकारातून आम्हास निवाडपत्र करून द्यावयाची आज्ञा केली पाहिजे म्हणोन विनंति केली व येजितखत व पंतप्रतिनिधी याची पत्रे आणून दाखविली त्याजवरून.....म्हणोन चिटणिसी पत्रे.....

पत्रांक–१८ (अ)

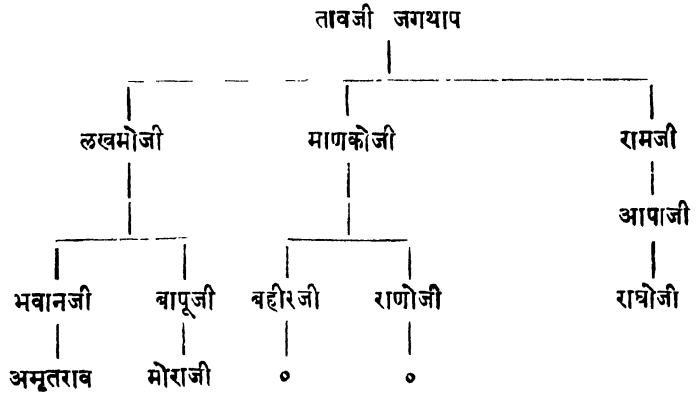
मौजे कासुंबे ता। देवरुख प्रां। राजापूर ता। रत्नागिरी या गांवच्या वतनाचा वाद. सरसुभा मार्फत निवाडा झाला. सरसुभाचे निवाडपत्र, खासगत झालेले येजित पत्र व तदनुरूप महिपतगड मार्फत देण्यांत आलेली पत्रे यांच्या आधारानें पुण्याहून हुजुरून भोगवट्यास पत्रे सादर करण्यांत आली हरकी १०० रुपये घेण्यांत येऊन सरसुभ्यास जमा धरण्यांत आली.

पत्रांक–१९ २६ एप्रिल १७८२

सु।। इसने समानीन छ १२ जा।वल.

अमृतराव बिन भवानजी जगथाप देशमूख कर्यात सासवड विरुद्ध खंडेराव देशपांडे (पुरंदरे ?) ता। मजकूर याजकडमधील वतनी वाड्या विषयींची मनसुबी पंचाईत मते निवाडा झाला. देशपांडे खोटे झाले. अपुत्र विधवेचा आपल्या पतीच्या मालमत्तेवरील अधिकाराच्या दृष्टीने या वादांतील पुढील उतारा महत्वाचा आहे. उतान्याच्या शेवटी दिलेल्या वंशावळीवरून वादाची विशेष कल्पना येईल.

" .....यास्तव बाजी नारायण यास व बाळाजी खंडेराव यास वाड्यासी संबंध नाही येणेप्रो। पंचाईत ठराव होऊन निवाडपत्र तुम्हास सादर केले असे तरी तुम्ही व राघोजी बिन आपाजी जगथाप याणी बहीरजीच्या वाड्यानजीक समनाई आहे त्यात बहीरजीच्या कुणबिणी व बंदे असतील त्याची राहावयाचा वाड्यास मधे भिंत घालून आपले हिस्यात सोपे काढून वाड्याचा अनभव घेऊन सुखरूप राहाणे बहिरजीचे वंश ज्याच्या बाईका आहेत त्या जिवंत आहेत तो पावेतो तुम्ही उभयेतास वाडा विकावयास संबंध नाही व बाईकासहि तुम्हा दोघाचे इतल्यासिवाय विकावयासी आधीकार नाही म्हणोन निवाड पत्र....."

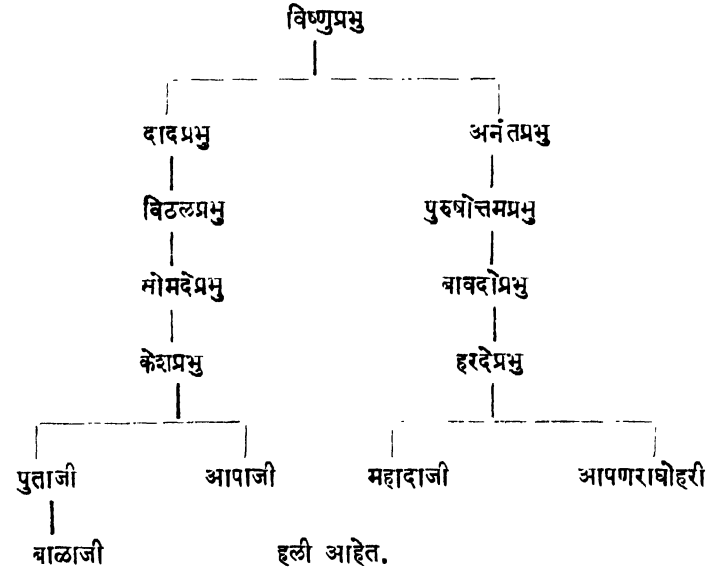
पत्रांक–२० ३ जून १७८४

सुाआर्बा समानीन छ १४ रजब अखेरसाल.

मौजे सिवणे ताा संगमेश्वर येथील खोती व मुल्येपणाविषयीं वेलंबकर व डिंगणकर याजमध्यें वाद पडला. त्याचे निवाडपत्र.

(सुाा आर्बा समानीन मया व अलफ) छ १४ माहे रजब अखेर साल बावाजी राम व केसो दामोदर वेलंबकर मुल्ये खोत मौजे सिवने ताा संगमेश्वर.....राजापूर याज पो। बाळाजीराम याचा चुलता नागो गोविंद याचा व बालाजी पुतलाजी याचा पिता पुतलाजी केशव व राघो हरी डिंगणकर याचा मौजे मजकूरचे खोतीचे वतनाविशी कजिया लागोन सन तिसा खमसैन मया व अलफचे साली हुजूर पुण्याचे मुकामी मनसुबी पडली तेव्हां उभयता वाद्यापासून तकरीरा व पुरसीसेची उतरे लेहून घेऊन वर्तणुकेस जामीन घेतले आणि हरदू वाद्याचे रजावंदीचे साक्षीदार नेमून हुजूरचा कारकून पाठवून श्री सोमेश्वर देव मौजे धामापूर ताा देवरुख ताा मजकूर याचे देवलाई सन सलास सीतेनांत साक्षीदाराच्या सह्या घेतल्या त्या हुजूर आल्या त्याजवरुन व उभयता वादी यांच्या तकरीरा व पुरसीसाची उतरे व कागदपत्रावरुन हुजूर पंचाइतमते मनास आणिता डिंगणकर याणी लिहून दिल्हे की आपला मूळ पुरुष मौजे डिंगणीचा डिंगणकर तेथील खोती कुलकर्ण ही दोनी वतने आमची त्यास तो गाव बालूल खान वजीर याजकडे मुकासा होता त्याचा हिशेब वारावयास आपले वडिल विजापुरास जात असत ते समई मौजे सिवने येथील मुलचा वतनदार होता तो बुडाला याजमुले ते वतन सरकारात आहे त्यास आम्ही भाऊबंद आहो येका गावावर कालक्षेप होत नाही यास्तव सिवने येथील वतनदारी आपणास करुन द्यावी म्हणोन बालूवान वजीर याजपाशी बोलले तेव्हा त्याणी पातशहापाशी अर्ज करुन वडिलापासून सेरणी घेऊन मौजे मजकूर येथील खोती व मुलेपणाचे वतन करुन देऊन पत्र करुन दिल्हे ते जवल राहिले नाही वतन प्राप्त जहाल्या आगोदरच मौजे माारी आपले

वडिल चारपाच पत्रें येऊन कुणाबावा करुन होते व वलंबकरहि वलंबाहून आमचे वडिलास मागली मौजे मारास आला तो गयाळी आगरावर राहिला त्यास वलंबेकराची व आमचे वडिलाची घरोबा चालत होता याजमुले वलंबेकरास देव देवसकी सांगोन मुलेपणाचे वतन दिल्हे ही गोष्ट दोनशे वर्षा पलिकडील आहे तेव्हापासून खोती आमचे वडिल करित आले व मुळेपण वलंबेकराकडे चालत आले आम्हास वतन साध्य जाल्यापासून आपल्या पिढ्या किती जाल्या हे ठाऊक नाहीं परंतु काही वंशावल ठाऊक आहे.

आहो ..... साहापुरुष मागे आमचे वडिल होते ते खोति करीत आले म्हणोन त्यास येविसीचा कागदपत्र डिंगणकराजवळ कांहींच नाहीं साक्षीदारांचे मुखे पुरवणी करुन देऊन म्हणून डिंगणकर याणी लिहून दिल्ही त्यास सड्यातील अर्थ पहाता .....

..... डिंगणराचे लिहिणे की खोती व मुलेपण ही दोन्ही वतने पातशाहापासून करून घेतल्यावर वलंबेकरास घरोबामुले देवसकीचे कामकाज सांगोन मुलेपणाचे वतन आमचे वडिली त्यास दिल्हे ही गोष्ट दोनसे वर्षा पलिकडील आहे व पुरसीसीत लिहितात की विजापूरकराचे कारकिर्दीस खोतास कमाविसदार म्हणत व श्रींगारपुरकराचे कारकिर्दीस खोतास आधकरी म्हणत खोती हा शब्द आलीकडे शंभर वर्षात जाहाला म्हणोन त्यास येविसीची वतन पुरसीस सडीदार यास करिता काही सडीदारानी लिहिले की विजापूरचे व सींगरपूरकराचे कारकीर्दीस खोतातच मुल्ये म्हणत होते ... कमाविसदार व अधकरी हा शब्द कोणाचे लिहिण्यास नाही व डिंगणकराचे लिहिण्यास ते समई खोती हा शब्द नव्हता तेव्हा बागाईत गावी मुख्य वतन मुलेपणाचे त्याचे अगर व खोतीचा कारभार अैसे असता ते वतन आपलेवडिली वेलबकरास दिल्हे अैसे डिंगणकर म्हणतात

त्याचा दाखला सब्यात कांही गुजरला नाही यास्तव हे बोलणे कल्पनेचे दिसते.....
.....काही साक्षीदार यांचे लिहिण्यातील मार की पंत प्रतिनिधी यांचा कौल जाहाळा ते वेलेस सिरपाव डिंगणकरानी घेतला व आगरे याचे कारकीर्दीत खोतखंड डिंगणकर याणी दिल्हा व कार्तिकी पौर्णिमेच्या त्रीपुर आपले जाणोपरी डिंगणकर पाजलतात परंतु नेम नाही यैसे येकाचे बोलणे.....

.....यैसे आठ जणांचे बोलणे व वेलंबकर सेते करुन डिंगणकरास थल आलीकडे आपले जाणोपरी देतात येसे पांच जणाचे बोलीत व शिवाजी महाराजांचे कारकीर्दीत खोतान मुशाहिरा होता तो डिंगणकर घेत येसे येकाचे बोलणे व आंगरे याचे कारकीर्दीत खोतास खटपटे होते ते डिंगणकरास पावे येसे दोघांचे जवानीत आहे याचा अर्थ पहाता वेलंबकराचे वडिल नातवान खोतीचा कारभार न बोढे याजमुले खोतीचा भोगवटा डिंगणकराकडे सोमाजी डिंगणकरापासून चालत आला इतकेहि प्रकार घडले यावरुन त्या प्रांतातील चाल पहाता ते समई हलदेकरी खोत्या करीत होते त्याणी सिरपाव घेऊन खोत खंडहि दिल्हा असता त्याजकडील खोत्या निघोन दुसरे वतनदार खोत म्हणून खोत्याकडील आहेत अैसे दाखले सरकारात पहाण्यात आले तेव्हां सदरहू मजकूर डिंगणकराचे साधनावर धरावयाचा नव्हे हाली राघो हरी डिंगणकर याचे बोलणे की वेलंबकरानी सडीदारास फितऊन आपले साधन पाडिले येविसीचे पत्री बजीनस पेशजी सरकारात आणून दाखविणे आहे म्हणोन त्यास उभयता वादी याची मनसबी सुबास पडली होती ते समई नारो गोविंद वेलंबकर याणे लक्ष्मण गंगाधर गद्रे महालदार (?) यास पत्र गावकरी याजविसी लिहिले ते डिंगणकर याणी वाटेस धरुन सुभा नेऊन दाखसिले यास्तव तेथे मनसुबीचा फडशा न जाला याजकरता हरदू जण वादी हुजूर आले ते वेळेस सदरहू पत्र डिंगणकरानी आणून सरकारात दिल्हे त्याची चौकशी ते समई मनास आणता नारो गोविंद याजला सुभा आडऊन तोडीचा कतबा घेतला याजमुळे त्याणे भयभीत होऊन पत्र लिहिले होते अैसे ठरले तेव्हां सरकारांतून खोताचे वतनाची जप्ती सन ईहिदे सीतेनात करऊन हरदू जणाचे रजाबंदीचे साक्षीदार नेमून हुजूरचा कारकून पाठऊन श्री सोमेश्वर मौजे धामापूर ..... चे देवलात सन सलास सीतेनांत साक्षीदारांच्या सब्या घेतल्या त्यावरुन निवाडा होईल त्यास मान्य म्हणोन उभयता वाद्यानी राजिनामे तेथेच लिहोन दिल्हे त्या सब्या पत्राचे अन्वये पडला अैसे दिसत नाही व वादी याचा प्रकार तर आपले साधन पडावे म्हणोन उभयता वादी सडीदारास सिकवीत असतील यास्तव श्रीचे पिंडीवरुन (?) सब्या साक्षीदारानी उचलून घ्यावयाचा सिरस्ता सरकारातून चालत आहे त्या प्रो श्रीचे देवलाई सब्या जाहाल्या नारो गोविंद याचे पत्राचा दोष राहिला नाही तेव्हा सदरहू पत्राचे आगोदर सडीदारास फितावल्या या दोष राघो हरी डिंगणकर बोलतो ते प्रमाण नव्हे .. ..
.....वेलंबकर मुल्ये खोत याणी लेहून दिल्हे की आमचे वडिल वेलंबहून मौजे सिवने येथे आले ते समई मौजे मारी देवरुखा ब्राह्मण मुल्या होता तो निपुत्रीक आणि काशीस जाऊ लागला त्या वेलेस त्याणे आमचे वडिलापासून तीनसे लारी घेऊन आपल्या सर्व अधि-

कारास आमचे वडिलास ईदलशाही कारकीर्दीत दिल्ही तेव्हापासून वतन मान पानसुधा आपले वडील अनुभवीत आले सिवाजी महाराजांचे कारकीर्दीत खोती हा शद्ब जहाला त्यास आमचे गावची खोती महाराजानी आमचा पणजा विठलप्रभु मुल्या यास ..... दिल्ही त्या प्रो तो करीत असता काही वर्षे आलीकडे नातवानी मुले ..... खोतीचा कारभार सोमाजी डिंगणकर याजला सांगितला होता ..... म्हणोन वेलंबकर याणीच लिहून दिल्हे आहे..... ....वेलंबकर खोतीचे वादास खरे जाहले. डिंगणकर याणी खोती मुख्येपणाचा आपला आमल लिहून दिल्हा त्याची पुरवणी कागदोपत्री व साक्षी मुखे काहीच जाली नाही सबब डिंगणकर खोटे जाले अैसा पंचाईत मते सिध्धांत जाहाला परंतु खोतीचा भोगवटा डिंगणकराकडे सोमाजी विठल डिंगणकर यापासून चालत आला यास्तव त्याजला कागदी खोतीविशी बेदखल करावे हे ठीक दिसत नाही व डिंगणकरानी दोन वेलेस समजी पत्रे केली त्या प्रो वेलंबकर ही मान्य जाले आणि परस्परे पत्रे जाहाली आहेत या करिता निमे खोतीचे वतन डिंगणकराकडे व निमे खोतीचे वतन वेलंबकर मुल्हे खोत याजकडे या प्रो ठराव करुन मौजे मारचे मुलेपण वतनीचे निमे खोतीचे वतन मानपान सुध्धा वेलंबकर याचे याजकडे ..... चालवणे येविसी . . पत्रे. ''

(बाळाजीराम व इतर याजपासून १०,००१ रुपये हरकी घेण्यांत आली.)

पत्रांक–२१ १९ जुलै १७८५

(सुा सीत समानीन) छ १२ रमजान शके १७०७.

'' राजमंडल स्वारी ..... विा गणेश विश्वनाथ नीवाड पत्रे मोकदम मौजे तलेगी पो सिदनाथयाचे नांवे निवाडपत्र कीं तुम्ही लस्करांत येऊन विदीत केले की ..... ''

यावरून स्वारीवर असतांना सुद्धां निवाडे करीत असे दिसतें.

मोकदम तलेगी पा सिदनाथ विरुद्ध मोकदम गोलसगी पो चिमलेगी यामध्यें उभय गांवातील सीमेवरील आडमार्गाविषयीं, मार्गाचे जकातीविषयीं व सीमेविषयीं कजिया पडला. त्याचें निवाडपत्र—

'' .....त्याजवरून गोलसगीकर मोकदमास मसाला करून सरकारात आणून हरदू वादापासून मुचलके व जामीन घेऊन बाबानी मौवर गांवकरी पंचाईतीस आणावयाविसी नावनिसी लीहोन दिल्ही त्यास आणून हरदू वादापासून राजीनामे लेहून घेऊन पुरसीस केली त्याची उत्तरे हरदू बावानी दिल्यावर बावानी पंचाईतीस सीव दाखविली त्यास गोलसगीकर लिहितात कीं.....त्याजवरून पंचाईत मते मनास आणिता जकातीचा आडमार्ग तलेगी कराचा ठरला..... (हरदूवादी कागदपत्र पुरावा दाखल करूं शकले नाहींत तेव्हां दिव्य द्यावे येसे ठरले) ....

पंचाईत मते ठराव दिव्य घ्यावे ऐसे जाहाले त्यास आमचे वादे तलेगीकर (यानें प्रथम तकरीर सादर केली.)... ....याणी भेंडा (भेर्डी ?) घेऊन चालाव त्याचे पाठीमागे आम्ही घोंडे टाकीत जाऊ याप्रो कबूल होऊन राजीनामा लिहून दिल्हा.....गोलसगीकरास आज्ञा केली की तुम्ही कौल जामीन घेऊन सिवेवकर जाऊन तलेगीकर सीवेवर भेंडे घेऊन चालतील त्याचे पाठीमागून तुम्ही दगड पुरणे म्हणोन... . .....गोलसगीकर बोलले की आम्हास कोल जामीन द्यावयास मिळत नाही.....सरकारातून आज्ञा जाली की कोल जामीन मिळत नाहीं तर भेंडा घेऊन.....चालावे तलेगीकर पाठीमागून दगड पुरतील तुम्ही खरें जाहाल्यास हरकी माफ व खोटे जाहाल्यास गुन्हेगारी माफ त्याजवरून गोलसगीकर बोलिले की आम्हास साधन सूत्र नाहीं आमच्याने सिवेवरून चालवत नाहीं आम्ही तलेगिकरास योजित पत्र लेहून देतो....."

तलेगीराकडून १५० रुपये हरकी म्हणून घेतली स्वारीत पोता जमा (झाले असत). जाले असत.

जकात आडमार्ग :— " .....मौजे (तलेगी) मजकूरचे सिवेंतील आडमार्ग मौजे कुडुंगी पा मुलवाड या गांवावरून कसबे चिमलग्याकडे पूर्वापार जात आहे त्यास सिधनाथ परगण्याची माहाल जकात आम्हाकडे चालत असता (= तलेगीराकडे).....मौजे गोलसगी पा चिमलगे येथील मोकदम आपली सीव म्हणोन आडमार्गाचे जकातीस कज्या करून "

पत्रांक—२२ १ मार्च १७८६.

(सुासीत समानीन) छ २९ माहे रबिलाखर.

(सुरु सीत समानीन) छ २९ माहे रबिलाखर सिदोजी बिन गगाजी दगडया पाटील मोकदम मौजे तुलसी पा भोसे याचा व महीमाजी बिन मानाजी गव्हाण्या याचा मौजे मजकूरचे पाटिलकी विसी कजीया लागोन सत्र इहिदे सबैन मया व आलफचे साली हुजूर पुण्याचे मुकामी मनसुबी पडली हरदूजणानी आपलाल्या तकरीरा पुरसीसाचे उत्तरे लिहून देऊन साधकाचे कागद पत्र दाखविले वर्तणुकेस जामीन दगडयानी मुलतानजी पाटील मौजे बोडले पो अकलूज यास गव्हाणे याने लक्ष्मण वा पिराजी पाटील मोकदम मौजे खेड पा भोसे यास दिले उपरांत साथीदाराच्या सडया घ्यावयाकरिता सरकारातून लक्ष्मण रुद्र कारकून नेमून दिल्हे त्याचे विधमाने सडीदारानी क्षेत्रनीस नरसीपूर येथे श्री देवलाई सत्योत्तर सड्या लेहून देऊन त्रीरात्रीचे नेमास छत्तीस आसामी पार पडिले त्यापैकी वजा क्रियाबाल आसामी दाहा बाकी आसामीसर्वास यांच्या सड्या व सदरहू सड्या जाल्याचे..... लक्ष्मण रुद्र कारकून यास समजल्यावर त्याणी चौकसी करिता तेरा आसामी गावकरी याणी सभा केल्याच्या जबान्या लिहून दिल्या त्याजवरून पेशजी मोरोहरि याणी मनास आणून दगड्या खोटा....ठरऊन गव्हाणे या सन सीत सबैन मया व अलफचे

साली सरकारचे निवत पत्र करून देविले परंतु दरोबस्त मोकदमी आमची दगड्याची असता आमचे साधन सूत्राचा लोप करुन गव्हाण्यास निवाडपत्र करुन देविले याची चौकसी पुनः जाली पाहिजे म्हणून दगड्या आजपर्यंत नेहमी हुजूर फिर्याद करीतच आहे यास्तव मनसुबी प्रगरणी पेशजीचे कागदपत्र हुजूर दसरी आहेत ते पाहता दगड्याचे लिहिण्यात.....मोकदमी पुरातन आपली.

.....रत्नोजी गव्हाणीत जाहाला तेव्हांपासून गव्हाणे आडनाव पडले
(११ बंद विस्तृत माहिती.)--(सारांश : —) गव्हाण्यास पुरातन आपले मोकदमी ऐसे म्हणावयास समध नाही पुरातन मोकदमी दगडयाची म्हणून हाली दरोबस्त मोकदमी दगडयाकडे चालवावी तरी रत्नोजी पासून महीमाजी बिन मानाजी गव्हाण्या पावेतोच्यार डोया मोकदमी गव्हाणे याणी चालऊन कस्त मेहनत करुन पांढरीची चाकरी केली यास्तव वडिलपण आधी दगडयाची व याचे मागे निमे पाटीलकीचे वतन धाकुलपण गव्हाण्यानी व याच अन्वये मानपान उभयतानी घ्यावयाचे. ..... येणेप्रमाणे ठराव केला त्याप्रमाणे गव्हाणे याणी सवादपत्र लेहून देऊन वर्तावे ते न करिता गैर हाजीर जाहाले सबब त्याचा जामीन लक्षुमण.....मोकदम मौजे खेड.....याजला हुजूर आणून गव्हाणे याजला हाजीर करुन त्याचे वर्तणुकेचा जाब करणे म्हणोन आज्ञा जाहाली त्यावरुन लक्ष्मण मजकूर गव्हाणे याच्या शोधास गेला परंतु गव्हाणे याचा शोध न लागे यास्तव गव्हाणे पाटील याचे वर्तणुकेविसीचे येजीत पत्र सदरहू ठरावाचे दगडयाचे नावे शेलका मजकूर याजकडी लेहून देवून व पेशजीचे... .....निवाडपत्र सरकारातून गव्हाणे याचे नावे जाहाले आहे तें रद करुन ही नीवाडपत्रे सादर केली असेत....."

पत्रांक २३ ८ मार्च १७९२

(सुा इसने तिसेन) छ १४ माहे रजब —

रामचंद्र सिवाजी व महिपत नारायण कुलकर्णी मौजे चिंचोडि पो। नेवासे यास निवाडपत्र करून दिले की तुमचा व गोपालजी निवाजी व निंबाजी अनंत कुलकर्णी मौजे मजकूर याचा भाऊपणाविसी मौजे मजकूरचे कुलकर्णाचे विभागाविसी कजिया लागोन मनसुबी हुजूर पडली त्यास हरदू वाद्यात आपल्याला तकरीरा व पुरसीसा लेहून देऊन साधनाचे कागदपत्र दाखविले व मौजे मजकूरचे पांढरीच्या सडया श्री जेजुरीच्या कासवावर पंचरात्रीचे नेमाने घेतल्या त्याजवरून मोरो हरी याणी अनाजी सिवाजी व महिपत नारायण याचे हातास टिपऱ्या लाऊन बहूत तसदी दिल्ही याजमुळें महिपत नारायण याच्या हाताच्या शिरा आखडून बोटे वाकडी जाली ती अद्यापवर तसीच आहेत या प्रो तुम्ही वर निग्रह करून निबाजी विठ्ठल व निंबाजी अनंत याजला दरोबस्त वतनाचीं पत्रें सन तिसा सबैनचे सालीं करून देविली सबब तेव्हापासून तुम्ही हुजूर फिर्याद करून नेहमीं राहून लिहून दिल्हे की श्री जेजुरीचे कासवावर सडीदाराच्या सड्या

घेतल्या त्यापो बेवीस असामी आम्हाकडील व पंधरा असामी वाद्याकडील अशी निवड सडिदाराची करून याज पो ज्यास क्रिया लागेल त्याचा पक्ष खोटा अशा करार करून पंचरात्रीचे नेमानें सडीदाराकडून क्रिया करविली त्यास दोहोकडील सडीदार नेमास पार पाडिले असे. आम्हा हरदू वाद्यापासून लेहून घेतले तेव्हा जेजुरीकर थळकरी शेला पागोटे मागो लागले याजला आम्ही दोघे वादी खरे जालो याजकरिता आम्हा दोघाकडून शेले पागोटी मोरो हरी याणी देविली असता पुढें महादाजी सिंदे याजकडील बाळाजी गोविंद यांचे भिडेमुळें मोरो हरी याणी वाद्याचे अगत्य धरून हरदू निंबाजी याचे वडिलाची तीन जीत येजीत पत्रे व सरकारचे निवाडपत्र वगैरे आमची साधने बहूत असता त्याचा लोप करुन वाद्यापासून मनस्वी पैका खाऊन आम्हावर जबरदस्ती केली आणि हरदू निबाजी याजला सरकारची निवाडपत्रे करुन देविली त्याची पुन्हा वाजवींचे रुईनें चौकशी करुन फडशा केला पाहिजे म्हणोन या अन्वये तपसीलवार मजकूर लेहून दिल्हा त्याजवरुन मागणी दरोबस्त कुलकर्ण हरदू निंबाजी याजकडे चालत होते त्याची जप्ती सन सलास समानीनचे साली करून पूर्वी घाटसीरसचे पारी व नारो बाबाजी व मोरो हरी याचे विद्यमाने येकूण ३ वेळा निवाडे जाहल्याचे कागदपत्र सरकारदप्तरी आहेत त्याची चौकशी पंचाईत मते करिता.....

.....या प्रो सब्यांत दाखला गुजरला असता पंधरा असामीनी अनाजी सिवाजी व महिपत नारायेण हे हरदू निंबाजीचे वंशभाऊ नव्हते जडे खरे म्हटले हेच बलवतर धरावे तर कांही सडीदारास निंबाजी विठल याणी पैका देऊन आपलेसे केले आहेत असे तुमचे बोलणे पडले त्याचा विचार करिता रामचंद्र सिवाजी व महिपत नारायण हे आमचे येकजदी भाऊ नव्हत असी तुम्हीं साक्ष देणे येविसी हरकोणाचा उपद्रव तुम्हास लागल्यास तो आपण निवारु ऐसा मौजे मारचे माहारासी करार करून सदरहू अन्वये त्याचे नावे निंबाजी विठल याणी कागद लेहून देऊन पांचशे रुो त्याजला लाच देऊन त्याचा रोखा कर्जाऊ म्हणोन लौकिकार्य लेहून घेतला त्याची चौकसी करिता महाराचे नावे.....निंबाजी विठल याणी आपले स्वदस्तूरचा कागद लेहून दिल्हा तोच कागद व जीनस.....तो सरकारात दप्तरी आहे तेव्हां बरकड सडीदारास निंबाजी विठल याणी लाच देऊन आपलेसे केले असे तुमचे लिहिणे आहे ते लटके म्हणता येत नाही तेव्हा चौदा आसामीचें बोलणे हरदू निंबाजी साधनास कसे धरावे तथापी चवदा आसामी क्रियेस पार पडिले सबब हरदू निंबाजीचे साधनावर धरावे तर दोघेहि रंगो मुराराचे वंशीचे भाऊ म्हणून बोर गावास येऊन निमे निम कुलकर्ण तुमचे व हरदू निंबाजीचे वडील करीत आले व परस्पर येकमेकाची सुतके धरीत आले आलीकडे हरदू निंबाजी अनाजी कडील धरीत नाही व अनाजी हरदू निंबाजीकडील धरतात त्याप्रो बहुतेक सडीदार याणी लेहून त्या आसामी व सदरहू चवदा असामी हे सर्व सडीदार पंच रात्रीचे नेमास पार पडलेत तेव्हा दोघेहि वादे खरे व्हावे या अन्वये सब्यांतील साधक आहे.....

.....

(पुराव्याचें सूक्ष्म विवरण).....रामचंद्र सिवाजी व महिपत नारायेण हे आपले घरांत चोरुन

स्नानसंध्या करून कपाळाची गंधे पुसुन आम्हाकडील सुतके धरितो असी लटकीच कुभांड करितात..... याजवरुन पहाता लिखित मुक्त साक्षीनसी तुमचा पक्ष बलवतर स्पष्ट दिसतो..... त्याजवरुन पेशजी नारो बाबाजी याणी तुमचे वडिलाचे नावे पत्रे करून देविली ती योग्य आहेत असे जाहाले त्या दिलान्वयावरून रामचंद्र सिवाजी व महिपतराव नारायण हे आपले वंशभाऊ नव्हत असे गोपाळ निंबाजी व निंबाजी अनंत म्हणत होते त्यासी ते खोटे पडले... .. तुम्ही..... मौजे मजकूरचे कुलकर्णाचे निमे वतनाचे विभागी खरे जाहाला यास्तव गोपाल निंबाजी याचा बाप निंबाजी विठल व निंबाजी अनंत याचे नावे पेशजी सन तिसा सबैन मया व अलफचे साली दरोबस्त कुलकर्णाची पत्रे रामशास्त्री याचे संमती सिवाय मोरो हरी याणी करुन देविली याचे संमतीसिवाय मोरो हरी याणी करुन देविली ती रद्द करुन हे पत्र तुम्हास सादर केले असे.....

(विजयी पक्षाकडून ६०१ रुो हरकी घेण्यांत आली)

पत्रांक–२४ १७८५ (?)*

मौजे हेदवी ता॥ गुहागर ता॥ अंजनवेल येथील महाजन जोगळेकर बंधु यामध्यें आपसांत अपुत्र बंधुच्या विभागाविषयीं आणि दाहिजा ठिकाणाविषयीं वाद लागला. सडी घेण्याविषयींचा त्या वादांतील पुढील उतारा महत्त्वाचा आहे. विजयी पक्षाकडून ५०१ रुपये हरकी घेण्यांत आली. " .....कजिया करु लागले यास्तव हुजूर आले या अन्वये लेहून देऊन आपले साधनाचे कागद असल दाहा व नकला तीन एकूण तेरा पत्रे दाखविली नंतर हरदू वाद्यापासून जमान घेऊन दोघा वाद्यांचे रजाबंदीने साक्षीदार आ॥ ३७ सततीस याची यादी लेहून घेऊन साक्षीदारास पुसावयाची कलम बंदीची यादी देऊन सिवाजी गोविंद कारकून व सुभा अंजनवेल येथील कारकून श्री वेलणेश्वरी पाठऊन तेथून सड्याचे वीस आसामीच्या यादी प्रमाणे प्रथकारे घेऊन हुजूर आणिल्या व तेरा आसामी सड्या पुण्यात जाहाल्या त्या सर्व साधनाचा सारांश पहाता.....श्रीमंत कैलासवासी शिवाजी महाराज यांचे कारकीर्दीत दाहीजे जमाबंदीत धरून मुशाहिरा केला..... "

पत्रांक–२५ २१ फेब्रुवारी १७६७

पेशवादप्तर घडणीविभाग.

रुमाल नं. ४३ पैकी वतनपत्रें यांतून पुढील नकल घेतली आहे.

राजमंडल स्वारी राजश्री पंतप्रधान सुरु सबा (सीतेन) मया व आलफ.....

* मूळ दप्तरक्रमावरून असावी.

छ २१ रमजान वेंकाजी सखाजी उपनाम कटारे गोत्र भारद्वाज सूत्र आस्वलायन यास दिल्हे वतनपत्र ऐसे जे. शषो नारायेण याणी हुजूर पुण्याचे मुकामीं येऊन विनंती केली की तुम्ही कुटुंबवत्सल आहा कुटुंबाचे योगक्षेम चालला पाहिजे यास्तव मौजे कोन्हाली पा॥ म्हानवड प्रा॥ विजापूर येथील नाईकीचे वतन प्राचीन कोणाचे नवते गावाची लावणी संचणी पाटील कुलकर्णी याच्याने न होय यास्तव पाटील कुलकर्णी याणी आत्मसंतोषे जमीदाराचे विद्यमानें मौजे मजकूरचे नाईकीचे वतन देऊन महजर करून दिल्हा आहे त्याप्रमाणे सरकारातून करार करून देऊन भोगवटी यास पत्रे करून दिल्ही पाहिजेत म्हणोन त्याजवरून मनास आणिता तुम्ही कुटुंबवत्सल आहा तुमचे कुटुंबाचा योगक्षेम चालिला पाहिजे म्हणोन तुम्हावर कृपाळू होऊन मौजे मजकूर येथील नाईकीचे वतनाचा महजर करून आणिला व तो पाहून त्याप्रमाणें मजमाचा मजमून महजर व तेरीख छ ११ जिल्हेज शके १६८१ प्रमाथीनाम संवत्सरे श्रावण शु॥ त्रयोदसी इंदुवासरे मन ११६९ सीतेन मया व अलफ ते दिनी दर जागा ठाणे तेलसींग पा॥ हानवड सरकार हवेली प्रा॥ विजापूर हजीर मजालसी—

दिवाण

गंगोजी वागमारे सुभेदार
दि॥ श्रीमंत राजश्री पंतप्रतिनिधि.

राजश्री बापुजी मोरेश्वर
मजमदार नि॥ श्रीमंत
राजश्री येमाजीपंत आणा
रा॥ महिपतराव जिवाजी
फडणीस.

जागीर देसाई देशपांडे जमीनदार भोवरगांवकर पाटील व कुलकर्णी समस्त देव व बारा बलुते मौजे कोन्हाली प्रा॥ मजकूर,

चैना गौडा पाटील..... विकलम शेषो केशव
.....व कृष्णो कुलकर्णी .....
रखमाजी कुलकर्णी मौजे .....
तेलसंगी निशाण नांगर..... .....
(गौड पाटील व कुलकर्णी यांचीं
नांवे यापुढें दिलीं आहेत.)
.....
या समस्त विद्यमाने लिहिला महजर ऐसाजे.....
(नेहमीप्रमाणें महजर लिहिण्यांत आला आहे. शेवटास बलुत्यांचीं नांवें घातलीं आहेत.)
.....
.....येणेप्रमाणें महजराचा मजमून पाहून त्याप्रो मौजे मजकूरचे नाईकीचे वतन करार करून दिल्हे असे..... .....सेरणी रु. १०१ एकसे एक करार केले ते सरकारात पोता जमा जाहले असेत म्हणोन नांवेची.....सनद १.

APPENDIX—B

Section—III

Letters of the Chief Justice Ramashastri.

क्रमांक–१ सु. ११६१
पे. द. सं. नि. कागद, इ. १७६०।६१
रु. नं. ११

श्री

राजेश्री शंकरभाऊ देशमूख व गमाजी देशमूख व रावजी नानाजी व माधवराव देशपांडे पा॥ संगमनेर यासी प्रती रामशास्त्री असीर्वाद सुहूर सन ईहिदे सीतेन मया व अलफ संकराजी बिन सुलतानजी थोरांत मौजे उकलगांव ता॥ बेलापूर याचा वडिल सुभानजी वलद पदाजी यास लाडजी बिन भवानजी थोरात मौजे मजकूर याचा वडिल गणजी वलद सूर्याजी याणे आपले निमे मोकदमीपैकी निमे मोकदमी सवा आठसे रुपयासी विकंत दिल्ही म्हणोन कागद देशमुखाचे सिकेनसी व देशपांडे याचे दस्तक व भवर गांवच्या साक्षीनसी जाहला आहे त्याबद्दल हरदो जणाचा कजिया होऊन मनसुकी हुजूर पडिली आहे त्याचे साक्षीबदल तुम्हास हुजूर यावयाची आज्ञा केली असे तरी येणे तुम्हास यावयासी आट चार दिवस लागत–असीले तरी हा कागद जाहालीयास येकूण हातर वर्शे जाहाली तोपर्यंत कागद होता कोणा जवल संकराजीचे हातास कोणापासून कधी आला रुपये सवा आठसे करारप्रो लाडजीच्या वडिलास पावले कीं न पावले पत्रापासून आजीपर्यंत वतनाचा भोगवटा कसकसा चालत आला व येविसी कागदपत्र तुम्हाजवल काय कसकसे आहेत ते काकदावर गावच्या वळुतेचे साक्षी व गावच्या कुलकर्णाचे बी कलम व्हावयासी कारण काये हे सविस्तर *येथातत्य सत्योतर लेहून पाठवणे.

क्रमांक—२ सु. ११७० रजब २७
पे. द. स. नि. कागद. श. १६९१ का. व. १४
रु. नं. ११ इ. १७६९ नोव्हेंबर

श्री

तालीक

वेदशास्त्र संपन्न राजश्री रामशास्त्री

स्वामीचे सेवेसी—

विद्यार्थी माधवराव बलाल प्रधान नमस्कार विनंति उपरी येथील कुशल जाणून स्वकीये कुशल लिहीत असीले पाहिजे विशेष सदासिव नाईक सरदेसाई प्रा॥ राजापूर याणी हुजूर विदीत

* येथून अक्षर निराळ्या वळणाचे.

केले की शामलाकडे आपण कांहीं पत्रे पाठविलीम्हणोन सरसुभाहून हुजूर समजाविले याजकरिता याची पूर्ती चौकसी करावी तोपर्यंत आपण पुण्यातच राहतो म्हणोन त्यावरून हे पत्र आपणास लिहिले आहे तरी येविसीची पूर्ती चौकसी करुन मनास आणोन ठेवणे खासी स्वारी पुण्यास आलीयावर फडशा केला जाईल रा छ २७ रजब सुरु सबैन मया अलफ ×बहुत काय लिहिणे हे विनंति.

क्रमांक—३

पे. द. सं. नि. कागद.

रु. नं. ११

श्रीमंत प्रभुवर्य राजश्री... ..रावसाहेब यासी—

प्रती रामशास्त्री आसीर्वाद विनंति तागाईत छ १० जिल्हेज पावेतो वर्तमान यथास्थित असो विशेष छ २८ सवालचे पत्र पाठवले तेथे (दोन तीन शब्द कागद फाटल्याचे गेलेत) +++याणे सुरापान करून सई देशमुखीण प्रा चिकोडी ईजपाशी बदकर्म केले या प्रो मुद्यास धरिला त्याजवरून तो गुन्हेगारीचे दाहा हजार रु. सरकारात द्यावयास मान्य जाला यास्तव उभयतां तुम्हाकडे पाठविली आहेत तरी याजपासून गुन्हेगारी ज्याजती साधेल तेथवर साधावी न साधे तरी सदरहू दहा हजार रुपयाचा निशा घेऊन कोणास किती ते प्रायश्चित द्यावे म्हणून आज्ञा त्याजवरून बालाजीस आणून रुबरु पुरसीस केली तेव्हां अकर्म केले यैसे कबूल जाला परंतु सुरापान आपल्यास घडले नाहीं सईचे (बाधणे ते माझेही देशी!) माझी फजिती जाहाल्यास आपला वाद सहजच सिद्धीस गेला यास्तव त्याणी आम्हा न कलत +++++ सरकारच्या माणसानी आपल्यास धरिलें तेव्हां कटाले जवल आणून ठेविली ते सरकारच्या माणसास सांपडली त्याजवरून मजला मारझोड सरकारातून केली त्या धास्तीने जैसे मागतीले तैसे लेहून दिल्हे परंतु सुरापान मजपासून घडले नाही येविसी मी तप्त दिव्य करितो यैसे बोलला त्याजवर शास्त्रार्थ पाहाता व्यभिचाराचे प्रायश्चित थोडक्यात होईल परंतु सुरपानाचे प्रायश्चित्य दुर्घट आहे तेव्हां ही चौकशी खातरनिशेची असावी याजकरितां विनंति लिहिली आहे तरी बालाजी सुरापान करितो यैसे मुदे धरावयास सरकारातून जे ग्रहस्त गेले होते ते विश्वासुक दुसरे याचे बोलीने लोभावार न जात आणि मुदेही प्रत्यक्ष हेचे दिकत सापडले अतापर ही चौकशी करावयाचे कारण राहीलेच नाहीं ऐसी स्वामीची खातर जमा जाली असील्यास तैसेच विस्तार लेहावैयाची आशा करावी सुरापानाचे प्रायश्चित कठीण आणि हा जातीचा ब्राह्मण यास्तव चौकसी चांगली असावी श्रुतहोय * हे विनंती.

× अक्षर निराळे माधवरावाचें असावें. * रामशास्त्रींचे हस्ताक्षर.

क्रमांक—४
पे. द. सं. नि. कागद.
रु. नं. ११

वेदशास्त्र संपन्न राजश्री बाळकृष्णशास्त्री यासी प्रती रामशास्त्री नमस्कार विनंति गणेश हरी खांडेकर व त्रिंबक हरी खांडेकर यांचा विचार करावा म्हणोन आपणास सांगितले होते त्यावरून याचे पहिले कागद हरी दामोदर यांकडील आपल्या विचारे जे कागद उभयता बाबांचे जाहाले होते ते मनास आणिले त्यावरून त्रिंबक हरी याचा राजीनामा जाहाला त्याप्रमाणे गणेश हरी याचाहि राजीनामा घेतला ते समई उभयेतांचा विचार विलेस लावावा तरी (उ) भयेतास प्रायश्चितामुले तट पडिला त्यावरी श्रीमंतांचे आज्ञेवरून तुमच्या विच्यारे त्याची शुद्धता जाहाली आलीकडे श्रीमंतांची आज्ञा राजश्री त्रिंबक विनायक यास जाहाली कीं तुम्ही पंचाईतामध्यें बसोन उभयेतांचा मजकूर विलेस लावणे त्यावरून आम्ही व त्रिंबक विनायक रंग महालांत बसोन उभयता बाबास बलाऊन आणिले आणि सांगितले जे तुमचा वाटपाचा कर्जाया विलेस लावावा लागतो या (स्त) व आपलाल्या यादी करार करून देणे म्हणोन आज्ञा केली त्यास गणेश हरी बोलिले की जुना कर्जबार जाला आहे त्याचा फडशा जाहाल्या वांचून आपण यादी देत नाही त्यावरून राजश्री गंगाधरपंत सर देशमुख या (ही) सांगिले कीं गणेश हरी सुधामत ऐकत नाहीं म्हणोन श्रीमंतास विदीत करणें त्यावरून गंगाधरपंत याणी आम्हास सांगितले जे वेदशास्त्र संपन्न बाळकृष्णशास्त्री हे आपल्यास भेटलें होते आणि बोलिले जे हा न्याये आम्ही तुम्ही बैसोन विचारीला आहे परंतु त्याचे कागदपत्र जे असतील ते आम्हाकडे पाठऊन त्याचा विचार आम्ही विलेस लाऊ म्हणोन सांगितले त्यावरून त्याचे कागदपत्र आम्हापासी होते त्याचे फेरीस्त धालने आपल्याकडेस पाठविले आहेत फेरिस्ताप्रमाणे पाहोन घ्यावे * इत्यलं.

क्रमांक—५
पे. द. सं. नि. कागद.
रु. नं. ११ इ. १७७१ (?)

श्री

तालीक

श्रीमंत प्रभुवर्य राजश्री.....दादा
यासी

प्रति रामशास्त्री आसीर्वाद विनंति ता। छ २२ मोहरमपर्यंत वर्तमान येथास्थित असे विशेष भडिसवले याचा व कवठेकर याचा मौजे वाटद ता। सैतवडे येथील खोतीच्या वतनाचा कजिया आहे त्याची मनसुफी आम्हापासी आजी दोन तीन वर्षें होत आहे त्यास हरदो बापाही

* रामशास्त्रीचे हस्ताक्षर.

आपले स्वसंतोशे साक्षीदार लेहून दिल्हे व त्यांच्याच राजीमते सरकारचा कारकून कराले पाठऊन तेथील देशपांडे याच्या गुजरातीन श्री कृष्णेत साक्षी घेतल्या त्यात भडिसवले यांचे साधन कमी पडिले त्यावरून कारकुनाने प्रतिपक्षाने सख्या साक्षी घेतल्या यैसे भडिसवले बोलो लागले तेव्हा त्यास सांगितले की कराडिच्या देशपांडे याच्या गुजररातीने श्री कृष्णेत सख्या जाहाल्या आहेत त्यास किमपि गुंता नाही तथापि तुमचा संशय असीला तरी फिरोन साक्षीदार आणून चौकसी करून व तुम्हापासी कागदपत्र प्राचीन असीले तरी आणून देणे त्यावरून येक दोन कागद आणून दाखविले तेव्हा त्यास सांगितले की श्रीमंताची स्वारी पुण्यास आलीयावर ये मनसुफीचा फडशा होईल तूर्त तुम्ही घरास जाणे घरास म्हणून निरोप घेऊन गेलो ते आपणाकडे जाऊन गैरबाका विनंति करून राजश्री संकराजी केशव याजकडे सदरहू मनसुफीचे कागदपत्र बावयाचे पत्र आणिले त्या पत्रावर विनंति आहे ती खाशा दस्तुरची होय किवा नव्हे याचा संदेह पडला यास्तव वजीनस पत्रच पाठविले आहे त्यास आम्हापासी मनसुफीचा फडशा होणे तो कोणाचा संकोच न करिता करीत असतो तेथे मोरो हरी याची गणना काय आहे तथापि ते मनसुफीस संदेह स्वामीस असिला तरी पुण्यास कारभारी व मातबर मुळदी आहेत त्यास आज्ञा जाहाली याने फडशा करतील परंतु हुजूर न्याय पडिला त्याचे कागदपत्र माहाली रवाना करावयाची चाल आजी तागाईत नाही याजकरिता विनंति लिहिली आहे आज्ञा होईल त्याप्रो वर्तणुक करू श्रुत होये.

(पहा निवाडपत्रे क्रमांक ३१; २०—१—१७७३ मधील निर्णय पत्र. याच मजकुराचे नाना फडणविसाच्या नांवचेहि एक पत्र आहे).

क्रमांक—६

पे. द. सं. नि. कागद.

रु. नं. ११

श्री

मसुदा रद अपे.

राजश्री राघोजी आंगरे सरखेल

यासी

प्रती रामशास्त्री आसीर्वाद उपरी येथील कुशल जाणोन स्वकीये कुशल लेखन करीत गेले पाहिजे विशेष माहादाजी बलाल दांडेकर यांचा कज्या तुम्हा जवल पडिला होता त्याचा फडशा येथास्थित न होये म्हणून माहादाजी बलाल अतीताईपणावर येऊन रागे भरून सीखा तोडली आणि धोत्र फाडून कुपीत लावला त्या दोषाचे प्रायश्चीत दिल्याविना त्यासी पंग्ती व्यवहार करणार नाही म्हणोन कांही ब्राह्मणानी आग्रह केला यास्तव माहादाजीपंत हुजूर फिर्याद आला त्याचे परिहाराविसी पेशजी तुम्हापासी पत्रे लिहिली होती परंतु फडशा न जाला कंठी सूत्र

रागाचे वेलेस त्याग केले असल्यास त्याचा दोश कांही नाही परंतु दंड कमंडल धार केला होता की नाही हे तपसीलवार लिहून पाठवणे.

क्रमांक–७ सु. ११९० मोहरम ७
पारसनीस दप्तर शु. १७११ आश्वि. शु. ९
डेक्कन कॉलेज पुणे. इ. १७८९ सप्टं २७.

पो छ ७ मोहरम आश्वीन तिसैन.

रोजचे वर्तमान रामराव चिटणीस यासी लक्ष्मणराव गोविंद मल्हार रामराव याणी पुणीयाहून लिहिले ते–

पुा सेवेसी विज्ञापना पेणकर ब्राह्मणानी वेदशास्त्र संपन्न शास्त्री बाबांचे घरी उपोषण केले ते परवा लिहून पाठविलेच आहे. राजश्री नानानी व तात्यानी निरोप ब्राम्हणास पाठविला त्याजवरून व चहूं दिवशीं काय ते सांगू म्हणोन सागून पाठविले. त्याजवर शास्त्रीबाबानी आपले घरी त्रिंबकशास्त्री तिमगकच्यार्य दादाशास्त्री व आणखी दोन चार असे बोलाऊन आमचे घरी ब्राह्मणानी उपोषण केले तुम्ही सारे शास्त्री स्वस्थ सरकार स्वस्थ याचे कारण काय आम्ही सायंकाल परियंत उपोषण करावे तुम्ही सर्वानी मनास येतील तेथे सभा कराव्या वलगना कराव्या हे काय प्रभूचे म्ह(ण)णे आमची ज्ञाती कोण हे म्हणे याचा निश्चय जाला पाहिजे याजवरून दोन च्यार ग्रंथ काढून दादाशास्त्री यास विच्यारिले त्याजवरून ते हेच संस्कारी म्हणू लागले तेव्हा हे चांद्रसेनी दालम्य हे सिध केले दादाशास्त्री याचे तोंडानेहि चांद्रसेनी असे म्हणविले तेव्हां आनाचार यात म्हणूं लागले. त्याजवर शास्त्रीबाबानी उत्तर केले तुम्ही यास म्हणता वेदोक्त करूं नका, शाली ग्राम पूजा करूं नका होम हावन करूं नका तेव्हां करिता मग अनाचार तो कसा तेव्हां कोंकण मावळ बहूत अनाचार त्याजवर पुण्यातच पनास हजार ब्राह्मण आहेत तेहि आचार शुद्ध आहेत की काय, म्हणून ते ब्राह्मण न्हेसेहोत नाही, त्यात त्याणी आनाचार मोडून व्यवहार प्रायश्चित त्याचे ते करितात तुम्हास कोठे विचारतात तेव्हा दादाशास्त्री कुंठीत जाहाले. त्याजवर त्यास विच्यारीले हे चांद्रसेनीय खरे. तेव्हां खरे असें बोलले. याप्रमाणें नानास चिठी लेहून द्या म्हटल्यावर आपण वडील लिहून द्यावे असें बोलले त्याप्रमाणें परवाचे दिवशीं जाहाले तात्या केवल डोईवर घेऊन करा जाता शास्त्री व नाना याजपुढें होत नाही असे तूर्त पडले आहे पुढें होईल ते लेहूं शंकरराव याजकडील प्रती आणून लौकर पाठवावी वरकड शंकराच्यार्य याचे पर्याय स्वामीनी लिहा ते खरेच आहेत येक ग्रंथमात्र थोरले जागचा दाखल्यास येईल. वरकड येथे ठरले ते खरे. आपले घरी ग्रंथ आहेत त्यांत कांहीं उपयोगी असतील ते पाठवावे ताडपत्राचे शयाद्री खंडाविसी लिहिले त्यास ते वेलेस ते कांहीं घेतले नाही असें स्मरणांत आहे शेवेसी श्रुत होय हे विज्ञापना.

क्रमांक—८ सु. ११९० सफर १
पारसनीस दप्तर, श. १७११ का. शु. ३
डेक्कन कॉलेज, पुणे. इ. १७८९ आक्टो. २१

रोजचे वर्तमान रामराव चिटणीस यासी लक्ष्मणराव गोविंद मल्हार रामराव याणी पुणीयाहून लिहिले ते पत्र ग्रामण्याविषई.

पुा सेवेसी विज्ञापना ग्रामण्याचा जाहाला मजकूर वरचेवर लिहिलाच आहे. आलीकडे पहिली याद जाहली, त्यात एकदोन कलमे उणी करून सांगण्याविसी कलमे कमी करून याद पाठविली, शास्त्री बाबानी पाहूनहिचतरी कशास सांगावी, सांगणेच तरी याप्रमाणे सांगाल म्हणोन त्याच यादीवर पांच सात कलमे आणखी आपले मते लिहून देऊन याद माघारी पाठविली, यादीचे सांगणे माझे नव्हे चार ढलाईत व दोन कारकून घरोघर ताकीद करून करवावे आमचे सांगणे शास्त्राचेरीज नाही शास्त्रारीष्ट असले ते सांगू. त्यावरून ती याद तात्या-कडून नानाकडे आली. नानानी कानावर हात ठेविला याद आम्हाकडे आणावयाचे प्रयोजन नाही. तुमचे चितास येईल त्याप्रमाणे सांगा म्हणोन माघारी पाठविली. नंतर दुसरे दिवशी शरीरास आर्शाचे व्यथेने ग्रस्थ केले आहे. त्याजवरून तात्यास बोलाऊन आणून सांगितले कीं आमचे आंगी स्वामीत्व असता अन्यायें आम्ही शास्त्रारीत्य सांगत नाही म्हणोन दोश आम्हासच बाधला बाधतो की काय न कळे आसे बोलले. त्यावरून हे ही सर्व होऊन बहुत विचारात पडिले. आपा व दादोपंत मराठे व गंगाधर दीक्षित गोडबोले व माहाला दीक्षित बसोन तसे विचार करिता कसे करावे म्हणोन उभयेतास विचारले त्याणीहि सांगावे ते साफ सांगितले या आग्रहात जीव नाही जो जो तुम्ही आग्रह करीता तो तो वेद त्याचे घरात घालता आसे होते याचा विचार करावा पूर्ववत चालते तसे चालवावे असे मोघम परवानगी देऊन चालते करावे वरकड हे च्यांद्रसेनी खरे यास ती कर्माचा अधिकार किंवहुना येक प्रतिग्रह मात्र करून ये वरकड पाचहि कर्मे यास उक्त आहेत असे बोलल्या नंतर सर्द होऊन विचारात पडले आपा शास्त्रीहि आणून बहुना प्रकारे विचार करिता ज्या तोंडे नका म्हणतो त्या तोंडे करा कसे म्हणावे. हेच अडचण येऊन पडली त्यात आलीकडे शास्त्री बाबासहि समाधान नाही याजमुळे स्तब्द आहे. आज त्रितीयेस गर्भादानाचा सोहाला करून पंचमी सप्तमीस गंगास्नानास जावे असे ठरले, नाना बोलावयास (?) जाणार होते ते हसील. वैशाखमासी जाणार दिक्षीत संबंधी जावसाल मोघमच बोलल्यावर पडला आहे जाण्याचे गडबडीत काय करणेतेकरा म्हणायचे ते आज उद्या पुसोन घेऊन होईल ते मागाहून लिहू रा छ १ सफर हे विज्ञापना.

क्रमांक--९ सु. ११९० रविलावल २४
पारनीस दप्तर. श. १७११ मार्ग. व. ११
डेक्कन कॉलेज, पुणे. इ. १७८९ डिसें. १२

पो छ २७ रोावल मार्गसीर्ष तिसैन रोजचे वर्तमान रामराव

चिटणीस यासी लक्ष्मणराव गोविंद मल्हार रामराव याणी पुणी-
याहून लिहिले ते प्रभू चांद्रसेनीय ज्ञाती ग्रामण्य चालले ते विसीचे

पुा सेवेसी विज्ञापना शास्त्रीयाचा आधीकार बाबा मागे आपणाकडे असावा म्हणोन आयाशास्त्री याणी पर्याये करून नानाजवल उल्लेख केला व हे प्रकर्ण आपल्याकडे सांगण्याविसी बोलले मध्यस्तरी त्या बोलविले असता रुबरुतर त्यास्पष्टच उतर जाले की हा विषय तुमचा नव्हे तुम्हास समजत नाही मध्यस्ताजवळहि उत्तर जाहाले की हे द्राविड्याचा विशय नव्हे इतकी समजण्यास नाही ते शास्त्राती बोलतात तुम्ही आजचीत सांगणार ते कैसे ऐकतील आम्हास गैरवाजवी कर्तव्य नाही. वाईट करीत असेल त्यास चांगले कर मार्गानी करा म्हणोन सांगावे ते चांगले येथाशास्त्रकिरतात त्यास वाईट करा म्हणे आमचे वस्तू होणार नाही आम्हास चार पंडित बसऊन येथाशास्त्र असेल ते सांगणे कोणाचाही धर्म लोप (?) करणे नाही याजमुळे आपले पंग्ती भोजनास अधिकार जाहाले तरी करणे प्राप्त परंतु शास्त्र संमते सांगणे तुम्ही फिरोन गोष्ट काढल्यास माननार नाही असे साफ जाले. स्वारी येताच वाकडे याचे घरी दतजयंती जाली तेथे पंडिताची सभा करून त्याचा समारंभ शास्त्रीबाबाकरीत होते तसा आपण करावा म्हणोन आयाशास्त्री याणी वाकडे यासहि सांगोन पाठविले व तात्या नानासहि पुसावयास पाठविले त्यास वाकडे याणी उत्तर केले की तात्यानाना आज्ञा करतील त्या प्रो करून यावरून उभयेताकडे चनीकली केली नानानी हरिपंतावर टाकले तात्यानी निविष्ट सांगितले की शास्त्रीबाबा करीत होते ते श्रीमंताचे आशेने व शास्त्री राजमान्य होते त्याचे विचा (रा) स येत होते ते करीत होते श्रीमंतासहि मान्य होते त्याची योग्यता यास्तव या खटपटीत तुम्ही पडूं नये म्हणोन सांगोन वाकडे यासहि सांगितले की तुमचे घरी सिष्ट येतील त्याचा सन्मान करणे योग्यतेने तुमचा तुम्ही करावा सरकार रीतीचे करणे सरकार आशेसिवाय नाही आसे जाहालेच याचे कारण शास्त्री बाबा देशस्थ असता निर्लोभेकरून बहुत काल सर्वास दाखऊन आपली योग्यता राखिली ते शैल्यच होते आनायासे गेले परंतू सरकाराचे पदरी असा ब्राह्मण होता त्याची योग्यता येणार नाही जाणोन याजकरिता शास्त्रीबाबाचे चिरंजीवास वस्त्रे देऊन स्थानापन्न स्थापना केली आसे राखून त्यास हस्तक सर्व मान्य समंजस चांगला भेही मोठे योग्यतेस आणावा आसा अभिमान पूर्वक आगत्यवाद याजकरिता गंगाधर दिक्षीत व त्र्यंबक शाखी उभयताची जोड देवा (?) नाही त्यात मोठेवाण गंगाधर दीक्षितास; हे वाईस घरास जाऊन येऊन राहाणार, या कामास नेहमी असले पाहिजे तेव्हां याची स्थापना करावी असा बेत आहे. सोनाराचे वगैरे चौकशी करून आयाशास्त्री याची शोभा ठेविली नाहीच तत्रापी सिष्ट म्हणोन.....करोन सरकार किफायेत करितात याजकरिता मात्र नरसिंगराव नारायणराव म्हणोन राघवेंद्र नाईकाचे जसीस पाठविला होता... .....आहे त्यास हाताखाली देऊन सोनार वगैरे याची चौकसी करून चार रुपये मजध्यावे इतकेच योग्यतेचे जाणोन ते काम मात्र त्याजकडे सांगितले आहे. आजून तात्याची त्याची चुरसहि आहे परंतु उघड नाही एकाकीक आहे. विदीत व्हावे रा छ २४ रोवल हे विज्ञापना.

APPENDIX—B
Section—IV
Orders issued by the Peshwas regarding Crimes and Their Punishments

Classification

			Serial Nos.
I	Offences against State	..	1—5
II	Offences against public interest	..	6—42
III	Offences against persons	..	43—68
IV	Offences against property	..	69—87
V	Miscellaneous	..	88—93
VI	Offences against family, morals and religion	..	94—125
VII	Penance and expiation	..	126—136

१. सुा सीत सीतेन (मया अलफ) १७६५।६६

बा्ा बाबाजी कृष्ण ग्वांडेकर हे तुलाजा आंगरे याचे फितुरास होते सा्ा गुन्हेगारीचा येबज करार

रोा ३५००

गुा्ा लक्ष्मण आपाजी येकबोटे कारकून सिलेदार.

२. सुा सीत सीतेन (मया व अलफ) १७६५।६६

बाबत आपाभट दामले तुलाजी आंगरे याचे फितुरात होते सबब मशारनिलेकडे करार रुपये २१००० पोा सप्रश्रे सोड रुपये ११००० बाकी करार रुपये १००००.

३. सुा सलास (सबैन !) १७७२।७३

बा्ा सिवाजी देशमूख पोा परवणी याणे परगणे मजकूरचें ठाणे बलकाऊन दंगा केला होता. सबब अन्याये माफ करून यैवज करार गुनेगारी बा्ा केला त्याचा हवाला सदासिव हरि कमाविसदार पा्ा मजकूर याणी घेतला.

रोा १००००

४. सुा आर्बा (सबैन मया व आलफ) १७७३।७४

बा्ा गोविंदा बिन त्रिंबकजी तेली वस्ती मौजे आंबेड पा्ा आकोले याणी मल्हारजी ढगा देशमूख पोा कोतूल याणी यासी मिलोन मौजे धामणगांव व मौजे आंबड पोा आकोले व मौजे लिंगदेव पा्ा कडें गेथें जळिते केली सबब गुन्हेगारी

रोा ५०

५. पेशवा दप्तर, पुणे.

घडणी विभाग, रु. नं. ४७०

(बंद १) श्री. १३ मे १७८०

हिसेब कमावीस गुन्हेगारीबा वीरेश्वरभट कर्वे वसूल समानीन मया व आलफ

(बंद २)

राजमंडल स्वारी राजश्री पंतप्रधान) सा
कमावीस गुन्हेगारी बा। वीरेश्वरभट कर्वे) स
वसूल रु॥) मा
) नी
) न

छ ८ जोंवळ. वर आहेत. त्यास रोजमरे याचे वाटणी बा। रु॥ (तपसील दिला आहे).

४०००

U रु॥

४००० छ ८ जोंवल बा। देणे ता।

बाळाजी शंकर कारकून निसबत फरासखाना याजकडे जासुदाचे वगैरे रोजमऱ्याचे वाटणी बदल पा। रुबरुमार निले याणी व वासुदेवभट कर्वे याणी फितूर केला होता. त्यास वीरेश्वरभट यास अन्याय माफ करून च्यार हजार रु॥ गुन्हेगारीचा ऐवज सरकारांत घ्यावयाचा करार केला ते देविले. रु॥

II. Offences against public interest.

६. सा। ईसने खमसैन (मया व आलफ) १७५१।५२

बा। रणसोड नाईक चारण याजडून कोटीचा गला मोगलाचे दंग्यासमई किले सिंहगडास भाड्यानें नेला त्यात चारण मजकुरापासोन कांहीं तफावत पडिली. सा। करार केले गु।। मोरसेट बीरकर बा। जमा ता। खासगी निा। सिवराम कृष्ण १००० रु॥

७. सा। ईहिदे (सीतेन मया व आलफ) २२ सप्टें. १७६०

बाबत रहिमान प्यादा दिमत पीलखाना याणे सन समानचे स्वारीत हतीचे रतीबात तफावत केली सा। गुन्हेगारी घेतली रुपये ५०

जमा पोता छ. १२ माहे सफर.

८. सा। सबा सीतेन मया व आलफ १७६६।६७

बा। अबदुल कादर गाडदी याजकडे बंदीवान पांच असामी चोर होते त्या पो। दोन असामी पलोन गेले सबब येक महीना अठेचोलीस असामी बरतर्फ करून गुन्हेगारी

२००० रु॥

९. सुा समान सीतेन (मया व आलफ) २३ जून १७६६

बा्ा गोविंद जगन्नाथ व लक्ष्मण कृष्ण दिमत हुजूर हशम याजकडे सबब कीं फासेपारधी चोर ना (रा) यणगांव येथून धरून सरकारांत आणिले होते. त्यापैकीं रांडा व पोरे मार निलेचे हवाली चौकसीस ठेवली होती. त्यापैकीं तीन पोरे पलोन गेली सा्ा करार केळे बा्ा वसूल छ २५ मोहरम

३५० रुपये

१०. सुा समान सीतेन (मया व आलफ) २३ जून १७६७

बा्ा त्रिंबक गणेश का्ा दार का्ा वामोरी याजकडे का्ा मजकुरीचे मामलत समंधे तफावत निघाली सा्ा गुन्हेगारी करार केली ते जमा छ. २५ मोहरम.

१००० रुपये

११. शके १७०० सुा १७७८।७९

ब।। कासी केशव चिमणाजी बाभल देशपांडे व वेंकाजी गिरमाजी गुमास्ते पा्ा बोतूर पो मा्ा रनिले याणी बाजीराव आपाजी याजवर पा्ा केलेलेरे (?) व खरी बोतूरमाले (!) येथील मामलत बा्ा सन सबैन ता्ा सीत (सालांतील ?) तजमरा पनास हजार रुपये लागू करुन देऊ याप्रमाणें लिहून दिल्हे. लागू न जाहाल्यास दाहा हाजार रुपये गुन्हेगारी घ्यावी या प्रो करार करुन वासुदेव नारायण व जगधीश व्यकटेश यास हामीस दिल्हे होते. त्यास करारा प्रो तजमरा लागू जाहाला सा्ा हाली सदरहू ऐवज घ्यावयाचा करार केला ते

सो १००००

१२. सुा समानीन (मया व आलफ) १२ एप्रिल १७८०

बा्ा नरसो श्रीपत कारकून नि।। गाडदी याणी रघुपतराव नारायण यांचे जसींत तफावत केली सा्ा गुन्हेगारीचा ऐवज करार केला तो जमा बा्ा झाडा

३०००

जसींत तफावत करुन सोने
ठेविले तोले २७।। ९।। दर
१५ प्रो ४१२।।

.....

३४१२।।

जमा परभारे सो छ ६ राखर ३४१२।।

१३. शके १७०९ सुा समान १७८७

बा्ा सदासीव राम दातार दिा हरि जिवाजी वर्षे निसबत शागीद्र पेशाचे कामावर गुमास्तागिरीन होते तेथे तफावत केली सा्ा गुन्हेगारीचा व तफावतीचा एवज घ्यावयाचा करार बा्ा झाडा सो ३५००

१४. शके १७०९ सुा समान (समानीन मया व आलफ) ३१ मे १७८८
बा। स्वरुपचंद जोहरी जमा रुो २०००
... (५ ओळी सोडून)—छ २४ माहे साबान ऊर्फ वैशाख मास बा। देणे किले प्रतापगड निा। जयराम कृष्ण याजकडे किले मजकूरचे बेगमीस एवज हुजरून द्यावयाचा तो रसानगी यादी पैकी बलवंतराव गणेश खांडेकर कारकून याणी जवाहिरांत वगैरे तफावत करून जवाहीर विकले. ते जवाहीर जोहेरी मजकूर याणे वेतले त्याची चौकसी जयराम कृष्ण याणी करून गुन्हेगारी घेतली ते जमा खर्च करून देविले रुपये २०००

१५. शके १७०९ सुा। समान ३१ मे १७८८
बा। केसो विस्वनाथ टिळक
जमा परभारे.

छ २४ माहे साबान ऊर्फ वैशाख मास बा। देणे किले प्रतापगड निा। जयराम कृष्ण बापट याजकडे किले मजकूरचे बेगमीस एवज हुजूरून द्याययाचा तो रसानगी यादीपैकीं मारनिले याणी बलवंतराव देशपांडये पुणेकर यांचे जप्ताचे दागिने यात जवाहीरखान्याकडील कारकुनासी मिलोन तफावत केली सबब जयराम कृष्ण याणी चौकसी करून पांच हजार गुन्हेगारी घेतली त्याचा जमाखर्च करून देविले.

५००० रुो

१६. शके १७०९ सुा। समान (समानीन मया व आलफ) १७८७।८८
बा। आबाजी नारायण गोखले कारकून निा। दप्तर पोतनिसी जमा
१०००० रुो
(११ ओळी सोडून)—मशारनिले याणी जवाहिर-खान्यांत जवाहिरांत वगैरे तफावती करून घेतले व उदमीयास विकत दिल्हे. त्याची चौकसी जयराम कृष्ण याणी करून ठराव करून गुन्हेगारीचा एवज घेतला त्याचा जमाखर्च करून देविले. १०००० रुो (प्रतापगडच्या खर्च बेगमीस जयराम कृष्ण बापट यास दिले.

१७. सुा। तिसा (?)

बा। फकीर महमद मण्यार याजकडे मौजे कैम पो वांगी येथील मामलत होती त्या समंधे तफावत निघाली सा। गुन्हेगारी करार केली रुो १०००० दाहा हाजार रुपये त्याचा हवाला देवशेट बिन महादशेट वीरकर याणी फाल्गुन अखेरचे मितीने वेतला.

जमा परभारे १०००० रुो

१८. सुा। इहिदे (सितेन मया व आलफ) २० ऑगस्ट १७६०
बाबत बयाजी महादेव कारकून दिमत पागा हुजूर याणी सालगुस्ता सरकारची आज्ञा नसता पागे पैकी घोडे आपले घरी लग्नास नेली होती सबब सदरहू गुन्हेगारीचा एवज विसाजी केशव यांचे माथी करार केला ४०० रुपये
जमा पोता छ ८ माहे मोहरम गुा। गंगाधर श्रीधर आर्काटी ४००

१९. सुा इहिदे (सीतेन मया व अलफ) २२ नोव्हें. १७६०

बाबत कुकाजी सिवराम याणे अंताजी माणकेस्वर याचे लेकास पालखीची वस्त्रें न विचारता दिली सबब गुन्हेगारी करार १००.

जमा परभारे छ ३ साखर

२०. राजमंडळ १७६४।६५

स्वारी राजश्री पंतप्रधान.....सु।। खमस (सीतेन ?) ब।। पाटील कमावीसदार याजपासून घेतले. गांवावरून स्वारी जात असतां भेटावयी आले नाहींत सा।। रो।

१० मौजे वडगांव पा। सेवगाव येथील पाटलापासून घेतले.

५० पाटील व कमाविसदार का।। मानूर.

७५ पाटील व कमाविसदार कासेगांव याजपासून घेतले.

.....

१३५

२१. ३ जाने. १७६५

सुा खमस सीतैन माहे रजबु. रो।

७५ छ १० रोज बा। पाटील का। कासेगांव याजपासून सा। राजश्री नारायणराव यांची स्वारी का। मजकुरास आली ते समई पाटील मजकूर भेटीस आले नाहींतं. सा। गुन्हेगारी. गु।। महादजी विश्वनाथ जोसी ७५ रो।

२२. सुा सबा सीतेन मया व आलफ १७६६।६७

बा। पुजाजी पाटील मौजे जवले पा। कडेवलीत हा स्वारी आली असता भेटीस न आला. सा। गुन्हेगारी करार. ५०० रुपये

२३. सुा ईसने (सबैन मया व आलफ) १७७०।७१

बा। आपाजी रामचंद्र देशपांडे पो। आकोले याणी साल गु।। मुरारराव घोरपडे याजकडे जरीपटक्याचे निशाण लाविले सा। गुन्हेगारी करार केली ते. ४००० रो।

२४. सुा तिसा सबैन (मया व आलफ) १४ जून १७७८

जमा पोता रो।

१०९३१ छ १८ जोवल अखेर साल जेष्टमास स्वारी कोंकण वि।। बालाजी विस्वनाथ बाबत हक जमीनदार व पाटील पंचोत्र यांचे यैवजी कमाविसदार यास बोलावून आणून खर्चास मागितले तेव्हां सर्वांनीं ठराव केला की जमीनदार व चौधरी व पाटील याणी इंग्रजास माहितगिरी करून कारभार केला सा। गुन्हेगारी हकाचे यैवजी पंधरा हजार रुपये सरकारांत तिजाईचे अज्रमासे घ्यावयाचा ठराव केला त्यापैकी जमा.....

२५. सुा खमस (सलासीन मया व अलफ) १४ जून १७३४

गोधाई अरगडी ईचे लेकीवर बद अंमल केलीयाचा आळ आला होता. साा बंदीखानी होती ते सोडून करार केले. ते रुो ५०

जमा मोता छ २३ मोहरम रु. ५०

२६. सुा सीत (सीतेन मया व अलफ) ११ मे १७६६

बाा रामचंद्र गोपाळ दफाते पत्रे. छ १ जिल्हेज वैशाख मास माारनिले यांचे नावे लेहून दिल्हा की तुम्हावर भोरदेसरहाणा (रानी ?) मद्य प्राशनाचा आळ आणिला येविसी तुम्हास हुजूर आणून वर्तमान मनास आणिता मद्यप्राशनाचा आळ तुम्हावर आल्याचा सर्व अन्याय माफ करून तुम्हाकडे सरकारची नजर रुपये ३००० तीन हजार करार केले ते सरकारांत जमा जाहाले असेत.....

सानगी यादी जाब १.

२७. सुा समान सीतेन (मया व अलफ) २४ ऑक्टो. १७६७

बाा बाजी गणेश कर्वे याजकडे साा की अरमाराचे तजकरी याचे प्रमाणांत कृष्णाजी नारायेण भट कारकून निाा हशम याणी पैका घेतला आहे म्हणोन लटके तुफान घेतले साा गुन्हेगारी करार.

रुपये ५००

जमा पोता छ ३० जमाविलोवल.

२८. सुा समान सीतेन १७६७।६८

बाा तुप्पा साली याजकडे साा की रेवजी साली हा आपले बाईकोजवळ जातो म्हणोन तुप्पा. माार याणे तुफान घेऊन हुजूर आला त्याची चौकसी करितां रेवजीकडे मुदा शाबूत न जाहाला व तुप्पा माार खोटा जाहाला. साा गुन्हेगारी करार केली. त्याचा हवाला बाबाजी महादेव याणी घेतला आहे आहे ते.

जमा रुपये ५०

२९. राजमंडल १७७२।७३ (१)

स्वारी मातुश्री बाई सुा

जमा साल मजकूर खेरीज महालानीहाये स

कमावीस गुन्हेगारी जमा पोता ला

माहे जिल्हेज. स

५. छ. २१ रोज बाा उदाजी भिसा भगत बाा मौजे मजकूर देवजी भावला मौजे मजकूर याचे घर जालाले ते साली पवारीण व परसोजी म्हसका याची स्त्री याणी जालिले म्हणोन सीत चढऊन नांवे घेतली. त्याची चौकसी मनास आणिता

खोटी सीते चढविली सबब गुन्हेगारी घेऊन गावातून काढून दिल्हा. ते गुा सालोजी आलीगरा व खेंडोजी जगथाप.
जमा ५ रुो

३०. सुा सलास (सबैन ?) १७७२।७३ (?)

U जमा पोता

रुपये ४०० छ १९ जिल्हेज कमावीस गुन्हेगारी बा हाय याजकाडून सा की शंकर बिन माणकू गुजर वस्ती नारायेणगांव याची सून वीरेश्वर दिक्षित याजकडे गावची मामलत होती. त्याच्या अमलांत मुत्य पावली. ती विश खाऊन मेली अैसे निमित्य येसू कालवे याचे सांगणी-वरून गुजरावर येऊन, राघो नारायण हाली का दार याणी गुजरापासून दोनसे रुपये घेतले त्याची चौकशी करिता आपमरणाने मेली. सा गुजराचे रुा माघारे देवऊन गुन्हेगारी करार केली ते जमा छ १९ जिल्हेज गुा

सदासीव	रुा
२००	बा राघो नायेण कवें चौकशी न केलीसा
२००	येसू कोलंब लटिकी चाहाडी सांगितल्हीसा
०	लग.....
४००	

३१. शके १६०३ (?) सुा ईसन्ने

बा रामाजी आपाजी रामदासी गोसावी वस्ती मौजे मंगरूल ता आले प्रा जुनर याची बाईको माहेरा चुलता बालाजी विठल कुलकर्णी मौजे वडनेर ता मावेर (?) प्रा मार याचे घरी गेली सा गोसावी मजकूर याणे तिणवरी विभिचाराचे तुफान घेतले सा गोसावी कुलकर्णी यास हुजूर आणून मनास आणिता ते बायेकोवर दुरनिमित्ये नाहीसे जाहाले सा गोसावी मार पासून यैवज घेतला ते १५ रुा

छ २३ सफर भाद्रपद मास; गुन्हेगारी घेतली ते जमा रुो १५.

३२. सुा सबा (समानीन मया व अलफ) ? ४ जून १७८७ (?)
जमा परभोरे.

छ १७ माहे सावान ऊर्फ ज्येष्ट मास अखैर साल बा देणे ता राघो विस्वनाथ गोडबोले याजकडे गाइदी दीमत हाय याचे आकारा पैकीं रसानगी यादी पो बा हाय गुा मारनिले यानी चौकशी करून घेतले रुा

४० येमाजी माली पुणेकर याजपासून गोमाजी विधाता याणे आपले घरी चोरी जाहाली त्याचे भय येमाजीस दाखऊन चावडीवर नेऊन कागद लिहून घेतला. त्यांत होते याजपासून गुन्हेगारी घेतली ते.....रुा

२५ येमाजी माली याचे आंगी मुदा नसता दागिन्याचा कागद लेहून दिल्हा सबब रुो.
१५ संताजी माली याणे येमाजीकडे बळेच चोरी लाऊन कागद घेवविला सबब.

४०

३३. शके १६८२ (ईहिदे) १४ नोव्हे. १७६०

बा्ा राधोजी बिन सिवजी गुंजाळ निमे मोकदम मौजे वाल्हे प्रांत जुनर यांच्या आज्यानें काऱ्याचे कुलकर्ण असता, जोशी याचे कुलकर्ण म्हणोन साक्ष दिली. ती लटकी जाहाली सा्ा गुन्हेगारी करार रुा.

२०१

जमा पोता ० ५ रोखर

२०१.....

३४. सु्ा ईहिदे (सीतैन मया व अलफ) २१ नोव्हें. १७६०

वाबत चिंतामण भट डोंगरे व त्रिंबक महादेव मराठे व भास्कर बापूजी याचा ठिकाण मौजे थोर (?) ता्ा गुहागार येथील कंजिया होऊन मनसुबी हूजूर आणिले. त्यास चिंतामण भट व त्रिंबक महादेव याचे भाचे याणे बापूजी वा्ा येसोजी भंडारी साक्षीदार यासी सांगितले की तूं त्रिंबक पंतासारखी साक्ष देऊन दाहापांच रुपये देऊन त्याजवरुन भटजीकडी गुन्हेगारी करार करून घेतले गु्ा भवानजी जोगदंड ढालाईत दि॥

सरवरखान छ १२ रविलाखर जमा रुपये २५

३५ सु्ा इसने (सबैन मया व अलफ) १७७१।७२

बा्ा बालाजी महादेव याचे रुपये बहीरजी साळोखा याजकडे येणे त्याविसिचा कजिया हुजूर पडिला. त्यास चौकशी करितां विस्णु महादेव सालोख्याकडील याणे येसजी बालाजी महादेव यास कागद लिहून दिल्हा होता त्याची नकल बालाजीने दाखविली त्यांत कागदापेक्षा अधिक अक्षरें आपले साधकाची लिहून दाखविली सा्ा गुन्हेगारी करार केली. ते रुा १०.

३६. सु्ा खमस तीने (सै. ?) न (मया व अलफ) ५ सप्टं. १७९४

माहे सफर;

रु. ३००० छ १० रोज बा्ा त्रिंबकर ब्राह्मण व जमीदार व पंचाईत याजपासून घेतली सा्ा की का्ा मजकुरी वलैकर व महाजन-यांचे घराचे गलीचा कजिया होता. तो साल गुदस्ता केसो गोविंद याणी विल्हेकडील कागदपत्र केले त्याजवरी साक्षी ब्राह्मण व जमीदार व पंचाईत याणी घातल्या त्याची मनसुबी साल मजकुरी मनास आणिता साक्षी अप्रमाण सा्ा गुन्हेगारी घेतली ते जमा रामचंद्र नारायण का्ादार प्रा्ा त्रिंबक अतकाट गंजीकोटी जावसुद. ३०००

३७. सु्ा खमस (सलासीन मया व अलफ) २० एप्रि. १७३५

गोविंद वल्लद येशवंत पाटील मोकदम मौजे खुरशदपूर व मौजे फकिराबाद व संत पाटील मौजे वल्लद गावजी पाटील मोकदम मौजे विरगांव व दुर्गाजी वल्लद खेवजी पाटील

मौजे कांगोणी पा॥ वैजापूर याणी हिरु वल्लद बकाजी कोष्टी याजवर तकलुबी रोखे ५ येकूण रुपये ४९००० येकूणपन्नास हजाराचे केले. धनको नाम गावजी पाटील रीणको नाम दिरु कोष्टी येणेप्रमाणे करून सदरहू रोख्यावर बीकलम रघू गुरव मौजे कापूस वडगांव याच्या नांवाचे घालून रुपयाकरितां कोष्टी मजकुरास तगादा केला त्यावरुन हुजूर पुण्यास मनसुबी जाहाली पाटील मजकूर खोटे जाहाले याकरितां पाटील मजकुराकडे घुन्हेगारी कोष्टी मजकुराकडे हरकी.

छ ७ जिल्हेजी करार पैकी गुन्हेगारी पाटील मजकुरबा॥ वायदेबंदी

रुपये

१३७५ गोविंद पा॥ येशबंत पा॥.
६७५ संताडी वल्लद गावजी पाटील
७७५ दुर्गोजी वलद गावजी पाटील
३७५ रामराव गावजी पाटील.

३०००

३८. सु॥ ईहिदे (सीतेन मया व अलफ) ६ डिसें. १७६०

बाबत भास्कर बापूजी व त्रिंबक बापूजी मराठे यांचा आबेर ता॥ गुहागर येथील ठिकाणाचा कजिया होऊन मनसुबी हुजूर आली. त्यास त्रिंबक महादेव मराठे यास ठिकाणाविसी कागद खोटा करून भंडारी मो॥ र करून दिल्हा सा॥ गुन्हेगारी घेतली.

० २७ रवीलाखर रुपये १००

३९. सु॥ सीत सीतैन (मया व अलफ) ८ सप्टं. १७६५

बा॥ वलीखान मुलाणा मौजे आऊंध ता॥ हवेली प्रा॥ पुणे याणे मौजे खडकी व मौजे कात्रज ता॥ मा॥ र येथील वतनाचे कागद खोटे कागद केले. सिके मोर्तब तांब्रपत्रे केली सा॥ गुन्हेगारी करार बा॥ यादी छ २१ रा॥ वल त्याजवरून प्रा॥ मा॥ रचे हिसेबी जमा दिले ते जमा १००० रुपये

४०. सु॥ ईहिदे (सबैन मया व अलफ) १७७०/७१

भिकाजी आबाजी वाड रयत मौजे सालाटुली ता॥ सुवर्णदुर्ग याणे सरकारची म्हणोन खोटी सनद लक्ष्मण बलाल किले मंदगिरी याचे नांवे आसामीविशी केली. त्यास हुजूर आटकेट ठेवला तो पलोन गेला मागती धरून आणून ऐवज करार केला. तो रु॥ १२५.

४१. सु॥ खमस (सलासीन मया व अलफ) १६ नोव्हें. १७३४

बा॥ कमलोजी कुंभार खंडूचा भाऊ हा लबाड बोलला. खंडूचा कागद मकसुदाबादेहून आला असता सांगितले नाहीं सबब गुन्हेगारी घेतली. ते जमा रु॥ ५०

जमा पोता छ ३० जा॥ खर विा॥ जेनार्दन बलाल

रुपये ५०

४२. शके १७०४, सुा सलास (समानीय मया व अलफ) १७८२/८३

बाा भास्कर अनंत गोडबोले, अंताजी परशराम यांचे पुत्र याजकडे आबाजी महादेव याचा ऐवज होता. त्यास जयराम कृष्ण बापट याणी माारनिलेस विचारले तेव्हां सांगितले नाहीं. हाली सरकारांत सांगितले साा ऐवज घ्यावयाचा करार केला ते ५६०३॥ रो

जमा परभारे रुपये ५६०३॥

III. Offences against persons.

४३. खमस (सलासीन मया व अलफ) ७ जाने. १७३५

छ २३ साबान अखेर माारनिले (मोरसेट बडका बाणी वस्ती पेठ सोमवार) याणे आपली बायको मारिली म्हणून हुजूर विदित जाले. त्यावरून यास हुजूर आणून पुरसीस केली. मणास आणिता याजकडे मुदा लागला त्याजवरून याणे अर्ज केला कीं मजपासून कर्म जाले खरे. त्यास माझे येणे लोकाकडे आहे. त्याचा हिशेब स्वामीनी मनास जाणून माझे जीवन माफीक गुन्हेगारी करार करून घेऊन मजला पावण करावे म्हणून त्यावरून अर्ज खातरेस आणून तुजकडे सरकारची गुन्हेगारी रो २५०० अडीच हजार करार केले असे याचा वसूल सरकारांत देऊन सुखरूप राहणे रसानगी यादी असे

१.

(पेशवा रोजकीर्द विभाग २, क्रमांक ७३ पहा. सदरील तारीख बरोबर आहे.)

४४. सुा आर्बा सलासीन ते खमसैन (?) १७३३/३४–१७५३/५४

कमावीस खंड गुन्हेगारी निाा गोपालजी कुतवाल काा सुपे याणे व दुसरे तिघाणी पाटसच्या रानांत खून केला. त्यास खून माफ केला आणि गुन्हेगारी करार केला छ ४ रो खर.

..... रो
१५० सरकारचा ऐवज
१०० समाईक ऐवजा बाा पत्र
४५ राजाश्री स्वामींचा
३२॥ सरकारचा
२२॥ मोगलाई
१० सरदेशमुखी.
३२॥
२२॥ श्वराज निाा सचीव वगैरे
१००
२५०

यास उगवणीरा खावंद निंबाजी पाटील बिन येसाजी पाटील नागवडे मौजे खांबगांव ता॥ पाटस बा॥ कतबा.

१२५ आशाढ शु॥ ५
१२५ भाद्रपद शु॥ १
२५०

पैकी सरकारचा ऐवज जमा रुपये
१५० किता
३२॥ किता
१८२॥

४५. सु॥ इहिदे सीतेन (श. १६८२) १७६०/६१

बा॥ सिंदु गंगाधर जोसी कसबा खेडे प्र॥ जुनर याणी आपली सून कृष्णाबाई इजवर विभिचाराचा आरोप ठेऊन मौजे वेलू स॥ कोरेगांव प्र॥ वाई येथे आपल्या हाते जिवे मारिली. ती बाईको आपल्या दादल्यापासून गर्भिणी होती. सिदु म॥रने निरपराधी मारिली यैसे खरे जाहाले. सा॥ त्यास बहीशकृत केला. प्रायेश्चित यात्रेस जावयाची आज्ञा जाहाली. त्या अपराधाबा॥ गुन्हेगारी करार

रुपये ३००

४६. सु॥ सीत (सीतैन मया व अलफ) १७६५/६६

बा॥ बावाजी पा॥ बिन रुंद्राजी पाटील व संभाजी पा॥ बिन धनाजी पाटील व केवजी पा॥ बिन दाजी पा॥ मौजे कोसिंबे पा॥ वण याणी केवजी बिन त्रिंबकजी पाटील मौजे मजकूर याच्या बापाचा व आईचा खून केला सबब गुन्हेगारी करार रु॥ १२००

जमा परभारे १२००

४७. सु॥ सीत सीतेन (मया व अलफ) १७६५/६६.

सु॥ सीत सीतेन (मया अलफ) १७६५/६६ बा॥ दतू चौधरी व सिवाजी कोली याचा लेक बा॥ मौजे चांगदेव पा॥ येदलाबाद दिा॥ नाना पुरंदरे. मौजे मजकुरी शंकर पंड्या गुजराथी ब्राह्मण होता त्याचे बाईकोसी मल्हार दिनकर चाकणकर देसपांड्या कमाविसीस होता, त्याणे पांड्या मजकुराचे बायकोसी अकर्म करुन गुजराथी ब्राह्मण मजकुरास मारेकरी घालून जिवे मारले. त्याचे कुटांत होते. सा॥ गुणेगार बिा॥

रामशास्त्री करार रु॥

१००० दतु चौधरी चांगदेव याजकडे ठाऊक असतां जाहीर न केले.
५०० सिवाजी कोली मौजे मजकूर याचा लेक मारेकरी यात होता सा॥
१५०० (पेशवा रोजकीर्द वि. ७ बर ५९०/९१ पहा.)

४८. सुा सबा सितेन (मया व अलफ) १७६६/६७

बाा तुलोजी भोईटे सिलेदार सरंजामी याणी माणकोजी भोईटे यांचा बारगीर जिवे मारिला सबब गुन्हेगारी करार रुा ७००

४९. सुा इवहदे (सबैन मया व अलफ) ९ सप्टं. १७७०

बाा विठल त्रिंबक पुरंदरे याचा लेक बापूजी याने सदाशिव भिकाजी पुरंधरे बाा का सासवड याची कन्या आठा वर्षांची जिवे मारिली खून लागूं जाहाला सबब ऐवज घ्यावयाचा करार केला तो

रुो २५००

... ..त्याचा हवाला अंतोबा नाईक माराठे याजकडे येणे ते गाडदी मजकूर यास देविले रु. २५००

० १८ जोवल

५०. सुा इहिदे (सबैन मया व अलफ) २१. जाने. १७७१

बाा आवडी तेलीण सातारकर हे सातारियास मराठाची पोर मारीत होती. ते सापडली सबब तिजकडे गुन्हेगारी करार केली.

ते जमा रुो

२५

छ ४ सवाल

५१. सुा इसने (सबैन मया व अलफ) १७७०/७१

बाा सूर्यमान बिन दावलजी पाटील मौजे अजनूज पाा मंगलवेढे याणे मौजे मजकुरहून रुसून जाऊन गांवावर दावा करुन सुलतानजी गाडजात्या चौगुला मौजे मजकूर याजवर जखमी केल्या त्याणे तो मृत्य पावला साा सुलतानजीची बाइको गंगा इजला सूर्यभान पाटलाची मिरासी जमीन पंधरा बिघे देऊन खुनाबाा गुन्हेगारी सूर्यमात याजकडे करार केले ते रुो १०००

५२. राजमंडल १७७८/७९

स्यारी राजश्री पंतप्रधान सुा तिसा सबैन (मया व अलफ)

जमा साल मजकुरी कमावीस गुन्हेगारी.

बाा ब्राह्मण वगैरे आा ८ आठ आसामी कसबे तिसगांव प्राा सेवगांव याणी रामाजी येलो यास जिवे मारिले. साा त्यास हुजूर आणून त्याजकडे खंडा बाा यैवज करार केला. त्याचा वसूल नरहर लक्षुमणराव पाा मजकूर याजकडे सांगितला आहे ते करारबाा झाडा रुो १०००१ पो रामाजी येल्हो याचे पुत्रास खूनाबाा द्यावे रुो १५०० बाकी सरकारांत घ्यावयाचे रुो ८५०१ रुो

U जभा परभारे—— रुो

८५०१

बाकी ताा अखेरसाल ० रुो

(पेशवा रोजकीर्द वि. ८ क्र. ८८५)

५३. सुा ईसने ८ मार्च १७८२ (?)

बा कारकून दिमत सुमेरसिंग गाडदी याणे पिस्तोल मारते समयी सरकारच्या कामाठी यास गोळी लागली सा गुन्हेगारी करार केली रु. ५० पनास. वजा कामाठी यास दिल्हे २५ पंचवीस. बाकी करार वसूल मुळे छ. २३ रोवल. रो. २५.

.....जमा पोता छ २३ रोवल

५४. सुा खमस (समानीय मया व अलफ) २५ ऑक्टो. १७८४

बा माहादाजी गोविंद जोशी उरवडेकर यांचे कर्ज सिदमाली याजकडे येणें तो कर्जाच्या तगाद्यामूले मा रनिलेचे घरी मयत झाला सा माहादाजी गोविंद याजकडे गुन्हेगारीचा ऐवज करार केला तो बा करारी याद छ १० जिल्हेज.

U —बा झाडा जमा———२०००— रो.

५४. (अ) शके १७१३ सुा ईसने तिसेन (मया व अलफ) २ सप्टें. १७९१

बा त्रिंबक सोमनाथ व गुंडो धोंडदेव यांचे कर्ज गणोबा नाईक कुमदी याजकडे येणे याजकरितां कुमदी माार यास आपले घरी नेऊन बसऊन सख्त तगादा केला तेव्हां त्यास सोडणे म्हणोन सरकारांतून ताकीद जाली असतां सोडिला नाहीं त्याचे घरीं तगाथांत मेला सबब गुन्हेगारी बा सरकारांत घ्यावयाची करार केले ते करारी यादी

छ. १७ सवाल जमा बा झाडा ——— रो

२०००

यासी मुदती

१०००० आषाढ बा १०

१०००० श्रावण बा १०

U—जमा पोता परभारे छ ३ मोहरम — ———रो

२०००

५५. शके १७०८ सुा सबा तिसैन (?) (समानीन !) ४ ऑक्टो. १७८६

बा बकू पेठी कों भगवंत अनंत पेठे वस्ती को नासिक हिणे हुजूर विदित केले की आपला बाप त्रिंबक नारायण मनोहर वस्ती मौजे वेढे पा नासीक याचे घरी मी माहेरीस असता त्याचा दतपुत्र गणपतराव उमर वर्षे सोलाचा होता त्याचा आपला द्वेष पडल्यामुळें त्यास माडीवर नेऊन रामा ब्राह्मण गुजराथी याचे घरां चाकर होता त्यास सांगून माडीचे खिडकींतून त्या मुलास खालीं लोटून देवविला. तो खालीं पडून दोन प्रहरांनी मृत्यु पावला तेव्हां खंडेराव त्रिंबक वेढेकर यांनी चौकसी करून गुजराथी मजकुरास किल्लयावर आटकेंत ठेविला होता. त्यास येथे भाजार जाहल्यामुळें त्याणी सोडून दिल्हा. मी सदरहू हत्येचे दोषामुळें तीन वर्षेपर्यंत बहिष्कृत निराळीच राहिले आहे. येविसीचे प्रायश्चिताची आज्ञा होऊन माझी शुद्धता जाहाली पाहिजे, म्हणोन त्याजवरून बकू पेठी इजला बंधुहत्या ब्राम्हणहत्या घडली त्या दोषाचे प्रायश्चित घ्यावयाचा ठराव करून गुन्हेगारी वगैरे ऐवज करार केला. तो बा करारी याद

छ ११ (२१ ?) जिल्हेज रुो
१००० गुन्हेगारीबाबत
१००० प्रायश्चितास
.....
२०००
पैकी वजा प्रायश्चित रुो
१०००
बाकी सरकारांत घ्यावयाचे ते बा झाडा जमा रुो
१०००
जमा परभारे ८५९ रुो
बाकी ता अखैर १४१ रुो.

५६. शके १७०८ सुा सबा (समानीन) १७८६।८७

बा मल्हार बाळाजी महाजन को नारायणगांव याणी आपले कुणबिणीस मारले यामुले ती दुसरे दिवसी ती मेली त्या दोषाचे प्रायश्चित देऊन महाजन मजकुराकडे गुन्हेगारी बा घ्यावयाचे करार केले ते जमा २५ रुो

५७. शके १७०९ सुा समान ३१ मे १७८८

कमावीस गुन्हेगारी बा बापूजी रामचंद्र मोघे पुणेकर जमा परभारे

छ २४ माहे साबान.....(५ ओळी सोडून) माारनिले हे गोविंद विश्वनाथ गणपुले याणी आपली सावत्र आई राधाबाई हीस माारवयाचा प्रयोग केसो तोडेकरी वगैरे यांचे हातून केला त्या समंतात माारनिले होते सबब जयराम कृष्ण याणी चौकसी करून पांच हजार रुपये गुन्हेगारी घेतली ते जमा-खर्च करून देविले. ५००० रुपये.

५८. शके १७०९ सुा समान ३१ मे १७८८

का गुन्हेगारी बा भिकाजी गोपाल बा का बाब जमा परभारे. छ २४ माहे साबान ऊर्फ वैशाख मास.....(५ ओळी सोडून) माारनिले याणी राणोजी माली वस्ती खानगांव यास कोल्याचे मिळणींत होता म्हणोन गुन्हेगारी पंचवीस रुपये घ्यावयाचे करार केले ते माली मजकूरास न मिलत सबब माली याणे आपली बायको माारनिलेजवळ ओलीस ठेऊन आठा दिवसाचा बायदा करून रुो आणावयास गेला तो फिरून आला नाहीं त्यास माली मजकूराची बायको रक्षा करून घरीं ठेविली त्या उपरांतकि तिचे याचे न बने सबब गळ्यास फांस लाऊन ठार मारली हा अपराध लागू जाहला सबब जयराम कृष्ण याणी चौकसी करून गुन्हेगारी नऊ हजार रुपये घेतले त्याचा जमाखर्च करून देविले. ९००० रुो.

५९. सुा ईहिदे सबैन (मया व अलफ) १७७०-७१

बा्ा येसवंत सिवाजी सिवणेकर व विश्वनाथ खांडेकर याचे बोलणें होता सिवणेकरानी भटजीची अमर्याद करून तोंडावर मारिले सबब करार केला तो रुो

.....३२५

६०. सुा ईहिदे (सबैन मया व अलफ) १७७०-७१

बा्ा जाणोजी पाटील मौजे काथडी ता्ा खेडेबारे याजकडे गोविंद राम आठवले कारकून दिा्ा वाकनीस वडुतास अनुष्ठानाचे साहित्यास गेले होते ते माघारे येता मौजे मजकूरी कजिया केला मारहाण केली सबब करार रुो

१०

६१. सुा समनीन (मया व अलफ) ३ जून १७८०

का्ा गुन्हेगारी बा्ा वहीरुई नाम्या माली बा्ा का्ा सासवड प्रा्ा पुणे जमा परभारे

छ २९ जोवल अव्वेरसाल बा्ा देणे ता्ा विसाजी धोंडदेव भोगलेकर याजकडे पुण्यांतील प्याघे वगैरे लोक यांचे रोजमरे यांचे वाटणी बा्ा रसानगी पत्र रुो १९३३७। पैकी १८२३ पो भाली मजकूर याणे गरती बायकोस मारिले सा्ा गुन्हेगारीचा अैवज करार केला तों देविले ५० रुो

६२. २० मार्च १७८७

राजमंडल

सुा सबा (समानीन मया व आलफ)

स्वारी राजश्री पंतप्रधान

जमा साल मजकुरी गुन्हेगारी

बाबात गंगाधर गोविंद साठे याचा व आबाजी दामोदर याचा देण्याघेण्याचा कजियात मारनिले याणी आबाजी दामोदर याचे तोंडांत मारिली हें लागूं जाले. सा्ा सरकारचे गुन्हेगारी वा्ा घ्याययाचा करार केला तो बा्ा करारी याद छ २९ जोवल

जमा १५० रुो

६३. सुा आर्बा १७३४-१७५४ (?)

नि्ा कृष्णाजी मेत्रा माली मौजे बाणेर ता्ा हवेली प्रांत पुणे याजकडे गुन्हेगारी करार केली की कृष्णाजी मजकूराचे मुलाची व कुंभार मौजे मजकूर याची कलागत जाली. कुंभारास कुराड मारिली होती सा्ा इनसाफकरून करार केली बा्ा कतबा जमा १७५ रुपये.

६४- शके १७०९ सुा समान (समानीन मया व अलफ) ३१ मे १७८८

का्ा गुन्हेगारी बा्ा अजबराम मारवाडी वामोरीकर

जमा परभारे

छ. २४ माहे सावान ऊर्फ वैशाखमास (सालअखेर)

..... (ओळी सोडून) – बा। मार याचा लेक धनबा याणे आपले बायकोस अकरा वर्षांची होती तिचा अपराध नसता डाग दिल्हे. सबब जयराम कृष्ण याणी चौकशी करून बारासे रुपये गुन्हेगारीचे घेतले ते जमाखर्च करून देविले. छापी, सुमखी, चांदवड १२०० रो

६५. सुा सीत सीतेन ६ मार्च १७६६

बा। रंगभट ढेकणे वस्ती कसबे पुणे याणे सरकारांत विदित केले कीं आपली सून ठमा ही घरी नाहीसी जाहाली. त्यास शोध करितां तिणे जीवे दिल्हासा जाहाला. त्यास प्रायश्चित देऊन शुद्ध केले पाहिजे म्हणोन त्याजवरून रामशास्त्री आश्रीत याचे विद्यमाने प्रायश्चित्त देऊन राजदंड करार. रुपये १००

छ. ३० रमजान फाल्गुनमास पुणे, विा बालाजी जनार्दन फडणीस मारनिले याणी हुजूर विदीत केले आमची सून सौ. ठमा नाहीशी जाहली याचे कारण येंदा भाद्रपदमासी रात्रौ ग्रहण पडीले तेव्हां स्पर्शस्नानास ठमा आपला पुत्र सहा वर्षांचा घेऊन नदीस जाऊ लागली त्यासमई मूल दुखणाईत आहे याजला नदीस नेऊं नये ऐसे आम्ही बोलिलो. त्यारागाने ती स्पर्श स्नानास गेली तेथे उदकांत आपला प्राणत्याग करू लागली. तेव्हां घरच्या वगैरे बाईका समागमे होत्या त्याणी माघारी घरास आणिली. आम्ही राखणेस बसलो. त्यास मोक्ष स्नानास आम्हाला न कळत बाहेर गेली. कुंभारवेसीपुढें नदीच्या तीरी तांब्या एका ब्राह्मणास दिल्हा. त्या उपरी तिचा थांग लागला नाहीं. आज सहा महिने शोध बहुत केला. तथापि ठिकाण न लागे. याजवरून तिने निश्चये प्राणत्याग केला असे दिसते. त्यास तिची क्रियत होऊन पुढें आमचे घरीं मांगल्यादि कार्ये जाली पाहिजे. येविसीची आज्ञा करावी म्हणोन त्यावरून तिने आपला प्राणत्याग करून आत्मघात केला याचे शास्त्रता प्रायश्चित तुम्हास करवून ब्रह्मदंडहि होऊन तुम्हास शुध केले असे. तरी पूर्ववत्प्रमाणें ब्राह्मणाचीं कर्मे आचरोन सुखरूप राहणे. यासंबंधी तुम्हाकडे राजदंड रुपये १००एकचे करार केले असेत. ते सरकारांत जमा झाले असेत. म्हणोन भटजींचे नांवे चिटणीस छ २४ रमजान. पत्र १

६६. शके १७०७ सुा सीत समानीन (मया व अलफ) (रजब) १८) १७ मे १७८६

बा। पांडुरंग बापुजी पराड वस्ती पेठ रविवार शहर पुणे बा। झाडा मारनिले याची सून भवानी ईणे घरांत चोरी केली. सा। तिचे तोंडावर मारिल्या. त्याजवरून तिणे आफू खाऊन जीव दिल्याचा मुदा पराड माराकडे लागला सा। गुन्हेगारीचा ऐवज सरकारांत घ्यावयाचा करार केला ते ५००० रो.

जमा परभारे ५००० रो

२००० छ १८ रजब

३००० छ ३० रजब

.....

५०००

६७. सुा ईहिदे तिसेन (मया व अलफ) १५ जून १७९०

छ १ सवाल बदल देणे जासूद जथे हरजी नाईक यास न्यायाधिशीकडील कामकाजास होते. त्यास बा छ १ जाखर सन ईहिदे समानीन ता प्यादे येा बा चिंतामण रघुनाथ दातार याचे बायकोने जीव दिल्हा याचा लोकापवाद दोष आला सबब प्रायश्चित देऊन घेतले. ते सन ईहिदे समानीन देविले. १०० रुपये

६८. सुा ईहिदे तिसेन (मया व अलफ) १७९०।९१

२५ बा चिमणभट बिन उधोभट हिंगे बा पुणे यांची सून कासीबाई ईजला भटजीचे बायकोने व पुत्राने जाच बहुत केला यास्तव तिने नदीत जीव दिल्हा सबब सन सलास समानीनांत घेतले.

IV Offences against property

६९. सुा आर्बा १७३४–५४

निा मौजे सांवरगांव ता म्हाळुंगे येथे गारुडी उतरले होतें. त्याच्या दोन म्हशी व एक टोणगा चोराने नेला त्याचे ठिकाण न लागले तेव्हां गांवकरी यास तगादा केला तेव्हां एक म्हैस व एक टोणगा चासेचे पागेस आला. एका म्हशीचे ठिकाण नाहीं तेव्हां गांवकरी यापासून रुो ५० पैकी वजा देणे गारुडी म्हैस १ यो २५ बाकी छ १३ रमजान रुो २५

U जमा परभारें छ १३ रमजान

७०. सुा तिसा (आबैन मया अलफ) १७४८-४९

बा खंडो सिवदेव कुलकर्णी मौजे लोणी याणे बाजी गोविंद कुलकर्णी मौचे काकटे याचा यैवज अभिकश करून ठेविला. सा गुन्हेगारी करार केली. त्यापैकीं करार जमा रुो १५०.

७१. सुा तिसा (आबैन मया ब अलफ) १७४८-४९

बा दापराऊत मांग याणे पेसजी चोरी केली. त्यास जान राऊत दिा पागा हुजूर जमान होते त्यास करार. रुो

१००

७२. श. १६८२ सुा ईहिदे २३ आक्टो.१७६०

बा रामचंद्रसींग परदेशी पोरगा याणे रंगमहालात कापडाचे दिंडांतील तिवट चोरुन नेले सा गुन्हेगारी करार रुो १५

जमा पोता छ १३ रोबल.

७३. सीत (सीतेन मया व अलफ) १७६५-६६

२० बा त्रिंबकास तोतया आणावयासी गाडदी बाहादरसिंग याजकडील रवाना केले होते. त्यास वाटेत नदीचे काठीहून बंदुक दोन चोरीस गेल्या त्या चोराचे ठिकाण बाबाजी प्रल्हाद याजकडील प्याद्यास कलल्यावरी त्या चोरास हुजूर आणून हजीर केला. त्यास चौकसी

करिता, न कलिता बंदुका नेल्या साा बंदुका सरकारांत घेऊन गुन्हेगारी चोराकडे करार केली ते माा बाबाजी प्रल्हाद.

७४. सुाा सबा (सीतेन मया व अलफ) १७६६-६७

बाा श्वरुपजी खुले याजकडे चोरीचे लाइयामुळे करार केले त्याचा हवाला महादसेट बीरकर याणी घेतला रुो

१०००००

७५.सुाा इसने (सबैन मया व अलफ) १७७०-७१

बाा कृष्णा कानडा ब्राम्हण याणे गोसावी याजकडे जेऊन शालजोड्या दोन चोरल्या साा त्याची वस्तभाव सरकारांत घेऊन फरोख्त केली ते

रुो

३०

७६. सुाा सलास सबैन (मया व अलफ) १७७२।७३

बाा वगमाली शोभनदास याजकडे सबब की सदासीव बलाल जोग याजबर एक हजार रुपयाची हुंडी वाईचे सिंप्याने पुण्याची केली त्यास ती हुंडी वनमाली याचे अडतीने वाईहून माारनिलेकडे पाठविली. त्यास हुंडी गुन्हेगारी जोगास न दाखविता आपले दुकानी जमाखर्च जोगाचे नांवे केला साा गुन्हेगारी करार केली ते १००० सो

जमा परभारे १००० रुो

७७. सुाा आर्बा (सबैन मया व अलफ) १७७३।७४

बाा अनसू बिन देवजी सिर्पा याणी कृष्णाजी गोविंद याजपासून सरकारचे जमादार-खान्यापैकी सनगे चोरीली ती घेऊन बाजारांत विकली साा एवज करार केला तो जमा २०० रुो

७८ सुाा सीत सबैन (मया अलफ) १७ जुलै १७७५

बाा आनंदराव बोधे याजकडील सिलेदारांनीं रंगारी याची बकरी मारून कापिली त्याजकडे गुन्हेगारी करार केली रुो १५

पैकी रंगारी यास देविले रुो १० बाकी जमा ५ रुो

७९. सुाा समान तिसैन (मया व अलफ) १७९७।९८

बाा तिसगांवकर याजकडे, सिवाजी दामोदर याचे घरावर दरोडा पडिला. त्याचा माग काा तिसगांवपर्यंत लागला. पुढें तिसगांवकरांनी काढून दिल्हा नाहीं. साा सिवाजी दामोदर याचे वस्तवानीची किंमत गांवाकडून घ्यावयाची करार करून तिसगांवकराकडे गुन्हेगारी रुो १०००

(पेशवा ' रोकीर्द वि. ८ क्रमांक ६०६ पहा.)

८०. बा। सदासीव बिन भावजी जाधव वस्ती इंदुरी पा। आकोले मारनिले याणी बालाजी रघुनाथ सखटे याचे मुलाचे गल्यांतील सोन्याची कंठी तोडून घेतली मारनिलेस माघारी देऊन जाधव मार याजकडे गुन्हेगारी करार केली ते वसूल मुले
जमा ३० रो

८१. सु।। आर्बा सबैन (मया व अलफ) १७७३।७४
बा। कृष्णाजी गोविंद याणी भिवजी जामदार याणे सरकारचे जामदारखान्यांत सन गे चोरून आणिली ती विकत घेतली आणि चोरीची पेसी समजले असतां सरकारांत विदित केली नाहीं सा। एवज करार केला ते १००० रो

८२. शके १७०४ सु।। सलास १७८२/८३
बा। खान माली बा। मौजे मांडकी पो सिखल याणे कोंडाजी बेरड सिखलकर याजपासून चोरीचे बैल विकत घेतले ते ज्याचे त्याणे वोलखून नेले सा। ऐवज जयराम कृष्ण यांचे मारफतीने घ्यावयाचा करार केला ते २५ रो

८३. सु।। तिसैन (मया व अलफ) ४ जून १७९०
बाबत सुकलाल अगरवाल याणे मुंबईची बंदी असतां माल आणिला व चोरीचे जवाहीर खरीद केले याचे दुकानांत माणसामाणसी कजिया होऊन पुर्ण्याने जीव दिल्हा व सरकारचे सांडणीस्वार पंढरपूरानजीक पेंढारी याणीं लुटून नेले त्यांताल दागिने घेतले सबब गुन्हेगारी घ्यावयाची करार केली ते तूर्त घ्यावयाचे जमा बा। झाडा २७००० रो
जमा पोता रो
४००० छ २० रमजान
बाकी तागायत अखेरसाल २३०००

८४. सु।। खमस (सलासीन मया व अलफ) १४ ऑक्टो. १७३४
बा। गाडीवान नि।। तोफखाना याणी मिठाईवाल्यास लुटले सा। गुन्हेगारी करार केली रुपये १२ पो हलवई यास हिल्हे रो ६
बाकी जमा ६ रो
जमा पोता छ २७ माहे जा। बल ६ रो

८५. सु।। समान सीतेन (मया व अलफ) १७६७/६८
अमृतराव राम देशमुख ता। नाते याणी सन सीतांत हपसी याचे लोकास सामील होऊन बालाजी माहादेव टकले घाचे घर लुटले सा। सरकारांत अटकेंत ठेऊन देशमुखीची जप्ती केली त्यास हाली रदबदलीमुले जाहाला अन्याय माफ करून गुन्हेगारीचा ऐवज करार केला १०००१ रो

८६. सुा इहिदे (सीतैन मया व अलफ) २९ सप्टें. १७६०

वाा कृष्णा सोनार पेठ आदितवार याणे सिलेदाराचे सोन्याचे कड्यांत कांहीं रुपयाची कारागिरी चालविली सबब गुन्हेगारी करार केली.

४० रुपये

जमा पोता छ १९ माहे सफर

८७. बाा लावाजी मोरे चाकर निाा कृष्णंभट कर्वे याणे लबाडी करुन ठेवणें उकरावयास गेला होता छ २० जिल्हेज

V Miscellaneous

८८. सुा तिसा आर्बैन (भया व अलफ) २४ डिसें. १७४८

छ १४ मोहरम वाा गोविंद नाईक देवले हे नवे तकलुबी रुपये पुणीयामधें सोनार करीत होते त्यामधें होते साा करार केले तूर्त घ्यावे येसा करार को रो

२०००

सदरहू दोन हजार रुपये करार करून नाईक माारनिलेस कौल लिहून दिल्हा असे. सदरहू रुपये शंकराजी नाईक भिडे याजपासून घ्यावे.

(पेशवा रोजकीर्द वि. २ क्रमांक ९७)

८९. सुा तिसा (आर्बैन भया व अलफ) १७४८।४९

बाा तमाणा व मेलगीर हे खोटे रुपयाकडे सोनारमधें सभत होते साा करार केले त्याचा हवाला सदासीव बलाल वैद्यानें घेतला ते रुपये जमा

१५००

९० सुा तिसा (आर्बैन मया व अलफ) ४ फेब्र. १७४९

छ २६ सफर सोनार मजकूर याणे तलकूबी सिक्के करून खोटे रुपये केले. त्याजवरून सोनार मजकूराचे पारपत्य करून घर सरकारांत ठेविले त्याची किंमत अजमासें वाा याद जिवाजी गणेश रो

रुपये ७००

जाजती ४००

....

.....

११००

(पे. रो. वि. २ क्र. ९८)

९१. सुा इहिदे सबैन (मया व अलफ) ३० मार्च १७७१

बा्ा गोकुळदास गुजराथी मुल्हेरकर टंकसालेत रुपया रुलखरा व तोलपुरा करावा, तो केला नाहीं सा्ा टंकसालेचे काम या उपर करुं नये अैसा करार करुन गुन्हेगारीचा करार केला ते बा्ा

यादी छ १३ जिल्हेज

३००० रुपये

९२. शके १७०४ सुा्ा सलास

बाबत हाय याणी बुलचंद व त्याचा लेक बालकिसन सोनार हिंदुस्थानी वस्ती औरंगाबाद हाली वस्ती पुणे पेठ रविवार याणे मोहराचे व रुपयाचे सिके खोडून मोहरा व रुपये गैरसील खोटे पाडिले सबब बालकिसन याजपासून गैरसील मोहरा व रुपये याणी घेतले. त्याजपासून गुन्हेगाराचा अैवज सरकारांत घ्यावयाचा करार केला ते

३७५	बा्ा वैजनाथ आगरवाला
३७५	बा्ा भाऊ तांबट वाघोलीवाला
७००	बा्ा गिरमाजी नाईक
११०	बा्ा रामकिसन
१२५	बा्ा मसिराम निर्भेथराम
६०	बा्ा नारायेण गुजराथी

१७४५ जमा परभारे रुो १७४५

९३. सुा्ा आर्बा (सबैन मया व अलफ) १७७३/७४

बा्ा येमाजी थोपटा मौजे सावगांव ता्ा कर्यात मावल याणे कुसाजी थोपटा याचे सेताचे बांधावर बैल चारावयास नेले अमता काठी मारली सा्ा गुन्हेगारी येसाजीपासून घेतली ती जमा २० रुो

९३ (अ) शके १७०४ सुा्ा सलास १७८२/८३

बाबत जयराम नाईक ठुसे नारायणगांवकर व काकाजी वरडे व सखाराम आदवाणी व कृष्णाजी देहाडी जुन्नरकर याणी सुरतेची बंदी असता कापड खोा करून आणिले सबब गुन्हेगारीचा अैवज सरकारांत घ्यावयाचा करार केला ते २१०० रुो

जमा परभारे २१०० रुो

VI Offences against family, morals and religion

९४. सुा खमस (सलासीन मया व अलफ) १९ नोव्हें. १७३४

बा्ा खंडोजी कुंभार निघोजकर याणे आपली लेक येकास दिली असता दुसरीयास देत होता. सा्ा गुन्हेगारी.....अर्काटी जमा रुो २५

जमा पोता छ ३ रजब रुपये २५

९५. सुा आर्बा १७३४/५४ (?)

छ ६ रोवल मुक्काम पुणे छ २४ जिल्हेज बा्ा दिमत सेख आली अरब याजकडील, आली ईस्माईल प्यादा याणे मानेखान बारगीर पागा हुजूर याचे बटकीसी तहकीकात न करता निका लाविला याजकरितां नफर मजकुराकडे करार केले रुो ४० पैकी कुणविणीचे अैवज मानेखान यास रुो २०, ते आरबाचे नांवे लिहून बटकीचे यैवज देविले रुो २०, पोता पैकी वीस बाकी नफर मजकुराकडे गुन्हेगारी बाबत देविले सरकारचे येणे ते रुो २०

९६. सुा तिसा (आर्बैन मया व अलफ) ५ जुलै १७४८

बा्ा देवजी सोनार का्ा कैदूर ता्ा पाबल याणे पद्माजी सोनार याची लेक दादला असता पाट लाऊन बाईको केली ता्ा गुन्हेगारी करार केली.

छ १९ रजब

२५ रुो जमा पोता छ २५ रजब

९७. सुा ईहिदे (सबैन भया व अलफ) २१ जाने. १७७१

बा्ा लक्ष्मण गोपाळ व राघो माणकेश्वर याजकडे सबब की भीऊबाई कोम हरबाजी भिकाजी ईणे आपले पोरीचे लग्न येकवेले जाले असता लक्ष्मण गोपाल यास दिली ते त्याणी केली व माली याचे कुणबिणीची पोरगी भाऊबाईन विकत घेऊन आपले बहिणीची मूल आहेस म्हणोन सांगोन राघो माणकेश्वर यास दिली. त्याणे केली सबब उभयताकडून दर ७५ प्रो अैवज करार केला तो जमा रुो १५०.....

जमा पोता छ ४ सवाल.

९८. सुा खमस (सलासीन मया व अलफ) २ ऑक्टो. १७३४

नगोजी साटस याणे पाथरवटाची बायको पलऊन नेली सा्ा त्याजकडे करार केले.

रुो १००

छ १५ जमादिलावल

९९. सुा ईसने (सबैन मया व अलफ) १७७०/७१

बा्ा बलराम मणीराम कनोजी ब्राह्मण (तेलंग). (फाटले)....

ब्राह्मणाची स्त्री चेनापटाहून फुताऊन आणिली सा्ा अटकेस होता तो सोडून अैकज करार केला.

ते जमा २००० रुो

(पेशवा दप्तर वि., २२ नं १२४ पहा.)

१०० सुा खमस (सलासीन मया व अलफ) १५ डिसें. १७३५

बा्ा भवानी कासार याचा पुतण्या याणे नंदराम चोपदाराची बटीक बेऊन जात होता सा्ा घेतले ते जमा गु्ा चांदखान सलाबत

५० यैन गुन्हेगारी

$\frac{१६}{६६}$ सीलकावण

जमा पोता छ २९ रजब रुपये ६६.

१०१. सुा आबैन (मया व अलफ) १७३९।४०

दर्याखान वस्ती मौजे कोरेगांव ता्ा पावळ मा्ा जुन्नर याचे भावाने गोंदजी फडतरे पाटील मजकूर याचे बटकीस बदमल केला सा्ा गुन्हेगारी बा्ा कतबा

रुपये ३००

बाकी तागाईत अखैर साल रो्ा ३००

१०२. सुा इहिदे सीतैन (मया व अलफ) १७६०।६१

बा्ा आदाई पाटलीण मौजे वडगांव का्ा निंबसोड माईणी ईण झगटपुरी गोसावी बा्ा पुसेसावली यासी बंद अमल केला. सबब हरदू जणाकडे सात हजार रुपये गुन्हेगारी करार केली तिचा हबाला येमाजी सिवदेव याणी घेतला आहे त्यापैकीं देविले.

(पेशवा रोजकीर्द वि. २ क्रमांक १०४)

१०३. सुा समान सीतैन (मया व अलफ) १७६७।६८

बा्ा नथुराम चौधरी याच्या सुनेने पोट वाढविले सा्ा गुन्हेगारी करार केली ते रुपये ९०

१०४. सुा ईहिदे (सबैन मया व अलफ) १७७०।७१

बा्ा विसोबा शेणवी विा्ा गोपालजी भोसले याणे अकर्म केले सबब गुन्हेगारी घ्यावयाची करार केली ते १००० रो्ा

१०५. सुा आर्बा (सबैन मया व अलफ) १७८३।७४

बा्ा अंताजी बिन मुकुंदजी गोलक वस्ती मौजे रानवड पा्ा चानवड याणे आपले घरीं मुरार त्र्यंबक कुलकर्णी मौजे कोरेगांव पा्ा जुन्नर याची कन्या जान्हवी विधवा होती तीस नेऊन तिजकरवी केश राखोन तीशी संग केला तीची पोटी पुत्र जाहाला हे वर्तमान हुजूर विदीत झाल्यावर जान्हवतीचा पुत्र अटकैत ठेऊन, अंताजी मृत्यु पावला त्याचा दोघी बायका पुत्र व भाऊ राजाराम व गंगाराम गोलक अपराधी ठरले सबब यैवज करार केला ते १६००० रो्ा

जमा परभारे १६००० रो्ा

१०६. सुा सीत सबैन (मया अलफ) १५ जून १७७५

बा्ा सटवोबा माहाजन का्ा नारायणगांव याची बहीण विधवा ईणे अकर्म केले. ती बाराणसीस निघोन गेली. त्यास तत्संबंधी गोत्र पुरुस व पितृकुल त्यास संसर्ग दोषास्तव संसर्ग

प्रायेश्चित्त करून शुध्धता करणे पुढे तीर्थयात्राकरून आलीयानंतर तिचा विचार केला जाईल म्हणोन पत्रे

१ नारायणगावचे ब्राह्मणास
१ धोंडो विस्वनाथ यास

येणेंप्रमाणें देऊन करार केले गुा धोंडो विस्वनाथ जोगलेकर ५० रो।
जमा परभारे छ १६ रविलाखर.

१०७. शके १७०४ सुा सलास (समानीन मया व अलफ) १७८२।८३

बाबत चिमणाजी बलाल लेले फडणीस पागा दिमत बाबा माहात यांणी बदकर्म केले सा ऐवज जयराम कृष्ण बापट याचे मारफतीनें घेण्याचा करार ते १५०० रो।

१०७ (अ) शके १७०४ सुा सलास (समानीन मया व अलफ) १७८२।८३

बाबत नवलोजी बिन मल्हारजी ससाणा खिजमतगार वस्ती मौजे आरडे ता। कुडाल यास मौजे मजकुरी ठेवणें सापडिले. म्हणून सरकारांत विदीत जाहाले त्याचे चौकशीकरितां बोलाऊन आणून पुरसीस केली तेव्हां लिहून दिल्हे कीं आपणांस कांहीं सांपडलें नाहीं आणि लागली यास सरकारचा गुन्हेगार या प्रो। लिहून दिल्हे असता चौकशीने ठेवणें लागू जाहाले परंतु ऐवज किती याची साक्ष न पुरे व याणे बदकर्म केले व आपली राख वीष घालून मारिली या प्रो। लागू जाहाले क्षा। सा। जीवन माफक ऐवज जयराम कृष्ण बापट यांचे मारफतीनें घ्यावयाचा करार केला ते ५००० रो।

जमा परमारे ५००० रो।

१०८. सुा सीत समानीन (मया व अलफ) १७८५।८६

बा। खंडो त्रिंबक कुलकर्णी मौजे सिरोली ता। आले प्रांत जुन्नर बा। झाडा मा। रनिले याणे लक्ष्मण सिंदी मौजे मारचे. बायकोसी बदमल केला सा। गुन्हेगारीचा ऐवज सरकारांत घ्यावयाचा करार केला. तो जमा मुा आनंदराव वोक कारकून पा। मार ९०० रो।

१०९ शके १७०८ सुा सबा समानीन १७८६।८७

बाबत कोंडो मल्हार दाणी वस्ती कोा सासवड याची धाकटी भावजायी राधू बाल विधवा विठ्ठल त्र्यंबक पुरंदरे का। मार याची कन्या ईजपासून अपराध कर्म घडलें तें सरकारांत जाहीर जाहाले. सा। दाणी मार याजपासून गुन्हेगारी घ्यावयाचा करार बा। करारी याद छ १४ जिल्हेज रो। ३८००. पो। वजा रामचंद्र नारायेण याणी पेसजी गुन्हेगारी ठरवून पुणे मुभाकडे अेवज घेतला तो रो। ८०० बाकी सरकारांत घ्यावे ते जमा बा। झाडा रो।

३०००

जमा परभारे रो।

३०००

११०. ३१ मे १७८८

शके १७०९ सुा समान (समानीन मया व अलफ)

काा गुन्हेगारी बाा महादाजी जिवाजी परांजपे वस्ती काा चास, जमा परभारे

छ २४ माहे साबान ऊर्फ वैशाख मास अखैर बाा देणें किले प्रतापगड निाा जयराम कृष्ण बापट याजकडे किले मजकूरचे बेगमीस अैवज हुजरून द्यावयाचा रुपये १०८०२५ प्रो पावले ते रुपये २५००० बाकी रसानगी यादी पैकीं माारनिले याची भावजई हिणे शिवाजी लक्ष्मण रहालकर यासी बदकर्म करून पोट बाढविले. त्यास पाडावें म्हणून महादाजी जिवाजी याचे स्त्रीनें पीतांबर परदेसी चासेत रहात होता त्याजपासून औषधें देविली त्या औषधानें ती मृत्य पावली हे सरकारांत समजलियावर नीलकंठराव रामचंद्र याणी जबान्या लिहून घेतल्या होत्या त्या आणविल्या. त्यांतील चौकसी करीतां माा रनिलेकडे भावजई मेल्याचा अपराध लागला. सबब सिवाजी लक्ष्मण रहालकर सुधा गुन्हेगारी घ्यावयाची ठरविली रुपये १०००१ पो वजा बातमीदारास दर हजारी पन्नास रुपये द्यावयाचा करार केला होता ते दिल्हे रुपये ५०० माारनिलेपासून बाकी जयरामकृष्ण याणी चौकसी करून अैवज घेतला. त्याचा जमाखर्च करून देविले ९५०१ रुपये.

१११. ३१ मे १७८८

राजमंडल

शके १७०९ सुा समान.

स्वारी राजश्री पंतप्रधान

जमा सालमजकूर काा गुन्हेगारी बाा

सिवराम बिन लक्ष्मण गोलक शेट्ये कसबे, पुणें.

जमा परभारें

छ २४ साबान ऊर्फ वैशाखमास (श. १७१० सालअखेर साबान) बाा देणे किले प्रतापगड निाा जयरामकृष्ण याजकडे किले मजकुरी बेगमीस अैवज हुजुरून घ्यावयाचा तो रसानगी यार्दापैकीं बाा माार याणे ब्राह्मण बायकोसी बदकर्म केलें सबब जयरामकृष्ण याणी चौकसी करून गुन्हेगारी घेतली तिचा जमाखर्च करून देविले. ६५०० रो

११२. सुा तिसैन (मया व अलफ) ५ मे १७९०

कमावीस गुन्हेगारी

बाा नारो महादेव जोगलेकर बाा कसबे सुपे याणे मोरो सिंपी जुनरकर बाा कसबे मजकूर याचे बाईकोसी बदकर्म केले यामुले त्याणे तिजला जिवे मारिले सा गुन्हेगारीबद्दल घ्यावयाचा करार केला रो २००० पैकीं, मोरो सिंपी यास लग्न करायास दिल्हे रुपये ३०० बाकी सरकारांत घ्यावयाचा करार केले. ते बाा करारी याद छ २० साबान सन मजकूर जमा बा झाडा १७०० रुपये

११३. सुा ईहिदे तिसेन १ जुलै १७९९

छ १७ सवाल बाा देणे हाये यास न्यायाधिसीकडील कामकाजास होते त्यास बाा छ १ जाखर सन ईहिदे समानीन ताा छ ८ रमजान सन तिसा समानीन अखेर साल पावेती रसानगी हिशेब प्यादे याो. बाा भिकाजी विस्वनाथ जकाते पुणेकर याचे मावसीने बदकर्म केले. ती माारनिलेचे घरी होती साा बहिस्कार घातला असता पुरुषानी गंध लाविले व बाईकानी कुंकु लाविले सबब घेतले.

सन ईसने समानीस रुपये

५० प्यादे दिाा देवजी कडू
९ आपाजी .सालोखा प्यादा.

.....

५९

११४. सुा इहिदे तिसेन (मया व अलफ) १७९०/९१

३५ बाा नारायेण जोसी बिन माहादेव जोसी बरकेडकर याचे स्त्रीने शुद्रासी विभिचार करून गर्भोक्ती जाली तिचा घटस्फोट केला. त्याज बाा घेतले सन सीत समानीन.

११५. पेशवे दप्तर दफाते रुमाल ५६६ १४ जून १७९४

राजमंडल

रोजकीर्द

स्वारी राजश्री पंतप्रधान

सुा खमस छ १५ जिलकाद
खमस तिसेन
मया व अलफ

छ .....दफातेपत्रे

विाा माधवराव रामचंद्र

नारो कृष्ण जोसी कुलकर्णी मौजे न्यास वगैरे दैह आठ प्राा जुनर याचा लेख विठल नारायण हा ब्राह्मणाचे साता वर्षाचे मुलीवर जबरदस्ती करीत होता. ते मनास आणिता कबूल जाहाला साा त्यास किल्ल्यावर अटकेस ठेऊन नारो कृष्ण याचे हिशाचे जोतिष कुलकर्णीचे

देहे

(तपशील)

येकूण आठ देह येथील माा रनिलेचे प्रत्यक्ष बुंधुसुधा हिशाचे वतनाची जप्ती करून हे मनद सादर केली असे तरी सदरहू प्रो जप्तीकरून उत्पन्न होईल ते प्राा माा रचे हिशेबी जमा करीत जाणे म्हणोन आनंदराव राम कादार प्राा जुनर यांचे नांवे सनद.

सनद १

११६. सुा तिसा (?)

काा गुन्हेगारी बाा छोटा कासी माली बाा पुणे जमा पोता.

१००० छ १३ रजब बाा माली मजकूर याणे कासीदा माली याचे बाईकोस जबरदस्तीने धरून बदमल केला आणि पलोन गेला. साा त्याचे घर जप्त करून त्याचा बाप व आई बाईको व मुले आटकेस ठेविली होती. त्यास छोटा मजकूर पलोन गेला आहे तो सापडल्यावर पारपत्य करावे साा घर व वस्तभाव व मुले व माणसे मोकला करुन नथु कासी छोट्याचा बाप याजपासून गुन्हेगारी घेतली ते जमा. सुा टेकचंद पहिलबापा रांजगांवी रुा

१०००

११७. सुा सबा सीतेन मया व अलफ १७६६/६७

बाा दौलतराव पाटणकर दिमत सटवोजी जाधवराव याजकडे कलाली दारुचे निमित्य बाा गुन्हेगारी करार. रुो

२५००

११८. सुा ईहिदे (सबैन मया बअलफ) १७७०/७१

बाा सेट्या नारो शंकर याचे बाजारांत कलाल राहून दारु करीत होते. ते यास कलाले असता सरकारांत विदित केले नाहीं. साा कलालाची दुकाने जप्त करून सेट्या मजकूरकडे गुन्हेगारी करार केली.

रुो ४००

११९. सुा सीत सबैन (मया व अलफ) १९ मे, १७७६

बाा माहार दारु पिऊन वेडा होऊन बागेत मस्त (!) होता त्यापासी यैवज सापडला छ १० मोहरम

ते जमा रुो

६१

जमा पोता छ ३० रोबल

१२०. सुा खमस समानीन (मया व अलफ) २९ जाने. १७८५

बाबत सगुणाबाई दाभाडे याजकडे दारुचे अमलाचा अपराध लागूं जाहाला सबब गुन्हेगारी घ्यावयाचा करार केला तो जमा झाडा

रुो

४०००

जमा परभारे छ १६ सफर

रुपये ३५३५।

बाकी तागाईत अखेर साल .....

४६४।॥

१२१. शके १७०९ सुा समान ३१ मे १७८८.

कमावीस गुन्हेगारी बाा सदाशिव बिन पांडोजी लकडे गोलक. जमा परभारे

छ २४ माहे साबान.....(५ ओळी सोडून) हा कलावंतिणीचे घरीं जाऊन दारु प्याला साा जयराम कृष्ण याणी चौकशी करून गुन्हेगारी साडेतीन हजार जमाखर्च करून देविले रुपये

३५००

१२२. सुा तिसा (!)

बाा कलाल सखाराम भगवंत याचे बाजारांत राहून दारु करीत होते त्यास धरून आणून गुन्हेगारी करार केली.

५०० रुो

१२३. सुा ईहिदे सीतेन (मया व अलफ)

बाा गोविंदा बिन मानाजी सिंपी वस्ती मौजे हेंगाडे तो मुल्हेर याणे यमुनी कलावंतीण मुसलमानीन याचे हातचे हा व चंद्या खाटीक जेविले ऐसे शाबूद जाहाले साा त्रिवर्गापासून गुन्हेगारी घेतली ते १०४९ रुो

१२४. सुा सबैन (मया म अलफ) २८ मार्च १७७०

बाा लखुजी व देवजी पाटील को भडगांव प्रा खानदेश याजकडे गोवधाचा आरोप आला. साा गुन्हेगारीचा यैवज करार केला तो चैत्र अखैर रुपये

६०००

(जमा छ २९ जिलकाद फाल्गुनमास)

१२५. सुा इहिदे (सबैन मया व अलफ) १३ एप्रील १७७१.

बाा शाहागीर व लखमल्या जंगम वस्ती कसबे पुणे याणे लक्ष्मण नारायण धावक ब्राह्मण याजपासून रुद्रपाठ करून वाण्याकडून रुद्राभिषेक करवीत होता. सबब गुन्हेगारीचा ऐवज करार केला.

तो जमा रुपये ७५
जमा पोता छ २७ जिल्हेज

VII Penance and expiation.

१२६. सुा सीत (सीतैन मया व अलफ) १७६५/६६

बाा रामचंद्र बाबाजी शेणवी याणी गैरराहा वर्तणुक केली आणि प्रायेश्चित सरकारचे आज्ञेशिवाय घेतले साा येवज करार केला ते रुो ३०००

.... तो गोपाल नाईक तांबवेकर याणी हवाला घेतला तो वैशाख शुा प्रतिपदेस अर्काट गंजीकोट प्रत देखिले. रुो ३०००.

राजमंडल

१२७. सुा तिसा (सबैन मया व आलफ) ५/४ १२ आक्टो. १७६८

स्वारी राजश्री पंतप्रधान जमा साल मजकुरी गुन्हेगारी बाा आपाजी राम शेणवी दिमत महादाजी शिंदे याणी गोविंद सिताराम यांचे पंगतीस भोजन केले साा गुन्हेगारीचा ऐवज करार केला रुो २०००

..... छ ३० जमा दिलोबल भाद्रपदमास .... (५ ओळी सोडून) मशारनिलेनी गोविंद सिताराम यांचे पंगतीस भोजन केले. साा गुन्हेगारीचा ऐवज करार केला त्याचा हवाला अबाजी नाईक दिाा पोतदार याणी कार्तिक वद्य प्रतिपदीचे मितीनें घेतला त्या पैकींचे देविले–(१५ सावकारांची नांवे त्यांच्या कर्जास,. तें त्यांचे कर्ज वरील दंडांतून दिले) ..... १५९९०॥≋

छ २२ जमादिलाखर आस्वीनमास (रोजीं राहिलेला दंडाचा वसूल निरनिराळ्या तीन सावकारांना पेशव्यांनीं आपलें कर्जफेड म्हणून देविलें.)

४०१० तेरीज २००००॥≋ रुो

१२८. सुा इहिदे तिसेन (मया व अलफ) १७९०/९१

१० बाा कृष्णंभट वैष्णव मठकरी याचा गुमास्ता बाा शहरपुणे याणे वैष्णव ब्राह्मण पानसी याजकडे चाकरीस होता. त्याजकडे अपराध नसता अपंक्त सरकारांत न कळविता करून प्रायश्चित दिल्हे. सबब सन सलास समानीनांत घेतले ३५.

१२९. पेशवा दप्तर कोंकण २१ जुलै १७९३

रुमाल नं. ५९९

कागद नं. ११५ पृ. ५

झाडा आवर्जा ताा विज्येदुर्ग निाा गंगाधर गोविंद सुा आर्बा तिसैन मया अलफ.....

छ १२ जिल्हेज ऊर्फ आषाढमास अन्नपूर्णाबाई कोम गणेशभट बर्वे वस्ती मौजे पाडे ताा खारेपाटण तालुके विज्येदुर्ग ईणे हुजूर विदित केलें कीं मजकडे बदकर्माचा आरोप येऊन घरीं चौकी बसऊन वस्तभाव वगैरे जप्त रुो खंडाचे ऐवजीं गंगाधर गोविंद ताा माा र याणी सुभा जप्त करून ठेविले आहेत. त्यास बदकर्माचे आरोपाची चौकशी मुथापत्यानिसी करून मजकडे दोष लागूं होत नसल्यास चीजवस्त सुभा गुन्हेगारी बाा जप्त केली आहे. ती माघारी देविली पाहिजे म्हणोन त्याजवरून मनास आणिता. अन्नपूर्णाबाई बर्वी इजकडे बदकर्माचा (आरोप) लागू होत नाहीं सबब गुन्हेगारी बाा चीजवस्त सुभा जप्त केली असेल ती माघारी देणे. ईजककडे शब्ददोष आला. याजकरिता मौजे मजकूर व मौजे पेडल व मौजे पुरल येथील शिष्ट ब्राह्मणास ईजला पंचगव्य देऊन सुद्ध करण्याविसी आलाहिदा पत्र सादर केले असे. तरी इजला पंचगव्य देऊन शुध्ध करणे म्हणोन गंगाधर गोविंद पो माार यांचे नांवे चिटणीसी पत्र

१

सदरहू अन्वये समस्त सिष्ट ब्राह्मण मौजे साडे (वाडे ?) वगैरे गांव यास चिटणीसी पत्र कीं बर्षी इजला पंचगव्य देऊन शुध्द करणें. पत्र १.

१३०. सुा सीत तिसेन (मया व अलफ)
कमावीस राजदंड बा्ा हाय
जमा पोता रुो

४०० छ २१ जाग्वर बा्ा बाजीराव मोरेश्वर भाव्ये यांचे घरी कुणबीण चांभार जातीची निघाली सा्ा मशारनिलेस प्रायश्चित घ्यावयाचा करार करून बा्ा यज्ञेश्वरशास्त्री यांच्या विद्यमानें सरकारांत ऐवज घ्यावयाचा केला ते रुो.

१३१. सुा खसम (सलासीन मया व अलफ) १६ ऑगस्ट १७३४

जवाजी बिन मेगोजी थोरात मौजे हिंगणगांव ता्ा प्रांत पुणे यास पुत्र संतान नाहीं. चवाण कुणबी होता त्याची स्त्री प्रसूत जाली आणि सातो दिवसी शांत जाली तिजला पुत्र जांहाला पालग्रहण करावयासी कोण्ही नाही. मुलाचा बाप त्याग करूं लागला. त्यावरून जवाजी मजकुराने मागोन घेऊन रक्षण केले नांव भागोजीस ठेविले आसे जाणोन गोतास आज्ञापत्र सादर केले कीं भागोजी जवाजी मार याचे वोटीत घालून पंक्तीपावन करणें म्हणोन पत्रें येकंदर. .....येकूण चौगांवास आज्ञापत्र सादर करून जवाजी मारकडे सरकारची सेरणी करार छ २७ रोवल केली रुपये ७५.

१३२. सुा आर्बा १७३४-५४

छ ७ रोवल सुा पुणे बा्ा जेबी महार व येस महार चव्हाण म्हेत्रा का्ा पुणे लेक सुभान माहार चोर याजबरोबर निघोन गेली होती ते देहूहून धरून आणोन गोतात वर्तावयास आज्ञा करून येशा महार याचे हवाली करून गुन्हेगारी करार केला रुो

२०

१३३. राजमंडल २४ ऑक्टो. १७६७

सुा समान (सीतेन)
स्वारी राजश्री पंतप्रधान
जमा सालमजकुरी कमावीस
गुन्हेगारी बा्ा स्वारी मातुश्री बाई
मुकाम गंगापूर जमा पोता
बा्ा हाये छ २३ जोवल

१०५० बाा कोष्टी गोपाल येवलेकर व कुशा व धोंड्या व हन्या सुकणेकर याचा च बकाजी व भवाल्या कोष्टी याचा जातीचा कजिया होता त्यास बकाजी म्हणत असे मेल्या माणसाचे सुतक दाहा दिवस धरावे आणि अकरावे दिवशी श्रुध व्हावे गोपाल्या वगैरे कोष्टी म्हणत नवे दिवसी सुतक फेडून श्रुध व्हावे. त्यास सर्वांचे मतें दाहा दिवस सुतक धरून अकरावे दिवशी श्रुध व्हावे यैसे जाहाले. साा धोंड्या व गोपाल्या व कुश्या वगैरे कोष्टी नवा रोज करावा म्हणत. त्याजकडे गुन्हेगारी करार केली रुो

९०० ऐन
१५० दरबार खर्च
.....
१०५०

१३४. सुा सबैन (मया व अजफ) ३ जाने. १७७०

बाा सटबाजी बिन सुभानजी कोष्टी वगैरे वस्ती पेठ शाहापूर कसबे पुणे याजकडे सबब की सटबाजी मजकूर जातीचा कडू असता चांगले जातींत मिळाव म्हनोन कोन्हाले व संगम-नेराकडे जाऊन गोताई करून चांगल्या सोयरीका केल्या. हे वर्तमान पुणेकर कोष्टी यास कळले. त्याणी सरकारांत फिर्याद केली याजवरून सटबाजी मजकुरास व आणखी दाहा माहालाचे कोष्टी जमा केले. सर्वांच्या विचारे सटबाजीस गोतांत घेउं नये, असें जाहले. त्याजवरून सटबाजीकडे व पुणेकर कोष्टी सटबाजीस मिळाले त्याजकडे एवज करार तो जमा १६०० रुो

१६०० रुो
छ ५ रमजान पौषमास

पे. रो. ७.७६३

१३५. सुा सलास (सबैन मया व अलफ) ? १७७२।७३

बाा सिंपी पुणेकर याजकडे गंगाजी सरवद्या याणे निराळीयाची सोयेरीक केली त्याची गोताई पुणेकर सिंपी याणी केली त्यास निराळीयांची सोयेरीक जाली असतां गोताईकडून सिंप्यात घेतल्याचा पेशजीचा दाखला पुणेकरांनी पुरऊन दिल्हा नाहीं. साा सासवडकरास काईल पत्र लेहून आणि एवज करार केला सुा आबाजी नाईक कांबरस व रामचंद्र नाईक परांजप्ये १५०० रुो

१३६ सुा सलास (सबैन मया व अलफ ?) ३ जून १७७३ (?)

छ ११ रोवल अखैर साल मुकाम पुणे बिा नारो आपाजी बाा देणे रसानगी हिशेब व यादी सिंपी मजकूर याणी गंगाजी सरवद्या निराळीयात वर्तत होता. त्याची गोताई केली. त्याजविसी सासवडकर सिंपी कजिया सांगत होते. त्याची पंचाईत हुजूर मनास मनास आणता पुणेकर खोटे जाले साा त्याजकडून गुन्हेगारी करार केली. त्याचा हवाला आबाजी नीलकंठ कांबरस व रामचंद्र नाईक याणी घेतला आहे. त्याजकडून छ ६ मोहरमचे हप्त्यापैकी देविले छ

२२ जिल्हेज रुो

१७७० रामशास्त्री माहुलीकर आश्रीत यासी
साल गुा मोईन पो
२००० मोरो हरी कारकून सिलेदार निा शास्त्री यासी
साल मजकूरचे मोईन.

.....

३७७०

तेरीज येकंदर परभारे रुो

५००० छ १३ जिल्हेज
१२३० छ १८ जिल्हेज
३७७० छ ११ रोवल

.....

१००००

APPENDIX—B

Section—V

I

1. Lumsden's report on the judicial administration of the Peshwas.

Poona Daftar

Deccan Commissioner Daftar, Volume No. 95.
General (Letter) No. 436.
Poona, 6th September 1819.

Sir,

I have much pleasure in submitting an account by Mr. Lumsden of the manner in which justice was administered by the Maratta Government of Poona in former times.

I have the honour to be Sir,
Your most obedient & humble servant,
H. D. Robertson,
Poona Collector.

To

The Hon'ble Mr. Elphinstone,

(I)

Some account of the manner in which justice was administered in the Poona State during the ascendency of Nana Furnavees.

The Government of Mhadov Rao Narain Paishwa commenced in Shiccay 1696 and lasted for twenty two years down to 1717 of the same era.

During the above period Ballaji Junardin generally distingushed under his sirname of Nana was Furnavees or Prime Minister of the Paishwa, in which high office his talents enabled him to possess himself of the entire powers of his sovereign, and to direct according to his will the affairs of the State.

The general sense of the most intelligent natives of the old school dwells with veneration on the recollection of Nana's rule, and it is probable that at no period of the rise and progress of their power, was the internal government of the Poona Mahrattas, (356) more correct or vigorous than it became under this statesman.

Holding his authority not by any hereditary claims to preminence, but depending chiefly upon the virtue of a mind endowed with those qualities which from men naturally for a commanding influence among their fellows, it is presumable that he must have found it important to the preservation of his government, that it should conciliate the approbation of the majority in wealth and consequence among the subject of the state.

As from the cause just adverted to Nana was placed in a situation to call forth the continued exertion of his talents and removed from the stupifying influence of security in his station, which might have led him to give himself up to unmanly and degrading pleasures in which the lives of Indian Princes so circumstanced, are but too apt to be consumed, so on the other hand the degree in which he may have experienced the stability of his ascendency may in a great measure have fried his mind from the constant expectation of a termination to his power, and thus have allowed of his forming more patriotic and public spirited views, than the ephemeral deligates whose short lived elevation is entirely absorbed in extortion and cabals.

To Nana's strictly political or his private character I would not be understood to allude in any degree by the above reflections.

Although the scale of estimation amongst the Mahratta people and the natives of India generally is very different from the sensation of Englishman still we cannot deny to them the feeling, recognisance, and even long cherished remembrance of thus more upright Governors, whose estimation is also founded whereupon civil virtues on the same attributes and conduct which have commanded the approbation of mankind in all ages and countries.

Depraved as is the moral condition of the natives of India, no man has ever been extolled amongst them in consequence of his fenallity, embicillity or oppression.

Before entering upon the proper subject of this paper, I shall require to tresspass with a few observations which come in here more fitly than elsewhere :—

Rules of government do not act of themselves and no doubt many of the usages which this paper attempts to describe were as well the Hindu Law or custom of the country frequently deviated from. It is here proposed, however to record the existance of anything resembling an order of administration rather than to shew how often it may have been set aside or lost sight of.

(II)

The administration of justice during the period under review was discharged by the agency of the following chief authorities.

Ramshastry who upon his demise was succeeded by Ayashastry. These in their time were properly designated under the title of Nyayajish which may be rendered Chief Justice. The nyayajish did not unite to his judicial functions, any share in the administration of any other department, was soley an officer of justice.

The jurisdiction of Nyayajish was however only by reference from the Hussoor but extended to criminal as well as civil matters.

The following Soobehdars, generally resident in or near Poona, had an original jurisdiction in virtue of their Mutaliqy Seals, and in addition of course, a jurisdiction in any cases referred by the Government.

The Sirsoobah of the Conkun.

Jennardin Appajee Soobehdar of Poona, over the soobah of Poona excluding the city (of Poona).

The soobehdar of Juneer.

The services of the following subordinate officres were also engaged on references.

Sudesheo Kesso Dante Subedar of Cullian not by virtue of an officer for he had no Mutaliqy shicca, but on account of his reputation for abiltiies —

Sewram Punt Thutte, Furnavees of Candeesh.

Ragoo Punt Gorbole Risaldar.

Dulab Set Govindjee mint master and stationer to Government.

In explanation of the jurisdiction of the chief authorities I may observe that the Mutaliqy shicca conveyed to the soobehdar a delegation of so much of the sovereign authority in all its branches as regards the subeha attached to the same, subject always however to the comptroul (?) of the supreme power. The chief object of his appointment was fiscal.

His jurisdiction as may readily be conceived from the genesis of the government was rather confided to him, the more easily to enable him to collect his revenues and keep the people in allegiance than under any view to the maintenance of the rights of individuals.

The following destruction obtains betwixt mutaliqy seals.

When the Durbar of the Peshwa went on an expedition as against Tippoo or the Nisam, a Regent was appointed at Poona for the time and received the Mutaliqy shicca which was that of the Raja, as the others were of the different Provinces.

The holder of the former was Regent those possessed of the others were viceroy's.

Conduct of Civil Business —

Claimants of Wuttuns, valuable property or large sums, presented their petitions by the hands of his Mootsuddies to Nana, who heard the petition read and referred the matter to one or other of the personages I have mentioned.

Occasionally persons watched an opportunity and delivered their papers into Nana's own hands.

Those officers who had no original jurisdiction and are distinguished as referees never presumed to enquire into such causes without an order for so doing from the Husoor of Nana.

Small causes were decided with consent of the parties by the Mootssuddies without any reference.

(III)

The petitions' answers and all the pleadings were delivered in writing or recorded. It was not usual to carry on by verbal proceedings.

In regarding to petitions being rejected Ramshastree rejected the suit of a brahman named Brumme as being barred by lapse of time it appearing from the petitioner's own shewing that the defendant had held uninterrupted possession of the wuttan of Despandy of Chankun for 150 years.

If the Wuttan had been disputed by a claimant within (hundred) 100 years his suit was not barred. For personal property a good claim was not barred by any specific number of years, but the interest was limited on money to double, and on grain to the quantity allowed by Hindoo law being triple.

The process for procuring the attendance of all persons resident in city, was by the verbal message of a Peon, Jassoos, or Carkoon, and for those in the District by a note from the Durbar, or Justiciarry, or a message through either of the above hands according to the rank of the person whose attendance was desired.

In submission to Mootsuddies there being no order of reference the defendant could not be compelled to attend.

If the complaint stated, damage sustained, the Takeed Putter, or summons required, that the defendant should attend, and also that he should pay into the hands of the peon a sum of money. This deposit was termed Mussala and the amount fixed on reference to the alleged damage and the supposed ability of the person. When the plaintiff lost his cause the Mussala was returned, to the defendant who had lodged it.

There was another kind of Takeed Putter, different from the one just mentioned, granted to those who preferred application for such a writing. This was a letter of injunction reciting that the person to whom it was granted had set forth claims against him to whom it was addressed and enjoining satisfaction in case the matter should be as stated.

It seldom happened that defendants refused compliance with the process of the Cutcherry for their attendance, but any one through presumption neglected this summons was sent from the Husoor and then in default compliance house and wuttun were attached.

When a defendant presuming on the countenance afforded by a Sirdar evaded attending, the investigation of the suit was occasionally suspended in consideration to the Sirdar.

When either party pending the investigation made default the business was never the less proceeded in and a decision pronounced.

It was usual to record the default in the Sarounsh or decree, in order that the party who had absented himself might on a future occasion require a revision lest it should happen that he had been deterred from prosecuting to a conclusion by experiencing undue influence in favour of the opponent.

(IV)

On the attendance of the defendant the Justiciary usually devolved the investigation on his Carwary or deputy who received the answer from the defendant and the documents so son Putters exhibited on each side.

After which the Carwarry questioned the defendant on the material points or counts in the petition and in like manner the plaintiff was interrogated touching the matters alleged in the answer, and the points of dispute were thus elucidated. This is called Poorsees.

When books of accounts or writing were produced these were inspected and their weight ascertained, when no writing were forthcoming witnesses were examined and in defect of both if the plaintiff consented the matter was put to the oath of the defendant or vice versa.

If a bond was produced of an old date and probably granted by an ancester, the authenticity might be doubtful, a part was adjudged and the bond given up.

It was not usual to call for the evidence of sirdars, and when such was obtained, it was in the way of conversation quite voluntary up on their part and not preceded by any oath or injunction. It was not the custom to require the witnesses to take oaths in ordinary causes unless they were men of doubtful or bad character.

In cases regarding wuttuns the examination of evidence was conducted according to my information as follows :

The plaintiff and defendant were called upon to name their witnesses a list of whom was taken and underneath an agreement to rest satisfied with the evidence which might appear from the same was executed and signed by the parties.

Upon which the Judiciary appointed a carkoon for the special purpose of taking the evidence of witnesses who might reside at a distance from Poona, to whom a letter was addressed commanding them to give their evidence, and a similar letter to a Mamlatdar to afford his official assistance in procuring compliance with the former.

The Carkoon then repaired to the village and having shewn his letters, the witnesses were conducted to the banks of the Bheema or Seser Gunga or any holy stream or to a temple where having bathed or being placed in the middle of the temple or mosque according to their Faith, their depositions were separately taken down one by one, afterwards the Mamlatdur granted a certificate of the proceedings held and carkoon returned to Poona with his papers.

When the witnesses were in the neighbourhood of the Justiciary after the solemnity above described they were examined in his Cutchary and not by any deputed officer.

The Curwarry and Duftardars or Carkoons then made an abstract of the depositions.

At this stage of the investigation or after the pleadings, and cross examination thereupon had been recorded, the documents examined and evidence taken and summoned up, then and not till then, did the Justiciary in council that is assisted by a Punchayat resume his proceedings which he had terminated on handing over the petition to his deputy.

(V)

I come now to speak of arbitrators in regard to whom I am informed that in those days they were men of property and that it was not customary for any one to sit on a Punchat for a gain.

The person who wore an important suit in which the arbitrators had experienced much trouble of his free will and pleasure, made a present of shella, a puggree, or a sum of money which was accepted, but this was quite unsolicited.

In cases of wuttuns Deshmokh or Deshapandy of the district in which the wuttun lay, or an adjoining Pergunnch were usually called in as arbitrators. In dispute between Shroof and those of cloth merchants they selected from that class of traders.

The arbitrators were mutually named by the parties, and where they could not point out who they wished chosen the Justiciary called in for respectable men to form a Punchayat.

(VI)

The Justiciary in council took into their consideration, the matter reduced to the form we have seen through the labours of the Carwarry and Dufturdar or Carkoons, made up their minds on the subjects of dispute and then proceeded to draw up the Sarounsh.

Of the drawing up of sarounshes.

Those made at Poona commenced by reciting first the statement of the best side whether of the plaintiff or defendant, and those of the districts on cases referred to local authorities commenced with the plaintiff's case and then proceded to record that of the defendant.

The Poorsees or examination of the parties respectively on the counts in the pleadings was here recorded the documents exhibited on each side were next entered. Then followed the depositions or abstracts of the depositions of witnesses, and then the opinion of the Punchayat, on the several points in the pleadings or points of difference.

Lastly the award of the Justiciary in council commanding the parties to specific acts, or conduct in regard the subjects of dispute closed the Sarounsh.

It was recorded that the cause had been decided by the advice of Punchayat but their names were seldom set forth in the Sarounsh, and generally speaking never signed.

The award or finding of the Justiciary in council is termed the Muckhlassee and this part of the Sarounsh was written by the Justiciary himself in his own hand.

I have in another place premised that I was about to treat of the decision of causes involving the disposal of wuttuns, valuable property of large sums of money.

In such the confirmation of the Prince was required to give validity to the acts of Ramshastree or the Soobehdars, before whom they were investigated. To which Ramshastree usually sent his Carkoon, and the Soobehdars repaired themselves to the presence with their Sarounshas.

Nana himself noted on the Sarounsh the word 'Deave'—may it be granted, on which the Paishwa Madow Row superscribed the word 'Dene'—'be granted or to be granted.'

(VII)

Of the issuing out of Sunnuds, and Neewar Putters. Where a wuttun was to be made over a sunnud was required which was executed in the office of the Furnavees by the carkoons. Nana authenticating the same by entering the date in his own writing.

The original Sarounsh was kept among the records of the Cutcharry and in cases where a Sunnud was not required a Neewar Putter, being abstract of the Sarounsh, was drawn up in the department of the Chitnees and authenticated by that officer entering the date in his own hand-writing, and this was followed by the Moosmoodar endorsing on such a paper the words 'Adnia' Purmanee' which may be rendered 'By order'.

Finally the instrument was stamped with the Hussoor Shicca or seal of state.

In small causes of very trifling importance a Yad or memorandum recorded the cause and was followed by a Purwangy or order.

In cases of greater consequence the confirmation of the Prince Sunnuds (one word ?) were not required, unless they came within the degree of importance which demanded these proceedings.

The cases taken up by Mootsuddies mentioned elsewhere as submissions were quite voluntary and in the nature of private amicable adjustments by consent of the parties throughout.

When the decree adjudged money, the party against whom it was passed rendered satisfaction in one or other of the following ways.

Sold his house, wuttun or property to the amount or granted an instalment bond conditioning to pay at period fixed therein.

When the defendant had no property his bond was taken to pay according as he could find the means, and sometimes he served the creditor if the latter agreed to this.

Where the debtor had no property and could not from bodily disability render any service a Cowl or protection was granted exempting him from the Tuggaras of his creditors for fiive or ten years during which purchance he might acquire property.

(VIII)

When a party was dissatisfied with the decision of the Justiciary, and Punchaat he went to the Hussoor where it was usual to admit appeals and an enquiry was instituted whether there had been undue influence bribery or partiality. Or the appeal was referred to a different authority from that which had tried the suit.

In causes before Ramshastree when occasion required, a Carkoon and peon were entertained for the taking of evidence in distant villages or other matters, the wages of whom were paid equally by the parties.

The other authorities carried on by the Carkoons and peons of their respective departments.

The person who gained a cause paid a pecuniary consideration to the Government under the name Herkee and the party cast was called upon for Gunegarry or a fine.

These were not computed in the way of percentage but according to the condition of a man and circumstances of the case.

They were occasionally altogether remitted on account of poverty, but were otherwise the established regular custom.

Disputes between Mamlatdars and their successors about balances of revenue and expences were settled by the Deshmooks, the Carkoons of Nana, Ramchundir Punt Dumdera and not by the Sastree or Sir Soobehdars, with exception to the Sirsoobah of the Conkan, where the parties were from that province and chose to resort to him.

(IX)

Rajmundul Sirdars Selladars and the greater Enamdars, when any one preferred a petition to Nana against any of these, it was usual to receive the petition and to address a letter to the chief requesting that the matter might be settled. Such an order has been called Takeed Putter by a request that no further representation on on the subject might reach the presence.

If the sirdar was at a distance as with Mahadajee Seendiah's army in Hindoostan giving the letter, in question, was all that was done for the petitioner.

When the sirdar was at no great distance his vakeel was sent for and received orders to make settlement.

In many instances their injunctions are said to have been attended to and when they were evaded, the sirdars experienced the displeasure of the government or not, according to their rank and influence or other circumstances.

Cases of this description did not I believe in general come before Ramshastree or the Soobehdars, but petty Sellehdars were amenable to these authorities.

(X)

In regard to the expedition with which causes were decided. It is well understood that causes for small sums, although not of necessity, or invariably, yet in general are very speedily got through compared with cases of large amount the following is what I have picked up on this point.

Litigations involving the disposal of wuttuns of Deshmookh's, Deshpande's and Patil's, inheritances of enams, and boundary disputes—

Seldom and expeditiously in two years in most instances—in five years. In a few instances—spun out to—ten or twelve years—a very few not decided in all 22 years of Nana's time.

Causes for money above 5,000 rupees sometimes in six months, usually in a year and seldom protracted beyond a year and a half or two years. Causes for a few hundred rupees in one or two months.

Ramshastree filled the office of Nyajish for thirty five years during the time of Ballajee Bajeerao, Mhadowrao Bulhar, Narainrao Bulhar, and Mhadowraw Narain Paishwas.

Moro Hurry was the first Carbarry of the Shastree and acted as such for (twenty) 20 years upon removal from office an investigation was made of the state of business during his Ministry and it was found that 1398 causes had come in—to cutcherry.

This I learn from an original memorandum of the Dufturdar—some of these causes were criminal others civil.

It was not customary to take any account of the number of cases decided monthly or annually.

The Duftars were partly lost in the confusion following the capture of Poona by Holkar 1802, and I have no hope of being able to obtain any corresponding official account, of the proportion of the above causes settled.

But a Dufturdar who served 20 years in the cutcherry tells me as far as he can now speak, from recollection he believes not above half were ever decided.

Tugars, Dhurna or Langwa are restrains on the liberty of the debtors and distresses carried to different degrees of severity.

In Nana's time the interference of the officers of government was confined to complaints made to them of any great severity or harshness on the part of the creditors.

The evidence upon which I have been induced to submit the proceeding is as follows : the testimony of persons advanced in life, and long conversant with the conduct of judicial business during the latter and greater part of the period in question—the evidence of Saromshas and Neewar Putters, etc., etc., and lastly the existance of many usages to this day.[1]

24th January 1819. (Sd.) N. J. LUMSDEN.

II

An extract from the report of Robertson, the first Collector of Poona, about the village communities in the Poona Division, dated 10*th October* 1821.

Division of land of a village

"Every original paper relating to Thalakaries and their occupation of land, every return I have obtained from districts concerning them, and the ancient distribution of land, proves beyond a shadow of doubt, that at a former time, the whole of the arable land of each

this number appears to have been seldom less than four or more than twenty five, although in large villages with dependant 'Wadis' or village was apportioned out amongst a certain number of families, Hamlets there have been from thirty to forty. The lands they occupied were distinguished by the surname of the occupants. The Estate of the Jadhavas was called 'Jadhav Thal', that of the Scindia, 'Scindia Thul', that of the Pawars, 'Pawar Thul', etc., and though not a descendant of many of these original proprietors remain, the estate they occupied still retain their name.

The Jutha (जथा) p. 531.

These families were called Juthas, whether each of them was composed of only one person, when they were first established as possessors of the land, can only be supposed. The probability however is that there was only one person who with his children took a fourth or a fifth or a sixth, etc., share of the lands of the village, because this original share whatever portion of the whole village land it may have been, is now found in those juthas which remain perfect, to be held in small portions by persons of the same family and surname, who have acquired their separate shares by the law of Hindoo succession. The original thul or estate therefore is now divided into a great number of small portions by persons according to the number of lineal descendants of the first occupant. These descendants collectively are termed a jutha; they are inferred to possess the whole of the original estate among them; they are responsible as a body corporate for the payment of whatever is due to government and others for the whole estate; they are therefore responsible, should one of the owners of a share let his land get out of cultivation or desert it for some other pursuit, to pay among them that person's share of the dues and the land of that share is consequently at their disposal to make the most of it to indemnify themselves. In the same way if a member of the jutha should die without an heir, his portion of the family estate is divisible among the surviving relations according to the Hindoo law of inheritance.

Individual members of Jutha

The individual members and sharers of the land of a jutha always to have been at perfect liberty to do with their own portions what they pleased, to let them out for one or for several years, or let them lie fallow, whatever they did with them however they were

responsible to the other members for contributing the dues of their portions to make up the whole amount payable by the jutha for the whole of the original Estate. It was therefore an object with the whole of the members of a jutha to see that each individual did not by extravagance or carelessness, ruin himself and thereby burden them with the payment of his share. It was also not at the option of any individual, this his Bap Rastee (बाप रास्तां) or patrimony : if any one of his relations had the means of buying it, it was never allowed to go to a stranger, but if they had not and the necessity for selling it was imperious on the ruined number, it was made over to any one, a Brahmin, Coonabee of another jutha, or a Musulman, according to whoever might offer himself as a purchaser. Such sales and transfers caused the introduction of a distinctive appellation in respect of them. The great body of sharers being connected by blood termed themselves ghur bhau (घर भाऊ) which with reference to the reason of the appellation being given at all should be translated, "consanguineous co-partners," and the new member was termed a broder bhow (बिरादर भाऊ) which may be said to mean 'brother' by' or in "co-partnership". The new member became liable to all the particular customs and rules which bound the body corporate into which he had entered.

Heads of Jutha

Several old Thalakaries agree in stating that very long ago the representative of the elder branch of the jutha looked after the cultivation and collected the dues from the junior branches, and that he stood between the junior branches and the Mocuddum of the village, who when there was any deficiency not readily paid or outstanding from any of the lands of the jutha lying fallow on account of disputed succession of other causes never looked to the members of the jutha generally, but to the senior member of the family alone, to produce how he could, the stipulated dues for the whole estate, but there is no trace of any such arrangement existed within the memory of man."

The Patels of Jutha, The Mocuddam (p. 532).

Upon the principle however that each jutha should have a responsible person at its head for the pecuniary concerns of the body in relations to ruling power, one jutha appears to have been selected either by government or other juthas to perform, through the re-

presentation of its elder branch, the duty of collecting from all other jutha and to be responsible for the claim of government on them all, thus collectively rendered under one head a body corporate for the discharge of certain obligations and for the enjoyment of certain privileges. The members of the jutha thus selected have the distinguishing appellation of Patel, and probably always had that or some other distinguishing name, and that a person of the elder branch of it actually *in officio* as its head is styled Mocuddam of the Patel's jutha and thence of all other juthas of the village. From the meaning of the word Patel it seems probable that he was the first (man) who occupied the new village and that from that circumstance he and his family and descendants acquired the title of Patel, and also the respect of those who subsequently settled in it. Moccuddam being a Persian word was no doubt introduced by the Mahomedans. Its meaning is the first or headman of any particular caste, profession, or community.

The Mocuddam's powers and privileges

It is probable that the Mocuddam was formerly and still continues as much a natural head of the village society as a servant of government. The united families having become, as I have above described, jointly and severally under his superintendance, responsible for the whole of the demands payable by them, it was a circumstance of no small moment to maintain respectably a representation of their own body and by keeping him between them and the officers of government, to secure to themselves a freedom from the impatient discharge of their duty by pubilc tax gatherers. The Mocuddam is in fact, as the Honourable the late commissioner has observed the keystone by which the other materials have remained compacted. He was and is still a magistrate, by the will of the community as well as by the appointment of government; he enforces the observance of what is in England would be termed the bye-laws of the corporation, he formerly raised the contribution a sum of money for the expances of the corporation as such, and for the support of his own dignity as its head; he suggested improvements for the benefit of the association and marshalled the members to aid him in maintaining the public peace; he dispensed and still dispenses civil justice as a patriarch to those who choose to submit to his decision as reference or arbitrator, or he presides over the proceedings

of others whom either he himself or the parties might nominate as arbitrators in their disputes....."

(P. 533)—In course of time some Mocuddams sold either in whole or in part the rights and privileges they possessed. Then two or three sharers by purchase of the Mocuddami were established and they each took a certain number of juthas (or of individuals, Bhoubunds or thalakaries if the village had been much broken up) as those from whom alone their share of stauks and Paun was to be realized. They also assessed these juthas in Thalakaries only, and realising the amount, paid it to Moccudam, who held precedence among them. These divisions were termed Thalakaries or surrufs, and consisted of as many as there were sharers in Mocuddamee. A Takseemdar also had the patronage and assignment in cultivation of a portion of the ghutcool land, in proportion to his share of the Mocuddamee."[1]

1 *EIP* (1826) *IV*, pp. 530 ff.

INDEX

Numerals refer to Page Numbers*

A

Administrative institutions 7, 8; 13-20; 26-30; 37; 40-43; indigenous or popular 52, 55-60; 122-126; 129
Amir-i-Shadah 7
Amir-ul-Umara 7
Appeals (or transference of a case) 63, 81, 85, 123; in criminal cases 106
Aqta tenure 8, 9
Atraf 15

B

Balutas 4, 59
Berads 116, 117
Betalis Purvaja 89
Biradar-bhau 54, 124, 386
Boundary disputes 100
Brahmasabha 3, 65; 109-114

C

Caste 3, 66, 102, 109-114; see also Jatisabha, Jatigota and Daiva.
Chira-patra 91, 93
Chorgasti-naik 114
Concilium Regis 28
Crimes, analysis of 257-260
Criminal justice 102-108, 128-9, 131-2
Criminal tribes 115-117
Culture 3, 64, 92, 96, 98, 102
Curia Regis 28

D

Daiva 3, 5, 54, 113, 333
Danda (or punishment) concept of 102 foot note 1
Darakdars 29
Deshlekhak 29
Deshadhikari 29
Deshak 52 (see also foot note 6)
Deshmukh 5, 17, 18
Deshapande 5, 79, 80
Devadanda 102, 109
Dharma 68;—concept of 70; 98; 99 —Maharashtra Dharma 98
Dharmachauthara 152
Dharmadhikari 3, 66, 110, 113
Dharma-sabha 32, 34, 38, 45, 125 —Huzur Hazir Majlis 32
Diwan 6, 10, 13, 15, 23, 25, 29, 35, 37, 40, 46, 122, 126, 127, 139, 143, 168, 207, 214, 217; (see Raj-mudra).
Diwan-danda 102, 103-108
Diwan-i-Mustakhrij 7
Diwan-i-Vizarat 7
Dnyandevichi Shapath 230

E

Evidence, types of 87-90
Expiations, procedure in 113; types of 261-262

F

Family, joint 2, 3

G

Gota 4 5; administrative 51-60; judicial 61-63; social 114 (Gotai); 143, 197, 217; see Daiva
Gadakari 116
Ghar-bhau 54, 124, 386
Ghatasphota 114
Gohi 88
Gotai (Gotapat) 114
Gunhegari 81

*This Index pertains only to main text i.e. pages 1-134.

H

Haq-Rayat-Nisbat 5, 52, 126
Harkaras 119
Harki 81
Hasham 117
Havaldar 17

I

Indigenous institutions; of administration 52, 55-60, 122-126, 129; of justice 61-67, 109, 122-126, 130
Iqlim 6

J

Jagirdari 11, 13, 14, 20, 27, 30, 35, 37, 38, 40, 42, 132, 133
Jamindars 42
Jatidanda 102, 113
Jatigota 3
Jatisabha 66, 109, 110, 112, 113, 114, 128, 129, 130
Jayapatra 78
Judge 131
Judicial institutions 9, 21-26, 31-36, 38, 44-50; indigenous or popular institutions 61-67, 122-126, 130
Jurisprudence 132
Justice 221, 222

K

Kamavisdar 42
King 32, 45, 104, 129, 130,—his position, according to Hindu Smritis 70—presence of royal authority necessary during ordeal 97
Kotwal 7, 115, 117
Khoom 5, 57
Kriya (Proof), types of—87, 91, 95, 96, 98; Kriya and divya distinguished 95, foot note 151

L

Land system 10, 51
Law 68, 69, 70, 132;—Hindu law 68; —Muslim law 68,—Law books, 69, —Classification of 70
Litigation, topics for 49, 64

M

Mahal Shibandi 116
Maharashtra dharma 98
Maharashtra Rajya 125
Mahzar 76 (see foot note 55)
Majlis or Hazir Majlis (sabha or assembly) 3, 123, 125, 126, 130; administrative 8, 16-18, 20; 28, 29; judicial 10, 23, 25, 32, 34-35, 37 39, 45, 50; Hazur Hazir Majlis or Rajsabha or Dharmasabha 28, 32, 34, 38, 125; trial by a Majlis 73-83; kinds of disputes tried by 64.
Mamlatdar 41
Majalasi or Sabhasad 24, 27, 36, 131
Mansab 30
Maratha State 27, 37, 40, 132; concept of 129-130
Metakaris 116
Mirasdars 4, 53, 60
Mirasi tenure 5, 52
Mitaksara 2, 69
Mokasa tenure 12, 13, 14, 20, 27, 30, 37, 38, 40, 42, 132, 133
Money disputes 99
Mutaliqi Shiqqa 35, 41, 42, 48, 104

N

Naib 7
Najar 101
Nazim 7
Nyayadisha 32, 46, 131

O

Offences, Kinds of 257-260
Ordeal or Divya 91-98

P

Panchayat 39, 45, 48, 49, 55, 105, 108; 126, 128; trial by 83-86;—in criminal cases 105, 108; kinds of disputes tried by 49; Panchayati 47
Pandhari 74, 88
Panditrav 32, 111

Panktipavan 114
Paragana 5, 16, 18, 41; Paragana Majlis 17, 23, 29
Paishwa or Peshava 14, 28, 40
Penances 109, 114, 261-262
Police 56, 57, 115-119
Popular institution of Justice see indigenous institutions.
Praja-Raya 60
Prant Rajmandal 28
Prashnika 75
Prayaschita 109-114, 261-262
Prison administration 119-121
Procedure 83-86; 105-108; 113; 127, 128, 131
Property-Coparcenary 3
Punishment, concept of 102
types of 257-260

Q

Qazi 23, 36
Qazi-ul-qazat 9

R

Rajmandal 26, 27, 35, 37, 40
Rajmudra 15, 28, 32, 35, 38, 45, 125, 126
Rakhtakhana 11, 13, 14, 20, 21, 26, 122, 125
Ramoshi 117

S

Sabhasad 23, 27, 36, 131
Sabha Nayak 74
Sadi 88, 90
Sadra-i-jahan 13
Sanadi Pyadas 117
Samasta Mandalik 54
Sargurho 115
Sarlashkarships 16
Sarsubhas 28, 41
Shadi 7
Sherni 81
Shete and Mahajan 5, 57
Shiledar 117
Shiq 7
Shiqdar 7
Smritis 69
Social Offences 259, 262
Social Organisation 2, 3, 54, 55, 66, 102, 109, 114, 129, 130
Subha Majlis 29, 35
Subhedar 29
Sultan 7, 9, 22

T

Takrir 74
Tallyari 116
Tarafadari 10, 16
Tarafdars 16
Tarf-Majlis 19, 25, 29, 37
Thal (Maythal) 81
Thalakari tenure 52
Thalzada 52
Tradition and Custom 69
Treasure trove 100
Trial, by a Majlis 73-82; by a Panchayat 83-86

U

Upari tenure 4, 53, 60

V

Vazir 15
Vazir-i-kul 13
Veskar 116
Village Majlis 25, 29, 37
Village Organisation 50-61
Vyavahar 64, 70

W

Wakil 114
Wakil-i-Sultanat 13
Wali 7
Watan Bhau 124
Watan tenure 5, 51
Watandars 55-89
Watanpatra 80

DECCAN COLLEGE MONOGRAPH SERIES

1. *Panipat* 1761—by T. S. Shejwalkar. Crown 4to, pp. 141 and 9 maps, 1946. Rs. 12/- [M 1]
2. *Anthropometric Measurements of the Marathas*—by Iravati Karve. Crown 4to, pp. 71 and 4 plates, 1948. Rs. 8/- [M 7]
3. *Studies in the Historical and Cultural Geography and Ethnography of Gujarat*—by H. D. Sankalia (being the Thakkar Vassonji Madhavji Lectures for 1944 at the University of Bombay). Crown 4to, pp. xvi+245 and 3 maps. 1949. Rs. 15/- [M 11]
4. *Etched Beads in India*—by M. G. Dikshit. Crown 4to, pp. vii+79+19 plates, 1949. Rs. 10/- [M 13]
5. *Report on the Excavations at Brahmapuri in Kolhapur*—by H. D. Sankalia and M. G. Dikshit. Crown 4 to, pp. xvi+154+37 plates. 1952. Rs. 30/- [M 15]
6. *Stone Age and Pleistocene Chronology in Gujarat*—by F. E. Zeuner. Crown 4to, pp. 46+11 plates. 1950. Rs. 8/- [M 17]
7. *Phonemics of Old Tamil*—by C. R. Sankaran. Crown 4to, pp. vi+71+2 plates. 1951. Rs. 8/- [M 18]
8. *Anthropometric Measurements of Maharashtra*—by I. Karve and V. M. Dandekar. Crown 4to, pp. vi+134+2 maps+ 24 plates. 1951. Rs. 12/- [M 20]
9. *Nagpur Affairs* (Selections from the Menavali Daftar)—by T. S. Shejwalkar *(in press)* [M 25]
10. *Godavari Palaeolithic Industry*—by H. D. Sankalia. Demi 4to, pp. ii +59+49 figs. 1952. Rs. 12/- [M 28]

DECCAN COLLEGE DISSERTATION SERIES

1. *Historical Grammar of Old Kannaḍa* (based entirely on the Kannaḍa inscriptions of the 8th, 9th and 10th centuries A.D.)—by G. S. Gai. Royal 8vo. pp. xvi+232. 1946. Rs. 15/- [D 2]
2. *Cultural History from Vāyu Purāṇa*—by D. R. Patil. Royal 8vo. pp. xviii +348. 1946. Rs. 15/- [D 3]
3. *Historical Grammar of Inscriptional Prakrits*—by M. A. Mehendale. Royal 8vo. pp. xi+345. 1948. Rs. 21/- [D 5]
4. *Juvenile Delinquency and Destitution in Poona*—by Mrs. G. N. Ruttonsha. Demi 8vo. pp. 180. Rs. 8/- [D 6]
5. *Historical Grammar of Apabhraṁśa*—by G. V. Tagare. Royal 8vo. pp. xviii+454. 1948. Rs. 21/- [D 8]
6. *Verbal Composition in Indo-Aryan*—by R. N. Vale. Royal 8vo. pp. xii +324. 1948. Rs. 18/- [D 9]
7. *Stone Age Cultures of Bellary*—by B. Subbarao. Royal 8vo. pp. viii+62. Rs. 8/- [D 12]
8. *Citations in Śābara Bhāṣya*—by D. V. Garge. Royal 8vo., pp. xii+312. 1952. Rs. 16/- [D 19]
9. *Ṛgvedic Legends through the Ages*—by H. L. Hariyappa. Crown 4to, pp. xxii + 123-330 1953. Rs. 20/- [D 30]

10. *Evolution of Malayālam*—by A. C. Sekhar. Crown 4to, pp. viii+220. 1953. Rs. 16/-. [D 31]

11. *Nominal Composition in Indo-Aryan*—by G. V. Davane. Crown 4to, pp. xxii+123-330. Rs. 15/-. [D 32] (*in press*)

12. *The Judicial System of the Marathas*—by V. T. Gune. Crown 4to, pp. xxxv+391 +2 maps +1 plate 1953. Rs. 20/-. [D 37]

13. *Linguistic Peculiarities of Jñāneśvarī* (with index verborum)—by M. G. Panse. Royal 8vo. pp. xiii+655. 1953. Rs. 20/-. [D 38]

SOURCES OF INDO-ARYAN LEXICOGRAPHY

1. *Anekārthatilaka* of Mahīpa, critically edited by M. M. Patkar. Royal 8vo., pp. viii+4+215 2. 1947. Rs. 6/-. [L 4]

2. *Words beginning with a in the Udyogaparvan*—by E. D. Kulkarni. Demi 4to, [L 10] (*in press*)

3. *Kośakalpataru* of Viśvanātha, critically edited with notes and index verborum by S. M. Katre [L 14] (*in press*)

4. *Amaramaṇḍana* of Kṛṣṇasūri, critically edited by V. Raghavan. Royal 8vo,. pp. 43. 1949. Rs. 3/- [L 16]

5. *Kāśakṛtsna-Śabdakalāpa-Dhātupāṭha*, with an old Kannaḍa commentary by Cannavīra, edited by A. N. Narasimhia. Crown 8vo., pp. xviii+442. 1952. Rs. 5/- [L 21]

6. *Śāradīyākhyanāmamālā* of Harṣakīrti, critically edited with glossary by M. M. Patkar. Royal 8vo., pp. x+102. 1951. Rs. 5/- [L 23]

7. *Śivakośa* of Śivadatta, critically edited with notes and index verborum by R. G. Harshe. Royal 8vo., pp. vi+iii+210. 1952. Rs. 12/- [L 24]

8. *Nānārtharatnamālā* of Irugapa Daṇḍādhinātha, critically edited by B. R. Sharma. Royal 8vo., [L 26] (*in press*)

9. *Nānārthamañjarī* of Rāghava, critically edited by K. V. Krishnamurthy Sharma [L 27] (*in press*)

10. *Liṅgānuśāsana* of Durgasiṁha, critically edited by D. G. Koparkar. Royal 8vo., pp. xix+87. 1952. Rs. 8/- [L 29]

11. *Śālihotra* of Bhoja, critically edited by E. D. Kulkarni. Royal 8vo., pp. xxii+70. 1953. Rs. 8/- [L 33]

12. *Ekārthanāmamālā* and *Dvyakṣaranāmamālā* of Saubhari, critically edited by E. D. Kulkarni [L 34] (*in press*)

13. *Cāndravyākaraṇa*, of Candragomin, edited by K. C. Chatterji, Part I, Chs. 1-3. Demi 8vo., pp. vi+352. 1953. Rs 12/- [L-35-1]

14. *Śabdaratnāvalī* of Mathureśa, critically edited by K. C. Chatterji. [L 36]

15. *Kavikalpadruma* of Vopadeva, critically edited by G. B. Palsule [L 39] (*in press*)

DECCAN COLLEGE HAND-BOOK SERIES

1. *Prehistory in India*. Four Broadcast Talks on Early Man—by F. E. Zeuner. Crown 8vo., pp. 39+16 plates. 1951. Rs. 2/8/-. [H 22]

2. *Archaeology and Indian Universities*—by H. D. Sankalia. Demi 8vo., pp. 17. 39+16 plates. 1952. As. 8.